నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

మజ్ఝిమనికాయే

మజ్ఝిమపణ్ణాస-అట్ఠకథా

౧. గహపతివగ్గో

౧. కన్దరకసుత్తవణ్ణనా

౧. ఏవం మే సుతన్తి కన్దరకసుత్తం. తత్థ **చమ్పాయ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. తస్స హి నగరస్స ఆరామపోక్ఖరణీఆదీసు తేసు తేసు ఠానేసు చమ్పకరుక్ఖావ ఉస్సన్నా అహేసుం, తస్మా చమ్పాతి సఙ్ఖమగమాసి. **గగ్గరాయ పోక్ఖరణియా తీరే**తి తస్స చమ్పానగరస్స అవిదూరే గగ్గరాయ నామ రాజమహేసియా ఖణితత్తా **గగ్గరా**తి లద్ధవోహారా పోక్ఖరణీ అత్థి. తస్సా తీరే సమన్తతో నీలాదిపఞ్చవణ్ణకుసుమపటిమణ్డితం మహన్తం చమ్పకవనం. తస్మిం భగవా కుసుమగన్ధసుగన్ధే చమ్పకవనే విహరతి. తం సన్ధాయ "గగ్గరాయ పోక్ఖరణియా తీరే"తి వుత్తం. **మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధి**న్తి అదస్సితపరిచ్ఛేదేన మహన్తేన భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం. **పేస్సో**తి తస్స నామం. **హత్థారోహపుత్తో**తి హత్థాచరియస్స పుత్తో. **కన్దరకో చ పరిబ్బాజకో**తి కన్దరకోతి ఏవంనామో ఛన్నపరిబ్బాజకో. **అభివాదేత్వా**తి ఛబ్బణ్ణానం ఘనబుద్ధరస్మీనం అన్తరం పవిసిత్వా పసన్నలాఖారసే నిముజ్జమానో వియ, సిఙ్గీసువణ్ణవణ్ణం దుస్సవరం పసారేత్వా ససీసం పారుపమానో వియ, వణ్ణగన్ధసమ్పన్నచమ్పకపుప్ఫాని సిరసా సమ్పటిచ్ఛన్తో వియ, సినేరుపాదం ఉపగచ్ఛన్తో పుణ్ణచన్దో వియ భగవతో చక్కలక్ఖణపటిమణ్డితే అలత్తకవణ్ణఫుల్లపదుమసస్సిరికే పాదే వన్దిత్వాతి అత్థో. **ఏకమన్తం నిసీదీ**తి ఛనిసజ్జదోసవిరహితే ఏకస్మిం ఓకాసే నిసీది.

తుణ్హీభూ తం తుణ్హీభూతన్తి యతో యతో అనువిలోకేతి, తతో తతో తుణ్హీభూతమేవాతి అత్థో. తత్థ హి ఏకభిక్ఖుస్సాపి హత్థకుక్కుచ్చం వా పాదకుక్కుచ్చం వా నత్థి, సబ్బే భగవతో చేవ గారవేన అత్తనో చ సిక్ఖితసిక్ఖతాయ అఞ్ఞమఞ్ఞం విగతసల్లాపా అన్తమసో ఉక్కాసితసద్దమ్పి అకరోన్తా సునిఖాతఇన్దఖీలా వియ నివాతట్ఠానే సన్నిసిన్నం మహాసముద్దఉదకం వియ కాయేనపి నిచ్చలా మనసాపి అవిక్ఖిత్తా రత్తవలాహకా వియ సినేరుకూటం భగవన్తం పరివారేత్వా నిసీదింసు. పరిబ్బాజకస్స ఏవం సన్నిసిన్నం పరిసం దిస్వా మహన్తం పీతిసోమనస్సం ఉప్పజ్జి. ఉప్పన్నం పన అన్తోహదయస్మింయేవ సన్నిదహితుం అసక్కోన్తో పియసముదాహారం సముట్ఠాపేసి. తస్మా **అచ్ఛరియం భో**తిఆదిమాహ.

తత్థ అన్ధస్స పబ్బతారోహనం వియ నిచ్చం న హోతీతి **అచ్ఛరియం**. అయం తావ సద్దనయో. అయం పన అట్ఠకథానయో , అచ్ఛరాయోగ్గన్తి **అచ్ఛరియం**. అచ్ఛరం పహరితుం యుత్తన్తి అత్థో. అభూతపుబ్బం భూతన్తి **అబ్భుతం**. ఉభయమ్పేతం విమ్హయస్సేవాధివచనం. తం పనేతం గరహఅచ్ఛరియం, పసంసాఅచ్ఛరియన్తి దువిధం హోతి. తత్థ అచ్ఛరియం మోగ్గల్లాన అబ్భుతం మోగ్గల్లాన, యావ బాహాగహణాపి నామ సో మోఘపురిసో ఆగమేస్సతీతి (చూళవ॰ ౩౮౩;

అ॰ ని॰ ౮.౨౦), ఇదం గరహాఅచ్ఛరియం నామ. “అచ్ఛరియం నన్దమాతే అబ్భుతం నన్దమాతే, యత్ర హి నామ చిత్తుప్పాదమ్పి పరిసోధేస్ససీతి (అ॰ ని॰ ౭.౫౩) ఇదం పసంసాఅచ్ఛరియం నామ. ఇధాపి ఇదమేవ అధిప్పేతం” అయఞ్హి తం పసంసన్తో ఏవమాహ.

యావఞ్చిదన్తి ఏత్థ **ఇదన్తి** నిపాతమత్తం. **యావాతి** పమాణపరిచ్ఛేదో, యావ సమ్మా పటిపాదితో, యత్తకేన పమాణేన సమ్మా పటిపాదితో, న సక్కా తస్స వణ్ణే వత్తుం, అథ ఖో అచ్ఛరియమేవేతం అబ్భుతమేవేతన్తి వుత్తం హోతి. **ఏతపరమంయేవాతి** ఏవం సమ్మా పటిపాదితో ఏసో భిక్ఖుసఙ్ఘో తస్సాపి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పరమోతి ఏతపరమో, తం ఏతపరమం యథా అయం పటిపాదితో, ఏవం పటిపాదితం కత్వా పటిపాదేసుం, న ఇతో భియ్యోతి అత్థో. దుతియనయే ఏవం పటిపాదేస్సన్తి, న ఇతో భియ్యోతి యోజేతబ్బం. తత్థ **పటిపాదితోతి** ఆభిసమాచారికవత్తం ఆదిం కత్వా సమ్మా అపచ్చనీకపటిపత్తియం యోజితో. అథ కస్మా అయం పరిబ్బాజకో అతీతానాగతే బుద్ధే దస్సేతి, కిమస్స తియద్ధజాననఞాణం అత్థీతి. నత్థి, నయగ్గాహే పన ఠత్వా “యేనాకారేన అయం భిక్ఖుసఙ్ఘో సన్నిసిన్నో దన్తో వినీతో ఉపసన్తో, అతీతబుద్ధాపి ఏతపరమంయేవ కత్వా పటిపజ్జాపేసుం, అనాగతబుద్ధాపి పటిపజ్జాపేస్సన్తి, నత్థి ఇతో ఉత్తరి పటిపాదనా”తి మఞ్ఞమానో అనుబుద్ధియా ఏవమాహ.

౨. **ఏవమేతం కన్దరకాతి** పాటిఏక్కో అనుసన్ధి. భగవా కిర తం సుత్వా “కన్దరక త్వం భిక్ఖుసఙ్ఘం ఉపసన్తోతి వదసి, ఇమస్స పన భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఉపసన్తకారణం తుయ్హం అపాకటం, న హి త్వం సమతింస పారమియో పూరేత్వా కుసలమూలం పరిపాచేత్వా బోధిపల్లఙ్కే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝి, మయా పన పారమియో పూరేత్వా ఞాతత్థచరియం లోకత్థచరియం బుద్ధత్థచరియఞ్చ కోటిం పాపేత్వా బోధిపల్లఙ్కే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిద్ధం, మయ్హం ఏతేసం ఉపసన్తకారణం పాకట”న్తి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి.

సన్తి హి కన్దరకాతి అయమ్పి పాటిఏక్కో అనుసన్ధి. భగవతో కిర ఏతదహోసి – “అయం పరిబ్బాజకో ఇమం భిక్ఖుసఙ్ఘం ఉపసన్తోతి వదతి, అయఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘో కప్పేత్వా పకప్పేత్వా కుహకభావేన ఇరియాపథం సణ్ఠపేన్తో చిత్తేన అనుపసన్తో న ఉపసన్తాకారం దస్సేతి. ఏత్థ పన భిక్ఖుసఙ్ఘే పటిపదం పూరయమానాపి పటిపదం పూరేత్వా మత్థకం పత్వా ఠితభిక్ఖూపి అత్థి, తత్థ పటిపదం పూరేత్వా మత్థకం పత్తా అత్తనా పటివిద్ధగుణేహేవ ఉపసన్తా, పటిపదం పూరయమానా ఉపరిమగ్గస్స విపస్సనాయ ఉపసన్తా, ఇతో ముత్తా పన అవసేసా చతూహి సతిపట్ఠానేహి ఉపసన్తా. తం నేసం ఉపసన్తకారణం దస్సేస్సామీ”తి “ఇమినా చ ఇమినా చ కారణేన అయం భిక్ఖుసఙ్ఘో ఉపసన్తో”తి దస్సేతుం “సన్తి హి కన్దరకా”తిఆదిమాహ.

తత్థ **అరహన్తో ఖీణాసవాతిఆదీసు** యం వత్తబ్బం, తం మూలపరియాయసుత్తవణ్ణనాయమేవ వుత్తం. సేఖపటిపదమ్పి తత్థేవ విత్థారితం. **సన్తతసీలాతి** సతతసీలా నిరన్తరసీలా. **సన్తతవుత్తినోతి** తస్సేవ వేవచనం, సన్తతజీవికా వాతిపి అత్థో. తస్మిం సన్తతసీలే ఠత్వావ జీవికం కప్పేన్తి, న దుస్సీల్యం మరణం పాపుణన్తీతి అత్థో.

నిపకాతి నేపక్కేన సమన్నాగతా పఞ్ఞవన్తో. **నిపకవుత్తినోతి** పఞ్ఞాయ వుత్తినో, పఞ్ఞాయ ఠత్వా జీవికం కప్పేన్తి. యథా ఏకచ్చో సాసనే పబ్బజిత్వాపి జీవితకారణా ఛసు అగోచరేసు చరతి, వేసియాగోచరో హోతి, విధవథుల్లకుమారికపణ్డకపానాగారభిక్ఖునిగోచరో హోతి. సంసట్ఠో విహరతి రాజూహి రాజమహామత్తేహి తిత్థియేహి తిత్థియసావకేహి అననులోమికేన గిహిసంసగ్గేన (విభ॰ ౫౧౪), వేజ్జకమ్మం కరోతి, దూతకమ్మం కరోతి, పహిణకమ్మం

కరోతి, గణ్డం ఫాలేతి, అరుమక్ఖనం దేతి, ఉద్ధంవిరేచనం దేతి, అధోవిరేచనం దేతి, నత్థుతేలం పచతి, పివనతేలం పచతి, వేళుదానం, పత్తదానం, పుప్ఫదానం, ఫలదానం, సినానదానం, దన్తకట్ఠదానం, ముఖోదకదానం, చుణ్ణమత్తికదానం దేతి, చాటుకమ్యం కరోతి, ముగ్గసూపియం, పారిభటుం, జఙ్ఘపేసనియం కరోతీతి ఏకవీసతివిధాయ అనేసనాయ జీవికం కప్పేన్తో అనిపకవుత్తి నామ హోతి, న పఞ్ఞాయ రత్వా జీవికం కప్పేతి, తతో కాలకిరియం కత్వా **సమణయక్ఖో** నామ హుత్వా "తస్స సఙ్ఘాటిపి ఆదిత్తా హోతి సమ్పజ్జలితా"తి వుత్తనయేన మహాదుక్ఖం అనుభోతి. ఏవంవిధా అహుత్వా జీవితహేతుపి సిక్ఖాపదం అనతిక్కమన్తో చతుపారిసుద్ధిసీలే పతిట్ఠాయ యథాబలం బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హిత్వా రథవినీతపటిపదం, మహాగోసిఙ్గపటిపదం, మహాసుఞ్ఞతపటిపదం, అనఙ్గణపటిపదం, ధమ్మదాయాదపటిపదం, నాలకపటిపదం, తువట్టకపటిపదం, చన్దోపమపటిపదన్తి ఇమాని అరియపటిపదాని పూరేన్తో చతుపచ్చయ-సన్తోస-భావనారామ-అరియవంసపటిపత్తియం కాయసక్ఖినో హుత్వా అనీకా నిక్ఖన్తహత్థీ వియ యూథా విస్సట్ఠసీహో వియ నిపచ్ఛాబన్ధమహానావా వియ చ గమనాదీసు ఏకవిహారినో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అజ్జఅజ్జేవ అరహత్తన్తి పవత్తఉస్సాహా విహరన్తీతి అత్థో.

సుప్పతిట్ఠితచిత్తాతి చతూసు సతిపట్ఠానేసు సుట్ఠపితచిత్తా హుత్వా. సేసా సతిపట్ఠానకథా హేట్ఠా విత్థారితావ. ఇధ పన లోకియలోకుత్తరమిస్సకా సతిపట్ఠానా కథితా, ఏత్తకేన భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఉపసన్తకారణం కథితం హోతి.

౩. **యావ సుపఞ్ఞత్తా**తి యావ సుట్ఠపితా సుదేసితా. **మయమ్పి హి, భన్తే**తి ఇమినా ఏస అత్తనో కారకభావం దస్సేతి, భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ ఉక్ఖిపతి. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో, మయమ్పి హి, భన్తే, గిహీ...పే.... సుప్పతిట్ఠితచిత్తా విహరామ, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పన అయమేవ కసి చ బీజఞ్చ యుగనఙ్గలఞ్చ ఫాలపాచనఞ్చ, తస్మా భిక్ఖుసఙ్ఘో సబ్బకాలం సతిపట్ఠానపరాయణో, మయం పన కాలేన కాలం ఓకాసం లభిత్వా ఏతం మనసికారం కరోమ, మయమ్పి కారకా, న సబ్బసో విస్సట్ఠకమ్మట్ఠానాయేవాతి. **మనుస్సగహనే**తి మనుస్సానం అజ్ఝాసయగహనేన గహనతా, అజ్ఝాసయస్సాపి నేసం కిలేసగహనేన గహనతా వేదితబ్బా. **కసటసాఠేయ్యేసుపి** ఏసేవ నయో. తత్థ అపరిసుద్ధట్ఠేన **కసటతా,** కేరాటియట్ఠేన **సాఠేయ్యతా** వేదితబ్బా. **సత్తానం హితాహితం జానాతీ**తి ఏవం గహనకసటకేరాటియానం మనుస్సానం హితాహితపటిపదం యావ సుట్ఠు భగవా జానాతి. **యదిదం పసవో**తి ఏత్థ సబ్బాపి చతుప్పదజాతి పసవోతి అధిప్పేతా. **పహోమీ**తి సక్కోమి. **యావతకేన అన్తరేనా**తి యత్తకేన ఖణేన. **చమ్పం గతాగతం కరిస్సతీ**తి అస్సమణ్డలతో యావ చమ్పానగరద్వారా గమనఞ్చ ఆగమనఞ్చ కరిస్సతి. **సాఠేయ్యానీ**తి సఠత్తాని. **కూటేయ్యానీ**తి కూటత్తాని. **వఙ్కేయ్యానీ**తి వఙ్కత్తాని. **జిమ్హేయ్యానీ**తి జిమ్హత్తాని. **పాతుకరిస్సతీ**తి పకాసేస్సతి దస్సేస్సతి. న హి సక్కా తేన తాని ఏత్తకేన అన్తరేన దస్సేతుం.

తత్థ యస్స కిస్మిఞ్చిదేవ ఠానే ఠాతుకామస్స సతో యం ఠానం మనుస్సానం సప్పటిభయం, పురతో గన్త్వా వఞ్చేత్వా ఠస్సామీతి న హోతి, తస్మిం ఠాతుకామట్ఠానేయేవ నిఖాతత్థమ్భో వియ చత్తారో పాదే నిచ్చలే కత్వా తిట్ఠతి, అయం **సఠో** నామ. యస్స పన కిస్మిఞ్చిదేవ ఠానే అవచ్ఛిన్దిత్వా ఖన్ధగతం పాతేతుకామస్స సతో యం ఠానం మనుస్సానం సప్పటిభయం, పురతో గన్త్వా వఞ్చేత్వా పాతేస్సామీతి న హోతి, తత్థేవ అవచ్ఛిన్దిత్వా పాతేతి, అయం **కూటో** నామ. యస్స కిస్మిఞ్చిదేవ ఠానే మగ్గా ఉక్కమ్మ నివత్తిత్వా పటిమగ్గం ఆరోహితుకామస్స సతో యం ఠానం మనుస్సానం సప్పటిభయం, పురతో గన్త్వా వఞ్చేత్వా ఏవం కరిస్సామీతి న హోతి, తత్థేవ మగ్గా ఉక్కమ్మ నివత్తిత్వా పటిమగ్గం ఆరోహతి, అయం **వఙ్కో** నామ. యస్స పన కాలేన వామతో కాలేన దక్ఖిణతో కాలేన ఉజుమగ్గేనేవ గన్తుకామస్స సతో యం ఠానం మనుస్సానం సప్పటిభయం, పురతో గన్త్వా వఞ్చేత్వా ఏవం కరిస్సామీతి న హోతి, తత్థేవ కాలేన వామతో కాలేన దక్ఖిణతో కాలేన

ఉజుమగ్గం గచ్ఛతి, తథా లణ్డం వా పస్సావం వా విస్సజ్జేతుకామస్స సతో ఇదం ఠానం సుసమ్మట్ఠం ఆకిణ్ణమనుస్సం రమణీయం, ఇమస్మిం ఠానే ఏవరూపం కాతుం న యుత్తం, పురతో గన్త్వా పటిచ్ఛన్నఠానే కరిస్సామీతి న హోతి, తత్థేవ కరోతి, అయం **జిమ్హో** నామ. ఇతి ఇమం చతుబ్బిధమ్పి కిరియం సన్ధాయేతం వుత్తం. సబ్బాని తాని సాఠేయ్యాని కూటేయ్యాని వఙ్కేయ్యాని జిమ్హేయ్యాని పాతుకరిస్సతీతి ఏవం కరోన్తాపి తే సఠాదయో తాని సాఠేయ్యాదీని పాతుకరోన్తి నామ.

ఏవం పసూనం ఉత్తానభావం దస్సేత్వా ఇదాని మనుస్సానం గహనభావం దస్సేన్తో **అమ్హాకం పన, భన్తే**తిఆదిమాహ. తత్థ **దాసాతి** అన్తోజాతకా వా ధనక్కీతా వా కరమరానీతా వా సయం వా దాసబ్యం ఉపగతా. **పేస్సాతి** పేసనకారకా. **కమ్మకరాతి** భత్తవేతనభతా. **అఞ్ఞథావ కాయేనాతి** అఞ్ఞేనేవాకారేన కాయేన సముదాచరన్తి, అఞ్ఞేనేవాకారేన వాచాయ, అఞ్ఞేన చ నేసం ఆకారేన చిత్తం ఠితం హోతీతి దస్సేతి. తత్థ యే సమ్ముఖా సామికే దిస్వా పచ్చుగ్గమనం కరోన్తి, హత్థతో భణ్డకం గణ్హన్తి, ఇమం విస్సజ్జేత్వా ఇమం గణ్హన్తా సేసానిపి ఆసన-పఞ్ఞాపన-తాలవణ్టబీజన-పాదధోవనాదీని సబ్బాని కిచ్చాని కరోన్తి, పరమ్ముఖకాలే పన తేలమ్పి ఉత్తరన్తం న ఓలోకేన్తి, సతగ్ఘనకేపి సహస్సగ్ఘనకేపి కమ్మే పరిహాయన్తే నివత్తిత్వా ఓలోకేతుమ్పి న ఇచ్ఛన్తి, ఇమే అఞ్ఞథా కాయేన సముదాచరన్తి నామ. యే పన సమ్ముఖా "అమ్హాకం సామి అమ్హాకం అయ్యో"తిఆదీని వత్వా పసంసన్తి, పరమ్ముఖా అవత్తబ్బం నామ నత్థి, యం ఇచ్ఛన్తి, తం వదన్తి, ఇమే అఞ్ఞథా వాచాయ సముదాచరన్తి నామ.

౪. **చత్తారోమే పేస్సపుగ్గలాతి** అయమ్పి పాటిఏక్కో అనుసన్ధి. అయఞ్హి పేస్సో "యావఞ్చిదం, భన్తే, భగవా ఏవం మనుస్సగహణే ఏవం మనుస్సకసటే ఏవం మనుస్ససాఠేయ్యే వత్తమానే సత్తానం హితాహితం జానాతీ"తి ఆహ. పురిమే చ తయో పుగ్గలా అహితపటిపదం పటిపన్నా, ఉపరి చతుత్థో హితపటిపదం, ఏవమహం సత్తానం హితాహితం జానామీతి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. హేట్ఠా కన్దరకస్స కథాయ సద్ధిం యోజేతుమ్పి వట్టతి. తేన వుత్తం "యావఞ్చిదం భోతా గోతమేన సమ్మా భిక్ఖుసఙ్ఘో పటిపాదితో"తి. అథస్స భగవా "పురిమే తయో పుగ్గలే పహాయ ఉపరి చతుత్థపుగ్గలస్స హితపటిపత్తియంయేవ పటిపాదేమీ"తి దస్సేన్తోపి ఇమం దేసనం ఆరభి. **సన్తోతి** ఇదం సంవిజ్జమానాతి పదస్సేవ వేవచనం. "సన్తా హోన్తి సమితా వూపసన్తా"తి (విభ. ౫౪౨) ఏత్థ హి నిరుద్ధా సన్తాతి వుత్తా. "సన్తా ఏతే విహారా అరియస్స వినయే వుచ్చన్తీ"తి ఏత్థ (మ. ని. ౧.౮౨) నిబ్బుతా. "సన్తో హవే సబ్భి పవేదయన్తీ"తి ఏత్థ (జా. ౨.౨౧.౪౧౩) పణ్డితా. ఇధ పన విజ్జమానా ఉపలబ్భమానాతి అత్థో.

అత్తన్తపాదీసు అత్తానం తపతి దుక్ఖాపేతీతి **అత్తన్తపో**. అత్తనో పరితాపనానుయోగం **అత్తపరితాపనానుయోగం**. పరం తపతి దుక్ఖాపేతీతి **పరన్తపో**. పరేసం పరితాపనానుయోగం **పరపరితాపనానుయోగం**. **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే. **నిచ్ఛాతోతి** ఛాతం వుచ్చతి తణ్హా, సా అస్స నత్థీతి నిచ్ఛాతో. సబ్బకిలేసానం నిబ్బుతత్తా **నిబ్బుతో**. అన్తో తాపనకిలేసానం అభావా సీతలో జాతోతి **సీతిభూతో**. ఝానమగ్గఫలనిబ్బానసుఖాని పటిసంవేదేతీతి **సుఖపటిసంవేదీ**. **బ్రహ్మభూతేన అత్తనాతి** సేట్ఠభూతేన అత్తనా. **చిత్తం ఆరాధేతీతి** చిత్తం సమ్పాదేతి, పరిపూరేతి గణ్హాతి పసాదేతీతి అత్థో.

౫. **దుక్ఖపటిక్కూలన్తి** దుక్ఖస్స పటికూలం, పచ్చనీకసణ్ఠితం దుక్ఖం అపత్థయమానన్తి అత్థో.

౬. **పణ్డితోతి** ఇధ చతూహి కారణేహి పణ్డితోతి న వత్తబ్బో, సతిపట్ఠానేసు పన కమ్మం కరోతీతి పణ్డితోతి వత్తుం వట్టతి. **మహాపఞ్ఞోతి** ఇదమ్పి మహన్తే అత్థే పరిగ్గణ్హాతీతిఆదినా మహాపఞ్ఞలక్ఖణేన న వత్తబ్బం, సతిపట్ఠానపరిగ్గాహికాయ పన పఞ్ఞాయ సమన్నాగతత్తా మహాపఞ్ఞోతి వత్తుం వట్టతి. **మహతా అత్థేన సంయుత్తో అగమిస్సాతి** మహతా అత్థేన సంయుత్తో హుత్వా గతో భవేయ్య, సోతాపత్తిఫలం పాపుణేయ్యాతి అత్థో. కిం పన యేసం మగ్గఫలానం ఉపనిస్సయో అత్థి, బుద్ధానం సమ్ముఖీభావే ఠితేపి తేసం అన్తరాయో హోతీతి. ఆమ హోతి, న పన బుద్ధే పటిచ్చ, అథ ఖో కిరియపరిహానియా వా పాపమిత్తతాయ వా హోతి. తత్థ కిరియపరిహానియా హోతి నామ – సచే హి ధమ్మసేనాపతి ధనఞ్జానిస్స బ్రాహ్మణస్స ఆసయం ఞత్వా ధమ్మం అదేసయిస్సా, సో బ్రాహ్మణో సోతాపన్నో అభవిస్సా, ఏవం తావ కిరియపరిహానియా హోతి. పాపమిత్తతాయ హోతి నామ – సచే హి అజాతసత్తు దేవదత్తస్స వచనం గహేత్వా పితుఘాతకమ్మం నాకరిస్సా, సామఞ్ఞఫలసుత్తకథితదివసేవ సోతాపన్నో అభవిస్సా, తస్స వచనం గహేత్వా పితుఘాతకమ్మస్స కతత్తా పన న హోతి, ఏవం పాపమిత్తతాయ హోతి. ఇమస్సాపి ఉపాసకస్స కిరియపరిహాని జాతా, అపరినిట్ఠితాయ దేసనాయ ఉట్ఠహిత్వా పక్కన్తో. **అపిచ, భిక్ఖవే, ఏత్తావతాపి పేస్సో హత్థారోహపుత్తో మహతా అత్థేన సంయుత్తోతి** కతరేన మహన్తేన అత్థేన? ద్వీహి ఆనిసంసేహి. సో కిర ఉపాసకో సఙ్ఘే చ పసాదం పటిలభి, సతిపట్ఠానపరిగ్గహణత్థాయ చస్స అభినవో నయో ఉదపాది. తేన వుత్తం "మహతా అత్థేన సంయుత్తో"తి. కన్దరకో పన సఙ్ఘే పసాదమేవ పటిలభి. **ఏతస్స భగవా కాలోతి** ఏతస్స ధమ్మక్ఖానస్స, చతున్నం వా పుగ్గలానం విభజనస్స కాలో.

౮. **ఓరబ్భికాదీసు** ఉరబ్భా వుచ్చన్తి ఏళకా, ఉరబ్భే హనతీతి **ఓరబ్భికో. సూకరికాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **లుద్దోతి** దారుణో కక్ఖళో. **మచ్ఛఘాతకోతి** మచ్ఛబన్ధకేవట్టో. **బన్ధనాగారికోతి** బన్ధనాగారగోపకో. **కురురకమ్మన్తాతి** దారుణకమ్మన్తా.

౯. **ముద్ధావసిత్తోతి** ఖత్తియాభిసేకేన ముద్ధని అభిసిత్తో. **పురత్థిమేన నగరస్సాతి** నగరతో పురత్థిమదిసాయ. **సన్ధాగారన్తి** యఞ్ఞసాలం. **ఖరాజినం నివాసేత్వాతి** సఖురం అజినచమ్మం నివాసేత్వా. **సప్పితేలేనాతి** సప్పినా చ తేలేన చ. ఠపేత్వా హి సప్పిం అవసేసో యో కోచి స్నేహో తేలన్తి వుచ్చతి. **కణ్డూవమానోతి** నఖానం ఛిన్నత్తా కణ్డూవితబ్బకాలే తేన కణ్డూవమానో. **అనన్తరహితాయాతి** అసన్థతాయ. **సరూపవచ్ఛాయాతి** సదిసవచ్ఛాయ. సచే గావీ సేతా హోతి, వచ్ఛోపి సేతకోవ. సచే గావీ కబరా వా రత్తా వా, వచ్ఛోపి తాదిసో వాతి ఏవం సరూపవచ్ఛాయ. **సో ఏవమాహాతి** సో రాజా ఏవం వదేతి. **వచ్ఛతరాతి** తరుణవచ్ఛకభావం అతిక్కన్తా బలవవచ్ఛా. **వచ్ఛతరీసుపి** ఏసేవ నయో. **బరిహిసత్థాయాతి** పరిక్ఖేపకరణత్థాయ చేవ యఞ్ఞభూమియం అత్థరణత్థాయ చ. సేసం హేట్ఠా తత్థ తత్థ విత్థారితత్తా ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

కన్దరకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. అట్ఠకనాగరసుత్తవణ్ణనా

౧౭. **ఏవం మే సుతన్తి** అట్ఠకనాగరసుత్తం. తత్థ **బేలువగామకేతి** వేసాలియా దక్ఖిణపస్సే అవిదూరే బేలువగామకో నామ అత్థి, తం గోచరగామం కత్వాతి అత్థో. **దసమోతి** సో హి జాతిగోత్తవసేన చేవ సారప్పత్తకులగణనాయ చ దసమే ఠానే గణీయతి, తేనస్స దసమోత్వేవ నామం జాతం. **అట్ఠకనాగరోతి** అట్ఠకనగరవాసీ. **కుక్కుటారామోతి** కుక్కుటసేట్ఠినా కారితో ఆరామో.

౧౮. **తేన భగవతా...పే.... అక్ఖాతోతి** ఏత్థ అయం సఙ్ఖేపత్థో, యో సో భగవా సమతింస పారమియో పూరేత్వా సబ్బకిలేసే భఞ్జిత్వా అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిం అభిసమ్బుద్ధో, తేన భగవతా, తేసం తేసం సత్తానం ఆసయానుసయం **జానతా,** హత్థతలే ఠపితఆమలకం వియ సబ్బం ఞేయ్యధమ్మం **పస్సతా**. అపిచ పుబ్బేనివాసాదీహి జానతా, దిబ్బేన చక్ఖునా పస్సతా, తీహి విజ్జాహి ఛహి వా పన అభిఞ్ఞాహి జానతా, సబ్బత్థ అప్పటిహతేన సమన్తచక్ఖునా పస్సతా, సబ్బధమ్మజాననసమత్థాయ పఞ్ఞాయ జానతా, సబ్బసత్తానం చక్ఖువిసయాతీతాని తిరోకుట్టాదిగతానిపి రూపాని అతివిసుద్ధేన మంసచక్ఖునా పస్సతా, అత్తహితసాధికాయ సమాధిపదట్ఠానాయ పటివేధపఞ్ఞాయ జానతా, పరహితసాధికాయ కరుణాపదట్ఠానాయ దేసనాపఞ్ఞాయ పస్సతా, అరీనం హతత్తా పచ్చయాదీనఞ్చ అరహత్తా **అరహతా,** సమ్మా సామఞ్చ సచ్చానం బుద్ధత్తా **సమ్మాసమ్బుద్ధేన**. అన్తరాయికధమ్మే వా జానతా, నియ్యానికధమ్మే పస్సతా, కిలేసారీనం హతత్తా అరహతా, సామం సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధేనాతి ఏవం చతువేసారజ్జవసేన చతూహి కారణేహి థోమితేన. అత్థి ను ఖో ఏకో ధమ్మో అక్ఖాతోతి.

౧౯. **అభిసఙ్ఖతన్తి** కతం ఉప్పాదితం. **అభిసఞ్చేతయితన్తి** చేతయితం పకప్పితం. **సో తత్థ ఠితోతి** సో తస్మిం సమథవిపస్సనాధమ్మే ఠితో. **ధమ్మరాగేన ధమ్మనన్దియాతి** పదద్వయేహి సమథవిపస్సనాసు ఛన్దరాగో వుత్తో. సమథవిపస్సనాసు హి సబ్బేన సబ్బం ఛన్దరాగం పరియాదియితుం సక్కోన్తో అరహా హోతి, అసక్కోన్తో అనాగామీ హోతి. సో సమథవిపస్సనాసు ఛన్దరాగస్స అప్పహీనత్తా చతుత్థజ్ఝానచేతనాయ సుద్ధావాసే నిబ్బత్తతి, అయం ఆచరియానం సమానకథా.

వితణ్డవాదీ పనాహ "తేనేవ ధమ్మరాగేనాతి వచనతో అకుసలేన సుద్ధావాసే నిబ్బత్తతీ"తి సో "సుత్తం ఆహరా"తి వత్తబ్బో, అద్ధా అఞ్ఞం అపస్సన్తో ఇదమేవ ఆహరిస్సతి, తతో వత్తబ్బో "కిం పనిదం సుత్తం నేయ్యత్థం నీతత్థ"న్తి, అద్ధా నీతత్థన్తి వక్ఖతి. తతో వత్తబ్బో – ఏవం సన్తే అనాగామిఫలత్థికేన సమథవిపస్సనాసు ఛన్దరాగో కత్తబ్బో భవిస్సతి, ఛన్దరాగే ఉప్పాదితే అనాగామిఫలం పటివిద్ధం భవిస్సతి "మా సుత్తం మే లద్ధ"న్తి యం వా తం వా దీపేహి. పఞ్హం కథేన్తేన హి ఆచరియస్స సన్తికే ఉగ్గహేత్వా అత్థరసం పటివిజ్ఝిత్వా కథేతుం వట్టతి, అకుసలేన హి సగ్గే, కుసలేన వా అపాయే పటిసన్ధి నామ నత్థి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> "న, భిక్ఖవే, లోభజేన కమ్మేన దోసజేన కమ్మేన మోహజేన కమ్మేన దేవా పఞ్ఞాయన్తి, మనుస్సా పఞ్ఞాయన్తి, యా వా పనఞ్ఞాపి కాచి సుగతియో, అథ ఖో, భిక్ఖవే, లోభజేన కమ్మేన దోసజేన కమ్మేన మోహజేన కమ్మేన నిరయో పఞ్ఞాయతి, తిరచ్ఛానయోని పఞ్ఞాయతి, పేత్తివిసయో పఞ్ఞాయతి, యా వా పనఞ్ఞాపి కాచి దుగ్గతియో"తి –

ఏవం పఞ్ఞాపేతబ్బో. సచే సఞ్జానాతి సఞ్జానాతు, నో చే సఞ్జానాతి, "గచ్ఛ పాతోవ విహారం పవిసిత్వా యాగుం పివాహీ"తి ఉయ్యోజేతబ్బో.

యథా చ పన ఇమస్మిం సుత్తే, ఏవం మహామాలుక్యోవాదేపి మహాసతిపట్ఠానేపి కాయగతాసతిసుత్తేపి సమథవిపస్సనా కథితా. తత్థ ఇమస్మిం సుత్తే సమథవసేన గచ్ఛతోపి విపస్సనావసేన గచ్ఛతోపి సమథధురమేవ ధురం,

మహామాలుక్యోవాదే విపస్సనావ ధురం, మహాసతిపట్ఠానం పన విపస్సనుత్తరం నామ కథితం, కాయగతాసతిసుత్తం సమథుత్తరన్తి.

అయం ఖో గహపతి...పే.... ఏకధమ్మో అక్ఖాతోతి ఏకధమ్మం పుచ్ఛితేన అయమ్పి ఏకధమ్మోతి ఏవం పుచ్ఛావసేన కథితత్తా ఏకాదసపి ధమ్మా ఏకధమ్మో నామ జాతో. మహాసకులుదాయిసుత్తస్మిఞ్హి ఏకూనవీసతి పబ్బాని పటిపదావసేన ఏకధమ్మో నామ జాతాని, ఇధ ఏకాదసపుచ్ఛావసేన ఏకధమ్మోతి ఆగతాని. అమతుప్పత్తియత్థేన వా సబ్బానిపి ఏకధమ్మోతి వత్తుం వట్టతి.

౨౧. **నిధిముఖం గవేసన్తో**తి నిధిం పరియేసన్తో. **సకిదేవా**తి ఏకపయోగేన. కథం పన ఏకపయోగేనేవ ఏకాదసన్నం నిధీనం అధిగమో హోతీతి. ఇధేకచ్చో అరఞ్ఞే నిధిం గవేసమానో చరతి, తమేనం అఞ్ఞతరో అత్థచరకో దిస్వా "కిం భో చరసీ"తి పుచ్ఛతి. సో "జీవితవుత్తిం పరియేసామీ"తి ఆహ. ఇతరో "తేన హి సమ్మ ఆగచ్ఛ, ఏతం పాసాణం పవత్తేహీ"తి ఆహ. సో తం పవత్తేత్వా ఉపరూపరి ఠపితా వా కుచ్ఛియా కుచ్ఛిం ఆహచ్చ ఠితా వా ఏకాదస కుమ్భియో పస్సేయ్య, ఏవం ఏకపయోగేన ఏకాదసన్నం నిధీనం అధిగమో హోతి.

ఆచరియధనం పరియేసిస్సన్తీతి అఞ్ఞతిత్థియా హి యస్స సన్తికే సిప్పం ఉగ్గణ్హన్తి, తస్స సిప్పుగ్గహణతో పురే వా పచ్ఛా వా అన్తరన్తరే వా గేహతో నీహరిత్వా ధనం దేన్తి. యేసం గేహే నత్థి, తే ఞాతిసభాగతో పరియేసన్తి, తథా అలభమానా భిక్ఖమ్పి చరిత్వా దేన్తియేవ. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

కిమఙ్గం పనాహన్తి బాహిరకా తావ అనియ్యానికేపి సాసనే సిప్పమత్తదాయకస్స ధనం పరియేసన్తి; అహం పన ఏవంవిధే నియ్యానికసాసనే ఏకాదసవిధం అమతుప్పత్తిపటిపదం దేసేన్తస్స ఆచరియస్స పూజం కిం న కరిస్సామి, కరిస్సామియేవాతి వదతి. **పచ్చేకదుస్సయుగేన అచ్ఛాదేసీ**తి ఏకమేకస్స భిక్ఖునో ఏకేకం దుస్సయుగమదాసీతి అత్థో. సముదాచారవచనం పనేత్థ ఏవరూపం హోతి, తస్మా అచ్ఛాదేసీతి వుత్తం. **పఞ్చసతవిహార**న్తి పఞ్చసతగ్ఘనికం పణ్ణసాలం కారేసీతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అట్ఠకనాగరసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సేఖసుత్తవణ్ణనా

౨౨. **ఏవం మే సుత**న్తి సేఖసుత్తం. తత్థ **నవం సన్థాగార**న్తి అధునా కారితం సన్థాగారం, ఏకా మహాసాలాతి అత్థో. ఉయ్యోగకాలాదీసు హి రాజానో తత్థ ఠత్వా "ఏత్తకా పురతో గచ్ఛన్తు, ఏత్తకా పచ్ఛా, ఏత్తకా ఉభోహి పస్సేహి, ఏత్తకా హత్థీసు అభిరుహన్తు, ఏత్తకా అస్సేసు, ఏత్తకా రథేసు తిట్ఠన్తూ"తి ఏవం సన్థం కరోన్తి, మరియాదం బన్ధన్తి, తస్మా తం ఠానం **సన్థాగార**న్తి వుచ్చతి. ఉయ్యోగట్ఠానతో చ ఆగన్త్వా యావ గేహేసు అల్లగోమయపరిభణ్డాదీని కరోన్తి, తావ ద్వే తీణి దివసాని తే రాజానో తత్థ సన్థమ్భన్తీతిపి సన్థాగారం. తేసం రాజూనం సహ అత్థానుసాసనం అగారన్తిపి సన్థాగారం గణరాజానో హి తే , తస్మా ఉప్పన్నకిచ్చం ఏకస్స వసేన న ఛిజ్జతి, సబ్బేసం ఛన్దో లద్ధుం వట్టతి, తస్మా సబ్బే తత్థ సన్నిపతిత్వా అనుసాసన్తి.

తేన వుత్తం “సహ అత్థానుసాసనం అగారన్తిపి సన్థాగార”న్తి. యస్మా పనేతే తత్థ సన్నిపతిత్వా “ఇమస్మిం కాలే కసితుం వట్టతి, ఇమస్మిం కాలే వపితు”న్తి ఏవమాదినా నయేన ఘరావాసకిచ్చాని సమ్మన్తయన్తి, తస్మా ఛిద్దావఛిద్దం ఘరావాసం తత్థ సన్థరన్తీతిపి సన్థాగారం. **అచిరకారితం హోతీ**తి కట్ఠకమ్మ-సిలాకమ్మ-చిత్తకమ్మాదివసేన సుసజ్జితం దేవవిమానం వియ అధునా నిట్ఠాపితం. **సమణేన వా**తి ఏత్థ యస్మా ఘరవత్థుపరిగ్గహకాలేయేవ దేవతా అత్తనో వసనట్ఠానం గణ్హన్తి, తస్మా “దేవేన వా”తి అవత్వా “సమణేన వా బ్రాహ్మణేన వా కేనచి వా మనుస్సభూతేనా”తి వుత్తం.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూతి సన్థాగారం నిట్ఠితన్తి సుత్వా “గచ్ఛామ, నం పస్సిస్సామా”తి గన్త్వా ద్వారకోట్ఠకతో పట్ఠాయ సబ్బం ఓలోకేత్వా “ఇదం సన్థాగారం దేవవిమానసదిసం అతివియ మనోరమం సస్సిరికం కేన పఠమం పరిభుత్తం అమ్హాకం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ అస్సా”తి చిన్తేత్వా “అమ్హాకం ఞాతిసేట్ఠస్స పఠమం దియ్యమానేపి సత్థునోవ అనుచ్ఛవికం, దక్ఖిణేయ్యవసేన దియ్యమానేపి సత్థునోవ అనుచ్ఛవికం, తస్మా పఠమం సత్థారం పరిభుఞ్జాపేస్సామ, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆగమనం కరిస్సామ, భిక్ఖుసఙ్ఘే ఆగతే తేపిటకం బుద్ధవచనం ఆగతమేవ భవిస్సతి, సత్థారం తియామరత్తిం అమ్హాకం ధమ్మకథం కథాపేస్సామ, ఇతి తీహి రతనేహి పరిభుత్తం మయం పచ్ఛా పరిభుఞ్జిస్సామ , ఏవం నో దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ”తి సన్నిట్ఠానం కత్వా ఉపసఙ్కమింసు.

యేన సన్థాగారం తేనుపసఙ్కమింసూతి తం దివసం కిర సన్థాగారం కిఞ్చాపి రాజకులానం దస్సనత్థాయ దేవవిమానం వియ సుసజ్జితం హోతి సుపటిజగ్గితం, బుద్ధారహం పన కత్వా అప్పఞ్ఞత్తం. బుద్ధా హి నామ అరఞ్ఞజ్ఝాసయా అరఞ్ఞారామా అన్తోగామే వసేయ్యుం వా నో వా, తస్మా భగవతో మనం జానిత్వావ పఞ్ఞాపేస్సామాతి చిన్తేత్వా తే భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు. ఇదాని పన మనం లభిత్వా పఞ్ఞాపేతుకామా యేన సన్థాగారం తేనుపసఙ్కమింసు.

సబ్బసన్థరిం సన్థాగారం సన్థరిత్వాతి యథా సబ్బమేవ సన్థతం హోతి, ఏవం తం సన్థరాపేత్వా. సబ్బపఠమం తావ “గోమయం నామ సబ్బమఙ్గలేసు వట్టతీ”తి సుధాపరికమ్మకతమ్పి భూమిం అల్లగోమయేన ఓపుఞ్ఛాపేత్వా పరిసుక్ఖభావం ఞత్వా యథా అక్కన్తట్ఠానే పదం న పఞ్ఞాయతి, ఏవం చతుజ్జాతియగన్ధేహి లిమ్పాపేత్వా ఉపరి నానావణ్ణే కటసారకే సన్థరిత్వా తేసం ఉపరి మహాపిట్ఠికకోజవకే ఆదిం కత్వా హత్థత్థరక-అస్సత్థరక-సీహత్థరక-బ్యగ్ఘత్థరక-చన్దత్థరక-సూరియత్థరక-చిత్తత్థరకాదీహి నానావణ్ణేహి అత్థరణేహి సన్థరితబ్బకయుత్తం సబ్బోకాసం సన్థరాపేసుం. తేన వుత్తం “సబ్బసన్థరిం సన్థాగారం సన్థరిత్వా”తి.

ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వాతి మజ్ఝట్ఠానే తావ మఙ్గలత్థమ్భం నిస్సాయ మహారహం బుద్ధాసనం పఞ్ఞాపేత్వా తత్థ యం యం ముదుకఞ్చ మనోరమఞ్చ పచ్చత్థరణం, తం తం పచ్చత్థరిత్వా భగవతో లోహితకం మనుఞ్ఞదస్సనం ఉపధానం ఉపదహిత్వా ఉపరి సువణ్ణరజతతారకవిచిత్తం వితానం బన్ధిత్వా గన్ధదామపుప్ఫదామపత్తదామాదీహి పచ్చత్థరణేహి అలఙ్కరిత్వా సమన్తా ద్వాదసహత్థట్ఠానే పుప్ఫజాలం కరిత్వా తింసహత్థమత్తం ఠానం పటసాణియా పరిక్ఖిపాపేత్వా పచ్ఛిమభిత్తిం నిస్సాయ భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పల్లఙ్కపీఠ-అపస్సయపీఠ-ముణ్డపీఠాని పఞ్ఞాపేత్వా ఉపరి సేతపచ్చత్థరణేహి పచ్చత్థరాపేత్వా పాచీనభిత్తిం నిస్సాయ అత్తనో అత్తనో మహాపిట్ఠికకోజవకే పఞ్ఞాపేత్వా హంసలోమాదిపూరితాని ఉపధానాని ఠపాపేసుం “ఏవం అకిలమమానా సబ్బరత్తిం ధమ్మం సుణిస్సామా”తి. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం “ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వా”తి.

ఉదకమణికన్తి మహాకుచ్ఛికం ఉదకచాటిం. **ఉపట్ఠపేత్వా**తి ఏవం భగవా చ భిక్ఖుసఙ్ఘో చ యథారుచియా హత్థే వా ధోవిస్సన్తి పాదే వా, ముఖం వా విక్ఖాలేస్సన్తీతి తేసు తేసు ఠానేసు మణివణ్ణస్స ఉదకస్స పూరాపేత్వా వాసత్థాయ నానాపుప్ఫాని చేవ ఉదకవాసచుణ్ణాని చ పక్ఖిపిత్వా కదలిపణ్ణేహి పిదహిత్వా పతిట్ఠాపేసుం. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం "ఉపట్ఠపేత్వా"తి.

తేలప్పదీపం ఆరోపేత్వాతి రజతసువణ్ణాదిమయదణ్డాసు దీపికాసు యోనకరూపకిరాతరూపకాదీనం హత్థే ఠపితసువణ్ణరజతాదిమయకపల్లకాదీసు చ తేలప్పదీపం జలయిత్వాతి అత్థో. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూ**తి ఏత్థ పన తే సక్యరాజానో న కేవలం సన్థాగారమేవ, అథ ఖో యోజనావట్టే కపిలవత్థుస్మిం నగరవీథియోపి సమ్మజ్జాపేత్వా ధజే ఉస్సాపేత్వా గేహద్వారేసు పుణ్ణఘటే చ కదలియో చ ఠపాపేత్వా సకలనగరం దీపమాలాదీహి విప్పకిణ్ణతారకం వియ కత్వా "ఖీరపాయకే దారకే ఖీరం పాయేథ, దహరే కుమారే లహుం లహుం భోజేత్వా సయాపేథ, ఉచ్చాసద్దం మా కరిత్థ, అజ్జ ఏకరత్తిం సత్థా అన్తోగామే వసిస్సతి, బుద్ధా నామ అప్పసద్దకామా హోన్తీ"తి భేరిం చరాపేత్వా సయం దణ్డదీపికా ఆదాయ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసు.

అథ ఖో భగవా నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన యేన నవం సన్థాగారం తేనుపసఙ్కమీతి. "యస్స దాని, భన్తే, భగవా కాలం మఞ్ఞతీ"తి ఏవం కిర కాలే ఆరోచితే భగవా లాఖారసేన తిన్తరత్తకోవిళారపుప్ఫవణ్ణం రత్తదుపట్టం కత్తరియా పదుమం కన్తన్తో వియ సంవిధాయ తిమణ్డలం పటిచ్ఛాదేన్తో నివాసేత్వా సువణ్ణపామఙ్గేన పదుమకలాపం పరిక్ఖిపన్తో వియ విజ్జుల్లతాసస్సిరికం కాయబన్ధనం బన్ధిత్వా రత్తకమ్బలేన గజకుమ్భం పరియోనద్ధన్తో వియ రతనసతుబ్బేధే సువణ్ణగ్ఘికే పవాళజాలం ఖిపమానో వియ సువణ్ణచేతియే రత్తకమ్బలకఞ్చుకం పటిముఞ్చన్తో వియ గచ్ఛన్తం పుణ్ణచన్దం రత్తవణ్ణవలాహకేన పటిచ్ఛాదయమానో వియ కఞ్చనపబ్బతమత్థకే సుపక్కలాఖారసం పరిసిఞ్చన్తో వియ చిత్తకూటపబ్బతమత్థకం విజ్జుల్లతాయ పరిక్ఖిపన్తో వియ చ సచక్కవాళసినేరుయుగన్ధరం మహాపథవిం చాలేత్వా గహితం నిగ్రోధపల్లవసమానవణ్ణం రత్తవరపంసుకూలం పారుపిత్వా గన్ధకుటిద్వారతో నిక్ఖమి కఞ్చనగుహాతో సీహో వియ ఉదయపబ్బతకూటతో పుణ్ణచన్దో వియ చ. నిక్ఖమిత్వా పన గన్ధకుటిపముఖే అట్ఠాసి.

అథస్స కాయతో మేఘముఖేహి విజ్జుకలాపా వియ రస్మియో నిక్ఖమిత్వా సువణ్ణరసధారాపరిసేకమఞ్జరిపత్తపుప్ఫఫలవిటపే వియ ఆరామరుక్ఖే కరింసు. తావదేవ చ అత్తనో అత్తనో పత్తచీవరమాదాయ మహాభిక్ఖుసఙ్ఘో భగవన్తం పరివారేసి. తే పన పరివారేత్వా ఠితా భిక్ఖూ ఏవరూపా అహేసుం అప్పిచ్ఛా సన్తుట్ఠా పవివిత్తా అసంసట్ఠా ఆరద్ధవీరియా వత్తారో వచనక్ఖమా చోదకా పాపగరహీ సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నాతి. తేహి పరివారితో భగవా రత్తకమ్బలపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణక్ఖన్ధో రత్తపదుమసణ్డమజ్ఝగతా వియ సువణ్ణనావా పవాళవేదికాపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణపాసాదో విరోచిత్థ. సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో మహాథేరాపి నం మేఘవణ్ణం పంసుకూలం పారుపిత్వా మణివమ్మవమ్మికా వియ మహానాగా పరివారయింసు వన్తరాగా భిన్నకిలేసా విజటితజటా ఛిన్నబన్ధనా కులే వా గణే వా అలగ్గా.

ఇతి భగవా సయం వీతరాగో వీతరాగేహి, వీతదోసో వీతదోసేహి, వీతమోహో వీతమోహేహి, నిత్తణ్హో నిత్తణ్హేహి, నిక్కిలేసో నిక్కిలేసేహి, సయం బుద్ధో బహుస్సుతబుద్ధేహి పరివారితో, పత్తపరివారితం వియ కేసరం, కేసరపరివారితా వియ కణ్ణికా, అట్ఠనాగసహస్సపరివారితో వియ ఛద్దన్తో నాగరాజా, నవుతిహంససహస్సపరివారితో వియ ధతరట్ఠో హంసరాజా,

సేనఙ్గపరివారితో వియ చక్కవత్తి, మరుగణపరివారితో వియ సక్కో దేవరాజా, బ్రహ్మగణపరివారితో వియ హారితమహాబ్రహ్మా, తారాగణపరివారితో వియ పుణ్ణచన్దో, అసమేన బుద్ధవేసేన అపరిమాణేన బుద్ధవిలాసేన కపిలవత్థుగమనమగ్గం పటిపజ్జి.

అథస్స పురత్థిమకాయతో సువణ్ణవణ్ణా రస్మీ ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసి. పచ్ఛిమకాయతో దక్ఖిణహత్థతో, వామహత్థతో సువణ్ణవణ్ణా రస్మీ ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసి. ఉపరి కేసన్తతో పట్ఠాయ సబ్బకేసావత్తేహి మోరగీవవణ్ణా రస్మీ ఉట్ఠహిత్వా గగనతలే అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసి. హేట్ఠా పాదతలేహి పవాళవణ్ణా రస్మీ ఉట్ఠహిత్వా ఘనపథవియం అసీతిహత్థట్ఠానం అగ్గహేసి. ఏవం సమన్తా అసీతిహత్థమత్తం ఠానం ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో విజ్జోతమానా విప్ఫన్దమానా కఞ్చనదణ్డదీపికాహి నిచ్ఛరిత్వా ఆకాసం పక్ఖన్దజాలా వియ చాతుద్దీపికమహామేఘతో నిక్ఖన్తవిజ్జుల్లతా వియ విధావింసు. సబ్బదిసాభాగా సువణ్ణచమ్పకపుప్ఫేహి వికిరియమానా వియ, సువణ్ణఘటా నిక్ఖన్తసువణ్ణరసధారాహి సిఞ్చమానా వియ, పసారితసువణ్ణపటపరిక్ఖిత్తా వియ, వేరమ్బవాతసముట్ఠితకింసుకకణికారపుప్ఫచుణ్ణసమోకిణ్ణా వియ విప్పకిరింసు.

భగవతోపి అసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాద్వత్తింసవరలక్ఖణసముజ్జలం సరీరం సముగ్గతతారకం వియ గగనతలం, వికసితమివ పదుమవనం, సబ్బపాలిఫుల్లో వియ యోజనసతికో పారిచ్ఛత్తకో, పటిపాటియా ఠపితానం ద్వత్తింసచన్దానం ద్వత్తింససూరియానం ద్వత్తింసచక్కవత్తీనం ద్వత్తింసదేవరాజానం ద్వత్తింసమహాబ్రహ్మానం సిరియా సిరిం అభిభవమానం వియ విరోచిత్థ, యథా తం దసహి పారమీహి దసహి ఉపపారమీహి దసహి పరమత్థపారమీహి సుపూరితాహి సమతింసపారమితాహి అలఙ్కతం. కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని దిన్నదానం రక్ఖితసీలం కతకల్యాణకమ్మం ఏకస్మిం అత్తభావే ఓసరిత్వా విపాకం దాతుం ఠానం అలభమానం సమ్బాధపత్తం వియ అహోసి. నావాసహస్సభణ్డం ఏకనావం ఆరోపనకాలో వియ, సకటసహస్సభణ్డం ఏకసకటం ఆరోపనకాలో వియ, పఞ్చవీసతియా నదీనం ఓఘస్స సమ్భిజ్జ ముఖద్వారే ఏకతో రాసీభూతకాలో వియ చ అహోసి.

ఇమాయ బుద్ధసిరియా ఓభాసమానస్సాపి చ భగవతో పురతో అనేకాని దణ్డదీపికసహస్సాని ఉక్ఖిపింసు. తథా పచ్ఛతో. వామపస్సే దక్ఖిణపస్సే. జాతికుసుమచమ్పకవనమల్లికరత్తుప్పలనీలుప్పలమకులసిన్దువారపుప్ఫాని చేవ నీలపీతాదివణ్ణసుగన్ధగన్ధచుణ్ణాని చ చాతుద్దీపికమేఘవిస్సట్ఠోదకవుట్ఠియో వియ విప్పకిరింసు. పఞ్చఙ్గికతూరియనిగ్ఘోసా చేవ బుద్ధధమ్మసఙ్ఘగుణప్పటిసంయుత్తా థుతిఘోసా చ సబ్బదిసా పూరయింసు.
దేవమనుస్సనాగసుపణ్ణగన్ధబ్బయక్ఖాదీనం అక్ఖీని అమతపానం వియ లభింసు. ఇమస్మిం పన ఠానే ఠత్వా **పదసహస్సేన** గమనవణ్ణం వత్తుం వట్టతి. తత్రిదం ముఖమత్తం –

“ఏవం సబ్బఙ్గసమ్పన్నో, కమ్పయన్తో వసున్ధరం;
అహేఠయన్తో పాణాని, యాతి లోకవినాయకో.

దక్ఖిణం పఠమం పాదం, ఉద్ధరన్తో నరాసభో;
గచ్ఛన్తో సిరిసమ్పన్నో, సోభతే ద్విపదుత్తమో.

గచ్ఛతో బుద్ధసేట్ఠస్స, హేట్ఠా పాదతలం ముదు;
సమం సమ్ఫుసతే భూమిం, రజసా నుపలిప్పతి.

నిన్నట్ఠానం ఉన్నమతి, గచ్ఛన్తే లోకనాయకే;
ఉన్నతఞ్చ సమం హోతి, పథవీ చ అచేతనా.

పాసాణా సక్ఖరా చేవ, కథలా ఖాణుకణ్టకా;
సబ్బే మగ్గా వివజ్జన్తి, గచ్ఛన్తే లోకనాయకే.

నాతిదూరే ఉద్ధరతి, నచ్చాసన్నే చ నిక్ఖిపం;
అఘట్టయన్తో నియ్యాతి, ఉభో జాణూ చ గోప్ఫకే.

నాతిసీఘం పక్కమతి, సమ్పన్నచరణో ముని;
న చాతిసణికం యాతి, గచ్ఛమానో సమాహితో.

ఉద్ధం అధో చ తిరియం, దిసఞ్చ విదిసం తథా;
న పేక్ఖమానో సో యాతి, యుగమత్తమ్హి పేక్ఖతి.

నాగవిక్కన్తచారో సో, గమనే సోభతే జినో;
చారుం గచ్ఛతి లోకగ్గో, హాసయన్తో సదేవకే.

ఉళురాజావ సోభన్తో, చతుచారీవ కేసరీ;
తోసయన్తో బహూ సత్తే, పురం సేట్ఠం ఉపాగమీ"తి.

వణ్ణకాలో నామ కిరేస, ఏవంవిధేసు కాలేసు బుద్ధస్స సరీరవణ్ణే వా గుణవణ్ణే వా ధమ్మకథికస్స థామోయేవ పమాణం చుణ్ణియపదేహి వా గాథాబన్ధేన వా యత్తకం సక్కోతి, తత్తకం వత్తబ్బం. దుక్కథితన్తి న వత్తబ్బం. అప్పమాణవణ్ణా హి బుద్ధా, తేసం బుద్ధాపి అనవసేసతో వణ్ణం వత్తుం అసమత్థా, పగేవ ఇతరా పజాతి. ఇమినా సిరివిలాసేన అలఙ్కతప్పటియత్తం సక్యరాజపురం పవిసిత్వా భగవా పసన్నచిత్తేన జనేన గన్ధధూమవాసచుణ్ణాదీహి పూజయమానో సన్థాగారం పావిసి. తేన వుత్తం – "అథ ఖో భగవా నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన యేన ఏవం సన్థాగారం తేనుపసఙ్కమీ"తి.

భగవన్తంయేవ పురక్ఖత్వాతి భగవన్తం పురతో కత్వా. తత్థ భగవా భిక్ఖూనఞ్చేవ ఉపాసకానఞ్చ మజ్ఝే నిసిన్నో గన్ధోదకేన న్హాపేత్వా దుకూలచుమ్బటకేన వోదకం కత్వా జాతిహిఙ్గులకేన మజ్జిత్వా రత్తకమ్బలపలివేఠితే పీఠే ఠపితరత్తసువణ్ణఘనపటిమా వియ అతివిరోచిత్థ. అయం పనేత్థ పోరాణానం వణ్ణభణనమగ్గో –

"గన్త్వాన మణ్డలమాళం, నాగవిక్కన్తచరణో;
ఓభాసయన్తో లోకగ్గో, నిసీది వరమాసనే.

తస్మిం నిసిన్నో నరదమ్మసారథి,
దేవాతిదేవో సతపుఞ్ఞలక్ఖణో;

బుద్ధాసనే మజ్ఝగతో విరోచతి,
సువణ్ణనేక్ఖం వియ పణ్డుకమ్బలే.

నేక్ఖం జమ్బోనదస్సేవ, నిక్ఖిత్తం పణ్డుకమ్బలే;
విరోచతి వీతమలో, మణివేరోచనో యథా.

మహాసాలోవ సమ్ఫుల్లో, నేరురాజావలఙ్కతో;
సువణ్ణయూపసఙ్కాసో, పదుమో కోకనదో యథా.

జలన్తో దీపరుక్ఖోవ, పబ్బతగ్గే యథా సిఖీ;
దేవానం పారిచ్ఛత్తోవ, సబ్బఫుల్లో విరోచథా"తి.

కాపిలవత్థవే సక్యే బహుదేవ రత్తిం ధమ్మియా కథాయాతి ఏత్థ ధమ్మీ కథా నామ సన్థాగారఅనుమోదనప్పటిసంయుత్తా పకిణ్ణకకథా వేదితబ్బా. తదా హి భగవా ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ పథవోజం ఆకడ్ఢన్తో వియ మహాజమ్బుం ఖన్ధే గహేత్వా చాలేన్తో వియ యోజనికం మధుభణ్డం చక్కయన్తేన పీళేత్వా మధుపానం పాయమానో వియ కాపిలవత్థవానం సక్యానం హితసుఖావహం పకిణ్ణకకథం కథేసి. "ఆవాసదానం నామేతం మహారాజ మహన్తం, తుమ్హాకం ఆవాసో మయా పరిభుత్తో భిక్ఖుసఙ్ఘేన పరిభుత్తో మయా చ భిక్ఖుసఙ్ఘేన చ పరిభుత్తో పన ధమ్మరతనేన పరిభుత్తో యేవాతి తీహి రతనేహి పరిభుత్తో నామ హోతి. ఆవాసదానస్మిఞ్హి దిన్నే సబ్బదానం దిన్నమేవ హోతి. భూమట్ఠకపణ్ణసాలాయ వా సాఖామణ్డపస్స వాపి ఆనిసంసో నామ పరిచ్ఛిన్దితుం న సక్కా"తి నానానయవిచిత్తం బహుం ధమ్మకథం కథేత్వా –

"సీతం ఉణ్హం పటిహన్తి, తతో వాళమిగాని చ;
సరీసపే చ మకసే, సిసిరే చాపి వుట్ఠియో.

తతో వాతాతపో ఘోరో, సఞ్జాతో పటిహఞ్ఞతి;
లేణత్థఞ్చ సుఖత్థఞ్చ, ఝాయితుఞ్చ విపస్సితుం.

విహారదానం సఙ్ఘస్స, అగ్గం బుద్ధేన వణ్ణితం;
తస్మా హి పణ్డితో పోసో, సమ్పస్సం అత్థమత్తనో.

విహారే కారయే రమ్మే, వాసయేత్థ బహుస్సుతే;
తేసం అన్నఞ్చ పానఞ్చ, వత్థసేనాసనాని చ.

దదేయ్య ఉజుభూతేసు, విప్పసన్నేన చేతసా;
తే తస్స ధమ్మం దేసేన్తి, సబ్బదుక్ఖాపనూదనం;
యం సో ధమ్మం ఇధఞ్ఞాయ, పరినిబ్బాతి అనాసవో"తి. (చూళవ. ౨౯౫) –

ఏవం అయమ్పి ఆవాసే ఆనిసంసో, అయమ్పి ఆనిసంసోతి బహుదేవరత్తిం అతిరేకతరం దియడ్ఢయామం ఆవాసానిసంసకథం కథేసి. తత్థ ఇమా గాథావ సఙ్గహం ఆరుళ్హా, పకిణ్ణకధమ్మదేసనా పన సఙ్గహం న ఆరోహతి. **సన్దస్సేసీ**తిఆదీని వుత్తత్థానేవ.

ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆమన్తేసీతి ధమ్మకథం కథాపేతుకామో జానాపేసి. అథ కస్మా సారిపుత్తమహామోగ్గల్లానమహాకస్సపాదీసు అసీతిమహాథేరేసు విజ్జమానేసు భగవా ఆనన్దత్థేరస్స భారమకాసీతి. పరిసజ్ఝాసయవసేన. ఆయస్మా హి ఆనన్దో బహుస్సుతానం అగ్గో, పహోసి పరిమణ్డలేహి పదబ్యఞ్జనేహి మధురధమ్మకథం కథేతున్తి సాకియమణ్డలే పాకటో పఞ్ఞాతో. తస్స సక్యరాజూహి విహారం గన్త్వాపి ధమ్మకథా సుతపుబ్బా, ఓరోధా పన నేసం న యథారుచియా విహారం గన్తుం లభన్తి, తేసం ఏతదహోసి – “అహో వత భగవా అప్పంయేవ ధమ్మకథం కథేత్వా అమ్హాకం ఞాతిసేట్ఠస్స ఆనన్దస్స భారం కరేయ్యా”తి. తేసం అజ్ఝాసయవసేన భగవా తస్సేవ భారమకాసి.

సేఖో పాటిపదోతి పటిపన్నకో సేఖసమణో. సో తుయ్హం పటిభాతు ఉపట్ఠాతు, తస్స పటిపదం దేసేహీతి పటిపదాయ పుగ్గలం నియమేత్వా దస్సేతి. కస్మా పన భగవా ఇమం పటిపదం నియమేసి? బహూహి కారణేహి. ఇమే తావ సక్యా మఙ్గలసాలాయ మఙ్గలం పచ్చాసీసన్తి వడ్ఢిం ఇచ్ఛన్తి, అయఞ్చ సేఖపటిపదా మయ్హం సాసనే మఙ్గలపటిపదా వడ్ఢమానకపటిపదాతిపి ఇమం పటిపదం నియమేసి. తస్సఞ్చ పరిసతి సేఖావ బహూ నిసిన్నా, తే అత్తనా పటివిద్ధట్ఠానే కథీయమానే అకిలమన్తావ సల్లక్ఖేస్సన్తీతిపి ఇమం పటిపదం నియమేసి. ఆయస్మా చ ఆనన్దో సేఖపటిసమ్భిదాపత్తోవ, సో అత్తనా పటివిద్ధే పచ్చక్ఖట్ఠానే కథేన్తో అకిలమన్తో విఞ్ఞాపేతుం సక్ఖిస్సతీతిపి ఇమం పటిపదం నియమేసి. సేఖపటిపదాయ చ తిస్సోపి సిక్ఖా ఓసటా , తత్థ అధిసీలసిక్ఖాయ కథితాయ సకలం వినయపిటకం కథితమేవ హోతి, అధిచిత్తసిక్ఖాయ కథితాయ సకలం సుత్తన్తపిటకం కథితం హోతి, అధిపఞ్ఞాసిక్ఖాయ కథితాయ సకలం అభిధమ్మపిటకం కథితం హోతి, ఆనన్దో చ బహుస్సుతో తిపిటకధరో, సో పహోతి తీహి పిటకేహి తిస్సో సిక్ఖా కథేతుం, ఏవం కథితే సక్యానం మఙ్గలమేవ వడ్ఢియేవ భవిస్సతీతిపి ఇమం పటిపదం నియమేసి.

పిట్ఠి మే ఆగిలాయతీతి కస్మా ఆగిలాయతి? భగవతో హి ఛబ్బస్సాని పధానం పదహన్తస్స మహన్తం కాయదుక్ఖం అహోసి, అథస్స అపరభాగే మహల్లకకాలే పిట్ఠివాతో ఉప్పజ్జి. అకారణం వా ఏతం. పహోతి హి భగవా ఉప్పన్నం వేదనం విక్ఖమ్భేత్వా ఏకమ్పి ద్వేపి సత్తాహే ఏకపల్లఙ్కేన నిసీదితుం. సన్ధాగారసాలం పన చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుఞ్జితుకామో అహోసి, తత్థ పాదధోవనట్ఠానతో యావ ధమ్మాసనా అగమాసి, ఏత్తకే ఠానే గమనం నిప్ఫన్నం. ధమ్మాసనం పత్తో థోకం ఠత్వా నిసీది, ఏత్తకే ఠానం. దియడ్ఢయామం ధమ్మాసనే నిసీది, ఏత్తకే ఠానే నిసజ్జా నిప్ఫన్నా. ఇదాని దక్ఖిణేన పస్సేన థోకం నిపన్నే సయనం నిప్ఫజ్జిస్సతీతి ఏవం చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుఞ్జితుకామో అహోసి. ఉపాదిన్నకసరీరఞ్చ నామ “నో ఆగిలాయతీ”తి న వత్తబ్బం, తస్మా చిరం నిసజ్జాయ సఞ్జాతం అప్పకమ్పి ఆగిలాయనం గహేత్వా ఏవమాహ.

సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞాపేత్వాతి సన్ధాగారస్స కిర ఏకపస్సే తే రాజానో పట్టసాణిం పరిక్ఖిపాపేత్వా కప్పియమఞ్చకం పఞ్ఞపేత్వా కప్పియపచ్చత్థరణేన అత్థరిత్వా ఉపరి సువణ్ణ-తారక-గన్ధమాలా-దామపటిమణ్డితం వితానం బన్ధిత్వా గన్ధతేలప్పదీపం ఆరోపయింసు “అప్పేవ నామ సత్థా ధమ్మాసనతో వుట్ఠాయ థోకం విస్సమన్తో ఇధ నిపజ్జేయ్య, ఏవం నో ఇమం సన్ధాగారం భగవతా చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుత్తం దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సతీ”తి. సత్థాపి తదేవ సన్ధాయ తత్థ

సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞపేత్వా నిపజ్జి. **ఉట్ఠానసఞ్ఞం మనసి కరిత్వా**తి ఏత్తకం కాలం అతిక్కమిత్వా వుట్ఠహిస్సామీతి వుట్ఠానసఞ్ఞం చిత్తే ఠపేత్వా.

౨౩. మహానామం సక్కం ఆమన్తేసీతి నో కిర తస్మిం కాలే తస్సం పరిసతి జేట్ఠకో పామోక్ఖో, తస్మిం సఙ్గహితే సేసపరిసా సఙ్గహితావ హోతీతి థేరో తమేవ ఆమన్తేసి. **సీలసమ్పన్నో**తి సీలేన సమ్పన్నో, సమ్పన్నసీలో పరిపుణ్ణసీలోతి అత్థో. **సద్ధమ్మేహీ**తి సున్దరధమ్మేహి, సతం వా సప్పురిసానం ధమ్మేహి.

౨౪. కథఞ్చ మహానామాతి ఇమినా ఏత్తకేన ఠానేన సేఖపటిపదాయ మాతికం ఠపేత్వా పటిపాటియా విత్థారేతుకామో ఏవమాహ. తత్థ **సీలసమ్పన్నో**తిఆదీని "సమ్పన్నసీలా, భిక్ఖవే, విహరథా"తి ఆకఙ్ఖేయ్యసుత్తాదీసు వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని.

౨౫. కాయదుచ్చరితేనాతిఆదీసు ఉపయోగత్థే కరణవచనం, హిరియితబ్బాని కాయదుచ్చరితాదీని హిరియతి జిగుచ్ఛతీతి అత్థో. ఓత్తప్పనిద్దేసే హేత్వత్థే కరణవచనం, కాయదుచ్చరితాదీహి ఓత్తప్పస్స హేతుభూతేహి ఓత్తప్పతి భాయతీతి అత్థో. **ఆరద్ధవీరియో**తి పగ్గహితవీరియో అనోసక్కితమానసో. **పహానాయా**తి పహానత్థాయ. **ఉపసమ్పదాయా**తి పటిలాభత్థాయ. **థామవా**తి వీరియథామేన సమన్నాగతో. **దళ్హపరక్కమో**తి థిరపరక్కమో. **అనిక్ఖిత్తధురో కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి కుసలేసు ధమ్మేసు అనోరోపితధురో అనోసక్కితవీరియో. **పరమేనా**తి ఉత్తమేన. **సతినేపక్కేనా**తి సతియా చ నిపకభావేన చ. కస్మా పన సతిభాజనియే పఞ్ఞా ఆగతాతి? సతియా బలవభావదీపనత్థం. పఞ్ఞావిప్పయుత్తా హి సతి దుబ్బలా హోతి, సమ్పయుత్తా బలవతీతి.

చిరకతమ్పీతి అత్తనా వా పరేన వా కాయేన చిరకతం చేతియఙ్గణవత్తాది అసీతి మహావత్తపటిపత్తిపూరణం. **చిరభాసితమ్పీ**తి అత్తనా వా పరేన వా వాచాయ చిరభాసితం సక్కచ్చం ఉద్దిసన-ఉద్దిసాపన-ధమ్మోసారణ-ధమ్మదేసనా-ఉపనిసిన్నకథా-అనుమోదనియాదివసేన పవత్తితం వచీకమ్మం. **సరితా అనుస్సరితా**తి తస్మిం కాయేన చిరకతే "కాయో నామ కాయవిఞ్ఞత్తి, చిరభాసితే వాచా నామ వచీవిఞ్ఞత్తి. తదుభయమ్పి రూపం, తంసముట్ఠాపికా చిత్తచేతసికా అరూపం. ఇతి ఇమే రూపారూపధమ్మా ఏవం ఉప్పజ్జిత్వా ఏవం నిరుద్ధా"తి సరతి చేవ అనుస్సరతి చ, సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గం సముట్ఠాపేతీతి అత్థో. బోజ్ఝఙ్గసముట్ఠాపికా హి సతి ఇధ అధిప్పేతా. తాయ సతియా ఏస సకిమ్పి సరణేన సరితా, పునప్పునం సరణేన అనుస్సరితాతి వేదితబ్బా.

ఉదయత్థగామినియాతి పఞ్చన్నం ఖన్ధానం ఉదయవయగామినియా ఉదయఞ్చ వయఞ్చ పటివిజ్ఝితుం సమత్థాయ. **అరియాయా**తి విక్ఖమ్భనవసేన చ సముచ్ఛేదవసేన చ కిలేసేహి ఆరకా ఠితాయ పరిసుద్ధాయ. **పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో**తి విపస్సనాపఞ్ఞాయ చేవ మగ్గపఞ్ఞాయ చ సమఙ్గీభూతో. **నిబ్బేధికాయా**తి సాయేవ నిబ్బిజ్ఝనతో నిబ్బేధికాతి వుచ్చతి, తాయ సమన్నాగతోతి అత్థో. తత్థ మగ్గపఞ్ఞాయ సముచ్ఛేదవసేన అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అపదాలితపుబ్బం లోభక్ఖన్ధం దోసక్ఖన్ధం మోహక్ఖన్ధం నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికా. విపస్సనాపఞ్ఞాయ తదఙ్గవసేన నిబ్బేధికాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పటిలాభసంవత్తనతో చాతి విపస్సనా "నిబ్బేధికా"తి వత్తుం వట్టతి. **సమ్మా దుక్ఖక్ఖయగామినియా**తి ఇధాపి మగ్గపఞ్ఞా "సమ్మా హేతునా నయేన వట్టదుక్ఖం ఖేపయమానా గచ్ఛతీతి సమ్మా దుక్ఖక్ఖయగామినీ నామ. విపస్సనా తదఙ్గవసేన

వట్టదుక్ఖఞ్చ కిలేసదుక్ఖఞ్చ ఖేపయమానా గచ్ఛతీతి దుక్ఖక్ఖయగామినీ. దుక్ఖక్ఖయగామినియా వా మగ్గపఞ్ఞాయ పటిలాభసంవత్తనతో ఏసా దుక్ఖక్ఖయగామినీ"తి వేదితబ్బా.

౨౬. **అభిచేతసికానన్తి** అభిచిత్తం సేట్ఠచిత్తం సితానం నిస్సితానం. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారానన్తి** అప్పితప్పితక్ఖణే సుఖపటిలాభహేతూనం. **నికామలాభీతి** ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సమాపజ్జితా. **అకిచ్ఛలాభీతి** నిదుక్ఖలాభీ. **అకసిరలాభీతి** విపులలాభీ. పగుణభావేన ఏకో ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సమాపజ్జితుం సక్కోతి, సమాధిపారిపన్థికధమ్మే పన అకిలమన్తో విక్ఖమ్భేతుం న సక్కోతి, సో అత్తనో అనిచ్ఛాయ ఖిప్పమేవ వుట్ఠాతి, యథాపరిచ్ఛేదవసేన సమాపత్తిం ఠపేతుం న సక్కోతి అయం కిచ్ఛలాభీ కసిరలాభీ నామ. ఏకో ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే చ సమాపజ్జితుం సక్కోతి, సమాధిపారిపన్థికధమ్మే చ అకిలమన్తో విక్ఖమ్భేతి, సో యథాపరిచ్ఛేదవసేనేవ వుట్ఠాతుం సక్కోతి, అయం అకిచ్ఛలాభీ అకసిరలాభీ నామ.

౨౭. **అయం వుచ్చతి మహానామ అరియసావకో సేఖో పాటిపదోతి** మహానామ అరియసావకో సేఖో పాటిపదో విపస్సనాగబ్భాయ వడ్ఢమానకపటిపదాయ సమన్నాగతోతి వుచ్చతీతి దస్సేతి. **అపుచ్చణ్డతాయాతి** అపూతిఅణ్డతాయ. **భబ్బో అభినిబ్భిదాయాతి** విపస్సనాదిఞాణప్పభేదాయ భబ్బో. **సమ్బోధాయాతి** అరియమగ్గాయ. **అనుత్తరస్స యోగక్ఖేమస్సాతి** అరహత్తం అనుత్తరో యోగక్ఖేమో నామ, తదధిగమాయ భబ్బోతి దస్సేతి. యా పనాయమేత్థ అత్థదీపనత్థం ఉపమా ఆహటా, సా చేతోఖిలసుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. కేవలఞ్హి తత్థ "తస్సా కుక్కుటియా అణ్డేసు తివిధకిరియకరణం వియ హి ఇమస్స భిక్ఖునో ఉస్సోళ్హిపన్నరసేహి అఙ్గేహి సమన్నాగతభావో"తి యం ఏవం ఓపమ్మసంసన్దనం ఆగతం, తం ఇధ ఏవం సీలసమ్పన్నో హోతీతిఆదివచనతో "తస్సా కుక్కుటియా అణ్డేసు తివిధకిరియకరణం వియ ఇమస్స భిక్ఖునో సీలసమ్పన్నతాదీహి పన్నరసేహి ధమ్మేహి సమఙ్గిభావో"తి. ఏవం యోజేత్వా వేదితబ్బం. సేసం సబ్బత్థ వుత్తసదిసమేవ.

౨౮. **ఇమంయేవ అనుత్తరం ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిన్తి** ఇమం పఠమాదిజ్ఝానేహి అసదిసం ఉత్తమం చతుత్థజ్ఝానికం ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిం. **పఠమాభినిబ్భిదాతి** పఠమో ఞాణభేదో. దుతియాదీసుపి ఏసేవ నయో. కుక్కుటచ్ఛాపకో పన ఏకవారం మాతుకుచ్ఛితో ఏకవారం అణ్డకోసతోతి ద్వే వారే జాయతి. అరియసావకో తీహి విజ్జాహి తయో వారే జాయతి. పుబ్బేనివాసచ్ఛాదకం తమం వినోదేత్వా పుబ్బేనివాసఞాణేన పఠమం జాయతి, సత్తానం చుతిపటిసన్ధిచ్ఛాదకం తమం వినోదేత్వా దిబ్బచక్ఖుఞాణేన దుతియం జాయతి, చతుసచ్చపటిచ్ఛాదకం తమం వినోదేత్వా ఆసవక్ఖయఞాణేన తతియం జాయతి.

౨౯. **ఇదమ్పిస్స హోతి చరణస్మిన్తి** ఇదమ్పి సీలం అస్స భిక్ఖునో చరణం నామ హోతీతి అత్థో. **చరణం** నామ బహు అనేకవిధం, సీలాదయో పన్నరసధమ్మా, తత్థ ఇదమ్పి ఏకం చరణన్తి అత్థో. పదత్థో పన చరతి తేన అగతపుబ్బం దిసం గచ్ఛతీతి చరణం. ఏస నయో సబ్బత్థ.

ఇదమ్పిస్స హోతి విజ్జాయాతి ఇదం పుబ్బేనివాసఞాణం తస్స **విజ్జా** నామ హోతీతి అత్థో. విజ్జా నామ బహు అనేకవిధా, విపస్సనఞాణాదీని అట్ఠ ఞాణాని, తత్థ ఇదమ్పి ఞాణం ఏకా విజ్జాతిపి అత్థో. పదత్థో పన వినివిజ్ఝిత్వా ఏతాయ జానాతీతి విజ్జా. ఏస నయో సబ్బత్థ. **విజ్జాసమ్పన్నో ఇతిపీతి** తీహి విజ్జాహి విజ్జాసమ్పన్నో ఇతిపి. **చరణసమ్పన్నో ఇతిపీతి** పఞ్చదసహి ధమ్మేహి చరణసమ్పన్నో ఇతిపి. తదుభయేన పన విజ్జాచరణసమ్పన్నో ఇతిపీతి.

౩౦. సనఙ్కుమారేనాతి పోరాణకకుమారేన, చిరకాలతో పట్ఠాయ కుమారోతి పఞ్ఞాతేన. సో కిర మనుస్సపథే పఞ్చచూళకకుమారకకాలే ఝానం నిబ్బత్తేత్వా అపరిహీనజ్ఝానో బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తి, తస్స సో అత్తభావో పియో అహోసి మనాపో, తస్మా తాదిసేనేవ అత్తభావేన చరతి, తేన నం **సనఙ్కుమారో**తి సఞ్జానన్తి. **జనేతస్మి**న్తి జనితస్మిం, పజాయాతి అత్థో. **యే గోత్తపటిసారినో**తి యే జనేతస్మిం గోత్తం పటిసరన్తి "అహం గోతమో, అహం కస్సపో"తి, తేసు లోకే గోత్తపటిసారీసు ఖత్తియో సేట్ఠో. **అనుమతా భగవతా**తి మమ పఞ్హాబ్యాకరణేన సద్ధిం సంసన్దిత్వా దేసితాతి అమ్బట్ఠసుత్తే బుద్ధేన భగవతా "అహమ్పి, అమ్బట్ఠ, ఏవం వదామి –

> 'ఖత్తియో సేట్ఠో జనేతస్మిం, యే గోత్తపటిసారినో;
>
> విజ్జాచరణసమ్పన్నో, సో సేట్ఠో దేవమానుసే'తి". (దీ॰ ని॰ ౧.౨౭౭) –

ఏవం భాసన్తేన అనుఞ్ఞాతా అనుమోదితా. **సాధు సాధు ఆనన్దా**తి, భగవా కిర ఆదితో పట్ఠాయ నిద్దం అనోక్కమన్తోవ ఇమం సుత్తం సుత్వా ఆనన్దేన సేఖపటిపదాయ కూటం గహితన్తి ఞత్వా ఉట్ఠాయ పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నో సాధుకారం అదాసి. ఏత్తావతా చ పన ఇదం సుత్తం జినభాసితం నామ జాతం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సేఖసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. పోతలియసుత్తవణ్ణనా

౩౧. ఏవం మే సుతన్తి పోతలియసుత్తం. తత్థ **అఙ్గుత్తరాపేసూ**తి అఙ్గాయేవ సో జనపదో, మహియా పనస్స ఉత్తరేన యా ఆపో, తాసం అవిదూరత్తా ఉత్తరాపోతిపి వుచ్చతి. కతరమహియా ఉత్తరేన యా ఆపోతి, మహామహియా. తత్థాయం ఆవిభావకథా – అయం కిర జమ్బుదీపో దససహస్సయోజనపరిమాణో. తత్థ చ చతుసహస్సయోజనప్పమాణో పదేసో ఉదకేన అజ్ఝోత్థటో సముద్దోతి సఙ్ఖం గతో . తిసహస్సయోజనప్పమాణే మనుస్సా వసన్తి. తిసహస్సయోజనప్పమాణే హిమవా పతిట్ఠితో ఉబ్బేధేన పఞ్చయోజనసతికో చతురాసీతికూటసహస్సపటిమణ్డితో సమన్తతో సన్దమానపఞ్చసతనదీవిచిత్తో, యత్థ ఆయామవిత్థారేన చేవ గమ్భీరతాయ చ పణ్ణాసపణ్ణాసయోజనా దియడ్ఢయోజనసతపరిమణ్డలా అనోతత్తదహో కణ్ణముణ్డదహో రథకారదహో ఛద్దన్తదహో కుణాలదహో మన్దాకినీదహో సీహపపాతదహోతి సత్త మహాసరా పతిట్ఠితా. తేసు అనోతత్తదహో సుదస్సనకూటం చిత్రకూటం కాళకూటం గన్ధమాదనకూటం కేలాసకూటన్తి ఇమేహి పఞ్చహి పబ్బతేహి పరిక్ఖిత్తో.

తత్థ సుదస్సనకూటం సోవణ్ణమయం ద్వియోజనసతుబ్బేధం అన్తోవఙ్కం కాకముఖసణ్ఠానం తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితం. చిత్రకూటం సబ్బరతనమయం. కాళకూటం అఞ్జనమయం. గన్ధమాదనకూటం సానుమయం అబ్భన్తరే ముగ్గవణ్ణం, మూలగన్ధో సారగన్ధో ఫేగ్గుగన్ధో తచగన్ధో పపటికగన్ధో రసగన్ధో పత్తగన్ధో పుప్ఫగన్ధో ఫలగన్ధో గన్ధగన్ధోతి ఇమేహి దసహి గన్ధేహి ఉస్సన్నం నానప్పకారఓసధసఞ్ఛన్నం, కాళపక్ఖఉపోసథదివసే ఆదిత్తమివ అఙ్గారం జలన్తం తిట్ఠతి. కేలాసకూటం రజతమయం. సబ్బాని సుదస్సనేన సమానుబ్బేధసణ్ఠానాని, తమేవ సరం పటిచ్ఛాదేత్వా ఠితాని. తాని సబ్బాని దేవానుభావేన నాగానుభావేన చ వస్సన్తి, నదియో చ తేసు సన్దన్తి. తం సబ్బమ్పి ఉదకం అనోతత్తమేవ పవిసతి.

చన్దిమసూరియా దక్ఖిణేన వా ఉత్తరేన వా గచ్ఛన్తా పబ్బతన్తరేన తత్థ ఓభాసం కరోన్తి, ఉజుం గచ్ఛన్తా న కరోన్తి, తేనేవస్స అనోతత్తన్తి సఙ్ఖా ఉదపాది.

తత్థ మనోహరసిలాతలాని నిమ్మచ్ఛకచ్ఛపాని ఫలికసదిసనిమ్మలుదకాని న్హానతిత్థాని సుపటియత్తాని హోన్తి, యేసు బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఖీణాసవా చ ఇద్ధిమన్తో చ ఇసయో న్హాయన్తి, దేవయక్ఖాదయో ఉయ్యానకీళకం కీళన్తి.

తస్స చతూసు పస్సేసు సీహముఖం హత్థిముఖం అస్సముఖం ఉసభముఖన్తి చత్తారి ముఖాని హోన్తి, యేహి చతస్సో నదియో సన్దన్తి. సీహముఖేన నిక్ఖన్తనదీతీరే సీహా బహుతరా హోన్తి. హత్థిముఖాదీహి హత్థిఅస్సఉసభా. పురత్థిమదిసతో నిక్ఖన్తనదీ అనోతత్తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా ఇతరా తిస్సో నదియో అనుపగమ్మ పాచీనహిమవన్తేనేవ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసతి. పచ్ఛిమదిసతో చ ఉత్తరదిసతో చ నిక్ఖన్తనదియోపి తథేవ పదక్ఖిణం కత్వా పచ్ఛిమహిమవన్తేనేవ ఉత్తరహిమవన్తేనేవ చ అమనుస్సపథం గన్త్వా మహాసముద్దం పవిసన్తి. దక్ఖిణదిసతో నిక్ఖన్తనదీ పన తం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా దక్ఖిణేన ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేనేవ సట్ఠియోజనాని గన్త్వా పబ్బతం పహరిత్వా వుట్ఠాయ పరిక్ఖేపేన తిగావుతప్పమాణా ఉదకధారా చ హుత్వా ఆకాసేన సట్ఠియోజనాని గన్త్వా తియగ్గళే నామ పాసాణే పతితా, పాసాణో ఉదకధారావేగేన భిన్నో. తత్థ పఞ్ఞాసయోజనప్పమాణా తియగ్గళా నామ పోక్ఖరణీ జాతా, పోక్ఖరణియా కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసిత్వా సట్ఠియోజనాని గతా. తతో ఘనపథవిం భిన్దిత్వా ఉమఙ్గేన సట్ఠియోజనాని గన్త్వా విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా హత్థతలే పఞ్చఙ్గులిసదిసా పఞ్చధారా హుత్వా పవత్తన్తి. సా తిక్ఖత్తుం అనోతత్తం పదక్ఖిణం కత్వా గతట్ఠానే ఆవట్టగఙ్గాతి వుచ్చతి. ఉజుకం పాసాణపిట్ఠేన సట్ఠియోజనాని గతట్ఠానే కణ్హగఙ్గాతి, ఆకాసేన సట్ఠియోజనాని గతట్ఠానే ఆకాసగఙ్గాతి, తియగ్గళపాసాణే పఞ్ఞాసయోజనోకాసే ఠితా తియగ్గళపోక్ఖరణీతి, కూలం భిన్దిత్వా పాసాణం పవిసిత్వా సట్ఠియోజనాని గతట్ఠానే బహలగఙ్గాతి, ఉమఙ్గేన సట్ఠియోజనాని గతట్ఠానే ఉమఙ్గగఙ్గాతి వుచ్చతి. విఞ్ఝం నామ తిరచ్ఛానపబ్బతం పహరిత్వా పఞ్చధారా హుత్వా పవత్తట్ఠానే పన గఙ్గా యమునా అచిరవతీ సరభూ మహీతి పఞ్చధా సఙ్ఖం గతా. ఏవమేతా పఞ్చ మహానదియో హిమవన్తతో పభవన్తి. తాసు యా అయం పఞ్చమీ మహీ నామ, సా ఇధ మహామహీతి అధిప్పేతా. తస్సా ఉత్తరేన యా ఆపో, తాసం అవిదూరత్తా సో జనపదో అఙ్గుత్తరాపోతి వేదితబ్బో. తస్మిం అఙ్గుత్తరాపేసు జనపదే.

ఆపణం నామాతి తస్మిం కిర నిగమే వీసతి ఆపణముఖసహస్సాని విభత్తాని అహేసుం. ఇతి సో ఆపణానం ఉస్సన్నత్తా ఆపణన్త్వేవ సఙ్ఖం గతో. తస్స చ నిగమస్స అవిదూరే నదీతీరే ఘనచ్ఛాయో రమణీయో భూమిభాగో మహావనసణ్డో, తస్మిం భగవా విహరతి. తేనేవేత్థ వసనట్ఠానం న నియామితన్తి వేదితబ్బం. **యేనఞ్ఞతరో వనసణ్డో తేనుపసఙ్కమీ**తి భిక్ఖుసఙ్ఘం వసనట్ఠానం పేసేత్వా ఏకకోవ ఉపసఙ్కమి పోతలియం గహపతిం సన్ధాయ. **పోతలియోపి ఖో గహపతీ**తి పోతలియోతి ఏవంనామకో గహపతి. **సమ్పన్ననివాసనపావురణో**తి పరిపుణ్ణనివాసనపావురణో , ఏకం దీఘదసం సాటకం నివత్థో ఏకం పారుతోతి అత్థో. **ఛత్తుపాహనాహీ**తి ఛత్తం గహేత్వా ఉపాహనా ఆరుయ్హాతి అత్థో. **ఆసనానీ**తి పల్లఙ్కపీఠపలాలపీఠకాదీని. అన్తమసో సాఖాభఙ్గమ్పి హి ఆసనన్తేవ వుచ్చతి. **గహపతివాదేనా**తి గహపతీతి ఇమినా వచనేన. **సముదాచరతీ**తి వోహరతి.

భగవన్తం ఏతదవోచాతి తతియం గహపతీతి వచనం అధివాసేతుం అసక్కోన్తో భగవన్తమేతం "తయిదం, భో, గోతమా"తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **నచ్ఛన్న**న్తి న అనుచ్ఛవికం. **నప్పతిరూప**న్తి న సారుప్పం. **ఆకారా**తిఆదీని సబ్బానేవ కారణవేవచనాని. దీఘదసవత్థధారణ-కేసమస్సునఖఠపనాదీని హి సబ్బానేవ గిహిబ్యఞ్జనాని తస్స గిహిభావం పాకటం

కరోన్తీతి **ఆకారా,** గిహిసణ్ఠానేన సణ్ఠితత్తా **లిఙ్గా,** గిహిభావస్స సఞ్జాననినిమిత్తతాయ **నిమిత్తాతి** వుత్తా. **యథా తం గహపతిస్సాతి** యథా గహపతిస్స ఆకారలిఙ్గనిమిత్తా భవేయ్యుం, తథేవ తుయ్హం. తేన తాహం ఏవం సముదాచరామీతి దస్సేతి. అథ సో యేన కారణేన గహపతివాదం నాధివాసేతి, తం పకాసేన్తో "తథా హి పన మే"తిఆదిమాహ.

నియ్యాతన్తి నియ్యాతితం. **అనోవాదీ అనుపవాదీతి** "తాతా, కసథ, వపథ, వణిప్పథం పయోజేథా"తిఆదినా హి నయేన ఓవదన్తో ఓవాదీ నామ హోతి. "తుమ్హే న కసథ, న వపథ, న వణిప్పథం పయోజేథ, కథం జీవిస్సథ, పుత్తదారం వా భరిస్సథా"తిఆదినా నయేన పన ఉపవదన్తో ఉపవాదీ నామ హోతి. అహం పన ఉభయమ్పి తం న కరోమి. తేనాహం తత్థ అనోవాదీ అనుపవాదీతి దస్సేతి. **ఘాసచ్ఛాదనపరమో విహరామీతి** ఘాసమత్తఞ్చేవ అచ్ఛాదనమత్తఞ్చ పరమం కత్వా విహరామి, తతో పరం నత్థి, న చ పత్థేమీతి దీపేతి.

౩౨. గిద్ధిలోభో పహాతబ్బోతి గేధభూతో లోభో పహాతబ్బో. **అనిన్దారోసన్తి** అనిన్దాభూతం అఘట్టనం. **నిన్దారోసోతి** నిన్దాఘట్టనా. **వోహారసముచ్ఛేదాయాతి** ఏత్థ **వోహారోతి** బ్యవహారవోహారోపి పణ్ణత్తిపి వచనమ్పి చేతనాపి. తత్థ –

"యో హి కోచి మనుస్సేసు, వోహారం ఉపజీవతి;

ఏవం వాసేట్ఠ జానాహి, వాణిజో సో న బ్రాహ్మణో"తి. (మ॰ ని॰ ౨.౪౫౭) –

అయం బ్యవహారవోహారో నామ. "సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో"తి (ధ॰ స॰ ౧౩౧౩-౧౩౧౫) అయం పణ్ణత్తివోహారో నామ. "తథా తథా వోహరతి అపరామస"న్తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౩౨) అయం వచనవోహారో నామ. "అట్ఠ అరియవోహారా అట్ఠ అనరియవోహారా"తి (అ॰ ని॰ ౮.౬౭) అయం చేతనావోహారో నామ, అయమిధాధిప్పేతో. యస్మా వా పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ గిహీతి చేతనా నత్థి, సమణోతి చేతనా హోతి. గిహీతి వచనం నత్థి, సమణోతి వచనం హోతి. గిహీతి పణ్ణత్తి నత్థి, సమణోతి పణ్ణత్తి హోతి. గిహీతి బ్యవహారో నత్థి, సమణోతి వా పబ్బజితోతి వా బ్యవహారో హోతి. తస్మా సబ్బేపేతే లబ్భన్తి.

౩౩. యేసం ఖో అహం సంయోజనానం హేతు పాణాతిపాతీతి ఏత్థ పాణాతిపాతోవ సంయోజనం. పాణాతిపాతస్సేవ హి హేతు పాణాతిపాతపచ్చయా పాణాతిపాతీ నామ హోతి. పాణాతిపాతానం పన బహుతాయ "యేసం ఖో అహ"న్తి వుత్తం. **తేసాహం సంయోజనానన్తి** తేసం అహం పాణాతిపాతబన్ధనానం. **పహానాయ సముచ్ఛేదాయ పటిపన్నోతి** ఇమినా అపాణాతిపాతసఙ్ఖాతేన కాయికసీలసంవరేన పహానత్థాయ సముచ్ఛేదనత్థాయ పటిపన్నో. **అత్తాపి మం ఉపవదేయ్యాతి** కున్థకిపిల్లికమ్పి నామ జీవితా అవోరోపనకసాసనే పబ్బజిత్వా పాణాతిపాతమత్తతోపి ఓరమితుం న సక్కోమి, కిం మయ్హం పబ్బజ్జాయాతి ఏవం అత్తాపి మం ఉపవదేయ్య. **అనువిచ్చాపి మం విఞ్ఞూ గరహేయ్యున్తి** ఏవరూపే నామ సాసనే పబ్బజిత్వా పాణాతిపాతమత్తతోపి ఓరమితుం న సక్కోతి, కిం ఏతస్స పబ్బజ్జాయాతి ఏవం అనువిచ్చ తులయిత్వా పరియోగాహేత్వా అఞ్ఞేపి విఞ్ఞూ పణ్డితా గరహేయ్యుం. **ఏతదేవ ఖో పన సంయోజనమేతం నీవరణన్తి** దససు సంయోజనేసు పఞ్చసు చ నీవరణేసు అపరియాపన్నమ్పి "అట్ఠ నీవరణా"తి దేసనావసేనేతం వుత్తం. వట్టబన్ధనట్ఠేన హి హితపటిచ్ఛాదనట్ఠేన చ సంయోజనన్తిపి నీవరణన్తిపి వుత్తం. **ఆసవాతి** పాణాతిపాతకారణా ఏకో అవిజ్జాసవో ఉప్పజ్జతి. **విఘాతపరిళాహాతి** విఘాతా చ పరిళాహా చ. తత్థ విఘాతగ్గహణేన కిలేసదుక్ఖఞ్చ విపాకదుక్ఖఞ్చ గహితం, పరిళాహగ్గహణేనపి కిలేసపరిళాహో చ విపాకపరిళాహో చ గహితో. ఇమినా ఉపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

౩౪-౪౦. అయం పన విసేసో – **తేసాహం సంయోజనానం పహానాయాతి** ఇమస్మిం పదే ఇమినా దిన్నాదానసఙ్ఖాతేన కాయికసీలసంవరేన, సచ్చవాచాసఙ్ఖాతేన వాచసికసీలసంవరేన, అపిసుణావాచాసఙ్ఖాతేన వాచసికసీలసంవరేన, అగిద్ధిలోభసఙ్ఖాతేన మానసికసీలసంవరేన, అనిన్దారోససఙ్ఖాతేన కాయికవాచసికసీలసంవరేన , అకోధుపాయాససఙ్ఖాతేన మానసికసీలసంవరేన, అనతిమానసఙ్ఖాతేన మానసికసీలసంవరేన పహానత్థాయ సముచ్ఛేదనత్థాయ పటిపన్నోతి ఏవం సబ్బవారేసు యోజనా కాతబ్బా.

అత్తాపి మం ఉపవదేయ్య అనువిచ్చాపి మం విఞ్ఞూ గరహేయ్యున్తి ఇమేసు పన పదేసు తిణసలాకమ్పి నామ ఉపాదాయ అదిన్నం అగ్గహణసాసనే పబ్బజిత్వా అదిన్నాదానమత్తతోపి విరమితుం న సక్కోమి, కిం మయ్హం పబ్బజ్జాయాతి ఏవం అత్తాపి మం ఉపవదేయ్య. ఏవరూపే నామ సాసనే పబ్బజిత్వా అదిన్నాదానమత్తతోపి ఓరమితుం న సక్కోతి, కిం ఇమస్స పబ్బజ్జాయాతి ఏవం అనువిచ్చాపి మం విఞ్ఞూ గరహేయ్యుం? హసాపేక్ఖతాయపి నామ దవకమ్యతాయ వా ముసావాదం అకరణసాసనే పబ్బజిత్వా. సబ్బాకారేన పిసుణం అకరణసాసనే నామ పబ్బజిత్వా. అప్పమత్తకమ్పి గిద్ధిలోభం అకరణసాసనే నామ పబ్బజిత్వాపి. కకచేన అఙ్గేసు ఓక్కన్తియమానేసుపి నామ పరేసం నిన్దారోసం అకరణసాసనే పబ్బజిత్వా. ఛిన్నఖాణుకణ్టకాదీసుపి నామ కోధుపాయాసం అకరణసాసనే పబ్బజిత్వా. అధిమానమత్తమ్పి నామ మానం అకరణసాసనే పబ్బజిత్వా అతిమానమత్తమ్పి పజహితుం న సక్కోమి, కిం మయ్హం పబ్బజ్జాయాతి ఏవం అత్తాపి మం ఉపవదేయ్య. ఏవరూపే నామ సాసనే పబ్బజిత్వా అతిమానమత్తమ్పి పజహితుం న సక్కోతి, కిం ఇమస్స పబ్బజ్జాయాతి ఏవం అనువిచ్చాపి మం విఞ్ఞూ గరహేయ్యున్తి ఏవం సబ్బవారేసు యోజనా కాతబ్బా.

ఆసవాతి ఇమస్మిం పన పదే అదిన్నాదానకారణా కామాసవో దిట్ఠాసవో అవిజ్జాసవోతి తయో ఆసవా ఉప్పజ్జన్తి, తథా ముసావాదకారణా పిసుణావాచాకారణా చ, గిద్ధిలోభకారణా దిట్ఠాసవో అవిజ్జాసవో చ, నిన్దారోసకారణా అవిజ్జాసవోవ, తథా కోధుపాయాసకారణా, అతిమానకారణా భవాసవో అవిజ్జాసవో చాతి ద్వేవ ఆసవా ఉప్పజ్జన్తీతి ఏవం ఆసవుప్పత్తి వేదితబ్బా.

ఇమేసు పన అట్ఠసుపి వారేసు అసమ్మోహత్థం పున అయం సఙ్ఖేపవినిచ్ఛయో – పురిమేసు తావ చతూసు విరమితుం న సక్కోమీతి వత్తబ్బం, పచ్ఛిమేసు పజహితుం న సక్కోమీతి. పాణాతిపాతనిన్దారోసకోధుపాయాసేసు చ ఏకో అవిజ్జాసవోవ హోతి, అదిన్నాదానముసావాదపిసుణావాచాసు కామాసవో దిట్ఠాసవో అవిజ్జాసవో, గిద్ధిలోభే దిట్ఠాసవో అవిజ్జాసవో, అతిమానే భవాసవో అవిజ్జాసవో, అపాణాతిపాతం దిన్నాదానం కాయికం సీలం, అముసా అపిసుణం వాచసికసీలం, ఠపేత్వా అనిన్దారోసం సేసాని తీణి మానసికసీలాని. యస్మా పన కాయేనపి ఘట్టేతి రోసేతి వాచాయపి, తస్మా అనిన్దారోసో ద్వే ఠానాని యాతి, కాయికసీలమ్పి హోతి వాచసికసీలమ్పి. ఏత్తావతా కిం కథితం? పాతిమోక్ఖసంవరసీలం. పాతిమోక్ఖసంవరసీలే ఠితస్స చ భిక్ఖునో పటిసఙ్ఖాపహానవసేన గిహివోహారసముచ్ఛేదో కథితోతి వేదితబ్బో.

కామాదీనవకథావణ్ణనా

౪౨. విత్థారదేసనాయం **తమేనం దక్ఖోతి** పదస్స **ఉపసుమ్భేయ్యాతి** ఇమినా సద్ధిం సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. ఇదం వుత్తం హోతి, తమేనం కుక్కురం ఉపసుమ్భేయ్య, తస్స సమీపే ఖిపేయ్యాతి అత్థో. **అట్ఠికఙ్కలన్తి** ఉరట్ఠిం వా పిట్ఠికణ్టకం వా సీసట్ఠిం వా. తఞ్హి నిమ్మంసత్తా కఙ్కలన్తి వుచ్చతి. **సునిక్కన్తం నిక్కన్తన్తి** యథా సునిక్కన్తం హోతి, ఏవం నిక్కన్తం నిల్లిఖితం, యదేత్థ

అల్లీనమంసం అట్ఠి, తం సబ్బం నిల్లిఖిత్వా అట్ఠిమత్తమేవ కతన్తి అత్థో. తేనేవాహ “నిమ్మంస”న్తి. లోహితం పన మక్ఖిత్వా తిట్ఠతి, తేన వుత్తం “లోహితమక్ఖిత”న్తి.

బహుదుక్ఖా బహుపాయాసాతి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికేహి దుక్ఖేహి బహుదుక్ఖా, ఉపాయాససంకిలేసేహి బహుపాయాసా. **యాయం ఉపేక్ఖా నానత్తా నానత్తసితాతి** యా అయం పఞ్చకామగుణారమ్మణవసేన నానాసభావా, తానేవ చ ఆరమ్మణాని నిస్సితత్తా “నానత్తసితా”తి వుచ్చతి పఞ్చకామగుణూపేక్ఖా, తం అభినివజ్జేత్వా. **ఏకత్తా ఏకత్తసితాతి** చతుత్థజ్ఝానుపేక్ఖా, సా హి దివసమ్పి ఏకస్మిం ఆరమ్మణే ఉప్పజ్జనతో ఏకసభావా, తదేవ ఏకం ఆరమ్మణం నిస్సితత్తా ఏకత్తసితా నామ. **యత్థ సబ్బసో లోకామిసూపాదానా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తీతి** యత్థ చతుత్థజ్ఝానుపేక్ఖాయం యం ఉపేక్ఖం ఆగమ్మ యం పటిచ్చ సబ్బేన సబ్బం అపరిసేసా లోకామిససఙ్ఖాతా పఞ్చకామగుణామిసా నిరుజ్ఝన్తి. **పఞ్చకామగుణామిసాతి** చ కామగుణారమ్మణఛన్దరాగా, గహణట్ఠేన తేయేవ చ ఉపాదానాతిపి వుత్తా. **తమేవూపేక్ఖం భావేతీతి** తం లోకామిసూపాదానానం పటిపక్ఖభూతం చతుత్థజ్ఝానుపేక్ఖమేవ వడ్ఢేతి.

౪౩. **ఉడ్డీయేయ్యాతి** ఉప్పతిత్వా గచ్ఛేయ్య. **అనుపతిత్వాతి** అనుబన్ధిత్వా. **వితచ్ఛేయ్యున్తి** ముఖతుణ్డకేన డంసన్తా తచ్ఛేయ్యుం. **విస్సజ్జేయ్యున్తి** మంసపేసిం నఖేహి కడ్ఢిత్వా పాతేయ్యుం.

౪౭. **యానం వా పోరిసేయ్యన్తి** పురిసానుచ్ఛవికం యానం. **పవరమణికుణ్డలన్తి** నానప్పకారం ఉత్తమమణిఞ్చ కుణ్డలఞ్చ. **సాని హరన్తీతి** అత్తనో భణ్డకాని గణ్హన్తి.

౪౮. **సమ్పన్నఫలన్తి** మధురఫలం. **ఉపపన్నఫలన్తి** ఫలూపపన్నం బహుఫలం.

౪౯. **అనుత్తరన్తి** ఉత్తమం పభస్సరం నిరుపక్కిలేసం.

౫౦. **ఆరకా అహం, భన్తేతి** పథవితో నభం వియ సముద్దస్స ఓరిమతీరతో పరతీరం వియ చ సువిదూరవిదూరే అహం. **అనాజానీయేతి** గిహివోహారసముచ్ఛేదనస్స కారణం అజాననకే. **ఆజానీయభోజనన్తి** కారణం జానన్తేహి భుఞ్జితబ్బం భోజనం. **అనాజానీయభోజనన్తి** కారణం అజానన్తేహి భుఞ్జితబ్బం భోజనం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

పోతలియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. జీవకసుత్తవణ్ణనా

౫౧. **ఏవం మే సుతన్తి** జీవకసుత్తం. తత్థ **జీవకస్స కోమారభచ్చస్స అమ్బవనేతి** ఏత్థ జీవతీతి **జీవకో**. కుమారేన భతోతి **కోమారభచ్చో**. యథాహ “కిం ఏతం భణే కాకేహి సమ్పరికిణ్ణన్తి? దారకో దేవాతి. జీవతి భణేతి? జీవతి దేవాతి. తేన హి భణే తం దారకం అమ్హాకం అన్తేపురం నేత్వా ధాతీనం దేథ పోసేతున్తి. తస్స జీవతీతి జీవకోతి నామం అకంసు, కుమారేన పోసాపితోతి కోమారభచ్చోతి నామం అకంసూ”తి (మహావ. ౩౨౮). అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారేన పన జీవకవత్థు ఖన్ధకే ఆగతమేవ. వినిచ్ఛయకథాపిస్స **సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ** వుత్తా.

అయం పన జీవకో ఏకస్మిం సమయే భగవతో దోసాభిసన్నం కాయం విరేచేత్వా సీవేయ్యకం దుస్సయుగం దత్వా వత్థానుమోదనపరియోసానే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ చిన్తేసి – “మయా దివసస్స ద్వత్తిక్ఖత్తుం బుద్ధుపట్ఠానం గన్తబ్బం, ఇదఞ్చ వేళువనం అతిదూరే, మయ్హం ఉయ్యానం అమ్బవనం ఆసన్నతరం, యంనూనాహమేత్థ భగవతో విహారం కారేయ్య”న్తి. సో తస్మిం అమ్బవనే రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానలేణకుటిమణ్డపాదీని సమ్పాదేత్వా భగవతో అనుచ్ఛవికం గన్ధకుటిం కారేత్వా అమ్బవనం అట్ఠారసహత్థుబ్బేధేన తమ్బపట్టవణ్ణేన పాకారేన పరిక్ఖిపాపేత్వా బుద్ధప్పముఖం భిక్ఖుసఙ్ఘం చీవరభత్తేన సన్తప్పేత్వా దక్ఖిణోదకం పాతేత్వా విహారం నియ్యాతేసి. తం సన్ధాయ వుత్తం – “జీవకస్స కోమారభచ్చస్స అమ్బవనే”తి.

ఆరభన్తీతి ఘాతేన్తి. **ఉద్దిస్సకత**న్తి ఉద్దిసిత్వా కతం. **పటిచ్చకమ్మ**న్తి అత్తానం పటిచ్చ కతం. అథ వా **పటిచ్చకమ్మ**న్తి నిమిత్తకమ్మస్సేతం అధివచనం, తం పటిచ్చ కమ్మమేత్థ అత్థీతి మంసం “పటిచ్చకమ్మ”న్తి వుత్తం హోతి యో ఏవరూపం మంసం పరిభుఞ్జతి, సోపి తస్స కమ్మస్స దాయాదో హోతి, వధకస్స వియ తస్సాపి పాణఘాతకమ్మం హోతీతి తేసం లద్ధి. **ధమ్మస్స చానుధమ్మం బ్యాకరోన్తీ**తి భగవతా వుత్తకారణస్స అనుకారణం కథేన్తి. ఏత్థ చ కారణం నామ తికోటిపరిసుద్ధమచ్ఛమంసపరిభోగో, అనుకారణం నామ మహాజనస్స తథా బ్యాకరణం. యస్మా పన భగవా ఉద్దిస్సకతం న పరిభుఞ్జతి, తస్మా నేవ తం కారణం హోతి, న తిత్థియానం తథా బ్యాకరణం అనుకారణం. **సహధమ్మికో వాదానువాదో**తి పరేహి వుత్తకారణేన సకారణో హుత్వా తుమ్హాకం వాదో వా అనువాదో వా విఞ్ఞూహి గరహితబ్బకారణం కోచి అప్పమత్తకోపి కిం న ఆగచ్ఛతి . ఇదం వుత్తం హోతి – “కిం సబ్బాకారేనపి తుమ్హాకం వాదే గారయ్హం కారణం నత్థీ”తి. **అబ్భాచిక్ఖన్తీ**తి అభిభవిత్వా ఆచిక్ఖన్తి.

౫౨. ఠానేహీతి కారణేహి. దిట్ఠాదీసు **దిట్ఠం** నామ భిక్ఖూనం అత్థాయ మిగమచ్ఛే వధిత్వా గయ్హమానం దిట్ఠం. **సుతం** నామ భిక్ఖూనం అత్థాయ మిగమచ్ఛే వధిత్వా గహితన్తి సుతం. **పరిసఙ్కితం** నామ దిట్ఠపరిసఙ్కితం సుతపరిసఙ్కితం తదుభయవిముత్తపరిసఙ్కితన్తి తివిధం హోతి.

తత్రాయం సబ్బసఙ్గాహకవినిచ్ఛయో – ఇధ భిక్ఖూ పస్సన్తి మనుస్సే జాలవాగురాదిహత్థే గామతో వా నిక్ఖమన్తే అరఞ్ఞే వా విచరన్తే. దుతియదివసే చ నేసం తం గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠానం సమచ్ఛమంసం పిణ్డపాతం అభిహరన్తి. తే తేన దిట్ఠేన పరిసఙ్కన్తి “భిక్ఖూనం ను ఖో అత్థాయ కత”న్తి, ఇదం **దిట్ఠపరిసఙ్కితం** నామ, ఏతం గహేతుం న వట్టతి. యం ఏవం అపరిసఙ్కితం, తం వట్టతి. సచే పన తే మనుస్సా “కస్మా, భన్తే, న గణ్హథా”తి పుచ్ఛిత్వా తమత్థం సుత్వా “నయిదం, భన్తే, భిక్ఖూనం అత్థాయ కతం, అమ్హేహి అత్తనో అత్థాయ వా రాజయుత్తాదీనం అత్థాయ వా కత”న్తి వదన్తి, కప్పతి.

న హేవ ఖో భిక్ఖూ పస్సన్తి, అపిచ సుణన్తి “మనుస్సా కిర జాలవాగురాదిహత్థా గామతో వా నిక్ఖమన్తి అరఞ్ఞే వా విచరన్తీ”తి. దుతియదివసే చ నేసం తం గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠానం సమచ్ఛమంసం పిణ్డపాతం అభిహరన్తి. తే తేన సుతేన పరిసఙ్కన్తి “భిక్ఖూనం ను ఖో అత్థాయ కత”న్తి, ఇదం **సుతపరిసఙ్కితం** నామ, ఏతం గహేతుం న వట్టతి. యం ఏవం అపరిసఙ్కితం, తం వట్టతి. సచే పన తే మనుస్సా “కస్మా, భన్తే, న గణ్హథా”తి పుచ్ఛిత్వా తమత్థం సుత్వా “నయిదం, భన్తే, భిక్ఖూనం అత్థాయ కతం, అమ్హేహి అత్తనో అత్థాయ వా రాజయుత్తాదీనం అత్థాయ వా కత”న్తి వదన్తి, కప్పతి.

న హేవ ఖో పన పస్సన్తి న సుణన్తి, అపిచ తేసం గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠానం పత్తం గహేత్వా సమచ్ఛమంసం పిణ్డపాతం అభిసఙ్ఖరిత్వా అభిహరన్తి. తే పరిసఙ్కన్తి “భిక్ఖూనం ను ఖో అత్థాయ కత”న్తి, ఇదం **తదుభయవిముత్తపరిసఙ్కితం**

నామ. ఏతమ్పి గహేతుం న వట్టతి. యం ఏవం అపరిసఙ్కితం, తం వట్టతి . సచే పన తే మనుస్సా “కస్మా, భన్తే, న గణ్హథా”తి పుచ్ఛిత్వా తమత్థం సుత్వా “నయిదం, భన్తే, భిక్ఖూనం అత్థాయ కతం, అమ్హేహి అత్తనో అత్థాయ వా రాజయుత్తాదీనం అత్థాయ వా కతం, పవత్తమంసం వా కతం, కప్పియమేవ లభిత్వా భిక్ఖూనం అత్థాయ సమ్పాదిత”న్తి వదన్తి, కప్పతి.

మతానం పేతకిచ్చత్థాయ మఙ్గలాదీనం వా అత్థాయ కతేపి ఏసేవ నయో. యం యఞ్హి భిక్ఖూనంయేవ అత్థాయ అకతం, యత్థ చ నిబ్బేమతికా హోన్తి, తం సబ్బం కప్పతి. సచే పన ఏకస్మిం విహారే భిక్ఖూ ఉద్దిస్స కతం హోతి, తే చ అత్తనో అత్థాయ కతభావం న జానన్తి, అఞ్ఞే జానన్తి. యే జానన్తి, తేసం న వట్టతి, ఇతరేసం వట్టతి. అఞ్ఞే న జానన్తి, తేయేవ జానన్తి, తేసంయేవ న వట్టతి, అఞ్ఞేసం వట్టతి. తేపి “అమ్హాకం అత్థాయ కతం”తి జానన్తి అఞ్ఞేపి “ఏతేసం అత్థాయ కత”న్తి జానన్తి, సబ్బేసమ్పి తం న వట్టతి. సబ్బే న జానన్తి, సబ్బేసం వట్టతి. పఞ్చసు హి సహధమ్మికేసు యస్స కస్సచి వా అత్థాయ ఉద్దిస్స కతం సబ్బేసం న కప్పతి.

సచే పన కోచి ఏకం భిక్ఖుం ఉద్దిస్స పాణం వధిత్వా తస్స పత్తం పూరేత్వా దేతి, సో చే అత్తనో అత్థాయ కతభావం జానంయేవ గహేత్వా అఞ్ఞస్స భిక్ఖునో దేతి, సో తస్స సద్ధాయ పరిభుఞ్జతి. కస్సాపత్తీతి? ద్విన్నమ్పి అనాపత్తి. యఞ్హి ఉద్దిస్స కతం, తస్స అభుత్తతాయ అనాపత్తి, ఇతరస్స అజాననతాయ. కప్పియమంసస్స హి పటిగ్గహణే ఆపత్తి నత్థి. ఉద్దిస్సకతఞ్చ అజానిత్వా భుత్తస్స పచ్ఛా ఞత్వా ఆపత్తిదేసనాకిచ్చం నామ నత్థి. అకప్పియమంసం పన అజానిత్వా భుత్తేన పచ్ఛా ఞత్వాపి ఆపత్తి దేసేతబ్బా. ఉద్దిస్సకతఞ్హి ఞత్వా భుఞ్జతోవ ఆపత్తి, అకప్పియమంసం అజానిత్వా భుత్తస్సాపి ఆపత్తియేవ. తస్మా ఆపత్తిభీరుకేన రూపం సల్లక్ఖేన్తేనాపి పుచ్ఛిత్వావ మంసం పటిగ్గహేతబ్బం, పరిభోగకాలే పుచ్ఛిత్వా పరిభుఞ్జిస్సామీతి వా గహేత్వా పుచ్ఛిత్వావ పరిభుఞ్జితబ్బం. కస్మా? దువిఞ్ఞేయ్యత్తా. అచ్ఛమంసఞ్హి సూకరమంససదిసం హోతి, దీపిమంసాదీని చ మిగమంససదిసాని, తస్మా పుచ్ఛిత్వా గహణమేవ వట్టతీతి వదన్తి.

అదిట్ఠన్తి భిక్ఖూనం అత్థాయ వధిత్వా గయ్హమానం అదిట్ఠం. **అసుత**న్తి భిక్ఖూనం అత్థాయ వధిత్వా గహితన్తి అసుతం. **అపరిసఙ్కిత**న్తి దిట్ఠపరిసఙ్కితాదివసేన అపరిసఙ్కితం. **పరిభోగన్తి వదామీ**తి ఇమేహి తీహి కారణేహి పరిసుద్ధం **తికోటిపరిసుద్ధం** నామ హోతి, తస్స పరిభోగో అరఞ్ఞే జాతసూపేయ్యసాకపరిభోగసదిసో హోతి, తథారూపం పరిభుఞ్జన్తస్స మేత్తావిహారిస్స భిక్ఖునో దోసో వా వజ్జం వా నత్థి, తస్మా తం పరిభుఞ్జితబ్బన్తి వదామీతి అత్థో.

౫౩. ఇదాని తాదిసస్స పరిభోగే మేత్తావిహారినోపి అనవజ్జతం దస్సేతుం **ఇధ, జీవక, భిక్ఖూ**తిఆదిమాహ. తత్థ కిఞ్చాపి అనియమేత్వా **భిక్ఖూ**తి వుత్తం, అథ ఖో అత్తానమేవ సన్ధాయ ఏతం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. భగవతా హి మహావచ్ఛగోత్తసుత్తే, చఙ్కీసుత్తే, ఇమస్మిం సుత్తేతి తీసు ఠానేసు అత్తానంయేవ సన్ధాయ దేసనా కతా. **పణీతేన పిణ్డపాతేనా**తి హేట్ఠా అనఙ్గణసుత్తే యో కోచి మహగ్ఘో పిణ్డపాతో పణీతపిణ్డపాతోతి అధిప్పేతో, ఇధ పన మంసూపసేచనోవ అధిప్పేతో. **అగధితో**తి తణ్హాయ అగధితో. **అముచ్ఛితో**తి తణ్హాముచ్ఛనాయ అముచ్ఛితో. **అనజ్ఝోపన్నో**తి న అధిఓపన్నో, సబ్బం ఆలుమ్పిత్వా ఏకప్పహారేనేవ గిలితుకామో కాకో వియ న హోతీతి అత్థో. **ఆదీనవదస్సావీ**తి ఏకరత్తివాసేన ఉదరపటలం పవిసిత్వా నవహి వణముఖేహి నిక్ఖమిస్సతీతిఆదినా నయేన ఆదీనవం పస్సన్తో. **నిస్సరణపఞ్ఞో పరిభుఞ్జతీ**తి ఇదమత్థమాహారపరిభోగోతి పఞ్ఞాయ పరిచ్ఛిన్దిత్వా పరిభుఞ్జతి. **అత్తబ్యాబాధాయ వా చేతేతీ**తి అత్తదుక్ఖాయ వా చితేతి. **సుతమేత**న్తి సుతం మయా ఏతం పుబ్బే, ఏతం మయ్హం సవనమత్తమేవాతి దస్సేతి. **సచే ఖో తే, జీవక, ఇదం సన్ధాయ భాసిత**న్తి, జీవక, మహాబ్రహ్మునా

విక్ఖమ్భనప్పహానేన బ్యాపాదాదయో పహీనా, తేన సో మేత్తావిహారీ మయ్హం సముచ్ఛేదప్పహానేన, సచే తే ఇదం సన్ధాయ భాసితం, ఏవం సన్తే తవ ఇదం వచనం అనుజానామీతి అత్థో. సో సమ్పటిచ్ఛి.

౫౪. అథస్స భగవా సేసబ్రహ్మవిహారవసేనాపి ఉత్తరి దేసనం వడ్ఢేన్తో "ఇధ, జీవక, భిక్ఖూ"తిఆదిమాహ. తం ఉత్తానత్థమేవ.

౫౫. **యో ఖో జీవకాతి** అయం పాటిఏక్కో అనుసన్ధి. ఇమస్మిఞ్హి ఠానే భగవా ద్వారం థకేతి, సత్తానుద్దయం దస్సేతి. సచే హి కస్సచి ఏవమస్స "ఏకం రసపిణ్డపాతం దత్వా కప్పసతసహస్సం సగ్గసమ్పత్తిం పటిలభన్తి, యంకిఞ్చి కత్వా పరం మారేత్వాపి రసపిణ్డపాతోవ దాతబ్బో"తి, తం పటిసేధేన్తో "యో ఖో, జీవక, తథాగతం వా"తిఆదిమాహ.

తత్థ **ఇమినా పఠమేన ఠానేనాతి** ఇమినా ఆణత్తిమత్తేనేవ తావ పఠమేన కారణేన. **గలప్పవేధకేనాతి** యోత్తేన గలే బన్ధిత్వా కడ్ఢితో గలేన పవేధేన్తేన. **ఆరభియమానోతి** మారియమానో. **అకప్పియేన ఆసాదేతీతి** అచ్ఛమంసం సూకరమంసన్తి, దీపిమంసం వా మిగమంసన్తి ఖాదాపేత్వా – "త్వం కిం సమణో నామ, అకప్పియమంసం తే ఖాదిత"న్తి ఘట్టేతి. యే పన దుబ్భిక్ఖాదీసు వా బ్యాధినిగ్గహణత్థం వా "అచ్ఛమంసం నామ సూకరమంససదిసం, దీపిమంసం మిగమంససదిస"న్తి జానన్తా "సూకరమంసం ఇదం, మిగమంసం ఇద"న్తి వత్వా హితజ్ఝాసయేన ఖాదాపేన్తి, న తే సన్ధాయేతం వుత్తం. తేసఞ్హి బహుపుఞ్ఞమేవ హోతి. **ఏసాహం, భన్తే, భగవన్తం సరణం గచ్ఛామి ధమ్మఞ్చ భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చాతి** అయం ఆగతఫలో విఞ్ఞాతసాసనో దిట్ఠసచ్చో అరియసావకో. ఇమం పన ధమ్మదేసనం ఓగాహన్తో పసాదం ఉప్పాదేత్వా ధమ్మకథాయ థుతిం కరోన్తో ఏవమాహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

జీవకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఉపాలిసుత్తవణ్ణనా

౫౬. **ఏవం మే సుతన్తి** ఉపాలిసుత్తం. తత్థ **నాళన్దాయన్తి** నాలన్దాతి ఏవంనామకే నగరే తం నగరం గోచరగామం కత్వా. **పావారికమ్బవనేతి** దుస్సపావారికసేట్ఠినో అమ్బవనే. తం కిర తస్స ఉయ్యానం అహోసి, సో భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా భగవతి పసన్నో తస్మిం ఉయ్యానే కుటిలేణమణ్డపాదిపటిమణ్డితం భగవతో విహారం కత్వా నియ్యాదేసి, సో విహారో జీవకమ్బవనం వియ పావారికమ్బవనన్తేవ సఙ్ఖం గతో. తస్మిం పావారికమ్బవనే విహరతీతి అత్థో. **దీఘతపస్సీతి** దీఘత్తా ఏవంలద్ధనామో. **పిణ్డపాతపటిక్కన్తోతి** పిణ్డపాతతో పటిక్కన్తో. సాసనే వియ కిం పన బాహిరాయతనే పిణ్డపాతోతి వోహారో అత్థీతి, నత్థి.

పఞ్ఞపేతీతి దస్సేతి ఠపేతి. **దణ్డాని పఞ్ఞపేతీతి** ఇదం నిగణ్ఠసమయేన పుచ్ఛన్తో ఆహ. **కాయదణ్డం వచీదణ్డం మనోదణ్డన్తి** ఏత్థ పురిమదణ్డద్వయం తే అచిత్తకం పయ్యపేన్తి. యథా కిర వాతే వాయన్తే సాఖా చలతి, ఉదకం చలతి, న చ తత్థ చిత్తం అత్థి, ఏవం కాయదణ్డోపి అచిత్తకోవ హోతి. యథా చ వాతే వాయన్తే తాలపణ్ణాదీని సద్దం కరోన్తి, ఉదకాని సద్దం కరోన్తి , న చ

తత్థ చిత్తం అత్థి, ఏవం వచీదణ్డోపి అచిత్తకోవ హోతీతి ఇమం దణ్డద్వయం అచిత్తకం పఞ్ఞపేన్తి. చిత్తం పన మనోదణ్డన్తి పఞ్ఞపేన్తి. అథస్స భగవా వచనం పతిట్ఠపేతుకామో "కిం పన తపస్సీ"తిఆదిమాహ.

తత్థ **కథావత్థుస్మి**న్తి ఏత్థ కథాయేవ కథావత్థు. కథాయం పతిట్ఠపేసీతి అత్థో. కస్మా పన భగవా ఏవమకాసి? పస్సతి హి భగవా "అయం ఇమం కథం ఆదాయ గన్త్వా అత్తనో సత్థు మహానిగణ్ఠస్స ఆరోచేస్సతి, తాసఞ్చ పరిసతి, ఉపాలి గహపతి నిసిన్నో, సో ఇమం కథం సుత్వా మమ వాదం ఆరోపేతుం ఆగమిస్సతి, తస్సాహం ధమ్మం దేసేస్సామి, సో తిక్ఖత్తుం సరణం గమిస్సతి, అథస్స చత్తారి సచ్చాని పకాసేస్సామి, సో సచ్చపకాసనావసానే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహిస్సతి, పరేసం సఙ్గహత్థమేవ హి మయా పారమియో పూరితా"తి. ఇమమత్థం పస్సన్తో ఏవమకాసి.

౫౭. **కమ్మాని పఞ్ఞపేసీ**తి ఇదం నిగణ్ఠో బుద్ధసమయేన పుచ్ఛన్తో ఆహ. **కాయకమ్మం వచీకమ్మం మనోకమ్మ**న్తి ఏత్థ కాయద్వారే ఆదానగహణముఞ్చనచోపనపత్తా అట్ఠకామావచరకుసలచేతనా ద్వాదసాకుసలచేతనాతి వీసతిచేతనా **కాయకమ్మం** నామ. కాయద్వారే ఆదానాదీని అపత్వా వచీద్వారే వచనభేదం పాపయమానా ఉప్పన్నా తాయేవ వీసతిచేతనా **వచీకమ్మం** నామ. ఉభయద్వారే చోపనం అప్పత్వా మనోద్వారే ఉప్పన్నా ఏకూనతింసకుసలాకుసలచేతనా **మనోకమ్మం** నామ. అపిచ సఙ్ఖేపతో తివిధం కాయదుచ్చరితం కాయకమ్మం నామ, చతుబ్బిధం వచీదుచ్చరితం వచీకమ్మం నామ, తివిధం మనోదుచ్చరితం మనోకమ్మం నామ. ఇమస్మిఞ్చ సుత్తే కమ్మం ధురం, అనన్తరసుత్తే "చత్తారిమాని పుణ్ణ కమ్మాని మయా సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా పవేదితానీ"తి (మ॰ ని॰ ౨.౮౧) ఏవమాగతేపి చేతనా ధురం. యత్థ కత్థచి పవత్తా చేతనా "కణ్హం కణ్హవిపాక"న్తిఆదిభేదం లభతి. నిద్దేసవారే చస్స "సబ్యాబజ్ఝం కాయసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతీ"తిఆదినా నయేన సా వుత్తావ. కాయద్వారే పవత్తా పన ఇధ కాయకమ్మన్తి అధిప్పేతం, వచీద్వారే పవత్తా వచీకమ్మం, మనోద్వారే పవత్తా మనోకమ్మం. తేన వుత్తం – "ఇమస్మిం సుత్తే కమ్మం ధురం, అనన్తరసుత్తే చేతనా"తి. కమ్మమ్పి హి భగవా కమ్మన్తి పఞ్ఞపేతి యథా ఇమస్మింయేవ సుత్తే. చేతనమ్పి, యథాహ – "చేతనాహం, భిక్ఖవే, కమ్మం వదామి, చేతయిత్వా కమ్మం కరోతీ"తి (అ॰ ని॰ ౬.౬౩). కస్మా పన చేతనా కమ్మన్తి వుత్తా? చేతనామూలకత్తా కమ్మస్స.

ఏత్థ చ అకుసలం పత్వా కాయకమ్మం వచీకమ్మం మహన్తన్తి వదన్తో న కిలమతి, కుసలం పత్వా మనోకమ్మం. తథా హి మాతుఘాతాదీని చత్తారి కమ్మాని కాయేనేవ ఉపక్కమిత్వా కాయేనేవ కరోతి, నిరయే కప్పట్ఠికసఙ్ఘభేదకమ్మం వచీద్వారేన కరోతి. ఏవం అకుసలం పత్వా కాయకమ్మం వచీకమ్మం మహన్తన్తి వదన్తో న కిలమతి నామ. ఏకా పన ఝానచేతనా చతురాసీతికప్పసహస్సాని సగ్గసమ్పత్తిం ఆవహతి, ఏకా మగ్గచేతనా సబ్బాకుసలం సముగ్ఘాతేత్వా అరహత్తం గణ్హాపేతి. ఏవం కుసలం పత్వా మనోకమ్మం మహన్తన్తి వదన్తో న కిలమతి నామ. ఇమస్మిం పన ఠానే భగవా అకుసలం పత్వా మనోకమ్మం మహాసావజ్జం వదమానో నియతమిచ్ఛాదిట్ఠిం సన్ధాయ వదతి. తేనేవాహ – "నాహం, భిక్ఖవే, అఞ్ఞం ఏకధమ్మమ్పి సమనుపస్సామి, యం ఏవం మహాసావజ్జం, యథయిదం, భిక్ఖవే, మిచ్ఛాదిట్ఠి. మిచ్ఛాదిట్ఠిపరమాని, భిక్ఖవే, మహాసావజ్జానీ"తి (అ॰ ని॰ ౧.౩౧౦).

ఇదాని నిగణ్ఠోపి తథాగతేన గతమగ్గం పటిపజ్జన్తో కిఞ్చి అత్థనిప్ఫత్తిం అపస్సన్తోపి "కిం పనావుసో, గోతమా"తిఆదిమాహ.

౫౮. **బాలకినియాతి** ఉపాలిస్స కిర బాలకలోణకారగామో నామ అత్థి, తతో అయం గహేత్వా మనుస్సా ఆగతా, సో "ఏథ భణే, అమ్హాకం సత్థారం మహానిగణ్ఠం పస్సిస్సామా"తి తాయ పరిసాయ పరివుతో తత్థ అగమాసి. తం సన్ధాయ వుత్తం "బాలకినియా పరిసాయా"తి, బాలకగామవాసినియాతి అత్థో. **ఉపాలిపముఖాయాతి** ఉపాలిజేట్ఠకాయ. అపిచ **బాలకినియాతి** బాలవతియా బాలుస్సన్నాయాతిపి అత్థో. **ఉపాలిపముఖాయాతి** ఉపాలిగహపతియేవ తత్థ థోకం సప్పఞ్ఞో, సో తస్సా పముఖో జేట్ఠకో. తేనాపి వుత్తం "ఉపాలిపముఖాయా"తి. **హన్దాతి** వచసాయత్థే నిపాతో. **ఛవోతి** లామకో. **ఓళారికస్సాతి** మహన్తస్స . **ఉపనిధాయాతి** ఉపనిక్ఖిపిత్వా. ఇదం వుత్తం హోతి, కాయదణ్డస్స సన్తికే నిక్ఖిపిత్వా "అయం ను ఖో మహన్తో, అయం మహన్తో"తి ఏవం ఓలోకియమానో ఛవో మనోదణ్డో కిం సోభతి, కుతో సోభిస్సతి, న సోభతి, ఉపనిక్ఖేపమత్తమ్పి నప్పహోతీతి దీపేతి. **సాధు సాధు, భన్తే, తపస్సీతి** దీఘతపస్సిస్స సాధుకారం దేన్తో, భన్తేతి నాటపుత్తమాలపతి.

౬౦. **న ఖో మేతం, భన్తే, రుచ్చతీతి**, భన్తే, ఏతం మయ్హం న రుచ్చతి. **మాయావీతి** మాయాకారో. **ఆవట్టనిమాయన్తి** ఆవట్టేత్వా గహణమాయం. **ఆవట్టేతీతి** ఆవట్టేత్వా పరిక్ఖిపిత్వా గణ్హాతి. **గచ్ఛ త్వం గహపతీతి** కస్మా మహానిగణ్ఠో గహపతిం యావతతియం పహిణతియేవ? దీఘతపస్సీ పన పటిబాహతేవ? మహానిగణ్ఠేన హి భగవతా సద్ధిం ఏకం నగరం ఉపనిస్సాయ విహరన్తేనపి న భగవా దిట్ఠపుబ్బో. యో హి సత్థువాదపటిఞ్ఞో హోతి, సో తం పటిఞ్ఞం అప్పహాయ బుద్ధదస్సనే అభబ్బో. తస్మా ఏస బుద్ధదస్సనస్స అలద్ధపుబ్బత్తా దసబలస్స దస్సనసమ్పత్తిఞ్చ నియ్యానికకథాభావఞ్చ అజానన్తో యావతతియం పహిణతేవ. దీఘతపస్సీ పన కాలేన కాలం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా తిట్ఠతిపి నిసీదతిపి పఞ్హమ్పి పుచ్ఛతి, సో తథాగతస్స దస్సనసమ్పత్తిమ్పి నియ్యానికకథాభావమ్పి జానాతి. అథస్స ఏతదహోసి – "అయం గహపతి పణ్డితో, సమణస్స గోతమస్స సన్తికే గన్త్వా దస్సనేపి పసీదేయ్య, నియ్యానికకథం సుత్వాపి పసీదేయ్య. తతో న పున అమ్హాకం సన్తికం ఆగచ్ఛేయ్యా"తి. తస్మా యావతతియం పటిబాహతేవ.

అభివాదేత్వాతి వన్దిత్వా. తథాగతఞ్హి దిస్వా పసన్నాపి అప్పసన్నాపి యేభుయ్యేన వన్దన్తియేవ, అప్పకా న వన్దన్తి. కస్మా? అతిఉచ్చే హి కులే జాతో అగారం అజ్ఝావసన్తోపి వన్దితబ్బోయేవాతి. అయం పన గహపతి పసన్నత్తావ వన్ది, దస్సనేయేవ కిర పసన్నో. **ఆగమా ను ఖ్విధాతి** ఆగమా ను ఖో ఇధ.

౬౧. **సాధు సాధు, భన్తే, తపస్సీతి** దీఘతపస్సిస్స సాధుకారం దేన్తో, భన్తేతి, భగవన్తం ఆలపతి. **సచ్చే పతిట్ఠాయాతి** థుసరాసిమ్హి ఆకోటితఖాణుకో వియ అచలన్తో వచీసచ్చే పతిట్ఠహిత్వా. **సియా నోతి** భవేయ్య అమ్హాకం.

౬౨. **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. **అస్సాతి** భవేయ్య. **సీతోదకపటిక్ఖిత్తోతి** నిగణ్ఠా సత్తసఞ్ఞాయ సీతోదకం పటిక్ఖిపన్తి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **మనోసత్తా నామ దేవాతి** మనమ్హి సత్తా లగ్గా లగితా. **మనోపటిబద్ధోతి** యస్మా మనమ్హి పటిబద్ధో హుత్వా కాలఙ్కరోతి, తస్మా మనోసత్తేసు దేవేసు ఉపపజ్జతీతి దస్సేతి. తస్స హి పిత్తజరరోగో భవిస్సతి. తేనస్స ఉణ్హోదకం పివితుం వా హత్థపాదాదిధోవనత్థాయ వా గత్తపరిసిఞ్చనత్థాయ వా ఉపనేతుం న వట్టతి, రోగో బలవతరో హోతి. సీతోదకం వట్టతి, రోగం వూపసమేతి. అయం పన ఉణ్హోదకమేవ పటిసేవతి, తం అలభమానో ఓదనకఞ్జికం పటిసేవతి. చిత్తేన పన సీతోదకం పాతుకామో చ పరిభుఞ్జితుకామో చ హోతి. తేనస్స మనోదణ్డో తత్థేవ భిజ్జతి. సో కాయదణ్డం వచీదణ్డం రక్ఖామీతి సీతోదకం పాతుకామో వా పరిభుఞ్జితుకామో వా సీతోదకమేవ దేథాతి వత్తుం న విసహతి. తస్స ఏవం రక్ఖితాపి కాయదణ్డవచీదణ్డా చుతిం వా పటిసన్ధిం వా ఆకడ్ఢితుం న సక్కోన్తి. మనోదణ్డో పన భిన్నోపి చుతిమ్పి పటిసన్ధిమ్పి ఆకడ్ఢతియేవ. ఇతి నం భగవా దుబ్బలకాయదణ్డవచీదణ్డా ఛవా లామకా, మనోదణ్డోవ బలవా మహన్తోతి వదాపేసి.

తస్సపి ఉపాసకస్స ఏతదహోసి. “ముచ్చావసేన అసఞ్ఞిభూతానఞ్హి సత్తానమ్పి అస్సాసపస్సాసా నప్పవత్తన్తి, చిత్తసన్తతిపవత్తిమత్తేనేవ పన తే మతాతి న వుచ్చన్తి. యదా నేసం చిత్తం నప్పవత్తతి, తదా ‘మతా ఏతే నీహరిత్వా తే ఝాపేథా’తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జన్తి. కాయదణ్డో నిరీహో అబ్యాపారో, తథా వచీదణ్డో. చిత్తేనేవ పన తేసం చుతిపి పటిసన్ధిపి హోతి . ఇతిపి మనోదణ్డోవ మహన్తో. భిజ్జిత్వాపి చుతిపటిసన్ధిఆకడ్ఢనతో ఏసేవ మహన్తో. అమ్హాకం పన మహానిగణ్ఠస్స కథా అనియ్యానికా”తి సల్లక్ఖేసి. భగవతో పన విచిత్తాని పఞ్హపటిభానాని సోతుకామో న తావ అనుజానాతి.

న ఖో తే సన్ధియతీతి న ఖో తే ఘటియతి. **పురిమేన వా పచ్ఛిమ**న్తి “కాయదణ్డో మహన్తో”తి ఇమినా పురిమేన వచనేన ఇదాని “మనోదణ్డో మహన్తో”తి ఇదం వచనం. **పచ్ఛిమేన వా పురిమ**న్తి తేన వా పచ్ఛిమేన అదుం పురిమవచనం న ఘటియతి.

౬౩. ఇదానిస్స భగవా అఞ్ఞానిపి కారణాని ఆహరన్తో “తం కిం మఞ్ఞసీ”తిఆదిమాహ. తత్థ **చాతుయామసంవరసంవుతో**తి న పాణమతిపాతేతి, న పాణమతిపాతయతి, న పాణమతిపాతయతో సమనుఞ్ఞో హోతి. న అదిన్నం ఆదియతి, న అదిన్నం ఆదియాపేతి, న అదిన్నం ఆదియతో సమనుఞ్ఞో హోతి. న ముసా భణతి, న ముసా భణాపేతి, న ముసా భణతో సమనుఞ్ఞో హోతి. న భావితమాసీసతి, న భావితమాసీసాపేతి, న భావితమాసీసతో సమనుఞ్ఞో హోతీతి ఇమినా చతుకోట్ఠాసేన సంవరేన సంవుతో. ఏత్థ చ **భావిత**న్తి పఞ్చకామగుణా.

సబ్బవారివారితోతి వారితసబ్బఉదకో, పటిక్ఖిత్తసబ్బసీతోదకోతి అత్థో. సో హి సీతోదకే సత్తసఞ్ఞీ హోతి, తస్మా న తం వలఞ్జేతి. అథ వా **సబ్బవారివారితో**తి సబ్బేన పాపవారణేన వారితపాపో. **సబ్బవారియుత్తో**తి సబ్బేన పాపవారణేన యుత్తో. **సబ్బవారిధుతో**తి సబ్బేన పాపవారణేన ధుతపాపో. **సబ్బవారిఫుటో**తి సబ్బేన పాపవారణేన ఫుటో. **ఖుద్దకే పాణే సఙ్ఘాతం ఆపాదేతీ**తి ఖుద్దకే పాణే వధం ఆపాదేతి. సో కిర ఏకిన్ద్రియం పాణం దువిన్ద్రియం పాణన్తి పఞ్ఞపేతి. సుక్ఖదణ్డక-పురాణపణ్ణసక్ఖర-కథలానిపి పాణోతేవ పఞ్ఞపేతి. తత్థ ఖుద్దకం ఉదకబిన్దు ఖుద్దకో పాణో, మహన్తం మహన్తోతి సఞ్ఞీ హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **కిస్మిం పఞ్ఞపేతీ**తి కత్థ కతరస్మిం కోట్ఠాసే పఞ్ఞపేతి. **మనోదణ్డస్మి**న్తి మనోదణ్డకోట్ఠాసే, భన్తేతి. అయం పన ఉపాసకో భణన్తోవ సయమ్పి సల్లక్ఖేసి – “అమ్హాకం మహానిగణ్ఠో ‘అసఞ్చేతనికం కమ్మం అప్పసావజ్జం, సఞ్చేతనికం మహాసావజ్జ’న్తి పఞ్ఞపేత్వా చేతనం మనోదణ్డోతి పఞ్ఞపేతి, అనియ్యానికా ఏతస్స కథా, భగవతోవ నియ్యానికా”తి.

౬౪. ఇద్ధాతి సమిద్ధా. **ఫీతా**తి అతిసమిద్ధా సబ్బపాలిఫుల్లా వియ. **ఆకిణ్ణమనుస్సా**తి జనసమాకులా. **పాణా**తి హత్థిఅస్సాదయో తిరచ్ఛానగతా చేవ ఇత్థిపురిసదారకాదయో మనుస్సజాతికా చ. **ఏకం మంసఖల**న్తి ఏకం మంసరాసిం. **పుఞ్జ**న్తి తస్సేవ వేవచనం. **ఇద్ధిమా**తి ఆనుభావసమ్పన్నో. **చేతోవసిప్పత్తో**తి చిత్తే వసీభావప్పత్తో. **భస్మం కరిస్సామీ**తి ఛారికం కరిస్సామి. **కిఞ్హి సోభతి ఏకా ఛవా నాళన్దా**తి ఇదమ్పి భణన్తో సో గహపతి – “కాయపయోగేన పఞ్ఞాసమ్పి మనుస్సా ఏకం నాళన్దం ఏకం మంసఖలం కాతుం న సక్కోన్తి, ఇద్ధిమా పన ఏకో ఏకేనేవ మనోపదోసేన భస్మం కాతుం సమత్థో. అమ్హాకం మహానిగణ్ఠస్స కథా అనియ్యానికా, భగవతోవ కథా నియ్యానికా”తి సల్లక్ఖేసి.

౬౫. అరఞ్ఞం అరఞ్ఞభూతన్తి అగామకం అరఞ్ఞమేవ హుత్వా అరఞ్ఞం జాతం. **ఇసీనం మనోపదోసేనా**తి ఇసీనం అత్థాయ కతేన మనోపదోసేన తం మనోపదోసం అసహమానాహి దేవతాహి తాని రట్ఠాని వినాసితాని. లోకికా పన ఇసయో మనం పదోసేత్వా వినాసయింసూతి మఞ్ఞన్తి. తస్మా ఇమస్మిం లోకవాదే ఠత్వావ ఇదం వాదారోపనం కతన్తి వేదితబ్బం.

తత్థ దణ్డకీరఞ్ఞాదీనం ఏవం అరఞ్ఞభూతభావో జానితబ్బో – సరభఙ్గబోధిసత్తస్స తావ పరిసాయ అతివేపుల్లతం గతాయ కిసవచ్ఛో నామ తాపసో మహాసత్తస్స అన్తేవాసీ వివేకవాసం పత్థయమానో గణం పహాయ గోధావరీతీరతో కలిఙ్గరట్ఠే **దణ్డకీరఞ్ఞో** కుమ్భపురం నామ నగరం ఉపనిస్సాయ రాజుయ్యానే వివేకమనుబ్రూహయమానో విహరతి. తస్స సేనాపతి ఉపట్ఠాకో హోతి.

తదా చ ఏకా గణికా రథం అభిరుహిత్వా పఞ్చమాతుగామసతపరివారా నగరం ఉపసోభయమానా విచరతి. మహాజనో తమేవ ఓలోకయమానో పరివారేత్వా విచరతి, నగరవీథియో నప్పహోన్తి. రాజా వాతపానం వివరిత్వా ఠితో తం దిస్వా కా ఏసాతి పుచ్ఛి. తుమ్హాకం నగరసోభినీ దేవాతి. సో ఉస్సూయమానో “కిం ఏతాయ సోభతి, నగరం సయం సోభిస్సతీ”తి తం ఠానన్తరం అచ్ఛిన్దాపేసి.

సా తతో పట్ఠాయ కేనచి సద్ధిం సన్థవం కత్వా ఠానన్తరం పరియేసమానా ఏకదివసం రాజుయ్యానం పవిసిత్వా చఙ్కమనకోటియం ఆలమ్బనఫలకం నిస్సాయ పాసాణఫలకే నిసిన్నం తాపసం దిస్వా చిన్తేసి – “కిలిట్ఠో వతాయం తాపసో అనఞ్జితమణ్డితో, దారికాహి పరుళ్హాహి ముఖం పిహితం, మస్సునా ఉరం పిహితం, ఉభో కచ్ఛా పరుళ్హా”తి. అథస్సా దోమనస్సం ఉప్పజ్జి – “అహం ఏకేన కిచ్చేన విచరామి, అయఞ్చ మే కాళకణ్ణీ దిట్ఠో, ఉదకం ఆహరథ, అక్ఖీని ధోవిస్సామీ”తి ఉదకదన్తకట్ఠం ఆహరాపేత్వా దన్తకట్ఠం ఖాదిత్వా తాపసస్స సరీరే పిణ్డం పిణ్డం ఖేళం పాతేత్వా దన్తకట్ఠం జటామత్థకే ఖిపిత్వా ముఖం విక్ఖాలేత్వా ఉదకం తాపసస్స మత్థకస్మింయేవ సిఞ్చిత్వా – “యేహి మే అక్ఖీహి కాళకణ్ణీ దిట్ఠో, తాని ధోతాని కలిపవాహితో”తి నిక్ఖన్తా.

తందివసఞ్చ రాజా సతిం పటిలభిత్వా – “భో కుహిం నగరసోభినీ”తి పుచ్ఛి. ఇమస్మింయేవ నగరే దేవాతి. పకతిట్ఠానన్తరం తస్సా దేథాతి ఠానన్తరం దాపేసి. సా పుబ్బే సుకతకమ్మం నిస్సాయ లద్ధం ఠానన్తరం తాపసస్స సరీరే ఖేళపాతనేన లద్ధన్తి సఞ్ఞమకాసి.

తతో కతిపాహస్సచ్చయేన రాజా పురోహితస్స ఠానన్తరం గణ్హి. సో నగరసోభినియా సన్తికం గన్త్వా “భగిని కిన్తి కత్వా ఠానన్తరం పటిలభీ”తి పుచ్ఛి. “కిం బ్రాహ్మణ అఞ్ఞం కాతబ్బం అత్థి, రాజుయ్యానే అనఞ్జితకాళకణ్ణీ కూటజటిలో ఏకో అత్థి, తస్స సరీరే ఖేళం పాతేహి, ఏవం ఠానన్తరం లభిస్ససీ”తి ఆహ. సో “ఏవం కరిస్సామి భగినీ”తి తత్థ గన్త్వా తాయ కథితసదిసమేవ సబ్బం కత్వా నిక్ఖమి. రాజాపి తందివసమేవ సతిం పటిలభిత్వా – “కుహిం, భో, బ్రాహ్మణో”తి పుచ్ఛి. ఇమస్మింయేవ నగరే దేవాతి. “అమ్హేహి అనుపధారేత్వా కతం, తదేవస్స ఠానన్తరం దేథా”తి దాపేసి. సోపి పుఞ్ఞబలేన లభిత్వా “తాపసస్స సరీరే ఖేళపాతనేన లద్ధం మే”తి సఞ్ఞమకాసి.

తతో కతిపాహస్సచ్చయేన రఞ్ఞో పచ్చన్తో కుపితో. రాజా పచ్చన్తం వూపసమేస్సామీతి చతురఙ్గినియా సేనాయ నిక్ఖమి. పురోహితో గన్త్వా రఞ్ఞో పురతో ఠత్వా “జయతు మహారాజా”తి వత్వా – “తుమ్హే, మహారాజ, జయత్థాయ గచ్ఛథా”తి పుచ్ఛి. ఆమ బ్రాహ్మణాతి. ఏవం సన్తే రాజుయ్యానే అనఞ్జితకాళకణ్ణీ ఏకో కూటజటిలో వసతి, తస్స సరీరే ఖేళం పాతేథాతి. రాజా తస్స వచనం గహేత్వా యథా గణికాయ చ తేన చ కతం, తథేవ సబ్బం కత్వా ఓరోధేపి ఆణాపేసి – “ఏతస్స కూటజటిలస్స సరీరే ఖేళం పాతేథా”తి. తతో ఓరోధాపి ఓరోధపాలకాపి తథేవ అకంసు. అథ రాజా ఉయ్యానద్వారే రక్ఖం ఠపాపేత్వా “రఞ్ఞా సద్ధిం నిక్ఖమన్తా సబ్బే తాపసస్స సరీరే ఖేళం అపాతేత్వా నిక్ఖమితుం న లభన్తీ”తి ఆణాపేసి. అథ సబ్బే బలకాయా చ

సేనియో చ తేనేవ నియామేన తాపసస్స ఉపరి ఖేళఞ్చ దన్తకట్ఠాని చ ముఖవిక్ఖాలిత ఉదకఞ్చ పాపయింసు, ఖేళో చ దన్తకట్ఠాని చ సకలసరీరం అవత్థరింసు.

సేనాపతి సబ్బపచ్ఛా సుణిత్వా "మయ్హం కిర సత్థారం భవన్తం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం సగ్గసోపానం ఏవం ఘట్టయింసూ"తి ఉసుమజాతహదయో ముఖేన అస్ససన్తో వేగేన రాజుయ్యానం ఆగన్త్వా తథా బ్యసనపత్తం ఇసిం దిస్వా కచ్ఛం బన్ధిత్వా ద్వీహి హత్థేహి దన్తకట్ఠాని అపవియూహిత్వా ఉక్ఖిపిత్వా నిసీదాపేత్వా ఉదకం ఆహరాపేత్వా న్హాపేత్వా సబ్బఓసధేహి చేవ చతుజ్జాతిగన్ధేహి చ సరీరం ఉబ్బట్టేత్వా సుఖుమసాటకేన పుఞ్ఛిత్వా పురతో అఞ్జలిం కత్వా ఠితో ఏవమాహ "అయుత్తం, భన్తే, మనుస్సేహి కతం, ఏతేసం కిం భవిస్సతీ"తి. దేవతా సేనాపతి తిధా భిన్నా, ఏకచ్చా "రాజానమేవ నాసేస్సామా"తి వదన్తి, ఏకచ్చా "సద్ధిం పరిసాయ రాజాన"న్తి, ఏకచ్చా "రఞ్ఞో విజితం సబ్బం నాసేస్సామా"తి. ఇదం వత్వా పన తాపసో అప్పమత్తకమ్పి కోపం అకత్వా లోకస్స సన్తిఉపాయమేవ ఆచిక్ఖన్తో ఆహ "అపరాధో నామ హోతి, అచ్చయం పన దేసేతుం జానన్తస్స పాకతికమేవ హోతీ"తి.

సేనాపతి నయం లభిత్వా రఞ్ఞో సన్తికం గన్త్వా రాజానం వన్దిత్వా ఆహ – "తుమ్హేహి, మహారాజ, నిరాపరాధే మహిద్ధికే తాపసే అపరజ్ఝన్తేహి భారియం కమ్మం కతం, దేవతా కిర తిధా భిన్నా ఏవం వదన్తీ"తి సబ్బం ఆరోచేత్వా – "ఖమాపితే కిర, మహారాజ, పాకతికం హోతి, రట్ఠం మా నాసేథ, తాపసం ఖమాపేథా"తి ఆహ. రాజా అత్తని దోసం కతం దిస్వాపి ఏవం వదతి "న తం ఖమాపేస్సామీ"తి. సేనాపతి యావతతియం యాచిత్వా అనిచ్ఛన్తమాహ – "అహం, మహారాజ, తాపసస్స బలం జానామి, న సో అభూతవాదీ, నాపి కుపితో, సత్తానుద్దయేన పన ఏవమాహ ఖమాపేథ నం మహారాజా"తి. న ఖమాపేమీతి. తేన హి సేనాపతిట్ఠానం అఞ్ఞస్స దేథ, అహం తుమ్హాకం ఆణాపవత్తిట్ఠానే న వసిస్సామీతి. త్వం యేనకామం గచ్ఛ, అహం మయ్హం సేనాపతిం లభిస్సామీతి. తతో సేనాపతి తాపసస్స సన్తికం ఆగన్త్వా వన్దిత్వా "కథం పటిపజ్జామి, భన్తే"తి ఆహ. సేనాపతి యే తే వచనం సుణన్తి, సబ్బే సపరిక్ఖారే సధనే సద్విపదచతుప్పదే గహేత్వా సత్తదివసబ్భన్తరే బహి రజ్జసీమం గచ్ఛ, దేవతా అతివియ కుపితా ధువం రట్ఠమ్పి అరట్ఠం కరిస్సన్తీతి. సేనాపతి తథా అకాసి.

రాజా గతమత్తోయేవ అమిత్తమథనం కత్వా జనపదం వూపసమేత్వా ఆగమ్మ జయఖన్ధావారట్ఠానే నిసీదిత్వా నగరం పటిజగ్గాపేత్వా అన్తోనగరం పావిసి. దేవతా పఠమంయేవ ఉదకవుట్ఠిం పాతయింసు. మహాజనో అత్తమనో అహోసి "కూటజటిలం అపరద్ధకాలతో పట్ఠాయ అమ్హాకం రఞ్ఞో వడ్ఢియేవ, అమిత్తే నిమ్మథేసి, ఆగతదివసేయేవ దేవో వుట్ఠో"తి. దేవతా పున సుమనపుప్ఫవుట్ఠిం పాతయింసు, మహాజనో అత్తమనతరో అహోసి. దేవతా పున మాసకవుట్ఠిం పాతయింసు. తతో కహాపణవుట్ఠిం, తతో కహాపణత్థం న నిక్ఖమేయ్యున్తి మఞ్ఞమానా హత్థూపగపాదూపగాదికతభణ్డవుట్ఠిం పాతేసుం. మహాజనో సత్తభూమికపాసాదే ఠితోపి ఓతరిత్వా ఆభరణాని పిళన్ధన్తో అత్తమనో అహోసి. "అరహతి వత కూటజటిలకే ఖేళపాతనం, తస్స ఉపరి ఖేళపాతితకాలతో పట్ఠాయ అమ్హాకం రఞ్ఞో వడ్ఢి జాతా, అమిత్తమథనం కతం, ఆగతదివసేయేవ దేవో వస్సి, తతో సుమనవుట్ఠి మాసకవుట్ఠి కహాపణవుట్ఠి కతభణ్డవుట్ఠీతి చతస్సో వుట్ఠియో జాతా"తి అత్తమనవాచం నిచ్ఛారేత్వా రఞ్ఞో కతపాపే సమనుఞ్ఞో జాతో.

తస్మిం సమయే దేవతా ఏకతోధారఉభతోధారాదీని నానప్పకారాని ఆవుధాని మహాజనస్స ఉపరి ఫలకే మంసం కోట్టయమానా వియ పాతయింసు. తదనన్తరం వీతచ్చికే వీతధూమే కింసుకపుప్ఫవణ్ణే అఙ్గారే, తదనన్తరం కూటాగారప్పమాణే పాసాణే, తదనన్తరం అన్తోముట్ఠియం అసణ్ఠహనికం సుఖుమవాలికం వస్సాపయమానా

అసీతిహత్థుబ్బేధం థలం అకంసు. రఞ్ఞో విజితట్ఠానే కిసవచ్ఛతాపసో సేనాపతి మాతుపోసకరామోతి తయోవ మనుస్సభూతా అరోగా అహేసుం. సేసానం తస్మిం కమ్మే అసమజ్జీభూతానం తిరచ్ఛానానం పానీయట్ఠానే పానీయం నాహోసి, తిణట్ఠానే తిణం. తే యేన పానీయం యేన తిణన్తి గచ్ఛన్తా అప్పత్తేయేవ సత్తమే దివసే బహిరజ్జసీమం పాపుణింసు. తేనాహ సరభఙ్గబోధిసత్తో –

> "కిసఞ్హి వచ్ఛం అవకిరియ దణ్డకీ,
> ఉచ్ఛిన్నమూలో సజనో సరట్ఠో;
> కుక్కుళనామే నిరయమ్హి పచ్చతి,
> తస్స ఫులిఙ్గాని పతన్తి కాయే"తి. (జా॰ ౨.౧౭.౭౦);

ఏవం తావ **దణ్డకీరఞ్ఞస్స** అరఞ్ఞభూతభావో వేదితబ్బో.

కలిఙ్గరట్ఠే పన **నాళికిరరఞ్ఞో** రజ్జం కారయమానే హిమవతి పఞ్చసతతాపసా అనిత్థిగన్ధా అజినజటవాకచీరధరా వనమూలఫలభక్ఖా హుత్వా చిరం వీతినామేత్వా లోణమ్బిలసేవనత్థం మనుస్సపథం ఓతరిత్వా అనుపుబ్బేన కలిఙ్గరట్ఠే నాళికిరరఞ్ఞో నగరం సమ్పత్తా. తే జటాజినవాకచీరాని సణ్ఠపేత్వా పబ్బజితానురూపం ఉపసమసిరిం దస్సయమానా నగరం భిక్ఖాయ పవిసింసు. మనుస్సా అనుప్పన్నే బుద్ధుప్పాదే తాపసపబ్బజితే దిస్వా పసన్నా నిసజ్జట్ఠానం సంవిధాయ హత్థతో భిక్ఖాభాజనం గహేత్వా నిసీదాపేత్వా భిక్ఖం సమ్పాదేత్వా అదంసు. తాపసా కతభత్తకిచ్చా అనుమోదనం అకంసు. మనుస్సా సుత్వా పసన్నచిత్తా "కుహిం భదన్తా గచ్ఛన్తీ"తి పుచ్ఛింసు. యథాఫాసుకట్ఠానం, ఆవుసోతి. భన్తే, అలం అఞ్ఞత్థ గమనేన, రాజుయ్యానే వసథ, మయం భుత్తపాతరాసా ఆగన్త్వా ధమ్మకథం సోస్సామాతి. తాపసా అధివాసేత్వా ఉయ్యానం అగమంసు. నాగరా భుత్తపాతరాసా సుద్ధవత్థనివత్థా "ధమ్మకథం సోస్సామా"తి సఙ్ఘా గణా గణీభూతా ఉయ్యానాభిముఖా అగమంసు. రాజా ఉపరిపాసాదే ఠితో తే తథా గచ్ఛమానే దిస్వా ఉపట్ఠాకం పుచ్ఛి "కిం ఏతే భణే నాగరా సుద్ధవత్థా సుద్ధుత్తరాసఙ్గా హుత్వా ఉయ్యానాభిముఖా గచ్ఛన్తి, కిమేత్థ సమజ్జం వా నాటకం వా అత్థీ"తి? నత్థి దేవ, ఏతే తాపసానం సన్తికే ధమ్మం సోతుకామా గచ్ఛన్తీతి. తేన హి భణే అహమ్పి గచ్ఛిస్సామి, మయా సద్ధిం గచ్ఛన్తూతి. సో గన్త్వా తేసం ఆరోచేసి – "రాజాపి గన్తుకామో, రాజానం పరివారేత్వావ గచ్ఛథా"తి. నాగరా పకతియాపి అత్తమనా తం సుత్వా – "అమ్హాకం రాజా అస్సద్ధో అప్పసన్నో దుస్సీలో, తాపసా ధమ్మికా, తే ఆగమ్మ రాజాపి ధమ్మికో భవిస్సతీ"తి అత్తమనతరా అహేసుం.

రాజా నిక్ఖమిత్వా తేహి పరివారితో ఉయ్యానం గన్త్వా తాపసేహి సద్ధిం పటిసన్థారం కత్వా ఏకమన్తం నిసీది. తాపసా రాజానం దిస్వా పరికథాయ కుసలస్సేకస్స తాపసస్స "రఞ్ఞో ధమ్మం కథేహీ"తి సఞ్ఞమదంసు, సో తాపసో పరిసం ఓలోకేత్వా పఞ్చసు వేరేసు ఆదీనవం పఞ్చసు చ సీలేసు ఆనిసంసం కథేన్తో –

> "పాణో న హన్తబ్బో, అదిన్నం నాదాతబ్బం, కామేసుమిచ్ఛాచారో న చరితబ్బో, ముసా న భాసితబ్బా, మజ్జం న పాతబ్బం, పాణాతిపాతో నామ నిరయసంవత్తనికో హోతి తిరచ్ఛానయోనిసంవత్తనికో పేత్తివిసయసంవత్తనికో, తథా అదిన్నాదానాదీని. పాణాతిపాతో నిరయే పచ్చిత్వా మనుస్సలోకం ఆగతస్స విపాకావసేసేన

అప్పాయుకసంవత్తనికో హోతి, అదిన్నాదానం అప్పభోగసంవత్తనికం, మిచ్ఛాచారో బహుసపత్తసంవత్తనికో, ముసావాదో అభూతబ్భక్ఖానసంవత్తనికో, మజ్జపానం ఉమ్మత్తకభావసంవత్తనిక”న్తి –

పఞ్చసు వేరేసు ఇమం ఆదీనవం కథేసి.

రాజా పకతియాపి అస్సద్ధో అప్పసన్నో దుస్సీలో, దుస్సీలస్స చ సీలకథా నామ దుక్కథా, కణ్ణే సూలప్పవేసనం వియ హోతి. తస్మా సో చిన్తేసి – “అహం ‘ఏతే పగ్గణ్హిస్సామీ’తి ఆగతో, ఇమే పన మయ్హం ఆగతకాలతో పట్ఠాయ మంయేవ ఘట్టేన్తా విజ్ఝన్తా పరిసమజ్ఝే కథేన్తి, కరిస్సామి నేసం కాత్తబ్బ”న్తి. సో ధమ్మకథాపరియోసానే “ఆచరియా స్వే మయ్హం గేహే భిక్ఖం గణ్హథా”తి నిమన్తేత్వా అగమాసి. సో దుతియదివసే మహన్తే మహన్తే కోళుమ్బే ఆహరాపేత్వా గూథస్స పూరాపేత్వా కదలిపత్తేహి నేసం ముఖాని బన్ధాపేత్వా తత్థ తత్థ ఠపాపేసి, పున బహలమధుకతేలనాగబలపిచ్ఛిల్లాదీనం కూటే పూరేత్వా నిస్సేణిమత్థకే ఠపాపేసి, తత్థేవ చ మహామల్లే బద్ధకచ్ఛే హత్థేహి ముగ్గరే గాహాపేత్వా ఠపేత్వా ఆహ “కూటతాపసా అతివియ మం విహేఠయింసు, తేసం పాసాదతో ఓతరణకాలే కూటేహి పిచ్ఛిల్లం సోపానమత్థకే విస్సజ్జేత్వా సీసే ముగ్గరేహి పోథేత్వా గలే గహేత్వా సోపానే ఖిపథా”తి. సోపానపాదమూలే పన చణ్డే కుక్కురే బన్ధాపేసి.

తాపసాపి “స్వే రాజగేహే భుఞ్జిస్సామా”తి అఞ్ఞమఞ్ఞం ఓవదింసు – “మారిసా రాజగేహం నామ సాసఙ్కం సప్పటిభయం, పబ్బజితేహి నామ ఛద్వారారమ్మణే సఞ్ఞతేహి భవితబ్బం, దిట్ఠదిట్ఠే ఆరమ్మణే నిమిత్తం న గహేతబ్బం, చక్ఖుద్వారే సంవరో పచ్చుపట్ఠపేతబ్బో”తి.

పునదివసే భిక్ఖాచారవేలం సల్లక్ఖేత్వా వాకచీరం నివాసేత్వా అజినచమ్మం ఏకంసగతం కత్వా జటాకలాపం సణ్ఠపేత్వా భిక్ఖాభాజనం గహేత్వా పటిపాటియా రాజనివేసనం అభిరుళ్హా. రాజా ఆరుళ్హభావం ఞత్వా గూథకోళుమ్బముఖతో కదలిపత్తం నీహరాపేసి. దుగ్గన్ధో తాపసానం నాసపుటం పహరిత్వా మత్థలుఙ్గపాతనాకారపత్తో అహోసి. మహాతాపసో రాజానం ఓలోకేసి. రాజా – “ఏత్థ భోన్తో యావదత్థం భుఞ్జన్తు చేవ హరన్తు చ, తుమ్హాకమేతం అనుచ్ఛవికం, హియ్యో అహం తుమ్హే పగ్గణ్హిస్సామీతి ఆగతో, తుమ్హే పన మంయేవ ఘట్టేన్తో విజ్ఝన్తా పరిసమజ్ఝే కథయిత్థ , తుమ్హాకమిదం అనుచ్ఛవికం, భుఞ్జథా”తి మహాతాపసస్స ఉలుఙ్కేన గూథం ఉపనామేసి. మహాతాపసో ధీ ధీతి వదన్తో పటినివత్తి. “ఏత్తకేనేవ గచ్ఛిస్సథ తుమ్హే”తి సోపానే కూటేహి పిచ్ఛిల్లం విస్సజ్జాపేత్వా మల్లానం సఞ్ఞమదాసి. మల్లా ముగ్గరేహి సీసాని పోథేత్వా గీవాయ గహేత్వా సోపానే ఖిపింసు, ఏకోపి సోపానే పతిట్ఠాతుం నాసక్ఖి , పవట్టమానా సోపానపాదమూలంయేవ పాపుణింసు. సమ్పత్తే సమ్పత్తే చణ్డకుక్కురా పటపటాతి లుఞ్చమానా ఖాదింసు. యోపి నేసం ఉట్ఠహిత్వా పలాయతి, సోపి ఆవాటే పతతి, తత్రాపి నం కుక్కురా అనుబన్ధిత్వా ఖాదన్తియేవ. ఇతి నేసం కుక్కురా అట్ఠిసఙ్ఖలికమేవ అవసేసయింసు. ఏవం సో రాజా తపసమ్పన్నే పఞ్చసతే తాపసే ఏకదివసేనేవ జీవితా వోరోపేసి.

అథస్స రట్ఠే దేవతా పురిమనయేనేవ పున నవవుట్ఠియో పాతేసుం. తస్స రజ్జం సట్ఠియోజనుబ్బేధేన వాలికథలేన అవచ్ఛాదియిత్థ. తేనాహ సరభఙ్గో బోధిసత్తో –

“యో సఞ్ఞతే పబ్బజితే అవఞ్చయి,
ధమ్మం భణన్తే సమణే అదూసకే;
తం నాళికేరం సునఖా పరత్థ,

సబ్బమ్మి ఖాదన్తి విఘన్దమాన”న్తి. (జా. ౨.౧౭.౭౧);

ఏవం **కాలిఙ్గారఞ్ఞస్స** అరఞ్ఞభూతభావో వేదితబ్బో.

అతీతే పన బారాణసినగరే దిట్ఠమఙ్గలికా నామ చత్తాలీసకోటివిభవస్స సేట్ఠినో ఏకా ధీతా అహోసి దస్సనీయా పాసాదికా. సా రూపభోగకులసమ్పత్తిసమ్పన్నతాయ బహూనం పత్థనీయా అహోసి. యో పనస్సా వారేయ్యత్థాయ పహిణాతి, తం తం దిస్వానస్స జాతియం వా హత్థపాదాదీసు వా యత్థ కత్థచి దోసం ఆరోపేత్వా “కో ఏస దుజ్జాతో దుస్సణ్ఠితో”తిఆదీని వత్వా – “నీహరథ న”న్తి నీహరాపేత్వా “ఏవరూపమ్పి నామ అద్దసం, ఉదకం ఆహరథ, అక్ఖీని ధోవిస్సామీ”తి అక్ఖీని ధోవతి. తస్సా దిట్ఠం దిట్ఠం విప్పకారం పాపేత్వా నీహరాపేతీతి దిట్ఠమఙ్గలికా త్వేవ సఙ్ఖా ఉదపాది, మూలనామం అన్తరధాయి.

సా ఏకదివసం గఙ్గాయ ఉదకకీళం కీళిస్సామీతి తిత్థం సజ్జాపేత్వా పహూతం ఖాదనీయభోజనీయం సకటేసు పూరాపేత్వా బహూని గన్ధమాలాదీని ఆదాయ పటిచ్ఛన్నయానం ఆరుయ్హ ఞాతిగణపరివుతా గేహమ్హా నిక్ఖమి. తేన చ సమయేన మహాపురిసో చణ్డాలయోనియం నిబ్బత్తో బహినగరే చమ్మగేహే వసతి, మాతఙ్గోత్వేవస్స నామం అహోసి. సో సోళసవస్సుద్దేసికో హుత్వా కేనచిదేవ కరణీయేన అన్తోనగరం పవిసితుకామో ఏకం నీలపిలోతికం నివాసేత్వా ఏకం హత్థే బన్ధిత్వా ఏకేన హత్థేన పచ్ఛిం, ఏకేన ఘణ్డం గహేత్వా “ఉస్సరథ అయ్యా, చణ్డాలోహ”న్తి ఞాపనత్థం తం వాదేన్తో నీచచిత్తం పచ్చుపట్ఠపేత్వా దిట్ఠదిట్ఠే మనుస్సే నమస్సమానో నగరం పవిసిత్వా మహాపథం పటిపజ్జి.

దిట్ఠమఙ్గలికా ఘణ్డసద్దం సుత్వా సాణిఅన్తరేన ఓలోకేన్తీ దూరతోవ తం ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా “కిమేత”న్తి పుచ్ఛి. మాతఙ్గో అయ్యేతి. “కిం వత, భో, అకుసలం అకరమ్హా, కస్సాయం నిస్సన్దో, వినాసో ను ఖో మే పచ్చుపట్ఠితో, మఙ్గలకిచ్చేన నామ గచ్ఛమానా చణ్డాలం అద్దస”న్తి సరీరం కమ్పేత్వా జిగుచ్ఛమానా ఖేళం పాతేత్వా ధాతియో ఆహ – “వేగేన ఉదకం ఆహరథ, చణ్డాలో దిట్ఠో, అక్ఖీని చేవ నామ గహితముఖఞ్చ ధోవిస్సామీ”తి ధోవిత్వా రథం నివత్తాపేత్వా సబ్బపటియాదానం గేహం పేసేత్వా పాసాదం అభిరుహి. సురానోణ్డాదయో చేవ తస్సా ఉపట్ఠాకమనుస్సా చ “కుహిం, భో దిట్ఠమఙ్గలికా, ఇమాయపి వేలాయ నాగచ్ఛతీ”తి పుచ్ఛన్తా తం పవత్తిం సుత్వా – “మహన్తం వత, భో, సురామంసగన్ధమాలాదిసక్కారం చణ్డాలం నిస్సాయ అనుభవితుం న లభిమ్హ, గణ్హథ చణ్డాల”న్తి గతట్ఠానం గవేసిత్వా నిరాపరాధం మాతఙ్గపణ్డితం తజ్జిత్వా – “అరే మాతఙ్గ తం నిస్సాయ ఇదఞ్చిదఞ్చ సక్కారం అనుభవితుం న లభిమ్హా”తి కేసేసు గహేత్వా భూమియం పాతేత్వా జాణుకప్పరపాసాణాదీహి కోట్టేత్వా మతోతి సఞ్ఞాయ పాదే గహేత్వా కడ్ఢన్తా సఙ్కారకూటే ఛడ్డేసుం.

మహాపురిసో సఞ్ఞం పటిలభిత్వా హత్థపాదే పరామసిత్వా – “ఇదం దుక్ఖం కం నిస్సాయ ఉప్పన్న”న్తి చిన్తేన్తో – “న అఞ్ఞం కఞ్చి, దిట్ఠమఙ్గలికం నిస్సాయ ఉప్పన్న”న్తి ఞత్వా “సచాహం పురిసో, పాదేసు నం నిపాతేస్సామీ”తి చిన్తేత్వా వేధమానో దిట్ఠమఙ్గలికాయ కులద్వారం గన్త్వా – “దిట్ఠమఙ్గలికం లభన్తో వుట్ఠహిస్సామి, అలభన్తస్స ఏత్థేవ మరణ”న్తి గేహఙ్గణే నిపజ్జి. తేన చ సమయేన జమ్బుదీపే అయం ధమ్మతా హోతి – యస్స చణ్డాలో కుజ్ఝిత్వా గబ్భద్వారే నిపన్నో మరతి, యే చ తస్మిం గబ్భే వసన్తి, సబ్బే చణ్డాలా హోన్తి. గేహమజ్ఝమ్హి మతే సబ్బే గేహవాసినో, ద్వారమ్హి మతే ఉభతో అనన్తరగేహవాసికా, అఙ్గణమ్హి మతే ఇతో సత్త ఇతో సత్తాతి చుద్దసగేహవాసినో సబ్బే చణ్డాలా హోన్తీతి. బోధిసత్తో పన అఙ్గణే నిపజ్జి.

సేట్ఠిస్స ఆరోచేసుం – “మాతఙ్గో తే సామి గేహఙ్గణే పతితో”తి గచ్ఛథ భణే, కిం కారణాతి వత్వా ఏకమాసకం దత్వా ఉట్ఠాపేథాతి. తే గన్త్వా “ఇమం కిర మాసకం గహేత్వా ఉట్ఠహా”తి వదింసు. సో – “నాహం మాసకత్థాయ నిపన్నో, దిట్ఠమఙ్గలికాయ స్వాహం నిపన్నో”తి ఆహ. దిట్ఠమఙ్గలికాయ కో దోసోతి? కిం తస్సా దోసం న పస్సథ, నిరపరాధో అహం తస్సా మనుస్సేహి బ్యసనం పాపితో, తం లభన్తోవ వుట్ఠహిస్సామి, అలభన్తో న వుట్ఠహిస్సామీతి.

తే గన్త్వా సేట్ఠిస్స ఆరోచేసుం. సేట్ఠి ధీతు దోసం ఞత్వా “గచ్ఛథ, ఏకం కహాపణం దేథా”తి పేసేతి. సో “న ఇచ్ఛామి కహాపణం, తమేవ ఇచ్ఛామీ”తి ఆహ. తం సుత్వా సేట్ఠి చ సేట్ఠిభరియా చ – “ఏకాయేవ నో పియధీతా, పవేణియా ఘటకో అఞ్ఞో దారకోపి నత్థీ”తి సంవేగప్పత్తా – “గచ్ఛథ తాతా, కోచి అమ్హాకం అసహనకో ఏతం జీవితాపి వోరోపేయ్య, ఏతస్మిఞ్హి మతే సబ్బే మయం నట్ఠా హోమ, ఆరక్ఖమస్స గణ్హథా”తి పరివారేత్వా ఆరక్ఖం సంవిధాయ యాగుం పేసయింసు, భత్తం ధనం పేసయింసు, ఏవం సో సబ్బం పటిక్ఖిపి. ఏవం ఏకో దివసో గతో; ద్వే, తయో, చత్తారో, పఞ్చ దివసా గతా.

తతో సత్తసత్తగేహవాసికా ఉట్ఠాయ – “న సక్కోమ మయం తుమ్హే నిస్సాయ చణ్డాలా భవితుం, అమ్హే మా నాసేథ, తుమ్హాకం దారికం దత్వా ఏతం ఉట్ఠాపేథా”తి ఆహంసు. తే సతమ్పి సహస్సమ్పి సతసహస్సమ్పి పహిణింసు, సో పటిక్ఖిపతేవ. ఏవం ఛ దివసా గతా. సత్తమే దివసే ఉభతో చుద్దసగేహవాసికా సన్నిపతిత్వా – “న మయం చణ్డాలా భవితుం సక్కోమ, తుమ్హాకం అకామకానమ్పి మయం ఏతస్స దారికం దస్సామా”తి ఆహంసు.

మాతాపితరో సోకసల్లసమప్పితా విసఞ్ఞీ హుత్వా సయనే నిపతింసు. ఉభతో చుద్దసగేహవాసినో పాసాదం ఆరుయ్హ సుపుప్ఫితకింసుకసాఖం ఉచ్ఛిన్దన్తా వియ తస్సా సబ్బాభరణాని ఓముఞ్చిత్వా నఖేహి సీమన్తం కత్వా కేసే బన్ధిత్వా నీలసాటకం నివాసాపేత్వా హత్థే నీలపిలోతికఖణ్డం వేఠేత్వా కణ్ణేసు తిపుపట్టకే పిళన్ధాపేత్వా తాలపణ్ణపచ్ఛిం దత్వా పాసాదతో ఓతారాపేత్వా ద్వీసు బాహాసు గహేత్వా – “తవ సామికం గహేత్వా యాహీ”తి మహాపురిసస్స అదంసు.

నీలుప్పలమ్పి అతిభారోతి అనుక్ఖిత్తపుబ్బా సుఖుమాలదారికా “ఉట్ఠాహి సామి, గచ్ఛామా”తి ఆహ. బోధిసత్తో నిపన్నకోవ ఆహ “నాహం ఉట్ఠహామీ”తి. అథ కిన్తి వదామీతి. “ఉట్ఠేహి అయ్య మాతఙ్గా”తి ఏవం మం వదాహీతి. సా తథా అవోచ. న తుయ్హం మనుస్సా ఉట్ఠానసమత్థం మం అకంసు, బాహాయ మం గహేత్వా ఉట్ఠాపేహీతి. సా తథా అకాసి. బోధిసత్తో ఉట్ఠహన్తో వియ పరివట్టేత్వా భూమియం పతిత్వా – “నాసితం, భో, దిట్ఠమఙ్గలికాయ పఠమం మనుస్సేహి కోట్టాపేత్వా, ఇదాని సయం కోట్టేతీ”తి విరవిత్థ. సా కిం కరోమి అయ్యాతి? ద్వీహి హత్థేహి గహేత్వా ఉట్ఠాపేహీతి. సా తథా ఉట్ఠాపేత్వా నిసీదాపేత్వా గచ్ఛామ సామీతి. గచ్ఛా నామ అరఞ్ఞే హోన్తి, మయం మనుస్సా, అతికోట్టితోమ్హి తుయ్హం మనుస్సేహి, న సక్కోమి పదసా గన్తుం, పిట్ఠియా మం నేహీతి. సా ఓనమిత్వా పిట్ఠిం అదాసి. బోధిసత్తో అభిరుహి. కుహిం నేమి సామీతి? బహినగరం నేహీతి. సా పాచీనద్వారం గన్త్వా – “ఇధ తే సామి వసనట్ఠాన”న్తి పుచ్ఛి. కతరట్ఠానం ఏతన్తి? పాచీనద్వారం సామీతి. పాచీనద్వారే చణ్డాలపుత్తా వసితుం న లభన్తీతి అత్తనో వసనట్ఠానం అనాచిక్ఖిత్వావ సబ్బద్వారాని ఆహిణ్డాపేసి. కస్మా? భవగ్గపత్తమస్సా మానం పాతేస్సామీతి. మహాజనో ఉక్కుట్ఠిమకాసి – “ఠపేత్వా తుమ్హాదిసం అఞ్ఞో ఏతిస్సా మానం భేదకో నత్థీ”తి.

సా పచ్ఛిమద్వారం పత్వా “ఇధ తే సామి వసనట్ఠాన”న్తి పుచ్ఛి. కతరట్ఠానం ఏతన్తి? పచ్ఛిమద్వారం సామీతి. ఇమినా ద్వారేన నిక్ఖమిత్వా చమ్మగేహం ఓలోకేన్తీ గచ్ఛాతి. సా తత్థ గన్త్వా ఆహ “ఇదం చమ్మగేహం తుమ్హాకం వసనట్ఠానం

సామీ”తి? ఆమాతి పిట్ఠితో ఓతరిత్వా చమ్మగేహం పావిసి.

తత్థ సత్తట్ఠదివసే వసన్తో సబ్బఞ్ఞుతగవేసనధీరో ఏత్తకేసు దివసేసు న చ జాతిసమ్భేదమకాసి. “మహాకులస్స ధీతా సచే మం నిస్సాయ మహన్తం యసం న పాపుణాతి, న చమ్హాహం చతువీసతియా బుద్ధానం అన్తేవాసికో. ఏతిస్సా పాదధోవనఉదకేన సకలజమ్బుదీపే రాజానం అభిసేకకిచ్చం కరిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా పున చిన్తేసి – “అగారమజ్ఝేవసన్తో న సక్ఖిస్సామి, పబ్బజిత్వా పన సక్ఖిస్సామీ”తి. చిన్తేత్వా తం ఆమన్తేసి – “దిట్ఠమఙ్గలికే మయం పుబ్బే ఏకచరా కమ్మం కత్వాపి అకత్వాపి సక్కా జీవితుం, ఇదాని పన దారభరణం పటిపన్నమ్హా, కమ్మం అకత్వా న సక్కా జీవితుం, త్వం యావాహం ఆగచ్ఛామి, తావ మా ఉక్కణ్ఠిత్థా”తి అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సుసానాదీసు నన్తకాని సఙ్కడ్ఢిత్వా నివాసనపారుపనం కత్వా సమణపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా ఏకచరో లద్ధకాయవివేకో కసిణపరికమ్మం కత్వా అట్ఠ సమాపత్తియో పఞ్చ అభిఞ్ఞాయో చ నిబ్బత్తేత్వా “ఇదాని సక్కా దిట్ఠమఙ్గలికాయ అవస్సయేన మయా భవితు”న్తి బారాణసిఅభిముఖో గన్త్వా చీవరం పారుపిత్వా భిక్ఖం చరమానో దిట్ఠమఙ్గలికాయ గేహాభిముఖో అగమాసి.

సా తం ద్వారే ఠితం దిస్వా అసఞ్జానన్తీ – “అతిచ్ఛథ, భన్తే, చణ్డాలానం వసనట్ఠానమేత”న్తి ఆహ. బోధిసత్తో తత్థేవ అట్ఠాసి. సా పునప్పునం ఓలోకేన్తీ సఞ్జానిత్వా హత్థేహి ఉరం పహరిత్వా విరవమానా పాదమూలే పతిత్వా ఆహ – “యది తే సామి ఏదిసం చిత్తం అత్థి, కస్మా మం మహతా యసా పరిహాపేత్వా అనాథం అకాసీ”తి. నానప్పకారం పరిదేవం పరిదేవిత్వా అక్ఖీని పుఞ్ఛమానా ఉట్ఠాయ భిక్ఖాభాజనం గహేత్వా అన్తోగేహే నిసీదాపేత్వా భిక్ఖం అదాసి. మహాపురిసో భత్తకిచ్చం కత్వా ఆహ – “దిట్ఠమఙ్గలికే మా సోచి మా పరిదేవి, అహం తుయ్హం పాదధోవనఉదకేన సకలజమ్బుదీపే రాజానం అభిసేకకిచ్చం కారేతుం సమత్థో, త్వం పన ఏకం మమ వచనం కరోహి, నగరం పవిసిత్వా ‘న మయ్హం సామికో చణ్డాలో, మహాబ్రహ్మా మయ్హం సామికో’తి ఉగ్ఘోసయమానా సకలనగరం చరాహీ”తి.

ఏవం వుత్తే దిట్ఠమఙ్గలికా – “పకతియాపి అహం సామి ముఖదోసేనేవ బ్యసనం పత్తా, న సక్ఖిస్సామేవం వత్తు”న్తి ఆహ. బోధిసత్తో – “కిం పన తయా మయ్హం అగారే వసన్తస్స అలికవచనం సుతపుబ్బం, అహం తదాపి అలికం న భణామి, ఇదాని పబ్బజితో కిం వక్ఖామి, సచ్చవాదీ పురిసో నామాహ”న్తి వత్వా – “అజ్జ పక్ఖస్స అట్ఠమీ, త్వం ‘ఇతో సత్తాహస్సచ్చయేన ఉపోసథదివసే మయ్హం సామికో మహాబ్రహ్మా చన్దమణ్డలం భిన్దిత్వా మమ సన్తికం ఆగమిస్సతీ’తి సకలనగరే ఉగ్ఘోసేహీ”తి వత్వా పక్కామి.

సా సద్దహిత్వా హట్ఠతుట్ఠా సూరా హుత్వా సాయంపాతం నగరం పవిసిత్వా తథా ఉగ్ఘోసేసి. మనుస్సా పాణినా పాణిం పహరన్తా – “పస్సథ, అమ్హాకం దిట్ఠమఙ్గలికా చణ్డాలపుత్తం మహాబ్రహ్మానం కరోతీ”తి హసన్తా కేళిం కరోన్తి. సా పునదివసేపి తథేవ సాయంపాతం పవిసిత్వా – “ఇదాని ఛాహచ్చయేన, పఞ్చాహ-చతూహ-తీహ-ద్వీహ-ఏకాహచ్చయేన మయ్హం సామికో మహాబ్రహ్మా చన్దమణ్డలం భిన్దిత్వా మమ సన్తికం ఆగమిస్సతీ”తి ఉగ్ఘోసేసి.

బ్రాహ్మణా చిన్తయింసు – “అయం దిట్ఠమఙ్గలికా అతిసూరా హుత్వా కథేతి, కదాచి ఏవం సియా, ఏథ మయం దిట్ఠమఙ్గలికాయ వసనట్ఠానం పటిజగ్గామా”తి చమ్మగేహస్స బాహిరభాగం సమన్తా తచ్ఛాపేత్వా వాలికం ఓకిరింసు. సాపి ఉపోసథదివసే పాతోవ నగరం పవిసిత్వా “అజ్జ మయ్హం సామికో ఆగమిస్సతీ”తి ఉగ్ఘోసేసి. బ్రాహ్మణా చిన్తయింసు – “అయం భో న దూరం అపదిస్సతి, అజ్జ కిర మహాబ్రహ్మా ఆగమిస్సతి, వసనట్ఠానం సంవిదహామా”తి చమ్మగేహం సమజ్జాపేత్వా

హరితూపలిత్తం అహతవత్థేహి పరిక్ఖిపిత్వా మహారహం పల్లఙ్కం అత్థరిత్వా ఉపరి చేలవితానం బన్ధిత్వా గన్ధమాలదామాని ఓసారయింసు. తేసం పటిజగ్గన్తానంయేవ సూరియో అత్థం గతో.

మహాపురిసో చన్దే ఉగ్గతమత్తే అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ కామావచరచిత్తేన పరికమ్మం కత్వా ఇద్ధిచిత్తేన ద్వాదసయోజనికం బ్రహ్మత్తభావం మాపేత్వా వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా చన్దవిమానస్స అన్తో పవిసిత్వా వనన్తతో అబ్భుస్సక్కమానం చన్దం భిన్దిత్వా చన్దవిమానం ఓహాయ పురతో హుత్వా "మహాజనో మం పస్సతూ"తి అధిట్ఠాసి. మహాజనో దిస్వా – "సచ్చం, భో, దిట్ఠమఙ్గలికాయ వచనం, ఆగచ్ఛన్తం మహాబ్రహ్మానం పూజేస్సామా"తి గన్ధమాలం ఆదాయ దిట్ఠమఙ్గలికాయ ఘరం పరివారేత్వా అట్ఠాసి. మహాపురిసో మత్థకమత్థకేన సత్తవారే బారాణసిం అనుపరిగన్త్వా మహాజనేన దిట్ఠభావం ఞత్వా ద్వాదసయోజనికం అత్తభావం విజహిత్వా మనుస్సప్పమాణమేవ మాపేత్వా మహాజనస్స పస్సన్తస్సేవ చమ్మగేహం పావిసి. మహాజనో దిస్వా – "ఓతిణ్ణో నో మహాబ్రహ్మా, సాణిం ఆహరథా"తి నివేసనం మహాసాణియా పరిక్ఖిపిత్వా పరివారేత్వా ఠితో.

మహాపురిసోపి సిరిసయనమజ్ఝే నిసీది. దిట్ఠమఙ్గలికా సమీపే అట్ఠాసి. అథ నం పుచ్ఛి "ఉతుసమయో తే దిట్ఠమఙ్గలికే"తి. ఆమ అయ్యాతి. మయా దిన్నం పుత్తం గణ్హాహీతి అఙ్గుట్ఠకేన నాభిమణ్డలం ఫుసి. తస్సా పరామసనేనేవ గబ్భో పతిట్ఠాసి. మహాపురిసో – "ఏత్తావతా తే దిట్ఠమఙ్గలికే పాదధోవనఉదకం సకలజమ్బుదీపే రాజూనం అభిసేకోదకం భవిస్సతి, త్వం తిట్ఠా"తి వత్వా బ్రహ్మత్తభావం మాపేత్వా పస్సన్తస్సేవ మహాజనస్స నిక్ఖమిత్వా వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా చణ్డమణ్డలమేవ పవిట్ఠో. సా తతో పట్ఠాయ బ్రహ్మపజాపతీ నామ జాతా. పాదధోవనఉదకం లభన్తో నామ నత్థి.

బ్రాహ్మణా – "బ్రహ్మపజాపతిం అన్తోనగరే వసాపేస్సామా"తి సువణ్ణసివికాయ ఆరోపేత్వా యావ సత్తమకోటియా అపరిసుద్ధజాతికస్స సివికం గహేతుం న అదంసు. సోళస జాతిమన్తబ్రాహ్మణా గణ్హింసు. సేసా గన్ధపుప్ఫాదీహి పూజేత్వా నగరం పవిసిత్వా – "న సక్కా, భో, ఉచ్ఛిట్ఠగేహే బ్రహ్మపజాపతియా వసితుం, వత్థుం గహేత్వా గేహం కరిస్సామ, యావ పన తం కరీయతి, తావ మణ్డపేవ వసతూ"తి మణ్డపే వసాపేసుం. తతో పట్ఠాయ చక్ఖుపథే ఠత్వా వన్దితుకామా కహాపణం దత్వా వన్దితుం లభన్తి, సవనూపచారే వన్దితుకామా సతం దత్వా లభన్తి, ఆసన్నే పకతికథం సవనట్ఠానే వన్దితుకామా పఞ్చసతాని దత్వా లభన్తి, పాదపిట్ఠియం సీసం ఠపేత్వా వన్దితుకామా సహస్సం దత్వా లభన్తి, పాదధోవనఉదకం పత్థయమానా దససహస్సాని దత్వా లభన్తి. బహినగరతో అన్తోనగరే యావ మణ్డపా ఆగచ్ఛన్తియా లద్ధధనంయేవ కోటిసతమత్తం అహోసి.

సకలజమ్బుదీపో సఙ్ఖుభి, తతో సబ్బరాజానో "బ్రహ్మపజాపతియా పాదధోవనేన అభిసేకం కరిస్సామా"తి సతసహస్సం పేసేత్వా లభింసు. మణ్డపే వసన్తియా ఏవ గబ్భవుట్ఠానం అహోసి. మహాపురిసం పటిచ్చ లద్ధకుమారో పాసాదికో అహోసి లక్ఖణసమ్పన్నో. మహాబ్రహ్మునో పుత్తో జాతోతి సకల జమ్బుదీపో ఏకకోలాహలో అహోసి. కుమారస్స ఖీరమణిమూలం హోతూతి తతో తతో ఆగతధనం కోటిసహస్సం అహోసి. ఏత్తావతా నివేసనమ్పి నిట్ఠితం. కుమారస్స నామకరణం కరిస్సామాతి నివేసనం సజ్జేత్వా కుమారం గన్ధోదకేన న్హాపేత్వా అలఙ్కరిత్వా మణ్డపే జాతత్తా **మణ్డబ్యో**త్వేవ నామం అకంసు.

కుమారో సుఖేన సంవడ్ఢమానో సిప్పుగ్గహణవయపత్తోతి సకలజమ్బుదీపే సిప్పజాననకా తస్స సన్తికే ఆగన్త్వా సిప్పం సిక్ఖాపేన్తి. కుమారో మేధావీ పఞ్ఞవా సుతం సుతం ముతం ఆవుణన్తో వియ గణ్హాతి, గహితగహితం సువణ్ణఘటే పక్ఖిత్తతేలం

వియ తిట్ఠతి. యావతా వాచుగ్గతా పరియత్తి అత్థి, తేన అనుగ్గహితా నామ నాహోసి. బ్రాహ్మణా తం పరివారేత్వా చరన్తి, సోపి బ్రాహ్మణభత్తో అహోసి. గేహే అసీతిబ్రాహ్మణసహస్సాని నిచ్చభత్తం భుఞ్జన్తి. గేహమ్పిస్స సత్తద్వారకోట్ఠకం మహన్తం అహోసి. గేహే మఙ్గలదివసే జమ్బుదీపవాసీహి పేసితధనం కోటిసహస్సమత్తం అహోసి.

బోధిసత్తో ఆవజ్జేసి – “పమత్తో ను ఖో కుమారో అప్పమత్తో”తి. అథస్స తం పవత్తిం ఞత్వా – “బ్రాహ్మణభత్తో జాతో, యత్థ దిన్నం మహప్ఫలం హోతి, తం న జానాతి, గచ్ఛామి నం దమేమీ”తి చీవరం పారుపిత్వా భిక్ఖాభాజనం గహేత్వా – “ద్వారకోట్ఠకా అతిసమ్బాధా, న సక్కా కోట్ఠకేన పవిసితు”న్తి ఆకాసేనాగన్త్వా అసీతిబ్రాహ్మణసహస్సానం భుఞ్జనట్ఠానే ఆకాసఙ్గణే ఓతరి. మణ్డబ్యకుమారోపి సువణ్ణకటచ్ఛుం గాహాపేత్వా – “ఇధ సూపం దేథ ఇధ ఓదన”న్తి పరివిసాపేన్తో బోధిసత్తం దిస్వా దణ్డకేన ఘట్టితఆసివిసో వియ కుపిత్వా ఇమం గాథమాహ –

“కుతో ను ఆగచ్ఛసి దుమ్మవాసీ,
ఓతల్లకో పంసుపిసాచకోవ;
సఙ్కారచోళం పటిముఞ్చ కణ్ఠే,
కో రే తువం హోసి అదక్ఖిణేయ్యో”తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧);

అథ నం మహాసత్తో అకుజ్ఝిత్వావ ఓవదన్తో ఆహ –

“అన్నం తవేదం పకతం యసస్సి,
తం ఖజ్జరే భుఞ్జరే పియ్యరే చ;
జానాసి మం త్వం పరదత్తూపజీవిం,
ఉత్తిట్ఠ పిణ్డం లభతం సపాకో”తి. (జా॰ ౧.౧౫.౨);

సో నయిదం తుమ్హాదిసానం పటియత్తన్తి దస్సేన్తో ఆహ –

“అన్నం మమేదం పకతం బ్రాహ్మణానం,
అత్థత్థితం సద్దహతో మమేదం;
అపేహి ఏత్తో కిమిధట్ఠితోసి,
న మాదిసా తుయ్హం దదన్తి జమ్మా”తి. (జా॰ ౧.౧౫.౩);

అథ బోధిసత్తో “దానం నామ సగుణస్సపి నిగ్గుణస్సపి యస్స కస్సచి దాతబ్బం, యథా హి నిన్నేపి థలేపి పతిట్ఠాపితం బీజం పథవీరసం ఆపోరసఞ్చ ఆగమ్మ సమ్పజ్జతి, ఏవం నిప్ఫలం నామ నత్థి, సుఖేత్తే వపితబీజం వియ గుణవన్తే మహప్ఫలం హోతీ”తి దస్సేతుం ఇమం గాథమాహ –

“థలే చ నిన్నే చ వపన్తి బీజం,
అనూపఖేత్తే ఫలమాసమానా;
ఏతాయ సద్ధాయ దదాహి దానం,

అప్పేవ ఆరాధయే దక్ఖిణేయ్యే”తి. (జా॰ ౧.౧౫.౪);

అథ కుమారో కోధాభిభూతో – “కేనిమస్స ముణ్డకస్స పవేసో దిన్నో”తి ద్వారరక్ఖాదయో తజ్జేత్వా –

“ఖేత్తాని మయ్హం విదితాని లోకే,
యేసాహం బీజాని పతిట్ఠపేమి;
యే బ్రాహ్మణా జాతిమన్తూపపన్నా,
తానీధ ఖేత్తాని సుపేసలానీ”తి. (జా॰ ౧.౧౫.౫) –

గాథం వత్వా “ఇమం జమ్మం వేణుపదరేన పోథేత్వా గీవాయం గహేత్వా సత్తపి ద్వారకోట్ఠకే అతిక్కమిత్వా బహి నీహరథా”తి ఆహ. అథ నం మహాపురిసో ఆహ –

“గిరిం నఖేన ఖణసి, అయో దన్తేభి ఖాదసి;
జాతవేదం పదహసి, యో ఇసిం పరిభాససీ”తి. (జా॰ ౧.౧౫.౯);

ఏవఞ్చ పన వత్వా – “సచే మ్యాయం హత్థే వా పాదే వా గణ్హాపేత్వా దుక్ఖం ఉప్పాదేయ్య, బహుం అపుఞ్ఞం పసవేయ్యా”తి సత్తానుద్దయతాయ వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా అన్తరవీథియం ఓతరి. భగవా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో తమత్థం పకాసేన్తో ఇమం గాథమాహ –

“ఇదం వత్వాన మాతఙ్గో, ఇసి సచ్చపరక్కమో;
అన్తలిక్ఖస్మిం పక్కామి, బ్రాహ్మణానం ఉదిక్ఖత”న్తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧౦);

తావదేవ నగరరక్ఖికదేవతానం జేట్ఠకదేవరాజా మణ్డబ్యస్స గీవం పరివత్తేసి. తస్స ముఖం పరివత్తేతిత్వా పచ్ఛాముఖం జాతం, అక్ఖీని పరివత్తాని, ముఖేన ఖేళం వమతి, సరీరం థద్ధం సూలే ఆరోపితం వియ అహోసి. అసీతిసహస్సా పరిచారకయక్ఖా అసీతిబ్రాహ్మణసహస్సాని తథేవ అకంసు. వేగేన గన్త్వా బ్రహ్మపజాపతియా ఆరోచయింసు. సా తరమానరూపా ఆగన్త్వా తం విప్పకారం దిస్వా గాథమాహ –

“ఆవేధితం పిట్ఠితో ఉత్తమఙ్గం,
బాహుం పసారేతి అకమ్మనేయ్యం;
సేతాని అక్ఖీని యథా మతస్స,
కో మే ఇమం పుత్తమకాసి ఏవ”న్తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧౧);

అథస్సా ఆరోచేసుం –

“ఇధాగమా సమణో దుమ్మవాసీ,
ఓతల్లకో పంసుపిసాచకోవ,
సఙ్కారచోళం పటిముఞ్చ కణ్ఠే,

సో తే ఇమం పుత్తమకాసి ఏవ”న్తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧౨);

సా సుత్వావ అఞ్ఞాసి – “మయ్హం యసదాయకో అయ్యో అనుకమ్పాయ పుత్తస్స పమత్తభావం ఞత్వా ఆగతో భవిస్సతీ”తి. తతో ఉపట్ఠాకే పుచ్ఛి –

“కతమం దిసం అగమా భూరిపఞ్ఞో,
అక్ఖాథ మే మాణవా ఏతమత్థం;
గన్త్వాన తం పటికరేము అచ్చయం,
అప్పేవ నం పుత్త లభేము జీవిత”న్తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧౩);

తే ఆహంసు –

“వేహాయసం అగమా భూరిపఞ్ఞో,
పథద్ధునో పన్నరసేవ చన్దో;
అపిచాపి సో పురిమదిసం అగచ్ఛి,
సచ్చప్పటిఞ్ఞో ఇసి సాధురూపో”తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧౪);

మహాపురిసోపి అన్తరవీథియం ఓతిణ్ణట్ఠానతో పట్ఠాయ – “మయ్హం పదవళఞ్జం హత్థిఅస్సాదీనం వసేన మా అన్తరధాయిత్థ, దిట్ఠమఙ్గలికాయేవ నం పస్సతు, మా అఞ్ఞే”తి అధిట్ఠహిత్వా పిణ్డాయ చరిత్వా యాపనమత్తం మిస్సకోదనం గహేత్వా పటిక్కమనసాలాయం నిసిన్నో భుఞ్జిత్వా థోకం భుత్తావసేసం భిక్ఖాభాజనేయేవ ఠపేసి. దిట్ఠమఙ్గలికాపి పాసాదా ఓరుయ్హ అన్తరవీథిం పటిపజ్జమానా పదవళఞ్జం దిస్వా – “ఇదం మయ్హం యసదాయకస్స అయ్యస్స పద”న్తి పదానుసారేనాగన్త్వా వన్దిత్వా ఆహ – “తుమ్హాకం, భన్తే, దాసేన కతాపరాధం మయ్హం ఖమథ, న హి తుమ్హే కోధవసికా నామ, దేథ మే పుత్తస్స జీవిత”న్తి.

ఏవఞ్చ పన వత్వా –

“ఆవేధితం పిట్ఠితో ఉత్తమఙ్గం,
బాహుం పసారేతి అకమ్మనేయ్యం;
సేతాని అక్ఖీని యథా మతస్స,
కో మే ఇమం పుత్తమకాసి ఏవ”న్తి. (జా॰ ౧.౧౫.౧౫) –

గాథం అభాసి. మహాపురిసో ఆహ – “న మయం ఏవరూపం కరోమ, పబ్బజితం పన హింసన్తే దిస్వా పబ్బజితేసు సగారవాహి భూతయక్ఖదేవతాహి కతం భవిస్సతీ”తి.

కేవలం, భన్తే, తుమ్హాకం మనోపదోసో మా హోతు, దేవతాహి కతం హోతు, సుఖమాపయా , భన్తే, దేవతా, అపిచాహం, భన్తే, కథం పటిపజ్జామీతి. తేన హి ఓసధం తే కథేస్సామి, మమ భిక్ఖాభాజనే భుత్తావసేసం భత్తమత్థి, తత్థ థోకం ఉదకం

ఆసిఞ్చిత్వా థోకం గహేత్వా తవ పుత్తస్స ముఖే పక్ఖిప, అవసేసం ఉదకచాటియం ఆలోళేత్వా అసీతియా బ్రాహ్మణసహస్సానం ముఖే పక్ఖిపాతి. సా ఏవం కరిస్సామీతి భత్తం గహేత్వా మహాపురిసం వన్దిత్వా గన్త్వా తథా అకాసి.

ముఖే పక్ఖిత్తమత్తే జేట్ఠకదేవరాజా – "సామిమ్హి సయం భేసజ్జం కరోన్తే అమ్హేహి న సక్కా కిఞ్చి కాతు"న్తి కుమారం విస్సజ్జేసి. సోపి ఖిపిత్వా కిఞ్చి దుక్ఖం అప్పత్తపుబ్బో వియ పకతివణ్ణో అహోసి. అథ నం మాతా అవోచ – "పస్స తాత తవ కులుపకానం హిరోత్తప్పరహితానం విప్పకారం, సమణా పన న ఏవరూపా హోన్తి, సమణే తాత భోజేయ్యాసీ"తి. తతో సేసకం ఉదకచాటియం ఆలుళాపేత్వా బ్రాహ్మణానం ముఖే పక్ఖిపాపేసి. యక్ఖా తావదేవ విస్సజ్జేత్వా పలాయింసు. బ్రాహ్మణా ఖిపిత్వా ఖిపిత్వా ఉట్ఠహిత్వా కిం అమ్హాకం ముఖే పక్ఖిత్తన్తి పుచ్ఛింసు. మాతఙ్గఇసిస్స ఉచ్ఛిట్ఠభత్తన్తి. తే "చణ్డాలస్స ఉచ్ఛిట్ఠకం ఖాదాపితమ్హా, అబ్రాహ్మణా దానిమ్హా జాతా, ఇదాని నో బ్రాహ్మణా 'అసుద్ధబ్రాహ్మణా ఇమే'తి సమ్భోగం న దస్సన్తీ"తి తతో పలాయిత్వా మజ్ఝరట్ఠం గన్త్వా మజ్ఝరాజస్స నగరే అగ్గాసనికా బ్రాహ్మణా నామ మయన్తి రాజగేహే భుఞ్జన్తి.

తస్మిం సమయే బోధిసత్తో పాపనిగ్గహం కరోన్తో మానజాతికే నిమ్మదయన్తో విచరతి. అథేకో "జాతిమన్తతాపసో నామ మయా సదిసో నత్థీ"తి అఞ్ఞేసు సఞ్ఞమ్పి న కరోతి. బోధిసత్తో తం గఙ్గాతీరే వసమానం దిస్వా "మాననిగ్గహమస్స కరిస్సామీ"తి తత్థ అగమాసి . తం జాతిమన్తతాపసో పుచ్ఛి – "కిం జచ్చో భవ"న్తి? చణ్డాలో అహం ఆచరియాతి. అపేహి చణ్డాల అపేహి చణ్డాల, హేట్ఠాగఙ్గాయ వస, మా ఉపరిగఙ్గాయ ఉదకం ఉచ్ఛిట్ఠమకాసీతి.

బోధిసత్తో – "సాధు ఆచరియ, తుమ్హేహి వుత్తట్ఠానే వసిస్సామీ"తి హేట్ఠాగఙ్గాయ వసన్తో "గఙ్గాయ ఉదకం పటిసోతం సన్దతూ"తి అధిట్ఠాసి. జాతిమన్తతాపసో పాతోవ గఙ్గం ఓరుయ్హ ఉదకం ఆచమతి, జటా ధోవతి. బోధిసత్తో దన్తకట్ఠం ఖాదన్తో పిణ్డం పిణ్డం ఖేళం ఉదకే పాతేతి. దన్తకట్ఠకుచ్ఛిట్ఠకమ్పి తత్థేవ పవాహేతి. యథా చే తం అఞ్ఞత్థ అలగ్గిత్వా తాపసస్సేవ జటాసు లగ్గతి, తథా అధిట్ఠాసి. ఖేళమ్పి దన్తకట్ఠమ్పి తాపసస్స జటాసుయేవ పతిట్ఠాతి.

తాపసో చణ్డాలస్సిదం కమ్మం భవిస్సతీతి విప్పటిసారీ హుత్వా గన్త్వా పుచ్ఛి – "ఇదం, భో చణ్డాల, గఙ్గాయ ఉదకం తయా పటిసోతగామికత"న్తి? ఆమ ఆచరియ. తేన హి త్వం హేట్ఠాగఙ్గాయ మా వస, ఉపరిగఙ్గాయ వసాతి. సాధు ఆచరియ, తుమ్హేహి వుత్తట్ఠానే వసిస్సామీతి తత్థ వసన్తో ఇద్ధిం పటిప్పస్సమ్భేసి, ఉదకం యథాగతికమేవ జాతం. పున తాపసో తదేవ బ్యసనం పాపుణి. సో పున గన్త్వా బోధిసత్తం పుచ్ఛి, – "భో చణ్డాల, త్వమిదం గఙ్గాయ ఉదకం కాలేన పటిసోతగామిం కాలేన అనుసోతగామిం కరోసీ"తి? ఆమ ఆచరియ. చణ్డాల, "త్వం సుఖవిహారీనం పబ్బజితానం సుఖేన వసితుం న దేసి, సత్తమే తే దివసే సత్తధా ముద్ధా ఫలతూ"తి. సాధు అచరియ, అహం పన సూరియస్స ఉగ్గన్తుం న దస్సామీతి.

అథ మహాసత్తో చిన్తేసి – "ఏతస్స అభిసాపో ఏతస్సేవ ఉపరి పతిస్సతి, రక్ఖామి న"న్తి సత్తానుద్దయతాయ పునదివసే ఇద్ధియా సూరియస్స ఉగ్గన్తుం న అదాసి. ఇద్ధిమతో ఇద్ధివిసయో నామ అచిన్తేయ్యో, తతో పట్ఠాయ అరుణుగ్గం న పఞ్ఞాయతి, రత్తిన్దివపరిచ్ఛేదో నత్థి, కసివణిజ్జాదీని కమ్మాని పయోజేన్తో నామ నత్థి.

మనుస్సా – "యక్ఖావట్టో ను ఖో అయం భూతదేవట్టోనాగసుపణ్ణావట్టో"తి ఉపద్దవప్పత్తా "కిం ను ఖో కాతబ్బ"న్తి చిన్తేత్వా "రాజకులం నామ మహాపఞ్ఞం, లోకస్స హితం చిన్తేతుం సక్కోతి, తత్థ గచ్ఛామా"తి రాజకులం గన్త్వా తమత్థం ఆరోచేసుం. రాజా సుత్వా భీతోపి అభీతాకారం కత్వా – "మా తాతా భాయథ, ఇమం కారణం గఙ్గాతీరవాసీ జాతిమన్తతాపసో

జానిస్సతి, తం పుచ్ఛిత్వా నిక్కఙ్ఖా భవిస్సామా”తి కతిపయేహేవ అత్థచరకేహి మనుస్సేహి సద్ధిం తాపసం ఉపసఙ్కమిత్వా కతపటిసన్థారో తమత్థం పుచ్ఛి. తాపసో ఆహ – “ఆమ మహారాజ, ఏకో చణ్డాలో అత్థి, సో ఇమం గఙ్గాయ ఉదకం కాలేన అనుసోతగామిం కాలేన పతిసోతగామిం కరోతి, మయా తదత్థం కిఞ్చి కథితం అత్థి, తం పుచ్ఛథ, సో జానిస్సతీ”తి.

రాజా మాతఙ్గఇసిస్స సన్తికం గన్త్వా – “తుమ్హే, భన్తే, అరుణస్స ఉగ్గన్తుం న దేథా”తి పుచ్ఛి. ఆమ, మహారాజాతి. కిం కారణా భన్తేతి? జాతిమన్తతాపసకారణా, మహారాజ, జాతిమన్తతాపసేన ఆగన్త్వా మం వన్దిత్వా ఖమాపితకాలే దస్సామి మహారాజాతి. రాజా గన్త్వా “ఏథ ఆచరియ, తాపసం ఖమాపేథా”తి ఆహ. నాహం, మహారాజ, చణ్డాలం వన్దామీతి. మా ఆచరియ, ఏవం కరోథ, జనపదస్స ముఖం పస్సథాతి. సో పున పటిక్ఖిపియేవ. రాజా బోధిసత్తం ఉపసఙ్కమిత్వా “ఆచరియో ఖమాపేతుం న ఇచ్ఛతీ”తి ఆహ. అఖమాపితే అహం సూరియం న ముఞ్చామీతి. రాజా “అయం ఖమాపేతుం న ఇచ్ఛతి, అయం అఖమాపితే సూరియం న ముఞ్చతి, కిం అమ్హాకం తేన తాపసేన, లోకం ఓలోకేస్సామా”తి “గచ్ఛథ, భో, తాపససన్తికం, తం హత్థేసు చ పాదేసు చ గహేత్వా మాతఙ్గఇసిస్స పాదమూలే నేత్వా నిపజ్జాపేత్వా ఖమాపేథ ఏతస్స జనపదానుద్దయతం పటిచ్చా”తి ఆహ. తే రాజపురిసా గన్త్వా తం తథా కత్వా ఆనేత్వా మాతఙ్గఇసిస్స పాదమూలే నిపజ్జాపేత్వా ఖమాపేసుం.

అహం నామ ఖమితబ్బం ఖమామి, అపిచ ఖో పన ఏతస్స కథా ఏతస్సేవ ఉపరి పతిస్సతి. మయా సూరియే విస్సజ్జితే సూరియరస్మి ఏతస్స మత్థకే పతిస్సతి, అథస్స సత్తధా ముద్ధా ఫలిస్సతి. తఞ్చ ఖో పనేస బ్యసనం మా పాపుణాతు, ఏథ తుమ్హే ఏతం గలప్పమాణే ఉదకే ఓతారేత్వా మహన్తం మత్తికాపిణ్డమస్స సీసే ఠపేథ. అథాహం సూరియం విస్సజ్జిస్సామి. సూరియరస్మి మత్తికాపిణ్డే పతిత్వా తం సత్తధా భిన్దిస్సతి. అథేస మత్తికాపిణ్డం ఛడ్డేత్వా నిముజ్జిత్వా అఞ్ఞేన తిత్థేన ఉత్తరతు, ఇతి నం వదథ, ఏవమస్స సోత్థి భవిస్సతీతి. తే మనుస్సా “ఏవం కరిస్సామా”తి తథా కారేసుం. తస్సాపి తథేవ సోత్థి జాతా. సో తతో పట్ఠాయ – “జాతి నామ అకారణం, పబ్బజితానం అబ్భన్తరే గుణోవ కారణ”న్తి జాతిగోత్తమానం పహాయ నిమ్మదో అహోసి.

ఇతి జాతిమన్తతాపసే దమితే మహాజనో బోధిసత్తస్స థామం అఞ్ఞాసి, మహాకోలాహలం జాతం. రాజా అత్తనో నగరం గమనత్థాయ బోధిసత్తం యాచి. మహాసత్తో పటిఞ్ఞం దత్వా తాని చ అసీతిబ్రాహ్మణసహస్సాని దమేస్సామి, పటిఞ్ఞఞ్చ మోచేస్సామీతి మజ్ఝరాజస్స నగరం అగమాసి. బ్రాహ్మణా బోధిసత్తం దిస్వావ – భో, “అయం సో, భో మహాచోరో, ఆగతో, ఇదానేవ సబ్బే ఏతే మయ్హం ఉచ్ఛిట్ఠకం ఖాదిత్వా అబ్రాహ్మణా జాతాతి అమ్హే పాకటే కరిస్సతి, ఏవం నో ఇధాపి ఆవాసో న భవిస్సతి, పటికచ్చేవ మారేస్సామా”తి రాజానం పున ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహంసు – “తుమ్హే, మహారాజ, ఏతం చణ్డాలపబ్బజితం మా సాధురూపోతి మఞ్ఞిత్థ, ఏస గరుకమన్తం జానాతి, పథవిం గహేత్వా ఆకాసం కరోతి, ఆకాసం పథవిం, దూరం గహేత్వా సన్తికం కరోతి, సన్తికం దూరం, గఙ్గం నివత్తేత్వా ఉద్ధగామినిం కరోతి, ఇచ్ఛన్తో పథవిం ఉక్ఖిపిత్వా పాతేతుం మఞ్ఞే సక్కోతి. పరస్స వా చిత్తం నామ సబ్బకాలం న సక్కా గహేతుం, అయం ఇధ పతిట్ఠం లభన్తో తుమ్హాకం రజ్జమ్పి నాసేయ్య, జీవితన్తరాయమ్పి వంసుపచ్ఛేదమ్పి కరేయ్య, అమ్హాకం వచనం కరోథ, మహారాజ, అజ్జేవ ఇమం మారేతుం వట్టతీ”తి.

రాజానో నామ పరపత్తియా హోన్తి, ఇతి సో బహూనం కథావసేన నిట్ఠం గతో. బోధిసత్తో పన నగరే పిణ్డాయ చరిత్వా ఉదకఫాసుకట్ఠానే మిస్సకోదనం భుఞ్జిత్వా రాజుయ్యానం గన్త్వా నిరాపరాధతాయ నిరాసఙ్కో మఙ్గలసిలాపట్టే నిసీది. అతీతే

చత్తాలీస, అనాగతే చత్తాలీసాతి అసీతికప్పే అనుస్సరితుం సమత్థఞాణస్స అనావజ్జనతాయ ముహుత్తమత్తకే కాలే సతి నప్పహోతి, రాజా అఞ్ఞం అజానాపేత్వా సయమేవ గన్త్వా నిరావజ్జనతాయ పమాదేన నిసిన్నం మహాపురిసం అసినా పహరిత్వా ద్వే భాగే అకాసి. ఇమస్స రఞ్ఞో విజితే అట్ఠమం లోహకూటవస్సం, నవమం కలలవస్సం వస్సి. ఇతి ఇమస్సాపి రట్ఠే నవ వుట్ఠియో పతితా. సో చ రాజా సపరిసో మహానిరయే నిబ్బత్తో. తేనాహ సంకిచ్చపణ్డితో –

> "ఉపహచ్చ మనం మజ్ఝో, మాతఙ్గస్మిం యసస్సినే;
>
> సపారిసజ్జో ఉచ్ఛిన్నో, మజ్ఝారఞ్ఞం తదా అహూతి". (జా. ౨.౧౯.౯౬) –

ఏవం మజ్ఝారఞ్ఞస్స అరఞ్ఞభూతభావో వేదితబ్బో. మాతఙ్గస్స పన ఇసినో వసేన తదేవ **మాతఙ్గారఞ్ఞ**న్తి వుత్తం.

౬౬. **పఞ్హపటిభానానీ**తి పఞ్హాబ్యాకరణాని. **పచ్చనీకం కతబ్బ**న్తి పచ్చనీకం కాతబ్బం. **అమఞ్ఞిస్స**న్తి విలోమభాగం గణ్హన్తో వియ అహోసిన్తి అత్థో.

౬౭. **అనువిచ్చకార**న్తి అనువిచారేత్వా చిన్తేత్వా తులయిత్వా కాతబ్బం కరోహీతి వుత్తం హోతి. **సాధు హోతీ**తి సున్దరో హోతి. తుమ్హాదిసస్మిఞ్హి మం దిస్వా మం సరణం గచ్ఛన్తే నిగణ్ఠం దిస్వా నిగణ్ఠం సరణం గచ్ఛన్తే – "కిం అయం ఉపాలి దిట్ఠదిట్ఠమేవ సరణం గచ్ఛతీ"తి? గరహా ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్మా అనువిచ్చకారో తుమ్హాదిసానం సాధూతి దస్సేతి. **పటాకం పరిహరేయ్యు**న్తి తే కిర ఏవరూపం సావకం లభిత్వా – "అసుకో నామ రాజా వా రాజమహామత్తో వా సేట్ఠి వా అమ్హాకం సరణం గతో సావకో జాతో"తి పటాకం ఉక్ఖిపిత్వా నగరే ఘోసేన్తా ఆహిణ్డన్తి. కస్మా? ఏవం నో మహన్తభావో ఆవి భవిస్సతీతి చ, సచే తస్స "కిమహం ఏతేసం సరణం గతో"తి విప్పటిసారో ఉప్పజ్జేయ్య, తమ్పి సో "ఏతేసం మే సరణగతభావం బహూ జానన్తి, దుక్ఖం ఇదాని పటినివత్తితు"న్తి వినోదేత్వా న పటిక్కమిస్సతీతి చ. "తేనాహ పటాకం పరిహరేయ్యు"న్తి.

౬౮. **ఓపానభూత**న్తి పటియత్తఉదపానో వియ ఠితం. **కుల**న్తి తవ నివేసనం. **దాతబ్బం మఞ్ఞేయ్యాసీ**తి పుబ్బే దసపి వీసతిపి సట్ఠిపి జనే ఆగతే దిస్వా నత్థీతి అవత్వా దేతి. ఇదాని మం సరణం గతకారణమత్తేనవ మా ఇమేసం దేయ్యధమ్మం, ఉపచ్ఛిన్దిత్థ, సమ్పత్తానఞ్హి దాతబ్బమేవాతి ఓవదతి. **సుతమేతం, భన్తే**తి కుతో సుతం? నిగణ్ఠానం సన్తికా, తే కిర కులఘరేసు ఏవం పకాసేన్తి – "మయం 'యస్స కస్సచి సమ్పత్తస్స దాతబ్బ'న్తి వదామ, సమణో పన గోతమో 'మయ్హమేవ దానం దాతబ్బం...పే.... న అఞ్ఞేసం సావకానం దిన్నం మహప్ఫల'న్తి వదతీ"తి. తం సన్ధాయ అయం గహపతి "సుతమేత"న్తి ఆహ.

౬౯. **అనుపుబ్బిం కథ**న్తి దానానన్తరం సీలం, సీలానన్తరం సగ్గం, సగ్గానన్తరం మగ్గన్తి ఏవం అనుపటిపాటికథం. తత్థ **దానకథ**న్తి ఇదం దానం నామ సుఖానం నిదానం, సమ్పత్తీనం మూలం, భోగానం పతిట్ఠా, విసమగతస్స తాణం లేణం గతిపరాయణం, ఇధలోకపరలోకేసు దానసదిసో అవస్సయో పతిట్ఠా ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం నత్థి. ఇదఞ్హి అవస్సయట్ఠేన రతనమయసీహాసనసదిసం, పతిట్ఠానట్ఠేన మహాపథవిసదిసం, ఆలమ్బనట్ఠేన ఆలమ్బనరజ్జుసదిసం. ఇదఞ్హి దుక్ఖనిత్థరణట్ఠేన నావా, సమస్సాసనట్ఠేన సఙ్గామసూరో, భయపరిత్తాణట్ఠేన సుసఙ్ఖతనగరం, మచ్ఛేరమలాదీహి అనుపలిత్తట్ఠేన పదుమం, తేసం నిదహనట్ఠేన అగ్గి, దురాసదట్ఠేన ఆసీవిసో. అసన్తాసనట్ఠేన సీహో, బలవన్తట్ఠేన హత్థీ, అభిమఙ్గలసమ్మతట్ఠేన సేతవసభో, ఖేమన్తభూమిసమ్పాపనట్ఠేన వలాహకో అస్సరాజా. దానం నామేతం మయ్హం గతమగ్గో,

మయ్హేవేసో వంసో, మయా దస పారమియో పూరేన్తేన వేలామమహాయఞ్ఞో, మహాగోవిన్దమహాయఞ్ఞో మహాసుదస్సనమహాయఞ్ఞో, వేస్సన్తరమహాయఞ్ఞోతి అనేకమహాయఞ్ఞా పవత్తితా, ససభూతేన జలితే అగ్గిక్ఖన్ధే అత్తానం నియ్యాదేన్తేన సమ్పత్తయాచకానం చిత్తం గహితం. దానఞ్హి లోకే సక్కసమ్పత్తిం దేతి, మారసమ్పత్తిం దేతి, బ్రహ్మసమ్పత్తిం దేతి, చక్కవత్తిసమ్పత్తిం దేతి, సావకపారమీఞాణం, పచ్చేకబోధిఞాణం, అభిసమ్బోధిఞాణం దేతీతి ఏవమాదిం దానగుణపటిసంయుత్తం కథం.

యస్మా పన దానం దదన్తో సీలం సమాదాతుం సక్కోతి, తస్మా తదనతరం సీలకథం కథేసి. **సీలకథ**న్తి సీలం నామేతం అవస్సయో పతిట్ఠా ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం, సీలం నామేతం మమ వంసో, అహం సఙ్ఖపాలనాగరాజకాలే, భూరిదత్తనాగరాజకాలే, చమ్పేయ్యనాగరాజకాలే, సీలవనాగరాజకాలే, మాతుపోసకహత్థిరాజకాలే, ఛద్దన్తహత్థిరాజకాలేతి అనన్తేసు అత్తభావేసు సీలం పరిపూరేసిం. ఇధలోకపరలోకసమ్పత్తీనఞ్హి సీలసదిసో అవస్సయో, సీలసదిసా పతిట్ఠా, ఆరమ్మణం తాణం లేణం గతి పరాయణం నత్థి, సీలాలఙ్కారసదిసో అలఙ్కారో నత్థి, సీలపుప్ఫసదిసం పుప్ఫం నత్థి, సీలగన్ధసదిసో గన్ధో నత్థి. సీలాలఙ్కారేన హి అలఙ్కతం సీలకుసుమపిళన్ధనం సీలగన్ధానులిత్తం సదేవకోపి లోకో ఓలోకేన్తో తిత్తిం న గచ్ఛతీతి ఏవమాదిం సీలగుణపటిసంయుత్తం కథం.

ఇదం పన సీలం నిస్సాయ అయం సగ్గో లబ్భతీతి దస్సేతుం సీలానన్తరం సగ్గకథం కథేసి. **సగ్గకథ**న్తి అయం సగ్గో నామ ఇట్ఠో కన్తో మనాపో, నిచ్చమేత్థ కీళా, నిచ్చం సమ్పత్తియో లబ్భన్తి, చాతుమహారాజికా దేవా నవుతివస్ససతసహస్సాని దిబ్బసుఖం దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవన్తి, తావతింసా తిస్సో చ వస్సకోటియో సట్ఠి చ వస్ససతసహస్సానీతి ఏవమాదిం సగ్గగుణపటిసంయుత్తం కథం. సగ్గసమ్పత్తిం కథయన్తానఞ్హి బుద్ధానం ముఖం నప్పహోతి. వుత్తమ్పి చేతం “అనేకపరియాయేన ఖో అహం, భిక్ఖవే, సగ్గకథం కథేయ్య”న్తిఆది (మ. ని. ౩.౨౨౫).

ఏవం సగ్గకథాయ పలోభేత్వా పున హత్థిం అలఙ్కరిత్వా తస్స సోణ్డం ఛిన్దన్తో వియ – “అయమ్పి సగ్గో అనిచ్చో అద్ధువో, న ఏత్థ ఛన్దరాగో కాతబ్బో”తి దస్సనత్థం – “అప్పస్సాదా కామా వుత్తా మయా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా, ఆదీనవో ఏత్థ భియ్యో”తిఆదినా (పాచి. ౪౧౭; మ. ని. ౧.౨౩౫) నయేన కామానం ఆదీనవం ఓకారం సంకిలేసం కథేసి. తత్థ **ఆదీనవో**తి దోసో. **ఓకారో**తి అవకారో లామకభావో. **సంకిలేసో**తి తేహి సత్తానం సంసారే సంకిలిస్సనం. యథాహ “కిలిస్సన్తి వత, భో, సత్తా”తి (మ. ని. ౨.౩౫౧).

ఏవం కామాదీనవేన తజ్జేత్వా నేక్ఖమ్మే ఆనిసంసం పకాసేసి. **కల్లచిత్త**న్తి అరోగచిత్తం. **సాముక్కంసికా**తి సామం ఉక్కంసికా అత్తనాయేవ గహేత్వా ఉద్ధరిత్వా గహితా, సయమ్భుఞాణేన దిట్ఠా, అసాధారణా అఞ్ఞేసన్తి అత్థో. కా పనేసాతి, అరియసచ్చదేసనా? తేనేవాహ – “దుక్ఖం సముదయం నిరోధం మగ్గ”న్తి.

విరజం వీతమలన్తి రాగరజాదీనం అభావా విరజం, రాగమలాదీనం విగతత్తా వీతమలం. **ధమ్మచక్ఖు**న్తి ఉపరి బ్రహ్మాయుసుత్తే తిణ్ణం మగ్గానం, చూళరాహులోవాదే ఆసవక్ఖయస్సేతం నామం. ఇధ పన సోతాపత్తిమగ్గో అధిప్పేతో. తస్స ఉప్పత్తిఆకారదస్సనత్థం “యంకిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి ఆహ. తఞ్హి నిరోధం ఆరమ్మణం కత్వా కిచ్చవసేన ఏవం సబ్బసఙ్ఖతం పటివిజ్ఝన్తం ఉప్పజ్జతి.

దిట్ఠో అరియసచ్చధమ్మో ఏతేనాతి **దిట్ఠధమ్మో**. ఏస నయో సేసపదేసుపి. తిణ్ణా విచికిచ్ఛా అనేనాతి **తిణ్ణవిచికిచ్ఛో**. విగతా కథంకథా అస్సాతి **విగతకథంకథో**. **వేసారజ్జప్పత్తో**తి వేసారజ్జం పత్తో. కత్థ? సత్థు సాసనే. నాస్స పరో పచ్చయో, న పరస్స సద్ధాయ ఏత్థ వత్తతీతి **అపరప్పచ్చయో**.

౨౦. చిత్తేన సమ్పటిచ్ఛమానో **అభినన్దిత్వా**, వాచాయ పసంసమానో **అనుమోదిత్వా**. **ఆవరామీ**తి థకేమి పిదహామి. **అనావట**న్తి న ఆవరితం వివటం ఉగ్ఘాటితం.

౨౧. **అస్సోసి ఖో దీఘతపస్సీ**తి సో కిర తస్స గతకాలతో పట్ఠాయ – "పణ్డితో గహపతి , సమణో చ గోతమో దస్సనసమ్పన్నో నియ్యానికకథో, దస్సనేపి తస్స పసీదిస్సతి, ధమ్మకథాయపి పసీదిస్సతి, పసీదిత్వా సరణం గమిస్సతి, గతో ను ఖో సరణం గహపతి న తావ గతో"తి ఓహితసోతోవ హుత్వా విచరతి. తస్మా పఠమంయేవ అస్సోసి.

౨౨. **తేన హి సమ్మా**తి బలవసోకేన అభిభూతో "ఏత్థేవ తిట్ఠా"తి వచనం సుత్వాపి అత్థం అసల్లక్ఖేన్తో దోవారికేన సద్ధిం సల్లపతియేవ.

మజ్ఝిమాయ ద్వారసాలాయాన్తి యస్స ఘరస్స సత్త ద్వారకోట్ఠకా, తస్స సబ్బఅబ్భన్తరతో వా సబ్బబాహిరతో వా పట్ఠాయ చతుత్థద్వారకోట్ఠకో, యస్స పఞ్చ, తస్స తతియో, యస్స తయో, తస్స దుతియో ద్వారకోట్ఠకో **మజ్ఝిమద్వారసాలా** నామ. ఏకద్వారకోట్ఠకస్స పన ఘరస్స మజ్ఝట్ఠానే మఙ్గలత్థమ్భం నిస్సాయ మజ్ఝిమద్వారసాలా. తస్స పన గేహస్స సత్త ద్వారకోట్ఠకా, పఞ్చాతిపి వుత్తం.

౨౩. అగ్గన్తిఆదీని సబ్బాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనాని. **యం సుద**న్తి ఏత్థ **య**న్తి యం నాటపుత్తం. **సుద**న్తి నిపాతమత్తం. **పరిగ్గహేత్వా**తి తేనేవ ఉత్తరాసఙ్గేన ఉదరే పరిక్ఖిపన్తో గహేత్వా. **నిసీదాపేతీ**తి సణికం ఆచరియ, సణికం ఆచరియాతి మహన్తం తేలఘటం ఠపేన్తో వియ నిసీదాపేతి. **దత్తోసీ**తి కిం జళోసి జాతోతి అత్థో. **పటిముక్కో**తి సీసే పరిక్ఖిపిత్వా గహితో. **అణ్డహారకో**తిఆదిం దుట్ఠుల్లవచనమ్పి సమానం ఉపట్ఠాకస్స అఞ్ఞథాభావేన ఉప్పన్నబలవసోకతాయ ఇదం నామ భణామీతి అసల్లక్ఖేత్వావ భణతి.

౨౪. **భద్దికా, భన్తే, ఆవట్టనీ**తి నిగణ్ఠో మాయమేవ సన్ధాయ వదతి, ఉపాసకో అత్తనా పటివిద్ధం సోతాపత్తిమగ్గం. **తేన హీ**తి నిపాతమత్తమేతం, భన్తే, ఉపమం తే కరిస్సామిచ్చేవ అత్థో. కారణవచనం వా, యేన కారణేన తుమ్హాకం సాసనం అనియ్యానికం, మమ సత్థు నియ్యానికం, తేన కారణేన ఉపమం తే కరిస్సామీతి వుత్తం హోతి.

౨౫. **ఉపవిజఞ్ఞా**తి విజాయనకాలం ఉపగతా. **మక్కటచ్ఛాపక**న్తి మక్కటపోతకం. **కిణిత్వా ఆనేహీ**తి మూలం దత్వావ ఆహర. ఆపణేసు హి సవిఞ్ఞాణకమ్పి అవిఞ్ఞాణకమ్పి మక్కటాదికీళనభణ్డకం విక్కిణన్తి. తం సన్ధాయేతం ఆహ. **రజిత**న్తి బహలబహలం పీతావలేపనరఙ్గజాతం గహేత్వా రజిత్వా దిన్నం ఇమం ఇచ్ఛామీతి అత్థో. **ఆకోటితపచ్చాకోటిత**న్తి ఆకోటితఞ్చేవ పరివత్తేత్వా పునప్పునం ఆకోటితఞ్చ. **ఉభతోభాగవిమట్ఠ**న్తి మణిపాసాణేన ఉభోసు పస్సేసు సుట్ఠు విమట్ఠం ఘట్టేత్వా ఉప్పాదితచ్ఛవిం.

రజ్జక్ఖమో హి ఖోతి సవిఞ్ఞాణకమ్పి అవిఞ్ఞాణకమ్పి రజ్జం పివతి. తస్మా ఏవమాహ. **నో ఆకోట్టనక్ఖమోతి** సవిఞ్ఞాణకస్స తావ ఆకోట్టనఫలకే ఠపేత్వా కుచ్ఛియం ఆకోటితస్స కుచ్ఛి భిజ్జతి, కరీసం నిక్ఖమతి. సేసీ ఆకోటితస్స సీసం భిజ్జతి, మత్థలుఙ్గం నిక్ఖమతి. అవిఞ్ఞాణకో ఖణ్డాఖణ్డితం గచ్ఛతి. తస్మా ఏవమాహ. **నో విమజ్జనక్ఖమోతి** సవిఞ్ఞాణకో మణిపాసాణేన విమద్దియమానో నిల్లోమతం నిచ్ఛవితఞ్చ ఆపజ్జతి, అవిఞ్ఞాణకోపి వచుణ్ణకభావం ఆపజ్జతి. తస్మా ఏవమాహ. **రజ్జక్ఖమో హి ఖో బాలానన్తి** బాలానం మన్దబుద్ధీనం రజ్జక్ఖమో, రాగమత్తం జనేతి, పియో హోతి. పణ్డితానం పన నిగణ్ఠవాదో వా అఞ్ఞో వా భారతరామసీతాహరణాది నిరత్థకకథామగ్గో అప్పియోవ హోతి. **నో అనుయోగక్ఖమో, నో విమజ్జనక్ఖమోతి** అనుయోగం వా వీమంసం వా న ఖమతి, థుసే కోట్టేత్వా తణ్డులపరియేసనం వియ కదలియం సారగవేసనం వియ చ రిత్తకో తుచ్ఛకోవ హోతి. **రజ్జక్ఖమో చేవ పణ్డితానన్తి** చతుసచ్చకథా హి పణ్డితానం పియా హోతి, వస్ససతమ్పి సుణన్తో తిత్తిం న గచ్ఛతి. తస్మా ఏవమాహ. బుద్ధవచనం పన యథా యథాపి ఓగాహిస్సతి మహాసముద్దో వియ గమ్భీరమేవ హోతీతి “అనుయోగక్ఖమో చ విమజ్జనక్ఖమో చా”తి ఆహ. **సుణోహి యస్సాహం సావకోతి** తస్స గుణే సుణాహీతి భగవతో వణ్ణే వత్తుం ఆరద్ధో.

౭౬. ధీరస్సాతి ధీరం వుచ్చతి పణ్డిచ్చం, యా పఞ్ఞా పజాననా…పే.… సమ్మాదిట్ఠి, తేన సమన్నాగతస్స ధాతుఆయతనపటిచ్చసముప్పాదట్ఠానాట్ఠానకుసలస్స పణ్డితస్సాహం సావకో, సో మయ్హం సత్థాతి ఏవం సబ్బపదేసు సమ్బన్ధో వేదితబ్బో. **పభిన్నఖీలస్సాతి** భిన్నపఞ్చచేతోఖిలస్స. సబ్బపుథుజ్జనే విజినింసు విజినన్తి విజినిస్సన్తి వాతి విజయా. కే తే, మచ్చుమారకిలేసమారదేవపుత్తమారాతి? తే విజితా విజయా ఏతేనాతి విజితవిజయో. భగవా, తస్స **విజితవిజయస్స. అనీఘస్సాతి** కిలేసదుక్ఖేనపి విపాకదుక్ఖేనపి నిద్దుక్ఖస్స. **సుసమచిత్తస్సాతి** దేవదత్తధనపాలకఅఙ్గులిమాలరాహులథేరాదీసుపి దేవమనుస్సేసు సుట్ఠు సమచిత్తస్స. **వుద్ధసీలస్సాతి** వడ్ఢితాచారస్స. **సాధుపఞ్ఞస్సాతి** సున్దరపఞ్ఞస్స. **వేసమన్తరస్సాతి** రాగాదివిసమం తరిత్వా వితరిత్వా ఠితస్స. **విమలస్సాతి** విగతరాగాదిమలస్స.

తుసితస్సాతి తుట్ఠచిత్తస్స. **వన్తలోకామిసస్సాతి** వన్తకామగుణస్స. **ముదితస్సాతి** ముదితావిహారవసేన ముదితస్స, పునరుత్తమేవ వా ఏతం. పసాదవసేన హి ఏకమ్పి గుణం పునప్పునం వదతియేవ. **కతసమణస్సాతి** కతసామఞ్ఞస్స, సమణధమ్మస్స మత్థకం పత్తస్సాతి అత్థో. **మనుజస్సాతి** లోకవోహారవసేన ఏకస్స సత్తస్స. **నరస్సాతి** పునరుత్తం. అఞ్ఞథా వుచ్చమానే ఏకేకగాథాయ దస గుణా నప్పహోన్తి.

వేనయికస్సాతి సత్తానం వినాయకస్స. **రుచిరధమ్మస్సాతి** సుచిధమ్మస్స. **పభాసకస్సాతి** ఓభాసకస్స. **వీరస్సాతి** వీరియసమ్పన్నస్స. **నిసభస్సాతి** ఉసభవసభనిసభేసు సబ్బత్థ అప్పటిసమట్ఠేన నిసభస్స. **గమ్భీరస్సాతి** గమ్భీరగుణస్స, గుణేహి వా గమ్భీరస్స. **మోనపత్తస్సాతి** ఞాణపత్తస్స. **వేదస్సాతి** వేదో వుచ్చతి ఞాణం, తేన సమన్నాగతస్స. **ధమ్మట్ఠస్సాతి** ధమ్మే ఠితస్స. **సంవుతత్తస్సాతి** పిహితత్తస్స.

నాగస్సాతి చతూహి కారణేహి నాగస్స. **పన్తసేనస్సాతి** పన్తసేనాసనస్స. **పటిమన్తకస్సాతి** పటిమన్తనపఞ్ఞాయ సమన్నాగతస్స. **మోనస్సాతి** మోనం వుచ్చతి ఞాణం, తేన సమన్నాగతస్స, ధుతకిలేసస్స వా. **దన్తస్సాతి** నిబ్బిసేవనస్స.

ఇసిసత్తమస్సాతి విపస్సిఆదయో ఛ ఇసయో ఉపాదాయ సత్తమస్స. **బ్రహ్మపత్తస్సాతి** సేట్ఠపత్తస్స. **న్హాతకస్సాతి** న్హాతకిలేసస్స. **పదకస్సాతి** అక్ఖరాదీని సమోధానేత్వా గాథాపదకరణకుసలస్స. **విదితవేదస్సాతి** విదితఞాణస్స.

పురిన్దదస్సాతి సబ్బపఠమం ధమ్మదానదాయకస్స. **సక్కస్సాతి** సమత్థస్స. **పత్తిపత్తస్సాతి** యే పత్తబ్బా గుణా, తే పత్తస్స. **వేయ్యాకరణస్సాతి** విత్థారేత్వా అత్థదీపకస్స. భగవతా హి అబ్యాకతం నామ తన్తి పదం నత్థి సబ్బేసంయేవ అత్థో కథితో.

విపస్సిస్సాతి విపస్సనకస్స. **అనభినతస్సాతి** అనతస్స. **నో అపనతస్సాతి** అదుట్ఠస్స.

అననుగతన్తరస్సాతి కిలేసే అననుగతచిత్తస్స. **అసితస్సాతి** అబద్ధస్స.

భూరిపఞ్ఞస్సాతి భూరి వుచ్చతి పథవీ, తాయ పథవీసమాయ పఞ్ఞాయ విపులాయ మహన్తాయ విత్థతాయ సమన్నాగతస్సాతి అత్థో. **మహాపఞ్ఞస్సాతి** మహాపఞ్ఞాయ సమన్నాగతస్స.

అనుపలిత్తస్సాతి తణ్హాదిట్ఠికిలేసేహి అలిత్తస్స. **ఆహునేయ్యస్సాతి** ఆహుతిం పటిగ్గహేతుం యుత్తస్స. **యక్ఖస్సాతి** ఆనుభావదస్సనట్ఠేన ఆదిస్సమానకట్ఠేన వా భగవా యక్ఖో నామ. తేనాహ “యక్ఖస్సా”తి. **మహతోతి** మహన్తస్స. **తస్స సావకోహమస్మీతి** తస్స ఏవంవిధగుణస్స సత్థుస్స అహం సావకోతి. ఉపాసకస్స సోఖాపత్తిమగ్గేనేవ పటిసమ్భిదా ఆగతా. ఇతి పటిసమ్భిదావిసయే ఠత్వా పదసతేన దసబలస్స కిలేసప్పహానవణ్ణం కథేన్తో “కస్స తం గహపతి సావకం ధారేమా”తి పఞ్హస్స అత్థం విస్సజ్జేసి.

౭౭. కదా సఞ్ఞూళ్హాతి కదా సమ్పిణ్డితా. ఏవం కిరస్స అహోసి – “అయం ఇదానేవ సమణస్స గోతమస్స సన్తికం గన్త్వా ఆగతో, కదానేన ఏతే వణ్ణా సమ్పిణ్డితా”తి. తస్మా ఏవమాహ. **విచిత్తం మాలం గన్థేయ్యాతి** సయమ్పి దక్ఖతాయ పుప్ఫానమ్పి నానావణ్ణతాయ ఏకతోవణ్టికాదిభేదం విచిత్రమాలం గన్థేయ్య. **ఏవమేవ ఖో, భన్తేతి** ఏత్థ నానాపుప్ఫానం మహాపుప్ఫరాసి వియ నానావిధానం వణ్ణానం భగవతో సినేరుమత్తో వణ్ణరాసి దట్ఠబ్బో. ఛేకమాలాకారో వియ ఉపాలి గహపతి. మాలాకారస్స విచిత్రమాలాగన్థనం వియ గహపతినో తథాగతస్స విచిత్రవణ్ణగన్థనం.

ఉణ్హం లోహితం ముఖతో ఉగ్గఞ్ఛీతి తస్స హి భగవతో సక్కారం అసహమానస్స ఏతదహోసి – “అనత్థికో దాని అయం గహపతి అమ్హేహి, స్వే పట్ఠాయ పణ్ణాస సట్ఠి జనే గహేత్వా ఏతస్స ఘరం పవిసిత్వా భుఞ్జితుం న లభిస్సామి, భిన్నా మే భత్తకుమ్భీ”తి. అథస్స ఉపట్ఠాకవిపరిణామేన బలవసోకో ఉప్పజ్జి. ఇమే హి సత్తా అత్తనో అత్తనోవ చిన్తయన్తి. తస్స తస్మిం సోకే ఉప్పన్నే అబ్భన్తరం ఉణ్హం అహోసి, లోహితం విలీయిత్థ, తం మహావాతేన సముద్ధరితం కుటే పక్ఖిత్తరజనం వియ పత్తమత్తం ముఖతో ఉగ్గఞ్ఛి. నిధానగతలోహితం వమిత్వా పన అప్పకా సత్తా జీవితుం సక్కోన్తి. నిగణ్ఠో తత్థేవ జాణునా పతితో, అథ నం పాటఙ్కియా బహినగరం నీహరిత్వా మఞ్చకసివికాయ గహేత్వా పావం అగమంసు, సో న చిరస్సేవ పావాయం కాలమకాసి. ఇమస్మిం పన సుత్తే ఉగ్ఘాటితఞ్ఞూపుగ్గలస్స వసేన ధమ్మదేసనా పరినిట్ఠితాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఉపాలిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. కుక్కురవతికసుత్తవణ్ణనా

౭౮. ఏవం మే సుతన్తి కుక్కురవతికసుత్తం. తత్థ **కోలియేసూతి** ఏవంనామకే జనపదే. సో హి ఏకోపి కోలనగరే పతిట్ఠితానం కోలియానం రాజకుమారానం నివాసట్ఠానత్తా ఏవం వుచ్చతి. తస్మిం కోలియేసు జనపదే. **హలిద్దవసనన్తి** తస్స కిర నిగమస్స మాపితకాలే పీతకవత్థనివత్థా మనుస్సా నక్ఖత్తం కీళింసు. తే నక్ఖత్తకీళావసానే నిగమస్స నామం ఆరోపేన్తా హలిద్దవసనన్తి నామం అకంసు. తం గోచరగామం కత్వా విహరతీతి అత్థో. విహారో పనేత్థ కిఞ్చాపి న నియామితో, తథాపి బుద్ధానం అనుచ్ఛవికే సేనాసనేయేవ విహాసీతి వేదితబ్బో. **గోవతికోతి** సమాదిన్నగోవతో, సీసే సిఙ్గాని ఠపేత్వా నఙ్గుట్ఠం బన్ధిత్వా గావీహి సద్ధిం తిణాని ఖాదన్తో వియ చరతి. **అచేలోతి** నగ్గో నిచ్చేలో. **సేనియోతి** తస్స నామం.

కుక్కురవతికోతి సమాదిన్నకుక్కురవతో, సబ్బం సునఖకిరియం కరోతి. ఉభోపేతే సహపంసుకీళికా సహాయకా. **కుక్కురోవ పలికుజ్జిత్వాతి** సునఖో నామ సామికస్స సన్తికే నిసీదన్తో ద్వీహి పాదేహి భూమియం విలేఖిత్వా కుక్కురకూజితం కూజన్తో నిసీదతి, అయమ్పి “కుక్కురకిరియం కరిస్సామీ”తి భగవతా సద్ధిం సమ్మోదిత్వా ద్వీహి హత్థేహి భూమియం విలేఖిత్వా సీసం విధునన్తో ‘భూ భూ’తి కత్వా హత్థపాదే సమిఞ్జిత్వా సునఖో వియ నిసీది. **ఛమానిక్ఖిత్తన్తి** భూమియం ఠపితం. **సమత్తం సమాదిన్నన్తి** పరిపుణ్ణం కత్వా గహితం. **కా గతీతి** కా నిప్ఫత్తి. **కో అభిసమ్పరాయోతి** అభిసమ్పరాయమ్హి కత్థ నిబ్బత్తి. **అలన్తి** తస్స అప్పియం భవిస్సతీతి యావతతియం పటిబాహతి. **కుక్కురవతన్తి** కుక్కురవతసమాదానం.

౭౯. భావేతీతి వడ్ఢేతి. **పరిపుణ్ణన్తి** అనూనం. **అబ్బోకిణ్ణన్తి** నిరన్తరం. **కుక్కురసీలన్తి** కుక్కురాచారం. **కుక్కురచిత్తన్తి** “అజ్జ పట్ఠాయ కుక్కురేహి కాతబ్బం కరిస్సామీ”తి ఏవం ఉప్పన్నచిత్తం. **కుక్కురాకప్పన్తి** కుక్కురానం గమనాకారో అత్థి, తిట్ఠనాకారో అత్థి, నిసీదనాకారో అత్థి, సయనాకారో అత్థి, ఉచ్చారపస్సావకరణాకారో అత్థి, అఞ్ఞే కుక్కురే దిస్వా దన్తే వివరిత్వా గమనాకారో అత్థి, అయం కుక్కురాకప్పో నామ, తం భావేతీతి అత్థో . **ఇమినాహం సీలేనాతిఆదీసు** అహం ఇమినా ఆచారేన వా వతసమాదానేన వా దుక్కరతపచరణేన వా మేథునవిరతిబ్రహ్మచరియేన వాతి అత్థో. **దేవోతి** సక్కసుయామాదీసు అఞ్ఞతరో. **దేవఞ్ఞతరోతి** తేసం దుతియతతియట్ఠానాదీసు అఞ్ఞతరదేవో. **మిచ్ఛాదిట్ఠీతి** అదేవలోకగామిమగ్గమేవ దేవలోకగామిమగ్గోతి గహేత్వా ఉప్పన్నతాయ సా అస్స మిచ్ఛాదిట్ఠి నామ హోతి. **అఞ్ఞతరం గతిం వదామీతి** తస్స హి నిరయతో వా తిరచ్ఛానయోనితో వా అఞ్ఞా గతి నత్థి, తస్మా ఏవమాహ. **సమ్పజ్జమానన్తి** దిట్ఠియా అసమ్మిస్సం హుత్వా నిపజ్జమానం.

నాహం, భన్తే, ఏతం రోదామి, యం మం భగవా ఏవమాహాతి యం మం, భన్తే, భగవా ఏవమాహ, అహమేతం భగవతో బ్యాకరణం న రోదామి న పరిదేవామి, న అనుత్థునామీతి అత్థో. ఏవం సకమ్మకవసేనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో, న అస్సుముఞ్చనమత్తేన.

> “మతం వా అమ్మ రోదన్తి, యో వా జీవం న దిస్సతి;
>
> జీవన్తం అమ్మ పస్సన్తీ, కస్మా మం అమ్మ రోదసీ”తి. (సం. ని. ౧.౨౩౯) –

అయఞ్చేత్థ పయోగో. **అపిచ మే ఇదం, భన్తేతి** అపిచ ఖో మే ఇదం, భన్తే, కుక్కురవతం దీఘరత్తం సమాదిన్నం, తస్మిం సమ్పజ్జన్తేపి వుద్ధి నత్థి, విపజ్జన్తేపి. ఇతి “ఏత్తకం కాలం మయా కతకమ్మం మోఘం జాత”న్తి అత్తనో విపత్తిం పచ్చవేక్ఖమానో రోదామి, భన్తేతి.

౮౦. **గోవతన్తి**ఆదీని కుక్కురవతాదీసు వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని. **గవాకప్పన్తి** గోఆకప్పం. సేసం కుక్కురాకప్పే వుత్తసదిసమేవ. యథా పన తత్థ అఞ్ఞే కుక్కురే దిస్వా దన్తే వివరిత్వా గమనాకారో, ఏవమిధ అఞ్ఞే గావో దిస్వా కణ్ణే ఉక్ఖిపిత్వా గమనాకారో వేదితబ్బో. సేసం తాదిసమేవ.

౮౧. **చత్తారిమాని పుఞ్ఞ కమ్మానీ**తి కస్మా ఇమం దేసనం ఆరభి? అయఞ్హి దేసనా ఏకచ్చకమ్మకిరియవసేన ఆగతా, ఇమస్మిఞ్చ కమ్మచతుక్కే కథితే ఇమేసం కిరియా పాకటా భవిస్సతీతి ఇమం దేసనం ఆరభి. అపిచ ఇమం కమ్మచతుక్కమేవ దేసియమానం ఇమే సఞ్జానిస్సన్తి , తతో ఏకో సరణం గమిస్సతి, ఏకో పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతీతి అయమేవ ఏతేసం సప్పాయాతి ఞత్వాపి ఇమం దేసనం ఆరభి.

తత్థ **కణ్హన్తి** కాళకం దసఅకుసలకమ్మపథకమ్మం. **కణ్హవిపాకన్తి** అపాయే నిబ్బత్తనతో కాళకవిపాకం. **సుక్కన్తి** పణ్డరం దసకుసలకమ్మపథకమ్మం. **సుక్కవిపాకన్తి** సగ్గే నిబ్బత్తనతో పణ్డరవిపాకం. **కణ్హసుక్కన్తి** వోమిస్సకకమ్మం. **కణ్హసుక్కవిపాకన్తి** సుఖదుక్ఖవిపాకం. మిస్సకకమ్మఞ్హి కత్వా అకుసలేన తిరచ్ఛానయోనియం మఙ్గలహత్థిట్ఠానాదీసు ఉప్పన్నో కుసలేన పవత్తే సుఖం వేదియతి. కుసలేన రాజకులేపి నిబ్బత్తో అకుసలేన పవత్తే దుక్ఖం వేదియతి. **అకణ్హం అసుక్కన్తి** కమ్మక్ఖయకరం చతుమగ్గచేతనాకమ్మం అధిప్పేతం. తఞ్హి యది కణ్హం భవేయ్య, కణ్హవిపాకం దదేయ్య. యది సుక్కం భవేయ్య, సుక్కవిపాకం దదేయ్య. ఉభయవిపాకస్స పన అదానతో అకణ్హాసుక్కవిపాకత్తా "అకణ్హం అసుక్క"న్తి వుత్తం. అయం తావ ఉద్దేసే అత్థో.

నిద్దేసే పన **సబ్యాబజ్ఝన్తి** సదుక్ఖం. కాయసఙ్ఖారాదీసు కాయద్వారే గహణాదివసేన చోపనప్పత్తా ద్వాదస అకుసలచేతనా **సబ్యాబజ్ఝకాయసఙ్ఖారో** నామ. వచీద్వారే హనుసఞ్చోపనవసేన వచీభేదపవత్తికా తాయేవ ద్వాదస **వచీసఙ్ఖారో** నామ. ఉభయచోపనం అప్పత్తా రహో చిన్తయన్తస్స మనోద్వారే పవత్తా **మనోసఙ్ఖారో** నామ. ఇతి తీసుపి ద్వారేసు కాయదుచ్చరితాదిభేదా అకుసలచేతనావ సఙ్ఖారాతి వేదితబ్బా. ఇమస్మిఞ్హి సుత్తే చేతనా ధురం, ఉపాలిసుత్తే కమ్మం. **అభిసఙ్ఖరిత్వాతి** సఙ్కడ్ఢిత్వా, పిణ్డం కత్వాతి అత్థో. **సబ్యాబజ్ఝం లోకన్తి** సదుక్ఖం లోకం ఉపపజ్జన్తి. **సబ్యాబజ్ఝా ఫస్సా ఫుసన్తీతి** సదుక్ఖా విపాకఫస్సా ఫుసన్తి. **ఏకన్తదుక్ఖన్తి** నిరన్తరదుక్ఖం. **భూతాతి** హేత్వత్థే నిస్సక్కవచనం, భూతకమ్మతో భూతస్స సత్తస్స ఉప్పత్తి హోతి. ఇదం వుత్తం హోతి – యథాభూతం కమ్మం సత్తా కరోన్తి, తథాభూతేన కమ్మేన కమ్మసభాగవసేన తేసం ఉపపత్తి హోతి. తేనేవాహ "యం కరోతి తేన ఉపపజ్జతీ"తి. ఏత్థ చ **తేనాతి** కమ్మేన వియ వుత్తా, ఉపపత్తి చ నామ విపాకేన హోతి. యస్మా పన విపాకస్స కమ్మం హేతు, తస్మా తేన మూలహేతుభూతేన కమ్మేన నిబ్బత్తతీతి అయమేత్థ అత్థో. **ఫస్సా ఫుసన్తీతి** యేన కమ్మవిపాకేన నిబ్బత్తో, తంకమ్మవిపాకఫస్సా ఫుసన్తి. **కమ్మదాయాదాతి** కమ్మదాయజ్జా కమ్మమేవ నేసం దాయజ్జం సన్తకన్తి వదామి.

అబ్యాబజ్ఝన్తి నిద్దుక్ఖం . ఇమస్మిం వారే కాయద్వారే పవత్తా అట్ఠ కామావచరకుసలచేతనా **కాయసఙ్ఖారో** నామ. తాయేవ వచీద్వారే పవత్తా **వచీసఙ్ఖారో** నామ. మనోద్వారే పవత్తా తాయేవ అట్ఠ, తిస్సో చ హేట్ఠిమఝానచేతనా **అబ్యాబజ్ఝమనోసఙ్ఖారో** నామ. ఝానచేతనా తావ హోతు, కామావచరా కిన్తి అబ్యాబజ్ఝమనోసఙ్ఖారో నామ జాతాతి. కసిణసజ్జనకాలే చ కసిణాసేవనకాలే చ లబ్భన్తి. కామావచరచేతనా పఠమజ్ఝానచేతనాయ ఘటితా, చతుత్థజ్ఝానచేతనా తతియజ్ఝానచేతనాయ ఘటితా. ఇతి తీసుపి ద్వారేసు కాయసుచరితాదిభేదా కుసలచేతనావ సఙ్ఖారాతి వేదితబ్బో. తతియవారో ఉభయమిస్సకవసేన వేదితబ్బో.

సేయ్యథాపి మనుస్సాతిఆదీసు మనుస్సానం తావ కాలేన సుఖం కాలేన దుక్ఖం పాకటమేవ, దేవేసు పన భుమ్మదేవతానం, వినిపాతికేసు వేమానికపేతానం కాలేన సుఖం కాలేన దుక్ఖం హోతీతి వేదితబ్బం. హత్థిఆదీసు తిరచ్ఛానేసుపి లబ్భతియేవ.

తత్రాతి తేసు తీసు కమ్మేసు. **తస్స పహానాయ యా చేతనాతి** తస్స పహానత్థాయ మగ్గచేతనా. కమ్మం పత్వావ మగ్గచేతనాయ అఞ్ఞో పణ్డరతరో ధమ్మో నామ నత్థి. ఇదం పన కమ్మచతుక్కం పత్వా ద్వాదస అకుసలచేతనా కణ్హా నామ, తేభూమకకుసలచేతనా సుక్కా నామ, మగ్గచేతనా అకణ్హా అసుక్కాతి ఆగతా.

౮౨. **''లభేయ్యాహం, భన్తే''**తి ఇదం సో ''చిరం వత మే అనియ్యానికపక్ఖే యోజేత్వా అత్తా కిలమితో, 'సుక్ఖనదీతీరే న్హాయిస్సామీ'తి సమ్పరివత్తేన్తేన వియ థుసే కోట్టేన్తేన వియ చ న కోచి అత్థో నిప్ఫాదితో, హన్దాహం అత్తానం యోగే యోజేమీ''తి చిన్తేత్వా ఆహ. అథ భగవా యోసేన ఖన్ధకే తిత్థియపరివాసో పఞ్ఞత్తో, యం అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో సామణేరభూమియం ఠితో – ''అహం, భన్తే, ఇత్థన్నామో అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే ఆకఙ్ఖామి ఉపసమ్పదం, స్వాహం, భన్తే, సఙ్ఘం చత్తారో మాసే పరివాసం యాచామీ''తిఆదినా (మహావ. ౮౬) నయేన సమాదియిత్వా పరివసతి, తం సన్ధాయ ''యో ఖో, సేనియ, అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో''తిఆదిమాహ.

తత్థ **పబ్బజ్జన్తి** వచనసిలిట్ఠతావసేనేవ వుత్తం. అపరివసిత్వాయేవ హి పబ్బజ్జం లభతి. ఉపసమ్పదత్థికేన పన నాతికాలేన గామప్పవేసనాదీని అట్ఠ వత్తాని పూరేన్తేన పరివసితబ్బం . **ఆరద్ధచిత్తాతి** అట్ఠవత్తపూరణేన తుట్ఠచిత్తా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పనేస తిత్థియపరివాసో **సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ** పబ్బజ్జఖన్ధకవణ్ణనాయం (మహావ. అట్ఠ. ౮౬) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో . **అపిచ మేత్థాతి** అపిచ మే ఏత్థ. **పుగ్గలవేమత్తతా విదితాతి** పుగ్గలనానత్తం విదితం. అయం పుగ్గలో పరివాసారహో, అయం న పరివాసారహోతి ఇదం మయ్హం పాకటన్తి దస్సేతి.

తతో సేనియో చిన్తేసి – ''అహో అచ్ఛరియం బుద్ధసాసనం, యత్థ ఏవం ఘంసిత్వా కోట్టేత్వా యుత్తమేవ గణ్హన్తి, అయుత్తం ఛడ్డేన్తీ''తి. తతో సుట్ఠుతరం పబ్బజ్జాయ సఞ్జాతుస్సాహో **సచే, భన్తే**తిఆదిమాహ. అథ భగవా తస్స తిబ్బచ్ఛన్దతం విదిత్వా న సేనియో పరివాసం అరహతీతి అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆమన్తేసి – ''గచ్ఛ త్వం, భిక్ఖు, సేనియం న్హాపేత్వా పబ్బాజేత్వా ఆనేహీ''తి. సో తథా కత్వా తం పబ్బాజేత్వా భగవతో సన్తికం ఆనయి. భగవా గణే నిసీదిత్వా ఉపసమ్పాదేసి. తేన వుత్తం – ''అలత్థ ఖో అచేలో సేనియో భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జం అలత్థ ఉపసమ్పద''న్తి.

అచిరూపసమ్పన్నోతి ఉపసమ్పన్నో హుత్వా నచిరమేవ. **వూపకట్ఠోతి** వత్థుకామకిలేసకామేహి కాయేన చ చిత్తేన చ వూపకట్ఠో. **అప్పమత్తోతి** కమ్మట్ఠానే సతిం అవిజహన్తో. **ఆతాపీతి** కాయికచేతసికసఙ్ఖాతేన వీరియాతాపేన ఆతాపీ. **పహితత్తోతి** కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖతాయ పేసితత్తో విస్సట్ఠఅత్తభావో. **యస్సత్థాయాతి** యస్స అత్థాయ. **కులపుత్తాతి** ఆచారకులపుత్తా. **సమ్మదేవాతి** హేతునావ కారణేనేవ. **తదనుత్తరన్తి** తం అనుత్తరం. **బ్రహ్మచరియపరియోసానన్తి** మగ్గబ్రహ్మచరియపరియోసానభూతం అరహత్తఫలం. తస్స హి అత్థాయ కులపుత్తా పబ్బజన్తి. **దిట్ఠేవ ధమ్మేతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే. **సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వాతి** అత్తనాయేవ పఞ్ఞాయ పచ్చక్ఖం కత్వా, అపరప్పచ్చయం ఞత్వాతి అత్థో. **ఉపసమ్పజ్జ విహాసీతి** పాపుణిత్వా సమ్పాదేత్వా విహాసి. ఏవం విహరన్తోవ **ఖీణా జాతి...పే.... అబ్భఞ్ఞాసి.**

ఏవమస్స పచ్చవేక్ఖణభూమిం దస్సేత్వా అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం నిట్ఠాపేతుం "అఞ్ఞతరో ఖో పనాయస్మా సేనియో అరహతం అహోసీ"తి వుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞతరో**తి ఏకో. **అరహత**న్తి అరహన్తానం, భగవతో సావకానం అరహన్తానం అబ్భన్తరో అహోసీతి అయమేవత్థ అధిప్పాయో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

కుక్కురవతికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. అభయరాజకుమారసుత్తవణ్ణనా

౮౩. ఏవం మే సుతన్తి అభయసుత్తం. తత్థ **అభయో**తి తస్స నామం. **రాజకుమారో**తి బిమ్బిసారస్స ఓరసపుత్తో. **వాదం ఆరోపేహీ**తి దోసం ఆరోపేహి. **నేరయికో**తి నిరయే నిబ్బత్తకో. **కప్పట్ఠో**తి కప్పట్ఠితికో. **అతేకిచ్ఛో**తి బుద్ధసహస్సేనాపి తికిచ్ఛితుం న సక్కా. **ఉగ్గిలితు**న్తి ద్వే అన్తే మోచేత్వా కథేతుం అసక్కోన్తో ఉగ్గిలితుం బహి నీహరితుం న సక్ఖితి. **ఓగిలితు**న్తి పుచ్ఛాయ దోసం దత్వా హారేతుం అసక్కోన్తో ఓగిలితుం అన్తో పవేసేతుం న సక్ఖితి.

ఏవం, భన్తేతి నిగణ్ఠో కిర చిన్తేసి – "సమణో గోతమో మయ్హం సావకే భిన్దిత్వా గణ్హాతి, హన్దాహం ఏకం పఞ్హం అభిసఙ్ఖరోమి, యం పుట్ఠో సమణో గోతమో ఉక్కుటికో హుత్వా నిసిన్నో ఉట్ఠాతుం న సక్ఖిస్సతీ"తి. సో అభయస్స గేహా నీహటభత్తో సినిద్ధభోజనం భుఞ్జన్తో బహూ పఞ్హే అభిసఙ్ఖరిత్వా – "ఏత్థ సమణో గోతమో ఇమం నామ దోసం దస్సేస్సతి, ఏత్థ ఇమం నామా"తి సబ్బే పహాయ చాతుమాసమత్థకే ఇమం పఞ్హం అద్దస. అథస్స ఏతదహోసి – "ఇమస్స పఞ్హస్స పుచ్ఛాయ వా విస్సజ్జనే వా న సక్కా దోసో దాతుం, ఓవట్టికసారో అయం, కో ను ఖో ఇమం గహేత్వా సమణస్స గోతమస్స వాదం ఆరోపేస్సతీ"తి. తతో "అభయో రాజకుమారో పణ్డితో, సో సక్ఖిస్సతీతి తం ఉగ్గణ్హాపేమీ"తి నిట్ఠం గన్త్వా ఉగ్గణ్హాపేసి. సో వాదజ్ఝాసయతాయ తస్స వచనం సమ్పటిచ్ఛన్తో "ఏవం, భన్తే,"తి ఆహ.

౮౪. అకాలో ఖో అజ్జాతి అయం పఞ్హో చతూహి మాసేహి అభిసఙ్ఖతో, తత్థ ఇదం గహేత్వా ఇదం విస్సజ్జియమానే దివసభాగో నప్పహోస్సతీతి మఞ్ఞన్తో ఏవం చిన్తేసి. **నో దానీ**తి స్వే దాని. **అత్తచతుత్థో**తి కస్మా బహూహి సద్ధిం న నిమన్తేసి? ఏవం కిరస్స అహోసి – "బహూసు నిసిన్నేసు థోకం దత్వా వదన్తస్స అఞ్ఞం సుత్తం అఞ్ఞం కారణం అఞ్ఞం తథారూపం వత్థుం ఆహరిత్వా దస్సేస్సతి, ఏవం సన్తే కలహో వా కోలాహలమేవ వా భవిస్సతి. అథాపి ఏకకంయేవ నిమన్తేస్సామి, ఏవమ్పి మే గరహా ఉప్పజ్జిస్సతి 'యావమచ్ఛరీ వాయం అభయో, భగవన్తం దివసే దివసే భిక్ఖూనం సతేనపి సహస్సేనపి సద్ధిం చరన్తం దిస్వాపి ఏకకంయేవ నిమన్తేసీ'"తి. "ఏవం పన దోసో న భవిస్సతీ"తి అపరేహి తీహి సద్ధిం అత్తచతుత్థం నిమన్తేసి.

౮౫. న ఖ్వేత్థ, రాజకుమార, ఏకంసేనాతి న ఖో, రాజకుమార, ఏత్థ పఞ్హే ఏకంసేన విస్సజ్జనం హోతి. ఏవరూపఞ్హి వాచం తథాగతో భాసేయ్యాపి న భాసేయ్యాపి. భాసితపచ్చయేన అత్థం పస్సన్తో భాసేయ్య, అపస్సన్తో న భాసేయ్యాతి అత్థో. ఇతి భగవా మహానిగణ్ఠేన చతూహి మాసేహి అభిసఙ్ఖతం పఞ్హం అసనిపాతేన పబ్బతకూటం వియ ఏకవచనేనేవ సంచుణ్ణేసి. **అనస్సుం నిగణ్ఠా**తి నట్ఠా నిగణ్ఠా.

౮౬. **అజ్కే నిసిన్నో హోతీ**తి ఊరూసు నిసిన్నో హోతి. లేసవాదినో హి వాదం పట్ఠపేన్తా కిఞ్చిదేవ ఫలం వా పుప్ఫం వా పోత్థకం వా గహేత్వా నిసీదన్తి. తే అత్తనో జయే సతి పరం అజ్ఝోత్థరన్తి, పరస్స జయే సతి ఫలం ఖాదన్తా వియ పుప్ఫం ఘాయన్తా వియ పోత్థకం వాచేన్తా వియ విక్ఖేపం దస్సేన్తి. అయం పన చిన్తేసి – "సమ్మాసమ్బుద్ధో ఏస ఓసటసఙ్గామో పరవాదమద్దనో. సచే మే జయో భవిస్సతి, ఇచ్చేతం కుసలం. నో చే భవిస్సతి, దారకం విజ్ఝిత్వా రోదాపేస్సామి. తతో పస్సథ, భో, అయం దారకో రోదతి, ఉట్ఠహథ తావ, పచ్ఛాపి జానిస్సామా"తి తస్మా దారకం గహేత్వా నిసీది. భగవా పన రాజకుమారతో సహస్సగుణేనపి సతసహస్సగుణేనపి వాదీవరతరో, "ఇమమేవస్స దారకం ఉపమం కత్వా వాదం భిన్దిస్సామీ"తి చిన్తేత్వా "తం కిం మఞ్ఞసి రాజకుమారా"తిఆదిమాహ.

తత్థ **ముఖే ఆహరేయ్యా**తి ముఖే ఠపేయ్య. **ఆహరేయ్యస్సాహ**న్తి అపనేయ్యం అస్స అహం. **ఆదికేనేవా**తి పఠమపయోగేనేవ. **అభూత**న్తి అభూతత్థం. **అతచ్ఛ**న్తి న తచ్ఛం. **అనత్థసంహిత**న్తి న అత్థసంహితం న వడ్ఢినిస్సితం. **అప్పియా అమనాపా**తి నేవ పియా న మనాపా. ఇమినా నయేనేవ సబ్బత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

తత్థ అప్పియపక్ఖే **పఠమవాచా** అచోరంయేవ చోరోతి, అదాసంయేవ దాసోతి, అదుప్పయుత్తంయేవ దుప్పయుత్తోతి పవత్తా. న తం తథాగతో భాసతి. **దుతియవాచా** చోరంయేవ చోరో అయన్తిఆదివసేన పవత్తా. తమ్పి తథాగతో న భాసతి. **తతియవాచా** "ఇదాని అకతపుఞ్ఞతాయ దుగ్గతో దుబ్బణ్ణో అప్పేసక్ఖో , ఇధ ఠత్వాపి పున పుఞ్ఞం న కరోసి, దుతియచిత్తవారే కథం చతూహి అపాయేహి న ముచ్చిస్ససీ"తి ఏవం మహాజనస్స అత్థపురేక్ఖారేన ధమ్మపురేక్ఖారేన అనుసాసనీపురేక్ఖారేన చ వత్తబ్బవాచా. **తత్ర కాలఞ్ఞూ తథాగతో**తి తస్మిం తతియబ్యాకరణే తస్సా వాచాయ బ్యాకరణత్థాయ తథాగతో కాలఞ్ఞూ హోతి, మహాజనస్స ఆదానకాలం గహణకాలం జానిత్వావ బ్యాకరోతీతి అత్థో.

పియపక్ఖే పఠమవాచా అట్ఠానియకథా నామ. సా ఏవం వేదితబ్బా – ఏవం కిర గామవాసిమహల్లకం నగరం ఆగన్త్వా పానాగారే పివన్తం వఞ్చేతుకామా సమ్బహులా ధుత్తా పీతట్ఠానే ఠత్వా తేన సద్ధిం సురం పివన్తా "ఇమస్స నివాసనపావురణమ్పి హత్థే భణ్డకమ్పి సబ్బం గణ్హిస్సామా"తి చిన్తేత్వా కతికం అకంసు – "ఏకేకం అత్తపచ్చక్ఖకథం కథేమ, యో 'అభూత'న్తి కథేసి, కథితం వా న సద్దహతి, తం దాసం కత్వా గణ్హిస్సామా"తి. తమ్పి మహల్లకం పుచ్ఛింసు "తుమ్హాకమ్పి తాత రుచ్చతీ"తి. ఏవం హోతు తాతాతి.

ఏకో ధుత్తో ఆహ – మయ్హం, భో మాతు, మయి కుచ్ఛిగతే కపిట్ఠఫలదోహలో అహోసి. సా అఞ్ఞం కపిట్ఠహారకం అలభమానా మంయేవ పేసేసి. అహం గన్త్వా రుక్ఖం అభిరుహితుం అసక్కోన్తో అత్తనావ అత్తానం పాదే గహేత్వా ముగ్గరం వియ రుక్ఖస్స ఉపరి ఖిపిం; అథ సాఖతో సాఖం విచరన్తో ఫలాని గహేత్వా ఓతరితుం అసక్కోన్తో ఘరం గన్త్వా నిస్సేణిం ఆహరిత్వా ఓరుయ్హ మాతు సన్తికం గన్త్వా ఫలాని మాతుయా అదాసిం; తాని పన మహన్తాని హోన్తి చాటిప్పమాణాని. తతో మే మాతరా ఏకాసనే నిసిన్నాయ సమసట్ఠిఫలాని ఖాదితాని. మయా ఏకుచ్ఛఙ్గేన ఆనీతఫలేసు సేసకాని కులసన్తకే గామే ఖుద్దకమహల్లకానం అహేసుం. అమ్హాకం ఘరం సోళసహత్థం, సేసపరిక్ఖారభణ్డకం అపనేత్వా కపిట్ఠఫలేహేవ యావ ఛదనం పూరితం. తతో అతిరేకాని గహేత్వా గేహద్వారే రాసిం అకంసు. సో అసీతిహత్థుబ్బేధో పబ్బతో వియ అహోసి. కిం ఈదిసం, భో సక్కా, సద్దహితున్తి?

గామికమహల్లకో తుణ్హీ నిసీదిత్వా సబ్బేసం కథాపరియోసానే పుచ్ఛితో ఆహ – “ఏవం భవిస్సతి తాతా, మహన్తం రట్ఠం, రట్ఠమహన్తతాయ సక్కా సద్దహితు”న్తి. యథా చ తేన, ఏవం సేసేహిపి తథారూపాసు నిక్కారణకథాసు కథితాసు ఆహ – మయ్హమ్పి తాతా సుణాథ, న తుమ్హాకంయేవ కులాని, అమ్హాకమ్పి కులం మహాకులం, అమ్హాకం పన అవసేసఖేత్తేహి కప్పాసఖేత్తం మహన్తతరం . తస్స అనేకకరీససతస్స కప్పాసఖేత్తస్స మజ్ఝే ఏకో కప్పాసరుక్ఖో మహా అసీతిహత్థుబ్బేధో అహోసి. తస్స పఞ్చ సాఖా, తాసు అవసేససాఖా ఫలం న గణ్హింసు, పాచీనసాఖాయ ఏకమేవ మహాచాటిమత్తం ఫలం అహోసి. తస్స ఛ అంసియో, ఛసు అంసీసు ఛ కప్పాసపిణ్డియో పుప్ఫితా. అహం మస్సుం కారేత్వా న్హాతవిలిత్తో ఖేత్తం గన్త్వా తా కప్పాసపిణ్డియో పుప్ఫితా దిస్వా ఠితకోవ హత్థం పసారేత్వా గణ్హిం. తా కప్పాసపిణ్డియో థామసమ్పన్నా ఛ దాసా అహేసుం. తే సబ్బే మం ఏకకం ఓహాయ పలాతా. ఏత్తకే అద్ధానే తే న పస్సామి, అజ్జ దిట్ఠా, తుమ్హే తే ఛ జనా. త్వం నన్దో నామ, త్వం పుణ్ణో నామ, త్వం వడ్ఢమానో నామ, త్వం చిత్తో నామ త్వం మఙ్గలో నామ, త్వం పోట్ఠియో నామాతి వత్వా ఉట్ఠాయ నిసిన్నకేయేవ చూళాసు గహేత్వా అట్ఠాసి. తే “న మయం దాసా”తిపి వత్తుం నాసక్ఖింసు. అథ నే కడ్ఢన్తో వినిచ్ఛయం నేత్వా లక్ఖణం ఆరోపేత్వా యావజీవం దాసే కత్వా పరిభుఞ్జి. ఏవరూపిం కథం తథాగతో న భాసతి.

దుతియవాచా ఆమిసహేతుచాటుకమ్యతాదివసేన నానప్పకారా పరేసం థోమనవాచా చేవ, చోరకథం రాజకథన్తి ఆదినయప్పవత్తా తిరచ్ఛానకథా చ. తమ్పి తథాగతో న భాసతి. **తతియవాచా** అరియసచ్చసన్నిస్సితకథా, యం వస్ససతమ్పి సుణన్తా పణ్డితా నేవ తిత్తిం గచ్ఛన్తి. ఇతి తథాగతో నేవ సబ్బమ్పి అప్పియవాచం భాసతి న పియవాచం. తతియం తతియమేవ పన భాసితబ్బకాలం అనతిక్కమిత్వా భాసతి. తత్థ తతియం అప్పియవాచం సన్ధాయ హేట్ఠా దహరకుమారఉపమా ఆగతాతి వేదితబ్బం.

౮౭. **ఉదాహు ఠానసోవేత**న్తి ఉదాహు ఠానుప్పత్తికఞాణేన తఙ్ఖణంయేవ తం తథాగతస్స ఉపట్ఠాతీతి పుచ్ఛతి. **సఞ్ఞాతో**తి ఞాతో పఞ్ఞాతో పాకటో. **ధమ్మధాతూ**తి ధమ్మసభావో. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సేతం అధివచనం . తం భగవతా సుప్పటివిద్ధం, హత్థగతం భగవతో. తస్మా సో యం యం ఇచ్ఛతి, తం తం సబ్బం ఠానసోవ పటిభాతీతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. అయం పన ధమ్మదేసనా నేయ్యపుగ్గలవసేన పరినిట్ఠితాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అభయరాజకుమారసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. బహువేదనీయసుత్తవణ్ణనా

౮౮. **ఏవం మే సుత**న్తి బహువేదనీయసుత్తం. తత్థ **పఞ్చకఙ్గో థపతీ**తి పఞ్చకఙ్గోతి తస్స నామం. వాసిఫరసునిఖాదనదణ్డముగ్గరకాళసుత్తనాళిసఙ్ఖాతేహి వా అఙ్గేహి సమన్నాగతత్తా సో పఞ్చఙ్గోతి పఞ్ఞాతో. **థపతీ**తి వడ్ఢకీజేట్ఠకో. **ఉదాయీ**తి పణ్డితఉదాయిత్థేరో.

౮౯. **పరియాయ**న్తి కారణం. **ద్వేపానన్దా**తి ద్వేపి, ఆనన్ద. **పరియాయేనా**తి కారణేన. ఏత్థ చ కాయికచేతసికవసేన **ద్వే** వేదితబ్బా. సుఖాదివసేన **తిస్సో**, ఇన్ద్రియవసేన సుఖిన్ద్రియాదికా **పఞ్చ**, ద్వారవసేన చక్ఖుసమ్ఫస్సజాదికా **ఛ**,

ఉపవిచారవసేన “చక్ఖునా రూపం దిస్వా సోమనస్సట్ఠానియం రూపం ఉపవిచరతీ”తిఆదికా **అట్ఠారస,** ఛ గేహస్సితాని సోమనస్సాని, ఛ నేక్ఖమ్మసితాని సోమనస్సాని, ఛ గేహస్సితాని దోమనస్సాని, ఛ నేక్ఖమ్మసితాని దోమనస్సాని, ఛ గేహస్సితా ఉపేక్ఖా, ఛ నేక్ఖమ్మసితాతి ఏవం **ఛత్తింస,** తా అతీతే ఛత్తింస, అనాగతే ఛత్తింస, పచ్చుప్పన్నే ఛత్తింసాతి ఏవం **అట్ఠవేదనాసతం** వేదితబ్బం.

౯౦. పఞ్చ ఖో ఇమే, ఆనన్ద, కామగుణాతి అయం పాటిఏక్కో అనుసన్ధి. న కేవలమ్పి ద్వే ఆదిం కత్వా వేదనా భగవతా పఞ్ఞత్తా, పరియాయేన ఏకాపి వేదనా కథితా. తం దస్సేన్తో పఞ్చకఙ్గస్స థపతినో వాదం ఉపత్థమ్భేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి.

అభిక్కన్తతరన్తి సున్దరతరం. **పణీతతరన్తి** అతప్పకతరం. ఏత్థ చ చతుత్థజ్ఝానతో పట్ఠాయ అదుక్ఖమసుఖా వేదనా, సాపి సన్తట్ఠేన పణీతట్ఠేన చ సుఖన్తి వుత్తా. ఛ గేహస్సితాని సుఖన్తి వుత్తాని. నిరోధో అవేదయితసుఖవసేన సుఖం నామ జాతో. పఞ్చకామగుణవసేన హి అట్ఠసమాపత్తివసేన చ ఉప్పన్నం వేదయితసుఖం నామ. నిరోధో అవేదయితసుఖం నామ. ఇతి వేదయితసుఖం వా హోతు అవేదయితసుఖం వా, తం నిద్దుక్ఖభావసఙ్ఖాతేన సుఖట్ఠేన ఏకన్తసుఖమేవ జాతం.

౯౧. యత్థ యత్థాతి యస్మిం యస్మిం ఠానే. **సుఖం ఉపలబ్భతీతి** వేదయితసుఖం వా అవేదయితసుఖం వా ఉపలబ్భతి. **తం తం తథాగతో సుఖస్మిం పఞ్ఞపేతీతి** తం సబ్బం తథాగతో నిద్దుక్ఖభావం సుఖస్మింయేవ పఞ్ఞపేతీతి. ఇధ భగవా నిరోధసమాపత్తిం సీసం కత్వా నేయ్యపుగ్గలవసేన అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం నిట్ఠాపేసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

బహువేదనీయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. అపణ్ణకసుత్తవణ్ణనా

౯౨. ఏవం మే సుతన్తి అపణ్ణకసుత్తం. తత్థ **చారికన్తి** అతురితచారికం.

౯౩. అత్థి పన వో గహపతయోతి కస్మా ఆహ? సో కిర గామో అటవిద్వారే నివిట్ఠో. నానావిధా సమణబ్రాహ్మణా దివసం మగ్గం గన్త్వా సాయం తం గామం వాసత్థాయ ఉపేన్తి, తేసం తే మనుస్సా మఞ్చపీఠాని పత్థరిత్వా పాదే ధోవిత్వా పాదే మక్ఖేత్వా కప్పియపానకాని దత్వా పునదివసే నిమన్తేత్వా దానం దేన్తి. తే పసన్నచిత్తా తేహి సద్ధిం సమ్మోదమానా ఏవం వదన్తి “అత్థి పన వో గహపతయో కిఞ్చి దస్సనం గహిత”న్తి? నత్థి, భన్తేతి. “గహపతయో వినా దస్సనేన లోకో న నియ్యాతి, ఏకం దస్సనం రుచ్చిత్వా ఖమాపేత్వా గహేతుం వట్టతి, ‘సస్సతో లోకో’తి దస్సనం గణ్హథా”తి వత్వా పక్కన్తా. అపరదివసే అఞ్ఞే ఆగతా. తేపి తథేవ పుచ్ఛింసు. తే తేసం “ఆమ, భన్తే, పురిమేసు దివసేసు తుమ్హాదిసా సమణబ్రాహ్మణా ఆగన్త్వా ‘సస్సతో లోకో’తి అమ్హే ఇదం దస్సనం గాహాపేత్వా గతా”తి ఆరోచేసుం. “తే బాలా కిం జానన్తి? ‘ఉచ్ఛిజ్జతి అయం లోకో’తి ఉచ్ఛేదదస్సనం గణ్హథా”తి ఏవం తేపి ఉచ్ఛేదదస్సనం గణ్హాపేత్వా పక్కన్తా. ఏతేనుపాయేన అఞ్ఞే ఏకచ్చసస్సతం, అఞ్ఞే అన్తానన్తం , అఞ్ఞే అమరావిక్ఖేపన్తి ఏవం ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో ఉగ్గణ్హాపేసుం. తే పన ఏకదిట్ఠియమ్పి పతిట్ఠాతుం నాసక్ఖింసు.

సబ్బపచ్ఛా భగవా అగమాసి. సో తేసం హితత్థాయ పుచ్ఛన్తో “అత్థి పన వో గహపతయో”తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆకారవతీ**తి కారణవతీ సహేతుకా. **అపణ్ణకో**తి అవిరద్ధో అద్వేజ్ఝగామీ ఏకంసగాహికో.

౯౪. **నత్థి దిన్న**న్తిఆది దసవత్థుకా మిచ్ఛాదిట్ఠి హేట్ఠా సాలేయ్యకసుత్తే విత్థారితా. తథా తబ్బిపచ్చనీకభూతా సమ్మాదిట్ఠి.

౯౫. **నేక్ఖమ్మే ఆనిసంస**న్తి యో నేసం అకుసలతో నిక్ఖన్తభావే ఆనిసంసో, యో చ వోదానపక్ఖో విసుద్ధిపక్ఖో, తం న పస్సన్తీతి అత్థో. **అసద్ధమ్మసఞ్ఞత్తీ**తి అభూతధమ్మసఞ్ఞాపనా . **అత్తానుక్కంసేతీ**తి ఠపేత్వా మం కో అఞ్ఞో అత్తనో దస్సనం పరే గణ్హాపేతుం సక్కోతీతి అత్తానం ఉక్ఖిపతి. **పరం వమ్భేతీ**తి ఏత్తకేసు జనేసు ఏకోపి అత్తనో దస్సనం పరే గణ్హాపేతుం న సక్కోతీతి ఏవం పరం హేట్ఠా ఖిపతి. **పుబ్బేవ ఖో పనా**తి పుబ్బే మిచ్ఛాదస్సనం గణ్హన్తస్సేవ సుసీల్యం పహీనం హోతి, దుస్సీలభావో పచ్చుపట్ఠితో. **ఏవమస్సిమే**తి ఏవం అస్స ఇమే మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదయో సత్త. అపరాపరం ఉప్పజ్జనవసేన పన తేయేవ మిచ్ఛాదిట్ఠిపచ్చయా అనేకే పాపకా అకుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి నామ.

తత్రాతి తాసు తేసం సమణబ్రాహ్మణానం లద్ధీసు. **కలిగ్గహో**తి పరాజయగ్గాహో. **దుస్సమత్తో సమాదిన్నో**తి దుగ్గహితో దుప్పరామట్ఠో. **ఏకంసం ఫరిత్వా తిట్ఠతీ**తి ఏకన్తం ఏకకోట్ఠాసం సకవాదమేవ ఫరిత్వా అధిముచ్చిత్వా తిట్ఠతి, “సచే ఖో నత్థి పరో లోకో”తి ఏవం సన్తేయేవ సోత్థిభావావహో హోతి. **రిఞ్చతీ**తి వజ్జేతి.

౯౬. **సద్ధమ్మసఞ్ఞత్తీ**తి భూతధమ్మసఞ్ఞాపనా.

కటగ్గహోతి జయగ్గాహో. **సుసమత్తో సమాదిన్నో**తి సుగ్గహితో సుపరామట్ఠో. **ఉభయంసం ఫరిత్వా తిట్ఠతీ**తి ఉభయన్తం ఉభయకోట్ఠాసం సకవాదం పరవాదఞ్చ ఫరిత్వా అధిముచ్చిత్వా తిట్ఠతి “సచే ఖో అత్థి పరో లోకో”తి ఏవం సన్తేపి “సచే ఖో నత్థి పరో లోకో”తి ఏవం సన్తేపి సోత్థిభావావహో హోతి. పరతోపి ఏకంసఉభయంసేసు ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

౯౭. **కరోతో**తి సహత్థా కరోన్తస్స. **కారయతో**తి ఆణత్తియా కారేన్తస్స. **ఛిన్దతో**తి పరేసం హత్థాదీని ఛిన్దన్తస్స. **పచతో**తి దణ్డేన పీళేన్తస్స వా తజ్జేన్తస్స వా. **సోచయతో**తి పరస్స భణ్డహరణాదీహి సోకం సయం కరోన్తస్సపి పరేహి కారేన్తస్సపి. **కిలమతో**తి ఆహారూపచ్ఛేద-బన్ధనాగారప్పవేసనాదీహి సయం కిలమన్తస్సాపి పరేహి కిలమాపేన్తస్సాపి. **ఫన్దతో ఫన్దాపయతో**తి పరం ఫన్దన్తం ఫన్దనకాలే సయమ్పి ఫన్దతో పరమ్పి ఫన్దాపయతో. **పాణమతిపాతయతో**తి పాణం హనన్తస్సపి హనాపేన్తస్సపి. ఏవం సబ్బత్థ కరణకారాపనవసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో.

సన్ధిన్తి ఘరసన్ధిం. **నిల్లోప**న్తి మహావిలోపం. **ఏకాగారిక**న్తి ఏకమేవ ఘరం పరివారేత్వా విలుమ్పనం. **పరిపన్థే తిట్ఠతో**తి ఆగతాగతానం అచ్ఛిన్దనత్థం మగ్గే తిట్ఠతో. **కరోతో న కరీయతి పాప**న్తి యంకిఞ్చి పాపం కరోమీతి సఞ్ఞాయ కరోతోపి పాపం న కరీయతి, నత్థి పాపం. సత్తా పన కరోమాతి ఏవంసఞ్ఞినో హోన్తీతి అత్థో. **ఖురపరియన్తేనా**తి ఖురనేమినా, ఖురధారసదిసపరియన్తేన వా. **ఏకం మంసఖల**న్తి ఏకం మంసరాసిం. **పుఞ్జ**న్తి తస్సేవ వేవచనం. **తతోనిదాన**న్తి ఏకమంసఖలకరణనిదానం. దక్ఖిణతీరే మనుస్సా కక్ఖళా దారుణా, తే సన్ధాయ **హనన్తో**తిఆది వుత్తం. ఉత్తరతీరే సద్ధా హోన్తి పసన్నా బుద్ధమామకా ధమ్మమామకా సఙ్ఘమామకా, తే సన్ధాయ **దదన్తో**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **యజన్తో**తి మహాయాగం కరోన్తో. **దమేనా**తి ఇన్ద్రియదమేన ఉపోసథకమ్మేన. **సంయమేనా**తి సీలసంయమేన. **సచ్చవజ్జేనా**తి సచ్చవచనేన. **ఆగమో**తి ఆగమనం, పవత్తీతి అత్థో. సబ్బథాపి పాపపుఞ్ఞానం కిరియమేవ పటిక్ఖిపన్తి. సుక్కపక్ఖోపి వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. సేసమేత్థ పురిమవారే వుత్తసదిసమేవ.

౧౦౦. నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయోతి ఏత్థ పచ్చయో హేతువేవచనం. ఉభయేనాపి విజ్జమానకమేవ కాయదుచ్చరితాదిసంకిలేసపచ్చయం కాయసుచరితాదివిసుద్ధిపచ్చయం పటిక్ఖిపన్తి. **నత్థి బలం, నత్థి వీరియం, నత్థి పురిసథామో, నత్థి పురిసపరక్కమో**తి సత్తానం సంకిలేసితుం వా విసుజ్ఝితుం వా బలం వా వీరియం వా పురిసేన కాతబ్బో నామ పురిసథామో వా పురిసపరక్కమో వా నత్థి.

సబ్బే సత్తాతి ఓట్ఠగోణగద్రభాదయో అనవసేసే నిదస్సేన్తి. **సబ్బే పాణా**తి ఏకిన్ద్రియో పాణో ద్విన్ద్రియో పాణోతి ఆదివసేన వదన్తి. **సబ్బే భూతా**తి అణ్డకోసవత్థికోసేసు భూతే సన్ధాయ వదన్తి. **సబ్బే జీవా**తి సాలియవగోధుమాదయో సన్ధాయ వదన్తి. తేసు హేతే విరుహనభావేన జీవసఞ్ఞినో. **అవసా అబలా అవీరియా**తి తేసం అత్తనో వసో వా బలం వా వీరియం వా నత్థి. **నియతిసఙ్గతిభావపరిణతా**తి ఏత్థ **నియతీ**తి నియతతా. **సఙ్గతీ**తి ఛన్నం అభిజాతీనం తత్థ తత్థ గమనం. **భావో**తి సభావోయేవ. ఏవం నియతియా చ సఙ్గతియా చ భావేన చ పరిణతా నానప్పకారతం పత్తా. యేన హి యథా భవితబ్బం, సో తథేవ భవతి. యేన నో భవితబ్బం, సో న భవతీతి దస్సేన్తి. **ఛస్వేవాభిజాతీసూ**తి ఛసు ఏవ అభిజాతీసు ఠత్వా సుఖఞ్చ దుక్ఖఞ్చ పటిసంవేదేన్తి, అఞ్ఞా సుఖదుక్ఖభూమి నత్థీతి దస్సేన్తి.

తత్థ ఛ అభిజాతియో నామ కణ్హాభిజాతి నీలాభిజాతి లోహితాభిజాతి హలిద్దాభిజాతి సుక్కాభిజాతి పరమసుక్కాభిజాతీతి. తత్థ సాకుణికో సూకరికో లుద్దో మచ్ఛఘాతకో చోరో చోరఘాతకో, యే వా పనఞ్ఞేపి కేచి కురూరకమ్మన్తా, అయం కణ్హాభిజాతి నామ. భిక్ఖూ నీలాభిజాతీతి వదన్తి. తే కిర చతూసు పచ్చయేసు కణ్టకే పక్ఖిపిత్వా ఖాదన్తి. "భిక్ఖూ చ కణ్టకవుత్తినో"తి అయఞ్హి నేసం పాళియేవ. అథ వా కణ్టకవుత్తికా ఏవం నామ ఏకే పబ్బజితాతి వదన్తి. "సమణకణ్టకవుత్తికా"తిపి హి నేసం పాళి. లోహితాభిజాతి నామ నిగణ్ఠా ఏకసాటకాతి వదన్తి. ఇమే కిర పురిమేహి ద్వీహి పణ్డరతరా. గిహీ అచేలకసావకా హలిద్దాభిజాతీతి వదన్తి. ఇతి అత్తనో పచ్చయదాయకే నిగణ్ఠేహిపి జేట్ఠకతరే కరోన్తి. నన్దో, వచ్ఛో, సఙ్కిచ్చో, అయం సుక్కాభిజాతీతి వదన్తి. తే కిర పురిమేహి చతూహి పణ్డరతరా. ఆజీవకే పన పరమసుక్కాభిజాతీతి వదన్తి. తే కిర సబ్బేహి పణ్డరతరా.

తత్థ సబ్బే సత్తా పఠమం సాకుణికాదయోవ హోన్తి, తతో విసుజ్ఝమానా సక్యసమణా హోన్తి, తతో విసుజ్ఝమానా నిగణ్ఠా, తతో ఆజీవకసావకా, తతో నన్దాదయో, తతో ఆజీవకాతి అయమేతేసం లద్ధి. సుక్కపక్ఖో వుత్తపచ్చనీకేన వేదితబ్బో. సేసమిధాపి పురిమవారే వుత్తసదిసమేవ.

ఇమాసు పన తీసు దిట్ఠీసు నత్థికదిట్ఠి విపాకం పటిబాహతి, అకిరియదిట్ఠి కమ్మం పటిబాహతి, అహేతుకదిట్ఠి ఉభయమ్పి పటిబాహతి. తత్థ కమ్మం పటిబాహన్తేనాపి విపాకో పటిబాహితో హోతి, విపాకం పటిబాహన్తేనాపి కమ్మం పటిబాహితం. ఇతి సబ్బేపేతే అత్థతో ఉభయపటిబాహకా నత్థికవాదా చేవ అహేతుకవాదా అకిరియవాదా చ హోన్తి. యే పన తేసం లద్ధిం గహేత్వా రత్తిట్ఠానే దివాట్ఠానే నిసిన్నా సజ్ఝాయన్తి వీమంసన్తి, తేసం – "నత్థి దిన్నం నత్థి యిట్ఠం, కరోతో న

కరియతి పాపం, నత్థి హేతు నత్థి పచ్చయో”తి తస్మిం ఆరమ్మణే మిచ్ఛాసతి సన్తిట్ఠతి , చిత్తం ఏకగ్గం హోతి, జవనాని జవన్తి, పఠమజవనే సతేకిచ్ఛా హోన్తి, తథా దుతియాదీసు. సత్తమే బుద్ధానమ్పి అతేకిచ్ఛా అనివత్తినో అరిట్ఠకణ్టకసదిసా.

తత్థ కోచి ఏకం దస్సనం ఓక్కమతి, కోచి ద్వే, కోచి తీణిపి, ఏకస్మిం ఓక్కన్తేపి ద్వీసు తీసు ఓక్కన్తేసుపి నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికోవ హోతి, పత్తో సగ్గమగ్గావరణఞ్చేవ మోక్ఖమగ్గావరణఞ్చ, అభబ్బో తస్స అత్తభావస్స అనన్తరం సగ్గమ్పి గన్తుం, పగేవ మోక్ఖం. వట్టఖాణు నామేస సత్తో పథవీగోపకో. కిం పనేస ఏకస్మింయేవ అత్తభావే నియతో హోతి, ఉదాహు అఞ్ఞస్మిమ్పీతి? ఏకస్మిఞ్ఞేవ నియతో, ఆసేవనవసేన పన భవన్తరేపి తం తం దిట్ఠిం రోచేతియేవ. ఏవరూపస్స హి యేభుయ్యేన భవతో వుట్ఠానం నామ నత్థి.

> తస్మా అకల్యాణజనం, ఆసీవిసమివోరగం;
> ఆరకా పరివజ్జేయ్య, భూతికామో విచక్ఖణోతి.

౧౦౩. **నత్థి సబ్బసో ఆరుప్పాతి** అరూపబ్రహ్మలోకో నామ సబ్బాకారేన నత్థి. **మనోమయాతి** ఝానచిత్తమయా. **సఞ్ఞామయాతి** అరూపజ్ఝానసఞ్ఞాయ సఞ్ఞామయా. **రూపానంయేవ నిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయ పటిపన్నో హోతీతి** అయం లాభీ వా హోతి తక్కీ వా. లాభీ నామ రూపావచరజ్ఝానలాభీ. తస్స రూపావచరే కఙ్ఖా నత్థి, అరూపావచరలోకే అత్థి . సో – “అహం ఆరుప్పా అత్థీతి వదన్తానమ్పి నత్థీతి వదన్తానమ్పి సుణామి, అత్థి నత్థీతి పన న జానామి. చతుత్థజ్ఝానం పదట్ఠానం కత్వా అరూపావచరజ్ఝానం నిబ్బత్తేస్సామి. సచే ఆరుప్పా అత్థి, తత్థ నిబ్బత్తిస్సామి, సచే నత్థి, రూపావచరబ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తిస్సామి. ఏవం మే అపణ్ణకో ధమ్మో అపణ్ణకోవ అవిరద్ధోవ భవిస్సతీ”తి తథా పటిపజ్జతి. తక్కీ పన అప్పటిలద్ధజ్ఝానో, తస్సాపి రూపజ్ఝానే కఙ్ఖా నత్థి, అరూపలోకే పన అత్థి. సో – “అహం ఆరుప్పా అత్థీతి వదన్తానమ్పి నత్థీతి వదన్తానమ్పి సుణామి, అత్థి నత్థీతి పన న జానామి. కసిణపరికమ్మం కత్వా చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తం పదట్ఠానం కత్వా అరూపావచరజ్ఝానం నిబ్బత్తేస్సామి. సచే ఆరుప్పా అత్థి, తత్థ నిబ్బత్తిస్సామి. సచే నత్థి, రూపావచరబ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తిస్సామి. ఏవం మే అపణ్ణకో ధమ్మో అపణ్ణకోవ అవిరద్ధోవ భవిస్సతీ”తి తథా పటిపజ్జతి.

౧౦౪. **భవనిరోధోతి** నిబ్బానం. **సారాగాయ సన్తికేతి** రాగవసేన వట్టే రజ్జనస్స సన్తికే. **సంయోగాయాతి** తణ్హావసేన సంయోజనత్థాయ. **అభినన్దనాయాతి** తణ్హాదిట్ఠివసేన అభినన్దనాయ. **పటిపన్నో హోతీతి** అయమ్పి లాభీ వా హోతి తక్కీ వా. లాభీ నామ అట్ఠసమాపత్తిలాభీ. తస్స ఆరుప్పే కఙ్ఖా నత్థి, నిబ్బానే అత్థి. సో – “అహం నిరోధో అత్థీతిపి నత్థీతిపి సుణామి, సయం న జానామి. సమాపత్తిం పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేస్సామి. సచే నిరోధో భవిస్సతి, అరహత్తం పత్వా పరినిబ్బాయిస్సామి. నో చే భవిస్సతి, ఆరుప్పే నిబ్బత్తిస్సామీ”తి ఏవం పటిపజ్జతి. తక్కీ పన ఏకసమాపత్తియాపి న లాభీ, ఆరుప్పే పనస్స కఙ్ఖా నత్థి, భవనిరోధే అత్థి. సో – “అహం నిరోధో అత్థీతిపి నత్థీతిపి సుణామి, సయం న జానామి, కసిణపరికమ్మం కత్వా అట్ఠసమాపత్తియో నిబ్బత్తేత్వా సమాపత్తిపదట్ఠానం విపస్సనం వడ్ఢేస్సామి. సచే నిరోధో భవిస్సతి, అరహత్తం పత్వా పరినిబ్బాయిస్సామి. నో చే భవిస్సతి, ఆరుప్పే నిబ్బత్తిస్సామీ”తి ఏవం పటిపజ్జతి. ఏత్థాహ – “అత్థి దిన్నన్తిఆదీని తావ అపణ్ణకాని భవన్తు, నత్థి దిన్నన్తిఆదీని పన కథం అపణ్ణకానీ”తి. గహణవసేన. తాని హి అపణ్ణకం అపణ్ణకన్తి ఏవం గహితత్తా అపణ్ణకాని నామ జాతాని.

౧౦౩. చత్తారోమేతి అయం పాటిఏక్కో అనుసన్ధి. నత్థికవాదో, అహేతుకవాదో అకిరియవాదో, ఆరుప్పా నత్థి నిరోధో నత్థీతి ఏవంవాదినో చ ద్వేతి ఇమే పఞ్చ పుగ్గలా హేట్ఠా తయో పుగ్గలావ హోన్తి. అత్థికవాదాదయో పఞ్చ ఏకో చతుత్థపుగ్గలోవ హోతి. ఏతమత్థం దస్సేతుం భగవా ఇమం దేసనం ఆరభి. తత్థ సబ్బం అత్థతో ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అపణ్ణకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

၂. భిక్ఖువగ్గో

၁. అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా

၁၀၇. ఏవం మే సుతన్తి అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదసుత్తం. తత్థ **అమ్బలట్ఠికాయం విహరతీ**తి వేళువనవిహారస్స పచ్చన్తే పధానఘరసఙ్ఖేపే వివేకకామానం వసనత్థాయ కతే అమ్బలట్ఠికాతి ఏవంనామకే పాసాదే పవివేకం బ్రూహయన్తో విహరతి. కణ్టకో నామ జాతకాలతో పట్ఠాయ తిఖిణోవ హోతి, ఏవమేవం అయమ్పి ఆయస్మా సత్తవస్సికసామణేరకాలేయేవ పవివేకం బ్రూహయమానో తత్థ విహాసి. **పటిసల్లానా వుట్ఠితో**తి ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠాయ. **ఆసనన్తి** పకతిపఞ్ఞత్తమేవేత్థ ఆసనం అత్థి, తం పప్ఫోటేత్వా ఠపేసి. **ఉదకాధానే**తి ఉదకభాజనే. “ఉదకట్ఠానే”తిపి పాఠో.

ఆయస్మన్తం రాహులం ఆమన్తేసీతి ఓవాదదానత్థం ఆమన్తేసి. భగవతా హి రాహులత్థేరస్స సమ్బహులా ధమ్మదేసనా కతా. సామణేరపఞ్హం థేరస్సేవ వుత్తం. తథా రాహులసంయుత్తం మహారాహులోవాదసుత్తం చూళరాహులోవాదసుత్తమిదం అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదసుత్తన్తి.

అయఞ్హి ఆయస్మా సత్తవస్సికకాలే భగవన్తం చీవరకణ్ణే గహేత్వా “దాయజ్జం మే సమణ దేహీ”తి దాయజ్జం యాచమానో భగవతా ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరస్స నియ్యాదేత్వా పబ్బాజితో. అథ భగవా దహరకుమారా నామ యుత్తాయుత్తం కథం కథేన్తి, ఓవాదమస్స దేమీతి రాహులకుమారం ఆమన్తేత్వా “సామణేరేన నామ, రాహుల, తిరచ్ఛానకథం కథేతుం న వట్టతి, త్వం కథయమానో ఏవరూపం కథం కథేయ్యాసీ”తి సబ్బబుద్ధేహి అవిజహితం దసపుచ్ఛం పఞ్చపణ్ణాసవిస్సజ్జనం – “ఏకో పఞ్హో ఏకో ఉద్దేసో ఏకం వేయ్యాకరణం ద్వే పఞ్హా…పే.… దస పఞ్హా దస ఉద్దేసా దస వేయ్యాకరణాతి. ఏకం నామ కిం? సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా…పే.… దస నామ కిం? దసహఙ్గేహి సమన్నాగతో అరహాతి వుచ్చతీ”తి (ఖు. పా. ౪.၁၀) ఇమం సామణేరపఞ్హం కథేసి. పున చిన్తేసి “దహరకుమారా నామ పియముసావాదా హోన్తి, అదిట్ఠమేవ దిట్ఠం అమ్హేహి, దిట్ఠమేవ న దిట్ఠం అమ్హేహీతి వదన్తి ఓవాదమస్స దేమీ”తి అక్ఖీహి ఓలోకేత్వాపి సుఖసఞ్జాననత్థం పఠమమేవ చతస్సో ఉదకాధానూపమాయో , తతో ద్వే హత్థిఉపమాయో ఏకం ఆదాసూపమఞ్చ దస్సేత్వా ఇమం సుత్తం కథేసి. చతూసు పన పచ్చయేసు తణ్హావివట్టనం పఞ్చసు కామగుణేసు ఛన్దరాగప్పహానం కల్యాణమిత్తుపనిస్సయస్స మహన్తభావఞ్చ దస్సేత్వా **రాహులసుత్తం** (సు. ని. రాహులసుత్త) కథేసి. ఆగతాగతట్ఠానే భవేసు ఛన్దరాగో న కత్తబ్బోతి దస్సేతుం **రాహులసంయుత్తం** (సం. ని. ၂.၁౮౮ ఆదయో) కథేసి. “అహం సోభామి, మమ వణ్ణాయతనం పసన్న”న్తి అత్తభావం నిస్సాయ గేహస్సితఛన్దరాగో న కత్తబ్బోతి **మహారాహులోవాదసుత్తం** కథేసి.

తత్థ రాహులసుత్తం ఇమస్మిం నామ కాలే వుత్తన్తి న వత్తబ్బం. తఞ్హి అభిణ్హోవాదవసేన వుత్తం. రాహులసంయుత్తం సత్తవస్సికకాలతో పట్ఠాయ యావ అవస్సికభిక్ఖుకాలా వుత్తం. మహారాహులోవాదసుత్తం అట్ఠారస వస్ససామణేరకాలే వుత్తం. చూళరాహులోవాదసుత్తం అవస్సికభిక్ఖుకాలే వుత్తం. కుమారకపఞ్హఞ్చ ఇదఞ్చ అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదసుత్తం సత్తవస్సికసామణేరకాలే వుత్తం. తేసు రాహులసుత్తం అభిణ్హోవాదత్థం, రాహులసంయుత్తం, థేరస్స విపస్సనాగబ్భగహణత్థం, మహారాహులోవాదం గేహస్సితఛన్దరాగవినోదనత్థం, చూళరాహులోవాదం థేరస్స పఞ్చదస-

విముత్తిపరిపాచనీయ-ధమ్మపరిపాకకాలే అరహత్తగాహాపనత్థం వుత్తం. ఇదఞ్చ పన సన్ధాయ రాహులత్థేరో భిక్ఖుసఙ్ఘమజ్ఝే తథాగతస్స గుణం కథేన్తో ఇదమాహ –

"కికీవ బీజం రక్ఖేయ్య, చామరీ వాలముత్తమం;

నిపకో సీలసమ్పన్నో, మమం రక్ఖి తథాగతో"తి. (అప. ౧.౨.౮౩);

సామణేరపఞ్హం అయుత్తవచనపహానత్థం, ఇదం అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదసుత్తం సమ్పజానముసావాదస్స అకరణత్థం వుత్తం.

తత్థ **పస్ససి నో**తి పస్ససి ను. **పరిత్త**న్తి థోకం. **సామఞ్ఞ**న్తి సమణధమ్మో. **నిక్కుజ్జిత్వా**తి అధోముఖం కత్వా. **ఉక్కుజ్జిత్వా**తి ఉత్తానం కత్వా.

౧౦౮. **సేయ్యథాపి, రాహుల, రఞ్ఞో నాగో**తి అయం ఉపమా సమ్పజానముసావాదే సంవరరహితస్స ఓపమ్మదస్సనత్థం వుత్తా. తత్థ **ఈసాదన్తో**తి రథీసాసదిసదన్తో . **ఉరుళ్హవా**తి అభివడ్ఢితో ఆరోహసమ్పన్నో. **అభిజాతో**తి సుజాతో జాతిసమ్పన్నో. **సఙ్గామావచరో**తి సఙ్గామం ఓతిణ్ణపుబ్బో. **కమ్మం కరోతీ**తి ఆగతాగతే పవట్టేన్తో ఘాతేతి. పురత్థిమకాయాదీసు పన పురత్థిమకాయేన తావ పటిసేనాయ ఫలకకోట్ఠకముణ్డపాకారాదయో పాతేతి, తథా పచ్ఛిమకాయేన. సీసేన కమ్మం నామ నియమేత్వా ఏతం పదేసం మద్దిస్సామీతి నివత్తిత్వా ఓలోకేతి, ఏత్తకేన సతమ్పి సహస్సమ్పి ద్వేధా భిజ్జతి. కణ్ణేహి కమ్మం నామ ఆగతాగతే సరే కణ్ణేహి పహరిత్వా పాతనం. దన్తేహి కమ్మం నామ పటిహత్థిఅస్సహత్థారోహఅస్సారోహపదాదీనం విజ్ఝనం. నఙ్గుట్ఠేన కమ్మం నామ నఙ్గుట్ఠే బన్ధాయ దీఘాసిలట్ఠియా వా అయముసలేన వా ఛేదనభేదనం. **రక్ఖతేవ సోణ్డ**న్తి సోణ్డం పన ముఖే పక్ఖిపిత్వా రక్ఖతి.

తత్థాతి తస్మిం తస్స హత్థినో కరణే. **అపరిచ్చత్త**న్తి అనిస్సట్ఠం, పరేసం జయం అమ్హాకఞ్చ పరాజయం పస్సీతి మఞ్ఞతి. **సోణ్డాయపి కమ్మం కరోతీ**తి అయముగ్గరం వా ఖదిరముసలం వా గహేత్వా సమన్తా అట్ఠారసహత్థట్ఠానం మద్దతి. **పరిచ్చత్త**న్తి విస్సట్ఠం, ఇదాని హత్థియోధాదీసు న కుతోచి భాయతి, అమ్హాకం జయం పరేసఞ్చ పరాజయం పస్సీతి మఞ్ఞతి. **నాహం తస్స కిఞ్చి పాప**న్తి తస్స దుక్కటాదిఆపత్తివీతిక్కమే వా మాతుఘాతకాదికమ్మేసు వా కిఞ్చి పాపం అకత్తబ్బం నామ నత్థి. **తస్మా తిహ తే**తి యస్మా సమ్పజానముసావాదినో అకత్తబ్బం పాపం నామ నత్థి, తస్మా తయా హసాయపి దవకమ్యతాయపి ముసా న భణిస్సామీతి సిక్ఖితబ్బం. **పచ్చవేక్ఖణత్థో**తి ఓలోకనత్థో, యం ముఖే వజ్జం హోతి, తస్స దస్సనత్థోతి వుత్తం హోతి. **పచ్చవేక్ఖిత్వా పచ్చవేక్ఖిత్వా**తి ఓలోకేత్వా ఓలోకేత్వా.

౧౦౯. **ససక్కం న కరణీయ**న్తి ఏకంసేనేవ న కాతబ్బం. **పటిసంహరేయ్యాసీ**తి నివత్తేయ్యాసి మా కరేయ్యాసి. **అనుపదజ్జేయ్యాసీ**తి అనుపదేయ్యాసి ఉపత్థమ్భేయ్యాసి పునప్పునం కరేయ్యాసి. **అహోరత్తానుసిక్ఖీ**తి రత్తిఞ్చ దివఞ్చ సిక్ఖమానో.

౧౧౧. **అట్టీయితబ్బ**న్తి అట్టేన పీళితేన భవితబ్బం. **హరాయితబ్బ**న్తి లజ్జితబ్బం. **జిగుచ్ఛితబ్బ**న్తి గూథం దిస్వా వియ జిగుచ్ఛా ఉప్పాదేతబ్బా. మనోకమ్మస్స పన అదేసనావత్థుకత్తా ఇధ దేసేతబ్బన్తి న వుత్తం. కిత్తకే పన ఠానే కాయకమ్మవచీకమ్మాని సోధేతబ్బాని, కిత్తకే మనోకమ్మన్తి. కాయకమ్మవచీకమ్మాని తావ ఏకస్మిం పురేభత్తేయేవ

సోధేతబ్బాని. భత్తకిచ్చం కత్వా దివాట్ఠానే నిసిన్నేన హి పచ్చవేక్ఖితబ్బం “అరుణుగ్గమనతో పట్ఠాయ యావ ఇమస్మిం ఠానే నిసజ్జా అత్థి ను ఖో మే ఇమస్మిం అన్తరే పరేసం అప్పియం కాయకమ్మం వా వచీకమ్మం వా”తి. సచే అత్థీతి జానాతి, దేసనాయుత్తం దేసేతబ్బం, ఆవికరణయుత్తం ఆవికాతబ్బం. సచే నత్థి, తేనేవ పీతిపామోజ్జేన విహాతబ్బం. మనోకమ్మం పన ఏతస్మిం పిణ్డపాతపరియేసనట్ఠానే సోధేతబ్బం. కథం? “అత్థి ను ఖో మే అజ్జ పిణ్డపాతపరియేసనట్ఠానే రూపాదీసు ఛన్దో వా రాగో వా పటిఘం వా”తి? సచే అత్థి, “పున న ఏవం కరిస్సామీ”తి చిత్తేనేవ అధిట్ఠాతబ్బం. సచే నత్థి, తేనేవ పీతిపామోజ్జేన విహాతబ్బం.

౧౧౨. **సమణా వా బ్రాహ్మణా వా**తి బుద్ధా వా పచ్చేకబుద్ధా వా తథాగతసావకా వా. **తస్మాతిహా**తి యస్మా అతీతేపి ఏవం పరిసోధేసుం, అనాగతేపి పరిసోధేస్సన్తి, ఏతరహిపి పరిసోధేన్తి, తస్మా తుమ్హేహిపి తేసం అనుసిక్ఖన్తేహి ఏవం సిక్ఖితబ్బన్తి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. ఇమం పన దేసనం భగవా యావ భవగ్గా ఉస్సితస్స రతనరాసినో యోజనియమణిక్ఖన్ధేన కూటం గణ్హన్తో వియ నేయ్యపుగ్గలవసేన పరినిట్ఠాపేసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అమ్బలట్ఠికరాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. మహారాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩. **ఏవం మే సుత**న్తి మహారాహులోవాదసుత్తం. తత్థ **పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధీ**తి దస్సనం అవిజహిత్వా గమనం అబ్బోచ్ఛిన్నం కత్వా పచ్ఛతో పచ్ఛతో ఇరియాపథానుబన్ధనేన అనుబన్ధి. తదా హి భగవా పదే పదం నిక్ఖిపన్తో విలాసితగమనేన పురతో పురతో గచ్ఛతి, రాహులత్థేరో దసబలస్స పదానుపదికో హుత్వా పచ్ఛతో పచ్ఛతో.

తత్థ భగవా సుపుప్ఫితసాలవనమజ్ఝగతో సుభూమిఓతరణత్థాయ నిక్ఖన్తమత్తవరవారణో వియ విరోచిత్థ, రాహులభద్దో చ వరవారణస్స పచ్ఛతో నిక్ఖన్తగజపోతకో వియ. భగవా సాయన్హసమయే మణిగుహాతో నిక్ఖమిత్వా గోచరం పటిపన్నో కేసరసీహో వియ, రాహులభద్దో చ సీహమిగరాజానం అనుబన్ధన్తో నిక్ఖన్తసీహపోతకో వియ. భగవా మణిపబ్బతసస్సిరికవనసణ్డతో దాఠబలో మహాబ్యగ్ఘో వియ, రాహులభద్దో చ బ్యగ్ఘరాజానం అనుబన్ధబ్యగ్ఘపోతకో వియ. భగవా సిమ్బలిదాయతో నిక్ఖన్తసుపణ్ణరాజా వియ, రాహులభద్దో చ సుపణ్ణరాజస్స పచ్ఛతో నిక్ఖన్తసుపణ్ణపోతకో వియ. భగవా చిత్తకూటపబ్బతతో గగనతలం పక్ఖన్దసువణ్ణహంసరాజా వియ, రాహులభద్దో చ హంసాధిపతిం అనుపక్ఖన్దహంసపోతకో వియ. భగవా మహాసరం అజ్ఝోగాళ్హా సువణ్ణమహానావా వియ, రాహులభద్దో చ సువణ్ణనావం పచ్ఛా అనుబన్ధనావాపోతకో వియ. భగవా చక్కరతనానుభావేన గగనతలే సమ్పయాతచక్కవత్తిరాజా వియ, రాహులభద్దో చ రాజానం అనుసమ్పయాతపరిణాయకరతనం వియ. భగవా విగతవలాహకం నభం పటిపన్నతారకరాజా వియ, రాహులభద్దో చ తారకాధిపతినో అనుమగ్గపటిపన్నా పరిసుద్ధఓసధితారకా వియ.

భగవాపి మహాసమ్మతపవేణియం ఓక్కాకరాజవంసే జాతో, రాహులభద్దోపి. భగవాపి సఙ్ఖే పక్ఖిత్తఖీరసదిసో సుపరిసుద్ధజాతిఖత్తియకులే జాతో, రాహులభద్దోపి. భగవాపి రజ్జం పహాయ పబ్బజితో, రాహులభద్దోపి. భగవతోపి సరీరం ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణపటిమణ్డితం దేవనగరేసు సముస్సితరతనతోరణం వియ సబ్బపాలిఫుల్లో పారిచ్ఛత్తకో వియ చ

అతిమనోహరణం, రాహులభద్దస్సాపి. ఇతి ద్వేపి అభినీహారసమ్పన్నా, ద్వేపి రాజపబ్బజితా, ద్వేపి ఖత్తియసుఖుమాలా, ద్వేపి సువణ్ణవణ్ణా, ద్వేపి లక్ఖణసమ్పన్నా ఏకమగ్గం పటిపన్నా పటిపాటియా గచ్ఛన్తానం ద్విన్నం చన్దమణ్డలానం ద్విన్నం సూరియమణ్డలానం ద్విన్నం సక్కసుయామసన్తుసితసునిమ్మితవసవత్తిమహాబ్రహ్మాదీనం సిరియా సిరిం అభిభవమానా వియ విరోచింసు.

తత్రాయస్మా రాహులో భగవతో పిట్ఠితో పిట్ఠితో గచ్ఛన్తోవ పాదతలతో యావ ఉపరి కేసన్తా తథాగతం ఆలోకేసి. సో భగవతో బుద్ధవేసవిలాసం దిస్వా "సోభతి భగవా ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణవిచిత్తసరీరో బ్యామప్పభాపరిక్ఖిత్తతాయ విప్పకిణ్ణసువణ్ణచుణ్ణమజ్ఝగతో వియ, విజ్జులతాపరిక్ఖిత్తో కనకపబ్బతో వియ, యన్తసుత్తసమాకడ్ఢితరతనవిచిత్తం సువణ్ణఅగ్ఘికం వియ, రత్తపంసుకూలచీవరపటిచ్ఛన్నోపి రత్తకమ్బలపరిక్ఖిత్తకనకపబ్బతో వియ, పవాళలతాపటిమణ్డితం సువణ్ణఅగ్ఘికం వియ , చీనపిట్ఠచుణ్ణపూజితం సువణ్ణచేతియం వియ, లాఖారసానులిత్తో కనకయూపో వియ, రత్తవలాహకన్తరతో తఙ్ఖణబ్భుగ్గతపుణ్ణచన్దో వియ, అహో సమతింసపారమితానుభావసజ్జితస్స అత్తభావస్స సిరీసమ్పత్తీ"తి చిన్తేసి. తతో అత్తానమ్పి ఓలోకేత్వా – "అహమ్పి సోభామి. సచే భగవా చతూసు మహాదీపేసు చక్కవత్తిరజ్జం అకరిస్సా, మయ్హం పరిణాయకట్ఠానన్తరం అదస్సా. ఏవం సన్తే అతివియ జమ్బుదీపతలం అసోభిస్సా"తి అత్తభావం నిస్సాయ గేహస్సితం ఛన్దరాగం ఉప్పాదేసి.

భగవాపి పురతో గచ్ఛన్తోవ చిన్తేసి – "పరిపుణ్ణచ్ఛవిమంసలోహితో దాని రాహులస్స అత్తభావో. రజనీయేసు రూపారమ్మణాదీసు హి చిత్తస్స పక్ఖన్దనకాలో జాతో, కిం బహులతాయ ను ఖో రాహులో వీతినామేతీ"తి. అథ సహావజ్జనేనేవ పసన్నఉదకే మచ్ఛం వియ, పరిసుద్ధే ఆదాసమణ్డలే ముఖనిమిత్తం వియ చ తస్స తం చిత్తుప్పాదం అద్దస. దిస్వావ – "అయం రాహులో మయ్హం అత్రజో హుత్వా మమ పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తో 'అహం సోభామి, మయ్హం వణ్ణాయతనం పసన్న'న్తి అత్తభావం నిస్సాయ గేహస్సితఛన్దరాగం ఉప్పాదేతి, అతిత్థే పక్ఖన్దో ఉప్పథం పటిపన్నో అగోచరే చరతి, దిసామూళ్హఅద్ధికో వియ అగన్తబ్బం దిసం గచ్ఛతి. అయం ఖో పనస్స కిలేసో అబ్భన్తరే వడ్ఢన్తో అత్తత్థమ్పి యథాభూతం పస్సితుం న దస్సతి, పరత్థమ్పి, ఉభయత్థమ్పి. తతో నిరయేపి పటిసన్ధిం గణ్హాపేస్సతి, తిరచ్ఛానయోనియమ్పి, పేత్తివిసయేపి, అసురకాయేపి, సమ్బాధేపి మాతుకుచ్ఛిస్మిన్తి అనమతగ్గే సంసారవట్టే పరిపాతేస్సతి. అయఞ్హి –

అనత్థజననో లోభో, లోభో చిత్తప్పకోపనో;
భయమన్తరతో జాతం, తం జనో నావబుజ్ఝతి.

లుద్ధో అత్థం న జానాతి, లుద్ధో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధతమం తదా హోతి, యం లోభో సహతే నరం. (ఇతివు॰ ౮౮) –

యథా ఖో పన అనేకరతనపూరా మహానావా భిన్నఫలకన్తరేన ఉదకం ఆదియమానా ముహుత్తమ్పి న అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బా హోతి, వేగేనస్సా వివరం పిదహితుం వట్టతి, ఏవమేవం అయమ్పి న అజ్ఝుపేక్ఖితబ్బో. యావస్స అయం కిలేసో అబ్భన్తరే సీలరతనాదీని న వినాసేతి, తావదేవ నం నిగ్గణ్హిస్సామీ"తి అజ్ఝాసయమకాసి. ఏవరూపేసు పన ఠానేసు బుద్ధానం నాగవిలోకనం నామ హోతి. తస్మా యన్తేన పరివత్తితసువణ్ణపటిమా వియ సకలకాయేనేవ పరివత్తేత్వా ఠితో రాహులభద్దం ఆమన్తేసి. తం సన్ధాయ "అథ ఖో భగవా అపలోకేత్వా"తిఆది వుత్తం.

తత్థ **యంకిఞ్చి రూప**న్తిఆదీని సబ్బాకారేన **విసుద్ధిమగ్గే** ఖన్ధనిద్దేసే విత్థారితాని. **నేతం మమా**తిఆదీని మహాహత్థిపదోపమే వుత్తాని. **రూపమేవ ను ఖో భగవా**తి కస్మా పుచ్ఛతి? తస్స కిర – "సబ్బం రూపం నేతం మమ, నేసోహమస్మి న మేసో అత్తా"తి సుత్వా – "భగవా సబ్బం రూపం విపస్సనాపఞ్ఞాయ ఏవం దట్ఠబ్బన్తి వదతి, వేదనాదీసు ను ఖో కథం పటిపజ్జితబ్బ"న్తి నయో ఉదపాది. తస్మా తస్మిం నయే ఠితో పుచ్ఛతి. నయకుసలో హేస ఆయస్మా రాహులో, ఇదం న కత్తబ్బన్తి వుత్తే ఇదమ్పి న కత్తబ్బం ఇదమ్పి న కత్తబ్బమేవాతి నయసతేనపి నయసహస్సేనపి పటివిజ్ఝతి. ఇదం కత్తబ్బన్తి వుత్తేపి ఏసేవ నయో.

సిక్ఖాకామో హి అయం ఆయస్మా, పాతోవ గన్ధకుటిపరివేణే పత్థమత్తం వాలికం ఓకిరతి – "అజ్జ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సన్తికా మయ్హం ఉపజ్ఝాయస్స సన్తికా ఏత్తకం ఓవాదం ఏత్తకం పరిభాసం లభామీ"తి. సమ్మాసమ్బుద్ధోపి నం ఏతదగ్గే ఠపేన్తో – "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం సిక్ఖాకామానం యదిదం రాహులో"'తి (అ. ని. ౧.౨౦౯) సిక్ఖాయమేవ అగ్గం కత్వా ఠపేసి. సోపి ఆయస్మా భిక్ఖుసఙ్ఘమజ్ఝే తమేవ సీహనాదం నది –

"సబ్బమేతం అభిఞ్ఞాయ, ధమ్మరాజా పితా మమ;
సమ్ముఖా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం.

సిక్ఖాకామానహం అగ్గో, ధమ్మరాజేన థోమితో;
సద్ధాపబ్బజితానఞ్చ, సహాయో పవరో మమ.

ధమ్మరాజా పితా మయ్హం, ధమ్మారక్ఖో చ పేత్తియో;
సారిపుత్తో ఉపజ్ఝాయో, సబ్బం మే జినసాసన"న్తి.

అథస్స భగవా యస్మా న కేవలం రూపమేవ, వేదనాదయోపి ఏవం దట్ఠబ్బా, తస్మా **రూపమ్పి రాహులా**తిఆదిమాహ. **కో నజ్జా**తి కో ను అజ్జ. థేరస్స కిర ఏతదహోసి "సమ్మాసమ్బుద్ధో మయ్హం అత్తభావనిస్సితం ఛన్దరాగం ఞత్వా 'సమణేన నామ ఏవరూపో వితక్కో న వితక్కితబ్బో'తి నేవ పరియాయేన కథం కథేసి, గచ్ఛ భిక్ఖు రాహులం వదేహి 'మా పున ఏవరూపం వితక్కం వితక్కేసీ'తి న దూతం పేసేసి. మం సమ్ముఖే ఠత్వాయేవ పన సభణ్డకం చోరం చూళాయ గణ్హన్తో వియ సమ్ముఖా సుగతోవాదం అదాసి. సుగతోవాదో చ నామ అసఙ్ఖేయ్యేహిపి కప్పేహి దుల్లభో. ఏవరూపస్స బుద్ధస్స సమ్ముఖా ఓవాదం లభిత్వా కో ను విఞ్ఞూ పణ్డితజాతికో అజ్జ గామం పిణ్డాయ పవిసిస్సతీ"తి. అథేస ఆయస్మా ఆహారకిచ్చం పహాయ యస్మిం నిసిన్నట్ఠానే ఠితేన ఓవాదో లద్ధో, తతోవ పటినివత్తేత్వా అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీది. భగవాపి తం ఆయస్మన్తం నివత్తమానం దిస్వా న ఏవమాహ – "మా నివత్త తావ, రాహుల, భిక్ఖాచారకాలో తే"తి. కస్మా? ఏవం కిరస్స అహోసి – "అజ్జ తావ కాయగతాసతిఅమతభోజనం భుఞ్జతూ"తి.

అద్దసా ఖో ఆయస్మా సారిపుత్తోతి భగవతి గతే పచ్ఛా గచ్ఛన్తో అద్దస. ఏతస్స కిరాయస్మతో ఏకకస్స విహరతో అఞ్ఞం వత్తం, భగవతా సద్ధిం విహరతో అఞ్ఞం. యదా హి ద్వే అగ్గసావకా ఏకాకినో వసన్తి, తదా పాతోవ సేనాసనం సమ్మజ్జిత్వా సరీరపటిజగ్గనం కత్వా సమాపత్తిం అప్పేత్వా సన్నిసిన్నా అత్తనో చిత్తరుచియా భిక్ఖాచారం గచ్ఛన్తి. భగవతా సద్ధిం విహరన్తా పన థేరా ఏవం న కరోన్తి. తదా హి భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో పఠమం భిక్ఖాచారం గచ్ఛతి. తస్మిం గతే థేరో అత్తనో సేనాసనా

నిక్ఖమిత్వా – “బహూనం వసనట్ఠానే నామ సబ్బేవ పాసాదికం కాతుం సక్కోన్తి వా, న వా సక్కోన్తీ”తి తత్థ తత్థ గన్త్వా అసమ్మట్ఠం ఠానం సమ్మజ్జతి. సచే కచవరో అఛడ్డితో హోతి, తం ఛడ్డేతి. పానీయట్ఠపేతబ్బట్ఠానమ్హి పానీయకూటే అసతి పానీయఘటం ఠపేతి. గిలానానం సన్తికం గన్త్వా, “ఆవుసో, తుమ్హాకం కిం ఆహరామి, కిం వో ఇచ్ఛితబ్బ”న్తి? పుచ్ఛతి. అవస్సికదహరానం సన్తికం గన్త్వా – “అభిరమథ, ఆవుసో, మా ఉక్కణ్ఠిత్థ, పటిపత్తిసారకం బుద్ధసాసన”న్తి ఓవదతి. ఏవం కత్వా సబ్బపచ్ఛా భిక్ఖాచారం గచ్ఛతి. యథా హి చక్కవత్తి కుహిఞ్చి గన్తుకామో సేనాయ పరివారితో పఠమం నిక్ఖమతి, పరిణాయకరతనం సేనఙ్గాని సంవిధాయ పచ్ఛా నిక్ఖమతి, ఏవం సద్ధమ్మచక్కవత్తి భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో పఠమం నిక్ఖమతి, తస్స భగవతో పరిణాయకరతనభూతో ధమ్మసేనాపతి ఇమం కిచ్చం కత్వా సబ్బపచ్ఛా నిక్ఖమతి. సో ఏవం నిక్ఖన్తో తస్మిం దివసే అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసిన్నం రాహులభద్దం అద్దస. తేన వుత్తం “పచ్ఛా గచ్ఛన్తో అద్దసా”తి.

అథ కస్మా ఆనాపానస్సతియం నియోజేసి? నిసజ్జానుచ్ఛవికత్తా. థేరో కిర “ఏతస్స భగవతా రూపకమ్మట్ఠానం కథిత”న్తి అనావజ్జిత్వావ యేనాకారేన అయం అచలో అనోబద్ధో హుత్వా నిసిన్నో, ఇదమస్స ఏతిస్సా నిసజ్జాయ కమ్మట్ఠానం అనుచ్ఛవికన్తి చిన్తేత్వా ఏవమాహ. తత్థ **ఆనాపానస్సతి**న్తి అస్సాసపస్సాసే పరిగ్గహేత్వా తత్థ చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం గణ్హాహీతి దస్సేతి.

మహప్ఫలా హోతీతి కీవమహప్ఫలా హోతి? ఇధ భిక్ఖు ఆనాపానస్సతిం అనుయుత్తో ఏకాసనే నిసిన్నోవ సబ్బాసవే ఖేపేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, తథా అసక్కోన్తో మరణకాలే సమసీసీ హోతి, తథా అసక్కోన్తో దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా ధమ్మకథికదేవపుత్తస్స ధమ్మం సుత్వా అరహత్తం పాపుణాతి, తతో విరద్ధో అనుప్పన్నే బుద్ధుప్పాదే పచ్చేకబోధిం సచ్ఛికరోతి, తం అసచ్ఛికరోన్తో బుద్ధానం సమ్ముఖీభావే బాహియత్థేరాదయో వియ ఖిప్పాభిఞ్ఞో హోతి, ఏవం మహప్ఫలా. **మహానిసంసా**తి తస్సేవ వేవచనం. వుత్తమ్పి చేతం –

> “ఆనాపానస్సతీ యస్స, పరిపుణ్ణా సుభావితా;
> అనుపుబ్బం పరిచితా, యథా బుద్ధేన దేసితా;
> సోమం లోకం పభాసేతి, అబ్భా ముత్తోవ చన్దిమా”తి. (థేరగా॰ ౫౪౮; పటి॰ మ॰ ౧.౧.౬౦) –

ఇమం మహప్ఫలతం సమ్పస్సమానో థేరో సద్ధివిహారికం తత్థ నియోజేతి.

ఇతి భగవా రూపకమ్మట్ఠానం, థేరో ఆనాపానస్సతిన్తి ఉభోపి కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖిత్వా గతా, రాహులభద్దో విహారేయేవ ఓహీనో. భగవా తస్స ఓహీనభావం జానన్తోపి నేవ అత్తనా ఖాదనీయం భోజనీయం గహేత్వా అగమాసి, న ఆనన్దత్థేరస్స హత్థే పేసేసి, న పసేనదిమహారాజఅనాథపిణ్డికాదీనం సఞ్ఞం అదాసి. సఞ్ఞామత్తకఞ్హి లభిత్వా తే కాజభత్తం అభిహరేయ్యుం. యథా చ భగవా, ఏవం సారిపుత్తత్థేరోపి న కిఞ్చి అకాసి. రాహులత్థేరో నిరాహారో ఛిన్నభత్తో అహోసి. తస్స పనాయస్మతో – “భగవా మం విహారే ఓహీనం జానన్తోపి అత్తనా లద్ధపిణ్డపాతం నాపి సయం గహేత్వా ఆగతో, న అఞ్ఞస్స హత్థే పహిణి , న మనుస్సానం సఞ్ఞం అదాసి, ఉపజ్ఝాయోపి మే ఓహీనభావం జానన్తో తథేవ న కిఞ్చి అకాసీ”తి చిత్తమ్పి న ఉప్పన్నం, కుతో తప్పచ్చయా ఓమానం వా అతిమానం వా జనేస్సతి. భగవతా పన ఆచిక్ఖితకమ్మట్ఠానమేవ పురేభత్తమ్పి పచ్ఛాభత్తమ్పి – “ఇతిపి రూపం అనిచ్చం, ఇతిపి దుక్ఖం, ఇతిపి అసుభం, ఇతిపి అనత్తా”తి అగ్గిం అభిమత్థేన్తో వియ నిరన్తరం మనసికత్వా సాయన్హసమయే చిన్తేసి – “అహం ఉపజ్ఝాయేన ఆనాపానస్సతిం భావేహీతి వుత్తో , తస్స వచనం న కరిస్సామి.

ఆచరియుపజ్ఝాయానఞ్హి వచనం అకరోన్తో దుబ్బచో నామ హోతి. 'దుబ్బచో రాహులో, ఉపజ్ఝాయస్సపి వచనం న కరోతీ'తి చ గరహుప్పత్తితో కక్ఖళతరా పీళా నామ నత్థీ"తి భావనావిధానం పుచ్ఛితుకామో భగవతో సన్తికం అగమాసి. తం దస్సేతుం **అథ ఖో ఆయస్మా రాహులో**తిఆది వుత్తం.

౧౧౪. తత్థ **పటిసల్లానా**తి ఏకీభావతో. **యంకిఞ్చి రాహులా**తి కస్మా? భగవా ఆనాపానస్సతిం పుట్ఠో రూపకమ్మట్ఠానం కథేతీతి. రూపే ఛన్దరాగప్పహానత్థం. ఏవం కిరస్స అహోసి – "రాహులస్స అత్తభావం నిస్సాయ ఛన్దరాగో ఉప్పన్నో, హేట్ఠా చస్స సఙ్ఖేపేన రూపకమ్మట్ఠానం కథితం. ఇదానిస్సాపి ద్విచత్తాలీసాయ ఆకారేహి అత్తభావం విరాజేత్వా విసఙ్ఖరిత్వా తంనిస్సితం ఛన్దరాగం అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదేస్సామీ"తి. అథ ఆకాసధాతుం కస్మా విత్థారేసీతి? ఉపాదారూపదస్సనత్థం. హేట్ఠా హి చత్తారి మహాభూతానేవ కథితాని, న ఉపాదారూపం. తస్మా ఇమినా ముఖేన తం దస్సేతుం ఆకాసధాతుం విత్థారేసి. అపిచ అజ్ఝత్తికేన ఆకాసేన పరిచ్ఛిన్నరూపమ్పి పాకటం హోతి.

> ఆకాసేన పరిచ్ఛిన్నం, రూపం యాతి విభూతతం;
> తస్సేవం ఆవిభావత్థం, తం పకాసేసి నాయకో.

ఏత్థ పన పురిమాసు తావ చతూసు ధాతూసు యం వత్తబ్బం, తం మహాహత్థిపదోపమే వుత్తమేవ.

౧౧౮. ఆకాసధాతుయం **ఆకాసగత**న్తి ఆకాసభావం గతం. **ఉపాదిన్న**న్తిఆదిన్నం గహితం పరామట్ఠం, సరీరట్ఠకన్తి అత్థో. **కణ్ణచ్ఛిద్ద**న్తి మంసలోహితాదీహి అసమ్ఫుట్ఠకణ్ణవివరం. నాసచ్ఛిద్దాదీసుపి ఏసేవ నయో. **యేన చా**తి యేన ఛిద్దేన. **అజ్ఝోహరతీ**తి అన్తో పవేసేతి, జివ్హాబన్ధనతో హి యావ ఉదరపటలా మనుస్సానం విదత్థిచతురఙ్గులం ఛిద్దట్ఠానం హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **యత్థ చా**తి యస్మిం ఓకాసే. **సన్తిట్ఠతీ**తి పతిట్ఠాతి. మనుస్సానఞ్హి మహన్తం పటపరిస్సావనమత్తఞ్చ ఉదరపటలం నామ హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **అధోభాగం నిక్ఖమతీ**తి యేన హేట్ఠా నిక్ఖమతి. ద్వత్తింసహత్థమత్తం ఏకవీసతియా ఠానేసు వఙ్కం అన్తం నామ హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **యం వా పనఞ్ఞమ్పీ**తి ఇమినా సుఖుమసుఖుమం చమ్మమంసాదిఅన్తరగతఞ్చేవ లోమకూపభావేన చ ఠితం ఆకాసం దస్సేతి. సేసమేత్థాపి పథవీధాతుఆదీసు వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౧౧౯. ఇదానిస్స తాదిభావలక్ఖణం ఆచిక్ఖన్తో **పథవీసమ**న్తిఆదిమాహ. ఇట్ఠానిట్ఠేసు హి అరజ్జన్తో అదుస్సన్తో తాదీ నామ హోతి. **మనాపామనాపా**తి ఏత్థ అట్ఠ లోభసహగతచిత్తసమ్పయుత్తా మనాపా నామ, ద్వే దోమనస్సచిత్తసమ్పయుత్తా అమనాపా నామ. **చిత్తం న పరియాదాయ ఠస్సన్తీ**తి ఏతే ఫస్సా ఉప్పజ్జిత్వా తవ చిత్తం అన్తోముట్ఠిగతం కరోన్తో వియ పరియాదాయ గహేత్వా ఠాతుం న సక్ఖిస్సన్తి "అహం సోభామి, మయ్హం వణ్ణాయతనం పసన్న"న్తి పున అత్తభావం నిస్సాయ ఛన్దరాగో నుప్పజ్జిస్సతి. **గూథగత**న్తిఆదీసు గూథమేవ గూథగతం. ఏవం సబ్బత్థ.

న కత్థచి పతిట్ఠితోతి పథవీపబ్బతరుక్ఖాదీసు ఏకస్మిమ్పి న పతిట్ఠితో, యది హి పథవియం పతిట్ఠితో భవేయ్య, పథవియా భిజ్జమానాయ సహేవ భిజ్జేయ్య, పబ్బతే పతమానే సహేవ పతేయ్య, రుక్ఖే ఛిజ్జమానే సహేవ ఛిజ్జేయ్య.

౧౨౦. **మేత్తం రాహులా**తి కస్మా ఆరభి? తాదిభావస్స కారణదస్సనత్థం. హేట్ఠా హి తాదిభావలక్ఖణం దస్సితం, న చ సక్కా అహం తాదీ హోమీతి అకారణా భవితుం, నపి "అహం ఉచ్చాకులప్పసుతో బహుస్సుతో లాభీ, మం

రాజరాజమహామత్తాదయో భజన్తి, అహం తాదీ హోమీ”తి ఇమేహి కారణేహి కోచి తాదీ నామ హోతి, మేత్తాదిభావనాయ పన హోతీతి తాదిభావస్స కారణదస్సనత్థం ఇమం దేసనం ఆరభి.

తత్థ **భావయతో**తి ఉపచారం వా అప్పనం వా పాపేన్తస్స. **యో బ్యాపాదో**తి యో సత్తే కోపో, సో పహీయిస్సతి. **విహేసా**తి పాణిఆదీహి సత్తానం విహింసనం. **అరతీ**తి పన్తసేనాసనేసు చేవ అధికుసలధమ్మేసు చ ఉక్కణ్ఠితతా. **పటిఘో**తి యత్థ కత్థచి సత్తేసు సఙ్ఖారేసు చ పటిహఞ్ఞనకిలేసో. **అసుభ**న్తి ఉద్ధుమాతకాదీసు ఉపచారప్పనం. ఉద్ధుమాతకాదీసు అసుభభావనా చ నామేసా విత్థారతో **విసుద్ధిమగ్గే** కథితావ. **రాగో**తి పఞ్చకామగుణికరాగో. **అనిచ్చసఞ్ఞ**న్తి అనిచ్చానుపస్సనాయ సహజాతసఞ్ఞం. విపస్సనా ఏవ వా ఏసా అసఞ్ఞాపి సఞ్ఞాసీసేన సఞ్ఞాతి వుత్తా. **అస్మిమానో**తి రూపాదీసు అస్మీతి మానో.

౧౨౧. ఇదాని థేరేన పుచ్ఛితం పఞ్హం విత్థారేన్తో **ఆనాపానస్సతి**న్తిఆదిమాహ. తత్థ ఇదం కమ్మట్ఠానఞ్చ కమ్మట్ఠానభావనా చ పాళిఅత్థో చ సద్ధిం ఆనిసంసకథాయ సబ్బో సబ్బాకారేన **విసుద్ధిమగ్గే** అనుస్సతినిద్దేసే విత్థారితోయేవ. ఇమం దేసనం భగవా నేయ్యపుగ్గలవసేనేవ పరినిట్ఠాపేసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహారాహులోవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. చూళమాలుక్యసుత్తవణ్ణనా

౧౨౨. **ఏవం మే సుత**న్తి మాలుక్యసుత్తం. తత్థ **మాలుక్యపుత్తస్సా**తి ఏవంనామకస్స థేరస్స. **ఠపితాని పటిక్ఖిత్తానీ**తి దిట్ఠిగతాని నామ న బ్యాకాతబ్బానీతి ఏవం ఠపితాని చేవ పటిక్ఖిత్తాని చ. **తథాగతో**తి సత్తో. **తం మే న రుచ్చతీ**తి తం అబ్యాకరణం మయ్హం న రుచ్చతి. **సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయా**తి సిక్ఖం పటిక్ఖిపిత్వా.

౧౨౩. **కో సన్తో కం పచ్చాచిక్ఖసీ**తి యాచకో వా హి యాచితకం పచ్చాచిక్ఖేయ్య, యాచితకో వా యాచకం. త్వం నేవ యాచకో న యాచితకో, సో దాని త్వం కో సన్తో కం పచ్చాచిక్ఖసీతి అత్థో.

౧౨౬. **విద్ధో అస్సా**తి పరసేనాయ ఠితేన విద్ధో భవేయ్య. **గాళ్హపలేపనేనా**తి బహలలేపనేన. **భిసక్క**న్తి వేజ్జం. **సల్లకత్త**న్తి సల్లకన్తనం సల్లకన్తియసుత్తవాచకం. **అక్కస్సా**తి అక్కవాకే గహేత్వా జియం కరోన్తి. తేన వుత్తం “అక్కస్సా”తి. **సణ్హస్సా**తి వేణువిలీవస్స. మరువాఖీరపణ్ణీనమ్పి వాకేహియేవ కరోన్తి. తేన వుత్తం **యది వా మరువాయ యది వా ఖీరపణ్ణినో**తి. **గచ్ఛ**న్తి పబ్బతగచ్ఛనదీగచ్ఛాదీసు జాతం. **రోపిమ**న్తి రోపేత్వా వడ్ఢితం సరవనతో సరం గహేత్వా కతం. **సిథిలహనునో**తి ఏవంనామకస్స పక్ఖినో. **భేరవస్సా**తి కాళసీహస్స. **సేమ్హారస్సా**తి మక్కటస్స. **ఏవం నో**తి ఏతాయ దిట్ఠియా సతి న హోతీతి అత్థో.

౧౨౭. **అత్థేవ జాతీ**తి ఏతాయ దిట్ఠియా సతి బ్రహ్మచరియవాసోవ నత్థి, జాతి పన అత్థియేవ. తథా జరామరణాదీనీతి దస్సేతి. **యేసాహ**న్తి యేసం అహం. **నిఘాత**న్తి ఉపఘాతం వినాసం. మమ సావకా హి ఏతేసు నిబ్బిన్నా ఇధేవ నిబ్బానం పాపుణన్తీతి అధిప్పాయో.

౧౨౮. **తస్మాతిహా**తి యస్మా అబ్యాకతమేతం, చతుసచ్చమేవ మయా బ్యాకతం, తస్మాతి అత్థో. **న హేతం మాలుక్యపుత్త అత్థసంహిత**న్తి ఏతం దిట్ఠిగతం వా ఏతం బ్యాకరణం వా కారణనిస్సితం న హోతి. **న ఆదిబ్రహ్మచరియక**న్తి బ్రహ్మచరియస్స ఆదిమత్తమ్పి పుబ్బభాగసీలమత్తమ్పి న హోతి. **న నిబ్బిదాయా**తిఆదీసు వట్టే నిబ్బిన్దనత్థాయ వా విరజ్జనత్థాయ వా వట్టనిరోధాయ వా రాగాదివూపసమనత్థాయ వా అభిఞ్ఞేయ్యే ధమ్మే అభిజాననత్థాయ వా చతుమగ్గసఙ్ఖాతసమ్బోధత్థాయ వా అసఙ్ఖతనిబ్బానసచ్ఛికిరియత్థాయ వా న హోతి. **ఏతం హీ**తి ఏతం చతుసచ్చబ్యాకరణం. **ఆదిబ్రహ్మచరియక**న్తి బ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతం పుబ్బపదట్ఠానం. సేసం వుత్తపటివిపక్ఖనయేన వేదితబ్బం. ఇమమ్పి దేసనం భగవా నేయ్యపుగ్గలవసేన నిట్ఠాపేసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

చూళమాలుక్యసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. మహామాలుక్యసుత్తవణ్ణనా

౧౨౯. **ఏవం మే సుత**న్తి మహామాలుక్యసుత్తం. తత్థ **ఓరమ్భాగియానీ**తి హేట్ఠా కోట్ఠాసికాని కామభవే నిబ్బత్తిసంవత్తనికాని. **సంయోజనానీ**తి బన్ధనాని. **కస్స ఖో నామా**తి కస్స దేవస్స వా మనుస్సస్స వా దేసితాని ధారేసి, కిం త్వమేవేకో అస్సోసి, న అఞ్ఞో కోచీతి? **అనుసేతీ**తి అప్పహీనతాయ అనుసేతి. అనుసయమానో సంయోజనం నామ హోతి.

ఏత్థ చ భగవతా సంయోజనం పుచ్ఛితం, థేరేనపి సంయోజనమేవ బ్యాకతం. ఏవం సన్తేపి తస్స వాదే భగవతా దోసో ఆరోపితో. సో కస్మాతి చే? థేరస్స తథాలద్ధికత్తా. అయఞ్హి తస్స లద్ధి "సముదాచారక్ఖణేయేవ కిలేసేహి సంయుత్తో నామ హోతి, ఇతరస్మిం ఖణే అసంయుత్తో"తి. తేనస్స భగవతా దోసో ఆరోపితో. అథాయస్మా ఆనన్దో చిన్తేసి – "భగవతా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ధమ్మం దేసేస్సామీతి అత్తనో ధమ్మతాయేవ అయం ధమ్మదేసనా ఆరద్ధా, సా ఇమినా అపణ్డితేన భిక్ఖునా విసంవాదితా. హన్దాహం భగవన్తం యాచిత్వా భిక్ఖూనం ధమ్మం దేసేస్సామీ"తి. సో ఏవమకాసి. తం దస్సేతుం "ఏవం వుత్తే ఆయస్మా ఆనన్దో"తిఆది వుత్తం.

తత్థ **సక్కాయదిట్ఠిపరియుట్ఠితేనా**తి సక్కాయదిట్ఠియా గహితేన అభిభూతేన. **సక్కాయదిట్ఠిపరేతేనా**తి సక్కాయదిట్ఠియా అనుగతేన. **నిస్సరణ**న్తి దిట్ఠినిస్సరణం నామ నిబ్బానం, తం యథాభూతం నప్పజానాతి. **అప్పటివినీతా**తి అవినోదితా అనీహటా. **ఓరమ్భాగియం సంయోజన**న్తి హేట్ఠాభాగియసంయోజనం నామ హోతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. సుక్కపక్ఖో ఉత్తానత్థోయేవ. "సానుసయా పహీయతీ"తి వచనతో పనేత్థ ఏకచ్చే "అఞ్ఞం సంయోజనం అఞ్ఞో అనుసయో"తి వదన్తి. "యథా హి సబ్యఞ్జనం భత్త"న్తి వుత్తే భత్తతో అఞ్ఞం బ్యఞ్జనం హోతి, ఏవం "సానుసయా"తి వచనతో పరియుట్ఠానసక్కాయదిట్ఠితో అఞ్ఞేన అనుసయేన భవితబ్బన్తి తేసం లద్ధి. తే "ససీసం పారుపిత్వా"తిఆదీహి పటిక్ఖిపితబ్బా. న హి సీసతో అఞ్ఞో పురిసో అత్థి. అథాపి సియా – "యది తదేవ సంయోజనం సో అనుసయో, ఏవం సన్తే భగవతా థేరస్స తరుణూపమో ఉపారమ్భో దుఆరోపితో హోతీ"తి. న దుఆరోపితో, కస్మా? ఏవంలద్ధికత్తాతి విత్థారితమేతం. తస్మా సోయేవ కిలేసో బన్ధనట్ఠేన సంయోజనం, అప్పహీనట్ఠేన అనుసయోతి ఇమమత్థం సన్ధాయ భగవతా "సానుసయా పహీయతీ"తి ఏవం వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

౧౩౨. తచం ఛేత్వాతిఆదీసు ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – తచచ్ఛేదో వియ హి సమాపత్తి దట్ఠబ్బా, ఫేగ్గుచ్ఛేదో వియ విపస్సనా, సారచ్ఛేదో వియ మగ్గో. పటిపదా పన లోకియలోకుత్తరమిస్సకావ వట్టతి. **ఏవమేతే దట్ఠబ్బాతి** ఏవరూపా పుగ్గలా ఏవం దట్ఠబ్బా.

౧౩౩. ఉపధివివేకాతి ఉపధివివేకేన. ఇమినా పఞ్చకామగుణవివేకో కథితో. **అకుసలానం ధమ్మానం పహానాతి** ఇమినా నీవరణప్పహానం కథితం. **కాయదుట్ఠుల్లానం పటిప్పస్సద్ధియాతి** ఇమినా కాయాలసియపటిప్పస్సద్ధి కథితా. **వివిచ్చేవ కామేహీతి** ఉపధివివేకేన కామేహి వినా హుత్వా. **వివిచ్చ అకుసలేహీతి** అకుసలానం ధమ్మానం పహానేన కాయదుట్ఠుల్లానం పటిప్పస్సద్ధియా చ అకుసలేహి వినా హుత్వా. **యదేవ తత్థ హోతీతి** యం తత్థ అన్తోసమాపత్తిక్ఖణేయేవ సమాపత్తిసముట్ఠితఞ్చ రూపాదిధమ్మజాతం హోతి. **తే ధమ్మేతి** తే రూపగతన్తిఆదినా నయేన వుత్తే రూపాదయో ధమ్మే. **అనిచ్చతోతి** న నిచ్చతో. **దుక్ఖతోతి** న సుఖతో. **రోగతోతిఆదీసు** ఆబాధట్ఠేన రోగతో, అన్తోదోసట్ఠేన **గణ్డతో**, అనుపవిద్ధట్ఠేన దుక్ఖజననట్ఠేన చ **సల్లతో**, దుక్ఖట్ఠేన **అఘతో**, రోగట్ఠేన **ఆబాధతో**, అసకట్ఠేన **పరతో**, పలుజ్జనట్ఠేన **పలోకతో**, నిస్సత్తట్ఠేన **సుఞ్ఞతో**, న అత్తట్ఠేన **అనత్తతో**. తత్థ అనిచ్చతో, పలోకతోతి ద్వీహి పదేహి అనిచ్చలక్ఖణం కథితం, దుక్ఖతోతిఆదీహి ఛహి దుక్ఖలక్ఖణం, పరతో సుఞ్ఞతో అనత్తతోతి తీహి అనత్తలక్ఖణం.

సో తేహి ధమ్మేహీతి సో తేహి ఏవం తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా దిట్ఠేహి అన్తోసమాపత్తియం పఞ్చక్ఖన్ధధమ్మేహి. **చిత్తం పటివాపేతీతి** చిత్తం పటిసంహరతి మోచేతి అపనేతి. **ఉపసంహరతీతి** విపస్సనాచిత్తం తావ సవనవసేన థుతివసేన పరియత్తివసేన పఞ్ఞత్తివసేన చ ఏతం సన్తం నిబ్బానన్తి ఏవం అసఙ్ఖతాయ అమతాయ ధాతుయా ఉపసంహరతి. మగ్గచిత్తం నిబ్బానం ఆరమ్మణకరణవసేనేవ ఏతం సన్తమేతం పణీతన్తి న ఏవం వదతి, ఇమినా పన ఆకారేన తం పటివిజ్ఝన్తో తత్థ చిత్తం ఉపసంహరతీతి అత్థో. **సో తత్థ ఠితోతి** తాయ తిలక్ఖణారమ్మణాయ విపస్సనాయ ఠితో. **ఆసవానం ఖయం పాపుణాతీతి** అనుక్కమేన చత్తారో మగ్గే భావేత్వా పాపుణాతి . **తేనేవ ధమ్మరాగేనాతి** సమథవిపస్సనాధమ్మే ఛన్దరాగేన. సమథవిపస్సనాసు హి సబ్బసో ఛన్దరాగం పరియాదాతుం సక్కోన్తో అరహత్తం పాపుణాతి, అసక్కోన్తో అనాగామీ హోతి.

యదేవ తత్థ హోతి వేదనాగతన్తి ఇధ పన రూపం న గహితం. కస్మా? సమతిక్కన్తత్తా. అయఞ్హి హేట్ఠా రూపావచరజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా రూపం అతిక్కమిత్వా అరూపావచరసమాపత్తిం సమాపన్నోతి సమథవసేనపినేన రూపం అతిక్కన్తం, హేట్ఠా రూపం సమ్మదేవ సమ్మసిత్వా తం అతిక్కమ్మ ఇదాని అరూపం సమ్మసతీతి విపస్సనావసేనపినేన రూపం అతిక్కన్తం. అరూపే పన సబ్బసోపి రూపం నత్థీతి తం సన్ధాయపి ఇధ రూపం న గహితం.

అథ కిఞ్చరహీతి కిం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి? సమథవసేన గచ్ఛతో చిత్తేకగ్గతా ధురం హోతి, సో చేతోవిముత్తో నామ. విపస్సనావసేన గచ్ఛతో పఞ్ఞా ధురం హోతి, సో పఞ్ఞావిముత్తో నామాతి ఏత్థ థేరస్స కఙ్ఖా నత్థి. అయం సభావధమ్మోయేవ, సమథవసేనేవ పన గచ్ఛన్తేసు ఏకో చేతోవిముత్తో నామ హోతి, ఏకో పఞ్ఞావిముత్తో. విపస్సనావసేన గచ్ఛన్తేసుపి ఏకో పఞ్ఞావిముత్తో నామ హోతి, ఏకో చేతోవిముత్తోతి ఏత్థ కిం కారణన్తి పుచ్ఛతి.

ఇన్ద్రియవేమత్తతం వదామీతి ఇన్ద్రియనానత్తతం వదామి. ఇదం వుత్తం హోతి, న త్వం, ఆనన్ద, దస పారమియో పూరేత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పటివిజ్ఝి, తేన తే ఏతం అపాకటం. అహం పన పటివిజ్ఝిం, తేన మే ఏతం పాకటం. ఏత్థ హి ఇన్ద్రియనానత్తతా కారణం. సమథవసేనేవ హి గచ్ఛన్తేసు ఏకస్స భిక్ఖునో చిత్తేకగ్గతా ధురం హోతి, సో చేతోవిముత్తో నామ

హోతి. ఏకస్స పఞ్ఞా ధురం హోతి, సో పఞ్ఞావిముత్తో నామ హోతి. విపస్సనావసేనేవ చ గచ్ఛన్తేసు ఏకస్స పఞ్ఞా ధురం హోతి, సో పఞ్ఞావిముత్తో నామ హోతి. ఏకస్స చిత్తేకగ్గతా ధురం హోతి, సో చేతోవిముత్తో నామ హోతి. ద్వే అగ్గసావకా సమథవిపస్సనాధురేన అరహత్తం పత్తా. తేసు ధమ్మసేనాపతి పఞ్ఞావిముత్తో జాతో, మహామోగ్గల్లానత్థేరో చేతోవిముత్తో. ఇతి ఇన్ద్రియవేమత్తమేత్థ కారణన్తి వేదితబ్బం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహామాలుక్యసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. భద్దాలిసుత్తవణ్ణనా

౧౩౪. **ఏవం మే సుత**న్తి భద్దాలిసుత్తం. తత్థ **ఏకాసనభోజన**న్తి ఏకస్మిం పురేభత్తే అసనభోజనం, భుఞ్జితబ్బభత్తన్తి అత్థో. **అప్పాబాధత**న్తిఆదీని కకచూపమే విత్థారితాని. **న ఉస్సహామీ**తి న సక్కోమి. **సియా కుక్కుచ్చం సియా విప్పటిసారో**తి ఏవం భుఞ్జన్తో యావజీవం బ్రహ్మచరియం చరితుం సక్ఖిస్సామి ను ఖో, న ను ఖోతి ఇతి మే విప్పటిసారకుక్కుచ్చం భవేయ్యాతి అత్థో. **ఏకదేసం భుఞ్జిత్వా**తి పోరాణకత్థేరా కిర పత్తే భత్తం పక్ఖిపిత్వా సప్పిమ్హి దిన్నే సప్పినా ఉణ్హమేవ థోకం భుఞ్జిత్వా హత్థే ధోవిత్వా అవసేసం బహి నీహరిత్వా ఛాయూదకఫాసుకే ఠానే నిసీదిత్వా భుఞ్జన్తి. ఏతం సన్ధాయ సత్థా ఆహ. భద్దాలి, పన చిన్తేసి – ''సచే సకిం పత్తం పూరేత్వా దిన్నం భత్తం భుఞ్జిత్వా పున పత్తం ధోవిత్వా ఓదనస్స పూరేత్వా లద్ధం బహి నీహరిత్వా ఛాయూదకఫాసుకే ఠానే భుఞ్జేయ్య, ఇతి ఏవం వట్టేయ్య, ఇతరథా కో సక్కోతీ''తి. తస్మా **ఏవమ్పి ఖో అహం, భన్తే, న ఉస్సహామీ**తి ఆహ. అయం కిర అతీతే అనన్తరాయ జాతియా కాకయోనియం నిబ్బత్తి. కాకా చ నామ మహాఛాతకా హోన్తి. తస్మా ఛాతకత్థేరో నామ అహోసి. తస్స పన విరవన్తస్సేవ భగవా తం మద్దిత్వా అజ్ఝోత్థరిత్వా – ''యో పన భిక్ఖు వికాలే ఖాదనీయం వా భోజనీయం వా ఖాదేయ్య వా భుఞ్జేయ్య వా పాచిత్తియ''న్తి (పాచి. ౨౪౮) సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసి. తేన వుత్తం **అథ ఖో ఆయస్మా, భద్దాలి,...పే.... అనుస్సాహం పవేదేసీ**తి.

యథా తన్తి యథా అఞ్ఞోపి సిక్ఖాయ న పరిపూరకారీ ఏకవిహారేపి వసన్తో సత్థు సమ్ముఖీభావం న దదేయ్య, తథేవ న అదాసీతి అత్థో. నేవ భగవతో ఉపట్ఠానం అగమాసి, న ధమ్మదేసనట్ఠానం న వితక్కమాళకం, న ఏకం భిక్ఖాచారమగ్గం పటిపజ్జి. యస్మిం కులే భగవా నిసీదతి, తస్స ద్వారేపి న అట్ఠాసి. సచస్స వసనట్ఠానం భగవా గచ్ఛతి, సో పురేతరమేవ ఞత్వా అఞ్ఞత్థ గచ్ఛతి. సద్ధాపబ్బజితో కిరేస కులపుత్తో పరిసుద్ధసీలో. తేనస్స న అఞ్ఞో వితక్కో అహోసి, – ''మయా నామ ఉదరకారణా భగవతో సిక్ఖాపదపఞ్ఞాపనం పటిబాహితం, అననుచ్ఛవికం మే కత''న్తి అయమేవ వితక్కో అహోసి. తస్మా ఏకవిహారే వసన్తోపి లజ్జాయ సత్థు సమ్ముఖీభావం నాదాసి.

౧౩౫. **చీవరకమ్మం కరోన్తీ**తి మనుస్సా భగవతో చీవరసాటకం అదంసు, తం గహేత్వా చీవరం కరోన్తి. **ఏతం దోసక**న్తి ఏతం ఓకాసమేతం అపరాధం, సత్థు సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేన్తస్స పటిబాహితకారణం సాధుకం మనసి కరోహీతి అత్థో. **దుక్కరతర**న్తి వస్సంవుట్ఠే వసిత్వా దిసాపక్కన్తే భిక్ఖూ కుహిం వసిత్థాతి పుచ్ఛన్తి, తేహి జేతవనే వసిమ్హాతి వుత్తే, ''ఆవుసో, భగవా ఇమస్మిం అన్తోవస్సే కతరం జాతకం కథేసి, కతరం సుత్తన్తం, కతరం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసీ''తి పుచ్ఛితారో హోన్తి. తతో ''వికాలభోజనసిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసి, భద్దాలి, నామ నం ఏకో థేరో పటిబాహీ''తి వక్ఖన్తి. తం సుత్వా భిక్ఖూ – ''భగవతోపి నామ

సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేన్తస్స పటిబాహితం అయుత్తం అకారణ”న్తి వదన్తి. ఏవం తే అయం దోసో మహాజనన్తరే పాకటో హుత్వా దుప్పటికారతం ఆపజ్జిస్సతీతి మఞ్ఞమానా ఏవమాహంసు. అపిచ అఞ్ఞేపి భిక్ఖూ పవారేత్వా సత్థు సన్తికం ఆగమిస్సన్తి. అథ త్వం “ఏథావుసో, మమ సత్థారం ఖమాపేన్తస్స సహాయా హోథా”తి సఙ్ఘం సన్నిపాతేస్ససి. తత్థ ఆగన్తుకా పుచ్ఛిస్సన్తి, “ఆవుసో, కిం ఇమినాపి భిక్ఖునా కత”న్తి. తతో ఏతమత్థం సుత్వా “భారియం కతం భిక్ఖునా, దసబలం నామ పటిబాహిస్సతీతి అయుత్తమేత”న్తి వక్ఖన్తి. ఏవమ్పి తే అయం అపరాధో మహాజనన్తరే పాకటో హుత్వా దుప్పటికారతం ఆపజ్జిస్సతీతి మఞ్ఞమానాపి ఏవమాహంసు. అథ వా భగవా పవారేత్వా చారికం పక్కమిస్సతి, అథ త్వం గతగతట్ఠానే భగవతో ఖమాపనత్థాయ సఙ్ఘం సన్నిపాతేస్ససి. తత్ర దిసావాసినో భిక్ఖూ పుచ్ఛిస్సన్తి, “ఆవుసో, కిం ఇమినా భిక్ఖునా కత”న్తి…పే.… దుప్పటికారతం ఆపజ్జిస్సతీతి మఞ్ఞమానాపి ఏవమాహంసు.

ఏతదవోచాతి అప్పతిరూపం మయా కతం, భగవా పన మహన్తేపి అగుణే అలగ్గిత్వా మయ్హం అచ్చయం పటిగ్గణ్హిస్సతీతి మఞ్ఞమానో ఏతం “అచ్చయో మం, భన్తే,”తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **అచ్చయో**తి అపరాధో. **మం అచ్చగమా**తి మం అతిక్కమ్మ అభిభవిత్వా పవత్తో. **పటిగ్గణ్హాతూ**తి ఖమతు. **ఆయతిం సంవరాయా**తి అనాగతే సంవరణత్థాయ, పున ఏవరూపస్స అపరాధస్స దోసస్స ఖలితస్స అకరణత్థాయ. **తగ్ఘా**తి ఏకంసేన. **సమయోపి ఖో తే, భద్దాలీ**తి, భద్దాలి, తయా పటివిజ్ఝితబ్బయుత్తకం ఏకం కారణం అత్థి, తమ్పి తే న పటివిద్ధం న సల్లక్ఖితన్తి దస్సేతి.

౧౩౬. **ఉభతోభాగవిముత్తో**తిఆదీసు ధమ్మానుసారీ, సద్ధానుసారీతి ద్వే ఏకచిత్తక్ఖణికా మగ్గసమఙ్గిపుగ్గలా. ఏతే పన సత్తపి అరియపుగ్గలే భగవతాపి ఏవం ఆణాపేతుం న యుత్తం, భగవతా ఆణత్తే తేసమ్పి ఏవం కాతుం న యుత్తం. అట్ఠానపరికప్పవసేన పన అరియపుగ్గలానం సువచభావదస్సనత్థం భద్దాలిత్థేరస్స చ దుబ్బచభావదస్సనత్థమేతం వుత్తం.

అపి ను త్వం తస్మిం సమయే ఉభతోభాగవిముత్తోతి దేసనం కస్మా ఆరభి? భద్దాలిస్స నిగ్గహణత్థం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – భద్దాలి, ఇమే సత్త అరియపుగ్గలా లోకే దక్ఖిణేయ్యా మమ సాసనే సామినో, మయి సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేన్తే పటిబాహితబ్బయుత్తే కారణే సతి ఏతేసం పటిబాహితుం యుత్తం. త్వం పన మమ సాసనతో బాహిరకో, మయి సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేన్తే తుయ్హం పటిబాహితుం న యుత్తన్తి.

రిత్తో తుచ్ఛోతి అన్తో అరియగుణానం అభావేన రిత్తకో తుచ్ఛకో, ఇస్సరవచనే కిఞ్చి న హోతి. **యథాధమ్మం పటికరోసీ**తి యథా ధమ్మో ఠితో, తథేవ కరోసి, ఖమాపేసీతి వుత్తం హోతి. **తం తే మయం పటిగ్గణ్హామా**తి తం తవ అపరాధం మయం ఖమామ. **వుడ్ఢి హేసా, భద్దాలి, అరియస్స వినయే**తి ఏసా, భద్దాలి, అరియస్స వినయే బుద్ధస్స భగవతో సాసనే వుడ్ఢి నామ. కతమా? అచ్చయం అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం పటికరిత్వా ఆయతిం సంవరాపజ్జనా. దేసనం పన పుగ్గలాధిట్ఠానం కరోన్తో “యో అచ్చయం అచ్చయతో దిస్వా యథాధమ్మం పటికరోతి, ఆయతిం సంవరం ఆపజ్జతీ”తి ఆహ.

౧౩౭. **సత్థాపి ఉపవదతీ**తి “అసుకవిహారవాసీ అసుకస్స థేరస్స సద్ధివిహారికో అసుకస్స అన్తేవాసికో ఇత్థన్నామో నామ భిక్ఖు లోకుత్తరధమ్మం నిబ్బత్తేతుం అరఞ్ఞం పవిట్ఠో”తి సుత్వా – “కిం తస్స అరఞ్ఞవాసేన, యో మయ్హం పన సాసనే సిక్ఖాయ అపరిపూరకారీ”తి ఏవం ఉపవదతి, సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో, అపిచేత్థ దేవతా న కేవలం ఉపవదన్తి, భేరవారమ్మణం దస్సేత్వా పలాయనాకారమ్పి కరోన్తి. **అత్తనాపి అత్తాన**న్తి సీలం ఆవజ్జన్తస్స సంకిలిట్ఠట్ఠానం పాకటం హోతి, చిత్తం విధావతి, న కమ్మట్ఠానం అల్లీయతి. సో “కిం మాదిసస్స అరఞ్ఞవాసేనా”తి విప్పటిసారీ ఉట్ఠాయ పక్కమతి. **అత్తాపి అత్తానం ఉపవదితో**తి

అత్తనాపి అత్తా ఉపవదితో, అయమేవ వా పాఠో. సుక్కపక్ఖో వుత్తపచ్చనీకనయేన వేదితబ్బో. **నో వివిచ్చేవ కామేహీతి**ఆది ఏవం సచ్ఛికరోతీతి దస్సనత్థం వుత్తం.

౧౪౦. పసయ్హ పసయ్హ కారణం కరోన్తీతి అప్పమత్తకేపి దోసే నిగ్గహేత్వా పునప్పునం కారేన్తి. **నో తథా**తి మహన్తేపి అపరాధే యథా ఇతరం, ఏవం పసయ్హ న కారేన్తి. సో కిర, "ఆవుసో, భద్దాలి, మా చిన్తయిత్థ, ఏవరూపం నామ హోతి, ఏహి సత్థారం ఖమాపేహీ"తి భిక్ఖుసఙ్ఘతోపి, కఞ్చి భిక్ఖుం పేసేత్వా అత్తనో సన్తికం పక్కోసాపేత్వా, "భద్దాలి, మా చిన్తయిత్థ, ఏవరూపం నామ హోతీ"తి ఏవం సత్థుసన్తికాపి అనుగ్గహం పచ్చాసీసతి. తతో "భిక్ఖుసఙ్ఘేనాపి న సమస్సాసితో, సత్థారాపీ"తి చిన్తేత్వా ఏవమాహ.

అథ భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘోపి సత్థాపి ఓవదితబ్బయుత్తమేవ ఓవదతి, న ఇతరన్తి దస్సేతుం **ఇధ, భద్దాలి, ఏకచ్చో**తిఆదిమాహ. తత్థ **అఞ్ఞేనాఞ్ఞ**న్తిఆదీని అనుమానసుత్తే విత్థారితాని. **న సమ్మా వత్తతీ**తి సమ్మా వత్తమ్హి న వత్తతి. **న లోమం పాతేతీ**తి అనులోమవత్తే న వత్తతి, విలోమమేవ గణ్హాతి. **న నిత్థారం వత్తతీ**తి నిత్థారణకవత్తమ్హి న వత్తతి, ఆపత్తివుట్ఠానత్థం తురితతురితో ఛన్దజాతో న హోతి. **తత్రా**తి తస్మిం తస్స దుబ్బచకరణే. **అభిణ్హాపత్తికో**తి నిరన్తరాపత్తికో. **ఆపత్తిబహులో**తి సాపత్తికకాలోవస్స బహు, సుద్ధో నిరాపత్తికకాలో అప్పోతి అత్థో. **న ఖిప్పమేవ వూపసమ్మతీ**తి ఖిప్పం న వూపసమ్మతి, దీఘసుత్తం హోతి. వినయధరా పాదధోవనకాలే ఆగతం "గచ్ఛావుసో, వత్తవేలా"తి వదన్తి. పున కాలం మఞ్ఞిత్వా ఆగతం "గచ్ఛావుసో, తుయ్హం విహారవేలా, గచ్ఛావుసో, సామణేరాదీనం ఉద్దేసదానవేలా, అమ్హాకం న్హానవేలా, థేరూపట్ఠానవేలా, ముఖధోవనవేలా"తిఆదీని వత్వా దివసభాగేపి రత్తిభాగేపి ఆగతం ఉయ్యోజేన్తియేవ. "కాయ వేలాయ, భన్తే, ఓకాసో భవిస్సతీ"తి వుత్తేపి "గచ్ఛావుసో, త్వం ఇమమేవ ఠానం జానాసి, అసుకో నామ వినయధరత్థేరో సినేహపానం పివతి, అసుకో విరేచనం కారేతి, కస్మా తురితోసీ"తిఆదీని వత్వా దీఘసుత్తమేవ కరోన్తి.

౧౪౧. ఖిప్పమేవ వూపసమ్మతీతి లహుం వూపసమ్మతి, న దీఘసుత్తం హోతి. ఉస్సుక్కాపన్నా భిక్ఖూ – "ఆవుసో, అయం సుబ్బచో భిక్ఖు, జనపదవాసినో నామ గామన్తసేనాసనే వసనట్ఠాననిసజ్జనాదీని న ఫాసుకాని హోన్తి, భిక్ఖాచారోపి దుక్ఖో హోతి, సీఘమస్స అధికరణం వూపసమేమా"తి సన్నిపతిత్వా ఆపత్తితో వుట్ఠాపేత్వా సుద్ధన్తే పతిట్ఠాపేన్తి.

౧౪౨. అధిచ్చాపత్తికోతి కదాచి కదాచి ఆపత్తిం ఆపజ్జతి. నో కిఞ్చాపి లజ్జీ హోతి పకతత్తో, దుబ్బచత్తా పనస్స భిక్ఖూ తథేవ పటిపజ్జన్తి.

౧౪౪. సద్ధామత్తకేన వహతి పేమమత్తకేనాతి ఆచరియుపజ్ఝాయేసు అప్పమత్తికాయ గేహస్సితసద్ధాయ అప్పమత్తకేన గేహస్సితపేమేన యాపేతి. పటిసన్ధిగ్గహణసదిసా హి అయం పబ్బజ్జా నామ, నవపబ్బజితో పబ్బజ్జాయ గుణం అజానన్తో ఆచరియుపజ్ఝాయేసు పేమమత్తేన యాపేతి, తస్మా ఏవరూపా సఙ్గణ్హితబ్బా. అప్పమత్తకమ్పి హి సఙ్గహం లభిత్వా పబ్బజ్జాయ ఠితా అభిఞ్ఞాపత్తా మహాసమణా భవిస్సన్తి. ఏత్తకేన కథామగ్గేన "ఓవదితబ్బయుత్తకం ఓవదన్తి, న ఇతర"న్తి ఇమమేవ భగవతా దస్సితం.

౧౪౫. అఞ్ఞాయ సణ్ఠహింసూతి అరహత్తే పతిట్ఠహింసు. **సత్తేసు హాయమానేసూ**తి పటిపత్తియా హాయమానాయ సత్తా హాయన్తి నామ. **సద్ధమ్మే అన్తరధాయమానే**తి పటిపత్తిసద్ధమ్మే అన్తరధాయమానే. పటిపత్తిసద్ధమ్మోపి హి పటిపత్తిపూరకేసు సత్తేసు అసతి అన్తరధాయతి నామ . **ఆసవట్ఠానీయా**తి ఆసవా తిట్ఠన్తి ఏతేసూతి ఆసవట్ఠానీయా. యేసు

దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికా పరూపవాదవిప్పటిసారవధబన్ధనాదయో చేవ అపాయదుక్ఖవిసేసభూతా చ ఆసవా తిట్ఠన్తియేవ. యస్మా నేసం తే కారణం హోన్తీతి అత్థో. తే ఆసవట్ఠానీయా వీతిక్కమధమ్మా యావ న సఙ్ఘే పాతుభవన్తి, న తావ సత్థా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతీతి అయమేత్థ యోజనా.

ఏవం అకాలం దస్సేత్వా పున కాలం దస్సేతుం **యతో చ ఖో, భద్దాలీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **యతో**తి యదా, యస్మిం కాలేతి వుత్తం హోతి. సేసం వుత్తానుసారేనేవ వేదితబ్బం. అయం వా ఏత్థ సఙ్ఖేపత్థో – యస్మిం కాలే ఆసవట్ఠానీయా ధమ్మాతి సఙ్ఖం గతా వీతిక్కమదోసా సఙ్ఘే పాతుభవన్తి, తదా సత్థా సావకానం సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతి. కస్మా? తేసంయేవ ఆసవట్ఠానీయధమ్మసఙ్ఖాతానం వీతిక్కమదోసానం పటిఘాతాయ.

ఏవం ఆసవట్ఠానీయానం ధమ్మానం అనుప్పత్తిం సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తియా అకాలం, ఉప్పత్తిఞ్చ కాలన్తి వత్వా ఇదాని తేసం ధమ్మానం అనుప్పత్తికాలఞ్చ ఉప్పత్తికాలఞ్చ దస్సేతుం **''న తావ, భద్దాలి, ఇధేకచ్చే''**తిఆదిమాహ. తత్థ **మహత్త**న్తి మహన్తభావం. సఙ్ఘో హి యావ న థేరనవమజ్ఝిమానం వసేన మహత్తం పత్తో హోతి, తావ సేనాసనాని పహోన్తి, సాసనే ఏకచ్చే ఆసవట్ఠానీయా ధమ్మా న ఉప్పజ్జన్తి. మహత్తం పత్తే పన తే ఉప్పజ్జన్తి, అథ సత్థా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతి. తత్థ మహత్తం పత్తే సఙ్ఘే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదాని –

"యో పన భిక్ఖు అనుపసమ్పన్నేన ఉత్తరిద్విరత్తతిరత్తం సహసేయ్యం కప్పేయ్య పాచిత్తియం (పాచి. ౫౧). యా పన భిక్ఖునీ అనువస్సం వుట్ఠాపేయ్య పాచిత్తియం (పాచి. ౧౧౭౧). యా పన భిక్ఖునీ ఏకవస్సం ద్వే వుట్ఠాపేయ్య పాచిత్తియ"న్తి (పాచి. ౧౧౭౫).

ఇమినా నయేన వేదితబ్బాని.

లాభగ్గన్తి లాభస్స అగ్గం. సఙ్ఘో హి యావ న లాభగ్గపత్తో హోతి, న తావ లాభం పటిచ్చ ఆసవట్ఠానీయా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. పత్తే పన ఉప్పజ్జన్తి, అథ సత్థా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతి –

"యో పన భిక్ఖు అచేలకస్స వా పరిబ్బాజకస్స వా పరిబ్బాజికాయ వా సహత్థా ఖాదనీయం వా భోజనీయం వా దదేయ్య పాచిత్తియ"న్తి (పాచి. ౨౭౦).

ఇదఞ్హి లాభగ్గపత్తే సఙ్ఘే సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం.

యసగ్గన్తి యసస్స అగ్గం. సఙ్ఘో హి యావ న యసగ్గపత్తో హోతి, న తావ యసం పటిచ్చ ఆసవట్ఠానీయా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. పత్తే పన ఉప్పజ్జన్తి, అథ సత్థా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతి "సురామేరయపానే పాచిత్తియ"న్తి (పాచి. ౩౨౮). ఇదఞ్హి యసగ్గపత్తే సఙ్ఘే సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం.

బాహుసచ్చన్తి బహుస్సుతభావం. సఙ్ఘో హి యావ న బాహుసచ్చపత్తో హోతి, న తావ ఆసవట్ఠానీయా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి. బాహుసచ్చపత్తే పన యస్మా ఏకం నికాయం ద్వే నికాయే పఞ్చపి నికాయే ఉగ్గహేత్వా అయోనిసో ఉమ్ముజ్జమానా పుగ్గలా రసేన రసం సంసన్దేత్వా ఉద్ధమ్మం ఉబ్బినయం సత్థు సాసనం దీపేన్తి, అథ సత్థా – "యో పన భిక్ఖు

ఏవం వదేయ్య తథాహం భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామి (పాచి॰ ౪౧౮)...పే.... సమణుద్దేసోపి చే ఏవం వదేయ్యా"తిఆదినా (పాచి॰ ౪౨౯) నయేన సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేతి.

రత్తఞ్ఞూతం పత్తోతి ఏత్థ రత్తియో జానన్తీతి రత్తఞ్ఞూ. అత్తనో పబ్బజితదివసతో పట్ఠాయ బహూ రత్తియో జానన్తి, చిరపబ్బజితాతి వుత్తం హోతి. రత్తఞ్ఞూనం భావం రత్తఞ్ఞుతం. తత్ర రత్తఞ్ఞుతం పత్తే సఙ్ఘే ఉపసేనం వఙ్గన్తపుత్తం ఆరబ్భ సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తన్తి వేదితబ్బం. సో హాయస్మా ఊనదసవస్సే భిక్ఖూ ఉపసమ్పాదేన్తే దిస్వా ఏకవస్సో సద్ధివిహారికం ఉపసమ్పాదేసి. అథ భగవా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసి – "న, భిక్ఖవే, ఊనదసవస్సేన ఉపసమ్పాదేతబ్బో, యో ఉపసమ్పాదేయ్య ఆపత్తి దుక్కటస్సా"తి (మహావ॰ ౭౫). ఏవం పఞ్ఞత్తే సిక్ఖాపదే పున భిక్ఖూ "దసవస్సమ్హా దసవస్సమ్హా"తి బాలా అబ్యత్తా ఉపసమ్పాదేన్తి. అథ భగవా అపరమ్పి సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసి – "న, భిక్ఖవే, బాలేన అబ్యత్తేన ఉపసమ్పాదేతబ్బో, యో ఉపసమ్పాదేయ్య, ఆపత్తి దుక్కటస్స. అనుజానామి, భిక్ఖవే, బ్యత్తేన భిక్ఖునా పటిబలేన దసవస్సేన వా అతిరేకదసవస్సేన వా ఉపసమ్పాదేతు"న్తి. ఇతి రత్తఞ్ఞుతం పత్తకాలే ద్వే సిక్ఖాపదాని పఞ్ఞత్తాని.

౧౪౬. ఆజానీయసుసూపమం ధమ్మపరియాయం దేసేసిన్తి తరుణాజానీయఉపమం కత్వా ధమ్మం దేసయిం. **తత్రా**తి తస్మిం అసరణే. **న ఖో, భద్దాలి, ఏసేవ హేతూ**తి న ఏస సిక్ఖాయ అపరిపూరకారీభావోయేవ ఏకో హేతు.

౧౪౭. ముఖాధానే కారణం కారేతీతి ఖలీనబన్ధాదీహి ముఖట్ఠపనే సాధుకం గీవం పగ్గణ్హాపేతుం కారణం కారేతి. **విసూకాయితానీ**తిఆదీహి విసేవనాచారం కథేసి. సబ్బానేవ హేతాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనాని. **తస్మిం ఠానే**తి తస్మిం విసేవనాచారే. **పరినిబ్బాయతీ**తి నిబ్బిసేవనో హోతి, తం విసేవనం జహతీతి అత్థో. **యుగాధానే**తి యుగట్ఠపనే యుగస్స సాధుకం గహణత్థం.

అనుక్కమేతి చత్తారోపి పాదే ఏకప్పహారేనేవ ఉక్ఖిపనే చ నిక్ఖిపనే చ. పరసేనాయ హి ఆవాటే ఠత్వా అసిం గహేత్వా ఆగచ్ఛన్తస్స అస్సస్స పాదే ఛిన్దన్తి. తస్మిం సమయే ఏస ఏకప్పహారేనేవ చత్తారోపి పాదే ఉక్ఖిపిస్సతీతి రజ్జుబన్ధనవిధానేన ఏతం కారణం కరోన్తి. **మణ్డలే**తి యథా అస్సే నిసిన్నోయేవ భూమియం పతితం ఆవుధం గహేతుం సక్కోతి, ఏవం కరణత్థం మణ్డలే కారణం కారేతి. **ఖురకాసే**తి అగ్గగ్గఖురేహి పథవీకమనే. రత్తిం ఓక్కన్తకరణస్మిఞ్హి యథా పదసద్దో న సుయ్యతి, తదత్థం ఏకస్మిం ఠానే సఞ్ఞం దత్వా అగ్గగ్గఖురేహియేవ గమనం సిక్ఖాపేన్తి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **జవే**తి సీఘవాహనే. "ధావే"తిపి పాఠో. అత్తనో పరాజయే సతి పలాయనత్థం, పరం పలాయన్తం అనుబన్ధిత్వా గహణత్థఞ్చ ఏతం కారణం కారేతి. **దవత్తే**తి దవత్థాయ, యుద్ధకాలస్మిఞ్హి హత్థీసు వా కోఞ్చనాదం కరోన్తేసు అస్సేసు వా హసన్తేసు రథేసు వా నిఘోసన్తేసు యోధేసు వా ఉక్కుట్ఠిం కరోన్తేసు తస్స రవస్స అభాయిత్వా పరసేనపవేసనత్థం అయం కారణా కరీయతి.

రాజగుణేతి రఞ్ఞా జానితబ్బగుణే. కూటకణ్ణరఞ్ఞో కిర గుళవణ్ణో నామ అస్సో అహోసి. రాజా పాచీనద్వారేన నిక్ఖమిత్వా చేతియపబ్బతం గమిస్సామీతి కలమ్బనదీతీరం సమ్పత్తో. అస్సో తీరే ఠత్వా ఉదకం ఓతరితుం న ఇచ్ఛతి, రాజా అస్సాచరియం ఆమన్తేత్వా – "అహో తయా అస్సో సిక్ఖాపితో ఉదకం ఓతరితుం న ఇచ్ఛతీ"తి ఆహ. ఆచరియో – "సుసిక్ఖాపితో దేవ అస్సో, ఏవమస్స హి చిత్తం 'సచాహం ఉదకం ఓతరిస్సామి, వాలం తేమిస్సతి, వాలే తిన్తే రఞ్ఞో అఙ్గే ఉదకం పాతేయ్యా'తి ఏవం తుమ్హాకం సరీరే ఉదకపాతనభయేన న ఓతరతి, వాలం గణ్హాపేథా"తి ఆహ. రాజా తథా కారేసి. అస్సో వేగేన ఓతరిత్వా పారం గతో. ఏతదత్థం అయం కారణా కరీయతి. **రాజవంసే**తి అస్సరాజవంసే. వంసో చేసో

అస్సరాజానం, తథారూపేన పహారేన ఛిన్నభిన్నసరీరాపి అస్సారోహం పరసేనాయ అపాతేత్వా బహి నీహరన్తియేవ. ఏతదత్థం కారణం కారేతీతి అత్థో.

ఉత్తమే జవేతి జవసమ్పత్తియం, యథా ఉత్తమజవో హోతి, ఏవం కారణం కారేతీతి అత్థో. **ఉత్తమే హయే**తి ఉత్తమహయభావే, యథా ఉత్తమహయో హోతి, ఏవం కారణం కారేతీతి అత్థో. తత్థ పకతియా ఉత్తమహయోవ ఉత్తమహయకారణం అరహతి, న అఞ్ఞో. ఉత్తమహయకారణాయ ఏవ చ హయో ఉత్తమజవం పటిపజ్జతి, న అఞ్ఞోతి.

తత్రిదం వత్థు – ఏకో కిర రాజా ఏకం సిన్ధవపోతకం లభిత్వా సిన్ధవభావం అజానిత్వావ ఇమం సిక్ఖాపేహీతి ఆచరియస్స అదాసి. ఆచరియోపి తస్స సిన్ధవభావం అజానన్తో తం మాసఖాదకఘోటకానం కారణాసు ఉపనేతి. సో అత్తనో అననుచ్ఛవికత్తా కారణం న పటిపజ్జతి. సో తం దమేతుం అసక్కోన్తో "కూటస్సో అయం మహారాజా"తి విస్సజ్జాపేసి.

అథేకదివసం ఏకో అస్సాచరియపుబ్బకో దహరో ఉపజ్ఝాయస్స భణ్డకం గహేత్వా గచ్ఛన్తో తం పరిఖాపిట్ఠే చరన్తం దిస్వా – "అనగ్ఘో, భన్తే, సిన్ధవపోతకో"తి ఉపజ్ఝాయస్స కథేసి. సచే రాజా జానేయ్య, మఙ్గలస్సం నం కరేయ్యాతి. థేరో ఆహ – "మిచ్ఛాదిట్ఠికో, తాత, రాజా అప్పేవ నామ బుద్ధసాసనే పసీదేయ్య రఞ్ఞో కథేహీ"తి. సో గన్త్వా, – "మహారాజ, అనగ్ఘో సిన్ధవపోతకో అత్థీ"తి కథేసి. తయా దిట్ఠో , తాతాతి? ఆమ, మహారాజాతి. కిం లద్ధుం వట్టతీతి? తుమ్హాకం భుఞ్జనకసువణ్ణథాలే తుమ్హాకం భుఞ్జనకభత్తం తుమ్హాకం పివనకరసో తుమ్హాకం గన్ధా తుమ్హాకం మాలాతి. రాజా సబ్బం దాపేసి. దహరో గాహాపేత్వా అగమాసి.

అస్సో గన్ధం ఘాయిత్వావ "మయ్హం గుణజాననకఆచరియో అత్థి మఞ్ఞే"తి సీసం ఉక్ఖిపిత్వా ఓలోకేన్తో అట్ఠాసి. దహరో గన్త్వా "భత్తం భుఞ్జా"తి అచ్ఛరం పహరి. అస్సో ఆగన్త్వా సువణ్ణథాలే భత్తం భుఞ్జి, రసం పివి. అథ నం గన్ధేహి విలిమ్పిత్వా రాజపిళన్ధనం పిళన్ధిత్వా "పురతో పురతో గచ్ఛా"తి అచ్ఛరం పహరి. సో దహరస్స పురతో పురతో గన్త్వా మఙ్గలస్సట్ఠానే అట్ఠాసి. దహరో – "అయం తే, మహారాజ, అనగ్ఘో సిన్ధవపోతకో, ఇమినావ నం నియామేన కతిపాహం పటిజగ్గాపేహీ"తి వత్వా నిక్ఖమి.

అథ కతిపాహస్స అచ్చయేన ఆగన్త్వా అస్సస్స అనుభావం పస్సిస్ససి, మహారాజాతి. సాధు ఆచరియ కుహిం ఠత్వా పస్సామాతి? ఉయ్యానం గచ్ఛ, మహారాజాతి. రాజా అస్సం గాహాపేత్వా అగమాసి. దహరో అచ్ఛరం పహరిత్వా "ఏతం రుక్ఖం అనుపరియాహీ"తి అస్సస్స సఞ్ఞం అదాసి. అస్సో పక్ఖన్దిత్వా రుక్ఖం అనుపరిగన్త్వా ఆగతో. రాజా నేవ గచ్ఛన్తం న ఆగచ్ఛన్తం అద్దస. దిట్ఠో తే, మహారాజాతి? న దిట్ఠో, తాతాతి. వలఞ్జకదణ్డం ఏతం రుక్ఖం నిస్సాయ ఠపేథాతి వత్వా అచ్ఛరం పహరి "వలఞ్జకదణ్డం గహేత్వా ఏహీ"తి. అస్సో పక్ఖన్దిత్వా ముఖేన గహేత్వా ఆగతో. దిట్ఠం, మహారాజాతి. దిట్ఠం, తాతాతి.

పున అచ్ఛరం పహరి "ఉయ్యానస్స పాకారమత్థకేన చరిత్వా ఏహీ"తి. అస్సో తథా అకాసి. దిట్ఠో, మహారాజాతి. న దిట్ఠో, తాతాతి. రత్తకమ్బలం ఆహరాపేత్వా అస్సస్స పాదే బన్ధాపేత్వా తథేవ సఞ్ఞం అదాసి. అస్సో ఉల్లఙ్ఘిత్వా పాకారమత్థకేన అనుపరియాయి. బలవతా పురిసేన ఆవిఞ్ఛనఅలాతగ్గిసిఖా వియ ఉయ్యానపాకారమత్థకే పఞ్ఞాయిత్థ. అస్సో గన్త్వా సమీపే ఠితో. దిట్ఠం, మహారాజాతి. దిట్ఠం, తాతాతి. మఙ్గలపోక్ఖరణిపాకారమత్థకే అనుపరియాహీతి సఞ్ఞం అదాసి.

పున “పోక్ఖరణిం ఓతరిత్వా పదుమపత్తేసు చారికం చరాహీ”తి సఞ్ఞం అదాసి. పోక్ఖరణిం ఓతరిత్వా సబ్బపదుమపత్తే చరిత్వా అగమాసి, ఏకం పత్తమ్పి అనక్కన్తం వా ఫాలితం వా ఛిన్దితం వా ఖణ్డితం వా నాహోసి. దిట్ఠం, మహారాజాతి. దిట్ఠం, తాతాతి. అచ్ఛరం పహరిత్వా తం హత్థతలం ఉపనామేసి. ధాతూపత్థద్ధో లఙ్ఘిత్వా హత్థతలే అట్ఠాసి. దిట్ఠం, మహారాజాతి? దిట్ఠం, తాతాతి. ఏవం ఉత్తమహయో ఏవ ఉత్తమకారణాయ ఉత్తమజవం పటిపజ్జతి.

ఉత్తమే సాఖల్యేతి ముదువాచాయ. ముదువాచాయ హి, “తాత, త్వం మా చిన్తయి, రఞ్ఞో మఙ్గలస్సో భవిస్ససి, రాజభోజనాదీని లభిస్ససీ”తి ఉత్తమహయకారణం కారేతబ్బో. తేన వుత్తం “ఉత్తమే సాఖల్యే”తి. **రాజభోగ్గో**తి రఞ్ఞో ఉపభోగో. **రఞ్ఞో అఙ్గన్తేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతీ**తి యత్థ కత్థచి గచ్ఛన్తేన హత్థం వియ పాదం వియ అనోహాయేవ గన్తబ్బం హోతి. తస్మా అఙ్గన్తి సఙ్ఖం గచ్ఛతి, చతూసు వా సేనఙ్గేసు ఏకం అఙ్గం హోతి.

అసేఖాయ సమ్మాదిట్ఠియాతి అరహత్తఫలసమ్మాదిట్ఠియా. సమ్మాసఙ్కప్పాదయోపి తంసమ్పయుత్తావ. **సమ్మాఞాణం** పుబ్బే వుత్తసమ్మాదిట్ఠియేవ. ఠపేత్వా పన అట్ఠ ఫలఙ్గాని సేసా ధమ్మా **విముత్తీ**తి వేదితబ్బా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. అయం పన దేసనా ఉగ్ఘటితఞ్ఞుపుగ్గలస్స వసేన అరహత్తనికూటం గహేత్వా నిట్ఠాపితాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

భద్దాలిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. లటుకికోపమసుత్తవణ్ణనా

౧౪౮. **ఏవం మే సుత**న్తి లటుకికోపమసుత్తం. తత్థ **యేన సో వనసణ్డో**తి అయమ్పి మహాఉదాయిత్థేరో భగవతా సద్ధింయేవ పిణ్డాయ పవిసిత్వా సద్ధిం పటిక్కమి. తస్మా యేన సో భగవతా ఉపసఙ్కమన్తో వనసణ్డో తేనుపసఙ్కమీతి వేదితబ్బో. **అపహత్తా**తి అపహారకో. **ఉపహత్తా**తి ఉపహారకో. **పటిసల్లానా వుట్ఠితో**తి ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠితో.

౧౪౯. **యం భగవా**తి యస్మిం సమయే భగవా. **ఇఙ్ఘా**తి ఆణత్తియం నిపాతో. **అఞ్ఞథత్త**న్తి చిత్తస్స అఞ్ఞథత్తం. తఞ్చ ఖో న భగవన్తం పటిచ్చ, ఏవరూపం పన పణీతభోజనం అలభన్తా కథం యాపేస్సామాతి ఏవం పణీతభోజనం పటిచ్చ అహోసీతి వేదితబ్బం. **భూతపుబ్బ**న్తి ఇమినా రత్తిభోజనస్స పణీతభావం దస్సేతి. **సూపేయ్య**న్తి సూపేన ఉపనేతబ్బం మచ్ఛమంసకళీరాది. **సమగ్గా భుఞ్జిస్సామా**తి ఏకతో భుఞ్జిస్సామ. **సఙ్ఖతియో**తి అభిసఙ్ఖారికఖాదనీయాని. **సబ్బా తా రత్తి**న్తి సబ్బా తా సఙ్ఖతియో రత్తింయేవ హోన్తి, దివా పన అప్పా పరిత్తా థోకికా హోన్తీతి. మనుస్సా హి దివా యాగుకఞ్జియాదీహి యాపేత్వాపి రత్తిం యథాసత్తి యథాపణీతమేవ భుఞ్జన్తి.

పున **భూతపుబ్బ**న్తి ఇమినా రత్తి వికాలభోజనే ఆదీనవం దస్సేతి. తత్థ **అన్ధకారతిమిసాయ**న్తి బహలన్ధకారే. **మాణవేహీ**తి చోరేహి. **కతకమ్మేహీ**తి కతచోరకమ్మేహి. చోరా కిర కతకమ్మా యం నేసం దేవతం ఆయాచిత్వా కమ్మం నిప్ఫన్నం, తస్స ఉపహారత్థాయ మనుస్సే మారేత్వా గలలోహితాదీని గణ్హన్తి. తే అఞ్ఞేసు మనుస్సేసు మారియమానేసు కోలాహలా ఉప్పజ్జిస్సన్తి, పబ్బజితం పరియేసన్తో నామ నత్థీతి మఞ్ఞమానా భిక్ఖూ గహేత్వా మారేన్తి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **అకతకమ్మేహీ**తి అటవితో గామం ఆగమనకాలే కమ్మనిప్ఫన్నత్థం పురేతరం బలికమ్మం కాతుకామేహి. **అసద్ధమ్మేన**

నిమన్తేతీతి "ఏహి భిక్ఖు అజ్జేకరత్తిం ఇధేవ భుఞ్జిత్వా ఇధ వసిత్వా సమ్పత్తిం అనుభవిత్వా స్వే గమిస్ససీ"తి మేథునధమ్మేన నిమన్తేతి.

పున **భూతపుబ్బ**న్తి ఇమినా అత్తనా దిట్ఠకారణం కథేతి. **విజ్జన్తరికాయా**తి విజ్జువిజ్జోతనక్ఖణే . **విస్సరమకాసీ**తి మహాసద్దమకాసి. **అభుమ్మే**తి భూ'తి వడ్ఢి, అభూ'తి అవడ్ఢి, వినాసో మయ్హన్తి అత్థో. **పిసాచో వత మ**న్తి పిసాచో మం ఖాదితుం ఆగతో వత. **ఆతుమారీ మాతుమారీ**తి ఏత్థ **ఆతూ**తి పితా, **మాతూ**తి మాతా. ఇదం వుత్తం హోతి – యస్స పితా వా మాతా వా అత్థి, తం మాతాపితరో అమ్హాకం పుత్తకోతి యథా తథా వా ఉప్పాదేత్వా యంకిఞ్చి ఖాదనీయభోజనీయం దత్వా ఏకస్మిం ఠానే సయాపేన్తి. సో ఏవం రత్తిం పిణ్డాయ న చరతి. తుయ్హం పన మాతాపితరో మతా మఞ్ఞే, తేన ఏవం చరసీతి.

౧౩౦. **ఏవమేవా**తి ఏవమేవ కిఞ్చి ఆనిసంసం అపస్సన్తా నిక్కారణేనేవ. ఏవమాహంసూతి గరహన్తో ఆహ. తత్థ **ఆహంసూ**తి వదన్తి. **కిం పనిమస్సా**తి ఇమస్స అప్పమత్తకస్స హేతు కిం వత్తబ్బం నామ, నను అపస్సన్తేన వియ అసుణన్తేన వియ భవితబ్బన్తి. **ఓరమత్తకస్సా**తి పరిత్తమత్తకస్స. **అధిసల్లిఖతేవాయ**న్తి అయం సమణో నవనీతం పిసన్తో వియ పదుమనాళసుత్తం కకచేన ఓక్కన్తన్తో వియ అతిసల్లేఖతి, అతివాయామం కరోతి. **సిక్ఖాకామా**తి సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో వియ సిక్ఖాకామా, తేసు చ అప్పచ్చయం ఉపట్ఠపేన్తి. తేసఞ్హి ఏవం హోతి "సచే ఏతే 'అప్పమత్తకమేతం, హరథ భగవా'తి వదేయ్యుం, కిం సత్థా న హరేయ్య. ఏవం పన అవత్వా భగవన్తం పరివారేత్వా నిసిన్నా 'ఏవం భగవా, సాధు భగవా, పఞ్ఞపేథ భగవా'తి అతిరేకతరం ఉస్సాహం పటిలభన్తీ"తి. తస్మా తేసు అప్పచ్చయం ఉపట్ఠపేన్తి.

తేసన్తి తేసం ఏకచ్చానం మోఘపురిసానం. **త**న్తి తం అప్పమత్తకం పహాతబ్బం. **థూలో కలిఙ్గరో**తి గలే బద్ధం మహాకట్ఠం వియ హోతి. **లటుకికా సకుణికా**తి చాతకసకుణికా. సా కిర రవసతం రవిత్వా నచ్చసతం నచ్చిత్వా సకిం గోచరం గణ్హాతి. ఆకాసతో భూమియం పతిట్ఠితం పన నం దిస్వా వచ్ఛపాలకాదయో కీళనత్థం పూతిలతాయ బన్ధన్తి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **ఆగమేతీ**తి ఉపేతి. **తఞ్హి తస్సా**తి తం పూతిలతాబన్ధనం తస్సా అప్పసరీరతాయ చేవ అప్పథామతాయ చ బలవబన్ధనం నామ, మహన్తం నాళికేరరజ్జు వియ దుచ్ఛిజ్జం హోతి. **తేస**న్తి తేసం మోఘపురిసానం సద్ధామన్దతాయ చ పఞ్ఞామన్దతాయ చ బలవం బన్ధనం నామ, దుక్కటవత్థుమత్తకమ్పి మహన్తం పారాజికవత్థు వియ దుప్పజహం హోతి.

౧౩౧. సుక్కపక్ఖే **పహాతబ్బస్సా**తి కిం ఇమస్స అప్పమత్తకస్స పహాతబ్బస్స హేతు భగవతా వత్తబ్బం అత్థి, యస్స నో భగవా పహానమాహ. నను ఏవం భగవతో అధిప్పాయం ఞత్వాపి పహాతబ్బమేవాతి అత్థో. **అప్పోస్సుక్కా**తి అనుస్సుక్కా. **పన్నలోమా**తి పతితలోమా, న తస్స పహాతబ్బభయేన ఉద్ధగ్గలోమా. **పరదత్తవుత్తా**తి పరేహి దిన్నవుత్తినో, పరతో లద్ధేన యాపేన్తాతి అత్థో. **మిగభూతేన చేతసా విహరన్తీ**తి అపచ్చాసీసనపక్ఖే ఠితా హుత్వా విహరన్తి. మిగో హి పహారం లభిత్వా మనుస్సావాసం గన్త్వా భేసజ్జం వా వణతేలం వా లభిస్సామీతి అజ్ఝాసయం అకత్వా పహారం లభిత్వావ అగామకం అరఞ్ఞం పవిసిత్వా పహటట్ఠానం హేట్ఠా కత్వా నిపతిత్వా ఫాసుభూతకాలే ఉట్ఠాయ గచ్ఛతి. ఏవం మిగా అపచ్చాసీసనపక్ఖే ఠితా. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం "మిగభూతేన చేతసా విహరన్తీ"తి. **తఞ్హి తస్సా**తి తం వరత్తబన్ధనం తస్స హత్థినాగస్స మహాసరీరతాయ చేవ మహాథామతాయ చ దుబ్బలబన్ధనం నామ. పూతిలతా వియ సుఛిజ్జం హోతి. **తేసం త**న్తి తేసం తం కులపుత్తానం సద్ధామహన్తతాయ చ పఞ్ఞామహన్తతాయ చ మహన్తం పారాజికవత్థుపి దుక్కటవత్థుమత్తకం వియ సుప్పజహం హోతి.

౧౨౨. **దలిద్దోతి** దాలిద్దియేన సమన్నాగతో. **అస్సకోతి** నిస్సకో. **అనాళ్హియోతి** అనడ్ఢో. **అగారకన్తి** ఖుద్దకగేహం. **ఓలుగ్గవిలుగ్గన్తి** యస్స గేహయట్ఠియో పిట్ఠివంసతో ముచ్చిత్వా మణ్డలే లగ్గా, మణ్డలతో ముచ్చిత్వా భూమియం లగ్గా. **కాకాతిదాయిన్తి** యత్థ కిఞ్చిదేవ భుఞ్జిస్సామాతి అన్తో నిసిన్నకాలే విసుం ద్వారకిచ్చం నామ నత్థి, తతో తతో కాకా పవిసిత్వా పరివారేన్తి. సూరకాకా హి పలాయనకాలే చ యథాసమ్ముఖట్ఠానేనేవ నిక్ఖమిత్వా పలాయన్తి. **నపరమరూపన్తి** న పుఞ్ఞవన్తానం గేహం వియ ఉత్తమరూపం. **ఖటోపికాతి** విలీవమఞ్చకో. **ఓలుగ్గవిలుగ్గాతి** ఓణతుణ్ణతా. **ధఞ్ఞసమవాపకన్తి** ధఞ్ఞఞ్చ సమవాపకఞ్చ. తత్థ **ధఞ్ఞం** నామ కుద్రూసకో. **సమవాపకన్తి** లాబుబీజకుమ్భణ్డబీజకాది బీజజాతం. **నపరమరూపన్తి** యథా పుఞ్ఞవన్తానం గన్ధసాలిబీజాది పరిసుద్ధం బీజం, న ఏవరూపం. **జాయికాతి** కపణజాయా. **నపరమరూపాతి** పచ్ఛిసీసా లమ్బత్థనీ మహోదరా పిసాచా వియ బీభచ్ఛా. **సామఞ్ఞన్తి** సమణభావో. **సో వతస్సం, యోహన్తి** సో వతాహం పురిసో నామ అస్సం, యో కేసమస్సుం ఓహారేత్వా పబ్బజేయ్యన్తి.

సో న సక్కుణేయ్యాతి సో ఏవం చిన్తేత్వాపి గేహం గన్త్వా – "పబ్బజ్జా నామ లాభగరుకా దుక్కరా దురాసదా, సత్తపి అట్ఠపి గామే పిణ్డాయ చరిత్వా యథాధోతేనేవ పత్తేన ఆగన్తబ్బమ్పి హోతి , ఏవం యాపేతుం అసక్కోన్తస్స మే పున ఆగతస్స వసనట్ఠానం ఇచ్ఛితబ్బం, తిణవల్లిదబ్బసమ్భారా నామ దుస్సమోధానియా, కిన్తి కరోమీ"తి వీమంసతి. అథస్స తం అగారకం వేజయన్తపాసాదో వియ ఉపట్ఠాతి. అథస్స ఖటోపికం ఓలోకేత్వా – "మయి గతే ఇమం విసఙ్ఖరిత్వా ఉద్ధనాలాతం కరిస్సన్తి, పున అట్టనిపాదవిలీవాదీని లద్ధబ్బాని హోన్తి, కిన్తి కరిస్సామీ"తి చిన్తేతి. అథస్స సా సిరిసయనం వియ ఉపట్ఠాతి. తతో ధఞ్ఞకుమ్భిం ఓలోకేత్వా – "మయి గతే అయం ఘరణీ ఇమం ధఞ్ఞం తేన తేన సద్ధిం భుఞ్జిస్సతి. పున ఆగతేన జీవితవుత్తి నామ లద్ధబ్బా హోతి, కిన్తి కరిస్సామీ"తి చిన్తేతి. అథస్స సా అడ్ఢతేళసాని కోట్ఠాగారసతాని వియ ఉపట్ఠాతి. తతో మాతుగామం ఓలోకేత్వా – "మయి గతే ఇమం హత్థిగోపకో వా అస్సగోపకో వా యో కోచి పలోభేస్సతి, పున ఆగతేన భత్తపాచికా నామ లద్ధబ్బా హోతి, కిన్తి కరిస్సామీ"తి చిన్తేతి. అథస్స సా రూపినీ దేవీ వియ ఉపట్ఠాతి. ఇదం సన్ధాయ "సో న సక్కుణేయ్యా"తిఆది వుత్తం.

౧౨౩. **నిక్ఖగణానన్తి** సువణ్ణనిక్ఖసతానం. **చయోతి** సన్తానతో కతసన్నిచయో. **ధఞ్ఞగణానన్తి** ధఞ్ఞసకటసతానం.

౧౨౪. **చత్తారోమే, ఉదాయి, పుగ్గలాతి** ఇధ కిం దస్సేతి? హేట్ఠా "తే తఞ్చేవ పజహన్తి, తే తఞ్చేవ నప్పజహన్తీ"తి పజహనకా చ అప్పజహనకా చ రాసివసేన దస్సితా, న పాటియేక్కం విభత్తా. ఇదాని యథా నామ దబ్బసమ్భారత్థం గతో పురిసో పటిపాటియా రుక్ఖే ఛిన్దిత్వా పున నివత్తిత్వా వఙ్కఞ్చ పహాయ కమ్మే ఉపనేతబ్బయుత్తకమేవ గణ్హాతి, ఏవమేవ అప్పజహనకే ఛడ్డేత్వా అబ్భోహారికే కత్వా పజహనకపుగ్గలా చత్తారో హోన్తీతి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి.

ఉపధిపహానాయాతి ఖన్ధుపధికిలేసుపధిఅభిసఙ్ఖారుపధికామగుణూపధీతి ఇమేసం ఉపధీనం పహానాయ. **ఉపధిపటిసంయుత్తాతి** ఉపధిఅనుధావనకా. **సరసఙ్కప్పాతి** ఏత్థ సరన్తి ధావన్తీతి సరా. సఙ్కప్పేన్తీతి సఙ్కప్పా. పదద్వయేనపి వితక్కాయేవ వుత్తా. **సముదాచరన్తీతి** అభిభవన్తి అజ్ఝోత్థరిత్వా వత్తన్తి. **సంయుత్తోతి** కిలేసేహి సంయుత్తో. **ఇన్ద్రియవేమత్తతాతి** ఇన్ద్రియనానత్తతా . **కదాచి కరహచీతి** బహుకాలం వీతివత్తేత్వా. **సతిసమ్మోసాతి** సతిసమ్మోసేన. **నిపాతోతి** అయోకటాహమ్హి పతనం. ఏత్తావతా "నప్పజహతి, పజహతి, ఖిప్పం పజహతీ"తి తయో రాసయో దస్సితా. తేసు చత్తారో జనా నప్పజహన్తి నామ, చత్తారో పజహన్తి నామ, చత్తారో ఖిప్పం పజహన్తి నామ.

తత్థ పుథుజ్జనో సోతాపన్నో సకదాగామీ అనాగామీతి ఇమే చత్తారో జనా నప్పజహన్తి నామ. పుథుజ్జనాదయో తావ మా పజహన్తు, అనాగామీ కథం న పజహతీతి? సోపి హి యావదేవస్స భవలోభో అత్థి, తావ అహోసుఖం అహోసుఖన్తి అభినన్దతి. తస్మా నప్పజహతి నామ. ఏతేయేవ పన చత్తారో జనా పజహన్తి నామ. సోతాపన్నాదయో తావ పజహన్తు, పుథుజ్జనో కథం పజహతీతి? ఆరద్ధవిపస్సకో హి సతిసమ్మోసేన సహసా కిలేసే ఉప్పన్నే "మాదిసస్స నామ భిక్ఖునో కిలేసో ఉప్పన్నో"తి సంవేగం కత్వా వీరియం పగ్గయ్హ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా మగ్గేన కిలేసే సముగ్ఘాతేతి. ఇతి సో పజహతి నామ. తేయేవ చత్తారో ఖిప్పం పజహన్తి నామ. తత్థ ఇమస్మిం సుత్తే, మహాహత్థిపదోపమే (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౮ ఆదయో), ఇన్ద్రియభావనేతి (మ॰ ని॰ ౩.౪౫౩ ఆదయో) ఇమేసు సుత్తేసు కిఞ్చాపి తతియవారో గహితో, పఞ్హో పన దుతియవారేనేవ కథితోతి వేదితబ్బో.

ఉపధి దుక్ఖస్స మూలన్తి ఏత్థ పఞ్చ ఖన్ధా ఉపధి నామ. తం దుక్ఖస్స మూలన్తి ఇతి విదిత్వా కిలేసుపధినా నిరుపధి హోతి, నిగ్గహణో నితణ్హోతి అత్థో. **ఉపధిసఙ్ఖయే విముత్తో**తి తణ్హక్ఖయే నిబ్బానే ఆరమ్మణతో విముత్తో.

౧౫౫. ఏవం చత్తారో పుగ్గలే విత్థారేత్వా ఇదాని యే పజహన్తి, తే "ఇమే నామ ఏత్తకే కిలేసే పజహన్తి". యే నప్పజహన్తి, తేపి "ఇమే నామ ఏత్తకే కిలేసే నప్పజహన్తీ"తి దస్సేతుం **పఞ్చ ఖో ఇమే ఉదాయి కామగుణా**తిఆదిమాహ. తత్థ **మిళ్హసుఖ**న్తి అసుచిసుఖం. **అనరియసుఖ**న్తి అనరియేహి సేవితసుఖం. **భాయితబ్బ**న్తి ఏతస్స సుఖస్స పటిలాభతోపి విపాకతోపి భాయితబ్బం. **నేక్ఖమ్మసుఖ**న్తి కామతో నిక్ఖన్తసుఖం. **పవివేకసుఖ**న్తి గణతోపి కిలేసతోపి పవివిత్తసుఖం. **ఉపసమసుఖ**న్తి రాగాదివూపసమత్థాయ సుఖం. **సమ్బోధసుఖ**న్తి మగ్గసఙ్ఖాతస్స సమ్బోధస్స నిబ్బత్తనత్థాయ సుఖం. **న భాయితబ్బ**న్తి ఏతస్స సుఖస్స పటిలాభతోపి విపాకతోపి న భాయితబ్బం, భావేతబ్బమేవేతం.

౧౫౬. ఇఞ్జితస్మిం వదామీతి ఇఞ్జనం చలనం ఫన్దనన్తి వదామి. **కిఞ్చ తత్థ ఇఞ్జితస్మి**న్తి కిఞ్చ తత్థ ఇఞ్జితం. **ఇదం తత్థ ఇఞ్జితస్మి**న్తి యే ఏతే అనిరుద్ధా వితక్కవిచారా, ఇదం తత్థ ఇఞ్జితం. దుతియతతియజ్ఝానేసుపి ఏసేవ నయో. **అనిఞ్జితస్మిం వదామీ**తి ఇదం చతుత్థజ్ఝానం అనిఞ్జనం అచలనం నిప్ఫన్దనన్తి వదామి.

అనలన్తి వదామీతి అకత్తబ్బఆలయన్తి వదామి, తణ్హాలయో ఏత్థ న ఉప్పాదేతబ్బోతి దస్సేతి. అథ వా అనలం అపరియత్తం, న ఏత్తావతా అలమేతన్తి సన్నిట్ఠానం కాతబ్బన్తి వదామి. **నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనస్సాపీ**తి ఏవరూపాయపి సన్తాయ సమాపత్తియా పహానమేవ వదామి. **అణుం వా థూలం వాతి** ఖుద్దకం వా మహన్తం వా అప్పసావజ్జం వా మహాసావజ్జం వా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. దేసనా పన నేయ్యపుగ్గలస్స వసేన అరహత్తనికూటేనేవ నిట్ఠాపితాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

లటుకికోపమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. చాతుమసుత్తవణ్ణనా

౧౫౭. ఏవం మే సుతన్తి చాతుమసుత్తం. తత్థ **చాతుమాయ**న్తి ఏవంనామకే గామే. **పఞ్చమత్తాని భిక్ఖుసతానీ**తి అధునా పబ్బజితానం భిక్ఖూనం పఞ్చ సతాని. థేరా కిర చిన్తేసుం – "ఇమే కులపుత్తా దసబలం అదిస్వావ పబ్బజితా, ఏతేసం

భగవన్తం దస్సేస్సామ, భగవతో సన్తికే ధమ్మం సుత్వా అత్తనో అత్తనో యథాఉపనిస్సయేన పతిట్ఠహిస్సన్తీ”తి. తస్మా తే భిక్ఖూ గహేత్వా ఆగతా. **పటిసమ్మోదమానాతి** “కచ్చావుసో, ఖమనీయ”న్తిఆదిం పటిసన్థారకథం కురుమానా. **సేనాసనాని పఞ్ఞాపయమానాతి** అత్తనో అత్తనో ఆచరియుపజ్ఝాయానం వసనట్ఠానాని పుచ్ఛిత్వా ద్వారవాతపానాని వివరిత్వా మఞ్చపీఠకటసారకాదీని నీహరిత్వా పప్ఫోటేత్వా యథాట్ఠానే సణ్ఠాపయమానా. **పత్తచీవరాని పటిసామయమానాతి**, భన్తే, ఇదం మే పత్తం ఠపేథ, ఇదం చీవరం, ఇదం థాలకం, ఇదం ఉదకతుమ్బం, ఇమం కత్తరయట్ఠిన్తి ఏవం సమణపరిక్ఖారే సఙ్గోపయమానా.

ఉచ్చాసద్దా మహాసద్దాతి ఉద్ధం ఉగ్గతత్తా ఉచ్చం, పత్థటత్తా మహన్తం అవినిబ్భోగసద్దం కరోన్తా. **కేవట్టా మఞ్ఞే మచ్ఛవిలోపేతి** కేవట్టానం మచ్ఛపచ్ఛిఠపితట్ఠానే మహాజనో సన్నిపతిత్వా – “ఇధ అఞ్ఞం ఏకం మచ్ఛం దేహి, ఏకం మచ్ఛఫాలం దేహి, ఏతస్స తే మహా దిన్నో, మయ్హం ఖుద్దకో”తి ఏవం ఉచ్చాసద్దం మహాసద్దం కరోన్తి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. మచ్ఛగహణత్థం జాలే పక్ఖిత్తేపి తస్మిం ఠానే కేవట్టా చేవ అఞ్ఞే చ “పవిట్ఠో న పవిట్ఠో, గహితో న గహితో”తి మహాసద్దం కరోన్తి. తమ్పి సన్ధాయేతం వుత్తం. **పణామేమీతి** నీహరామి. **న వో మమ సన్తికే వత్థబ్బన్తి** తుమ్హే మాదిసస్స బుద్ధస్స వసనట్ఠానం ఆగన్త్వా ఏవం మహాసద్దం కరోథ, అత్తనో ధమ్మతాయ వసన్తా కిం నామ సారుప్పం కరిస్సథ, తుమ్హాదిసానం మమ సన్తికే వసనకిచ్చం నత్థీతి దీపేతి. తేసు ఏకభిక్ఖుపి “భగవా తుమ్హే మహాసద్దమత్తకేన అమ్హే పణామేథా”తి వా అఞ్ఞం వా కిఞ్చి వత్తుం నాసక్ఖి, సబ్బే భగవతో వచనం సమ్పటిచ్ఛన్తా “ఏవం, భన్తే,”తి వత్వా నిక్ఖమింసు. ఏవం పన తేసం అహోసి “మయం సత్థారం పస్సిస్సామ, ధమ్మకథం సోస్సామ, సత్థు సన్తికే వసిస్సామాతి ఆగతా. ఏవరూపస్స పన గరునో సత్థు సన్తికం ఆగన్త్వా మహాసద్దం కరిమ్హా, అమ్హాకమేవ దోసోయం, పణామితమ్హా, న నో లద్ధం భగవతో సన్తికే వత్థుం, న సువణ్ణవణ్ణసరీరం ఓలోకేతుం, న మధురస్సరేన ధమ్మం సోతు”న్తి. తే బలవదోమనస్సజాతా హుత్వా పక్కమింసు.

౧౨౮. **తేనుపసఙ్కమింసూతి** తే కిర సక్యా ఆగమనసమయేపి తే భిక్ఖూ తత్థేవ నిసిన్నా పస్సింసు. అథ నేసం ఏతదహోసి – “కిం ను ఖో ఏతే భిక్ఖూ పవిసిత్వావ పటినివత్తా, జానిస్సామ తం కారణ”న్తి చిన్తేత్వా యేన తే భిక్ఖూ తేనుపసఙ్కమింసు. **హన్దాతి** వవస్సగ్గత్థే నిపాతో. **కహం పన తుమ్హేతి** తుమ్హే ఇదానేవ ఆగన్త్వా కహం గచ్ఛథ, కిం తుమ్హాకం కోచి ఉపద్దవో, ఉదాహు దసబలస్సాతి? తేసం పన భిక్ఖూనం, – “ఆవుసో, మయం భగవన్తం దస్సనాయ ఆగతా, దిట్ఠో నో భగవా, ఇదాని అత్తనో వసనట్ఠానం గచ్ఛామా”తి కిఞ్చాపి ఏవం వచనపరిహారో అత్థి, ఏవరూపం పన లేసకప్పం అకత్వా యథాభూతమేవ ఆరోచేత్వా **భగవతా ఖో, ఆవుసో, భిక్ఖుసఙ్ఘో పణామితోతి** ఆహంసు. తే పన రాజానో సాసనే ధురవహా, తస్మా చిన్తేసుం – “ద్వీహి అగ్గసావకేహి సద్ధిం పఞ్చసు భిక్ఖుసతేసు గచ్ఛన్తేసు భగవతో పాదమూలం విగచ్ఛిస్సతి, ఇమేసం నివత్తనాకారం కరిస్సామా”తి. ఏవం చిన్తేత్వా **తేన హాయస్మన్తోతిఆదిమాహంసు**. తేసుపి భిక్ఖూసు “మయం మహాసద్దమత్తకేన పణామితా, న మయం జీవితుం అసక్కోన్తా పబ్బజితా”తి ఏకభిక్ఖుపి పటిప్ఫరితో నామ నాహోసి, సబ్బే పన సమకంయేవ, “ఏవమావుసో,”తి సమ్పటిచ్ఛింసు.

౧౨౯. **అభినన్దతూతి** భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఆగమనం ఇచ్ఛన్తో అభినన్దతు. **అభివదతూతి** ఏతు భిక్ఖుసఙ్ఘోతి ఏవం చిత్తం ఉప్పాదేన్తో అభివదతు. **అనుగ్గహితోతి** ఆమిసానుగ్గహేన చ ధమ్మానుగ్గహేన చ అనుగ్గహితో. **అఞ్ఞథత్తన్తి** దసబలస్స దస్సనం న లభామాతి పసాదఞ్ఞథత్తం భవేయ్య. **విపరిణామోతి** పసాదఞ్ఞథత్తేన విబ్భమన్తానం విపరిణామఞ్ఞథత్తం భవేయ్య. **బీజానం తరుణానన్తి** తరుణసస్సానం. **సియా అఞ్ఞథత్తన్తి** ఉదకవారకాలే ఉదకం అలభన్తానం మిలాతభావేన అఞ్ఞథత్తం భవేయ్య,

సుస్సిత్వా మిలాతభావం ఆపజ్జనేన విపరిణామో భవేయ్య. వచ్ఛకస్స పన ఖీరపిపాసాయ సుస్సనం అఞ్ఞథత్తం నామ, సుస్సిత్వా కాలకిరియా విపరిణామో నామ.

౧౬౦. **పసాదితో భగవాతి** థేరో కిర తత్థ నిసిన్నోవ దిబ్బచక్ఖునా బ్రహ్మానం ఆగతం అద్దస , దిబ్బాయ సోతధాతుయా చ ఆయాచనసద్దం సుణి, చేతోపరియఞాణేన భగవతో పసన్నభావం అఞ్ఞాసి. తస్మా – "కఞ్చి భిక్ఖుం పేసేత్వా పక్కోసియమానానం గమనం నామ న ఫాసుకం, యావ సత్థా న పేసేతి, తావదేవ గమిస్సామా"తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ. **అప్పోస్సుక్కోతి** అఞ్ఞేసు కిచ్చేసు అనుస్సుక్కో హుత్వా. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారన్తి** ఫలసమాపత్తివిహారం అనుయుత్తో మఞ్ఞే భగవా విహరితుకామో, సో ఇదాని యథారుచియా విహరిస్సతీతి ఏవం మే అహోసీతి వదతి. **మయమ్పి దానీతి** మయం పరం ఓవదమానా విహారతో నిక్కడ్ఢితా, కిం అమ్హాకం పరోవాదేన. ఇదాని మయమ్పి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారేనేవ విహరిస్సామాతి దీపేతి. థేరో ఇమస్మిం ఠానే విరద్ధో అత్తనో భారభావం న అఞ్ఞాసి. అయఞ్హి భిక్ఖుసఙ్ఘో ద్విన్నమ్పి మహాథేరానం భారో, తేన నం పటిసేధేన్తో భగవా **ఆగమేహీతి**ఆదిమాహ. మహామోగ్గల్లానత్థేరో పన అత్తనో భారభావం అఞ్ఞాసి. తేనస్స భగవా సాధుకారం అదాసి.

౧౬౧. **చత్తారిమాని, భిక్ఖవేతి** కస్మా ఆరభి? ఇమస్మిం సాసనే చత్తారి భయాని. యో తాని అభీతో హోతి, సో ఇమస్మిం సాసనే పతిట్ఠాతుం సక్కోతి. ఇతరో పన న సక్కోతీతి దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. తత్థ **ఉదకోరోహన్తేతి** ఉదకం ఓరోహన్తే పుగ్గలే. **కుమ్భీలభయన్తి** సుంసుమారభయం. **సుసుకాభయన్తి** చణ్డమచ్ఛభయం.

౧౬౨. **కోధుపాయాసస్సేతం అధివచనన్తి** యథా హి బాహిరం ఉదకం ఓతిణ్ణో ఊమీసు ఓసీదిత్వా మరతి, ఏవం ఇమస్మిం సాసనే కోధుపాయాసే ఓసీదిత్వా విబ్భమతి. తస్మా కోధుపాయాసో "ఊమిభయ"న్తి వుత్తో.

౧౬౩. **ఓదరికత్తస్సేతం అధివచనన్తి** యథా హి బాహిరం ఉదకం ఓతిణ్ణో కుమ్భీలేన ఖాదితో మరతి, ఏవం ఇమస్మిం సాసనే ఓదరికత్తేన ఖాదితో విబ్భమతి. తస్మా ఓదరికత్తం "కుమ్భీలభయ"న్తి వుత్తం.

౧౬౪. **అరక్ఖితేనేవ కాయేనాతి** సీసప్పచాలకాదికరణేన అరక్ఖితకాయో హుత్వా. **అరక్ఖితాయ వాచాయాతి** దుట్ఠుల్లభాసనాదివసేన అరక్ఖితవాచో హుత్వా. **అనుపట్ఠితాయ సతియాతి** కాయగతాసతిం అనుపట్ఠాపేత్వా. **అసంవుతేహీతి** అపిహితేహి. **పఞ్చన్నేతం కామగుణానం అధివచనన్తి** యథా హి బాహిరం ఉదకం ఓతిణ్ణో ఆవట్టే నిముజ్జిత్వా మరతి, ఏవం ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజితో పఞ్చకామగుణావట్టే నిముజ్జిత్వా విబ్భమతి. తస్మా పఞ్చ కామగుణా "ఆవట్టభయ"న్తి వుత్తా.

౧౬౫. **అనుద్ధంసేతీతి** కిలమేతి మిలాపేతి. **రాగానుద్ధంసేనాతి** రాగానుద్ధంసితేన. **మాతుగామస్సేతం అధివచనన్తి** యథా హి బాహిరం ఉదకం ఓతిణ్ణో చణ్డమచ్ఛం ఆగమ్మ లద్ధప్పహారో మరతి, ఏవం ఇమస్మిం సాసనే మాతుగామం ఆగమ్మ ఉప్పన్నకామరాగో విబ్భమతి. తస్మా మాతుగామో "సుసుకాభయ"న్తి వుత్తో.

ఇమాని పన చత్తారి భయాని భాయిత్వా యథా ఉదకం అనోరోహన్తస్స ఉదకం నిస్సాయ ఆనిసంసో నత్థి, ఉదకపిపాసాయ పిపాసితో చ హోతి రజోజల్లేన కిలిట్ఠసరీరో చ, ఏవమేవం ఇమాని చత్తారి భయాని భాయిత్వా సాసనే అపబ్బజన్తస్సాపి ఇమం సాసనం నిస్సాయ ఆనిసంసో నత్థి, తణ్హాపిపాసాయ పిపాసితో చ హోతి కిలేసరజేన సంకిలిట్ఠచిత్తో చ. యథా పన ఇమాని చత్తారి భయాని అభాయిత్వా ఉదకం ఓరోహన్తస్స వుత్తప్పకారో ఆనిసంసో హోతి, ఏవం ఇమాని

అభాయిత్వా సాసనే పబ్బజితస్సాపి వుత్తప్పకారో ఆనిసంసో హోతి. థేరో పనాహ – “చత్తారి భయాని భాయిత్వా ఉదకం అనోతరన్తో సోతం ఛిన్దిత్వా పరతీరం పాపుణితుం న సక్కోతి, అభాయిత్వా ఓతరన్తో సక్కోతి, ఏవమేవం భాయిత్వా సాసనే అపబ్బజన్తోపి తణ్హాసోతం ఛిన్దిత్వా నిబ్బానపారం దట్ఠుం న సక్కోతి, అభాయిత్వా పబ్బజన్తో పన సక్కోతీ”తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. అయం పన దేసనా నేయ్యపుగ్గలస్స వసేన నిట్ఠాపితాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

చాతుమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. నళకపానసుత్తవణ్ణనా

౧౬౬. ఏవం మే సుతన్తి నళకపానసుత్తం. తత్థ **నళకపానే**తి ఏవంనామకే గామే. పుబ్బే కిర అమ్హాకం బోధిసత్తో వానరయోనియం నిబ్బత్తో, మహాకాయో కపిరాజా అనేకవానరసహస్సపరివుతో పబ్బతపాదే విచరతి. పఞ్ఞవా ఖో పన హోతి మహాపుఞ్ఞో. సో పరిసం ఏవం ఓవదతి – “ఇమస్మిం పబ్బతపాదే తాతా, విసఫలాని నామ హోన్తి, అమనుస్సపరిగ్గహితా పోక్ఖరణియో నామ హోన్తి, తుమ్హే పుబ్బే ఖాదితపుబ్బానేవ ఫలాని ఖాదథ, పీతపుబ్బానేవ పానీయాని చ పివథ, ఏత్థ వో మం పటిపుచ్ఛితబ్బకిచ్చం నత్థి, అఖాదితపుబ్బాని పన ఫలాని అపీతపుబ్బాని చ పానీయాని మం అపుచ్ఛిత్వా మా ఖాదిత్థ మా పివిత్థా”తి.

తే ఏకదివసం చరమానా అఞ్ఞం పబ్బతపాదం గన్త్వా గోచరం గహేత్వా పానీయం ఓలోకేన్తా ఏకం అమనుస్సపరిగ్గహితం పోక్ఖరణిం దిస్వా సహసా అపివిత్వా సమన్తా పరివారేత్వా మహాసత్తస్స ఆగమనం ఓలోకయమానా నిసీదింసు. మహాసత్తో ఆగన్త్వా “కిం తాతా పానీయం న పివథా”తి ఆహ. తుమ్హాకం ఆగమనం ఓలోకేమాతి. సాధు తాతాతి సమన్తా పదం పరియేసమానో ఓతిణ్ణపదంయేవ అద్దస, న ఉత్తిణ్ణపదం, దిస్వా సపరిస్సయాతి అఞ్ఞాసి. తావదేవ చ తత్థ అభినిబ్బత్తఅమనుస్సో ఉదకం ద్వేధా కత్వా ఉట్ఠాసి సేతముఖో నీలకుచ్ఛి రత్తహత్థపాదో మహాదాఠికో వఙ్కదాఠో విరూపో బీభచ్ఛో ఉదకరక్ఖసో. సో ఏవమాహ – “కస్మా పానీయం న పివథ, మధురం ఉదకం పివథ, కిం తుమ్హే ఏతస్స వచనం సుణాథా”తి? మహాసత్తో ఆహ – “త్వం ఇధ అధివత్థో అమనుస్సో”తి? ఆమాహన్తి. త్వం ఇధ ఓతిణ్ణే లభసీతి? ఆమ లభామి, తుమ్హే పన సబ్బే ఖాదిస్సామీతి. న సక్ఖిస్ససి, యక్ఖాతి. పానీయం పన పివిస్సథాతి? ఆమ పివిస్సామాతి. ఏవం సన్తే ఏకోపి వో న ముచ్చిస్సతీతి. పానీయఞ్చ పివిస్సామ, న చ తే వసం గమిస్సామాతి ఏకనళం ఆహరాపేత్వా కోటియం గహేత్వా ధమి, సబ్బో ఏకచ్ఛిద్దో అహోసి, తీరే నిసీదిత్వావ పానీయం పివి, సేసవానరానం పాటియేక్కే నళే ఆహరాపేత్వా ధమిత్వా అదాసి. సబ్బే యక్ఖస్స పస్సన్తస్సేవ పానీయం పివింసు. వుత్తమ్పి చేతం –

> “దిస్వా పదమనుత్తిణ్ణం, దిస్వానో’ తరితం పదం;
> నళేన వారిం పిస్సామ, నేవ మం త్వం వధిస్ససీ”తి. (జా. ౧.౧.౨౦);

తతో పట్ఠాయ యావ అజ్జదివసా తస్మిం ఠానే నళా ఏకచ్ఛిద్దావ హోన్తి. ఇమినా హి సద్ధిం ఇమస్మిం కప్పే **చత్తారి కప్పట్ఠియపాటిహారియాని** నామ – చన్దే ససబిమ్బం , వట్టకజాతకమ్హి సచ్చకిరియట్ఠానే అగ్గిస్స గమనుపచ్ఛేదో, ఘటికారకుమ్భకారస్స మాతాపితూనం వసనట్ఠానే దేవస్స అవస్సనం, తస్సా పోక్ఖరణియా తీరే నళానం ఏకచ్ఛిద్దభావోతి.

ఇతి సా పోక్ఖరణీ నళేన పానీయస్స పీతత్తా **నళకపానాతి** నామం లభి. అపరభాగే తం పోక్ఖరణిం నిస్సాయ గామో పతిట్ఠాసి, తస్సాపి **నళకపానన్త్వేవ** నామం జాతం. తం సన్ధాయ వుత్తం "నళకపానే"తి. **పలాసవనేతి** కింసుకవనే.

౧౬౭. తగ్ఘ మయం, భన్తేతి ఏకంసేనేవ మయం, భన్తే, అభిరతా. అఞ్ఞేపి యే తుమ్హాకం సాసనే అభిరమన్తి, తే అమ్హేహి సదిసావ హుత్వా అభిరమన్తీతి దీపేన్తి.

నేవ రాజాభినీతాతిఆదీసు ఏకో రఞ్ఞో అపరాధం కత్వా పలాయతి. రాజా కుహిం, భో, అసుకోతి? పలాతో దేవాతి. పలాతట్ఠానేపి మే న ముచ్చిస్సతి, సచే పన పబ్బజేయ్య, ముచ్చేయ్యాతి వదతి. తస్స కోచిదేవ సుహదో గన్త్వా తం పవత్తిం ఆరోచేత్వా త్వం సచే జీవితుమిచ్ఛసి, పబ్బజాహీతి. సో పబ్బజిత్వా జీవితం రక్ఖమానో చరతి. అయం **రాజాభినీతో** నామ.

ఏకో పన చోరానం మూలం ఛిన్దన్తో చరతి. చోరా సుత్వా "పురిసానం అత్థికభావం న జానాతి, జానాపేస్సామ న"న్తి వదన్తి. సో తం పవత్తిం సుత్వా పలాయతి. చోరా పలాతోతి సుత్వా "పలాతట్ఠానేపి నో న ముచ్చిస్సతి, సచే పన పబ్బజేయ్య, ముచ్చేయ్యా"తి వదన్తి. సో తం పవత్తిం సుత్వా పబ్బజతి. అయం **చోరాభినీతో** నామ.

ఏకో పన బహుం ఇణం ఖాదిత్వా తేన ఇణేన అట్టో పీళితో తమ్హా గామా పలాయతి. ఇణసామికా సుత్వా "పలాతట్ఠానేపి నో న ముచ్చిస్సతి, సచే పన పబ్బజేయ్య, ముచ్చేయ్యా"తి వదన్తి. సో తం పవత్తిం సుత్వా పబ్బజతి. అయం **ఇణట్టో** నామ.

రాజభయాదీనం పన అఞ్ఞతరేన భయేన భీతో అట్టో ఆతురో హుత్వా నిక్ఖమ్మ పబ్బజితో **భయట్టో** నామ. దుబ్భిక్ఖాదీసు జీవితుం అసక్కోన్తో పబ్బజితో **ఆజీవికాపకతో** నామ, ఆజీవికాయ పకతో అభిభూతోతి అత్థో. ఇమేసు పన ఏకోపి ఇమేహి కారణేహి పబ్బజితో నామ నత్థి, తస్మా "నేవ రాజాభినీతో"తిఆదిమాహ.

వివేకన్తి వివిచ్చ వివిత్తో హుత్వా. ఇదం వుత్తం హోతి – యం కామేహి చ అకుసలధమ్మేహి చ వివిత్తేన పఠమదుతియజ్ఝానసఙ్ఖాతం పీతిసుఖం అధిగన్తబ్బం, సచే తం వివిచ్చ కామేహి వివిచ్చ అకుసలేహి ధమ్మేహి పీతిసుఖం నాధిగచ్ఛతి, అఞ్ఞం వా ఉపరి ద్విన్నం ఝానానం చతున్నఞ్చ మగ్గానం వసేన సన్తతరం సుఖం నాధిగచ్ఛతి, తస్స ఇమే అభిజ్ఝాదయో చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠన్తీతి. తత్థ **అరతీతి** అధికుసలేసు ధమ్మేసు ఉక్కణ్ఠితతా. **తన్దీతి** ఆలసియభావో. ఏవం యో పబ్బజిత్వా పబ్బజితకిచ్చం కాతుం న సక్కోతి, తస్స ఇమే సత్త పాపధమ్మా ఉప్పజ్జిత్వా చిత్తం పరియాదియన్తీతి దస్సేత్వా ఇదాని యస్స తే ధమ్మా చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠన్తి, సోయేవ సమణకిచ్చమ్పి కాతుం న సక్కోతీతి పున **వివేకం అనురుద్ధా...పే.... అఞ్ఞం వా తతో సన్తతరన్తి** ఆహ.

ఏవం కణ్హపక్ఖం దస్సేత్వా ఇదాని తేనేవ నయేన సుక్కపక్ఖం దస్సేతుం పున **వివేకన్తి**ఆదిమాహ. తస్సత్థో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

౧౬౮. సఙ్ఖాయాతి జానిత్వా. **ఏకన్తి** ఏకచ్చం. **పటిసేవతీతి** సేవితబ్బయుత్తకం సేవతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **ఉపపత్తీసు బ్యాకరోతీతి** సప్పటిసన్ధికే తావ బ్యాకరోతు, అప్పటిసన్ధికే కథం బ్యాకరోతీతి. అప్పటిసన్ధికస్స పున భవే పటిసన్ధి నత్థీతి వదన్తో ఉపపత్తీసు బ్యాకరోతి నామ.

జనకుహనత్థన్తి జనవిమ్హాపనత్థం. **జనలపనత్థన్తి** మహాజనస్స ఉపలాపనత్థం. **న ఇతి మం జనో జానాతూతి** ఏవం మం మహాజనో జానిస్సతి, ఏవం మే మహాజనస్స అన్తరే కిత్తిసద్దో ఉగ్గచ్ఛిస్సతీతి ఇమినాపి కారణేన న బ్యాకరోతీతి అత్థో. **ఉళారవేదాతి** మహన్తతుట్ఠినో.

౧౬౯. **నో ఖో పనస్స ఆయస్మాతి** నో పరినిబ్బుతో ఆయస్మా ఇమస్స ఠితస్స ఆయస్మతో. **ఏవంసీలోతిఆదీసు** లోకియలోకుత్తరమిస్సకావ సీలాదయో వేదితబ్బా. **ఏవంధమ్మోతి** ఏత్థ పన సమాధిపక్ఖికా ధమ్మా ధమ్మాతి అధిప్పేతా. **ఫాసువిహారో హోతీతి** తేన భిక్ఖునా పూరితపటిపత్తిం పూరేన్తస్స అరహత్తఫలం సచ్ఛికత్వా ఫలసమాపత్తివిహారేన ఫాసువిహారో హోతి, అరహత్తం పత్తుమసక్కోన్తస్స పటిపత్తిం పూరయమానస్స చరతోపి ఫాసువిహారోయేవ నామ హోతి. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బోతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

నళకపానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. గోలియానిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౩. **ఏవం మే సుతన్తి** గోలియానిసుత్తం. తత్థ **పదసమాచారోతి** దుబ్బలసమాచారో ఓళారికాచారో, పచ్చయేసు సాపేక్ఖో మహారక్ఖితత్థేరో వియ. తం కిర ఉపట్ఠాకకులే నిసిన్నం ఉపట్ఠాకో ఆహ "అసుకత్థేరస్స మే, భన్తే, చీవరం దిన్న"న్తి. సాధు తే కతం తంయేవ తక్కేత్వా విహరన్తస్స చీవరం దేన్తేనాతి. తుమ్హాకమ్పి, భన్తే, దస్సామీతి. సాధు కరిస్ససి తంయేవ తక్కేన్తస్సాతి ఆహ. అయమ్పి ఏవరూపో ఓళారికాచారో అహోసి. **సప్పతిస్సేనాతి** సజేట్ఠకేన, న అత్తానం జేట్ఠకం కత్వా విహరితబ్బం. **సేరివిహారేనాతి** సచ్ఛన్దవిహారేన నిరఙ్కుసవిహారేన.

నానుపఖజ్జాతి న అనుపఖజ్జ న అనుపవిసిత్వా. తత్థ యో ద్వీసు మహాథేరేసు ఉభతో నిసిన్నేసు తే అనాపుచ్ఛిత్వావ చీవరేన వా జాణునా వా ఘట్టేన్తో నిసీదతి, అయం అనుపఖజ్జ నిసీదతి నామ. ఏవం అకత్వా పన అత్తనో పత్తఆసనసన్తికే ఠత్వా నిసీదావుసోతి వుత్తే నిసీదితబ్బం. సచే న వదన్తి, నిసీదామి, భన్తేతి ఆపుచ్ఛిత్వా నిసీదితబ్బం ఆపుచ్ఛితకాలతో పట్ఠాయ నిసీదాతి వుత్తేపి అవుత్తేపి నిసీదితుం వట్టతియేవ. **న పటిబాహిస్సామీతి** ఏత్థ యో అత్తనో పత్తాసనం అతిక్కమిత్వా నవకానం పాపుణనట్ఠానే నిసీదతి, అయం నవే భిక్ఖూ ఆసనేన పటిబాహతి నామ. తస్మిఞ్హి తథా నిసిన్నే నవా భిక్ఖూ "అమ్హాకం నిసీదితుం న దేతీ"తి ఉజ్ఝాయన్తా తిట్ఠన్తి వా ఆసనం వా పరియేసన్తా ఆహిణ్డన్తి. తస్మా అత్తనో పత్తాసనేయేవ నిసీదితబ్బం. ఏవం న పటిబాహతి నామ.

ఆభిసమాచారికమ్పి ధమ్మన్తి అభిసమాచారికం వత్తపటిపత్తిమత్తమ్పి. **నాతికాలేనాతి** న అతిపాతో పవిసితబ్బం, న అతిదివా పటిక్కమితబ్బం, భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధింయేవ పవిసితబ్బఞ్చ నిక్ఖమితబ్బఞ్చ. అతిపాతో పవిసిత్వా అతిదివా నిక్ఖమన్తస్స హి చేతియఙ్గణబోధియఙ్గణవత్తాదీని పరిహాయన్తి. కాలస్సేవ ముఖం ధోవిత్వా మక్కటకసుత్తాని ఛిన్దన్తేన ఉస్సావబిన్దూ నిపాతేన్తేన గామం పవిసిత్వా యాగుం పరియేసిత్వా యావ భిక్ఖాకాలా అన్తోగామేయేవ నానప్పకారం తిరచ్ఛానకథం కథేన్తేన నిసీదిత్వా భత్తకిచ్చం కత్వా దివా నిక్ఖమ్మ భిక్ఖూనం పాదధోవనవేలాయ విహారం పచ్చాగన్తబ్బం హోతి. **న పురేభత్తం పచ్ఛాభత్తం కులేసు చారిత్తం ఆపజ్జితబ్బన్తి** "యో పన భిక్ఖు నిమన్తితో సభత్తో సమానో సన్తం భిక్ఖుం

అనాపుచ్ఛా పురేభత్తం వా పచ్ఛాభత్తం వా కులేసు చారిత్తం ఆపజ్జేయ్య, అఞ్ఞత్ర సమయా పాచిత్తియ”న్తి (పాచి. ౨౯౯) ఇమం సిక్ఖాపదం రక్ఖన్తేన తస్స విభఙ్గే వుత్తం పురేభత్తఞ్చ పచ్ఛాభత్తఞ్చ చారిత్తం న ఆపజ్జితబ్బం. **ఉద్ధతో హోతి చపలో**తి ఉద్ధచ్చపకతికో చేవ హోతి చీవరమణ్డన-పత్తమణ్డన-సేనాసనమణ్డనా ఇమస్స వా పూతికాయస్స కేలాయనా మణ్డనాతి ఏవం వుత్తేన చ తరుణదారకావచాపల్యేన సమన్నాగతో.

పఞ్ఞవతా భవితబ్బన్తి చీవరకమ్మాదీసు ఇతికత్తబ్బేసు ఉపాయపఞ్ఞాయ సమన్నాగతేన భవితబ్బం. **అభిధమ్మే అభివినయే**తి అభిధమ్మపిటకే చేవ వినయపిటకే చ పాళివసేన చేవ అట్ఠకథావసేన చ యోగో కరణీయో. సబ్బన్తిమేన హి పరిచ్ఛేదేన అభిధమ్మే దుకతికమాతికాహి సద్ధిం ధమ్మహదయవిభఙ్గం వినా న వట్టతి. వినయే పన కమ్మాకమ్మవినిచ్ఛయేన సద్ధిం సువినిచ్ఛితాని ద్వే పాతిమోక్ఖాని వినా న వట్టతి.

ఆరుప్పాతి ఏత్తావతా అట్ఠపి సమాపత్తియో వుత్తా హోన్తి. తా పన సబ్బేన సబ్బం అసక్కోన్తేన సత్తసుపి యోగో కరణీయో, ఛసుపి…పే… పఞ్చసుపి. సబ్బన్తిమేన పరిచ్ఛేదేన ఏకం కసిణే పరికమ్మకమ్మట్ఠానం పగుణం కత్వా ఆదాయ విచరితబ్బం, ఏత్తకం వినా న వట్టతి. **ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే**తి ఇమినా సబ్బేపి లోకుత్తరధమ్మే దస్సేతి. తస్మా అరహన్తేన హుత్వా విహాతబ్బం, అరహత్తం అనభిసమ్భుణన్తేన అనాగామిఫలే సకదాగామిఫలే సోతాపత్తిఫలే వా పతిట్ఠాతబ్బం. సబ్బన్తిమేన పరియాయేన ఏకం విపస్సనాముఖం యావ అరహత్తా పగుణం కత్వా ఆదాయ విచరితబ్బం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. ఇమం పన దేసనం ఆయస్మా సారిపుత్తో నేయ్యపుగ్గలస్స వసేన ఆభిసమాచారికవత్తతో పట్ఠాయ అనుపుబ్బేన అరహత్తం పాపేత్వా నిట్ఠాపేసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

గోలియానిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. కీటాగిరిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౪. ఏవం మే సుతన్తి కీటాగిరిసుత్తం. తత్థ **కాసీసూ**తి ఏవంనామకే జనపదే. **ఏథ తుమ్హేపి, భిక్ఖవే**తి ఏథ తుమ్హేపి, భిక్ఖవే, ఇమే పఞ్చ ఆనిసంసే సమ్పస్సమానా అఞ్ఞత్రేవ రత్తిభోజనా భుఞ్జథ. ఇతి భగవా రత్తిం వికాలభోజనం, దివా వికాలభోజనన్తి ఇమాని ద్వే భోజనాని ఏకప్పహారేన అజహాపేత్వా ఏకస్మిం సమయే దివా వికాలభోజనమేవ జహాపేసి, పున కాలం అతినామేత్వా రత్తిం వికాలభోజనం జహాపేన్తో ఏవమాహ. కస్మా? ఇమాని హి ద్వే భోజనాని వత్తమానాని వట్టే ఆచిణ్ణాని సమాచిణ్ణాని నదిం ఓతిణ్ణఉదకం వియ అనుపక్ఖన్దాని, నివాతేసు చ ఘరేసు సుభోజనాని భుఞ్జిత్వా వడ్ఢితా సుఖుమాలా కులపుత్తా ద్వే భోజనాని ఏకప్పహారేన పజహన్తా కిలమన్తి. తస్మా ఏకప్పహారేన అజహాపేత్వా భద్దాలిసుత్తే దివా వికాలభోజనం జహాపేసి, ఇధ రత్తిం వికాలభోజనం. జహాపేన్తో పన న తజ్జిత్వా వా నిగ్గణ్హిత్వా వా, తేసం పహానపచ్చయా పన అప్పాబాధతఞ్చ సఞ్జానిస్సథాతి ఏవం ఆనిసంసం దస్సేత్వావ జహాపేసి. **కీటాగిరీ**తి తస్స నిగమస్స నామం.

౧౭౫. అస్సజిపునబ్బసుకాతి అస్సజి చ పునబ్బసుకో చ ఛసు ఛబ్బగ్గియేసు ద్వే గణాచరియా. పణ్డుకో లోహితకో మేత్తియో భుమ్మజకో అస్సజి పునబ్బసుకోతి ఇమే ఛ జనా **ఛబ్బగ్గియా** నామ. తేసు పణ్డుకలోహితకా అత్తనో పరిసం

గహేత్వా సావత్థియం వసన్తి, మేత్తియభుమ్మజకా రాజగహే, ఇమే ద్వే జనా కీటాగిరిస్మిం ఆవాసికా హోన్తి. **ఆవాసికా**తి నిబద్ధవాసినో, తంనిబన్ధా అకతం సేనాసనం కరోన్తి, జిణ్ణం పటిసఙ్ఖరోన్తి, కతే ఇస్సరా హోన్తి. **కాలిక**న్తి అనాగతే కాలే పత్తబ్బం ఆనిసంసం.

౧౭౮. మయా చేతం, భిక్ఖవేతి ఇధ కిం దస్సేతి? భిక్ఖవే, దివసస్స తయో వారే భుఞ్జిత్వా సుఖవేదనంయేవ ఉప్పాదేన్తో న ఇమస్మిం సాసనే కిచ్చకారీ నామ హోతి, ఏత్తకా పన వేదనా సేవితబ్బా, ఏత్తకా న సేవితబ్బాతి ఏతమత్థం దస్సేతుం ఇమం దేసనం ఆరభి. **ఏవరూపం సుఖవేదనం పజహథా**తి ఇదఞ్చ గేహస్సితసోమనస్సవసేన వుత్తం, **ఉపసమ్పజ్జ విహరథా**తి ఇదఞ్చ నేక్ఖమ్మసితసోమనస్సవసేన . ఇతో పరేసుపి ద్వీసు వారేసు గేహస్సితనేక్ఖమ్మసితానంయేవ దోమనస్సానఞ్చ ఉపేక్ఖానఞ్చ వసేన అత్థో వేదితబ్బో.

౧౮౧. ఏవం సేవితబ్బాసేవితబ్బవేదనం దస్సేత్వా ఇదాని యేసం అప్పమాదేన కిచ్చం కత్తబ్బం, యేసఞ్చ న కత్తబ్బం, తే దస్సేతుం **నాహం, భిక్ఖవే , సబ్బేసంయేవా**తిఆదిమాహ. తత్థ **కతం తేసం అప్పమాదేనా**తి తేసం యం అప్పమాదేన కత్తబ్బం, తం కతం. **అనులోమికానీ**తి పటిపత్తిఅనులోమాని కమ్మట్ఠానసప్పాయాని, యత్థ వసన్తేన సక్కా హోన్తి మగ్గఫలాని పాపుణితుం. **ఇన్ద్రియాని సమన్నానయమానా**తి సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని సమానం కురుమానా.

౧౮౨. సత్తిమే, భిక్ఖవే, పుగ్గలాతి ఇధ కిం దస్సేతి? యేసం అప్పమాదేన కరణీయం నత్థి, తే ద్వే హోన్తి. యేసం అత్థి, తే పఞ్చాతి ఏవం సబ్బేపి ఇమే సత్త పుగ్గలా హోన్తీతి ఇమమత్థం దస్సేతి.

తత్థ **ఉభతోభాగవిముత్తో**తి ద్వీహి భాగేహి విముత్తో. అరూపసమాపత్తియా రూపకాయతో విముత్తో, మగ్గేన నామకాయతో. సో చతున్నం అరూపసమాపత్తీనం ఏకేకతో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అరహత్తం పత్తానం చతున్నం, నిరోధా వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తఅనాగామినో చ వసేన పఞ్చవిధో హోతి. పాళి పనేత్థ – "కతమో చ పుగ్గలో ఉభతోభాగవిముత్తో, ఇధేకచ్చో పుగ్గలో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీ"తి (పు॰ ప॰ ౨౦౮) ఏవం అభిధమ్మే అట్ఠవిమోక్ఖలాభినో వసేన ఆగతా.

పఞ్ఞావిముత్తోతి పఞ్ఞాయ విముత్తో. సో సుక్ఖవిపస్సకో, చతూహి ఝానేహి వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తా చత్తారో చాతి ఇమేసం వసేన పఞ్చవిధోవ హోతి. పాళి పనేత్థ అట్ఠవిమోక్ఖపటిక్ఖేపవసేనేవ ఆగతా. యథాహ – "న హేవ ఖో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో పఞ్ఞావిముత్తో"తి.

ఫుట్ఠన్తం సచ్ఛికరోతీతి **కాయసక్ఖీ**. యో ఝానఫస్సం పఠమం ఫుసతి, పచ్ఛా నిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి, సో సోతాపత్తిఫలట్ఠం ఆదిం కత్వా యావ అరహత్తమగ్గట్ఠా ఛబ్బిధో హోన్తీతి వేదితబ్బో. తేనేవాహ – "ఇధేకచ్చో పుగ్గలో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఏకచ్చే ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో కాయసక్ఖీ"తి.

దిట్ఠన్తం పత్తోతి **దిట్ఠిప్పత్తో**. తత్రిదం సఙ్ఖేపలక్ఖణం – దుక్ఖా సఙ్ఖారా, సుఖో నిరోధోతి ఞాతం హోతి దిట్ఠం విదితం సచ్ఛికతం ఫుసితం పఞ్ఞాయాతి దిట్ఠిప్పత్తో. విత్థారతో పనేసోపి కాయసక్ఖి వియ ఛబ్బిధో హోతి. తేనేవాహ – "ఇధేకచ్చో పుగ్గలో ఇదం దుక్ఖన్తి యథాభూతం పజానాతి…పే॰… అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి యథాభూతం పజానాతి,

తథాగతప్పవేదితా చస్స ధమ్మా పఞ్ఞాయ వోదిట్ఠా హోన్తి వోచరితా…పే.… అయం వుచ్చతి పుగ్గలో దిట్ఠిప్పత్తో”తి (పు. ప. ౨౦౮).

సద్ధావిముత్తోతి సద్ధాయ విముత్తో. సోపి వుత్తనయేనేవ ఛబ్బిధో హోతి. తేనేవాహ – “ఇధేకచ్చో పుగ్గలో ఇదం దుక్ఖన్తి – యథాభూతం పజానాతి…పే.… అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి యథాభూతం పజానాతి . తథాగతప్పవేదితా చస్స ధమ్మా పఞ్ఞాయ వోదిట్ఠా హోన్తి వోచరితా…పే.… నో చ ఖో యథా దిట్ఠిప్పత్తస్స. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సద్ధావిముత్తో”తి (పు. ప. ౨౦౮). ఏతేసు హి సద్ధావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గక్ఖణే సద్దహన్తస్స వియ ఓకప్పేన్తస్స వియ అధిముచ్చన్తస్స వియ చ కిలేసక్ఖయో హోతి, దిట్ఠిప్పత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గక్ఖణే కిలేసచ్ఛేదకఞాణం అదన్ధం తిఖిణం సూరం హుత్వా వహతి. తస్మా యథా నామ నాతితిఖిణేన అసినా కదలిం ఛిన్దన్తస్స ఛిన్నట్ఠానం న మట్ఠం హోతి, అసి న సీఘం వహతి, సద్దో సుయ్యతి, బలవతరో వాయామో కాతబ్బో హోతి, ఏవరూపా సద్ధావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గభావనా. యథా పన నిసితఅసినా కదలిం ఛిన్దన్తస్స ఛిన్నట్ఠానం మట్ఠం హోతి, అసి సీఘం వహతి, సద్దో న సుయ్యతి, బలవవాయామకిచ్చం న హోతి, ఏవరూపా పఞ్ఞావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గభావనా వేదితబ్బా.

ధమ్మం అనుస్సరతీతి **ధమ్మానుసారీ**. ధమ్మోతి పఞ్ఞా, పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమం మగ్గం భావేతీతి అత్థో. **సద్ధానుసారిమ్హి** చ ఏసేవ నయో. ఉభో పనేతే సోతాపత్తిమగ్గట్ఠాయేవ. వుత్తమ్పి చేతం – “యస్స పుగ్గలస్స సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నస్స పఞ్ఞిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతి, పఞ్ఞావాహిం పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమం అరియమగ్గం భావేతి . అయం వుచ్చతి పుగ్గలో ధమ్మానుసారీ”తి (పు. ప. ౨౦౮). తథా – “యస్స పుగ్గలస్స సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నస్స సద్ధిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతి, సద్ధావాహిం సద్ధాపుబ్బఙ్గమం అరియమగ్గం భావేతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సద్ధానుసారీ”తి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పనేసా ఉభతోభాగవిముత్తాదికథా **విసుద్ధిమగ్గే** పఞ్ఞాభావనాధికారే వుత్తా. తస్మా తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. యా పనేసా ఏతేసం విభాగదస్సనత్థం ఇధ పాళి ఆగతా, తత్థ యస్మా రూపసమాపత్తియా వినా అరూపసమాపత్తియో నామ నత్థి, తస్మా ఆరుప్పాతి వుత్తేపి అట్ఠ విమోక్ఖా వుత్తావ హోన్తీతి వేదితబ్బా.

కాయేన ఫుసిత్వాతి సహజాతనామకాయేన ఫుసిత్వా. **పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా**తి పఞ్ఞాయ చ ఏతస్స అరియసచ్చధమ్మే దిస్వా. **ఏకచ్చే ఆసవా**తి పఠమమగ్గాదీహి పహాతబ్బా ఏకదేసఆసవా. **తథాగతప్పవేదితా**తి తథాగతేన పవేదితా చతుసచ్చధమ్మా. **పఞ్ఞాయ వోదిట్ఠా హోన్తీ**తి ఇమస్మిం ఠానే సీలం కథితం, ఇమస్మిం సమాధి, ఇమస్మిం విపస్సనా, ఇమస్మిం మగ్గో, ఇమస్మిం ఫలన్తి ఏవం అత్థేన అత్థే కారణేన కారణే చిణ్ణచరితత్తా మగ్గపఞ్ఞాయ సుదిట్ఠా హోన్తి. **వోచరితా**తి విచరితా. **సద్ధా నివిట్ఠా హోతీ**తి ఓకప్పనసద్ధా పతిట్ఠితా హోతి. **మత్తసో నిజ్ఝానం ఖమన్తీ**తి మత్తాయ ఓలోకనం ఖమన్తి. **సద్ధామత్త**న్తి సద్ధాయేవ, ఇతరం తస్సేవ వేవచనం

ఇతి ఇమేసు అప్పమాదేన కరణీయేసు పుగ్గలేసు తయో పటివిద్ధమగ్గఫలా సేఖా. తేసు అనులోమసేనాసనం సేవమానా కల్యాణమిత్తే భజమానా ఇన్ద్రియాని సమన్నానయమానా అనుపుబ్బేన అరహత్తం గణ్హన్తి. తస్మా తేసం యథారితోవ పాళిఅత్థో. అవసానే పన ద్వే సోతాపత్తిమగ్గసమఙ్గినో. తేహి తస్స మగ్గస్స అనులోమసేనాసనం సేవితం, కల్యాణమిత్తా భజితా, ఇన్ద్రియాని సమన్నానీతాని. ఉపరి పన తిణ్ణం మగ్గానం అత్థాయ సేవమానా భజమానా సమన్నానయమానా అనుపుబ్బేన అరహత్తం పాపుణిస్సన్తీతి అయమేత్థ పాళిఅత్థో.

వితణ్డవాదీ పన ఇమమేవ పాళిం గహేత్వా – “లోకుత్తరమగ్గో న ఏకచిత్తక్ఖణికో, బహుచిత్తక్ఖణికో”తి వదతి. సో వత్తబ్బో – “యది అఞ్ఞేన చిత్తేన సేనాసనం పటిసేవతి, అఞ్ఞేన కల్యాణమిత్తే భజతి, అఞ్ఞేన ఇన్ద్రియాని సమన్నానేతి, అఞ్ఞం మగ్గచిత్తన్తి సన్ధాయ త్వం ‘న ఏకచిత్తక్ఖణికో మగ్గో, బహుచిత్తక్ఖణికో’తి వదసి, ఏవం సన్తే సేనాసనం సేవమానో నీలోభాసం పబ్బతం పస్సతి, వనం పస్సతి, మిగపక్ఖీనం సద్దం సుణాతి, పుప్ఫఫలానం గన్ధం ఘాయతి, పానీయం పివన్తో రసం సాయతి, నిసీదన్తో నిపజ్జన్తో ఫస్సం ఫుసతి. ఏవం తే పఞ్చవిఞ్ఞాణసమఙ్గీపి లోకుత్తరధమ్మసమఙ్గీయేవ భవిస్సతి. సచే పనేతం సమ్పటిచ్ఛసి, సత్థారా సద్ధిం పటివిరుజ్ఝసి. సత్థారా హి పఞ్చవిఞ్ఞాణకాయా ఏకన్తం అబ్యాకతావ వుత్తా, తంసమఙ్గిస్స కుసలాకుసలం పటిక్ఖిత్తం, లోకుత్తరమగ్గో చ ఏకన్తకుసలో. తస్మా పజహేతం వాద”న్తి పఞ్ఞపేతబ్బో. సచే పఞ్ఞత్తిం న ఉపగచ్ఛతి, “గచ్ఛ పాతోవ విహారం పవిసిత్వా యాగుం పివాహీ”తి ఉయ్యోజేతబ్బో.

౧౮౩. **నాహం , భిక్ఖవే, ఆదికేనేవా**తి అహం, భిక్ఖవే, పఠమమేవ మణ్డూకస్స ఉప్పతిత్వా గమనం వియ అఞ్ఞారాధనం అరహత్తే పతిట్ఠానం న వదామి. **అనుపుబ్బసిక్ఖా**తి కరణత్థే పచ్చత్తవచనం. పరతో పదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **సద్ధాజాతో**తి ఓకప్పనియసద్ధాయ జాతసద్ధో. **ఉపసఙ్కమతీ**తి గరూనం సమీపం గచ్ఛతి. **పయిరుపాసతీ**తి సన్తికే నిసీదతి. **ధారేతీ**తి సాధుకం కత్వా ధారేతి. **ఛన్దో జాయతీ**తి కత్తుకమ్యతాకుసలచ్ఛన్దో జాయతి. **ఉస్సహతీ**తి వీరియం కరోతి. **తులేతీ**తి అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి తులయతి. **తులయిత్వా పదహతీ**తి ఏవం తీరణవిపస్సనాయ తులయన్తో మగ్గపధానం పదహతి. **పహితత్తో**తి పేసితచిత్తో. **కాయేన చేవ పరమసచ్చ**న్తి నామకాయేన నిబ్బానసచ్చం సచ్ఛికరోతి. **పఞ్ఞాయ చా**తి నామకాయసమ్పయుత్తాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పటివిజ్ఝతి పస్సతి.

ఇదాని యస్మా తే సత్థు ఆగమనం సుత్వా పచ్చుగ్గమనమత్తమ్పి న అకంసు, తస్మా తేసం చరియం గరహన్తో **సాపి నామ, భిక్ఖవే, సద్ధా నాహోసీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **కీవదూరేవిమే**తి కిత్తకం దూరే ఇమే. యోజనసతమ్పి యోజనసహస్సమ్పి అపక్కన్తాతి వత్తుం వట్టతి, న పన కిఞ్చి ఆహ. **చతుప్పదం వేయ్యాకరణ**న్తి చతుసచ్చబ్యాకరణం సన్ధాయ వుత్తం.

౧౮౪. **యస్సుద్దిట్ఠస్సా**తి యస్స ఉద్దిట్ఠస్స. **యోపి సో, భిక్ఖవే, సత్థా**తి బాహిరకసత్థారం దస్సేతి. **ఏవరూపీ**తి ఏవంజాతికా. **పణోపణవియా**తి పణవియా చ ఓపణవియా చ . **న ఉపేతీ**తి న హోతి. కయవిక్కయకాలే వియ అగ్ఘవడ్ఢనహాపనం న హోతీతి అత్థో. అయం గోణో కిం అగ్ఘతి, వీసతి అగ్ఘతీతి భణన్తో పణతి నామ. న వీసతి అగ్ఘతి, దస అగ్ఘతీతి భణన్తో ఓపణతి నామ. ఇదం పటిసేధేన్తో ఆహ “పణోపణవియా న ఉపేతీ”తి. ఇదాని తం పణోపణవియం దస్సేతుం ఏవఞ్చ నో అస్స, అథ నం కరేయ్యామ, న చ నో ఏవమస్స, న నం కరేయ్యామాతి ఆహ.

కిం పన, భిక్ఖవేతి, భిక్ఖవే, యం తథాగతో సబ్బసో ఆమిసేహి విసంసట్ఠో విహరతి, ఏవం విసంసట్ఠస్స సత్థునో ఏవరూపా పణోపణవియా కిం యుజ్జిస్సతి? **పరియోగాహియ వత్తతో**తి పరియోగాహిత్వా ఉక్ఖిపిత్వా గహేత్వా వత్తన్తస్స. **అయమనుధమ్మో**తి అయం సభావో. **జానాతి భగవా, నాహం జానామీ**తి భగవా ఏకాసనభోజనే ఆనిసంసం జానాతి, అహం న జానామీతి మయి సద్ధాయ దివసస్స తయో వారే భోజనం పహాయ ఏకాసనభోజనం భుఞ్జతి. **రుళహనీయ**న్తి రోహనీయం. **ఓజవన్త**న్తి సినేహవన్తం. **కామం తచో చా**తి ఇమినా చతురఙ్గవీరియం దస్సేతి. ఏత్థ హి తచో ఏకం అఙ్గం, న్హారు ఏకం, అట్ఠి ఏకం, మంసలోహితం ఏకన్తి ఏవం చతురఙ్గసమన్నాగతం వీరియం అధిట్ఠహిత్వా అరహత్తం అప్పత్వా న వుట్ఠహిస్సామీతి ఏవం పటిపజ్జతీతి దస్సేతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. దేసనం పన భగవా నేయ్యపుగ్గలస్స వసేన అరహత్తనికూటేన నిట్ఠాపేసీతి.

కీటాగిరిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పరిబ్బాజకవగ్గో

౧. తేవిజ్జవచ్ఛసుత్తవణ్ణనా

౧౮౫. ఏవం మే సుతన్తి తేవిజ్జవచ్ఛసుత్తం. తత్థ **ఏకపుణ్డరీకే**తి పుణ్డరీకో వుచ్చతి సేతమ్బరుక్ఖో, సో తస్మిం ఆరామే ఏకో పుణ్డరీకో అత్థీతి ఏకపుణ్డరీకో. **ఏతదహోసీ**తి తత్థ పవిసితుకామతాయ అహోసి. **చిరస్సం ఖో, భన్తే**తి పకతియా ఆగతపుబ్బతం ఉపాదాయ. **ధమ్మస్స చానుధమ్మ**న్తి ఇధ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ధమ్మో నామ, మహాజనస్స బ్యాకరణం అనుధమ్మో నామ. సేసం జీవకసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౫౧ ఆదయో) వుత్తనయమేవ. **న మే తే**తి అననుఞ్ఞాయ ఠత్వా అనుఞ్ఞమ్పి పటిక్ఖిపతి. "సబ్బఞ్ఞూ సబ్బదస్సావీ అపరిసేసం ఞాణదస్సనం పటిజానాతీ"తి హి ఇదం అనుజానితబ్బం సియా, – "చరతో చ మే…పే॰… పచ్చుపట్ఠిత"న్తి ఇదం పన నానుజానితబ్బం. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన హి ఆవజ్జిత్వా పజానాతి. తస్మా అననుఞ్ఞాయ ఠత్వా అనుఞ్ఞమ్పి పటిక్ఖిపన్తో ఏవమాహ.

౧౮౬. ఆసవానం ఖయాతి ఏత్థ సకిం ఖీణానం ఆసవానం పున ఖేపేతబ్బాభావా యావదేవాతి న వుత్తం. పుబ్బేనివాసఞాణేన చేత్థ భగవా అతీతజాననగుణం దస్సేతి, దిబ్బచక్ఖుఞాణేన పచ్చుప్పన్నజాననగుణం, ఆసవక్ఖయఞాణేన లోకుత్తరగుణన్తి. ఇతి ఇమాహి తీహి విజ్జాహి సకలబుద్ధగుణే సంఖిపిత్వా కథేసి.

గిహిసంయోజనన్తి గిహిబన్ధనం గిహిపరిక్ఖారేసు నికన్తిం. **నత్థి ఖో వచ్ఛా**తి గిహిసంయోజనం అప్పహాయ దుక్ఖస్సన్తకరో నామ నత్థి. యేపి హి సన్తతిమహామత్తో ఉగ్గసేనో సేట్ఠిపుత్తో వీతసోకదారకోతి గిహిలిఙ్గే ఠితావ అరహత్తం పత్తా, తేపి మగ్గేన సబ్బసఙ్ఖారేసు నికన్తిం సుక్ఖాపేత్వా పత్తా. తం పత్వా పన న తేన లిఙ్గేన అట్ఠంసు, గిహిలిఙ్గం నామేతం హీనం, ఉత్తమగుణం ధారేతుం న సక్కోతి. తస్మా తత్థ ఠితో అరహత్తం పత్వా తందివసమేవ పబ్బజతి వా పరినిబ్బాతి వా. భూమదేవతా పన తిట్ఠన్తి. కస్మా? నిలీయనోకాసస్స అత్థితాయ. సేసకామభవే మనుస్సేసు సోతాపన్నాదయో తయో తిట్ఠన్తి, కామావచరదేవేసు సోతాపన్నా సకదాగామినో చ, అనాగామిఖీణాసవా పనేత్థ న తిట్ఠన్తి. కస్మా? తఞ్హి ఠానం లళితజనస్స ఆవాసో, నత్థి తత్థ తేసం పవివేకారహం పటిచ్ఛన్నట్ఠానఞ్చ. ఇతి తత్థ ఖీణాసవో పరినిబ్బాతి, అనాగామీ చవిత్వా సుద్ధావాసే నిబ్బత్తతి. కామావచరదేవతో ఉపరి పన చత్తారోపి అరియా తిట్ఠన్తి.

సోపాసి కమ్మవాదీతి సోపి కమ్మవాదీ అహోసి, కిరియమ్పి న పటిబాహిత్థ. తఞ్హి ఏకనవుతికప్పమత్థకే అత్తానంయేవ గహేత్వా కథేతి. తదా కిర మహాసత్తో పాసణ్డపరిగ్గణ్హనత్థం పబ్బజితో తస్సపి పాసణ్డస్స నిప్ఫలభావం జానిత్వా వీరియం న హాపేసి, కిరియవాదీ హుత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతి. తస్మా ఏవమాహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

తేవిజ్జవచ్ఛసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. అగ్గివచ్ఛసుత్తవణ్ణనా

౧౮౭. **ఏవం మే సుతన్తి** అగ్గివచ్ఛసుత్తం. తత్థ **న ఖో అహన్తి** పఠమవారే నాహం సస్సతదిట్ఠికోతి వదతి, దుతియే నాహం ఉచ్ఛేదదిట్ఠికోతి. ఏవం అన్తానన్తికాదివసేన సబ్బవారేసు పటిక్ఖేపో వేదితబ్బో. **హోతి చ న చ హోతీతి** అయం పనేత్థ ఏకచ్చసస్సతవాదో. **నేవ హోతి న న హోతీతి** అయం అమరావిక్ఖేపోతి వేదితబ్బో.

౧౮౯. **సదుక్ఖన్తి** కిలేసదుక్ఖేన చేవ విపాకదుక్ఖేన చ సదుక్ఖం. **సవిఘాతన్తి** తేసంయేవ ద్విన్నం వసేన సఉపఘాతకం. **సఉపాయాసన్తి** తేసంయేవ వసేన సఉపాయాసం. **సపరిళాహన్తి** తేసంయేవ వసేన సపరిళాహం.

కిఞ్చి దిట్ఠిగతన్తి కాచి ఏకా దిట్ఠిపి రుచ్చిత్వా ఖమాపేత్వా గహితా అత్థీతి పుచ్ఛతి. **అపనీతన్తి** నీహటం అపవిద్ధం. **దిట్ఠన్తి** పఞ్ఞాయ దిట్ఠం. **తస్మాతి** యస్మా పఞ్చన్నం ఖన్ధానం ఉదయవయం అద్దస, తస్మా. **సబ్బమఞ్ఞితానన్తి** సబ్బేసం తిణ్ణమ్పి తణ్హాదిట్ఠిమానమఞ్ఞితానం. **మథితానన్తి** తేసంయేవ వేవచనం. ఇదాని తాని విభజిత్వా దస్సేన్తో **సబ్బఅహంకార-మమంకార-మానానుసయానన్తి** ఆహ. ఏత్థ హి అహంకారో దిట్ఠి, మమంకారో తణ్హా, మానానుసయో మానో. **అనుపాదా విముత్తోతి** చతూహి ఉపాదానేహి కఞ్చి ధమ్మం అనుపాదియిత్వా విముత్తో.

౧౯౦. **న ఉపేతీతి** న యుజ్జతి. ఏత్థ చ "న ఉపపజ్జతీ"తి ఇదం అనుజానితబ్బం సియా. యస్మా పన ఏవం వుత్తే సో పరిబ్బాజకో ఉచ్ఛేదం గణ్హేయ్య, ఉపపజ్జతీతి పన సస్సతమేవ, ఉపపజ్జతి చ న చ ఉపపజ్జతీతి ఏకచ్చసస్సతం, నేవ ఉపపజ్జతి న న ఉపపజ్జతీతి అమరావిక్ఖేపం, తస్మా భగవా – "అయం అప్పతిట్ఠో అనాలమ్బో హోతు, సుఖపవేసనట్ఠానం మా లభతూ"తి అననుఞ్ఞాయ ఠత్వా అనుఞ్ఞమ్పి పటిక్ఖిపి. **అలన్తి** సమత్థం పరియత్తం . **ధమ్మోతి** పచ్చయాకారధమ్మో. **అఞ్ఞత్రయోగేనాతి** అఞ్ఞత్థ పయోగేన. **అఞ్ఞత్రాచరియకేనాతి** పచ్చయాకారం అజానన్తానం అఞ్ఞేసం ఆచరియానం సన్తికే వసన్తేన.

౧౯౧. **తేన హి వచ్ఛాతి** యస్మా త్వం సమ్మోహమాపాదిన్తి వదసి, తస్మా తంయేవేత్థ పటిపుచ్ఛిస్సామి. **అనాహారో నిబ్బుతోతి** అప్పచ్చయో నిబ్బుతో.

౧౯౨. **యేన రూపేనాతి** యేన రూపేన సత్తసఙ్ఖాతం తథాగతం రూపీతి పఞ్ఞాపేయ్య. **గమ్భీరోతి** గుణగమ్భీరో. **అప్పమేయ్యోతి** పమాణం గణ్హితుం న సక్కుణేయ్యో. **దుప్పరియోగాళ్హోతి** దుఓగాహో దుజ్జానో. **సేయ్యథాపి మహాసముద్దోతి** యథా మహాసముద్దో గమ్భీరో అప్పమేయ్యో దుజ్జానో, ఏవమేవ ఖీణాసవోపి. తం ఆరబ్భ ఉపపజ్జతీతిఆది సబ్బం న యుజ్జతి. కథం? యథా పరినిబ్బుతం అగ్గిం ఆరబ్భ పురత్థిమం దిసం గతోతిఆది సబ్బం న యుజ్జతి, ఏవం.

అనిచ్చతాతి అనిచ్చతాయ. **సారే పతిట్ఠితన్తి** లోకుత్తరధమ్మసారే పతిట్ఠితం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అగ్గివచ్ఛసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మహావచ్ఛసుత్తవణ్ణనా

౧౮౩. ఏవం మే సుతన్తి మహావచ్ఛసుత్తం. తత్థ **సహకథీతి** సద్ధింవాదో, బహుం మయా తుమ్హేహి సద్ధిం కథితపుబ్బన్తి కథం సారేతి మేత్తిం ఘటేతి. పురిమాని హి ద్వే సుత్తాని ఏతస్సేవ కథితాని, సంయుత్తకే అబ్యాకతసంయుత్తం (సం. ని. ౪.౪౧౬ ఆదయో) నామ ఏతస్సేవ కథితం – "కిం ను ఖో, భో గోతమ, సస్సతో లోకో ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞన్తి అబ్యాకతమేత"న్తి ఏవం ఏకుత్తరనికాయేపి ఇమినా సద్ధిం కథితం అత్థియేవ. తస్మా ఏవమాహ. సమ్మాసమ్బుద్ధోపి తస్స ఆగతాగతస్స సఙ్గహం కత్వా ఓకాసమకాసియేవ. కస్మా? అయఞ్హి సస్సతదిట్ఠికో, సస్సతదిట్ఠికా చ సీఘం లద్ధిం న విస్సజ్జేన్తి, వసాతేలమక్ఖితపిలోతికా వియ చిరేన సుజ్ఝన్తి. పస్సతి చ భగవా – "అయం పరిబ్బాజకో కాలే గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే లద్ధిం విస్సజ్జేత్వా మమ సన్తికే పబ్బజిత్వా ఛ అభిఞ్ఞాయో సచ్ఛికత్వా అభిఞ్ఞాతసావకో భవిస్సతీ"తి. తస్మా తస్స ఆగతాగతస్స సఙ్గహం కత్వా ఓకాసమకాసియేవ. ఇదం పనస్స పచ్ఛిమగమనం. సో హి ఇమస్మిం సుత్తే తరణం వా హోతు అతరణం వా, యట్ఠిం ఓతరిత్వా ఉదకే పతమానో వియ సమణస్స గోతమస్స సన్తికం గన్త్వా పబ్బజిస్సామీతి సన్నిట్ఠానం కత్వా ఆగతో. తస్మా ధమ్మదేసనం యాచన్తో **సాధు మే భవం గోతమో**తిఆదిమాహ. తస్స భగవా మూలవసేన సంఖిత్తదేసనం, కమ్మపథవసేన విత్థారదేసనం దేసేసి. మూలవసేన చేత్థ అతిసంఖిత్తా దేసనా, కమ్మపథవసేన సంఖిత్తా విత్థారసదిసా. బుద్ధానం పన నిప్పరియాయేన విత్థారదేసనా నామ నత్థి. చతువీసతిసమన్తపట్ఠానమ్పి హి సత్తపకరణే అభిధమ్మపిటకే చ సబ్బం సంఖిత్తమేవ. తస్మా మూలవసేనాపి కమ్మపథవసేనాపి సంఖిత్తమేవ దేసేసీతి వేదితబ్బో.

౧౮౪. తత్థ **పాణాతిపాతా వేరమణీ కుసల**న్తిఆదీసు పటిపాటియా సత్తధమ్మా కామావచరా, అనభిజ్ఝాదయో తయో చతుభూమికాపి వట్టన్తి.

యతో ఖో, వచ్ఛ, భిక్ఖునోతి కిఞ్చాపి అనియమేత్వా వుత్తం, యథా పన జీవకసుత్తే చ చఙ్కీసుత్తే చ, ఏవం ఇమస్మిం సుత్తే చ అత్తానమేవ సన్ధాయేతం భగవతా వుత్తన్తి వేదితబ్బం.

౧౮౫. అత్థి పనాతి కిం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి? అయం కిరస్స లద్ధి – "తస్మిం తస్మిం సాసనే సత్థావ అరహా హోతి, సావకో పన అరహత్తం పత్తుం సమత్థో నత్థి. సమణో చ గోతమో 'యతో ఖో, వచ్ఛ, భిక్ఖునో'తి ఏకం భిక్ఖుం కథేన్తో వియ కథేతి, అత్థి ను ఖో సమణస్స గోతమస్స సావకో అరహత్తప్పత్తో"తి. ఏతమత్థం పుచ్ఛిస్సామీతి పుచ్ఛతి. తత్థ **తిట్ఠతూతి** భవం తావ గోతమో తిట్ఠతు, భవఞ్హి లోకే పాకటో అరహాతి అత్థో. తస్మిం బ్యాకతే ఉత్తరి భిక్ఖునీఆదీనం వసేన పఞ్హం పుచ్ఛి, భగవాపిస్స బ్యాకాసి.

౧౮౬. **ఆరాధకో**తి సమ్పాదకో పరిపూరకో.

౧౮౭. **సేఖాయ విజ్జాయ పత్తబ్బ**న్తి హేట్ఠిమఫలత్తయం పత్తబ్బం. తం సబ్బం మయా అనుప్పత్తన్తి వదతి. వితణ్డవాదీ పనాహ – "కతమే ధమ్మా సేక్ఖా? చత్తారో మగ్గా అపరియాపన్నా హేట్ఠిమాని చ తీణి సామఞ్ఞఫలానీ"తి (ధ. స. ౧౦౨౩) వచనతో అరహత్తమగ్గోపి అనేన పత్తోయేవ. ఫలం పన అపత్తం, తస్స పత్తియా ఉత్తరి యోగం కథాపేతీతి. సో ఏవం సఞ్ఞాపేతబ్బో –

"యో వే కిలేసాని పహాయ పఞ్చ,
పరిపుణ్ణసేఖో అపరిహానధమ్మో;

చేతోవసిప్పత్తో సమాహితిన్ద్రియో,

స వే ఠితత్తోతి నరో పవుచ్చతీ”తి. (అం. నిం ౪.౫);

అనాగామిపుగ్గలో హి ఏకన్తపరిపుణ్ణసేఖో. తం సన్ధాయ “సేఖాయ విజ్జాయ పత్తబ్బ”న్తి ఆహ. మగ్గస్స పన ఏకచిత్తక్ఖణికత్తా తత్థ ఠితస్స పుచ్ఛా నామ నత్థి. ఇమినా సుత్తేన మగ్గోపి బహుచిత్తక్ఖణికో హోతూతి చే. ఏతం న బుద్ధవచనం, వుత్తగాథాయ చ అత్థో విరుజ్ఝతి. తస్మా అనాగామిఫలే ఠత్వా అరహత్తమగ్గస్స విపస్సనం కథాపేతీతి వేదితబ్బో. యస్మా పనస్స న కేవలం సుద్ధఅరహత్తస్సేవ ఉపనిస్సయో, ఛన్నమ్పి అభిఞ్ఞానం ఉపనిస్సయో అత్థి, తస్మా భగవా – “ఏవమయం సమథే కమ్మం కత్వా పఞ్చ అభిఞ్ఞా నిబ్బత్తేస్సతి , విపస్సనాయ కమ్మం కత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతి. ఏవం ఛళభిఞ్ఞో మహాసావకో భవిస్సతీ”తి విపస్సనామత్తం అకథేత్వా సమథవిపస్సనా ఆచిక్ఖి.

౧౯౮. **సతి సతిఆయతనే**తి సతి సతికారణే. కిఞ్చేత్థ కారణం? అభిఞ్ఞా వా అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం వా అవసానే పన అరహత్తం వా కారణం అరహత్తస్స విపస్సనా వాతి వేదితబ్బం.

౨౦౦. **పరిచిణ్ణో మే భగవా**తి సత్త హి సేఖా భగవన్తం పరిచరన్తి నామ, ఖీణాసవేన భగవా పరిచిణ్ణో హోతి. ఇతి సఙ్ఖేపేన అరహత్తం బ్యాకరోన్తో థేరో ఏవమాహ. తే పన భిక్ఖూ తమత్థం న జానింసు, అజానన్తావ తస్స వచనం సమ్పటిచ్ఛిత్వా. భగవతో ఆరోచేసుం. **దేవతా**తి తేసం గుణానం లాభీ దేవతా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహావచ్ఛసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. దీఘనఖసుత్తవణ్ణనా

౨౦౧. **ఏవం మే సుత**న్తి దీఘనఖసుత్తం. తత్థ **సూకరఖతాయ**న్తి సూకరఖతాతి ఏవంనామకే లేణే. కస్సపబుద్ధకాలే కిర తం లేణం ఏకస్మిం బుద్ధన్తరే పథవియా వడ్ఢమానాయ అన్తోభూమిగతం జాతం. అథేకదివసం ఏకో సూకరో తస్స ఛదనపరియన్తసమీపే పంసుం ఖణి. దేవే వుట్ఠే పంసుధోతో ఛదనపరియన్తో పాకటో అహోసి. ఏకో వనచరకో దిస్వా – “పుబ్బే సీలవన్తేహి పరిభుత్తలేణేన భవితబ్బం, పటిజగ్గిస్సామి న”న్తి సమన్తతో పంసుం అపనేత్వా లేణం సోధేత్వా కుట్టపరిక్ఖేపం కత్వా ద్వారవాతపానం యోజేత్వా సుపరినిట్ఠిత-సుధాకమ్మచిత్తకమ్మరజతపట్టసదిసాయ వాలుకాయ సన్థతపరివేణం లేణం కత్వా మఞ్చపీఠం పఞ్ఞాపేత్వా భగవతో వసనత్థాయ అదాసి. లేణం గమ్భీరం అహోసి ఓతరిత్వా అభిరుహితబ్బం. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

దీఘనఖోతి తస్స పరిబ్బాజకస్స నామం. **ఉపసఙ్కమీ**తి కస్మా ఉపసఙ్కమి? సో కిర థేరే అడ్ఢమాసపబ్బజితే చిన్తేసి – “మయ్హం మాతులో అఞ్ఞం పాసణ్డం గన్త్వా న చిరం తిట్ఠతి, ఇదాని పనస్స సమణస్స గోతమస్స సన్తికం గతస్స అడ్ఢమాసో జాతో. పవత్తిమ్పిస్స న సుణామి, ఓజవన్తం ను ఖో సాసనం, జానిస్సామి న”న్తి గన్తుకామో జాతో. తస్మా ఉపసఙ్కమి. **ఏకమన్తం ఠితో**తి తస్మిం కిర సమయే థేరో భగవన్తం బీజయమానో ఠితో హోతి, పరిబ్బాజకో మాతులే హిరోత్తప్పేన ఠితకోవ పఞ్హం పుచ్ఛి. తేన వుత్తం “ఏకమన్తం ఠితో”తి.

సబ్బం మే నక్ఖమతీతి సబ్బా మే ఉపపత్తియో నక్ఖమన్తి, పటిసన్ధియో నక్ఖమన్తీతి అధిప్పాయేన వదతి. ఏత్తావతానేన "ఉచ్ఛేదవాదోహమస్మీ"తి దీపితం హోతి. భగవా పనస్స అధిప్పాయం ముఞ్చిత్వా అక్ఖరే తావ దోసం దస్సేన్తో **యాపి ఖో తే**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏసాపి తే దిట్ఠి నక్ఖమతీ**తి ఏసాపి తే పఠమం రుచ్చిత్వా ఖమాపేత్వా గహితదిట్ఠి నక్ఖమతీతి. **ఏసా చే మే, భో గోతమ, దిట్ఠి ఖమేయ్యా**తి మయ్హఞ్హి సబ్బం నక్ఖమతీతి దిట్ఠి, తస్స మయ్హం యా ఏసా సబ్బం మే నక్ఖమతీతి దిట్ఠి, ఏసా మే ఖమేయ్య. యం తం "సబ్బం మే నక్ఖమతీ"తి వుత్తం, తమ్పిస్స తాదిసమేవ. యథా సబ్బగహణేన గహితాపి అయం దిట్ఠి ఖమతి, ఏవమేవం తమ్పి ఖమేయ్య . ఏవం అత్తనో వాదే ఆరోపితం దోసం ఞత్వా తం పరిహరామీతి సఞ్ఞాయ వదతి, అత్థతో పనస్స "ఏసా దిట్ఠి న మే ఖమతీ"తి ఆపజ్జతి. యస్స పనేసా న ఖమతి న రుచ్చతి, తస్సాయం తాయ దిట్ఠియా సబ్బం మే న ఖమతీతి దిట్ఠి రుచితం. తేన హి దిట్ఠిఅక్ఖమేన అరుచితేన భవితబ్బన్తి సబ్బం ఖమతీతి రుచ్చతీతి ఆపజ్జతి. న పనేస తం సమ్పటిచ్ఛతి, కేవలం తస్సాపి ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా ఉచ్ఛేదమేవ గణ్హాతి. తేనాహ భగవా **అతో ఖో తే, అగ్గివేస్సన,...పే.... అఞ్ఞఞ్చ దిట్ఠిం ఉపాదియన్తీ**తి. తత్థ **అతో**తి పజహనకేసు నిస్సక్కం, యే పజహన్తి, తేహి యే నప్పజహన్తీతి వుచ్చియన్తి, తేవ బహుతరాతి అత్థో. **బహూ హి బహుతరా**తి ఏత్థ హికారో నిపాతమత్తం, బహూ బహుతరాతి అత్థో. పరతో **తనూ హి తనుతరా**తి పదేపి ఏసేవ నయో. **యే ఏవమాహంసూ**తి యే ఏవం వదన్తి. **తఞ్చేవ దిట్ఠిం నప్పజహన్తి, అఞ్ఞఞ్చ దిట్ఠిం ఉపాదియన్తీ**తి మూలదస్సనం నప్పజహన్తి, అపరదస్సనం ఉపాదియన్తి.

ఏత్థ చ సస్సతం గహేత్వా తమ్పి అప్పహాయ ఉచ్ఛేదం వా ఏకచ్చసస్సతం వా గహేతుం న సక్కా, ఉచ్ఛేదమ్పి గహేత్వా తం అప్పహాయ సస్సతం వా ఏకచ్చసస్సతం వా న సక్కా గహేతుం, ఏకచ్చసస్సతమ్పి గహేత్వా తం అప్పహాయ సస్సతం వా ఉచ్ఛేదం వా న సక్కా గహేతుం. మూలసస్సతం పన అప్పహాయ అఞ్ఞం సస్సతమేవ సక్కా గహేతుం. కథం? ఏకస్మిఞ్హి సమయే "రూపం సస్సత"న్తి గహేత్వా అపరస్మిం సమయే "న సుద్ధరూపమేవ సస్సతం, వేదనాపి సస్సతా, విఞ్ఞాణమ్పి సస్సత"న్తి గణ్హాతి. ఉచ్ఛేదేపి ఏకచ్చసస్సతేపి ఏసేవ నయో. యథా చ ఖన్ధేసు, ఏవం ఆయతనేసుపి యోజేతబ్బం. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం – "తఞ్చేవ దిట్ఠిం నప్పజహన్తి, అఞ్ఞఞ్చ దిట్ఠిం ఉపాదియన్తీ"తి.

దుతియవారే **అతో**తి అప్పజహనకేసు నిస్సక్కం, యే నప్పజహన్తి, తేహి, యే పజహన్తీతి వుచ్చియన్తి, తేవ తనుతరా అప్పతరాతి అత్థో. **తఞ్చేవ దిట్ఠిం పజహన్తి, అఞ్ఞఞ్చ దిట్ఠిం న ఉపాదియన్తీ**తి తఞ్చ మూలదస్సనం పజహన్తి, అఞ్ఞఞ్చ దస్సనం న గణ్హన్తి. కథం? ఏకస్మిఞ్హి సమయే "రూపం సస్సత"న్తి గహేత్వా అపరస్మిం సమయే తత్థ ఆదీనవం దిస్వా "ఓళారికమేతం మయ్హం దస్సన"న్తి పజహతి "న కేవలఞ్చ రూపం సస్సతన్తి దస్సనమేవ ఓళారికం, వేదనాపి సస్సతా... పే.... విఞ్ఞాణమ్పి సస్సతన్తి దస్సనం ఓళారికమేవా"తి విస్సజ్జేతి . ఉచ్ఛేదేపి ఏకచ్చసస్సతేపి ఏసేవ నయో. యథా చ ఖన్ధేసు, ఏవం ఆయతనేసుపి యోజేతబ్బం. ఏవం తఞ్చ మూలదస్సనం పజహన్తి, అఞ్ఞఞ్చ దస్సనం న గణ్హన్తి.

సన్తగ్గివేస్సనాతి కస్మా ఆరభి? అయం ఉచ్ఛేదలద్ధికో అత్తనో లద్ధిం నిగూహతి, తస్సా పన లద్ధియా వణ్ణే వుచ్చమానే అత్తనో లద్ధిం పాతుకరిస్సతీతి తిస్సో లద్ధియో ఏకతో దస్సేత్వా విభజితుం ఇమం దేసనం ఆరభి.

సారాగాయ సన్తికేతిఆదీసు రాగవసేన వట్టే రజ్జనస్స ఆసన్నా తణ్హాదిట్ఠిసంయోజనేన వట్టసంయోజనస్స సన్తికే. **అభినన్దనాయా**తి తణ్హాదిట్ఠివసేనేవ గిలిత్వా పరియాదియనస్స గహణస్స చ ఆసన్నాతి అత్థో. **అసారాగాయ సన్తికే**తిఆదీసు వట్టే అరజ్జనస్స ఆసన్నాతిఆదినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

ఏత్థ చ సస్సతదస్సనం అప్పసావజ్జం దన్ధవిరాగం, ఉచ్ఛేదదస్సనం మహాసావజ్జం ఖిప్పవిరాగం. కథం? సస్సతవాదీ హి ఇధలోకం పరలోకఞ్చ అత్థీతి జానాతి, సుకతదుక్కటానం ఫలం అత్థీతి జానాతి, కుసలం కరోతి, అకుసలం కరోన్తో భాయతి, వట్టం అస్సాదేతి, అభినన్దతి. బుద్ధానం వా బుద్ధసావకానం వా సమ్ముఖీభూతో సీఘం లద్ధిం జహితుం న సక్కోతి. తస్మా తం సస్సతదస్సనం అప్పసావజ్జం దన్ధవిరాగన్తి వుచ్చతి. ఉచ్ఛేదవాదీ పన ఇధలోకపరలోకం అత్థీతి జానాతి, సుకతదుక్కటానం ఫలం అత్థీతి జానాతి, కుసలం న కరోతి, అకుసలం కరోన్తో న భాయతి, వట్టం న అస్సాదేతి, నాభినన్దతి, బుద్ధానం వా బుద్ధసావకానం వా సమ్ముఖీభావే సీఘం దస్సనం పజహాతి. పారమియో పూరేతుం సక్కోన్తో బుద్ధో హుత్వా, అసక్కోన్తో అభినీహారం కత్వా సావకో హుత్వా పరినిబ్బాయతి. తస్మా ఉచ్ఛేదదస్సనం మహాసావజ్జం ఖిప్పవిరాగన్తి వుచ్చతి.

౨౦౨. సో పన పరిబ్బాజకో ఏతమత్థం అసల్లక్ఖేత్వా – "మయ్హం దస్సనం సంవణ్ణేతి పసంసతి, అద్ధా మే సున్దరం దస్సన"న్తి సల్లక్ఖేత్వా **ఉక్కంసేతి మే భవన్తి**ఆదిమాహ.

ఇదాని యస్మా అయం పరిబ్బాజకో కఞ్జియేనేవ తిత్తకాలాబు, ఉచ్ఛేదదస్సనేనేవ పూరితో, సో యథా కఞ్జియం అప్పహాయ న సక్కా లాబుమ్హి తేలఫాణితాదీని పక్ఖిపితుం, పక్ఖిత్తానిపి న గణ్హాతి, ఏవమేవం తం లద్ధిం అప్పహాయ అభబ్బో మగ్గఫలానం లాభాయ, తస్మా లద్ధిం జహాపనత్థం **తత్రగ్గివేస్సనాతి**ఆది ఆరద్ధం. **విగ్గహోతి** కలహో. **ఏవమేతాసం దిట్ఠీనం పహానం హోతీతి** ఏవం విగ్గహాదిఆదీనవం దిస్వా తాసం దిట్ఠీనం పహానం హోతి. సో హి పరిబ్బాజకో "కిం మే ఇమినా విగ్గహాదినా"తి తం ఉచ్ఛేదదస్సనం పజహాతి.

౨౦౩. అథస్స భగవా వమితకఞ్జియే లాబుమ్హి సప్పిఫాణితాదీని పక్ఖిపన్తో వియ హదయే అమతోసధం పూరేస్సామీతి విపస్సనం ఆచిక్ఖన్తో **అయం ఖో పన, అగ్గివేస్సన, కాయోతి**ఆదిమాహ. తస్సత్థో వమ్మికసుత్తే వుత్తో. **అనిచ్చతోతి**ఆదీనిపి హేట్ఠా విత్థారితానేవ. **యో కాయస్మిం కాయఛన్దోతి** యా కాయస్మిం తణ్హా. **స్నేహోతి** తణ్హాస్నేహోవ. **కాయన్వయతాతి** కాయానుగమనభావో, కాయం అనుగచ్ఛనకకిలేసోతి అత్థో.

ఏవం రూపకమ్మట్ఠానం దస్సేత్వా ఇదాని అరూపకమ్మట్ఠానం దస్సేన్తో **తిస్సో ఖోతి**ఆదిమాహ. పున తాసంయేవ వేదనానం అసమ్మిస్సభావం దస్సేన్తో **యస్మిం, అగ్గివేస్సన, సమయేతి**ఆదిమాహ. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – యస్మిం సమయే సుఖాదీసు ఏకం వేదనం వేదయతి, తస్మిం సమయే అఞ్ఞా వేదనా అత్తనో వారం వా ఓకాసం వా ఓలోకయమానా నిసిన్నా నామ నత్థి, అథ ఖో అనుప్పన్నావ హోన్తి భిన్నఉదకపుప్ఫుళా వియ చ అన్తరహితా వా. **సుఖాపి ఖోతి**ఆది తాసం వేదనానం చుణ్ణవిచుణ్ణభావదస్సనత్థం వుత్తం.

న కేనచి సంవదతీతి తస్సతం గహేత్వా "సస్సతవాదీ అహ"న్తి ఉచ్ఛేదవాదినాపి సద్ధిం న సంవదతి, తమేవ గహేత్వా "సస్సతవాదీ అహ"న్తి ఏకచ్చసస్సతవాదినా సద్ధిం న వివదతి. ఏవం తయోపి వాదా పరివత్తేత్వా యోజేతబ్బా. **యఞ్చ లోకే వుత్తన్తి** యం లోకే కథితం వోహరితం, తేన వోహరతి అపరామసన్తో కిఞ్చి ధమ్మం పరామాసగ్గాహేన అగ్గణ్హన్తో. వుత్తమ్పి చేతం –

"యో హోతి భిక్ఖు అరహం కతావీ,
ఖీణాసవో అన్తిమదేహధారీ;

అహం వదామీతిపి సో వదేయ్య,

మమం వదన్తీతిపి సో వదేయ్య;

లోకే సమఞ్ఞం కుసలో విదిత్వా,

వోహారమత్తేన సో వోహరేయ్యా”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౫);

అపరమ్పి వుత్తం – “ఇమా ఖో చిత్త లోకసమఞ్ఞా లోకనిరుత్తియో లోకవోహారా లోకపణ్ణత్తియో, యాహి తథాగతో వోహరతి అపరామస”న్తి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౪౦).

౨౦౬. అభిఞ్ఞాపహానమాహాతి సస్సతాదీసు తేసం తేసం ధమ్మానం సస్సతం అభిఞ్ఞాయ జానిత్వా సస్సతస్స పహానమాహ, ఉచ్ఛేదం, ఏకచ్చసస్సతం అభిఞ్ఞాయ ఏకచ్చసస్సతస్స పహానం వదతి. రూపం అభిఞ్ఞాయ రూపస్స పహానం వదతీతిఆదినా నయేనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

పటిసఞ్చిక్ఖతోతి పచ్చవేక్ఖన్తస్స. **అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చీ**తి అనుప్పాదనిరోధేన నిరుద్ధేహి ఆసవేహి అగ్గహేత్వావ చిత్తం విముచ్చి. ఏత్తావతా చేస పరస్స వడ్ఢితం భత్తం భుఞ్జిత్వా ఖుదం వినోదేన్తో వియ పరస్స ఆరద్ధాయ ధమ్మదేసనాయ ఞాణం పేసేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తఞ్చేవ పత్తో, సావకపారమీఞాణస్స చ మత్థకం, సోళస చ పఞ్ఞా పటివిజ్ఝిత్వా ఠితో. దీఘనఖో పన సోతాపత్తిఫలం పత్వా సరణేసు పతిట్ఠితో.

భగవా పన ఇమం దేసనం సూరియే ధరమానేయేవ నిట్ఠాపేత్వా గిజ్ఝకూటా ఓరుయ్హ వేళువనం గన్త్వా సావకసన్నిపాతమకాసి, చతురఙ్గసమన్నాగతో సన్నిపాతో అహోసి. తత్రిమాని అఙ్గాని – మాఘనక్ఖత్తేన యుత్తో పుణ్ణమఉపోసథదివసో, కేనచి అనామన్తితాని హుత్వా అత్తనోయేవ ధమ్మతాయ సన్నిపతితాని అడ్ఢతేలసాని భిక్ఖుసతాని, తేసు ఏకోపి పుథుజ్జనో వా సోతాపన్న-సకదాగామి-అనాగామి-సుక్ఖవిపస్సక-అరహన్తేసు వా అఞ్ఞతరో నత్థి, సబ్బే ఛళభిఞ్ఞావ, ఏకోపి చేత్థ సత్థకేన కేసే ఛిన్దిత్వా పబ్బజితో నామ నత్థి, సబ్బే ఏహిభిక్ఖునోయేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

దీఘనఖసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. మాగణ్డియసుత్తవణ్ణనా

౨౦౭. ఏవం మే సుతన్తి మాగణ్డియసుత్తం. తత్థ **అగ్యాగారే**తి అగ్గిహోమసాలయం. **తిణసన్థారకే**తి ద్వే మాగణ్డియా మాతులో చ భాగినేయ్యో చ. తేసు మాతులో పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్తో, భాగినేయ్యోపి సఉపనిస్సయో నచిరస్సేవ పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతి. అథస్స భగవా ఉపనిస్సయం దిస్వా రమణీయం దేవగబ్భసదిసం గన్ధకుటిం పహాయ తత్థ ఛారికతిణకచవరాదీహి ఉక్లాపే అగ్యాగారే తిణసన్థారకం పఞ్ఞాపేత్వా పరసఙ్గహకరణత్థం కతిపాహం వసిత్థ. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **తేనుపసఙ్కమీ**తి న కేవలం తందివసమేవ, యస్మా పన తం అగ్యాగారం గామూపచారే దారకదారికాహి ఓకిణ్ణం అవివిత్తం, తస్మా భగవా నిచ్చకాలమ్పి దివసభాగం తస్మిం వనసణ్డే వీతినామేత్వా సాయం వాసత్థాయ తత్థ ఉపగచ్ఛతి.

అద్దసా ఖో…పే… తిణసన్థారకం పఞ్ఞత్తన్తి భగవా అఞ్ఞేసు దివసేసు తిణసన్థారకం సఙ్ఘరిత్వా సఞ్ఞాణం కత్వా గచ్ఛతి, తందివసం పన పఞ్ఞపేత్వావ అగమాసి. కస్మా? తదా హి పచ్చూససమయే లోకం ఓలోకేత్వావ అద్దస – “అజ్జ మాగణ్డియో ఇధాగన్త్వా ఇమం తిణసన్థారకం దిస్వా భారద్వాజేన సద్ధిం తిణసన్థారకం ఆరబ్భ కథాసల్లాపం కరిస్సతి, అథాహం ఆగన్త్వా ధమ్మం దేసేస్సామి, సో ధమ్మం సుత్వా మమ సన్తికే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతి. పరేసం సఙ్గహకరణత్థమేవ హి మయా పారమియో పూరితా”తి తిణసన్థారకం పఞ్ఞపేత్వావ అగమాసి.

సమణసేయ్యానురూపం మఞ్ఞేతి ఇమం తిణసన్థారకం “సమణస్స అనుచ్ఛవికా సేయ్యా”తి మఞ్ఞామి. న చ అసఞ్ఞతసమణస్స నివుత్థట్ఠానమేతం. తథాహేత్థ హత్థేన ఆకడ్ఢితట్ఠానం వా పాదేన ఆకడ్ఢితట్ఠానం వా సీసేన పహటట్ఠానం వా న పఞ్ఞాయతి, అనాకులో అనాకిణ్ణో అభిన్నో ఛేకేన చిత్తకారేన తూలికాయ పరిచ్ఛిన్దిత్వా పఞ్ఞత్తో వియ. సఞ్ఞతసమణస్స వసితట్ఠానం, కస్స భో వసితట్ఠానన్తి పుచ్ఛతి. **భూనహునో**తి హతవడ్ఢినో మరియాదకారకస్స. కస్మా ఏవమాహ? ఛసు ద్వారేసు వడ్ఢిపఞ్ఞాపనలద్ధికత్తా. అయఞ్హి తస్స లద్ధి – చక్ఖు బ్రూహేతబ్బం వడ్ఢేతబ్బం, అదిట్ఠం దక్ఖితబ్బం, దిట్ఠం సమతిక్కమితబ్బం. సోతం బ్రూహేతబ్బం వడ్ఢేతబ్బం, అసుతం సోతబ్బం, సుతం సమతిక్కమితబ్బం. ఘానం బ్రూహేతబ్బం వడ్ఢేతబ్బం, అఘాయితం ఘాయితబ్బం, ఘాయితం సమతిక్కమితబ్బం. జివ్హా బ్రూహేతబ్బా వడ్ఢేతబ్బా, అసాయితం సాయితబ్బం, సాయితం సమతిక్కమితబ్బం. కాయో బ్రూహేతబ్బో వడ్ఢేతబ్బో, అఫుట్ఠం ఫుసితబ్బం, ఫుట్ఠం సమతిక్కమితబ్బం. మనో బ్రూహేతబ్బో వడ్ఢేతబ్బో, అవిఞ్ఞాతం విజానితబ్బం, విఞ్ఞాతం సమతిక్కమితబ్బం. ఏవం సో ఛసు ద్వారేసు వడ్ఢిం పఞ్ఞపేతి. భగవా పన –

“చక్ఖునా సంవరో సాధు, సాధు సోతేన సంవరో;
ఘానేన సంవరో సాధు, సాధు జివ్హాయ సంవరో.

కాయేన సంవరో సాధు, సాధు వాచాయ సంవరో;
మనసా సంవరో సాధు, సాధు సబ్బత్థ సంవరో;
సబ్బత్థ సంవుతో భిక్ఖు, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చతీ”తి. (ధ. ప. ౩౬౦-౩౬౧) –

ఛసు ద్వారేసు సంవరం పఞ్ఞపేతి. తస్మా సో “వడ్ఢిహతో సమణో గోతమో మరియాదకారకో”తి మఞ్ఞమానో “భూనహునో”తి ఆహ.

అరియే ఞాయే ధమ్మే కుసలేతి పరిసుద్ధే కారణధమ్మే అనవజ్జే. ఇమినా కిం దస్సేతి? ఏవరూపస్స నామ ఉగ్గతస్స పఞ్ఞాతస్స యసస్సినో ఉపరి వాచం భాసమానేన వీమంసిత్వా ఉపధారేత్వా ముఖే ఆరక్ఖం ఠపేత్వా భాసితబ్బో హోతి. తస్మా మా సహసా అభాసి, ముఖే ఆరక్ఖం ఠపేహీతి దస్సేతి. **ఏవఞ్హి నో సుత్తే ఓచరతీ**తి యస్మా అమ్హాకం సుత్తే ఏవం ఆగచ్ఛతి, న మయం ముఖారుళ్హిచ్ఛామత్తం వదామ, సుత్తే చ నామ ఆగతం వదమానా కస్స భాయేయ్యామ, తస్మా సమ్ముఖాపి నం వదేయ్యామాతి అత్థో. **అప్పోస్సుక్కో**తి మమ రక్ఖనత్థాయ అనుస్సుక్కో అవావటో హుత్వాతి అత్థో. **వుత్తోవ నం వదేయ్యా**తి మయా వుత్తోవ హుత్వా అపుచ్ఛితోవ కథం సముట్ఠాపేత్వా అమ్బుజమ్బూఆదీని గహేత్వా వియ అపూరయమానో మయా కథితనియామేన భవం భారద్వాజో వదేయ్య, వదస్సూతి అత్థో.

౨౦౮. అస్సోసి ఖోతి సత్థా ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దిబ్బచక్ఖునా మాగణ్డియం తత్థ ఆగతం అద్దస, ద్విన్నం జనానం భాసమానానం దిబ్బసోతేన సద్దమ్పి అస్సోసి. **పటిసల్లానా వుట్ఠితోతి** ఫలసమాపత్తియా వుట్ఠితో. **సంవిగ్గోతి** పీతిసంవేగేన సంవిగ్గో చలితో కమ్పితో. తస్స కిర ఏతదహోసి – "నేవ మాగణ్డియేన సమణస్స గోతమస్స ఆరోచితం, న మయా. అమ్హే ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞో ఏత్థ తతియోపి నత్థి, సుతో భవిస్సతి అమ్హాకం సద్దో తిఖిణసోతేన పురిసేనా"తి. అథస్స అబ్భన్తరే పీతి ఉప్పజ్జిత్వా నవనవుతిలోమకూపసహస్సాని ఉద్ధగ్గాని అకాసి. తేన వుత్తం "సంవిగ్గో లోమహట్ఠజాతో"తి. **అథ ఖో మాగణ్డియో పరిబ్బాజకోతి** పరిబ్బాజకస్స పభిన్నముఖం వియ బీజం పరిపాకగతం ఞాణం, తస్మా సన్నిసీదితుం అసక్కోన్తో ఆహిణ్డమానో పున సత్థు సన్తికం ఆగన్త్వా ఏకమన్తం నిసీది. తం దస్సేతుం "అథ ఖో మాగణ్డియో"తిఆది వుత్తం.

౨౦౯. సత్థా – "ఏవం కిర త్వం, మాగణ్డియ, మం అవచా"తి అవత్వావ **చక్ఖుం ఖో, మాగణ్డియాతి** పరిబ్బాజకస్స ధమ్మదేసనం ఆరభి. తత్థ వసనట్ఠానట్ఠేన రూపం చక్ఖుస్స ఆరామోతి చక్ఖు **రూపారామం**. రూపే రతన్తి **రూపరతం**. రూపేన చక్ఖు ఆమోదితం పమోదితన్తి **రూపసమ్ముదితం. దన్తన్తి** నిబ్బిసేవనం. **గుత్తన్తి** గోపితం. **రక్ఖితన్తి** ఠపితరక్ఖం. **సంవుతన్తి** పిహితం. **సంవరాయాతి** పిధానత్థాయ.

౨౧౦. పరిచారితపుబ్బోతి అభిరమితపుబ్బో. **రూపపరిళాహన్తి** రూపం ఆరబ్భ ఉప్పజ్జనపరిళాహం. **ఇమస్స పన తే, మాగణ్డియ, కిమస్స వచనీయన్తి** ఇమస్స రూపం పరిగ్గణ్హిత్వా అరహత్తప్పత్తస్స ఖీణాసవస్స తయా కిం వచనం వత్తబ్బం అస్స, వుడ్ఢిహాతో మరియాదకారకోతి ఇదం వత్తబ్బం, న వత్తబ్బన్తి పుచ్ఛతి. **న కిఞ్చి, భో గోతమాతి**, భో గోతమ, కిఞ్చి వత్తబ్బం నత్థి. సేసద్వారేసుపి ఏసేవ నయో.

౨౧౧. ఇదాని యస్మా తయా పఞ్చక్ఖన్ధే పరిగ్గహేత్వా అరహత్తప్పత్తస్స ఖీణాసవస్స కిఞ్చి వత్తబ్బం నత్థి, అహఞ్చ పఞ్చక్ఖన్ధే పరిగ్గహేత్వా సబ్బఞ్ఞుతం పత్తో, తస్మా అహమ్పి తే న కిఞ్చి వత్తబ్బోతి దస్సేతుం **అహం ఖో పనాతిఆదిమాహ. తస్స మయ్హం మాగణ్డియాతి** గిహికాలే అత్తనో సమ్పత్తిం దస్సేన్తో ఆహ. తత్థ **వస్సికోతిఆదీసు** యత్థ సుఖం హోతి వస్సకాలే వసితుం, అయం వస్సికో. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. అయం పనేత్థ వచనత్థో – వస్సం వాసో వస్సం, వస్సం అరహతీతి **వస్సికో**. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో.

తత్థ వస్సికో పాసాదో నాతిఉచ్చో హోతి నాతినీచో, ద్వారవాతపానానిపిస్స నాతితనూని నాతిబహూని, భూమత్థరణపచ్చత్థరణఖజ్జభోజ్జానిపేత్థ మిస్సకానేవ వట్టన్తి. హేమన్తికే థమ్భాపి భిత్తియోపి నీచా హోన్తి, ద్వారవాతపానాని తనుకాని సుఖుమచ్ఛిద్దాని. ఉణ్హపవేసనత్థాయ భిత్తినియూహాని నీహరీయన్తి. భూమత్థరణపచ్చత్థరణనివాసనపారుపనాని పనేత్థ ఉణ్హవీరియాని కమ్బలాదీని వట్టన్తి. ఖజ్జభోజ్జం సినిద్ధం కటుకసన్నిస్సితఞ్చ. గిమ్హికే థమ్భాపి భిత్తియోపి ఉచ్చా హోన్తి. ద్వారవాతపానాని పనేత్థ బహూని విపులజాలాని భవన్తి. భూమత్థరణాదీని దుకూలమయాని వట్టన్తి, ఖజ్జభోజ్జాని మధురరససీతవీరియాని. వాతపానసమీపేసు చేత్థ నవ చాటియో ఠపేత్వా ఉదకస్స పూరేత్వా నీలుప్పలాదీహి సఞ్ఛాదేన్తి. తేసు తేసు పదేసేసు ఉదకయన్తాని కరోన్తి, యేహి దేవే వస్సన్తే వియ ఉదకధారా నిక్ఖమన్తి.

బోధిసత్తస్స పన అట్ఠసతసువణ్ణఘటే చ రజతఘటే చ గన్ధోదకస్స పూరేత్వా నీలుప్పలగచ్ఛకే కత్వా సయనం పరివారేత్వా ఠపయింసు. మహన్తేసు లోహకటాహేసు గన్ధకలలం పూరేత్వా నీలుప్పలపదుమపుణ్డరీకాని రోపేత్వా ఉతుగ్గహణత్థాయ తత్థ తత్థ ఠపేసుం. సూరియరస్మీహి పుప్ఫాని పుప్ఫన్తి. నానావిధా భమరగణా పాసాదం పవిసిత్వా

పుప్ఫేసు రసం గణ్హన్తా విచరన్తి. పాసాదో అతిసుగన్ధో హోతి. యమకభిత్తియా అన్తరే లోహనాళిం ఠపేత్వా నవభూమికపాసాదస్స ఉపరి ఆకాసఙ్గణే రతనమణ్డపమత్థకే సుఖుమచ్ఛిద్దకం జాలం బద్ధం అహోసి. ఏకస్మిం ఠానే సుక్ఖమహింసచమ్మం పసారేతి. బోధిసత్తస్స ఉదకకీళనవేలాయ మహింసచమ్మే పాసాణగుళే ఖిపన్తి, మేఘథనితసద్దో వియ హోతి. హేట్ఠా యన్తం పరివత్తేన్తి, ఉదకం అభిరుహిత్వా జాలమత్థకే పతతి, వస్సపతనసలిలం వియ హోతి. తదా బోధిసత్తో నీలపటం నివాసేతి, నీలపటం పారుపతి, నీలపసాధనం పసాధేతి. పరివారాపిస్స చత్తాలీసనాటకసహస్సాని నీలవత్థాభరణానేవ నీలవిలేపనాని హుత్వా మహాపురిసం పరివారేత్వా రతనమణ్డపం గచ్ఛన్తి. దివసభాగం ఉదకకీళం కీళన్తో సీతలం ఉతుసుఖం అనుభోతి.

పాసాదస్స చతూసు దిసాసు చత్తారో సరా హోన్తి. దివాకాలే నానావణ్ణసకుణగణా పాచీనసరతో వుట్ఠాయ విరవమానా పాసాదమత్థకేన పచ్ఛిమసరం గచ్ఛన్తి. పచ్ఛిమసరతో వుట్ఠాయ పాచీనసరం, ఉత్తరసరతో దక్ఖిణసరం, దక్ఖిణసరతో ఉత్తరసరం గచ్ఛన్తి, అన్తరవస్ససమయో వియ హోతి. హేమన్తికపాసాదో పన పఞ్చభూమికో అహోసి, వస్సికపాసాదో సత్తభూమికో.

నిప్పురిసేహీతి పురిసవిరహితేహి. న కేవలఞ్చేత్థ తూరియానేవ నిప్పురిసాని, సబ్బట్ఠానానిపి నిప్పురిసానేవ . దోవారికాపి ఇత్థియోవ, న్హాపనాదిపరికమ్మకరాపి ఇత్థియోవ. రాజా కిర – “తథారూపం ఇస్సరియసుఖసమ్పత్తిం అనుభవమానస్స పురిసం దిస్వా పరిసఙ్కా ఉప్పజ్జతి, సా మే పుత్తస్స మా అహోసీ”తి సబ్బకిచ్చేసు ఇత్థియోవ ఠపేసి. **తాయ రతియా రమమానో**తి ఇదం చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తిరతిం సన్ధాయ వుత్తం.

౨౧౨. గహపతి వా గహపతిపుత్తో వాతి ఏత్థ యస్మా ఖత్తియానం సేతచ్ఛత్తస్మింయేవ పత్థనా హోతి, మహా చ నేసం పపఞ్చో, బ్రాహ్మణా మన్తేహి అతిత్తా మన్తే గవేసన్తా విచరన్తి, గహపతినో పన ముద్దాగణనమత్తం ఉగ్గహితకాలతో పట్ఠాయ సమ్పత్తింయేవ అనుభవన్తి, తస్మా ఖత్తియబ్రాహ్మణే అగ్గహేత్వా “గహపతి వా గహపతిపుత్తో వా”తి ఆహ. **ఆవట్టేయ్యా**తి మానుసకకామహేతు ఆవట్టో భవేయ్యాతి అత్థో. **అభిక్కన్తతరా**తి విసిట్ఠతరా. **పణీతతరా**తి అతప్పకతరా. వుత్తమ్పి చేతం –

“కుసగ్గేనుదకమాదాయ, సముద్దే ఉదకం మినే;

ఏవం మానుసకా కామా, దిబ్బకామాన సన్తికే”తి. (జా. ౨.౨౧.౩౮౯) –

సమధిగయ్హ తిట్ఠతీతి దిబ్బసుఖం గణ్హిత్వా తతో విసిట్ఠతరా హుత్వా తిట్ఠతి.

ఓపమ్మసంసన్దనం పనేత్థ ఏవం వేదితబ్బం – గహపతిస్స పఞ్చహి కామగుణేహి సమఙ్గీభూతకాలో వియ బోధిసత్తస్స తీసు పాసాదేసు చత్తాలీససహస్సఇత్థిమజ్ఝే మోదనకాలో, తస్స సుచరితం పూరేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తకాలో వియ బోధిసత్తస్స అభినిక్ఖమనం కత్వా బోధిపల్లఙ్కే సబ్బఞ్ఞుతం పటివిద్ధకాలో , తస్స నన్దనవనే సమ్పత్తిం అనుభవనకాలో వియ తథాగతస్స చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తిరతియా వీతివత్తనకాలో, తస్స మానుసకానం పఞ్చన్నం కామగుణానం అపత్థనకాలో వియ తథాగతస్స చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తిరతియా వీతినామేన్తస్స హీనజనసుఖస్స అపత్థనకాలోతి.

౨౧౩. సుఖీతి పఠమం దుక్ఖితో పచ్ఛా సుఖితో అస్స. **సేరీ**తి పఠమం వేజ్జదుతియకో పచ్ఛా సేరీ ఏకకో భవేయ్య. **సయంవసీ**తి పఠమం వేజ్జస్స వసే వత్తమానో వేజ్జేన నిసీదాతి వుత్తే నిసీది, నిపజ్జాతి వుత్తే నిపజ్జి, భుఞ్జాతి వుత్తే భుఞ్జి,

పివాతి వుత్తే పివి, పచ్ఛా సయంవసీ జాతో. **యేన కామం గమోతి** పఠమం ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానం గన్తుం నాలత్థ, పచ్ఛా రోగే వూపసన్తే వనదస్సన-గిరిదస్సన-పబ్బతదస్సనాదీసుపి యేనకామం గమో జాతో, యత్థ యత్థేవ గన్తుం ఇచ్ఛతి, తత్థ తత్థేవ గచ్ఛేయ్య.

ఏత్థాపి ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – పురిసస్స కుట్ఠికాలో వియ హి బోధిసత్తస్స అగారమజ్ఝే వసనకాలో, అఙ్గారకపల్లం వియ ఏకం కామవత్థు, ద్వే కపల్లాని వియ ద్వే వత్థూని, సక్కస్స పన దేవరజ్జే అడ్ఢతేయ్యకోటియాని అఙ్గారకపల్లాని వియ అడ్ఢతియనాటకకోటియో, నఖేహి వణముఖాని తచ్ఛేత్వా అఙ్గారకపల్లే పరితాపనం వియ వత్థుపటిసేవనం, భేసజ్జం ఆగమ్మ అరోగకాలో వియ కామేసు ఆదీనవం నేక్ఖమ్మే చ ఆనిసంసం దిస్వా నిక్ఖమ్మ బుద్ధభూతకాలే చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తిరతియా వీతివత్తనకాలో, అఞ్ఞం కుట్ఠిపురిసం దిస్వా అపత్థనకాలో వియ తాయ రతియా వీతినామేన్తస్స హీనజనరతియా అపత్థనకాలోతి.

౨౧౪. **ఉపహతిన్ద్రియోతి** కిమిరకుట్ఠేన నామ ఉపహతకాయప్పసాదో. **ఉపహతిన్ద్రియాతి** ఉపహతపఞ్ఞిన్ద్రియా. తే యథా నో ఉపహతకాయిన్ద్రియో కుట్ఠీ దుక్ఖసమ్ఫస్సస్మింయేవ అగ్గిస్మిం సుఖమితి విపరీతసఞ్ఞం పచ్చలత్థ, ఏవం పఞ్ఞిన్ద్రియస్స ఉపహతత్తా దుక్ఖసమ్ఫస్సేస్వేవ కామేసు సుఖమితి విపరీతసఞ్ఞం పచ్చలత్థుం.

౨౧౫. **అసుచితరాని చేవాతి**ఆదీసు పకతియావ తాని అసుచీని చ దుగ్గన్ధాని చ పూతీని చ, ఇదాని పన అసుచితరాని చేవ దుగ్గన్ధతరాని చ పూతితరాని చ హోన్తి. **కాచీతి** తస్స హి పరితాపేన్తస్స చ కణ్డూవన్తస్స చ పాణకా అన్తో పవిసన్తి, దుట్ఠలోహితదుట్ఠపుబ్బా పగ్ఘరన్తి. ఏవమస్స కాచి అస్సాదమత్తా హోతి.

ఆరోగ్యపరమాతి గాథాయ యే కేచి ధనలాభా వా యసలాభా వా పుత్తలాభా వా అత్థి, ఆరోగ్యం తేసం పరమం ఉత్తమం, నత్థి తతో ఉత్తరితరో లాభోతి, ఆరోగ్యపరమా లాభా. యంకిఞ్చి ఝానసుఖం వా మగ్గసుఖం వా ఫలసుఖం వా అత్థి, నిబ్బానం తత్థ పరమం, నత్థి తతో ఉత్తరితరం సుఖన్తి నిబ్బానం పరమం సుఖం. **అట్ఠఙ్గికో మగ్గానన్తి** పుబ్బభాగమగ్గానం పుబ్బభాగగమనేనేవ అమతగామీనం అట్ఠఙ్గికో ఖేమో, నత్థి తతో ఖేమతరో అఞ్ఞో మగ్గో. అథ వా **ఖేమం అమతగామినన్తి** ఏత్థ ఖేమన్తిపి అమతన్తిపి నిబ్బానస్సేవ నామం. యావతా పుథుసమణబ్రాహ్మణా పరప్పవాదా ఖేమగామినో చ అమతగామినో చాతి లద్ధివసేన గహితా, సబ్బేసం తేసం ఖేమఅమతగామీనం మగ్గానం అట్ఠఙ్గికో పరమో ఉత్తమోతి అయమేత్థ అత్థో.

౨౧౬. **ఆచరియపాచరియానన్తి** ఆచరియానఞ్చేవ ఆచరియాచరియానఞ్చ. **సమేతీతి** ఏకనాళియా మితం వియ ఏకతులాయ తులితం వియ సదిసం హోతి నిన్నానాకరణం. **అనోమజ్జతీతి** పాణిం హేట్ఠా ఓతారేన్తో మజ్జతి – "ఇదం తం, భో గోతమ, ఆరోగ్యం, ఇదం తం నిబ్బాన"న్తి కాలేన సీసం కాలేన ఉరం పరిమజ్జన్తో ఏవమాహ.

౨౧౭. **ఛేకన్తి** సమ్పన్నం. **సాహులిచీరేనాతి** కాళకేహి ఏళకలోమేహి కతథూలచీరేన. సఙ్కారచోళకేనాతిపి వదన్తి. **వాచం నిచ్ఛారేయ్యాతి** కాలేన దసాయ కాలేన అన్తే కాలేన మజ్ఝే పరిమజ్జన్తో నిచ్ఛారేయ్య, వదేయ్యాతి అత్థో. **పుబ్బకేహేసాతి** పుబ్బకేహి ఏసా. విపస్సీపి హి భగవా…పే.… కస్సపోపి భగవా చతుపరిసమజ్ఝే నిసిన్నో ఇమం గాథం అభాసి,

“అత్థనిస్సితగాథా”తి మహాజనో ఉగ్గణ్హి. సత్థరి పరినిబ్బుతే అపరభాగే పరిబ్బాజకానం అన్తరం పవిట్ఠా. తే పోత్థకగతం కత్వా పదద్వయమేవ రక్ఖితుం సక్ఖింసు. తేనాహ – **సా ఏతరహి అనుపుబ్బేన పుథుజ్జనగాథా**తి.

౨౧౮. రోగోవ భూతోతి **రోగభూతో**. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **అరియం చక్ఖు**న్తి పరిసుద్ధం విపస్సనాఞాణఞ్చేవ మగ్గఞాణఞ్చ. **పహోతీ**తి సమత్థో. **భేసజ్జం కరేయ్యా**తి ఉద్ధంవిరేచనం అధోవిరేచనం అఞ్జనఞ్చాతి భేసజ్జం కరేయ్య.

౨౧౯. న చక్ఖూని ఉప్పాదేయ్యాతి యస్స హి అన్తరా పిత్తసేమ్హాదిపలివేఠేన చక్ఖుపసాదో ఉపహతో హోతి, సో ఛేకం వేజ్జం ఆగమ్మ సప్పాయభేసజ్జం సేవన్తో చక్ఖూని ఉప్పాదేతి నామ. జచ్చన్ధస్స పన మాతుకుచ్ఛియంయేవ వినట్ఠాని, తస్మా సో న లభతి. తేన వుత్తం “న చక్ఖూని ఉప్పాదేయ్యా”తి.

౨౨౦. దుతియవారే **జచ్చన్ధో**తి జాతకాలతో పట్ఠాయ పిత్తాదిపలివేఠేన అన్ధో. **అముస్మి**న్తి తస్మిం పుబ్బే వుత్తే. **అమిత్తతోపి దహేయ్యా**తి అమిత్తో మే అయన్తి ఏవం అమిత్తతో ఠపేయ్య. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **ఇమినా చిత్తే**నాతి వట్టే అనుగతచిత్తేన. **తస్స మే ఉపాదానపచ్చయా**తి ఏకసన్ధి ద్విసఙ్ఖేపో పచ్చయాకారో కథితో, వట్టం విభావితం.

౨౨౧. ధమ్మానుధమ్మన్తి ధమ్మస్స అనుధమ్మం అనుచ్ఛవికం పటిపదం. **ఇమే రోగా గణ్డా సల్లా**తి పఞ్చక్ఖన్ధే దస్సేతి. **ఉపాదాననిరోధా**తి వివట్టం దస్సేన్తో ఆహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మాగణ్డియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సన్దకసుత్తవణ్ణనా

౨౨౩. ఏవం మే సుతన్తి సన్దకసుత్తం. తత్థ **పిలక్ఖగుహాయ**న్తి తస్సా గుహాయ ద్వారే పిలక్ఖరుక్ఖో అహోసి, తస్మా పిలక్ఖగుహాత్వేవ సఙ్ఖం గతా. **పటిసల్లానా వుట్ఠితో**తి వివేకతో వుట్ఠితో. **దేవకతసోబ్భో**తి వస్సోదకేనేవ తిన్నట్ఠానే జాతో మహాఉదకరహదో. **గుహాదస్సనాయా**తి ఏత్థ **గుహా**తి పంసుగుహా. సా ఉన్నమే ఉదకముత్తట్ఠానే అహోసి, ఏకతో ఉమఙ్గం కత్వా ఖాణుకే చ పంసుఞ్చ నీహరిత్వా అన్తో థమ్భే ఉస్సాపేత్వా మత్థకే పదరచ్ఛన్నగేహసఙ్ఖేపేన కతా, తత్థ తే పరిబ్బాజకా వసన్తి. సా వస్సానే ఉదకపుణ్ణా తిట్ఠతి, నిదాఘే తత్థ వసన్తి. తం సన్ధాయ “గుహాదస్సనాయా”తి ఆహ. విహారదస్సనత్థఞ్హి అనమతగ్గియం పచ్చవేక్ఖిత్వా సముద్దపబ్బతదస్సనత్థం వాపి గన్తుం వట్టతీతి.

ఉన్నాదినియాతి ఉచ్చం నదమానాయ. ఏవం నదమానాయ చస్సా ఉద్ధఙ్గమనవసేన ఉచ్చో, దిసాసు పత్థటవసేన మహాసద్దోతి ఉచ్చాసద్దమహాసద్దో, తాయ **ఉచ్చాసద్దమహాసద్దాయ**. తేసం పరిబ్బాజకానం పాతోవ ఉట్ఠాయ కత్తబ్బం నామ చేతియవత్తం వా బోధివత్తం వా ఆచరియుపజ్ఝాయవత్తం వా యోనిసోమనసికారో వా నత్థి. తేన తే పాతోవ ఉట్ఠాయ బాలాతపే నిసిన్నా, సాయం వా కథాయ ఫాసుకత్థాయ సన్నిపతితా “ఇమస్స హత్థో సోభణో ఇమస్స పాదో”తి ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞస్స హత్థపాదాదీని వా ఆరబ్భ ఇత్థిపురిసదారకదారికావణ్ణే వా అఞ్ఞం వా కామస్సాదభవస్సాదాదివత్థుం ఆరబ్భ కథం పట్ఠపేత్వా అనుపుబ్బేన రాజకథాదిఅనేకవిధం తిరచ్ఛానకథం కథేన్తి. సా హి అనియ్యానికత్తా సగ్గమోక్ఖమగ్గానం

తిరచ్ఛానభూతా కథాతి **తిరచ్ఛానకథా**. తత్థ రాజానం ఆరబ్భ "మహాసమ్మతో మన్ధాతా ధమ్మాసోకో ఏవంమహానుభావో"తిఆదినా నయేన పవత్తా కథా **రాజకథా**. ఏస నయో **చోరకథాదీసు**.

తేసు "అసుకో రాజా అభిరూపో దస్సనీయో"తిఆదినా నయేన గేహస్సితకథావ తిరచ్ఛానకథా హోతి. "సోపి నామ ఏవం మహానుభావో ఖయం గతో"తి ఏవం పవత్తా పన కమ్మట్ఠానభావే తిట్ఠతి. చోరేసుపి "మూలదేవో ఏవంమహానుభావో, మేఘమాలో ఏవంమహానుభావో"తి తేసం కమ్మం పటిచ్చ అహో సూరాతి గేహస్సితకథావ తిరచ్ఛానకథా. యుద్ధేపి భారతయుద్ధాదీసు "అసుకేన అసుకో ఏవం మారితో ఏవం విద్ధో"తి కామస్సాదవసేనేవ కథా తిరచ్ఛానకథా. "తేపి నామ ఖయం గతా"తి ఏవం పవత్తా పన సబ్బత్థ కథా కమ్మట్ఠానమేవ హోతి. అపిచ అన్నాదీసు "ఏవం వణ్ణవన్తం గన్ధవన్తం రసవన్తం ఫస్ససమ్పన్నం ఖాదిమ్హ భుఞ్జిమ్హ పివిమ్హ పరిభుఞ్జిమ్హా"తి కామస్సాదవసేన కథేతుం న వట్టతి, సాత్థకం పన కత్వా – "పుబ్బే ఏవం వణ్ణాదిసమ్పన్నం అన్నం పానం వత్థం సయనం మాలం గన్ధం సీలవన్తానం అదమ్హ, చేతియే పూజం అకరిమ్హా"తి కథేతుం వట్టతి.

ఞాతికథాదీసుపి "అమ్హాకం ఞాతకా సూరా సమత్థా"తి వా "పుబ్బే మయం ఏవం విచిత్రేహి యానేహి చరిమ్హా"తి వా అస్సాదవసేన వత్తుం న వట్టతి, సాత్థకం పన కత్వా "తేపి నో ఞాతకా ఖయం గతా"తి వా "పుబ్బే మయం ఏవరూపా ఉపాహనా సఙ్ఘస్స అదమ్హా"తి వా కథేతబ్బా. **గామకథాపి** సునివిట్ఠదున్నివిట్ఠసుభిక్ఖదుబ్భిక్ఖాదివసేన వా "అసుకగామవాసినో సూరా సమత్థా"తి వా ఏవం అస్సాదవసేన న వట్టతి, సాత్థకం పన కత్వా సద్ధా పసన్నాతి వా ఖయవయం గతాతి వా వత్తుం వట్టతి. **నిగమనగరజనపదకథాసుపి** ఏసేవ నయో. **ఇత్థికథాపి** వణ్ణసణ్ఠానాదీని పటిచ్చ అస్సాదవసేన న వట్టతి, సద్ధా పసన్నా ఖయం గతాతి ఏవమేవ వట్టతి. **సూరకథాపి** నన్దిమిత్తో నామ యోధో సూరో అహోసీతి అస్సాదవసేనేవ న వట్టతి, సద్ధో పసన్నో అహోసి ఖయం గతోతి ఏవమేవ వట్టతి. **విసిఖాకథాపి** అసుకా విసిఖా సునివిట్ఠా దున్నివిట్ఠా సూరా సమత్థాతి అస్సాదవసేనేవ న వట్టతి, సద్ధా పసన్నా ఖయం గతా ఇచ్చేవం వట్టతి.

కుమ్భట్ఠానకథాతి కుమ్భట్ఠానఉదకతిత్థకథా వా వుచ్చతి కుమ్భదాసికథా వా. సాపి "పాసాదికా నచ్చితుం గాయితుం ఛేకా"తి అస్సాదవసేన న వట్టతి, సద్ధా పసన్నాతిఆదినా నయేనేవ వట్టతి. **పుబ్బపేతకథాతి** అతీతఞాతికథా. తత్థ వత్తమానఞాతికథాసదిసోవ వినిచ్ఛయో.

నానత్తకథాతి పురిమపచ్ఛిమకథావిముత్తా అవసేసా నానాసభావా నిరత్థకకథా. **లోకక్ఖాయికాతి** అయం లోకో కేన నిమ్మితో, అసుకేన నామ నిమ్మితో, కాకా సేతా అట్ఠీనం సేతత్తా, బకా రత్తా లోహితస్స రత్తత్తాతి ఏవమాదికా లోకాయతవితణ్డసల్లాపకథా.

సముద్దక్ఖాయికా నామ కస్మా సముద్దో సాగరో, సాగరదేవేన ఖణితత్తా సాగరో, ఖతో మేతి హత్థముద్దాయ నివేదితత్తా సముద్దోతి ఏవమాదికా నిరత్థకా సముద్దక్ఖాయికకథా. ఇతి భవో, ఇతి అభవోతి యం వా తం వా నిరత్థకకారణం వత్వా పవత్తితకథా **ఇతిభవాభవకథా**. ఏత్థ చ భవోతి సస్సతం, అభవోతి ఉచ్ఛేదం. భవోతి వడ్ఢి, అభవోతి హాని. భవోతి కామసుఖం, అభవోతి అత్తకిలమథో. ఇతి ఇమాయ ఛబ్బిధాయ ఇతిభవాభవకథాయ సద్ధిం బాత్తింసతిరచ్ఛానకథా నామ హోతి. ఏవరూపిం తిరచ్ఛానకథం కథేన్తియా నిస్సిన్నో హోతి.

తతో సన్దకో పరిబ్బాజకో తే పరిబ్బాజకే ఓలోకేత్వా – "ఇమే పరిబ్బాజకా అతివియ అఞ్ఞమఞ్ఞం అగారవా అప్పతిస్సా, మయఞ్చ సమణస్స గోతమస్స పాతుభావతో పట్ఠాయ సూరియుగ్గమనే ఖజ్జోపనకూపమా జాతా, లాభసక్కారోపి నో పరిహీనో. సచే పన ఇమం ఠానం సమణో గోతమో గోతమసావకో వా గిహిఉపట్ఠాకోపి వాస్స ఆగచ్ఛేయ్య, అతివియ లజ్జనీయం భవిస్సతి. పరిసదోసో ఖో పన పరిసజేట్ఠకస్సేవ ఉపరి ఆరోహతీ"తి ఇతో చితో చ విలోకేన్తో థేరం అద్దస. తేన వుత్తం **అద్దసా ఖో సన్దకో పరిబ్బాజకో...పే.... తుణ్హీ అహేసున్తి**.

తత్థ **సణ్ఠపేసీతి** సిక్ఖాపేసి, వజ్జమస్సా పటిచ్ఛాదేసి. యథా సుట్ఠపితా హోతి, తథా నం ఠపేసి. యథా నామ పరిసమజ్ఝం పవిసన్తో పురిసో వజ్జపటిచ్ఛాదనత్థం నివాసనం సణ్ఠపేతి, పారుపనం సణ్ఠపేతి, రజోకిణ్ణట్ఠానం పుఞ్ఛతి, ఏవమస్సా వజ్జపటిచ్ఛాదనత్థం "అప్పసద్దా భోన్తో"తి సిక్ఖాపేన్తో యథా సుట్ఠపితా హోతి, తథా నం ఠపేసీతి అత్థో. **అప్పసద్దకామాతి** అప్పసద్దం ఇచ్ఛన్తి, ఏకకా నిసీదన్తి, ఏకకా తిట్ఠన్తి, న గణసఙ్గణికాయ యాపేన్తి. **అప్పసద్దవినీతాతి** అప్పసద్దేన నిరవేన బుద్ధేన వినీతా. **అప్పసద్దస్స వణ్ణవాదినోతి** యం ఠానం అప్పసద్దం నిస్సద్దం. తస్స వణ్ణవాదినో. **ఉపసఙ్కమితబ్బం మఞ్ఞేయ్యాతి** ఇధాగన్తబ్బం మఞ్ఞేయ్య.

కస్మా పనేస థేరస్స ఉపసఙ్కమనం పచ్చాసీసతీతి. అత్తనో వుద్ధిం పత్థయమానో. పరిబ్బాజకా కిర బుద్ధేసు వా బుద్ధసావకేసు వా అత్తనో సన్తికం ఆగతేసు – "అజ్జ అమ్హాకం సన్తికం సమణో గోతమో ఆగతో, సారిపుత్తో ఆగతో, న ఖో పనేతే యస్స వా తస్స వా సన్తికం గచ్ఛన్తి, పస్సథ అమ్హాకం ఉత్తమభావ"న్తి అత్తనో ఉపట్ఠాకానం సన్తికే అత్తానం ఉక్ఖిపన్తి ఉచ్చే ఠానే ఠపేన్తి. భగవతోపి ఉపట్ఠాకే గణ్హితుం వాయమన్తి. తే కిర భగవతో ఉపట్ఠాకే దిస్వా ఏవం వదన్తి – "తుమ్హాకం సత్థా భవం గోతమోపి గోతమస్స సావకాపి అమ్హాకం సన్తికం ఆగచ్ఛన్తి, మయం అఞ్ఞమఞ్ఞం సమగ్గా. తుమ్హే పన అమ్హే అక్ఖీహి పస్సితుం న ఇచ్ఛథ, సామీచికమ్మం న కరోథ, కిం వో అమ్హేహి అపరద్ధ"న్తి. అప్పేకచ్చే మనుస్సా – "బుద్ధాపి ఏతేసం సన్తికం గచ్ఛన్తి, కిం అమ్హాక"న్తి తతో పట్ఠాయ తే దిస్వా నప్పమజ్జన్తి. **తుణ్హీ అహేసున్తి** సన్దకం పరివారేత్వా నిస్సద్దా నిసీదింసు.

౨౨౪. స్వాగతం భోతో ఆనన్దస్సాతి సుఆగమనం భోతో ఆనన్దస్స. భవన్తే హి నో ఆగతే ఆనన్దో హోతి, గతే సోకోతి దీపేతి. **చిరస్సం ఖోతి** పియసముదాచారవచనమేతం. థేరో పన కాలేన కాలం పరిబ్బాజకారామం చారికత్థాయ గచ్ఛతీతి పురిమగమనం గహేత్వా ఏవమాహ. ఏవఞ్చ పన వత్వా న మానత్థద్ధో హుత్వా నిసీది, అత్తనో పన ఆసనా వుట్ఠాయ తం ఆసనం పప్ఫోటేత్వా థేరం ఆసనేన నిమన్తేన్తో **నిసీదతు భవం ఆనన్దో, ఇదమాసనం పఞ్ఞత్తన్తి** ఆహ.

అన్తరాకథా విప్పకతాతి నిసిన్నానం వో ఆరమ్భతో పట్ఠాయ యావ మమాగమనం ఏతస్మిం అన్తరే కా నామ కథా విప్పకతా, మమాగమనపచ్చయా కతమా కథా పరియన్తం న గతాతి పుచ్ఛతి.

అథ పరిబ్బాజకో "నిరత్థకకథావ ఏసా నిస్సారా వట్టసన్నిస్సితా, న తుమ్హాకం పురతో వత్తబ్బతం అరహతీ"తి దీపేన్తో **తిట్ఠతేసా, భోతిఆదిమాహ. నేసా భోతోతి** సచే భవం సోతుకామో భవిస్సతి, పచ్ఛాపేసా కథా న దుల్లభా భవిస్సతి, అమ్హాకం పనిమాయ అత్థో నత్థి. భోతో పన ఆగమనం లభిత్వా అఞ్ఞదేవ సుకారణం కథం సోతుకామమ్హాతి దీపేతి. తతో ధమ్మదేసనం యాచన్తో **సాధు వత భవన్తం యేవ ఆతిఆదిమాహ.** తత్థ **ఆచరియకేతి** ఆచరియసమయే. **అనస్సాసికానీతి** అస్సాసవిరహితాని. **ససక్కన్తి** ఏకంసత్థే నిపాతో, విఞ్ఞూ పురిసో ఏకంసేనేవ న వసేయ్యాతి అత్థో. **వసన్తో చ నారాధేయ్యాతి** న సమ్పాదేయ్య, న పరిపూరేయ్యాతి వుత్తం హోతి. **ఞాయం ధమ్మం కుసలన్తి** కారణభూతం అనవజ్జట్ఠేన కుసలం ధమ్మం.

౨౨౫. **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. **నత్థి దిన్నన్తి**ఆదీని సాలేయ్యకసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౦) వుత్తాని. **చాతుమహాభూతికోతి** చతుమహాభూతమయో. **పథవీ పథవీకాయన్తి** అజ్ఝత్తికా పథవీధాతు బాహిరపథవీధాతుం. **అనుపేతీతి** అనుయాతి. **అనుపగచ్ఛతీతి** తస్సేవ వేవచనం, అనుగచ్ఛతీతిపి అత్థో, ఉభయేనాపి ఉపేతి ఉపగచ్ఛతీతి దస్సేతి. ఆపాదీసుపి ఏసేవ నయో. **ఇన్ద్రియానీతి** మనచ్ఛట్ఠాని ఇన్ద్రియాని ఆకాసం పక్ఖన్దన్తి. **ఆసన్దిపఞ్చమాతి** నిపన్నమఞ్చేన పఞ్చమా, మఞ్చో చేవ, చత్తారో మఞ్చపాదే గహేత్వా ఠితా చత్తారో పురిసా చాతి అత్థో. **యావాళాహనాతి** యావ సుసానా. **పదానీతి** అయం ఏవం సీలవా అహోసి, ఏవం దుస్సీలోతిఆదినా నయేన పవత్తాని గుణపదాని. సరీరమేవ వా ఏత్థ పదానీతి అధిప్పేతం. **కాపోతకానీతి** కపోతకవణ్ణాని, పారావతపక్ఖవణ్ణానీతి అత్థో.

భస్సన్తాతి భస్మన్తా, అయమేవ వా పాళి. **ఆహుతియోతి** యం పహేణకసక్కారాదిభేదం దిన్నదానం, సబ్బం తం ఛారికావసానమేవ హోతి, న తతో పరం ఫలదాయకం హుత్వా గచ్ఛతీతి అత్థో. **దత్తుపఞ్ఞత్తన్తి** దత్తూహి బాలమనుస్సేహి పఞ్ఞత్తం. ఇదం వుత్తం హోతి – బాలేహి అబుద్ధీహి పఞ్ఞత్తమిదం దానం, న పణ్డితేహి. బాలా దేన్తి, పణ్డితా గణ్హన్తీతి దస్సేతి. **అత్థికవాదన్తి** అత్థి దిన్నం దిన్నఫలన్తి ఇమం అత్థికవాదంయేవ వదన్తి తేసం తుచ్ఛం వచనం ముసావిలాపో. **బాలే చ పణ్డితే చాతి** బాలా చ పణ్డితా చ.

అకతేన మే ఏత్థ కతన్తి మయ్హం అకతేనేవ సమణకమ్మేన ఏత్థ ఏతస్స సమయే కమ్మం కతం నామ హోతి, అవుసితేనేవ బ్రహ్మచరియేన వుసితం నామ హోతి. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం సమణధమ్మే. **సమసమాతి** అతివియ సమా, సమేన వా గుణేన సమా. **సామఞ్ఞం పత్తాతి** సమానభావం పత్తా.

౨౨౬. **కరతోతి**ఆదీని అపణ్ణకసుత్తే వుత్తాని. **తథా నత్థి హేతూతి**ఆదీని.

౨౨౭. చతుత్థబ్రహ్మచరియవాసే **అకటాతి** అకతా. **అకటవిధాతి** అకతవిధానా, ఏవం కరోహీతి కేనచి కారాపితా న హోన్తీతి అత్థో. **అనిమ్మితాతి** ఇద్ధియాపి న నిమ్మితా. **అనిమ్మాతాతి** అనిమ్మాపితా. కేచి అనిమ్మితబ్బాతి పదం వదన్తి, తం నేవ పాళియం, న అట్ఠకథాయం సన్దిస్సతి. **వఞ్ఝాతి** వఞ్ఝపసువఞ్ఝతాలాదయో వియ అఫలా, కస్సచి అజనకాతి అత్థో. ఏతేన పథవీకాయాదీనం రూపాదిజనకభావం పటిక్ఖిపతి. పబ్బతకూటా వియ ఠితాతి **కూటట్ఠా. ఏసికట్ఠాయిట్ఠితాతి** ముఞ్జే ఈసికా వియ ఠితా. తత్రాయమధిప్పాయో – యమిదం జాయతీతి వుచ్చతి, తం ముఞ్జతో ఈసికా వియ విజ్జమానమేవ నిక్ఖమతీతి. "ఏసికట్ఠాయిట్ఠితా"తిపి పాఠో, సునిఖాతో ఏసికత్థమ్భో నిచ్చలో తిట్ఠతి, ఏవం ఠితాతి అత్థో. ఉభయేనపి తేసం వినాసాభావం దీపేతి. **న ఇఞ్జన్తీతి** ఏసికత్థమ్భో వియ ఠితత్తా న చలన్తి. **న విపరిణామేన్తీతి** పకతిం న జహన్తి. **న అఞ్ఞమఞ్ఞం బ్యాబాధేన్తీతి** అఞ్ఞమఞ్ఞం న ఉపహనన్తి. **నాలన్తి** న సమత్థా.

పథవీకాయోతిఆదీసు పథవీయేవ పథవీకాయో, పథవీసమూహో వా. **తత్థాతి** తేసు జీవసత్తమేసు కాయేసు. **నత్థి హన్తా వాతి** హన్తుం వా ఘాతేతుం వా సోతుం వా సావేతుం వా జానితుం వా జానాపేతుం వా సమత్థో నామ నత్థీతి దీపేతి. **సత్తన్నంత్వేవ కాయానన్తి** యథా ముగ్గరాసిఆదీసు పహటం సత్థం ముగ్గరాసిఆదీనం అన్తరేన పవిసతి, ఏవం సత్తన్నం కాయానం అన్తరేన ఛిద్దేన వివరేన సత్థం పవిసతి. తత్థ "అహం ఇమం జీవితా వోరోపేమీ"తి కేవలం సఞ్ఞామత్తమేవ హోతీతి దస్సేతి. **యోనిపముఖసతసహస్సానీతి** పముఖయోనీనం ఉత్తమయోనీనం చుద్దససతసహస్సాని అఞ్ఞాని చ సట్ఠిసతాని అఞ్ఞాని చ ఛసతాని. **పఞ్చ చ కమ్మునో సతానీతి** పఞ్చ కమ్మసతాని చ, కేవలం తక్కమత్తకేన నిరత్థకం దిట్ఠిం దీపేతి. **పఞ్చ**

చ కమ్మాని తీణి చ కమ్మానీతిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. కేచి పనాహు **పఞ్చ కమ్మానీ**తి పఞ్చిన్ద్రియవసేన భణతి. **తీణీ**తి కాయకమ్మాదివసేనాతి. **కమ్మే చ అడ్ఢకమ్మే చా**తి ఏత్థ పనస్స కాయకమ్మఞ్చ వచీకమ్మఞ్చ కమ్మన్తి లద్ధి, మనోకమ్మం ఉపడ్ఢకమ్మన్తి. **ద్వట్ఠిపటిపదా**తి ద్వాసట్ఠి పటిపదాతి వదతి. **ద్వట్ఠన్తరకప్పా**తి ఏకస్మిం కప్పే చతుసట్ఠి అన్తరకప్పా నామ హోన్తి, అయం పన అఞ్ఞే ద్వే అజానన్తో ఏవమాహ. **ఛళాభిజాతియో** అపణ్ణకసుత్తే విత్థారితా.

అట్ఠ పురిసభూమియోతి మన్దభూమి ఖిడ్డాభూమి వీమంసకభూమి ఉజుగతభూమి సేక్ఖభూమి సమణభూమి జినభూమి పన్నభూమీతి ఇమా అట్ఠ పురిసభూమియోతి వదతి. తత్థ జాతదివసతో పట్ఠాయ సత్తదివసే సమ్బాధట్ఠానతో నిక్ఖన్తత్తా సత్తా మన్దా హోన్తి మోమూహా. అయం మన్దభూమీతి వదతి. యే పన దుగ్గతితో ఆగతా హోన్తి, తే అభిణ్హం రోదన్తి చేవ విరవన్తి చ. సుగతితో ఆగతా తం అనుస్సరిత్వా అనుస్సరిత్వా హసన్తి. అయం ఖిడ్డాభూమి నామ. మాతాపితూనం హత్థం వా పాదం వా మఞ్చం వా పీఠం వా గహేత్వా భూమియం పదనిక్ఖిపనం వీమంసకభూమి నామ. పదసావ గన్తుం సమత్థకాలో ఉజుగతభూమి నామ. సిప్పానం సిక్ఖనకాలో సేక్ఖభూమి నామ. ఘరా నిక్ఖమ్మ పబ్బజనకాలో సమణభూమి నామ. ఆచరియం సేవిత్వా జాననకాలో జినభూమి నామ. భిక్ఖు చ పన్నకో జినో న కిఞ్చి ఆహాతి ఏవం అలాభిం సమణం పన్నభూమీతి వదతి.

ఏకూనపఞ్ఞాస ఆజీవసతేతి ఏకూనపఞ్ఞాస ఆజీవవుత్తిసతాని. **పరిబ్బాజకసతే**తి పరిబ్బాజకపబ్బజ్జసతాని. **నాగావాససతే**తి నాగమణ్డలసతాని. **వీసే ఇన్ద్రియసతే**తి వీస ఇన్ద్రియసతాని. **తింసే నిరయసతే**తి తింస నిరయసతాని. **రజోధాతుయో**తి రజఓకిరణట్ఠానాని. హత్థపిట్ఠిపాదపిట్ఠాదీని సన్ధాయ వదతి. **సత్త సఞ్ఞీగబ్భా**తి ఓట్ఠగోణగద్రభఅజపసుమిగమహింసే సన్ధాయ వదతి. **అసఞ్ఞీగబ్భా**తి సాలియవగోధుమముగ్గకఙ్గువరకకుద్రూసకే సన్ధాయ వదతి. **నిగణ్ఠిగబ్భా**తి నిగణ్ఠిమ్హి జాతగబ్భా, ఉచ్ఛువేళునళాదయో సన్ధాయ వదతి. **సత్త దేవా**తి బహూ దేవా, సో పన సత్తాతి వదతి. మానుసాపి అనన్తా, సో సత్తాతి వదతి. **సత్త పిసాచా**తి పిసాచా మహన్తా, సత్తాతి వదతి.

సరాతి మహాసరా. కణ్ణముణ్డ-రథకార-అనోతత్త-సీహపపాతకుళిర-ముచలిన్ద-కుణాలదహే గహేత్వా వదతి. **పవుటా**తి గణ్ఠికా. **పపాతా**తి మహాపపాతా. **పపాతసతానీ**తి ఖుద్దకపపాతసతాని. **సుపినా**తి మహాసుపినా. **సుపినసతానీ**తి ఖుద్దకసుపినసతాని. **మహాకప్పినో**తి మహాకప్పానం. ఏత్థ ఏకమ్హా సరా వస్ససతే వస్ససతే కుసగ్గేన ఏకం ఉదకబిన్దుం నీహరిత్వా నీహరిత్వా సత్తక్ఖత్తుం తమ్హి సరే నిరుదకే కతే ఏకో మహాకప్పోతి వదతి. ఏవరూపానం మహాకప్పానం చతురాసీతిసతసహస్సాని ఖేపేత్వా బాలా చ పణ్డితా చ దుక్ఖస్సన్తం కరోన్తీతి అయమస్స లద్ధి. పణ్డితోపి కిర అన్తరా సుజ్ఝితుం న సక్కోతి, బాలోపి తతో ఉద్ధం న గచ్ఛతి.

సీలేనాతి అచేలకసీలేన వా అఞ్ఞేన వా యేన కేనచి. **వతేనా**తి తాదిసేన వతేన. **తపేనా**తి తపోకమ్మేన. అపరిపక్కం పరిపాచేతి నామ యో "అహం పణ్డితో"తి అన్తరా విసుజ్ఝతి. పరిపక్కం ఫుస్స ఫుస్స బ్యన్తిం కరోతి నామ యో "అహం బాలో"తి వుత్తపరిమాణం కాలం అతిక్కమిత్వా యాతి. **హేవం నత్థీ**తి ఏవం నత్థి. తఞ్హి ఉభయమ్పి న సక్కా కాతున్తి దీపేతి. **దోణమితే**తి దోణేన మితం వియ. **సుఖదుక్ఖే**తి సుఖదుక్ఖం. **పరియన్తకతే**తి వుత్తపరిమాణేన కాలేన కతపరియన్తో. **నత్థి హాయనవడ్ఢనే**తి నత్థి హాయనవడ్ఢనాని. న సంసారో పణ్డితస్స హాయతి, న బాలస్స వడ్ఢతీతి అత్థో. **ఉక్కంసావకంసే**తి ఉక్కంసావకంసా, హాపనవడ్ఢనానమేవేతం వేవచనం. ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ సాధేన్తో **సేయ్యథాపి నామా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **సుత్తగుళేతి** వేఠేత్వా కతసుత్తగుళం. **నిబ్బేఠియమానమేవ పలేతీతి** పబ్బతే వా రుక్ఖగ్గే వా ఠత్వా ఖిత్తం సుత్తపమాణేన నిబ్బేఠియమానం గచ్ఛతి, సుత్తే ఖీణే తత్థ తిట్ఠతి న గచ్ఛతి. ఏవమేవం వుత్తకాలతో ఉద్ధం న గచ్ఛతీతి దస్సేతి.

౨౨౯. **కిమిదన్తి** కిమిదం తవ అఞ్ఞాణం, కిం సబ్బఞ్ఞూ నామ త్వన్తి ఏవం పుట్ఠో సమానో నియతివాదే పక్ఖిపన్తో **సుఞ్ఞం మే అగారన్తి**ఆదిమాహ.

౨౩౦. **అనుస్సవికో హోతీతి** అనుస్సవనిస్సితో హోతి. **అనుస్సవసచ్చోతి** సవనం సచ్చతో గహేత్వా ఠితో. **పిటకసమ్పదాయాతి** వగ్గపణ్ణాసకాయ పిటకగన్థసమ్పత్తియా.

౨౩౨. **మన్దోతి** మన్దపఞ్ఞో. **మోమూహోతి** అతిమూళ్హో. **వాచావిక్ఖేపం ఆపజ్జతీతి** వాచాయ విక్ఖేపం ఆపజ్జతి. కీదిసం? అమరావిక్ఖేపం, అపరియన్తవిక్ఖేపన్తి అత్థో. అథ వా అమరా నామ మచ్ఛజాతి. సా ఉమ్ముజ్జననిముజ్జనాదివసేన ఉదకే సన్ధావమానా గహేతుం న సక్కాతి ఏవమేవ అయమ్పి వాదో ఇతో చితో చ సన్ధావతి, గాహం న ఉపగచ్ఛతీతి అమరావిక్ఖేపోతి వుచ్చతి. తం అమరావిక్ఖేపం.

ఏవన్తిపి మే నోతిఆదీసు ఇదం కుసలన్తి పుట్ఠో "ఏవన్తిపి మే నో"తి వదతి, తతో కిం అకుసలన్తి వుత్తే "తథాతిపి మే నో"తి వదతి, కిం ఉభయతో అఞ్ఞథాతి వుత్తే "అఞ్ఞథాతిపి మే నో"తి వదతి, తతో తివిధేనాపి న హోతీతి తే లద్ధీతి వుత్తే "నోతిపి మే నో"తి వదతి, తతో కిం నో నోతి తే లద్ధీతి వుత్తే "నో నోతిపి మే నో"తి విక్ఖేపమాపజ్జతి, ఏకస్మిమ్పి పక్ఖే న తిట్ఠతి. **నిబ్బిజ్జ పక్కమతీతి** అత్తనోపి ఏస సత్థా అవస్సయో భవితుం న సక్కోతి, మయ్హం కిం సక్ఖిస్సతీతి నిబ్బిన్దిత్వా పక్కమతి. పురిమేసుపి అనస్సాసికేసు ఏసేవ నయో.

౨౩౪. **సన్నిధికారకం కామే పరిభుఞ్జితున్తి** యథా పుబ్బే గిహిభూతో సన్నిధిం కత్వా వత్థుకామే పరిభుఞ్జతి, ఏవం తిలతణ్డులసప్పినవనీతాదీని సన్నిధిం కత్వా ఇదాని పరిభుఞ్జితుం అభబ్బోతి అత్థో. నను చ ఖీణాసవస్స వసనట్ఠానే తిలతణ్డులాదయో పఞ్ఞాయన్తీతి. నో న పఞ్ఞాయన్తి, న పనేస తే అత్తనో అత్థాయ ఠపేతి, అఫాసుకపబ్బజితాదీనం అత్థాయ ఠపేతి. అనాగామిస్స కథన్తి. తస్సాపి పఞ్చ కామగుణా సబ్బసోవ పహీనా, ధమ్మేన పన లద్ధం విచారేత్వా పరిభుఞ్జతి.

౨౩౬. **పుత్తమతాయ పుత్తాతి** నో కిర ఇమం ధమ్మం సుత్వా ఆజీవకా మతా నామాతి సఞ్ఞీ హుత్వా ఏవమాహ. అయఞ్హేత్థ అత్థో – ఆజీవకా మతా నామ, తేసం మాతా పుత్తమతా హోతి, ఇతి ఆజీవకా పుత్తమతాయ పుత్తా నామ హోన్తి. **సమణే గోతమేతి** సమణే గోతమే బ్రహ్మచరియవాసో అత్థి, అఞ్ఞత్థ నత్థీతి దీపేతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సన్దకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. మహాసకులుదాయిసుత్తవణ్ణనా

౨౩౭. **ఏవం మే సుతన్తి** మహాసకులుదాయిసుత్తం. తత్థ **మోరనివాపేతి** తస్మిం ఠానే మోరానం అభయం ఘోసేత్వా భోజనం అదంసు. తస్మా తం ఠానం **మోరనివాపోతి** సఙ్ఖం గతం. **అన్నభారోతి** ఏకస్స పరిబ్బాజకస్స నామం. తథా

వరధరోతి. **అఞ్ఞే చా**తి న కేవలం ఇమే తయో, అఞ్ఞేపి అభిఞ్ఞాతా బహూ పరిబ్బాజకా. **అప్పసద్దస్స వణ్ణవాదీ**తి ఇధ అప్పసద్దవినీతోతి అవత్వావ ఇదం వుత్తం. కస్మా? న హి భగవా అఞ్ఞేన వినీతోతి.

౨౩౮. **పురిమానీ**తి హియ్యోదివసం ఉపాదాయ పురిమాని నామ హోన్తి, తతో పరం పురిమతరాని. **కుతూహలసాలాయ**న్తి కుతూహలసాలా నామ పచ్చేకసాలా నత్థి, యత్థ పన నానాతిత్థియా సమణబ్రాహ్మణా నానావిధం కథం పవత్తేన్తి, సా బహూనం – "అయం కిం వదతి , అయం కిం వదతీ"తి కుతూహలుప్పత్తిట్ఠానతో "కుతూహలసాలా"తి వుచ్చతి. "కోతూహలసాలా"తిపి పాఠో. **లాభా**తి యే ఏవరూపే సమణబ్రాహ్మణే దట్ఠుం పఞ్హం పుచ్ఛితుం ధమ్మకథం వా నేసం సోతుం లభన్తి, తేసం అఙ్గమగధానం ఇమే లాభాతి అత్థో.

సఙ్ఘినోతిఆదీసు పబ్బజితసమూహసఙ్ఖాతో సఙ్ఘో ఏతేసం అత్థీతి **సఙ్ఘినో**. స్వేవ గణో ఏతేసం అత్థీతి **గణినో**. ఆచారసిక్ఖాపనవసేన తస్స గణస్స ఆచరియాతి **గణాచరియా. ఞాతా**తి పఞ్ఞాతా పాకటా. యథాభుచ్చగుణేహి చేవ అయథాభూతగుణేహి చ సముగ్గతో యసో ఏతేసం అత్థీతి **యసస్సినో**. పూరణాదీనఞ్హి "అప్పిచ్ఛో సన్తుట్ఠో, అప్పిచ్ఛతాయ వత్థమ్పి న నివాసేతీ"తిఆదినా నయేన యసో సముగ్గతో, తథాగతస్స "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదీహి యథాభూతగుణేహి. **తిత్థకరా**తి లద్ధికరా. **సాధుసమ్మతా**తి ఇమే సాధూ సున్దరా సప్పురిసాతి ఏవం సమ్మతా. **బహుజనస్సా**తి అస్సుతవతో చేవ అన్ధబాలపుథుజ్జనస్స విభావినో చ పణ్డితజనస్స. తత్థ తిత్థియా బాలజనస్స ఏవం సమ్మతా, తథాగతో పణ్డితజనస్స. ఇమినా నయేన **పూరణో కస్సపో సఙ్ఘీ**తిఆదీసు అత్థో వేదితబ్బో. భగవా పన యస్మా అట్ఠతింస ఆరమ్మణాని విభజన్తో బహూని నిబ్బానఓతరణతిత్థాని అకాసి, తస్మా "తిత్థకరో"తి వత్తుం వట్టతి.

కస్మా పనేతే సబ్బేపి తత్థ ఓసటాతి? ఉపట్ఠాకరక్ఖణత్థఞ్చేవ లాభసక్కారత్థఞ్చ. తేసఞ్హి ఏవం హోతి – "అమ్హాకం ఉపట్ఠాకా సమణం గోతమం సరణం గచ్ఛేయ్యుం, తే చ రక్ఖిస్సామ. సమణస్స చ గోతమస్స ఉపట్ఠాకే సక్కారం కరోన్తే దిస్వా అమ్హాకమ్పి ఉపట్ఠాకా అమ్హాకం సక్కారం కరిస్సన్తీ"తి. తస్మా యత్థ యత్థ భగవా ఓసరతి, తత్థ తత్థ సబ్బే ఓసరన్తి.

౨౩౯. **వాదం ఆరోపేత్వా**తి వాదే దోసం ఆరోపేత్వా. **అపక్కన్తా**తి, అపగతా, కేచి దిసం పక్కన్తా, కేచి గిహిభావం పత్తా, కేచి ఇమం సాసనం ఆగతా. **సహితం మే**తి మయ్హం వచనం సహితం సిలిట్ఠం, అత్థయుత్తం కారణయుత్తన్తి అత్థో. **అసహితం తే**తి తుయ్హం వచనం అసహితం. **అధిచిణ్ణం తే విపరావత్త**న్తి యం తుయ్హం దీఘరత్తాచిణ్ణవసేన సుప్పగుణం, తం మయ్హం ఏకవచనేనేవ విపరావత్తం విపరివత్తిత్వా ఠితం, న కిఞ్చి జాతన్తి అత్థో. **ఆరోపితో తే వాదో**తి మయా తవ వాదే దోసో ఆరోపితో. **చర వాదప్పమోక్ఖాయా**తి దోసమోచనత్థం చర విచర, తత్థ తత్థ గన్త్వా సిక్ఖాతి అత్థో. **నిబ్బేఠేహి వా సచే పహోసీ**తి అథ సయం పహోసి, ఇదానేవ నిబ్బేఠేహి. **ధమ్మక్కోసేనా**తి సభావక్కోసేన.

౨౪౦. **తం నో సోస్సామా**తి తం అమ్హాకం దేసితం ధమ్మం సుణిస్సామ. **ఖుద్దమధు**న్తి ఖుద్దకమక్ఖికాహి కతం దణ్డకమధుం. **అనేలక**న్తి నిద్దోసం అపగతమచ్ఛికణ్డకం. **పీళేయ్యా**తి దదేయ్య. **పచ్చాసీసమానరూపో**తి పూరేత్వా ను ఖో నో భోజనం దస్సతీతి భాజనహత్థో పచ్చాసీసమానో పచ్చుపట్ఠితో అస్స. **సమ్పయోజేత్వా**తి అప్పమత్తకం వివాదం కత్వా.

౨౪౧. **ఇతరీతరేనా**తి లామకలామకేన. **పవివిత్తో**తి ఇదం పరిబ్బాజకో కాయవివేకమత్తం సన్ధాయ వదతి, భగవా పన తీహి వివేకేహి వివిత్తోవ.

౨౪౨. **కోసకాహారాపీ**తి దానపతీనం ఘరే అగ్గభిక్ఖారపనత్థం ఖుద్దకసరావా హోన్తి, దానపతినో అగ్గభత్తం వా తత్థ ఠపేత్వా భుఞ్జన్తి, పబ్బజితే సమ్పత్తే తం భత్తం తస్స దేన్తి. తం సరావకం కోసకోతి వుచ్చతి. తస్మా యే చ ఏకేనేవ భత్తకోసకేన యాపేన్తి, తే కోసకాహారాతి. **బేలువాహారా**తి బేలువమత్తభత్తాహారా. **సమతిత్తిక**న్తి ఓట్ఠవట్టియా హేట్ఠిమలేఖాసమం . **ఇమినా ధమ్మేనా**తి ఇమినా అప్పాహారతాధమ్మేన. ఏత్థ పన సబ్బాకారేనేవ భగవా అనప్పాహారోతి న వత్తబ్బో. పధానభూమియం ఛబ్బస్సాని అప్పాహారోవ అహోసి, వేరఞ్జాయం తయో మాసే పత్థోదనేనేవ యాపేసి పాలిలేయ్యకవనసణ్డే తయో మాసే భిసముళాలేహేవ యాపేసి. ఇధ పన ఏతమత్థం దస్సేతి – “అహం ఏకస్మిం కాలే అప్పాహారో అహోసిం, మయ్హం పన సావకా ధుతఙ్గసమాదానతో పట్ఠాయ యావజీవం ధుతఙ్గం న భిన్దన్తీ”తి. తస్మా యది తే ఇమినా ధమ్మేన సక్కరేయ్యుం, మయా హి తే విసేసతరా. అఞ్ఞో చేవ పన ధమ్మో అత్థి, యేన మం తే సక్కరోన్తీతి దస్సేతి. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు యోజనా వేదితబ్బా.

పంసుకూలికాతి సమాదిన్నపంసుకూలికఙ్గా. **లూఖచీవరధరా**తి సత్థసుత్తలూఖాని చీవరాని ధారయమానా. **నన్తకానీ**తి అన్తవిరహితాని వత్థఖణ్డాని, యది హి నేసం అన్తో భవేయ్య, పిలోతికాతి సఙ్ఖం గచ్ఛేయ్యుం. **ఉచ్చినిత్వా**తి ఫాలేత్వా దుబ్బలట్ఠానం పహాయ థిరట్ఠానమేవ గహేత్వా. **అలాబులోమసానీ**తి అలాబులోమసదిససుత్తాని సుఖుమానీతి దీపేతి. ఏత్తావతా చ సత్థా చీవరసన్తోసేన అసన్తుట్ఠోతి న వత్తబ్బో. అతిముత్తకసుసానతో హిస్స పుణ్ణదాసియా పారుపిత్వా పాతితసాణపంసుకూలం గహణదివసే ఉదకపరియన్తం కత్వా మహాపథవీ అకమ్పి. ఇధ పన ఏతమత్థం దస్సేతి – “అహం ఏకస్మింయేవ కాలే పంసుకూలం గణ్హిం, మయ్హం పన సావకా ధుతఙ్గసమాదానతో పట్ఠాయ యావజీవం ధుతఙ్గం న భిన్దన్తీ”తి.

పిణ్డపాతికాతి అతిరేకలాభం పటిక్ఖిపిత్వా సమాదిన్నపిణ్డపాతికఙ్గా. **సపదానచారినో**తి లోలుప్పచారం పటిక్ఖిపిత్వా సమాదిన్నసపదానచారా. **ఉఞ్ఛాసకే వతే రతా**తి ఉఞ్ఛాచరియసఙ్ఖాతే భిక్ఖూనం పకతివతే రతా, ఉచ్చనీచఘరద్వారట్ఠాయినో హుత్వా కబరమిస్సకం భత్తం సంహరిత్వా పరిభుఞ్జన్తీతి అత్థో. **అన్తరఘర**న్తి బ్రహ్మాయుసుత్తే ఉమ్మారతో పట్ఠాయ అన్తరఘరం, ఇధ ఇన్దఖీలతో పట్ఠాయ అధిప్పేతం. ఏత్తావతా చ సత్థా పిణ్డపాతసన్తోసేన అసన్తుట్ఠోతి న వత్తబ్బో, అప్పాహారతాయ వుత్తనియామేనేవ పన సబ్బం విత్థారేతబ్బం. ఇధ పన ఏతమత్థం దస్సేతి – “అహం ఏకస్మింయేవ కాలే నిమన్తనం న సాదయిం, మయ్హం పన సావకా ధుతఙ్గసమాదానతో పట్ఠాయ యావజీవం ధుతఙ్గం న భిన్దన్తీ”తి.

రుక్ఖమూలికాతి ఛన్నం పటిక్ఖిపిత్వా సమాదిన్నరుక్ఖమూలికఙ్గా. **అబ్భోకాసికా**తి ఛన్నఞ్చ రుక్ఖమూలఞ్చ పటిక్ఖిపిత్వా సమాదిన్నఅబ్భోకాసికఙ్గా. **అట్ఠమాసే**తి హేమన్తగిమ్హికే మాసే. అన్తోవస్సే పన చీవరానుగ్గహత్థం ఛన్నం పవిసన్తి. ఏత్తావతా చ సత్థా సేనాసనసన్తోసేన అసన్తుట్ఠోతి న వత్తబ్బో, సేనాసనసన్తోసో పనస్స ఛబ్బస్సికమహాపధానేన చ పాలిలేయ్యకవనసణ్డేన చ దీపేతబ్బో. ఇధ పన ఏతమత్థం దస్సేతి – “అహం ఏకస్మింయేవ కాలే ఛన్నం న పావిసిం, మయ్హం పన సావకా ధుతఙ్గసమాదానతో పట్ఠాయ యావజీవం ధుతఙ్గం న భిన్దన్తీ”తి.

ఆరఞ్ఞికాతి గామన్తసేనాసనం పటిక్ఖిపిత్వా సమాదిన్నఆరఞ్ఞికఙ్గా. **సఙ్ఘమజ్ఝే ఓసరన్తీ**తి అబద్ధసీమాయ కథితం, బద్ధసీమాయం పన వసన్తా అత్తనో వసనట్ఠానేయేవ ఉపోసథం కరోన్తి. ఏత్తావతా చ సత్థా నో పవివిత్తోతి న వత్తబ్బో, “ఇచ్ఛామహం, భిక్ఖవే, అడ్ఢమాసం పటిసల్లీయితు”న్తి (పారా. ౧౬౨; ౨౬౨) ఏవమాదిస్స పవివేకో పఞ్ఞాయతి. ఇధ పన

ఏతమత్థం దస్సేతి “అహం ఏకస్మింయేవ తథారూపే కాలే పటిసల్లియిం, మయ్హం పన సావకా ధుతఙ్గసమాదానతో పట్ఠాయ యావజీవం ధుతఙ్గం న భిన్దన్తీ”తి. **మమం సావకా**తి మం సావకా.

౨౪౪. సనిదానన్తి సప్పచ్చయం. కిం పన అప్పచ్చయం నిబ్బానం న దేసేతీతి. నో న దేసేతి, సహేతుకం పన తం దేసనం కత్వా దేసేతి, నో అహేతుకన్తి. **సప్పాటిహారియ**న్తి పురిమస్సేవేతం వేవచనం, సకారణన్తి అత్థో. **తం వతా**తి ఏత్థ **వతా**తి నిపాతమత్తం.

౨౪౫. అనాగతం వాదపథన్తి అజ్జ ఠపేత్వా స్వే వా పునదివసే వా అడ్ఢమాసే వా మాసే వా సంవచ్ఛరే వా తస్స తస్స పఞ్హస్స ఉపరి ఆగమనవాదపథం. **న దక్ఖతీ**తి యథా సచ్చకో నిగణ్ఠో అత్తనో నిగ్గహణత్థం ఆగతకారణం విసేసేత్వా వదన్తో న అద్దస, ఏవం న దక్ఖతీతి నేతం ఠానం విజ్జతి. **సహధమ్మేనా**తి సకారణేన. **అన్తరన్తరా కథం ఓపాతేయ్యు**న్తి మమ కథావారం పచ్ఛిన్దిత్వా అన్తరన్తరే అత్తనో కథం పవేసేయ్యున్తి అత్థో. **న ఖో పనాహం, ఉదాయీ**తి, ఉదాయి, అహం అమ్బట్ఠసోణదణ్డకూటదన్తసచ్చకనిగణ్ఠాదీహి సద్ధిం మహావాదే వత్తమానేపి – “అహో వత మే ఏకసావకోపి ఉపమం వా కారణం వా ఆహరిత్వా దదేయ్యా”తి ఏవం సావకేసు అనుసాసనిం న పచ్చాసీసామి. **మమయేవా**తి ఏవరూపేసు ఠానేసు సావకా మమయేవ అనుసాసనిం ఓవాదం పచ్చాసీసన్తి.

౨౪౬. తేసాహం చిత్తం ఆరాధేమీతి తేసం అహం తస్స పఞ్హస్స వేయ్యాకరణేన చిత్తం గణ్హామి సమ్పాదేమి పరిపూరేమి, అఞ్ఞం పుట్ఠో అఞ్ఞం న బ్యాకరోమి, అమ్బం పుట్ఠో లబుజం వియ లబుజం వా పుట్ఠో అమ్బం వియ. ఏత్థ చ “అధిసీలే సమ్భావేన్తీ”తి వుత్తట్ఠానే బుద్ధసీలం నామ కథితం, “అభిక్కన్తే ఞాణదస్సనే సమ్భావేన్తీ”తి వుత్తట్ఠానే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, “అధిపఞ్ఞాయ సమ్భావేన్తీ”తి వుత్తట్ఠానే ఠానుప్పత్తికపఞ్ఞా, “యేన దుక్ఖేనా”తి వుత్తట్ఠానే సచ్చబ్యాకరణపఞ్ఞా. తత్థ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చ సచ్చబ్యాకరణపఞ్ఞఞ్చ ఠపేత్వా అవసేసా పఞ్ఞా అధిపఞ్ఞం భజతి.

౨౪౭. ఇదాని తేసం తేసం విసేసాధిగమానం పటిపదం ఆచిక్ఖన్తో **పున చపరం ఉదాయీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తా**తి అభిఞ్ఞావోసానసఙ్ఖాతఞ్చేవ అభిఞ్ఞాపారమీసఙ్ఖాతఞ్చ అరహత్తం పత్తా.

సమ్మప్పధానేతి ఉపాయపధానే. **ఛన్దం జనేతీ**తి కత్తుకమ్యతాకుసలచ్ఛన్దం జనేతి. **వాయమతీ**తి వాయామం కరోతి. **వీరియం ఆరభతీ**తి వీరియం పవత్తేతి. **చిత్తం పగ్గణ్హాతీ**తి చిత్తం ఉక్ఖిపతి. **పదహతీ**తి ఉపాయపధానం కరోతి. **భావనాయ పారిపూరియా**తి వడ్ఢియా పరిపూరణత్థం. అపిచేత్థ – “యా ఠితి, సో అసమ్మోసో…పే.… యం వేపుల్లం, సా భావనాపారిపూరీ”తి (విభ. ४०६) ఏవం పురిమం పురిమస్స పచ్ఛిమం పచ్ఛిమస్స అత్థోతిపి వేదితబ్బం.

ఇమేహి పన సమ్మప్పధానేహి కిం కథితం? కస్సపసంయుత్తపరియాయేన సావకస్స పుబ్బభాగపటిపదా కథితా. వుత్తఞ్హేతం తత్థ –

“చత్తారోమే , ఆవుసో, సమ్మప్పధానా. కతమే చత్తారో? ఇధావుసో, భిక్ఖు, అనుప్పన్నా మే పాపకా అకుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యున్తి ఆతప్పం కరోతి. ఉప్పన్నా మే పాపకా అకుసలా ధమ్మా అప్పహీయమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యున్తి ఆతప్పం కరోతి. అనుప్పన్నా మే కుసలా ధమ్మా అనుప్పజ్జమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యున్తి

ఆతప్పం కరోతి. ఉప్పన్నా మే కుసలా ధమ్మా నిరుజ్ఝమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యున్తి ఆతప్పం కరోతీ"తి (సం. ని. ౨.౧౪౩).

ఏత్థ చ పాపకా అకుసలాతి లోభాదయో వేదితబ్బా. అనుప్పన్నా కుసలా ధమ్మాతి సమథవిపస్సనా చేవ మగ్గో చ, ఉప్పన్నా కుసలా నామ సమథవిపస్సనావ. మగ్గో పన సకిం ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝమానో అనత్థాయ సంవత్తనకో నామ నత్థి. సో హి ఫలస్స పచ్చయం దత్వావ నిరుజ్ఝతి. పురిమస్మిమ్పి వా సమథవిపస్సనావ గహేతబ్బాతి వుత్తం, తం పన న యుత్తం.

తత్థ "ఉప్పన్నా సమథవిపస్సనా నిరుజ్ఝమానా అనత్థాయ సంవత్తన్తీ"తి అత్థస్స ఆవిభావత్థమిదం వత్థు – ఏకో కిర ఖీణాసవత్థేరో "మహాచేతియఞ్చ మహాబోధిఞ్చ వన్దిస్సామీ"తి సమాపత్తిలాభినా భణ్డగాహకసామణేరేన సద్ధిం జనపదతో మహావిహారం ఆగన్త్వా విహారపరివేణం పావిసి. సాయన్హసమయే మహాభిక్ఖుసఙ్ఘే చేతియం వన్దమానే చేతియం వన్దనత్థాయ న నిక్ఖమి. కస్మా? ఖీణాసవానఞ్హి తీసు రతనేసు మహన్తం గారవం హోతి. తస్మా భిక్ఖుసఙ్ఘే వన్దిత్వా పటిక్కమన్తే మనుస్సానం సాయమాసభుత్తవేలాయం సామణేరమ్పి అజానాపేత్వా "చేతియం వన్దిస్సామీ"తి ఏకకోవ నిక్ఖమి. సామణేరో – "కిం ను ఖో థేరో అవేలాయ ఏకకోవ గచ్ఛతి, జానిస్సామీ"తి ఉపజ్ఝాయస్స పదానుపదికో నిక్ఖమి. థేరో అనావజ్జనేన తస్స ఆగమనం అజానన్తో దక్ఖిణద్వారేన చేతియఙ్గణం ఆరుహి. సామణేరోపి అనుపదంయేవ ఆరుళ్హో.

మహాథేరో మహాచేతియం ఉల్లోకేత్వా బుద్ధారమ్మణం పీతిం గహేత్వా సబ్బం చేతసో సమన్నాహరిత్వా హట్ఠపహట్ఠో చేతియం వన్దతి. సామణేరో థేరస్స వన్దనాకారం దిస్వా "ఉపజ్ఝాయో మే అతివియ పసన్నచిత్తో వన్దతి, కిం ను ఖో పుప్ఫాని లభిత్వా పూజం కరేయ్యా"తి చిన్తేసి. థేరో వన్దిత్వా ఉట్ఠాయ సిరసి అఞ్జలిం ఠపేత్వా మహాచేతియం ఉల్లోకేత్వా ఠితో. సామణేరో ఉక్కాసిత్వా అత్తనో ఆగతభావం జానాపేసి. థేరో పరివత్తేత్వా ఓలోకేన్తో "కదా ఆగతోసీ"తి పుచ్ఛి. తుమ్హాకం చేతియం వన్దనకాలే, భన్తే. అతివియ పసన్నా చేతియం వన్దిత్థ కిం ను ఖో పుప్ఫాని లభిత్వా పూజేయ్యాథాతి? ఆమ సామణేర ఇమస్మిం చేతియే వియ అఞ్ఞత్ర ఏత్తకం ధాతూనం నిధానం నామ నత్థి, ఏవరూపం అసదిసం మహాథూపం పుప్ఫాని లభిత్వా కో న పూజేయ్యాతి. తేన హి, భన్తే, అధివాసేథ, ఆహరిస్సామీతి తావదేవ ఝానం సమాపజ్జిత్వా ఇద్ధియా హిమవన్తం గన్త్వా వణ్ణగన్ధసమ్పన్నపుప్ఫాని పరిస్సావనం పూరేత్వా మహాథేరే దక్ఖిణముఖతో పచ్ఛిమం ముఖం అసమ్పత్తేయేవ ఆగన్త్వా పుప్ఫపరిస్సావనం హత్థే ఠపేత్వా "పూజేథ, భన్తే,"తి ఆహ . థేరో "అతిమన్దాని నో సామణేర పుప్ఫానీ"తి ఆహ. గచ్ఛథ, భన్తే, భగవతో గుణే ఆవజ్జిత్వా పూజేథాతి.

థేరో పచ్ఛిమముఖనిస్సితేన సోపాణేన ఆరుయ్హ కుచ్ఛివేదికాభూమియం పుప్ఫపూజం కాతుం ఆరద్ధో. వేదికాభూమియం పరిపుణ్ణాని పుప్ఫాని పతిత్వా దుతియభూమియం జణ్ణుపమాణేన ఓధినా పూరయింసు. తతో ఓతరిత్వా పాదపిట్ఠికపన్తిం పూజేసి. సాపి పరిపూరి. పరిపుణ్ణభావం ఞత్వా హేట్ఠిమతలే వికిరన్తో అగమాసి. సబ్బం చేతియఙ్గణం పరిపూరి. తస్మిం పరిపుణ్ణే "సామణేర పుప్ఫాని న ఖీయన్తీ"తి ఆహ. పరిస్సావనం, భన్తే, అధోముఖం కరోథాతి. అధోముఖం కత్వా చాలేసి, తదా పుప్ఫాని ఖీణాని. పరిస్సావనం సామణేరస్స దత్వా సద్ధిం హత్థిపాకారేన చేతియం తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా చతూసు ఠానేసు వన్దిత్వా పరివేణం గచ్ఛన్తో చిన్తేసి – "యావ మహిద్ధికో వతాయం సామణేరో, సక్ఖిస్సతి ను ఖో ఇమం ఇద్ధానుభావం రక్ఖితు"న్తి. తతో "న సక్ఖిస్సతీ"తి దిస్వా సామణేరమాహ – "సామణేర త్వం ఇదాని మహిద్ధికో, ఏవరూపం పన ఇద్ధిం నాసేత్వా పచ్ఛిమకాలే కాణపేసకారియా హత్థేన మద్దితకఞ్జియం పివిస్ససీ"తి. దహరకభావస్స

నామేస దోసోయం, నో ఉపజ్ఝాయస్స కథాయం సంవిజ్జిత్వా – “కమ్మట్ఠానం మే, భన్తే, ఆచిక్ఖథా”తి న యాచి, అమ్హాకం ఉపజ్ఝాయో కిం వదతీతి తం పన అసుణన్తో వియ అగమాసి.

థేరో మహాచేతియఞ్చ మహాబోధిఞ్చ వన్దిత్వా సామణేరం పత్తచీవరం గాహాపేత్వా అనుపుబ్బేన కుటేళితిస్సమహావిహారం అగమాసి. సామణేరో ఉపజ్ఝాయస్స పదానుపదికో హుత్వా భిక్ఖాచారం న గచ్ఛతి, “కతరం గామం పవిసథ, భన్తే,”తి పుచ్ఛిత్వా పన “ఇదాని మే ఉపజ్ఝాయో గామద్వారం పత్తో భవిస్సతీ”తి ఞత్వా అత్తనో చ ఉపజ్ఝాయస్స చ పత్తచీవరం గహేత్వా ఆకాసేన గన్త్వా థేరస్స పత్తచీవరం దత్వా పిణ్డాయ పవిసతి. థేరో సబ్బకాలం ఓవదతి – “సామణేర మా ఏవమకాసి, పుథుజ్జనిద్ధి నామ చలా అనిబద్ధా, అసప్పాయం రూపాదిఆరమ్మణం లభిత్వా అప్పమత్తకేనేవ భిజ్జతి, సన్తాయ సమాపత్తియా పరిహీనాయ బ్రహ్మచరియవాసో సన్ధమ్భితుం న సక్కోతీ”తి. సామణేరో “కిం కథేతి మయ్హం ఉపజ్ఝాయో”తి సోతుం న ఇచ్ఛతి, తథేవ కరోతి. థేరో అనుపుబ్బేన చేతియవన్దనం కరోన్తో కమ్మబిన్దువిహారం నామ గతో. తత్థ వసన్తేపి థేరే సామణేరో తథేవ కరోతి.

అథేకదివసం ఏకా పేసకారధీతా అభిరూపా పఠమవయే ఠితా కమ్మబిన్దుగామతో నిక్ఖమిత్వా పదుమస్సరం ఓరుయ్హ గాయమానా పుప్ఫాని భఞ్జతి. తస్మిం సమయే సామణేరో పదుమస్సరమత్థకేన గచ్ఛతి, గచ్ఛన్తో పన సిలేసికాయ కాణమచ్ఛికా వియ తస్సా గీతసద్దే బజ్ఝి. తావదేవస్స ఇద్ధి అన్తరహితా, ఛిన్నపక్ఖకాకో వియ అహోసి. సన్తసమాపత్తిబలేన పన తత్థేవ ఉదకపిట్ఠే అపతిత్వా సిమ్బలితూలం వియ పతమానం అనుపుబ్బేన పదుమసరతీరే అట్ఠాసి. సో వేగేన గన్త్వా ఉపజ్ఝాయస్స పత్తచీవరం దత్వా నివత్తి. మహాథేరో “పగేవేతం మయా దిట్ఠం, నివారియమానోపి న నివత్తిస్సతీ”తి కిఞ్చి అవత్వా పిణ్డాయ పావిసి.

సామణేరో గన్త్వా పదుమసరతీరే అట్ఠాసి తస్సా పచ్చుత్తరణం ఆగమయమానో. సాపి సామణేరం ఆకాసేన గచ్ఛన్తఞ్చ పున ఆగన్త్వా ఠితఞ్చ దిస్వా “అద్ధా ఏస మం నిస్సాయ ఉక్కణ్ఠితో”తి ఞత్వా “పటిక్కమ సామణేరా”తి ఆహ. సో పటిక్కమి. ఇతరా పచ్చుత్తరిత్వా సాటకం నివాసేత్వా తం ఉపసఙ్కమిత్వా “కిం, భన్తే,”తి పుచ్ఛి. సో తమత్థం ఆరోచేసి. సా బహూహి కారణేహి ఘరావాసే ఆదీనవం బ్రహ్మచరియవాసే ఆనిసంసఞ్చ దస్సేత్వా ఓవదమానాపి తస్స ఉక్కణ్ఠం వినోదేతుం అసక్కోన్తీ – “అయం మమ కారణా ఏవరూపాయ ఇద్ధియా పరిహీనో, న దాని యుత్తం పరిచ్చజితు”న్తి ఇధేవ తిట్ఠాతి వత్వా ఘరం గన్త్వా మాతాపితూనం తం పవత్తిం ఆరోచేసి. తేపి ఆగన్త్వా నానప్పకారం ఓవదమానా వచనం అగ్గణ్హన్తం ఆహంసు – “త్వం అమ్హే ఉచ్చకులాతి సల్లక్ఖేసి, మయం పేసకారా. సక్ఖిస్ససి పేసకారకమ్మం కాతు”న్తి సామణేరో ఆహ – “ఉపాసక గిహిభూతో నామ పేసకారకమ్మం వా కరేయ్య నళకారకమ్మం వా, కిం ఇమినా సాటకమత్తేన లోభం కరోథా”తి. పేసకారో ఉదరే బద్ధసాటకం దత్వా ఘరం నేత్వా ధీతరం అదాసి.

సో పేసకారకమ్మం ఉగ్గణ్హిత్వా పేసకారేహి సద్ధిం సాలాయ కమ్మం కరోతి. అఞ్ఞేసం ఇత్థియో పాతోవ భత్తం సమ్పాదేత్వా ఆహరింసు, తస్స భరియా న తావ ఆగచ్ఛతి. సో ఇతరేసు కమ్మం విస్సజ్జేత్వా భుఞ్జమానేసు తసరం వట్టేన్తో నిసీది. సా పచ్ఛా అగమాసి. అథ నం సో “అతిచిరేన ఆగతాసీ”తి తజ్జేసి. మాతుగామో చ నామ అపి చక్కవత్తిరాజానం అత్తని పటిబద్ధచిత్తం ఞత్వా దాసం వియ సల్లక్ఖేతి. తస్మా సా ఏవమాహ – “అఞ్ఞేసం ఘరే దారుపణ్ణలోణాదీని సన్నిహితాని, బాహిరతో ఆహరిత్వా దాయకా పేసనతకారకాపి అత్థి, అహం పన ఏకికావ, త్వమ్పి మయ్హం ఘరే ఇదం అత్థి ఇదం నత్థీతి న జానాసి. సచే ఇచ్ఛసి, భుఞ్జ, నో చే ఇచ్ఛసి, మా భుఞ్జా”తి. సో “న కేవలఞ్చ ఉస్సూరే భత్తం ఆహరసి, వాచాయపి మం

ఘట్టేసీ"తి కుజ్ఝిత్వా అఞ్ఞం పహరణం అపస్సన్తో తమేవ తసరదణ్డకం తసరతో లుఞ్చిత్వా ఖిపి. సా తం ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా ఈసకం పరివత్తి. తసరదణ్డకస్స చ కోటి నామ తిఖిణా హోతి, సా తస్సా పరివత్తమానాయ అక్ఖికోటియం పవిసిత్వా అట్ఠాసి. సా ఉభోహి హత్థేహి వేగేన అక్ఖిం అగ్గహేసి, భిన్నట్ఠానతో లోహితం పగ్ఘరతి. సో తస్మిం కాలే ఉపజ్ఝాయస్స వచనం అనుస్సరి – "ఇదం సన్ధాయ మం ఉపజ్ఝాయో 'అనాగతే కాలే కాణపేసకారియా హత్థేహి మద్దితకఞ్జియం పివిస్ససీ'తి ఆహ, ఇదం థేరేన దిట్ఠం భవిస్సతి, అహో దీఘదస్సీ అయ్యో"తి మహాసద్దేన రోదితుం ఆరభి. తమేనం అఞ్ఞే – "అలం, ఆవుసో, మా రోది, అక్ఖి నామ భిన్నం న సక్కా రోదనేన పటిపాకతికం కాతు"న్తి ఆహంసు. సో "నాహమేతమత్థం రోదామి, అపిచ ఖో ఇమం సన్ధాయ రోదామీ"తి సబ్బం పటిపాటియా కథేసి. ఏవం ఉప్పన్నా సమథవిపస్సనా నిరుజ్ఝమానా అనత్థాయ సంవత్తన్తి.

అపరమ్పి వత్థు – తింసమత్తా భిక్ఖూ కల్యాణిమహాచేతియం వన్దిత్వా అటవిమగ్గేన మహామగ్గం ఓతరమానా అన్తరామగ్గే ఝామఖేత్తే కమ్మం కత్వా ఆగచ్ఛన్తం ఏకం మనుస్సం అద్దసంసు. తస్స సరీరం మసిమక్ఖితం వియ అహోసి. మసిమక్ఖితంయేవ ఏకం కాసావం కచ్ఛం పీళేత్వా నివత్థం, ఓలోకియమానో ఝామఖాణుకో వియ ఖాయతి. సో దివసభాగే కమ్మం కత్వా ఉపడ్ఢజ్ఝాయమానానం దారూనం కలాపం ఉక్ఖిపిత్వా పిట్ఠియం విప్పకిణ్ణేహి కేసేహి కుమ్మగ్గేన ఆగన్త్వా భిక్ఖూనం సమ్ముఖే అట్ఠాసి. సామణేరా దిస్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఓలోకయమానా, – "ఆవుసో, తుయ్హం పితా తుయ్హం మహాపితా తుయ్హం మాతులో"తి హసమానా గన్త్వా "కోనామో త్వం ఉపాసకా"తి నామం పుచ్ఛింసు. సో నామం పుచ్ఛితో విప్పటిసారీ హుత్వా దారుకలాపం ఛడ్డేత్వా వత్థం సంవిధాయ నివాసేత్వా మహాథేరే వన్దిత్వా "తిట్ఠథ తావ, భన్తే,"తి ఆహ. మహాథేరా అట్ఠంసు.

దహరసామణేరా ఆగన్త్వా మహాథేరానం సమ్ముఖాపి పరిహాసం కరోన్తి. ఉపాసకో ఆహ – "భన్తే, తుమ్హే మం పస్సిత్వా పరిహసథ, ఏత్తకేనేవ మత్థకం పత్తమ్హాతి మా సల్లక్ఖేథ. అహమ్పి పుబ్బే తుమ్హాదిసోవ సమణో అహోసిం. తుమ్హాకం పన చిత్తేకగ్గతామత్తకమ్పి నత్థి, అహం ఇమస్మిం సాసనే మహిద్ధికో మహానుభావో అహోసిం, ఆకాసం గహేత్వా పథవిం కరోమి, పథవిం ఆకాసం. దూరం గణ్హిత్వా సన్తికం కరోమి, సన్తికం దూరం. చక్కవాళసతసహస్సం ఖణేన వినివిజ్ఝామి. హత్థే మే పస్సథ, ఇదాని మక్కటహత్థసదిసా, అహం ఇమేహేవ హత్థేహి ఇధ నిసిన్నోవ చన్దిమసూరియే పరామసిం. ఇమేసంయేవ పాదానం చన్దిమసూరియే పాదకథలికం కత్వా నిసీదిం. ఏవరూపా మే ఇద్ధి పమాదేన అన్తరహితా, తుమ్హే మా పమజ్జిత్థ. పమాదేన హి ఏవరూపం బ్యసనం పాపుణన్తి. అప్పమత్తా విహరన్తా జాతిజరామరణస్స అన్తం కరోన్తి. తస్మా తుమ్హే మఞ్ఞేవ ఆరమ్మణం కరిత్వా అప్పమత్తా హోథ, భన్తే,"తి తజ్జేత్వా ఓవాదమదాసి. తే తస్స కథేన్తస్సేవ సంవేగం ఆపజ్జిత్వా విపస్సమానా తింసజనా తత్థేవ అరహత్తం పాపుణింసూతి. ఏవమ్పి ఉప్పన్నా సమథవిపస్సనా నిరుజ్ఝమానా అనత్థాయ సంవత్తన్తీతి వేదితబ్బా.

అనుప్పన్నానం పాపకానన్తి చేత్థ "అనుప్పన్నో వా కామాసవో న ఉప్పజ్జతీ"తిఆదీసు వుత్తనయేన అత్థో వేదితబ్బో. **ఉప్పన్నానం పాపకాన**న్తి ఏత్థ పన చతుబ్బిధం ఉప్పన్నం వత్తమానుప్పన్నం భుత్వావిగతుప్పన్నం, ఓకాసకతుప్పన్నం, భూమిలద్ధుప్పన్నన్తి. తత్థ యే కిలేసా విజ్జమానా ఉప్పాదాదిసమఙ్గినో, ఇదం **వత్తమానుప్పన్నం** నామ. కమ్మే పన జవితే ఆరమ్మణరసం అనుభవిత్వా నిరుద్ధవిపాకో భుత్వా విగతం నామ. కమ్మం ఉప్పజ్జిత్వా నిరుద్ధం భవిత్వా విగతం నామ. తదుభయమ్పి **భుత్వావిగతుప్పన్న**న్తి సఙ్ఖం గచ్ఛతి. కుసలాకుసలం కమ్మం అఞ్ఞస్స కమ్మస్స విపాకం పటిబాహిత్వా

అత్తనో విపాకస్స ఓకాసం కరోతి, ఏవం కతే ఓకాసే విపాకో ఉప్పజ్జమానో ఓకాసకరణతో పట్ఠాయ ఉప్పన్నోతి సఙ్ఖం గచ్ఛతి. ఇదం **ఓకాసకతుప్పన్నం** నామ. పఞ్చక్ఖన్ధా పన విపస్సనాయ భూమి నామ. తే అతీతాదిభేదా హోన్తి. తేసు అనుసయితకిలేసా పన అతీతా వా అనాగతా వా పచ్చుప్పన్నా వాతి న వత్తబ్బా. అతీతఖన్ధేసు అనుసయితాపి హి అప్పహీనావ హోన్తి, అనాగతఖన్ధేసు, పచ్చుప్పన్నఖన్ధేసు అనుసయితాపి అప్పహీనావ హోన్తి. ఇదం **భూమిలద్ధుప్పన్నం** నామ. తేనాహు పోరాణా – "తాసు తాసు భూమీసు అసముగ్ఘాతితకిలేసా భూమిలద్ధుప్పన్నాతి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తీ"తి.

అపరమ్పి చతుబ్బిధం ఉప్పన్నం సముదాచారుప్పన్నం, ఆరమ్మణాధిగహితుప్పన్నం, అవిక్ఖమ్భితుప్పన్నం అసముగ్ఘాతితుప్పన్నన్తి. తత్థ సమ్పతి వత్తమానంయేవ **సముదాచారుప్పన్నం** నామ. సకిం చక్ఖూని ఉమ్మీలేత్వా ఆరమ్మణే నిమిత్తే గహితే అనుస్సరితానుస్సరితక్ఖణే కిలేసా నుప్పజ్జిస్సన్తీతి న వత్తబ్బా. కస్మా? ఆరమ్మణస్స అధిగహితత్తా. యథా కిం? యథా ఖీరరుక్ఖస్స కుఠారియా ఆహతాహతట్ఠానే ఖీరం న నిక్ఖమిస్సతీతి న వత్తబ్బం, ఏవం. ఇదం **ఆరమ్మణాధిగహితుప్పన్నం** నామ. సమాపత్తియా అవిక్ఖమ్భితా కిలేసా పన ఇమస్మిం నామ ఠానే నుప్పజ్జిస్సన్తీతి న వత్తబ్బా. కస్మా? అవిక్ఖమ్భితత్తా. యథా కిం? యథా సచే ఖీరరుక్ఖే కుఠారియా ఆహనేయ్యుం, ఇమస్మిం నామ ఠానే ఖీరం న నిక్ఖమేయ్యాతి న వత్తబ్బం, ఏవం. ఇదం **అవిక్ఖమ్భితుప్పన్నం** నామ. మగ్గేన అసముగ్ఘాతితకిలేసా పన భవగ్గే నిబ్బత్తస్సాపి ఉప్పజ్జన్తీతి పురిమనయేనేవ విత్థారేతబ్బం. ఇదం **అసముగ్ఘాతితుప్పన్నం** నామ.

ఇమేసు ఉప్పన్నేసు వత్తమానుప్పన్నం భుత్వావిగతుప్పన్నం ఓకాసకతుప్పన్నం సముదాచారుప్పన్నన్తి చతుబ్బిధం ఉప్పన్నం న మగ్గవజ్ఝం, భూమిలద్ధుప్పన్నం ఆరమ్మణాధిగహితుప్పన్నం అవిక్ఖమ్భితుప్పన్నం అసముగ్ఘాతితుప్పన్నన్తి చతుబ్బిధం మగ్గవజ్ఝం. మగ్గో హి ఉప్పజ్జమానో ఏతే కిలేసే పజహతి. సో యే కిలేసే పజహతి, తే అతీతా వా అనాగతా వా పచ్చుప్పన్నా వాతి న వత్తబ్బా. వుత్తమ్పి చేతం –

"హఞ్చి అతీతే కిలేసే పజహతి, తేన హి ఖీణం ఖేపేతి, నిరుద్ధం నిరోధేతి, విగతం విగమేతి అత్థఙ్గతం అత్థఙ్గమేతి. అతీతం యం నత్థి, తం పజహతి. హఞ్చి అనాగతే కిలేసే పజహతి, తేన హి అజాతం పజహతి, అనిబ్బత్తం, అనుప్పన్నం, అపాతుభూతం పజహతి. అనాగతం యం నత్థి, తం పజహతి, హఞ్చి పచ్చుప్పన్నే కిలేసే పజహతి, తేన హి రత్తో రాగం పజహతి , దుట్ఠో దోసం, మూళ్హో మోహం, వినిబద్ధో మానం, పరామట్ఠో దిట్ఠిం, విక్ఖేపగతో ఉద్ధచ్చం, అనిట్ఠఙ్గతో విచికిచ్ఛం, థామగతో అనుసయం పజహతి. కణ్హసుక్కధమ్మా యుగనద్ధా సమమేవ వత్తన్తి. సంకిలేసికా మగ్గభావనా హోతి…పే.… తేన హి నత్థి మగ్గభావనా, నత్థి ఫలసచ్ఛికిరియా, నత్థి కిలేసప్పహానం, నత్థి ధమ్మాభిసమయోతి. అత్థి మగ్గభావనా…పే.… అత్థి ధమ్మాభిసమయోతి. యథా కథం వియ, సేయ్యథాపి తరుణో రుక్ఖో అజాతఫలో…పే.… అపాతుభూతాయేవ న పాతుభవన్తీ"తి.

ఇతి పాళియం అజాతఫలరుక్ఖో ఆగతో, జాతఫలరుక్ఖేన పన దీపేతబ్బం. యథా హి సఫలో తరుణమ్బరుక్ఖో, తస్స ఫలాని మనుస్సా పరిభుఞ్జేయ్యుం, సేసాని పాతేత్వా పచ్ఛియో పూరేయ్యుం . అథఞ్ఞో పురిసో తం ఫరసునా ఛిన్దేయ్య, తేనస్స నేవ అతీతాని ఫలాని నాసితాని హోన్తి, న అనాగతపచ్చుప్పన్నాని నాసితాని. అతీతాని హి మనుస్సేహి పరిభుత్తాని, అనాగతాని అనిబ్బత్తాని, న సక్కా నాసేతుం. యస్మిం పన సమయే సో ఛిన్నో, తదా ఫలానియేవ నత్థీతి పచ్చుప్పన్నానిపి అనాసితాని. సచే పన రుక్ఖో అచ్ఛిన్నో, అథస్స పథవీరసఞ్చ ఆపోరసఞ్చ ఆగమ్మ యాని ఫలాని

నిబ్బత్తేయ్యుం, తాని నాసితాని హోన్తి. తాని హి అజాతానేవ న జాయన్తి, అనిబ్బత్తానేవ న నిబ్బత్తన్తి, అపాతుభూతానేవ న పాతుభవన్తి, ఏవమేవ మగ్గో నాపి అతీతాదిభేదే కిలేసే పజహతి, నాపి న పజహతి. యేసఞ్హి కిలేసానం మగ్గేన ఖన్ధేసు అపరిఞ్ఞాతేసు ఉప్పత్తి సియా, మగ్గేన ఉప్పజ్జిత్వా ఖన్ధానం పరిఞ్ఞాతత్తా తే కిలేసా అజాతావ న జాయన్తి, అనిబ్బత్తావ న నిబ్బత్తన్తి, అపాతుభూతావ న పాతుభవన్తి, తరుణపుత్తాయ ఇత్థియా పున అవిజాయనత్థం, బ్యాధితానం రోగవూపసమనత్థం పీతభేసజ్జేహి చాపి అయమత్థో విభావేతబ్బో. ఏవం మగ్గో యే కిలేసే పజహతి, తే అతీతా వా అనాగతా వా పచ్చుప్పన్నా వాతి న వత్తబ్బా, న చ మగ్గో కిలేసే న పజహతి. యే పన మగ్గో కిలేసే పజహతి, తే సన్ధాయ “ఉప్పన్నానం పాపకాన”న్తిఆది వుత్తం.

న కేవలఞ్చ మగ్గో కిలేసేయేవ పజహతి, కిలేసానం పన అప్పహీనత్తా యే చ ఉప్పజ్జేయ్యుం ఉపాదిన్నక్ఖన్ధా, తేపి పజహతియేవ. వుత్తమ్పి చేతం – “సోతాపత్తిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన సత్త భవే ఠపేత్వా అనమతగ్గే సంసారే యే ఉప్పజ్జేయ్యుం నామఞ్చ రూపఞ్చ, ఏత్థేతే నిరుజ్ఝన్తీ”తి (చూళని. ౬) విత్థారో. ఇతి మగ్గో ఉపాదిన్నఅనుపాదిన్నతో వుట్ఠాతి. భవవసేన పన సోతాపత్తిమగ్గో అపాయభవతో వుట్ఠాతి, సకదాగామిమగ్గో సుగతిభవేకదేసతో, అనాగామిమగ్గో సుగతికామభవతో, అరహత్తమగ్గో రూపారూపభవతో వుట్ఠాతి. సబ్బభవేహి వుట్ఠాతియేవాతిపి వదన్తి.

అథ మగ్గక్ఖణే కథం అనుప్పన్నానం ఉప్పాదాయ భావనా హోతి, కథం వా ఉప్పన్నానం ఠితియాతి. మగ్గప్పవత్తియాయేవ. మగ్గో హి పవత్తమానో పుబ్బే అనుప్పన్నపుబ్బత్తా అనుప్పన్నో నామ వుచ్చతి. అనాగతపుబ్బఞ్హి ఠానం ఆగన్త్వా అననుభూతపుబ్బం వా ఆరమ్మణం అనుభవిత్వా వత్తారో భవన్తి “అనాగతట్ఠానం ఆగతమ్హా, అననుభూతం ఆరమ్మణం అనుభవామా”తి. యా చస్స పవత్తి, అయమేవ ఠితి నామాతి ఠితియా భావేతీతిపి వత్తుం వట్టతి.

ఇద్ధిపాదేసు సఙ్ఖేపకథా చేతోఖిలసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౧౮౫ ఆదయో) వుత్తా. ఉపసమమానం గచ్ఛతి, కిలేసూపసమత్థం వా గచ్ఛతీతి **ఉపసమగామీ**. సమ్బుజ్ఝమానా గచ్ఛతి, మగ్గసమ్బోధత్థాయ వా గచ్ఛతీతి **సమ్బోధగామీ**.

వివేకనిస్సితాదీని సబ్బాసవసంవరే వుత్తాని. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనాయం బోధిపక్ఖియకథా **విసుద్ధిమగ్గే** వుత్తా.

౨౪౮. విమోక్ఖకథాయం **విమోక్ఖా**తి కేనట్ఠేన విమోక్ఖా, అధిముచ్చనట్ఠేన. కో పనాయం అధిముచ్చనట్ఠో నామ? పచ్చనీకధమ్మేహి చ సుట్ఠు ముచ్చనట్ఠో, ఆరమ్మణే చ అభిరతివసేన సుట్ఠు ముచ్చనట్ఠో, పితుఅఙ్కే విస్సట్ఠఙ్గపచ్చఙ్గస్స దారకస్స సయనం వియ అనిగ్గహితభావేన నిరాసఙ్కతాయ ఆరమ్మణే పవత్తీతి వుత్తం హోతి. అయం పనత్థో పచ్ఛిమవిమోక్ఖే నత్థి, పురిమేసు సబ్బేసు అత్థి. **రూపీ రూపాని పస్సతీ**తి ఏత్థ అజ్ఝత్తకేసాదీసు నీలకసిణాదివసేన ఉప్పాదితం రూపజ్ఝానం రూపం, తదస్స అత్థీతి **రూపీ. బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ**తి బహిద్ధాపి నీలకసిణాదీని రూపాని ఝానచక్ఖునా పస్సతి. ఇమినా అజ్ఝత్త బహిద్ధావత్థుకేసు కసిణేసు ఉప్పాదితజ్ఝానస్స పుగ్గలస్స చత్తారిపి రూపావచరజ్ఝానాని దస్సితాని.

అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీతి అజ్ఝత్తం న రూపసఞ్ఞీ, అత్తనో కేసాదీసు అనుప్పాదితరూపావచరజ్ఝానోతి అత్థో. ఇమినా బహిద్ధా పరికమ్మం కత్వా బహిద్ధావ ఉప్పాదితజ్ఝానస్స రూపావచరజ్ఝానాని దస్సితాని. **సుభన్తేవ అధిముత్తో హోతీ**తి ఇమినా సువిసుద్ధేసు నీలాదీసు వణ్ణకసిణేసు ఝానాని దస్సితాని. తత్థ కిఞ్చాపి అన్తోఅప్పనాయం సుభన్తి ఆభోగో నత్థి, యో పన సువిసుద్ధం సుభకసిణం ఆరమ్మణం కత్వా విహరతి, సో యస్మా సుభన్తి అధిముత్తో హోతీతి వత్తబ్బతం ఆపజ్జతి, తస్మా ఏవం దేసనా కతా. పటిసమ్భిదామగ్గే పన "కథం సుభన్తేవ అధిముత్తో హోతీతి విమోక్ఖో. ఇధ భిక్ఖు మేత్తాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి...పే.... మేత్తాయ భావితత్తా సత్తా అప్పటికూలా హోన్తి. కరుణాసహగతేన, ముదితాసహగతేన, ఉపేక్ఖాసహగతేన చేతసా ఏకం దిసం ఫరిత్వా విహరతి...పే.... ఉపేక్ఖాయ భావితత్తా సత్తా అప్పటికూలా హోన్తి. ఏవం సుభన్తేవ అధిముత్తో హోతీతి విమోక్ఖో"తి (పటి॰ మ॰ ౧.౨౧౨) వుత్తం.

సబ్బసో రూపసఞ్ఞానన్తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం **విసుద్ధిమగ్గే** వుత్తమేవ. **అయం అట్ఠమో విమోక్ఖో**తి అయం చతున్నం ఖన్ధానం సబ్బసో విస్సట్ఠత్తా విముత్తత్తా అట్ఠమో ఉత్తమో విమోక్ఖో నామ.

౨౪౯. అభిభాయతనకథాయం **అభిభాయతనానీ**తి అభిభవనకారణాని. కిం అభిభవన్తి? పచ్చనీకధమ్మేపి ఆరమ్మణానిపి. తాని హి పటిపక్ఖభావేన పచ్చనీకధమ్మే అభిభవన్తి, పుగ్గలస్స ఞాణుత్తరితాయ ఆరమ్మణాని. **అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ**తిఆదీసు పన అజ్ఝత్తరూపే పరికమ్మవసేన అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ నామ హోతి. అజ్ఝత్తఞ్హి నీలపరికమ్మం కరోన్తో కేసే వా పిత్తే వా అక్ఖితారకాయ వా కరోతి, పీతపరికమ్మం కరోన్తో మేదే వా ఛవియా వా హత్థతలపాదతలేసు వా అక్ఖీనం పీతట్ఠానే వా కరోతి, లోహితపరికమ్మం కరోన్తో మంసే వా లోహితే వా జివ్హాయ వా అక్ఖీనం రత్తట్ఠానే వా కరోతి, ఓదాతపరికమ్మం కరోన్తో అట్ఠిమ్హి వా దన్తే వా నఖే వా అక్ఖీనం సేతట్ఠానే వా కరోతి. తం పన సునీలం సుపీతకం సులోహితకం సుఓదాతం న హోతి, అసువిసుద్ధమేవ హోతి.

ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీతి యస్సేతం పరికమ్మం అజ్ఝత్తం ఉప్పన్నం హోతి, నిమిత్తం పన బహిద్ధా, సో ఏవం అజ్ఝత్తం పరికమ్మస్స బహిద్ధా చ అప్పనాయ వసేన – "అజ్ఝత్తం రూపసఞ్ఞీ ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ"తి వుచ్చతి. **పరిత్తానీ**తి అవడ్ఢితాని. **సువణ్ణదుబ్బణ్ణానీ**తి సువణ్ణాని వా హోన్తు దుబ్బణ్ణాని వా, పరిత్తవసేనేవ ఇదమభిభాయతనం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. **తాని అభిభుయ్యా**తి యథా నామ సమ్పన్నగహణికో కటచ్ఛుమత్తం భత్తం లభిత్వా "కిమేత్థ భుఞ్జితబ్బం అత్థీ"తి సఙ్కడ్ఢిత్వా ఏకకబళమేవ కరోతి, ఏవమేవం ఞాణుత్తరికో పుగ్గలో విసదఞాణో – "కిమేత్థ పరిత్తకే ఆరమ్మణే సమాపజ్జితబ్బం అత్థి, నాయం మమ భారో"తి తాని రూపాని అభిభవిత్వా సమాపజ్జతి, సహ నిమిత్తుప్పాదేనేవేత్థ అప్పనం పాపేతీతి అత్థో. **జానామి పస్సామీ**తి ఇమినా పనస్స ఆభోగో కథితో, సో చ ఖో సమాపత్తితో వుట్ఠితస్స, న అన్తోసమాపత్తియం. **ఏవంసఞ్ఞీ హోతీ**తి ఆభోగసఞ్ఞాయపి ఝానసఞ్ఞాయపి ఏవంసఞ్ఞీ హోతి. అభిభవసఞ్ఞా హిస్స అన్తోసమాపత్తియం అత్థి, ఆభోగసఞ్ఞా పన సమాపత్తితో వుట్ఠితస్సేవ.

అప్పమాణానీతి వడ్ఢితప్పమాణాని, మహన్తానీతి అత్థో. **అభిభుయ్యా**తి ఏత్థ పన యథా మహగ్ఘసో పురిసో ఏకం భత్తవడ్ఢితకం లభిత్వా "అఞ్ఞాపి హోతు, అఞ్ఞాపి హోతు, కిమేసా మయ్హం కరిస్సతీ"తి తం న మహన్తతో పస్సతి, ఏవమేవ ఞాణుత్తరో పుగ్గలో విసదఞాణో "కిమేత్థ సమాపజ్జితబ్బం, నయిదం అప్పమాణం, న మయ్హం చిత్తేకగ్గతాకరణే భారో అత్థీ"తి తాని అభిభవిత్వా సమాపజ్జతి, సహ నిమిత్తుప్పాదేనేవేత్థ అప్పనం పాపేతీతి అత్థో.

అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీతి అలాభితాయ వా అనత్థికతాయ వా అజ్ఝత్తరూపే పరికమ్మసఞ్ఞావిరహితో. **ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ**తి యస్స పరికమ్మమ్పి నిమిత్తమ్పి బహిద్ధావ ఉప్పన్నం, సో ఏవం బహిద్ధా పరికమ్మస్స చేవ అప్పనాయ చ వసేన – "అజ్ఝత్తం అరూపసఞ్ఞీ ఏకో బహిద్ధా రూపాని పస్సతీ"తి వుచ్చతి. సేసమేత్థ చతుత్థాభిభాయతనే వుత్తనయమేవ. ఇమేసు పన చతూసు పరిత్తం వితక్కచరితవసేన ఆగతం, అప్పమాణం మోహచరితవసేన, సువణ్ణం దోసచరితవసేన, దుబ్బణ్ణం రాగచరితవసేన. ఏతేసఞ్హి ఏతాని సప్పాయాని. సా చ నేసం సప్పాయతా విత్థారతో **విసుద్ధిమగ్గే**చరియనిద్దేసే వుత్తా.

పఞ్చమఅభిభాయతనాదీసు **నీలానీ**తి సబ్బసఙ్గాహికవసేన వుత్తం. **నీలవణ్ణానీ**తి వణ్ణవసేన. **నీలనిదస్సనానీ**తి నిదస్సనవసేన. అపఞ్ఞాయమానవివరాని అసమ్భిన్నవణ్ణాని ఏకనీలానేవ హుత్వా దిస్సన్తీతి వుత్తం హోతి. **నీలనిభాసానీ**తి ఇదం పన ఓభాసవసేన వుత్తం, నీలోభాసాని నీలపభాయుత్తానీతి అత్థో. ఏతేన నేసం సువిసుద్ధతం దస్సేతి. విసుద్ధవణ్ణవసేనేవ హి ఇమాని చత్తారి అభిభాయతనాని వుత్తాని. **ఉమాపుప్ఫ**న్తి ఏతఞ్హి పుప్ఫం సినిద్ధం ముదుం దిస్సమానమ్పి నీలమేవ హోతి. గిరికణ్ణికపుప్ఫాదీని పన దిస్సమానాని సేతధాతుకాని హోన్తి. తస్మా ఇదమేవ గహితం, న తాని. **బారాణసేయ్యక**న్తి బారాణసియం భవం. తత్థ కిర కప్పాసోపి ముదు, సుత్తకన్తికాయోపి తన్తవాయాపి ఛేకా, ఉదకమ్పి సుచి సినిద్ధం, తస్మా వత్థం ఉభతోభాగవిమట్ఠం హోతి, ద్వీసు పస్సేసు మట్ఠం ముదు సినిద్ధం ఖాయతి. **పీతానీ**తిఆదీసు ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. "నీలకసిణం ఉగ్గణ్హన్తో నీలస్మిం నిమిత్తం గణ్హాతి పుప్ఫస్మిం వా వత్థస్మిం వా వణ్ణధాతుయా వా"తిఆదికం పనేత్థ కసిణకరణఞ్చేవ పరికమ్మఞ్చ అప్పనావిధానఞ్చ సబ్బం **విసుద్ధిమగ్గే** విత్థారతో వుత్తమేవ.

అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తాతి ఇతో పుబ్బేసు సతిపట్ఠానాదీసు తే ధమ్మే భావేత్వా అరహత్తప్పత్తావ అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తా నామ హోన్తి, ఇమేసు పన అట్ఠసు అభిభాయతనేసు చిణ్ణవసీభావాయేవ అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తా నామ.

౨౩౦. కసిణకథాయం సకలట్ఠేన **కసిణాని,** తదారమ్మణానం ధమ్మానం ఖేత్తట్ఠేన అధిట్ఠానట్ఠేన వా **ఆయతనాని. ఉద్ధ**న్తి ఉపరి గగనతలాభిముఖం. **అధో**తి హేట్ఠా భూమితలాభిముఖం. **తిరియ**న్తి ఖేత్తమణ్డలమివ సమన్తా పరిచ్ఛిన్దిత్వా. ఏకచ్చో హి ఉద్ధమేవ కసిణం వడ్ఢేతి, ఏకచ్చో అధో, ఏకచ్చో సమన్తతో. తేన తేన కారణేన ఏవం పసారేతి ఆలోకమివ రూపదస్సనకామో. తేన వుత్తం – "పథవీకసిణమేకో సఞ్జానాతి ఉద్ధంఅధోతిరియ"న్తి. **అద్వయ**న్తి దిసాఅనుదిసాసు అద్వయం. ఇదం పన ఏకస్స అఞ్ఞభావానుపగమనత్థం వుత్తం. యథా హి ఉదకం పవిట్ఠస్స సబ్బదిసాసు ఉదకమేవ హోతి అనఞ్ఞం, ఏవమేవం పథవీకసిణం పథవీకసిణమేవ హోతి, నత్థి తస్స అఞ్ఞో కసిణసమ్భేదోతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. **అప్పమాణ**న్తి ఇదం తస్స తస్స ఫరణఅప్పమాణవసేన వుత్తం. తఞ్హి చేతసా ఫరన్తో సకలమేవ ఫరతి, అయమస్స ఆది, ఇదం మజ్ఝన్తి పమాణం గణ్హాతీతి. **విఞ్ఞాణకసిణ**న్తి చేత్థ కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే పవత్తం విఞ్ఞాణం. తత్థ కసిణవసేన కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే, కసిణుగ్ఘాటిమాకాసవసేన తత్థ పవత్తవిఞ్ఞాణే ఉద్ధంఅధోతిరియతా వేదితబ్బా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. కమ్మట్ఠానభావనానయేన పనేతాని పథవీకసిణాదీని విత్థారతో **విసుద్ధిమగ్గే** వుత్తానేవ. ఇధాపి చిణ్ణవసిభావేనేవ అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తా హోన్తీతి వేదితబ్బా. తథా ఇతో అనన్తరేసు చతూసు ఝానేసు. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం మహాఅస్సపురసుత్తే వుత్తమేవ.

౨౹౨. విపస్సనాఞాణే పన రూపీతిఆదీనమత్థో వుత్తోయేవ. **ఏత్థ సితమేత్థ పటిబద్ధన్తి** ఏత్థ చాతుమహాభూతికే కాయే నిస్సితఞ్చ పటిబద్ధఞ్చ. **సుభోతి** సున్దరో. **జాతిమాతి** సుపరిసుద్ధఆకరసముట్ఠితో. **సుపరికమ్మకతోతి** సుట్ఠు కతపరికమ్మో అపనీతపాసాణసక్ఖరో. **అచ్ఛోతి** తనుచ్ఛవి. **విప్పసన్నోతి** సుట్ఠు విప్పసన్నో. **సబ్బాకారసమ్పన్నోతి** ధోవన వేధనాదీహి సబ్బేహి ఆకారేహి సమ్పన్నో. **నీలన్తిఆదీహి** వణ్ణసమ్పత్తిం దస్సేతి. తాదిసఞ్హి ఆవుతం పాకటం హోతి.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఏవం ఉపమాసంసన్దనం వేదితబ్బం – మణి వియ హి కరజకాయో. ఆవుతసుత్తం వియ విపస్సనాఞాణం. చక్ఖుమా పురిసో వియ విపస్సనాలాభీ భిక్ఖు. హత్థే కరిత్వా పచ్చవేక్ఖతో “అయం ఖో మణీ”తి మణినో ఆవిభూతకాలో వియ విపస్సనాఞాణం అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో చాతుమహాభూతికకాయస్స ఆవిభూతకాలో. “తత్రిదం సుత్తం ఆవుత”న్తి సుత్తస్స ఆవిభూతకాలో వియ విపస్సనాఞాణం అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో తదారమ్మణానం ఫస్సపఞ్చమకానం వా సబ్బచిత్తచేతసికానం వా విపస్సనాఞాణస్సేవ వా ఆవిభూతకాలోతి.

కిం పనేతం ఞాణస్స ఆవిభూతం, పుగ్గలస్సాతి. ఞాణస్స, తస్స పన ఆవిభావత్తా పుగ్గలస్స ఆవిభూతావ హోన్తి. ఇదఞ్చ విపస్సనాఞాణం మగ్గస్స అనన్తరం, ఏవం సన్తేపి యస్మా అభిఞ్ఞావారే ఆరద్ధే ఏతస్స అన్తరావారో నత్థి, తస్మా ఇధేవ దస్సితం. యస్మా చ అనిచ్చాదివసేన అకతసమ్మసనస్స దిబ్బాయ సోతధాతుయా భేరవసద్దం సుణన్తో పుబ్బేనివాసానుస్సతియా భేరవే ఖన్ధే అనుస్సరతో దిబ్బేన చక్ఖునా భేరవరూపం పస్సతో భయసన్తాసో ఉప్పజ్జతి, న అనిచ్చాదివసేన కతసమ్మసనస్స, తస్మా అభిఞ్ఞాపత్తస్స భయవినోదకహేతుసమ్పాదనత్థమ్పి ఇదం ఇధేవ దస్సితం. ఇధాపి అరహత్తవసేనేవ అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తతా వేదితబ్బా.

౨౹౩. మనోమయిద్ధియం చిణ్ణవసితాయ. తత్థ **మనోమయన్తి** మనేన నిబ్బత్తం. **సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గిన్తి** సబ్బేహి అఙ్గేహి చ పచ్చఙ్గేహి చ సమన్నాగతం. **అహీనిన్ద్రియన్తి** సణ్ఠానవసేన అవికలిన్ద్రియం. ఇద్ధిమతా నిమ్మితరూపఞ్హి సచే ఇద్ధిమా ఓదాతో, తమ్పి ఓదాతం. సచే అవిద్ధకణ్ణో, తమ్పి అవిద్ధకణ్ణన్తి ఏవం సబ్బాకారేహి తేన సదిసమేవ హోతి. **ముఞ్జమ్హా ఈసికన్తిఆది** ఉపమత్తయమ్పి తం సదిసభావదస్సనత్థమేవ వుత్తం. ముఞ్జసదిసా ఏవ హి తస్స అన్తో ఈసికా హోతి. కోససదిసోయేవ అసి, వట్టాయ కోసియా వట్టం అసిమేవ పక్ఖిపన్తి, పత్థటాయ పత్థటం.

కరణ్డాతి ఇదమ్పి అహికఞ్చుకస్స నామం, న విలీవకరణ్డకస్స. అహికఞ్చుకో హి అహినా సదిసోవ హోతి. తత్థ కిఞ్చాపి “పురిసో అహిం కరణ్డా ఉద్ధరేయ్యా”తి హత్థేన ఉద్ధరమానో వియ దస్సితో, అథ ఖో చిత్తేనేవస్స ఉద్ధరణం వేదితబ్బం. అయఞ్హి అహి నామ సజాతియం ఠితో, కట్ఠన్తరం వా రుక్ఖన్తరం వా నిస్సాయ, తచతో సరీరనిక్కడ్ఢనపయోగసఙ్ఖాతేన థామేన, సరీరం ఖాదమానం వియ పురాణతచం జిగుచ్ఛన్తోతి ఇమేహి చతూహి కారణేహి సయమేవ కఞ్చుకం జహాతి, న సక్కా తతో అఞ్ఞేన ఉద్ధరితుం. తస్మా చిత్తేన ఉద్ధరణం సన్ధాయ ఇదం వుత్తన్తి వేదితబ్బం. ఇతి ముఞ్జాదిసదిసం ఇమస్స భిక్ఖునో సరీరం, ఈసికాదిసదిసం నిమ్మితరూపన్తి ఇదమేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం. నిమ్మానవిధానం పనేత్థ పరతో చ ఇద్ధివిధాదిపఞ్చఅభిఞ్ఞాకథా సబ్బాకారేన **విసుద్ధిమగ్గే** విత్థారితాతి తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. ఉపమామత్తమేవ హి ఇధ అధికం.

తత్థ ఛేకకుమ్భకారాదయో వియ ఇద్ధివిధఞాణలాభీ భిక్ఖు దట్ఠబ్బో. సుపరికమ్మకతమత్తికాదయో వియ ఇద్ధివిధఞాణం దట్ఠబ్బం. ఇచ్ఛితిచ్ఛితభాజనవికతిఆదికరణం వియ తస్స భిక్ఖునో వికుబ్బనం దట్ఠబ్బం. ఇధాపి

ఛిణ్ణవసితావసేనేవ అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తతా వేదితబ్బా. తథా ఇతో పరాసు చతూసు అభిఞ్ఞాసు.

౨౫౨. తత్థ దిబ్బసోతధాతుఉపమాయం **సఙ్ఖధమోతి** సఙ్ఖధమకో. **అప్పకసిరేనేవాతి** నిద్దుక్ఖేనేవ. **విఞ్ఞాపేయ్యాతి** జానాపేయ్య. తత్థ ఏవం చాతుద్దిసా విఞ్ఞాపేన్తే సఙ్ఖధమకే "సఙ్ఖసద్దో అయ"న్తి వవత్థాపేన్తానం సత్తానం తస్స సఙ్ఖసద్దస్స ఆవిభూతకాలో వియ యోగినో దూరసన్తికభేదానం దిబ్బానఞ్చేవ మానుసకానఞ్చ సద్దానం ఆవిభూతకాలో దట్ఠబ్బో.

౨౫౬. చేతోపరియఞాణ-ఉపమాయం **దహరోతి** తరుణో. **యువాతి** యోబ్బనేన సమన్నాగతో. **మణ్డనకజాతికోతి** యువాపి సమానో న అలసియో కిలిట్ఠవత్థసరీరో, అథ ఖో మణ్డనకపకతికో, దివసస్స ద్వే తయో వారే న్హాయిత్వా సుద్ధవత్థ-పరిదహన-అలఙ్కారకరణసీలోతి అత్థో. **సకణికన్తి** కాళతిలకవఙ్గ-ముఖదూసిపీళకాదీనం అఞ్ఞతరేన సదోసం. తత్థ యథా తస్స ముఖనిమిత్తం పచ్చవేక్ఖతో ముఖదోసో పాకటో హోతి, ఏవం చేతోపరియఞాణాయ చిత్తం అభినీహరిత్వా నిసిన్నస్స భిక్ఖునో పరేసం సోళసవిధం చిత్తం పాకటం హోతీతి వేదితబ్బం. పుబ్బేనివాసఉపమాదీసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం మహాఅస్సపురే వుత్తమేవ.

౨౫౯. **అయం ఖో ఉదాయి పఞ్చమో ధమ్మోతి** ఏకూనవీసతి పబ్బాని పటిపదావసేన ఏకం ధమ్మం కత్వా పఞ్చమో ధమ్మోతి వుత్తో. యథా హి అట్ఠకనాగరసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౧౭ ఆదయో) ఏకాదస పబ్బాని పుచ్ఛావసేన ఏకధమ్మో కతో, ఏవమిధ ఏకూనవీసతి పబ్బాని పటిపదావసేన ఏకో ధమ్మో కతోతి వేదితబ్బాని. ఇమేసు చ పన ఏకూనవీసతియా పబ్బేసు పటిపాటియా అట్ఠసు కోట్ఠాసేసు విపస్సనాఞాణే చ ఆసవక్ఖయఞాణే చ అరహత్తవసేన అభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తతా వేదితబ్బా, సేసేసు ఛిణ్ణవసిభావవసేన. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మహాసకులుదాయిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సమణముణ్డికసుత్తవణ్ణనా

౨౬౦. **ఏవం మే సుతన్తి** సమణముణ్డికసుత్తం. తత్థ **ఉగ్గాహమానోతి** తస్స పరిబ్బాజకస్స నామం. **సుమనోతి** పకతినామం. కిఞ్చి కిఞ్చి పన ఉగ్గహితుం ఉగ్గాహేతుం సమత్థతాయ ఉగ్గాహమానోతి నం సఞ్జానన్తి. సమయం పవదన్తి ఏత్థాతి **సమయప్పవాదకం**. తస్మిం కిర ఠానే చఙ్కీతారుక్ఖపోక్ఖరసాతిప్పభుతయో బ్రాహ్మణా నిగణ్ఠాచేలకపరిబ్బాజకాదయో చ పబ్బజితా సన్నిపతిత్వా అత్తనో అత్తనో సమయం పవదన్తి కథేన్తి దీపేన్తి, తస్మా సో ఆరామో సమయప్పవాదకోతి వుచ్చతి. స్వేవ తిన్దుకాచీరసఙ్ఖాతాయ తిమ్బరూసకరుక్ఖపన్తియా పరిక్ఖిత్తత్తా **తిన్దుకాచీరం**. యస్మా పనేత్థ పఠమం ఏకా సాలా అహోసి, పచ్ఛా మహాపుఞ్ఞం పోట్ఠపాదపరిబ్బాజకం నిస్సాయ బహూ సాలా కతా, తస్మా తమేవ ఏకం సాలం ఉపాదాయ లద్ధనామవసేన **ఏకసాలకోతి** వుచ్చతి. మల్లికాయ పన పసేనదిరఞ్ఞో దేవియా ఉయ్యానభూతో సో పుప్ఫఫలసఞ్ఛన్నో ఆరామోతి కత్వా **మల్లికాయ ఆరామోతి** సఙ్ఖం గతో. తస్మిం సమయప్పవాదకే తిన్దుకాచీరే ఏకసాలకే మల్లికాయ ఆరామే. **పటివసతీతి** వాసఫాసుతాయ వసతి. **దివా దివస్సాతి** దివసస్స దివా నామ మజ్ఝన్హాతిక్కమో, తస్మిం దివసస్సపి దివాభూతే అతిక్కన్తమత్తే మజ్ఝన్హికే నిక్ఖమీతి అత్థో. **పటిసల్లీనోతి** తతో తతో రూపాదిగోచరతో చిత్తం పటిసంహరిత్వా లీనో, ఝానరతిసేవనవసేన ఏకీభావం గతో. **మనోభావనీయానన్తి** మనవడ్ఢనకానం, యే ఆవజ్జతో

మనసికరోతో చిత్తం వినీవరణం హోతి ఉన్నమతి వడ్ఢతి. **యావతాతి** యత్తకా. **అయం తేసం అఞ్ఞతరోతి** అయం తేసం అబ్భన్తరో ఏకో సావకో. **అప్పేవ నామాతి** తస్స ఉపసఙ్కమనం పత్థయమానో ఆహ. పత్థనాకారణం పన సన్దకసుత్తే వుత్తమేవ.

२६०. ఏతదవోచాతి దన్దపఞ్ఞో అయం గహపతి, ధమ్మకథాయ నం సఞ్జఞ్జిత్వా అత్తనో సావకం కరిస్సామీతి మఞ్ఞమానో ఏతం "చతూహి ఖో"తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **పఞ్ఞపేమీతి** దస్సేమి ఠపేమి. **సమ్పన్నకుసలన్తి** పరిపుణ్ణకుసలం. **పరమకుసలన్తి** ఉత్తమకుసలం. **అయోజ్ఝన్తి** వాదయుద్ధేన యుజ్ఝిత్వా చాలేతుం అసక్కుణేయ్యం అచలం నిక్కమ్పం థిరం. **న కరోతీతి** అకరణమత్తమేవ వదతి, ఏత్థ పన సంవరప్పహానం వా పటిసేవనప్పహానం వా న వదతి. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

నేవ అభినన్దీతి తిత్థియా నామ జానిత్వాపి అజానిత్వాపి యం వా తం వా వదన్తీతి మఞ్ఞమానో నాభినన్ది. **న పటిక్కోసీతి** సాసనస్స అనులోమం వియ పసన్నాకారం వియ వదతీతి మఞ్ఞమానో న పటిసేధేతి.

२६२. యథా ఉగ్గాహమానస్సాతి యథా తస్స వచనం, ఏవం సన్తే ఉత్తానసేయ్యకో కుమారో అయోజ్ఝసమణో థిరసమణో భవిస్సతి, మయం పన ఏవం న వదామాతి దీపేతి. **కాయోతిపి న హోతీతి** సకకాయో పరకాయోతిపి విసేసఞాణం న హోతి. **అఞ్ఞత్ర ఫన్దితమత్తాతి** పచ్చత్థరణే వలిసమ్ఫస్సేన వా మఙ్గులదట్ఠేన వా కాయఫన్దనమత్తం నామ హోతి. తం ఠపేత్వా అఞ్ఞం కాయేన కరణకమ్మం నామ నత్థి. తమ్పి చ కిలేససహగతచిత్తేనేవ హోతి. **వాచాతిపి న హోతీతి** మిచ్ఛావాచా సమ్మావాచాతిపి నానత్తం న హోతి. **రోదితమత్తాతి** జిఘచ్ఛాపిపాసాపరేతస్స పన రోదితమత్తం హోతి. తమ్పి కిలేససహగతచిత్తేనేవ. **సఙ్కప్పోతి** మిచ్ఛాసఙ్కప్పో సమ్మాసఙ్కప్పోతిపి నానత్తం న హోతి. **వికూజితమత్తాతి** వికూజితమత్తం రోదనహసితమత్తం హోతి. దహరకుమారకానఞ్హి చిత్తం అతీతారమ్మణం పవత్తతి, నిరయతో ఆగతా నిరయదుక్ఖం సరిత్వా రోదన్తి, దేవలోకతో ఆగతా హసన్తి, తమ్పి కిలేససహగతచిత్తేనేవ హోతి. **ఆజీవోతి** మిచ్ఛాజీవో సమ్మాజీవోతిపి నానత్తం న హోతి. **అఞ్ఞత్ర మాతుథఞ్ఞాతి** థఞ్ఞచోరదారకా నామ హోన్తి, మాతరి ఖీరం పాయన్తియా అపివిత్వా అఞ్ఞవిహితకాలే పిట్ఠిపస్సేన ఆగన్త్వా థఞ్ఞం పివన్తి. ఏత్తకం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞో మిచ్ఛాజీవో నత్థి. అయమ్పి కిలేససహగతచిత్తేనేవ హోతీతి దస్సేతి.

२६३. ఏవం పరిబ్బాజకవాదం పటిక్ఖిపిత్వా ఇదాని సయం సేక్ఖభూమియం మాతికం ఠపేన్తో **చతూహి ఖో అహన్తిఆదిమాహ**. తత్థ **సమధిగయ్హ తిట్ఠతీతి** విసేసేత్వా తిట్ఠతి. **న కాయేన పాప కమ్మన్తిఆదీసు** న కేవలం అకరణమత్తమేవ, భగవా పన ఏత్థ సంవరప్పహానపటిసఙ్ఖా పఞ్ఞపేతి. తం సన్ధాయేవమాహ. **న చేవ సమ్పన్నకుసలన్తిఆది** పన ఖీణాసవం సన్ధాయ వుత్తం.

ఇదాని అసేక్ఖభూమియం మాతికం ఠపేన్తో **దసహి ఖో అహన్తిఆదిమాహ**. తత్థ తీణి పదాని నిస్సాయ ద్వే పఠమచతుక్కా ఠపితా, ఏకం పదం నిస్సాయ ద్వే పచ్ఛిమచతుక్కా. అయం సేక్ఖభూమియం మాతికా.

२६४. ఇదాని తం విభజన్తో **కతమే చ థపతి అకుసలసీలాతిఆదిమాహ**. తత్థ **సరాగన్తి** అట్ఠవిధం లోభసహగతచిత్తం. **సదోసన్తి** పటిఘసమ్పయుత్తచిత్తద్వయం. **సమోహన్తి** విచికిచ్ఛుద్ధచ్చసహగతచిత్తద్వయమ్పి వట్టతి, సబ్బాకుసలచిత్తానిపి.

మోహో సబ్బాకుసలే ఉప్పజ్జతీతి హి వుత్తం. **ఇతోసముట్ఠానాతి** ఇతో సరాగాదిచిత్తతో సముట్ఠానం ఉప్పత్తి ఏతేసన్తి ఇతోసముట్ఠానా.

కుహిన్తి కతరం ఠానం పాపుణిత్వా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తి. **ఏత్థేతేతి** సోతాపత్తిఫలే భుమ్మం. పాతిమోక్ఖసంవరసీలఞ్హి సోతాపత్తిఫలే పరిపుణ్ణం హోతి, తం ఠానం పత్వా అకుసలసీలం అసేసం నిరుజ్ఝతి. అకుసలసీలన్తి చ దుస్సీలస్సేతం అధివచనన్తి వేదితబ్బం.

అకుసలానం సీలానం నిరోధాయ పటిపన్నోతి ఏత్థ యావ సోతాపత్తిమగ్గా నిరోధాయ పటిపన్నో నామ హోతి, ఫలపత్తే పన తే నిరోధితా నామ హోన్తి.

౨౬౫. **వీతరాగన్తి**ఆదీహి అట్ఠవిధం కామావచరకుసలచిత్తమేవ వుత్తం. ఏతేన హి కుసలసీలం సముట్ఠాతి.

సీలవా హోతీతి సీలసమ్పన్నో హోతి గుణసమ్పన్నో చ. **నో చ సీలమయోతి** అలమేత్తావతా, నత్థి ఇతో కిఞ్చి ఉత్తరి కరణీయన్తి ఏవం సీలమయో న హోతి. **యత్థస్స తేతి** అరహత్తఫలే భుమ్మం. అరహత్తఫలఞ్హి పత్వా అకుసలసీలం అసేసం నిరుజ్ఝతి.

నిరోధాయ పటిపన్నోతి ఏత్థ యావ అరహత్తమగ్గా నిరోధాయ పటిపన్నో నామ హోతి, ఫలపత్తే పన తే నిరోధితా నామ హోన్తి.

౨౬౬. **కామసఞ్ఞా**దీసు కామసఞ్ఞా అట్ఠలోభసహగతచిత్తసహజాతా, ఇతరా ద్వే దోమనస్ససహగతచిత్తద్వయేన సహజాతా.

పఠమం ఝానన్తి అనాగామిఫలపఠమజ్ఝానం. **ఏత్థేతేతి** అనాగామిఫలే భుమ్మం. అనాగామిఫలఞ్హి పత్వా అకుసలసఙ్కప్పా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తి.

నిరోధాయ పటిపన్నోతి ఏత్థ యావ అనాగామిమగ్గా నిరోధాయ పటిపన్నో నామ హోతి, ఫలపత్తే పన తే నిరోధితా నామ హోన్తి. నేక్ఖమ్మసఞ్ఞాదయో హి తిస్సోపి అట్ఠకామావచరకుసలసహజాతసఞ్ఞావ.

౨౬౭. **ఏత్థేతేతి** అరహత్తఫలే భుమ్మం. దుతియజ్ఝానికం అరహత్తఫలఞ్హి పాపుణిత్వా కుసలసఙ్కప్పా అపరిసేసా నిరుజ్ఝన్తి. **నిరోధాయ పటిపన్నో**తి ఏత్థ యావ అరహత్తమగ్గా నిరోధాయ పటిపన్నో నామ హోతి, ఫలపత్తే పన తే నిరోధితా నామ హోన్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సమణముణ్డికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. చూళసకులుదాయిసుత్తవణ్ణనా

౨౩౦. ఏవం మే సుతన్తి చూళసకులుదాయిసుత్తం. తత్థ **యదా పన, భన్తే, భగవాతి** ఇదం పరిబ్బాజకో ధమ్మకథం సోతుకామో భగవతో ధమ్మదేసనాయ సాలయభావం దస్సేన్తో ఆహ.

౨౩౧. తంయేవేత్థ పటిభాతూతి సచే ధమ్మం సోతుకామో, తుయ్హేవేత్థ ఏకో పఞ్హో ఏకం కారణం ఉపట్ఠాతు. **యథా మం పటిభాసేయ్యాతి** యేన కారణేన మమ ధమ్మదేసనా ఉపట్ఠహేయ్య, ఏతేన హి కారణేన కథాయ సముట్ఠితాయ సుఖం ధమ్మం దేసేతున్తి దీపేతి. **తస్స మయ్హం, భన్తేతి** సో కిర తం దిస్వా – "సచే భగవా ఇధ అభవిస్సా, అయమేతస్స భాసితస్స అత్థోతి దీపసహస్సం వియ ఉజ్జలాపేత్వా అజ్జ మే పాకటం అకరిస్సా"తి దసబలంయేవ అనుస్సరి. తస్మా **తస్స మయ్హం, భన్తేతిఆదిమాహ**. తత్థ **అహో నూనాతి** అనుస్సరణత్థే నిపాతద్వయం. తేన తస్స భగవన్తం అనుస్సరన్తస్స ఏతదహోసి "అహో నూన భగవా అహో నూన సుగతో"తి. **యో ఇమేసన్తి** యో ఇమేసం ధమ్మానం. **సుకుసలోతి** సుట్ఠు కుసలో నిపుణో ఛేకో. సో భగవా అహో నూన కథేయ్య, సో సుగతో అహో నూన కథేయ్య, తస్స హి భగవతో పుబ్బేనివాసఞాణస్స అనేకాని కప్పకోటిసహస్సాని ఏకఙ్గణాని పాకటానీతి, అయమేత్థ అధిప్పాయో.

తస్స వాహం పుబ్బన్తం ఆరబ్భాతి యో హి లాభీ హోతి, సో "పుబ్బే త్వం ఖత్తియో అహోసి, బ్రాహ్మణో అహోసీ"తి వుత్తే జానన్తో సక్కచ్చం సుస్సూసతి. అలాభీ పన – "ఏవం భవిస్సతి ఏవం భవిస్సతీ"తి సీసకమ్పమత్తమేవ దస్సేతి. తస్మా ఏవమాహ – "తస్స వాహం పుబ్బన్తం ఆరబ్భ పఞ్హస్స వేయ్యాకరణేన చిత్తం ఆరాధేయ్య"న్తి.

సో వా మం అపరన్తన్తి దిబ్బచక్ఖులాభినో హి అనాగతంసఞాణం ఇజ్ఝతి, తస్మా ఏవమాహ. ఇతరం పుబ్బే వుత్తనయమేవ.

ధమ్మం తే దేసేస్సామీతి అయం కిర అతీతే దేసియమానేపి న బుజ్ఝిస్సతి, అనాగతే దేసియమానేపి న బుజ్ఝిస్సతి. అథస్స భగవా సణ్హసుఖుమం పచ్చయాకారం దేసేతుకామో ఏవమాహ. కిం పన తం బుజ్ఝిస్సతీతి? ఏతం పగేవ న బుజ్ఝిస్సతి, అనాగతే పనస్స వాసనాయ పచ్చయో భవిస్సతీతి దిస్వా భగవా ఏవమాహ.

పంసుపిసాచకన్తి అసుచిట్ఠానే నిబ్బత్తపిసాచం. సో హి ఏకం మూలం గహేత్వా అదిస్సమానకాయో హోతి. తత్రిదం వత్థు – ఏకా కిర యక్ఖినీ ద్వే దారకే థూపారామద్వారే నిసీదాపేత్వా ఆహారపరియేసనత్థం నగరం గతా. దారకా ఏకం పిణ్డపాతికత్థేరం దిస్వా ఆహంసు, – "భన్తే, అమ్హాకం మాతా అన్తో నగరం పవిట్ఠా, తస్సా వదేయ్యాథ 'యం వా తం వా లద్ధకం, గహేత్వా సీఘం గచ్ఛ, దారకా తే జిఘచ్ఛితం సన్ధారేతుం న సక్కోన్తీ'"తి. తమహం కథం పస్సిస్సామీతి? ఇదం, భన్తే, గణ్హథాతి ఏకం మూలఖణ్డం అదంసు. థేరస్స అనేకాని యక్ఖసహస్సాని పఞ్ఞాయింసు, సో దారకేహి దిన్నసఞ్ఞాణేన తం యక్ఖినిం అద్దస విరూపం బీభచ్ఛం కేవలం వీథియం గబ్భమలం పచ్చాసీసమానం. దిస్వా తమత్థం కథేసి . కథం మం త్వం పస్ససీతి వుత్తే మూలఖణ్డం దస్సేసి, సా అచ్ఛిన్దిత్వా గణ్హి. ఏవం పంసుపిసాచకా ఏకం మూలం గహేత్వా అదిస్సమానకాయా హోన్తి. తం సన్ధాయేస "పంసుపిసాచకమ్పి న పస్సామీ"తి ఆహ. **న పక్ఖాయతీతి** న దిస్సతి న ఉపట్ఠాతి.

౨౩౨. దీఘాపి ఖో తే ఏసాతి ఉదాయి ఏసా తవ వాచా దీఘాపి భవేయ్య, ఏవం వదన్తస్స వస్ససతమ్పి వస్ససహస్సమ్పి పవత్తేయ్య, న చ అత్థం దీపేయ్యాతి అధిప్పాయో. **అప్పాటిహీరకతన్తి** అనియ్యానికం అమూలకం నిరత్థకం సమ్పజ్జతీతి అత్థో.

ఇదాని తం వణ్ణం దస్సేన్తో **సేయ్యథాపి, భన్తే**తిఆదిమాహ. తత్థ **పణ్డుకమ్బలే నిక్ఖిత్తో**తి విసభాగవణ్ణే రత్తకమ్బలే ఠపితో. **ఏవంవణ్ణో అత్తా హోతీ**తి ఇదం సో సుభకిణ్హదేవలోకే నిబ్బత్తక్ఖన్ధే సన్ధాయ – "అమ్హాకం మతకాలే అత్తా సుభకిణ్హదేవలోకే ఖన్ధా వియ జోతేతీ"తి వదతి.

౨౭౩. అయం ఇమేసం ఉభిన్నన్తి సో కిర యస్మా మణిస్స బహి ఆభా న నిచ్ఛరతి, ఖజ్జోపనకస్స అఙ్గులద్వఙ్గులచతురఙ్గులమత్తం నిచ్ఛరతి, మహాఖజ్జోపనకస్స పన ఖళమణ్డలమత్తమ్పి నిచ్ఛరతియేవ, తస్మా ఏవమాహ.

విద్ధేతి ఉబ్బిద్ధే, మేఘవిగమేన దూరీభూతేతి అత్థో. **విగతవలాహకే**తి అపగతమేఘే. **దేవే**తి ఆకాసే. **ఓసధితారకా**తి సుక్కతారకా. సా హి యస్మా తస్సా ఉదయతో పట్ఠాయ తేన సఞ్ఞాణేన ఓసధాని గణ్హన్తిపి పివన్తిపి, తస్మా "ఓసధితారకా"తి వుచ్చతి. **అభిదో అడ్ఢరత్తసమయ**న్తి అభిన్నే అడ్ఢరత్తసమయే. ఇమినా గగనమజ్ఝే ఠితచన్దం దస్సేతి. అభిదో మజ్ఝన్హికేపి ఏసేవ నయో.

అతో ఖోతి యే అనుభోన్తి, తేహి బహుతరా, బహూ చేవ బహుతరా చాతి అత్థో. **ఆభా నానుభోన్తీ**తి ఓభాసం న వళఞ్జన్తి, అత్తనో సరీరోభాసేనేవ ఆలోకం ఫరిత్వా విహరన్తి.

౨౭౪. ఇదాని యస్మా సో "ఏకన్తసుఖం లోకం పుచ్ఛిస్సామీ"తి నిసిన్నో, పుచ్ఛామూళ్హో పన జాతో, తస్మా నం భగవా తం పుచ్ఛం సరాపేన్తో **కిం పన, ఉదాయి, అత్థి ఏకన్తసుఖో లోకో**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆకారవతీ**తి కారణవతీ. **అఞ్ఞతరం వా పన తపోగుణ**న్తి అచేలకపాళిం సన్ధాయాహ, సురాపానవిరతీతి అత్థో.

౨౭౫. కతమా పన సా, భన్తే, ఆకారవతీ పటిపదా ఏకన్తసుఖస్సాతి కస్మా పుచ్ఛతి? ఏవం కిరస్స అహోసి – "మయం సత్థానం ఏకన్తసుఖం వదామ, పటిపదం పన కాలేన సుఖం కాలేన దుక్ఖం వదామ. ఏకన్తసుఖస్స ఖో పన అత్తనో పటిపదాయపి ఏకన్తసుఖాయ భవితబ్బం. అమ్హాకం కథా అనియ్యానికా, సత్థు కథావ నియ్యానికా"తి. ఇదాని సత్థారంయేవ పుచ్ఛిత్వా జానిస్సామీతి తస్మా పుచ్ఛతి.

ఏత్థ మయం అనస్సామాతి ఏతస్మిం కారణే మయం అనస్సామ. కస్మా పన ఏవమాహంసు? తే కిర పుబ్బే పఞ్చసు ధమ్మేసు పతిట్ఠాయ కసిణపరికమ్మం కత్వా తతియజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా అపరిహీనజ్ఝానా కాలం కత్వా సుభకిణ్హేసు నిబ్బత్తన్తీతి జానన్తి, గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే పన కాలే కసిణపరికమ్మమ్పి న జానింసు, తతియజ్ఝానమ్పి నిబ్బత్తేతుం నాసక్ఖింసు. పఞ్చ పుబ్బభాగధమ్మే పన "ఆకారవతీ పటిపదా"తి ఉగ్గహేత్వా తతియజ్ఝానం "ఏకన్తసుఖో లోకో"తి ఉగ్గణ్హింసు. తస్మా ఏవమాహంసు. **ఉత్తరితర**న్తి ఇతో పఞ్చహి ధమ్మేహి ఉత్తరితరం పటిపదం వా తతియజ్ఝానతో ఉత్తరితరం ఏకన్తసుఖం లోకం వా న జానామాతి వుత్తం హోతి. **అప్పసద్దే కత్వా**తి ఏకప్పహారేనేవ మహాసద్దం కాతుం ఆరద్ధే నిస్సద్దే కత్వా.

౨౭౬. సచ్ఛికిరియాహేతూతి ఏత్థ ద్వే సచ్ఛికిరియా పటిలాభసచ్ఛికిరియా చ పచ్చక్ఖసచ్ఛికిరియా చ. తత్థ తతియజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా అపరిహీనజ్ఝానో కాలం కత్వా సుభకిణ్హలోకే తేసం దేవానం సమానాయువణ్ణో హుత్వా నిబ్బత్తతి, అయం పటిలాభసచ్ఛికిరియా నామ. చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా ఇద్ధివికుబ్బనేన సుభకిణ్హలోకం గన్త్వా తేహి దేవేహి సద్ధిం సన్తిట్ఠతి సల్లపతి సాకచ్ఛం ఆపజ్జతి, అయం పచ్చక్ఖసచ్ఛికిరియా నామ. తాసం ద్విన్నమ్పి తతియజ్ఝానం ఆకారవతీ

పటిపదా నామ. తఞ్హి అనుప్పాదేత్వా నేవ సక్కా సుభకిణ్హలోకే నిబ్బత్తితుం, న చతుత్థజ్ఝానం ఉప్పాదేతుం. ఇతి దువిధమ్పేతం సచ్ఛికిరియం సన్ధాయ – "ఏతస్స నూన, భన్తే, ఏకన్తసుఖస్స లోకస్స సచ్ఛికిరియాహేతూ"తి ఆహ.

౨౭౭. **ఉదఙ్చనికో**తి ఉదకవారకో. **అన్తరాయమకాసీ**తి యథా పబ్బజ్జం న లభతి, ఏవం ఉపద్దుతమకాసి యథా తం ఉపనిస్సయవిపన్నం. అయం కిర కస్సపబుద్ధకాలే పబ్బజిత్వా సమణధమ్మమకాసి. అథస్స ఏకో సహాయకో భిక్ఖు సాసనే అనభిరతో, "ఆవుసో, విబ్భమిస్సామీ"తి ఆరోచేసి. సో తస్స పత్తచీవరే లోభం ఉప్పాదేత్వా గిహిభావాయ వణ్ణం అభాసి. ఇతరో తస్స పత్తచీవరం దత్వా విబ్భమి. తేనస్స కమ్మునా ఇదాని భగవతో సమ్ముఖా పబ్బజ్జాయ అన్తరాయో జాతో. భగవతా పనస్స పురిమసుత్తం అతిరేకభాణవారమత్తం, ఇదం భాణవారమత్తన్తి ఏత్తకాయ తన్తియా ధమ్మో కథితో, ఏకదేసనాయపి మగ్గఫలపటివేధో న జాతో, అనాగతే పనస్స పచ్చయో భవిస్సతీతి భగవా ధమ్మం దేసేతి. అనాగతే పచ్చయభావఞ్చస్స దిస్వా భగవా ధరమానో ఏకం భిక్ఖుమ్పి మేత్తావిహారిమ్హి ఏతదగ్గే న ఠపేసి. పస్సతి హి భగవా – "అనాగతే అయం మమ సాసనే పబ్బజిత్వా మేత్తావిహారీనం అగ్గో భవిస్సతీ"తి.

సో భగవతి పరినిబ్బుతే ధమ్మాసోకరాజకాలే పాటలిపుత్తే నిబ్బత్తిత్వా పబ్బజిత్వా అరహత్తప్పత్తో **అస్సగుత్తత్థేరో** నామ హుత్వా మేత్తావిహారీనం అగ్గో అహోసి. థేరస్స మేత్తానుభావేన తిరచ్ఛానగతాపి మేత్తచిత్తం పటిలభింసు, థేరో సకలజమ్బుదీపే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఓవాదాచరియో హుత్వా వత్తనిసేనాసనే ఆవసి, తింసయోజనమత్తా అటవీ ఏకం పధానఘరం అహోసి. థేరో ఆకాసే చమ్మఖణ్డం పత్థరిత్వా తత్థ నిసిన్నో కమ్మట్ఠానం కథేసి. గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే కాలే భిక్ఖాచారమ్పి అగన్త్వా విహారే నిసిన్నో కమ్మట్ఠానం కథేసి, మనుస్సా విహారమేవ గన్త్వా దానమదంసు. ధమ్మాసోకరాజా థేరస్స గుణం సుత్వా దట్ఠుకామో తిక్ఖత్తుం పహిణి. థేరో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ఓవాదం దమ్మీతి ఏకవారమ్పి న గతోతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

చూళసకులుదాయిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. వేఖనససుత్తవణ్ణనా

౨౭౮. **ఏవం మే సుత**న్తి వేఖనససుత్తం. తత్థ **వేఖనసో**తి అయం కిర సకులుదాయిస్స ఆచరియో, సో "సకులుదాయీ పరిబ్బాజకో పరమవణ్ణపఞ్హే పరాజితో"తి సుత్వా "మయా సో సాధుకం ఉగ్గహాపితో, తేనాపి సాధుకం ఉగ్గహితం, కథం ను ఖో పరాజితో, హన్దాహం సయం గన్త్వా సమణం గోతమం పరమవణ్ణపఞ్హం పుచ్ఛిత్వా జానిస్సామీ"తి రాజగహతో పఞ్చచత్తాలీసయోజనం సావత్థిం గన్త్వా యేన భగవా, తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా పన ఠితకోవ భగవతో సన్తికే ఉదానం ఉదానేసి. తత్థ పురిమసదిసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

౨౮౦. **పఞ్చ ఖో ఇమే**తి కస్మా ఆరభి? అగారియోపి ఏకచ్చో కామగరుకో కామాధిముత్తో హోతి, ఏకచ్చో నేక్ఖమ్మగరుకో నేక్ఖమ్మాధిముత్తో హోతి. పబ్బజితోపి చ ఏకచ్చో కామగరుకో కామాధిముత్తో హోతి, ఏకచ్చో నేక్ఖమ్మగరుకో నేక్ఖమ్మాధిముత్తో హోతి. అయం పన కామగరుకో కామాధిముత్తో హోతి. సో ఇమాయ కథాయ కథియమానాయ అత్తనో కామాధిముత్తత్తం సల్లక్ఖేస్సతి, ఏవమస్సాయం దేసనా సప్పాయా భవిస్సతీతి ఇమం దేసనం ఆరభి. **కామగ్గసుఖ**న్తి నిబ్బానం అధిప్పేతం.

౨౮౧. **పాపితో భవిస్సతీ**తి అజాననభావం పాపితో భవిస్సతి. **నామకంయేవ సమ్పజ్జతీ**తి నిరత్థకవచనమత్తమేవ సమ్పజ్జతి. **తిట్ఠతు పుబ్బన్తో తిట్ఠతు అపరన్తో**తి యస్మా తుయ్హం అతీతకథాయ అనుచ్ఛవికం పుబ్బేనివాసఞాణం నత్థి, అనాగతకథాయ అనుచ్ఛవికం దిబ్బచక్ఖుఞాణం నత్థి, తస్మా ఉభయమ్పేతం తిట్ఠతూతి ఆహ. **సుత్తబన్ధనేహీ**తి సుత్తమయబన్ధనేహి. తస్స హి ఆరక్ఖత్థాయ హత్థపాదేసు చేవ గీవాయ చ సుత్తకాని బన్ధన్తి. తాని సన్ధాయేతం వుత్తం. మహల్లకకాలే పనస్స తాని సయం వా పూతీని హుత్వా ముఞ్చన్తి, ఛిన్దిత్వా వా హరన్తి.

ఏవమేవ ఖోతి ఇమినా ఇదం దస్సేతి – దహరస్స కుమారస్స సుత్తబన్ధనానం అజాననకాలో వియ అవిజ్జాయ పురిమాయ కోటియా అజాననం, న హి సక్కా అవిజ్జాయ పురిమకోటి ఞాతుం, మోచనకాలే జాననసదిసం పన అరహత్తమగ్గేన అవిజ్జాబన్ధనస్స పమోక్ఖో జాతోతి జాననం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

వేఖనససుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. రాజవగ్గో

౧. ఘటికారసుత్తవణ్ణనా

౨౮౨. ఏవం మే సుతన్తి ఘటికారసుత్తం. తత్థ **సితం పాత్వాకాసీతి** మహామగ్గేన గచ్ఛన్తో అఞ్ఞతరం భూమిప్పదేసం ఓలోకేత్వా – “అత్థి ను ఖో మయా చరియం చరమానేన ఇమస్మిం ఠానే నివుత్థపుబ్బ”న్తి ఆవజ్జన్తో అద్దస – “కస్సపబుద్ధకాలే ఇమస్మిం ఠానే వేగళిఙ్గం నామ గామనిగమో అహోసి, అహం తదా **జోతిపాలో** నామ మాణవో అహోసిం, మయ్హం సహాయో ఘటికారో నామ కుమ్భకారో అహోసి, తేన సద్ధిం మయా ఇధ ఏకం సుకారణం కతం, తం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అపాకటం పటిచ్ఛన్నం, హన్ద నం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పాకటం కరోమీ”తి మగ్గా ఓక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం పదేసే ఠితకోవ సితపాతుకమ్మమకాసి, అగ్గగ్గదన్తే దస్సేత్వా మన్దహసితం హసి. యథా హి లోకియమనుస్సా ఉరం పహరన్తా – “కుహం కుహ”న్తి హసన్తి, న ఏవం బుద్ధా, బుద్ధానం పన హసితం హట్ఠపహట్ఠాకారమత్తమేవ హోతి.

హసితఞ్చ నామేతం తేరసహి సోమనస్ససహగతచిత్తేహి హోతి. తత్థ లోకియమహాజనో అకుసలతో చతూహి, కామావచరకుసలతో చతూహీతి అట్ఠహి చిత్తేహి హసతి, సేక్ఖా అకుసలతో దిట్ఠిసమ్పయుత్తాని ద్వే అపనేత్వా ఛహి చిత్తేహి హసన్తి, ఖీణాసవా చతూహి సహేతుకకిరియచిత్తేహి ఏకేన అహేతుకకిరియచిత్తేనాతి పఞ్చహి చిత్తేహి హసన్తి. తేసుపి బలవారమ్మణే ఆపాథగతే ద్వీహి ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేహి హసన్తి, దుబ్బలారమ్మణే దుహేతుకచిత్తద్వయేన చ అహేతుకచిత్తేన చాతి తీహి చిత్తేహి హసన్తి. ఇమస్మిం పన ఠానే కిరియాహేతుకమనోవిఞ్ఞాణధాతుసోమనస్ససహగతచిత్తం భగవతో హట్ఠపహట్ఠాకారమత్తం హసితం ఉప్పాదేసి.

తం పనేతం హసితం ఏవం అప్పమత్తకమ్పి థేరస్స పాకటం అహోసి. కథం? తథారూపే హి కాలే తథాగతస్స చతూహి దాఠాహి చతుద్దీపికమహామేఘముఖతో సతేరతావిజ్జులతా వియ విరోచమానా మహాతాలక్ఖన్ధపమాణా రస్మివట్టియో ఉట్ఠహిత్వా తిక్ఖత్తుం సీసవరం పదక్ఖిణం కత్వా దాఠగ్గేసుయేవ అన్తరధాయన్తి. తేన సఞ్ఞాణేన ఆయస్మా ఆనన్దో భగవతో పచ్ఛతో గచ్ఛమానోపి సితపాతుభావం జానాతి.

భగవన్తం ఏతదవోచాతి – “ఏత్థ కిర కస్సపో భగవా భిక్ఖుసఙ్ఘం ఓవది, చతుసచ్చప్పకాసనం అకాసి, భగవతోపి ఏత్థ నిసీదితుం రుచిం ఉప్పాదేస్సామి, ఏవమయం భూమిభాగో ద్వీహి బుద్ధేహి పరిభుత్తో భవిస్సతి, మహాజనో గన్ధమాలాదీహి పూజేత్వా చేతియట్ఠానం కత్వా పరిచరన్తో సగ్గమగ్గపరాయణో భవిస్సతీ”తి చిన్తేత్వా ఏతం “తేన హి, భన్తే,”తిఆదివచనం అవోచ.

౨౮౩. ముణ్డకేన సమణకేనాతి ముణ్డం ముణ్డోతి, సమణం వా సమణోతి వత్తుం వట్టతి, అయం పన అపరిపక్కఞాణత్తా బ్రాహ్మణకులే ఉగ్గహితవోహారవసేనేవ హీళేన్తో ఏవమాహ. **సోత్తిసినానిన్తి** సినానత్థాయ కతసోత్తిం. సోత్తి నామ కురువిన్దపాసాణచుణ్ణాని లాఖాయ బన్ధిత్వా కతగుళికకలాపకా వుచ్చతి, యం సన్ధాయ – “తేన ఖో పన సమయేన ఛబ్బగ్గియా భిక్ఖూ కురువిన్దకసుత్తియా నహాయన్తీ”తి (చూళవ. ౨౪౩) వుత్తం. తం ఉభోసు అన్తేసు గహేత్వా సరీరం ఘంసన్తి. **ఏవం సమ్మాతి** యథా ఏతరహిపి మనుస్సా “చేతియవన్దనాయ గచ్ఛామ, ధమ్మస్సవనత్థాయ గచ్ఛామా”తి వుత్తా

ఉస్సాహం న కరోన్తి, “నటసముజ్జాదిదస్సనత్థాయ గచ్ఛామా”తి వుత్తా పన ఏకవచనేనేవ సమ్పటిచ్ఛన్తి, తథేవ సిన్హాయితున్తి వుత్తే ఏకవచనేన సమ్పటిచ్ఛన్తో ఏవమాహ.

౨౮౪. **జోతిపాలం మాణవం ఆమన్తేసీ**తి ఏకపస్సే అరియపరిహారేన పరమతరం న్హాయిత్వా పచ్చుత్తరిత్వా ఠితో తస్స మహన్తేన ఇస్సరియపరిహారేన న్హాయన్తస్స న్హానపరియోసానం ఆగమేత్వా తం నివత్థనివాసనం కేసే వోదకే కురుమానం ఆమన్తేసి. **అయన్తి** ఆసన్నత్తా దస్సేన్తో ఆహ. **ఓవట్టికం వినివట్టేత్వా**తి నాగబలో బోధిసత్తో “అపేహి సమ్మా”తి ఈసకం పరివత్తమానోవ తేన గహితగహణం విస్సజ్జాపేత్వాతి అత్థో. **కేసేసు పరామసిత్వా ఏతదవోచా**తి సో కిర చిన్తేసి – “అయం జోతిపాలో పణ్డితో, సకిం దస్సనం లభమానో తథాగతస్స దస్సనేపి పసీదిస్సతి, ధమ్మకథాయపి పసీదిస్సతి, పసన్నో చ పసన్నాకారం కాతుం సక్ఖిస్సతి, మిత్తా నామ ఏతదత్థం హోన్తి, యంకిఞ్చి కత్వా మమ సహాయం గహేత్వా దసబలస్స సన్తికం గమిస్సామీ”తి. తస్మా నం కేసేసు పరామసిత్వా ఏతదవోచ.

ఇత్తరజచ్చోతి అఞ్ఞజాతికో, మయా సద్ధిం అసమానజాతికో, లామకజాతికోతి అత్థో. **న వతిదన్తి** ఇదం అమ్హాకం గమనం న వత ఓరకం భవిస్సతి న ఖుద్దకం, మహన్తం భవిస్సతి. అయఞ్హి న అత్తనో థామేన గణ్హి, సత్థు థామేన గణ్హీతి గహణస్మింయేవ నిట్ఠం అగమాసి. **యావతాదోహిపీ**తి ఏత్థ దోకారహికారపికారా నిపాతా, యావతుపరిమన్తి అత్థో. ఇదం వుత్తం హోతి – “వాచాయ ఆలపనం ఓవట్టికాయ గహణఞ్చ అతిక్కమిత్వా యావ కేసగ్గహణమ్పి తత్థ గమనత్థం పయోగో కత్తబ్బో”తి.

౨౮౫. **ధమ్మియా కథాయా**తి ఇధ సతిపటిలాభత్థాయ పుబ్బేనివాసపటిసంయుత్తా ధమ్మీ కథా వేదితబ్బా. తస్స హి భగవా, – “జోతిపాల, త్వం న లామకట్ఠానం ఓతిణ్ణసత్తో, మహాబోధిపల్లఙ్కే పన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పత్థేత్వా ఓతిణ్ణోసి, తాదిసస్స నామ పమాదవిహారో న యుత్తో”తిఆదినా నయేన సతిపటిలాభాయ ధమ్మం కథేసి. పరసముద్దవాసీథేరా పన వదన్తి – “జోతిపాల, యథా అహం దసపారమియో పూరేత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝిత్వా వీసతిసహస్సభిక్ఖుపరివారో లోకే విచరామి, ఏవమేవం త్వమ్పి దసపారమియో పూరేత్వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పటివిజ్ఝిత్వా సమణగణపరివారో లోకే విచరిస్ససి. ఏవరూపేన నామ తయా పమాదం ఆపజ్జితుం న యుత్త”న్తి యథాస్స పబ్బజ్జాయ చిత్తం నమతి, ఏవం కామేసు ఆదీనవం నేక్ఖమ్మే చ ఆనిసంసం కథేసీతి.

౨౮౬. **అలత్థ ఖో, ఆనన్ద,...పే.... పబ్బజ్జం అలత్థ ఉపసమ్పద**న్తి పబ్బజిత్వా కిమకాసి? యం బోధిసత్తేహి కత్తబ్బం. బోధిసత్తా హి బుద్ధానం సమ్ముఖే పబ్బజన్తి. పబ్బజిత్వా చ పన ఇత్తరసత్తా వియ పతితసిఙ్గా న హోన్తి, చతుపారిసుద్ధిసీలే పన సుపతిట్ఠాయ తేపిటకం బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హిత్వా తేరస ధుతఙ్గాని సమాదాయ అరఞ్ఞం పవిసిత్వా గతపచ్చాగతవత్తం పూరయమానా సమణధమ్మం కరోన్తా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా యావ అనులోమఞాణం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తి, మగ్గఫలత్థం వాయామం న కరోన్తి. జోతిపాలోపి తథేవ అకాసి.

౨౮౭. **అడ్ఢమాసుపసమ్పన్నే**తి కులదారకఞ్హి పబ్బాజేత్వా అడ్ఢమాసమ్పి అవసిత్వా గతే మాతాపితూనం సోకో న వూపసమ్మతి, సోపి పత్తచీవరగ్గహణం న జానాతి, దహరభిక్ఖుసామణేరేహి సద్ధిం విస్సాసో న ఉప్పజ్జతి, థేరేహి సద్ధిం సినేహో న పతిట్ఠాతి, గతగతట్ఠానే అనభిరతి ఉప్పజ్జతి. ఏత్తకం పన కాలం నివాసే సతి మాతాపితరో పస్సితుం లభన్తి. తేన తేసం

సోకో తనుభావం గచ్ఛతి, పత్తచీవరగ్గహణం జానాతి, సామణేరదహరభిక్ఖూహి సద్ధిం విస్సాసో జాయతి, థేరేహి సద్ధిం సినేహో పతిట్ఠాతి, గతగతట్ఠానే అభిరమతి, న ఉక్కణ్ఠతి. తస్మా ఏత్తకం వసితుం వట్టతీతి అడ్ఢమాసం వసిత్వా పక్కామి.

పణ్డుపుటకస్స సాలినోతి పుటకే కత్వా సుక్ఖాపితస్స రత్తసాలినో. తస్స కిర సాలినో వప్పకాలతో పట్ఠాయ అయం పరిహారో – కేదారా సుపరికమ్మకతా హోన్తి, తత్థ బీజాని పతిట్ఠాపేత్వా గన్ధోదకేన సిఞ్చింసు, వప్పకాలే వితానం వియ ఉపరి వత్థకిలఞ్జం బన్ధిత్వా పరిపక్కకాలే వీహిసీసాని ఛిన్దిత్వా ముట్ఠిమత్తే పుటకే కత్వా యోత్తబద్ధే వేహాసంయేవ సుక్ఖాపేత్వా గన్ధచుణ్ణాని అత్థరిత్వా కోట్ఠకేసు పూరేత్వా తతియే వస్సే వివరింసు. ఏవం తివస్సం పరివుత్థస్స సుగన్ధరత్తసాలినో అపగతకాళకే సుపరిసుద్ధే తణ్డులే గహేత్వా ఖజ్జకవికతిమ్పి భత్తమ్పి పటియాదియింసు. తం సన్ధాయ వుత్తం **పణీతం ఖాదనీయం భోజనీయం...పే.... కాలం ఆరోచాపేసీతి.**

౨౮౮. **అధివుట్ఠో మేతి** కిం సన్ధాయ వదతి? వేగళిఙ్గతో నిక్ఖమనకాలే ఘటికారో అత్తనో సన్తికే వస్సావాసం వసనత్థాయ పటిఞ్ఞం అగ్గహేసి, తం సన్ధాయ వదతి. **అహుదేవ అఞ్ఞథత్తం అహు దోమనస్సన్తి** తేమాసం దానం దాతుం, ధమ్మఞ్చ సోతుం, ఇమినా చ నియామేన వీసతి భిక్ఖుసహస్సాని పటిజగ్గితుం నాలత్థన్తి అలాభం ఆరబ్భ చిత్తఞ్ఞథత్తం చిత్తదోమనస్సం అహోసి, న తథాగతం ఆరబ్భ. కస్మా? సోతాపన్నత్తా. సో కిర పుబ్బే బ్రాహ్మణభత్తో అహోసి. అథేకస్మిం సమయే పచ్చన్తే కుపితే వూపసమనత్థం గచ్ఛన్తో ఉరచ్ఛదం నామ ధీతరమాహ – “అమ్మ అమ్హాకం దేవే మా పమజ్జీ”తి. బ్రాహ్మణా తం రాజధీతరం దిస్వా విసఞ్ఞినో అహేసుం. కే ఇమే చాతి వుత్తే తుమ్హాకం భూమిదేవాతి. భూమిదేవా నామ ఏవరూపా హోన్తీతి నిట్ఠుభిత్వా పాసాదం అభిరుహి. సా ఏకదివసం వీథిం ఓలోకేన్తీ ఠితా కస్సపస్స భగవతో అగ్గసావకం దిస్వా పక్కోసాపేత్వా పిణ్డపాతం దత్వా అనుమోదనం సుణమానాయేవ సోతాపన్నా హుత్వా “అఞ్ఞోపి భిక్ఖూ అత్థీ”తి పుచ్ఛిత్వా “సత్థా వీసతియా భిక్ఖుసహస్సేహి సద్ధిం ఇసిపతనే వసతీ”తి చ సుత్వా నిమన్తేత్వా దానం అదాసి.

రాజా పచ్చన్తం వూపసమేత్వా ఆగతో. అథ నం పఠమతరమేవ బ్రాహ్మణా ఆగన్త్వా ధీతు అవణ్ణం వత్వా పరిభిన్దింసు. రాజా పన ధీతు జాతకాలేయేవ వరం అదాసి. తస్సా “సత్త దివసాని రజ్జం దాతబ్బ”న్తి వరం గణ్హింసు. అథస్సా రాజా సత్త దివసాని రజ్జం నియ్యాతేసి. సా సత్థారం భోజయమానా రాజానం పక్కోసాపేత్వా బహిసాణియం నిసీదాపేసి. రాజా సత్థు అనుమోదనం సుత్వావ సోతాపన్నో జాతో. సోతాపన్నస్స చ నామ తథాగతం ఆరబ్భ ఆఘాతో నత్థి. తేన వుత్తం – “న తథాగతం ఆరబ్భా”తి.

యం ఇచ్ఛతి తం హరతూతి సో కిర భాజనాని పచిత్వా కయవిక్కయం న కరోతి, ఏవం పన వత్వా దారుత్థాయ వా మత్తికత్థాయ వా పలాలత్థాయ వా అరఞ్ఞం గచ్ఛతి. మహాజనా “ఘటికారేన భాజనాని పక్కానీ”తి సుత్వా పరిసుద్ధతణ్డులలోణదధితేలఫాణితాదీని గహేత్వా ఆగచ్ఛన్తి. సచే భాజనం మహగ్ఘం హోతి, మూలం అప్పం, యం వా తం వా దత్వా గణ్హామాతి తం న గణ్హన్తి. ధమ్మికో వాణిజో మాతాపితరో పటిజగ్గతి, సమ్మాసమ్బుద్ధం ఉపట్ఠహతి, బహు నో అకుసలం భవిస్సతీతి పున గన్త్వా మూలం ఆహరన్తి. సచే పన భాజనం అప్పగ్ఘం హోతి, ఆభతం మూలం బహు, ధమ్మికో వాణిజో, అమ్హాకం పుఞ్ఞం భవిస్సతీతి యథాభతం ఘరసామికా వియ సాధుకం పటిసామేత్వా గచ్ఛన్తి. ఏవంగుణో పన కస్మా న పబ్బజతీతి. రఞ్ఞో వచనపథం పచ్ఛిన్దన్తో అన్ధే జిణ్ణే మాతాపితరో పోసేతీతి ఆహ.

౨౯౯. **కో ను ఖోతి** కుహిం ను ఖో. **కుమ్భియాతి** ఉక్ఖలితో. **పరియోగాతి** సూపభాజనతో. **పరిభుఞ్జాతి** భుఞ్జ. కస్మా పనేతే ఏవం వదన్తి? ఘటికారో కిర భత్తం పచిత్వా సూపం సమ్పాదేత్వా మాతాపితరో భోజేత్వా సయమ్పి భుఞ్జిత్వా భగవతో వడ్ఢమానకం భత్తసూపం పట్ఠపేత్వా ఆసనం పఞ్ఞపేత్వా ఆధారకం ఉపట్ఠపేత్వా ఉదకం పచ్చుపట్ఠపేత్వా మాతాపితూనం సఞ్ఞం దత్వా అరఞ్ఞం గచ్ఛతి. తస్మా ఏవం వదన్తి. **అభివిస్సత్థోతి** అతివిస్సత్థో. **పీతిసుఖం న విజహతీతి** న నిరన్తరం విజహతి, అథ ఖో రత్తిభాగే వా దివసభాగే వా గామే వా అరఞ్ఞే వా యస్మిం యస్మిం ఖణే – "సదేవకే నామ లోకే అగ్గపుగ్గలో మయ్హం గేహం పవిసిత్వా సహత్థేన ఆమిసం గహేత్వా పరిభుఞ్జతి, లాభా వత మే"తి అనుస్సరతి, తస్మిం తస్మిం ఖణే పఞ్చవణ్ణా పీతి ఉప్పజ్జతి. తం సన్ధాయ ఏవం వుత్తం.

౨౯౦. **కళోపియాతి** పచ్ఛితో. కిం పన భగవా ఏవమకాసీతి. పచ్చయో ధమ్మికో, భిక్ఖూనం పత్తే భత్తసదిసో, తస్మా ఏవమకాసి. సిక్ఖాపదపఞ్ఞత్తిపి చ సావకానంయేవ హోతి, బుద్ధానం సిక్ఖాపదవేలా నామ నత్థి. యథా హి రఞ్ఞో ఉయ్యానే పుప్ఫఫలాని హోన్తి, అఞ్ఞేసం తాని గణ్హన్తానం నిగ్గహం కరోన్తి, రాజా యథారుచియా పరిభుఞ్జతి, ఏవంసమ్పదమేతం. పరసముద్దవాసీథేరా పన "దేవతా కిర పటిగ్గహేత్వా అదంసూ"తి వదన్తి.

౨౯౧. **హరథ, భన్తే, హరథ భద్రముఖాతి** అమ్హాకం పుత్తో "కుహిం గతోసీ"తి వుత్తే – "దసబలస్స సన్తిక"న్తి వదతి, కుహిం ను ఖో గచ్ఛతి, సత్థు వసనట్ఠానస్స ఓవస్సకభావమ్పి న జానాతీతి పుత్తే అపరాధసఞ్ఞినో గహణే తుట్ఠచిత్తా ఏవమాహంసు.

తేమాసం ఆకాసచ్ఛదనం అట్ఠాసీతి భగవా కిర చతున్నం వస్సికానం మాసానం ఏకం మాసం అతిక్కమిత్వా తిణం ఆహరాపేసి, తస్మా ఏవమాహ. అయం పనేత్థ పదత్థో – ఆకాసం ఛదనమస్సాతి **ఆకాసచ్ఛదనం. న దేవోతివస్సీతి** కేవలం నాతివస్సి, యథా పనేత్థ పకతియా చ నిబ్బకోసస్స ఉదకపాతట్ఠానబ్భన్తరే ఏకమ్పి ఉదకబిన్దు నాతివస్సి, ఏవం ఘనఛదనగేహబ్భన్తరే వియ న వాతాతపాపి ఆబాధం అకంసు, పకతియా ఉతుఫరణమేవ అహోసి. అపరభాగే తస్మిం నిగమే ఛడ్డితేపి తం ఠానం అనోవస్సకమేవ అహోసి. మనుస్సా కమ్మం కరోన్తా దేవే వస్సన్తే తత్థ సాటకే ఠపేత్వా కమ్మం కరోన్తి. యావ కప్పుట్ఠానా తం ఠానం తాదిసమేవ భవిస్సతి. తఞ్చ ఖో పన న తథాగతస్స ఇద్ధానుభావేన, తేసంయేవ పన గుణసమ్పత్తియా. తేసఞ్హి – "సమ్మాసమ్బుద్ధో కత్థ న లభేయ్య, అమ్హాకం నామ ద్విన్నం అన్ధకానం నివేసనం ఉత్తిణం కారేసీ"తి న తప్పచ్చయా దోమనస్సం ఉదపాది – "సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలో అమ్హాకం నివేసనా తిణం ఆహరాపేత్వా గన్ధకుటిం ఛాదాపేసీ"తి పన తేసం అనప్పకం బలవసోమనస్సం ఉదపాది. ఇతి తేసంయేవ గుణసమ్పత్తియా ఇదం పాటిహారియం జాతన్తి వేదితబ్బం.

౨౯౨. **తణ్డులవాహసతానీతి** ఏత్థ ద్వే సకటాని ఏకో వాహోతి వేదితబ్బో. **తదుపియఞ్చ సూపేయ్యన్తి** సూపత్థాయ తదనురూపం తేలఫాణితాదిం. వీసతిభిక్ఖుసహస్సస్స తేమాసత్థాయ భత్తం భవిస్సతీతి కిర సఞ్ఞాయ రాజా ఏత్తకం పేసేసి. **అలం మే రఞ్ఞోవ హోతూతి** కస్మా పటిక్ఖిపి? అధిగతఅప్పిచ్ఛతాయ. ఏవం కిరస్స అహోసి – "నాహం రఞ్ఞా దిట్ఠపుబ్బో, కథం ను ఖో పేసేసీ"తి. తతో చిన్తేసి – "సత్థా బారాణసిం గతో, అద్ధా సో రఞ్ఞో వస్సావాసం యాచియమానో మయ్హం పటిఞ్ఞాతభావం ఆరోచేత్వా మమ గుణకథం కథేసి, గుణకథాయ లద్ధలాభో పన నటేన నచ్చిత్వా లద్ధం వియ గాయకేన గాయిత్వా లద్ధం వియ చ హోతి. కిం మయ్హం ఇమినా, కమ్మం కత్వా ఉప్పన్నేన మాతాపితూనమ్పి సమ్మాసమ్బుద్ధస్సపి ఉపట్ఠానం సక్కా కాతు"న్తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

ఘటికారసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. రట్ఠపాలసుత్తవణ్ణనా

౨౯౩. ఏవం మే సుతన్తి రట్ఠపాలసుత్తం. తత్థ **థుల్లకోట్ఠిక**న్తి థుల్లకోట్ఠం పరిపుణ్ణకోట్ఠాగారం. సో కిర జనపదో నిచ్చసస్సో సదా బీజభణ్డం నిక్ఖమతి, ఖలభణ్డం పవిసతి. తేన తస్మిం నిగమే కోట్ఠా నిచ్చపూరావ హోన్తి. తస్మా సో థుల్లకోట్ఠికన్తేవ సఙ్ఖం గతో.

౨౯౪. రట్ఠపాలోతి కస్మా రట్ఠపాలో? భిన్నం రట్ఠం సన్ధారేతుం పాలేతుం సమత్థోతి రట్ఠపాలో. కదా పనస్సేతం నామం ఉప్పన్నన్తి. పదుముత్తరసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే. ఇతో హి పుబ్బే సతసహస్సకప్పమత్థకే వస్ససతసహస్సాయుకేసు మనుస్సేసు పదుముత్తరో నామ సత్థా ఉప్పజ్జిత్వా భిక్ఖుసతసహస్సపరివారో లోకహితాయ చారికం చరి, యం సన్ధాయ వుత్తం –

> “నగరం హంసవతీ నామ, ఆనన్దో నామ ఖత్తియో;
>
> సుజాతా నామ జనికా, పదుముత్తరస్స సత్థునో”తి. (బు॰ వం॰ ౧౨.౧౯);

పదుముత్తరే పన అనుప్పన్నే ఏవ హంసవతియా ద్వే కుటుమ్బికా సద్ధా పసన్నా కపణద్ధికయాచకాదీనం దానం పట్ఠపయింసు. తదా పబ్బతవాసినో పఞ్చసతా తాపసా హంసవతిం అనుప్పత్తా. తే ద్వేపి జనా తాపసగణం మజ్ఝే భిన్దిత్వా ఉపట్ఠహింసు. తాపసా కిఞ్చికాలం వసిత్వా పబ్బతపాదమేవ గతా. ద్వే సఙ్ఘత్థేరా ఓహీయింసు. తదా తేసం తే యావజీవం ఉపట్ఠానం అకంసు. తాపసేసు భుఞ్జిత్వా అనుమోదనం కరోన్తేసు ఏకో సక్కభవనస్స వణ్ణం కథేసి, ఏకో భూమిన్ధరనాగరాజభవనస్స.

కుటుమ్బికేసు ఏకో సక్కభవనం పత్థనం కత్వా సక్కో హుత్వా నిబ్బత్తో, ఏకో నాగభవనే పాలితనాగరాజా నామ. తం సక్కో అత్తనో ఉపట్ఠానం ఆగతం దిస్వా నాగయోనియం అభిరమసీతి పుచ్ఛి. సో నాభిరమామీతి ఆహ. తేన హి పదుముత్తరస్స భగవతో దానం దత్వా ఇమస్మిం ఠానే పత్థనం కరోహి, ఉభో సుఖం వసిస్సామాతి. నాగరాజా సత్థారం నిమన్తేత్వా భిక్ఖుసతసహస్సపరివారస్స భగవతో సత్తాహం మహాదానం దదమానో పదుముత్తరస్స దసబలస్స పుత్తం ఉపరేవతం నామ సామణేరం దిస్వా సత్తమే దివసే బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స దిబ్బవత్థాని దత్వా సామణేరస్స ఠానన్తరం పత్థేసి. భగవా అనాగతం ఓలోకేత్వా – “అనాగతే గోతమస్స నామ బుద్ధస్స పుత్తో రాహులకుమారో భవిస్సతీ”తి దిస్వా “సమిజ్ఝిస్సతి తే పత్థనా”తి కథేసి. నాగరాజా తమత్థం సక్కస్స కథేసి. సక్కో తస్స వచనం సుత్వా తథేవ సత్తాహం దానం దత్వా భిన్నం రట్ఠం సన్ధారేతుం పాలేతుం సమత్థకులే నిబ్బత్తిత్వా సద్ధాపబ్బజితం రట్ఠపాలం నామ కులపుత్తం దిస్వా – “అహమ్పి అనాగతే లోకస్మిం తుమ్హాదిసే బుద్ధే ఉప్పన్నే భిన్నం రట్ఠం సన్ధారేతుం పాలేతుం సమత్థకులే నిబ్బత్తిత్వా అయం కులపుత్తో వియ సద్ధాపబ్బజితో రట్ఠపాలో నామ భవేయ్య”న్తి పత్థనమకాసి. సత్థా సమిజ్ఝనకభావం ఞత్వా ఇమం గాథమాహ –

"సరాజికం చాతువణ్ణం, పోసేతుం యం పహోస్సతి;
రట్ఠపాలకులం నామ, తత్థ జాయిస్సతే అయ"న్తి. –

ఏవం పదుముత్తరసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే తస్సేతం నామం ఉప్పన్నన్తి వేదితబ్బం.

ఏతదహోసీతి కిం అహోసి? **యథా యథా ఖో**తిఆది. తత్రాయం సఙ్ఖేపకథా – అహం ఖో యేన యేన కారణేన భగవతా ధమ్మం దేసితం ఆజానామి, తేన తేన మే ఉపపరిక్ఖతో ఏవం హోతి – "యదేతం సిక్ఖత్తయబ్రహ్మచరియం ఏకదివసమ్పి అఖణ్డం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ ఏకన్తపరిపుణ్ణం చరితబ్బం, ఏకదివసమ్పి చ కిలేసమలేన అమలీనం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ ఏకన్తపరిసుద్ధం, సఙ్ఖలిఖితం విలిఖితసఙ్ఖసదిసం ధోతసఙ్ఖసప్పటిభాగం కత్వా చరితబ్బం, నయిదం సుకరం అగారం అజ్ఝావసతా అగారమజ్ఝే వసన్తేన ఏకన్తపరిపుణ్ణం…పే.… చరితుం, యంనూనాహం కేసఞ్చ మస్సుఞ్చ ఓహారేత్వా కాసాయరసపీతతాయ కాసాయాని బ్రహ్మచరియం చరన్తానం అనుచ్ఛవికాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా అగారస్మా నిక్ఖమిత్వా అనగారియం పబ్బజేయ్య"న్తి.

అచిరపక్కన్తేసు థుల్లకోట్ఠికేసు బ్రాహ్మణగహపతికేసు యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి రట్ఠపాలో అనుట్ఠితేసు తేసు న భగవన్తం పబ్బజ్జం యాచి. కస్మా? తత్థస్స బహూ ఞాతిసాలోహితా మిత్తామచ్చా సన్తి, తే – "త్వం మాతాపితూనం ఏకపుత్తకో, న లబ్భా తయా పబ్బజితు"న్తి బాహాయమ్పి గహేత్వా ఆకడ్ఢేయ్యుం, తతో పబ్బజ్జాయ అన్తరాయో భవిస్సతీతి సహేవ పరిసాయ ఉట్ఠహిత్వా థోకం గన్త్వా పున కేనచి సరీరకిచ్చలేసేన నివత్తిత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమ్మ పబ్బజ్జం యాచి. తేన వుత్తం – "అథ ఖో రట్ఠపాలో కులపుత్తో అచిరపక్కన్తేసు థుల్లకోట్ఠికేసు…పే.… పబ్బాజేతు మం భగవా"తి. భగవా పన యస్మా రాహులకుమారస్స పబ్బజితతో పభుతి మాతాపితూహి అననుఞ్ఞాతం పుత్తం న పబ్బాజేతి, తస్మా నం పుచ్ఛి **అనుఞ్ఞాతోసి పన త్వం, రట్ఠపాల, మాతాపితూహి…పే.… పబ్బజ్జాయా**తి.

౨౯౭. **అమ్మ తాతా**తి ఏత్థ **అమ్మా**తి మాతరం ఆలపతి, **తాతా**తి పితరం. **ఏకపుత్తకో**తి ఏకోవ పుత్తకో, అఞ్ఞో కోచి జేట్ఠో వా కనిట్ఠో వా నత్థి. ఏత్థ చ ఏకపుత్తోతి వత్తబ్బే అనుకమ్పావసేన ఏకపుత్తకోతి వుత్తం. **పియో**తి పీతిజనకో. **మనాపో**తి మనవడ్ఢనకో. **సుఖేధితో**తి సుఖేన ఏధితో, సుఖసంవడ్ఢితోతి అత్థో. **సుఖపరిభతో**తి సుఖేన పరిభతో, జాతకాలతో పభుతి ధాతీహి అఙ్కతో అఙ్కం ఆహరిత్వా ధారియమానో అస్సకరథకాదీహి బాలకీళనకేహి కీళయమానో సాదురసభోజనం భోజయమానో సుఖేన పరిహటో. **న త్వం, తాత రట్ఠపాల, కస్సచి దుక్ఖస్స జానాసీ**తి త్వం , తాత రట్ఠపాల అప్పమత్తకమ్పి కలభాగం దుక్ఖస్స న జానాసి న సరసీతి అత్థో. **మరణేనపి తే మయం అకామకా వినా భవిస్సామా**తి సచేపి తవ అమ్హేసు జీవమానేసు మరణం భవేయ్య, తేన తే మరణేనపి మయం అకామకా అనిచ్ఛకా న అత్తనో రుచియా వినా భవిస్సామ, తయా వియోగం పాపుణిస్సామాతి అత్థో. **కిం పన మయం త**న్తి ఏవం సన్తే కిం పన కిం నామ తం కారణం, యేన మయం తం జీవన్తం అనుజానిస్సామ. అథ వా **కిం పన మయం త**న్తి కేన పన కారణేన మయం తం జీవన్తం అనుజానిస్సామాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

౨౯౮. **తత్థేవా**తి యత్థ నం ఠితం మాతాపితరో నానుజానింసు, తత్థేవ ఠానే. **అనన్తరహితాయా**తి కేనచి అత్థరణేన అనత్థతాయ. **పరిచారేహీ**తి గన్ధబ్బనటనాటకాదీని పచ్చుపట్ఠపేత్వా తత్థ సహాయకేహి సద్ధిం యథాసుఖం ఇన్ద్రియాని చారేహి సఞ్చారేహి, ఇతో చితో చ ఉపనేహీతి వుత్తం హోతి. అథ వా **పరిచారేహీ**తి గన్ధబ్బనటనాటకాదీని పచ్చుపట్ఠపేత్వా

సహాయకేహి సద్ధిం లళ ఉపలళ రమ, కీళస్సూతిపి వుత్తం హోతి. **కామే పరిభుఞ్జన్తోతి** అత్తనో పుత్తదారేహి సద్ధిం భోగే భుఞ్జన్తో. **పుఞ్ఞాని కరోన్తోతి** బుద్ధఞ్చ ధమ్మఞ్చ సఙ్ఘఞ్చ ఆరబ్భ దానప్పదానాదీని సుగతిమగ్గసంసోధకాని కుసలకమ్మాని కరోన్తో. **తుణ్హీ అహోసీతి** కథానుప్పబన్ధవిచ్ఛేదనత్థం నిరాలాపసల్లాపో అహోసి.

అథస్స మాతాపితరో తిక్ఖత్తుం వత్వా పటివచనమ్పి అలభమానా సహాయకే పక్కోసాపేత్వా "ఏస వో సహాయకో పబ్బజితుకామో, నివారేథ న"న్తి ఆహంసు. తేపి తం ఉపసఙ్కమిత్వా తిక్ఖత్తుం అవోచుం, తేసమ్పి తుణ్హీ అహోసి. తేన వుత్తం – **అథ ఖో రట్ఠపాలస్స కులపుత్తస్స సహాయకా...పే.... తుణ్హీ అహోసీతి**. అథస్స సహాయకానం తిక్ఖత్తుం వత్వా ఏతదహోసి – "సచే అయం పబ్బజ్జం అలభమానో మరిస్సతి, న కోచి గుణో లబ్భతి. పబ్బజితం పన నం మాతాపితరోపి కాలేన కాలం పస్సిస్సన్తి, మయమ్పి పస్సిస్సామ, పబ్బజ్జాపి చ నామేసా భారియా, దివసే దివసే మత్తికాపత్తం గహేత్వా పిణ్డాయ చరితబ్బం, ఏకసేయ్యం ఏకభత్తం బ్రహ్మచరియం అతిదుక్కరం, అయఞ్చ సుఖుమాలో నాగరికజాతియో, సో తం చరితుం అసక్కోన్తో పున ఇధేవ ఆగమిస్సతి, హన్దస్స మాతాపితరో అనుజానాపేస్సామా"తి. తే తథా అకంసు. మాతాపితరోపి నం "పబ్బజితేన చ పన తే మాతాపితరో ఉద్దస్సేతబ్బా"తి ఇమం కతికం కత్వా అనుజానింసు. తేన వుత్తం – "అథ ఖో రట్ఠపాలస్స కులపుత్తస్స సహాయకా యేన రట్ఠపాలస్స కులపుత్తస్స మాతాపితరో...పే.... అనుఞ్ఞాతోసి మాతాపితూహి...పే.... ఉద్దస్సేతబ్బా"తి. తత్థ **ఉద్దస్సేతబ్బాతి** ఉద్ధం దస్సేతబ్బా, యథా తం కాలేన కాలం పస్సన్తి, ఏవం ఆగన్త్వా అత్తానం దస్సేతబ్బా.

౨౯౯. బలం గహేత్వాతి సప్పాయభోజనాని భుఞ్జన్తో ఉచ్ఛాదనాదీహి చ కాయం పరిహరన్తో కాయబలం జనేత్వా మాతాపితరో వన్దిత్వా అస్సుముఖం ఞాతిపరివట్టం పహాయ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి...పే.... పబ్బాజేతు మం, భన్తే, భగవాతి. భగవా సమీపే ఠితం అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆమన్తేసి – "తేన హి భిక్ఖు రట్ఠపాలం పబ్బాజేహి చేవ ఉపసమ్పాదేహి చా"తి. సాధు, భన్తేతి ఖో సో భిక్ఖు భగవతో పటిస్సుత్వా రట్ఠపాలం కులపుత్తం జినదత్తియం సద్ధివిహారికం లద్ధా పబ్బాజేసి చేవ ఉపసమ్పాదేసి చ. తేన వుత్తం – "అలత్థ ఖో రట్ఠపాలో కులపుత్తో భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జం, అలత్థ ఉపసమ్పద"న్తి.

పహితత్తో విహరన్తోతి ద్వాదస సంవచ్ఛరాని ఏవం విహరన్తో. నేయ్యపుగ్గలో హి అయమాయస్మా, తస్మా పుఞ్ఞవా అభినీహారసమ్పన్నోపి సమానో "అజ్జ అజ్జేవ అరహత్త"న్తి సమణధమ్మం కరోన్తోపి ద్వాదసమే వస్సే అరహత్తం పాపుణి.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి మయ్హం మాతాపితరో పబ్బజ్జం అనుజానమానా – "తయా కాలేన కాలం ఆగన్త్వా అమ్హాకం దస్సనం దాతబ్బ"న్తి వత్వా అనుజానింసు, దుక్కరకారికా ఖో పన మాతాపితరో, అహఞ్చ యేనజ్ఝాసయేన పబ్బజితో, సో మే మత్థకం పత్తో, ఇదాని భగవన్తం ఆపుచ్ఛిత్వా అత్తానం మాతాపితూనం దస్సేస్సామీతి చిన్తేత్వా ఆపుచ్ఛితుకామో ఉపసఙ్కమి. **మనసాకాసీతి** "కిం ను ఖో రట్ఠపాలే గతే కోచి ఉపద్దవో భవిస్సతీ"తి మనసి అకాసి. తతో "భవిస్సతీ"తి ఞత్వా "సక్ఖిస్సతి ను ఖో రట్ఠపాలో తం మద్దితు"న్తి ఓలోకేన్తో తస్స అరహత్తసమ్పత్తిం దిస్వా "సక్ఖిస్సతీ"తి అఞ్ఞాసి. తేన వుత్తం – **యథా భగవా అఞ్ఞాసి...పే.... కాలం మఞ్ఞసీతి**.

మిగచీరేతి ఏవంనామకే ఉయ్యానే. తఞ్హి రఞ్ఞా – "అకాలే సమ్పత్తపబ్బజితానం దిన్నమేవ ఇదం, యథాసుఖం పరిభుఞ్జన్తూ"తి ఏవమనుఞ్ఞాతమేవ అహోసి, తస్మా థేరో – "మమ ఆగతభావం మాతాపితూనం ఆరోచేస్సామి, తే మే

పాదధోవనఉణ్హోదకపాదమక్ఖనతేలాదీని పేసిస్సన్తీ”తి చిత్తమ్పి అనుప్పాదేత్వా ఉయ్యానమేవ పావిసి. **పిణ్డాయ పావిసీ**తి దుతియదివసే పావిసి.

మజ్ఝిమాయాతి సత్తద్వారకోట్ఠకస్స ఘరస్స మజ్ఝిమే ద్వారకోట్ఠకే. **ఉల్లిఖాపేతీ**తి కప్పకేన కేసే పహరాపేతి. **ఏతదవోచా**తి – “ఇమే సమణకా అమ్హాకం పియపుత్తకం పబ్బాజేత్వా చోరానం హత్థే నిక్ఖిపిత్వా వియ ఏకదివసమ్పి న దస్సాపేన్తి, ఏవం ఫరుసకారకా ఏతే పున ఇమం ఠానం ఉపసఙ్కమితబ్బం మఞ్ఞన్తి, ఏత్తోవ నికడ్ఢితబ్బా ఏతే”తి చిన్తేత్వా ఏతం “ఇమేహి ముణ్డకేహీ”తిఆదివచనం అవోచ. **ఞాతిదాసీ**తి ఞాతకానం దాసీ. **ఆభిదోసిక**న్తి పారివాసికం ఏకరత్తాతిక్కన్తం పూతిభూతం. తత్థాయం పదత్థో – పూతిభావదోసేన అభిభూతోతి అభిదోసో, అభిదోసోవ ఆభిదోసికో. ఏకరత్తాతిక్కన్తస్సేవ నామసఞ్ఞా ఏసా యదిదం ఆభిదోసికోతి, తం **ఆభిదోసికం. కుమ్మాస**న్తి యవకుమ్మాసం. **ఛడ్డేతుకామా హోతీ**తి యస్మా అన్తమసో దాసకమ్మకారానం గోరూపానమ్పి అపరిభోగారహో, తస్మా నం కచవరం వియ బహి ఛడ్డేతుకామా హోతి. **సచేత**న్తి సచే ఏతం. **భగినీ**తి అరియవోహారేన అత్తనో ధాతిం ఞాతిదాసిం ఆలపతి. **ఛడ్డనీయధమ్మ**న్తి ఛడ్డేతబ్బసభావం. ఇదం వుత్తం హోతి – “భగిని ఏతం సచే బహి ఛడ్డనీయధమ్మం నిస్సట్ఠపరిగ్గహం, ఇధ మే పత్తే ఆకిరాహీ”తి. కిం పన ఏవం వత్తుం లబ్భతి , విఞ్ఞత్తి వా పయుత్తవాచా వా న హోతీతి. న హోతి. కస్మా? నిస్సట్ఠపరిగ్గహత్తా. యఞ్హి ఛడ్డనీయధమ్మం నిస్సట్ఠపరిగ్గహం, యత్థ సామికా అనాలయా హోన్తి, తం సబ్బం “దేథ ఆహరథ ఆకిరథా”తి వత్తుం వట్టతి. తేనేవ హి అయమాయస్మా అగ్గఅరియవంసికో సమానోపి ఏవమాహ.

హత్థానన్తి భిక్ఖాగహణత్థం పత్తం ఉపనామయతో మణిబన్ధతో పభుతి ద్విన్నమ్పి హత్థానం. **పాదాన**న్తి నివాసనన్తతో పట్ఠాయ ద్విన్నమ్పి పాదానం. **సరస్సా**తి సచే తం భగినీతి వాచం నిచ్ఛారయతో సరస్స చ. **నిమిత్తం అగ్గహేసీ**తి హత్థపిట్ఠిఆదీని ఓలోకయమానా – “పుత్తస్స మే రట్ఠపాలస్స వియ సువణ్ణకచ్ఛపపిట్ఠిసదిసా ఇమా హత్థపాదపిట్ఠియో, హరితాలవట్టియో వియ సువట్టితా అఙ్గులియో, మధురో సరో”తి గిహికాలే సల్లక్ఖితపుబ్బం ఆకారం అగ్గహేసి సఞ్జాని సల్లక్ఖేసి. తస్స హాయస్మతో ద్వాదసవస్సాని అరఞ్ఞావాసఞ్చేవ పిణ్డియాలోపభోజనఞ్చ పరిభుఞ్జన్తస్స అఞ్ఞాదిసో సరీరవణ్ణో అహోసి, తేన నం సా ఞాతిదాసీ దిస్వావ న సఞ్జాని, నిమిత్తం పన అగ్గహేసీతి.

300. రట్ఠపాలస్స మాతరం ఏతదవోచాతి థేరస్స అఙ్గపచ్చఙ్గాని సణ్ఠాపేత్వా థఞ్ఞం పాయేత్వా సంవడ్ఢితధాతీపి సమానా పబ్బజిత్వా మహాఖీణాసవభావప్పత్తేన సామిపుత్తేన సద్ధిం – “త్వం ను ఖో, మే భన్తే, పుత్తో రట్ఠపాలో”తిఆదివచనం వత్తుం అవిసహన్తీ వేగేన ఘరం పవిసిత్వా రట్ఠపాలస్స మాతరం ఏతదవోచ. **యగ్ఘే**తి ఆరోచనత్థే నిపాతో. **సచే జే సచ్చ**న్తి ఏత్థ జేతి ఆలపనే నిపాతో. ఏవఞ్హి తస్మిం దేసే దాసిజనం ఆలపన్తి, తస్మా “త్వఞ్హి, భోతి దాసి, సచే సచ్చం భణసీ”తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఉపసఙ్కమీతి కస్మా ఉపసఙ్కమి? మహాకులే ఇత్థియో బహి నిక్ఖమన్తా గరహం పాపుణన్తి, ఇదఞ్చ అచ్చాయికకిచ్చం, సేట్ఠిస్స నం ఆరోచేస్సామీతి చిన్తేతి. తస్మా ఉపసఙ్కమి. **అఞ్ఞతరం కుట్టమూల**న్తి తస్మిం కిర దేసే దానపతీనం ఘరేసు సాలా హోన్తి, ఆసనాని చేత్థ పఞ్ఞత్తాని హోన్తి, ఉపట్ఠాపితం ఉదకకఞ్జియం. తత్థ పబ్బజితా పిణ్డాయ చరిత్వా నిసీదిత్వా భుఞ్జన్తి . సచే ఇచ్ఛన్తి, దానపతీనమ్పి సన్తకం గణ్హన్తి. తస్మా తమ్పి అఞ్ఞతరస్స కులస్స ఈదిసాయ సాలాయ అఞ్ఞతరం కుట్టమూలన్తి వేదితబ్బం. న హి పబ్బజితా కపణమనుస్సా వియ అసారుప్పే ఠానే నిసీదిత్వా భుఞ్జన్తీతి.

అత్థి నామ తాతాతి ఏత్థ **అత్థీ**తి విజ్జమానత్థే, **నామా**తి పుచ్ఛనత్థే మఞ్ఞనత్థే వా నిపాతో. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – అత్థి ను ఖో, తాత రట్ఠపాల, అమ్హాకం ధనం, నను మయం నిద్ధనాతి వత్తబ్బా, యేసం నో త్వం ఈదిసే ఠానే నిసీదిత్వా ఆభిదోసికం కుమ్మాసం పరిభుఞ్జిస్ససి. తథా అత్థి ను ఖో, తాత రట్ఠపాల, అమ్హాకం జీవితం, నను మయం మతాతి వత్తబ్బా, యేసం నో త్వం ఈదిసే ఠానే నిసీదిత్వా ఆభిదోసికం కుమ్మాసం పరిభుఞ్జిస్ససి. తథా అత్థి మఞ్ఞే, తాత రట్ఠపాల, తవ అబ్భన్తరే సాసనం నిస్సాయ పటిలద్ధో సమణగుణో, యం త్వం సుభోజనరససంవడ్ఢితోపి ఇమం జిగుచ్ఛనేయ్యం ఆభిదోసికం కుమ్మాసం అమతమివ నిబ్బికారో పరిభుఞ్జిస్ససీతి. సో పన గహపతి దుక్ఖాభితున్నతాయ ఏతమత్థం పరిపుణ్ణం కత్వా వత్తుమసక్కోన్తో – "అత్థి నామ, తాత రట్ఠపాల, ఆభిదోసికం కుమ్మాసం పరిభుఞ్జిస్ససీ"తి ఏత్తకమేవ అవచ. అక్ఖరచిన్తకా పనేత్థ ఇదం లక్ఖణం వదన్తి – అనోకప్పనామరిసనత్థవసేనేతం అత్థిసద్దే ఉపపదే "పరిభుఞ్జిస్ససీ"తి అనాగతవచనం కతం. తస్సాయమత్థో – "అత్థి నామ...పే.... పరిభుఞ్జిస్ససి, ఇదం పచ్చక్ఖమ్పి అహం న సద్దహామి న మరిసయామీ"తి. ఇదం ఏత్తకం వచనం గహపతి థేరస్స పత్తముఖవట్టియం గహేత్వా ఠితకోవ కథేసి. థేరోపి పితరి పత్తముఖవట్టియం గహేత్వా ఠితేయేవ తం పూతికుమ్మాసం పరిభుఞ్జి సునఖవన్తసదిసం పూతికుక్కుటణ్డమివ భిన్నట్ఠానే పూతికం వాయన్తం. పుథుజ్జనేన కిర తథారూపం కుమ్మాసం పరిభుఞ్జితుం న సక్కా. థేరో పన అరియిద్ధియం ఠత్వా దిబ్బోజం అమతరసం పరిభుఞ్జమానో వియ పరిభుఞ్జిత్వా ధమకరణేన ఉదకం గహేత్వా పత్తఞ్చ ముఖఞ్చ హత్థపాదే చ ధోవిత్వా **కుతో నో గహపతీ**తిఆదిమాహ.

తత్థ **కుతో నో**తి కుతో ను. **నేవ దాన**న్తి దేయ్యధమ్మవసేన నేవ దానం అలత్థమ్హా. **న పచ్చక్ఖాన**న్తి "కిం, తాత రట్ఠపాల, కచ్చి తే ఖమనీయం, కచ్చిసి అప్పకిలమథేన ఆగతో, న తావ తాత గేహం భత్తం సమ్పాదియతీ"తి ఏవం పటిసన్థారవసేన పచ్చక్ఖానమ్పి న అలత్థమ్హా. కస్మా పన థేరో ఏవమాహ? పితు అనుగ్గహేన. ఏవం కిరస్స అహోసి – "యథా ఏస మం వదతి , అఞ్ఞోపి పబ్బజితే ఏవం వదతి మఞ్ఞే. బుద్ధసాసనే చ పత్తన్తరే పదుమం వియ భస్మాఛన్నో అగ్గి వియ ఫేగ్గుపటిచ్ఛన్నో చన్దనసారో వియ సుత్తికాపటిచ్ఛన్నం ముత్తరతనం వియ వలాహకపటిచ్ఛన్నో చన్దిమా వియ మాదిసానం పటిచ్ఛన్నగుణానం భిక్ఖూనం అన్తో నత్థి, తేసుపి న ఏవరూపం వచనం పవత్తేస్సతి, సంవరే ఠస్సతీ"తి అనుగ్గహేన ఏవమాహ.

ఏహి తాతాతి తాత తుయ్హం ఘరం మా హోతు, ఏహి ఘరం గమిస్సామాతి వదతి. **అల**న్తి థేరో ఉక్కట్ఠఏకాసనికతాయ పటిక్ఖిపన్తో ఏవమాహ. **అధివాసేసీ**తి థేరో పన పకతియా ఉక్కట్ఠసపదానచారికో స్వాతనాయభిక్ఖం నామ నాధివాసేతి, మాతు అనుగ్గహేన పన అధివాసేసి. మాతు కిరస్స థేరం అనుస్సరిత్వా మహాసోకో ఉప్పజ్జి, రోదనేనేవ పక్కక్ఖి వియ జాతా, తస్మా థేరో "సచాహం తం అపస్సిత్వా గమిస్సామి, హదయమ్పిస్సా ఫాలేయ్యా"తి అనుగ్గహేన అధివాసేసి. **కారాపేత్వా**తి ఏకం హిరఞ్ఞస్స, ఏకం సువణ్ణస్సాతి ద్వే పుఞ్జే కారాపేత్వా. కీవమహన్తా పన పుఞ్జా అహేసున్తి. యథా ఓరతో ఠితో పురిసో పారతో ఠితం మజ్ఝిమప్పమాణం పురిసం న పస్సతి, ఏవంమహన్తా.

౩౦౧. ఇదం తే తాతాతి కహాపణపుఞ్జఞ్చ సువణ్ణపుఞ్జఞ్చ దస్సేన్తో ఆహ. **మత్తిక**న్తి మాతితో ఆగతం, ఇదం తే మాతామహియా మాతు ఇమం గేహం ఆగచ్ఛన్తియా గన్ధమాలాదీనం అత్థాయ దిన్నం ధనన్తి అత్థో. **అఞ్ఞం పేత్తికం అఞ్ఞం పితామహ**న్తి యం పన తే పితు చ పితామహానఞ్చ సన్తకం, తం అఞ్ఞంయేవ, నిహితఞ్చ పయుత్తఞ్చ అతివియ బహు. ఏత్థ చ "పితామహ"న్తి తద్ధితలోపం కత్వా వుత్తన్తి వేదితబ్బం. "పేతామహ"న్తి వా పాఠో. **సక్కా తతో నిదాన**న్తి ధనహేతు

ధనపచ్చయా. తం తం ధనం రక్ఖన్తస్స చ రాజాదీనం వసేన ధనపరిక్ఖయం పాపుణన్తస్స కస్సచి ఉప్పజ్జమానసోకాదయో సన్ధాయ ఏవమాహ. ఏవం వుత్తే సేట్ఠి గహపతి – “అహం ఇమం ఉప్పబ్బాజేస్సామీతి ఆనేసిం, సో దాని మే ధమ్మకథం కాతుం ఆరద్ధో, అయం న మే వచనం కరిస్సతీ”తి ఉట్ఠాయ గన్త్వా అస్స ఓరోధానం ద్వారం వివరాపేత్వా – “అయం వో సామికో, గచ్ఛథ యం కిఞ్చి కత్వా నం గణ్హితుం వాయమథా”తి ఉయ్యోజేసి. సువయే రితా నాటకిత్థియో నిక్ఖమిత్వా థేరం పరివారయింసు , తాసు ద్వే జేట్ఠకిత్థియో సన్ధాయ **పురాణదుతియికాతి**ఆది వుత్తం. **పచ్చేకం పాదేసు గహేత్వా**తి ఏకేకస్మిం పాదే నం గహేత్వా.

కీదిసా నామ తా అయ్యపుత్త అచ్ఛరాయోతి కస్మా ఏవమాహంసు? తదా కిర సమ్బహులే ఖత్తియకుమారేపి బ్రాహ్మణకుమారేపి సేట్ఠిపుత్తేపి మహాసమ్పత్తియో పహాయ పబ్బజన్తే దిస్వా పబ్బజ్జాగుణం అజానన్తా కథం సముట్ఠాపేన్తి “కస్మా ఏతే పబ్బజన్తీ”తి. అథఞ్ఞే వదన్తి “దేవచ్ఛరాదేవనాటకానం కారణా”తి. సా కథా విత్థారికా అహోసి. తం గహేత్వా సబ్బా ఏవమాహంసు. అథ థేరో పటిక్ఖిపన్తో **న ఖో మయం భగినీ**తిఆదిమాహ. **సముదాచరతీ**తి వోహరతి వదతి. **తత్థేవ ముచ్ఛితా పపతింసూ**తి తం భగినివాదేన సముదాచరన్తం దిస్వా “మయం అజ్జ ఆగమిస్సతి, అజ్జ ఆగమిస్సతీ”తి ద్వాదస వస్సాని బహి న నిక్ఖన్తా, ఏతం నిస్సాయ నో దారకా న లద్ధా, యేసం ఆనుభావేన జీవేయ్యామ, ఇతో చమ్హా పరిహీనా అఞ్ఞతో చ. అయం లోకో నామ అత్తనోవ చిన్తేసి, తస్మా తాపి “ఇదాని మయం అనాథా జాతా”తి అత్తనోవ చిన్తయమానా – “అనత్థికో దాని అమ్హేహి అయం, సో అమ్హే పజాపతియో సమానా అత్తనా సద్ధిం ఏకమాతుకుచ్ఛియా సయితదారికా వియ మఞ్ఞతీ”తి సముప్పన్నబలవసోకా హుత్వా తస్మింయేవ పదేసే ముచ్ఛితా పపతింసు, పతితాతి అత్థో.

మా నో విహేఠేథాతి మా అమ్హే ధనం దస్సేత్వా మాతుగామే చ ఉయ్యోజేత్వా విహేఠయిత్థ, విహేసా హేసా పబ్బజితానన్తి. కస్మా ఏవమాహ? మాతాపితూనం అనుగ్గహేన. సో కిర సేట్ఠి – “పబ్బజితలిఙ్గం నామ కిలిట్ఠం, పబ్బజ్జావేసం హారేత్వా న్హాయిత్వా తయో జనా ఏకతో భుఞ్జిస్సామా”తి మఞ్ఞమానో థేరస్స భిక్ఖం న దేతి. థేరో – “మాదిసస్స ఖీణాసవస్స ఆహారన్తరాయం కత్వా ఏతే బహుం అపుఞ్ఞం పసవేయ్యు”న్తి తేసం అనుగ్గహేన ఏవమాహ.

౩౦౨. గాథా అభాసీతి గాథాయో అభాసి. తత్థ **పస్సా**తి సన్తికే ఠితజనం సన్ధాయ వదతి. **చిత్తన్తి** చిత్తవిచిత్తం. **బిమ్బన్తి** అత్తభావం. **అరుకాయన్తి** నవన్నం వణముఖానం వసేన వణకాయం. **సముస్సితన్తి** తీణి అట్ఠిసతాని నవహి న్హారుసతేహి బన్ధిత్వా నవహి మంసపేసిసతేహి లిమ్పిత్వా సమన్తతో ఉస్సితం. **ఆతురన్తి** జరాతురతాయ రోగాతురతాయ కిలేసాతురతాయ చ నిచ్చాతురం. **బహుసఙ్కప్పన్తి** పరేసం ఉప్పన్నపత్థనాసఙ్కప్పేహి బహుసఙ్కప్పం . ఇత్థీనఞ్హి కాయే పురిసానం సఙ్కప్పా ఉప్పజ్జన్తి, తేసం కాయే ఇత్థీనం. సుసానే ఛడ్డితకళేవరభూతమ్పి చేతం కాకకులలాదయో పత్థయన్తియేవాతి బహుసఙ్కప్పో నామ హోతి. **యస్స నత్థి ధువం ఠితీ**తి యస్స కాయస్స మాయామరీచిఫేణపిణ్డ ఉదకపుప్ఫుళాదీనం వియ ఏకంసేనేవ ఠితి నామ నత్థి, భిజ్జనధమ్మతావ నియతా.

తచేన ఓనద్ధన్తి అల్లమనుస్సచమ్మేన ఓనద్ధం. **సహ వత్థేభి సోభతీ**తి గన్ధాదీహి మణికుణ్డలేహి చ చిత్తకతమ్పి రూపం వత్థేహి సహేవ సోభతి, వినా వత్థేహి జేగుచ్ఛం హోతి అనోలోకనక్ఖమం.

అలత్తకకతాతి అలత్తకేన రఞ్జితా. **చుణ్ణకమక్ఖితన్తి** సాసపకక్కేన ముఖపీళకాదీని నీహరిత్వా లోణమత్తికాయ దుట్ఠలోహితం విలియాపేత్వా తిలపిట్ఠేన లోహితం పసాదేత్వా హలిద్దియా వణ్ణం సమ్పాదేత్వా చుణ్ణకగణ్డికాయ ముఖం

పహరన్తి, తేనేస అతివియ విరోచతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

అట్ఠాపదకతాతి రసోదకేన మక్ఖిత్వా నలాటపరియన్తే ఆవత్తనపరివత్తే కత్వా అట్ఠపదకరచనాయ రచితా. **అఞ్జనీ**తి అఞ్జననాళికా.

ఓదహీతి ఠపేసి. **పాసన్తి** వాకరాజాలం. **నాసదా**తి న ఘట్టయి. **నివాపన్తి** నివాపసుత్తే వుత్తనివాపతిణసదిసభోజనం. **కన్దన్తే**తి విరవమానే పరిదేవమానే. ఇమాయ హి గాథాయ థేరో మాతాపితరో మిగలుద్దకే వియ కత్వా దస్సేసి, అవసేసఞాతకే మిగలుద్దకపరిసం వియ, హిరఞ్ఞసువణ్ణం వాకరాజాలం వియ, అత్తనా భుత్తభోజనం నివాపతిణం వియ, అత్తానం మహామిగం వియ కత్వా దస్సేసి. యథా హి మహామిగో యావదత్థం నివాపతిణం ఖాదిత్వా పానీయం పివిత్వా గీవం ఉక్ఖిపిత్వా దిసం ఓలోకేత్వా "ఇమం నామ ఠానం గతస్స సోత్థి భవిస్సతీ"తి మిగలుద్దకానం పరిదేవన్తానంయేవ వాకరం అఘట్టయమానోవ ఉప్పతిత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా ఘనచ్ఛాయస్స ఛత్తస్స వియ గుమ్బస్స హేట్ఠా మన్దమన్దేన వాతేన బీజయమానో ఆగతమగ్గం ఓలోకేన్తో తిట్ఠతి, ఏవమేవ థేరో ఇమా గాథా భాసిత్వా ఆకాసేనేవ గన్త్వా మిగచీరే పచ్చుపట్ఠాసి.

కస్మా పన థేరో ఆకాసేన గతోతి. పితా కిరస్స సేట్ఠి సత్తసు ద్వారకోట్ఠకేసు అగ్గళం దాపేత్వా మల్లే ఆణాపేసి – "సచే నిక్ఖమిత్వా గచ్ఛతి , హత్థపాదేసు నం గహేత్వా కాసాయాని హరిత్వా గిహివేసం గణ్హాపేథా"తి. తస్మా థేరో – "ఏతే మాదిసం మహాఖీణాసవం హత్థే వా పాదే వా గహేత్వా అపుఞ్ఞం పసవేయ్యుం, తం నేసం మా అహోసీ"తి చిన్తేత్వా ఆకాసేన అగమాసి. పరసముద్దవాసిత్థేరానం పన – "ఠితకోవ ఇమా గాథా భాసిత్వా వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా రఞ్ఞో కోరబ్యస్స మిగచీరే పచ్చుపట్ఠాసీ"తి అయం వాచనామగ్గోయేవ.

౩౦౩. **మిగవో**తి తస్స ఉయ్యానపాలస్స నామం. **సోధేన్తో**తి ఉయ్యానమగ్గం సమం కారేత్వా అన్తోఉయ్యానే తచ్ఛితబ్బయుత్తట్ఠానాని తచ్ఛాపేన్తో సమ్మజ్జితబ్బయుత్తాని ఠానాని సమ్మజ్జాపేన్తో వాలుకాఓకిరణ-పుప్ఫవికిరణ-పుణ్ణఘటట్ఠపన-కదలిక్ఖన్ధఠపనాదీని చ కరోన్తోతి అత్థో. **యేన రాజా కోరబ్యో తేనుపసఙ్కమీ**తి అమ్హాకం రాజా సదా ఇమస్స కులపుత్తస్స వణ్ణం కథేసి, పస్సితుకామో ఏతం, ఆగతభావం పనస్స న జానాతి, మహా ఖో పనాయం పణ్ణాకారో, గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేస్సామీతి చిన్తేత్వా యేన రాజా కోరబ్యో తేనుపసఙ్కమి.

కిత్తయమానో అహోసీతి సో కిర రాజా థేరం అనుస్సరిత్వా బలమజ్ఝేపి నాటకమజ్ఝేపి – "దుక్కరం కతం కులపుత్తేన తావ మహన్తం సమ్పత్తిం పహాయ పబ్బజిత్వా పునినివత్తిత్వా అనపలోకేన్తేనా"తి గుణం కథేసి, తం గహేత్వా అయం ఏవమాహ. **విస్సజ్జేథా**తి **వత్వా**తి ఓరోధమహామత్తబలకాయాదీసు యస్స యం అనుచ్ఛవికం, తస్స తం దాపేత్వాతి అత్థో. **ఉస్సటాయ ఉస్సటాయా**తి ఉస్సితాయ ఉస్సితాయ, మహామత్తమహారట్ఠికాదీనం వసేన ఉగ్గతుగ్గతమేవ పరిసం గహేత్వా ఉపసఙ్కమీతి అత్థో. **ఇధ భవం రట్ఠపాలో హత్థత్థరే నిసీదతూ**తి హత్థత్థరో తనుకో బహలపుప్ఫాదిగుణం కత్వా అత్థతో అభిలక్ఖితో హోతి, తాదిసే అనాపుచ్ఛిత్వా నిసీదితుం న యుత్తన్తి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ.

౩౦౪. **పారిజుఞ్ఞానీ**తి పారిజుఞ్ఞభావా పరిక్ఖయా. **జిణ్ణో**తి జరాజిణ్ణో. **వుడ్ఢో**తి వయోవుడ్ఢో. **మహల్లకో**తి జాతిమహల్లకో. **అద్ధగతో**తి అద్ధానం అతిక్కన్తో. **వయోఅనుప్పత్తో**తి పచ్ఛిమవయం అనుప్పత్తో. **పబ్బజతీ**తి ధురవిహారం గన్త్వా భిక్ఖూ వన్దిత్వా, – "భన్తే, మయా దహరకాలే బహుం కుసలం కతం, ఇదాని మహల్లకోమ్హి, మహల్లకస్స చేసా పబ్బజ్జా నామ,

చేతియఙ్గణం సమ్మజ్జిత్వా అప్పహరితం కత్వా జీవిస్సామి, పబ్బాజేథ మం, భన్తే,”తి కారుఞ్ఞం ఉప్పాదేన్తో యాచతి, థేరా అనుకమ్పాయ పబ్బాజేన్తి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. దుతియవారేపి ఏసేవ నయో.

అప్పాబాధోతి అరోగో. **అప్పాతఙ్కోతి** నిద్దుక్ఖో. **సమవేపాకినియాతి** సమవిపాచనియా. **గహణియాతి** కమ్మజతేజోధాతుయా. తత్థ యస్స భుత్తభుత్తో ఆహారో జీరతి, యస్స వా పన పుటభత్తం వియ తథేవ తిట్ఠతి, ఉభోపేతే న సమవేపాకినియా గహణియా సమన్నాగతా. యస్స పన భుత్తకాలే భత్తచ్ఛన్దో ఉప్పజ్జతేవ, అయం సమవేపాకినియా సమన్నాగతో. **నాతిసీతాయ నచ్చుణ్హాయాతి** తేనేవ కారణేన నాతిసీతాయ నచ్చుణ్హాయ. **అనుపుబ్బేనాతి** రాజానో వా హరన్తీతిఆదినా అనుక్కమేన. దుతియవారే రాజభయచోరభయఛాతకభయాదినా అనుక్కమేన.

౩౦౫. **ధమ్ముద్దేసా ఉద్దిట్ఠాతి** ధమ్మనిద్దేసా ఉద్దిట్ఠా. **ఉపనియ్యతీతి** జరామరణసన్తికం గచ్ఛతి, ఆయుక్ఖయేన వా తత్థ నియ్యతి. **అద్ధువోతి** ధువట్ఠానవిరహితో. **అతాణోతి** తాయితుం సమత్థేన విరహితో. **అనభిస్సరోతి** అసరణో అభిసరిత్వా అభిగన్త్వా అస్సాసేతుం సమత్థేన విరహితో. **అస్సకోతి** నిస్సకో సకభణ్డవిరహితో. **సబ్బం పహాయ గమనీయన్తి** సకభణ్డన్తి సల్లక్ఖితం సబ్బం పహాయ లోకేన గన్తబ్బం. **తణ్హాదాసోతి** తణ్హాయ దాసో.

౩౦౬. **హత్థిస్మిన్తి** హత్థిసిప్పే. **కతావీతి** కతకరణీయో, సిక్ఖితసిక్ఖో పగుణసిప్పోతి అత్థో. ఏస నయో సబ్బత్థ. **ఊరుబలీతి** ఊరుబలసమ్పన్నో. యస్స హి ఫలకఞ్చ ఆవుధఞ్చ గహేత్వా పరసేనం పవిసిత్వా అభిన్నం భిన్దతో భిన్నం సన్ధారయతో పరహత్థగతం రజ్జం ఆహరితుం ఊరుబలం అత్థి, అయం ఊరుబలీ నామ. **బాహుబలీతి** బాహుబలసమ్పన్నో. సేసం పురిమసదిసమేవ. **అలమత్తోతి** సమత్థఅత్తభావో.

పరియోధాయ వత్తిస్సన్తీతి ఉప్పన్నం ఉపద్దవం ఓధాయ అవత్థరిత్వా వత్తిస్సన్తీతి సల్లక్ఖేత్వా గహితా.

సంవిజ్జతి ఖో, భో రట్ఠపాల, ఇమస్మిం రాజకులే పహూతం హిరఞ్ఞసువణ్ణన్తి ఇదం సో రాజా ఉపరి ధమ్ముద్దేసస్స కారణం ఆహరన్తో ఆహ.

అథాపరం ఏతదవోచాతి ఏతం “పస్సామి లోకే”తిఆదినా నయేన చతున్నం ధమ్ముద్దేసానం అనుగీతిం అవోచ.

౩౦౭. తత్థ **భియ్యోవ కామే అభిపత్థయన్తీతి** ఏకం లభిత్వా ద్వే పత్థయన్తి, ద్వే లభిత్వా చత్తారోతి ఏవం ఉత్తరుత్తరి వత్థుకామకిలేసకామే పత్థయన్తియేవ.

పసయ్హాతి సపత్తగణం అభిభవిత్వా. **ససాగరన్తన్తి** సద్ధిం సాగరన్తేన. **ఓరం సముద్దస్సాతి** యం సముద్దస్స ఓరతో సకరట్ఠం, తేన అతిత్తరూపోతి అత్థో. **న హత్థీతి** న హి అత్థి.

అహో వతా నోతి అహో వత ను, అయమేవ వా పాఠో. **అమరాతి చాహూతి** అమరం ఇతి చ ఆహు. ఇదం వుత్తం హోతి – యం మతం ఞాతీ పరివారేత్వా కన్దన్తి, తం – “అహో వత అమ్హాకం భాతా మతో, పుత్తో మతో”తిఆదీనిపి వదన్తి.

ఫుసన్తి ఫస్సన్తి మరణఫస్సం ఫుసన్తి. **తథేవ ఫుట్ఠోతి** యథా బాలో, ధీరోపి తథేవ మరణఫస్సేన ఫుట్ఠో, అఫుట్ఠో నామ నత్థి, అయం పన విసేసో. **బాలో చ బాల్యా వధితోవ సేతీతి** బాలో బాలభావేన మరణఫస్సం ఆగమ్మ వధితోవ సేతి

అభిహతోవ సయతి. అకతం వత మే కల్యాణన్తిఆదివిప్పటిసారవసేన చలతి వేధతి విప్ఫన్దతి. **ధీరో చ న వేధతీ**తి ధీరో సుగతినిమిత్తం పస్సన్తో న వేధతి న చలతి.

యాయ వోసానం ఇధాధిగచ్ఛతీతి యాయ పఞ్ఞాయ ఇమస్మిం లోకే సబ్బకిచ్చవోసానం అరహత్తం అధిగచ్ఛతి, సావ ధనతో ఉత్తమతరా. **అబ్యోసితత్తా**తి అపరియోసితత్తా, అరహత్తపత్తియా, అభావేనాతి అత్థో. **భవాభవేసూ**తి హీనప్పణీతేసు భవేసు.

ఉపేతి గబ్భఞ్చ పరఞ్చ లోకన్తి తేసు పాపం కరోన్తేసు యో కోచి సత్తో పరమ్పరాయ సంసారం ఆపజ్జిత్వా గబ్భఞ్చ పరఞ్చ లోకం ఉపేతి. **తస్సప్పపఞ్ఞో**తి తస్స తాదిసస్స అప్పపఞ్ఞస్స అఞ్ఞో అప్పపఞ్ఞో అభిసద్దహన్తో.

సకమ్మునా హఞ్ఞతీతి అత్తనా కతకమ్మవసేన "కసాహిపి తాలేతీ"తిఆదీహి కమ్మకారణాహి హఞ్ఞతి. **పేచ్చ పరమ్హి లోకే**తి ఇతో గన్త్వా పరమ్హి అపాయలోకే.

విరూపరూపేనాతి వివిధరూపేన, నానాసభావేనాతి అత్థో. **కామగుణేసూ**తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికేసు సబ్బకామగుణేసు ఆదీనవం దిస్వా. **దహరా**తి అన్తమసో కలలమత్తభావం ఉపాదాయ తరుణా. **వుడ్ఢా**తి వస్ససతాతిక్కన్తా. **అపణ్ణకం సామఞ్ఞమేవ సేయ్యో**తి అవిరుద్ధం అద్వజ్ఝగామిం ఏకన్తనియ్యానికం సామఞ్ఞమేవ "సేయ్యో, ఉత్తరితరఞ్చ పణీతతరఞ్చా"తి ఉపధారేత్వా పబ్బజితోస్మి మహారాజాతి. తస్మా యం త్వం వదసి – "కిం దిస్వా వా సుత్వా వా"తి, ఇదం దిస్వా చ సుత్వా చ పబ్బజితోస్మీతి మం ధారేహీతి దేసనం నిట్ఠాపేసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

రట్ఠపాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మఘదేవసుత్తవణ్ణనా

౩౦౮. ఏవం మే సుతన్తి మఘదేవసుత్తం. తత్థ **మఘదేవఅమ్బవనే**తి పుబ్బే మఘదేవో నామ రాజా తం అమ్బవనం రోపేసి. తేసు రుక్ఖేసు పలుజ్జమానేసు అపరభాగే అఞ్ఞోపి రాజానో రోపేసుంయేవ. తం పన పఠమవోహారవసేన మఘదేవమ్బవనన్త్వేవ సఙ్ఖం గతం. **సితం పాత్వాకాసీ**తి సాయన్హసమయే విహారచారికం చరమానో రమణీయం భూమిభాగం దిస్వా – "వసితపుబ్బం ను ఖో మే ఇమస్మిం ఓకాసే"తి ఆవజ్జన్తో – "పుబ్బే అహం మఘదేవో నామ రాజా హుత్వా ఇమం అమ్బవనం రోపేసిం, ఏత్థేవ పబ్బజిత్వా చత్తారో బ్రహ్మవిహారే భావేత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తిం. తం ఖో పనేతం కారణం భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అపాకటం, పాకటం కరిస్సామీ"తి అగ్గగ్గదన్తే దస్సేన్తో సితం పాతు అకాసి.

ధమ్మో అస్స అత్థీతి **ధమ్మికో**. ధమ్మేన రాజా జాతోతి **ధమ్మరాజా. ధమ్మే ఠితో**తి దసకుసలకమ్మపథధమ్మే ఠితో. **ధమ్మం చరతీ**తి సమం చరతి . తత్ర **బ్రాహ్మణగహపతికేసూ**తి యోపి సో పుబ్బరాజూహి బ్రాహ్మణానం దిన్నపరిహారో, తం అహాపేత్వా పకతినియామేనేవ అదాసి, తథా గహపతికానం. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **పక్ఖస్సా**తి ఇమినా పాటిహారికపక్ఖోపి సఙ్గహితో. అట్ఠమీఉపోసథస్స హి పచ్చుగ్గమనానుగ్గమనవసేన సత్తమియఞ్చ నవమియఞ్చ, చాతుద్దసపన్నరసానం

పచ్చుగ్గమనానుగ్గమనవసేన తేరసియఞ్చ పాటిపదే చాతి ఇమే దివసా **పాటిహారికపక్ఖాతి** వేదితబ్బా. తేసుపి ఉపోసథం ఉపవసి.

३०८. దేవదూతాతి దేవోతి మచ్చు, తస్స దూతాతి దేవదూతా. సిరస్మిఞ్హి పలితేసు పాతుభూతేసు మచ్చురాజస్స సన్తికే ఠితో వియ హోతి, తస్మా పలితాని మచ్చుదేవస్స దూతాతి వుచ్చన్తి. దేవా వియ దూతాతిపి దేవదూతా. యథా హి అలఙ్కతపటియత్తాయ దేవతాయ ఆకాసే ఠత్వా "అసుకదివసే మరిస్సతీ"తి వుత్తే తం తథేవ హోతి, ఏవం సిరస్మిం పలితేసు పాతుభూతేసు దేవతాబ్యాకరణసదిసమేవ హోతి. తస్మా పలితాని దేవసదిసా దూతాతి వుచ్చన్తి. విసుద్ధిదేవానం దూతాతిపి **దేవదూతా**. సబ్బబోధిసత్తా హి జిణ్ణబ్యాధితమతపబ్బజితే దిస్వావ సంవేగమాపజ్జిత్వా నిక్ఖమ్మ పబ్బజన్తి. యథాహ –

"జిణ్ణఞ్చ దిస్వా దుఖితఞ్చ బ్యాధితం,
మతఞ్చ దిస్వా గతమాయుసఙ్ఖయం;
కాసాయవత్థం పబ్బజితఞ్చ దిస్వా,
తస్మా అహం పబ్బజితోమ్హి రాజా"తి.

ఇమినా పరియాయేన పలితాని విసుద్ధిదేవానం దూతత్తా దేవదూతాతి వుచ్చన్తి.

కప్పకస్స గామవరం దత్వాతి సతసహస్సుట్ఠానకం జేట్ఠకగామం దత్వా. కస్మా అదాసి? సంవిగ్గమానసత్తా. తస్స హి అఞ్ఞలిస్మిం ఠపితాని పలితాని దిస్వావ సంవేగో ఉప్పజ్జతి. అఞ్ఞాని చతురాసీతివస్ససహస్సాని ఆయు అత్థి, ఏవం సన్తేపి మచ్చురాజస్స సన్తికే ఠితం వియ అత్తానం మఞ్ఞమానో సంవిగ్గో పబ్బజ్జం రోచేతి. తేన వుత్తం –

"సిరే దిస్వాన పలితం, మఘదేవో దిసమ్పతి;
సంవేగం అలభీ ధీరో, పబ్బజ్జం సమరోచయీ"తి.

అపరమ్పి వుత్తం –

"ఉత్తమఙ్గరుహా మయ్హం, ఇమే జాతా వయోహరా;
పాతుభూతా దేవదూతా, పబ్బజ్జాసమయో మమా"తి.

పురిసయుగేతి వంససమ్భవే పురిసే. **కేసమస్సుం ఓహారేత్వాతి** తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజన్తాపి హి పఠమం కేసమస్సుం ఓహారేత్వా పబ్బజన్తి, తతో పట్ఠాయ వడ్ఢితే కేసే బన్ధిత్వా జటాకలాపధరా హుత్వా విచరన్తి. బోధిసత్తోపి తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజి. పబ్బజితో పన అనేసనం అననుయుఞ్జిత్వా రాజగేహతో ఆహటభిక్ఖాయ యాపేన్తో బ్రహ్మవిహారం భావేసి. తస్మా సో **మేత్తాసహగతేనాతిఆది** వుత్తం.

కుమారకీళితం కీళీతి అజ్కేన అఙ్కం పరిహరియమానో కీళి. మాలాకలాపం వియ హి నం ఉక్ఖిపిత్వావ విచరింసు. **రఞ్ఞో మఘదేవస్స పుత్తో…పే… పబ్బజీతి** ఇమస్స పబ్బజితదివసే పఞ్చ మఙ్గలాని అహేసుం. మఘదేవరఞ్ఞో మతకభత్తం, తస్స రఞ్ఞో పబ్బజితమఙ్గలం, తస్స పుత్తస్స ఛత్తుస్సాపనమఙ్గలం, తస్స పుత్తస్స ఉపరజ్జమఙ్గలం, తస్స పుత్తస్స నామకరణమఙ్గలన్తి ఏకస్మింయేవ సమయే పఞ్చ మఙ్గలాని అహేసుం, సకలజమ్బుదీపతలే ఉన్నఙ్గలమహోసి.

౩౧౧. పుత్తపపుత్తకాతి పుత్తా చ పుత్తపుత్తా చాతి ఏవం పవత్తా తస్స పరమ్పరా. **పచ్ఛిమకో అహోసీతి** పబ్బజ్జాపచ్ఛిమకో అహోసి. బోధిసత్తో కిర బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తో – ‘‘పవత్తతి ను ఖో తం మయా మనుస్సలోకే నిహతం కల్యాణవత్త’’న్తి ఆవజ్జన్తో అద్దస – ‘‘ఏత్తకం అద్ధానం పవత్తతి, ఇదాని న పవత్తిస్సతీ’’తి. న ఖో పనాహం మయ్హం పవేణియా ఉచ్ఛిజ్జితుం దస్సామీతి అత్తనో వంసే జాతరఞ్ఞోయేవ అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గహేత్వా అత్తనో వంసస్స నేమిం ఘటేన్తో వియ నిబ్బత్తో, తేనేవస్స నిమీతి నామం అహోసి. ఇతి సో పబ్బజితరాజూనం సబ్బపచ్ఛిమకో హుత్వా పబ్బజితోతి పబ్బజ్జాపచ్ఛిమకో అహోసి. గుణేహి పన అతిరేకతరో. తస్స హి సబ్బరాజూహి అతిరేకతరా ద్వే గుణా అహేసుం . చతూసు ద్వారేసు సతసహస్సం సతసహస్సం విస్సజ్జేత్వా దేవసికం దానం అదాసి, అనుపోసథికస్స చ దస్సనం నివారేసి. అనుపోసథికేసు హి రాజానం పస్సిస్సామాతి గతేసు దోవారికో పుచ్ఛతి ‘‘తుమ్హే ఉపోసథికా నో వా’’తి. యే అనుపోసథికా హోన్తి, తే నివారేతి ‘‘అనుపోసథికానం రాజా దస్సనం న దేతీ’’తి. ‘‘మయం జనపదవాసినో కాలే భోజనం కుహిం లభిస్సామా’’తిపి తత్థ వచనోకాసో నత్థి. చతూసు హి ద్వారేసు రాజఙ్గణే చ అనేకాని భత్తచాటిసహస్సాని పటియత్తానేవ హోన్తి. తస్మా మహాజనో ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానే మస్సుం కారేత్వా న్హాయిత్వా వత్థాని పరివత్తేత్వా యథారుచితం భోజనం భుఞ్జిత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ రఞ్ఞో గేహద్వారం గచ్ఛతి. దోవారికేన ‘‘ఉపోసథికా తుమ్హే’’తి పుచ్ఛితపుచ్ఛితా ‘‘ఆమ ఆమా’’తి వదన్తి. తేన హి ఆగచ్ఛథాతి పవేసేత్వా రఞ్ఞో దస్సేతి. ఇతి ఇమేహి ద్వీహి గుణేహి అతిరేకతరో అహోసి.

౩౧౨. దేవానం తావతింసానన్తి తావతింసభవనే నిబ్బత్తదేవానం. తే కిర దేవా విదేహరట్ఠే మిథిలనగరవాసినో రఞ్ఞో ఓవాదే ఠత్వా పఞ్చ సీలాని రక్ఖిత్వా ఉపోసథకమ్మం కత్వా తత్థ నిబ్బత్తా రఞ్ఞో గుణకథం కథేన్తి. తే సన్ధాయ వుత్తం ‘‘దేవానం తావతింసాన’’న్తి.

నిసిన్నో హోతీతి పాసాదవరస్స ఉపరిగతో దానఞ్చ సీలఞ్చ ఉపపరిక్ఖమానో నిసిన్నో హోతి. ఏవం కిరస్స అహోసి – ‘‘దానం ను ఖో మహన్తం ఉదాహు సీలం, యది దానం మహన్తం, అజ్ఝోత్థరిత్వా దానమేవ దస్సామి. అథ సీలం, సీలమేవ పూరిస్సామీ’’తి. తస్స ‘‘ఇదం మహన్తం ఇదం మహన్త’’న్తి నిచ్ఛితుం అసక్కోన్తస్సేవ సక్కో గన్త్వా పురతో పాతురహోసి. తేన వుత్తం **అథ ఖో, ఆనన్ద,...పే.... సమ్ముఖే పాతురహోసీతి**. ఏవం కిరస్స అహోసి – ‘‘రఞ్ఞో కఙ్ఖా ఉప్పన్నా, తస్స కఙ్ఖచ్ఛేదనత్థం పఞ్హఞ్చ కథేస్సామి, ఇధాగమనత్థాయ పటిఞ్ఞఞ్చ గణ్హిస్సామీ’’తి . తస్మా గన్త్వా సమ్ముఖే పాతురహోసి. రాజా అదిట్ఠపుబ్బం రూపం దిస్వా భీతో అహోసి లోమహట్ఠజాతో. అథ నం సక్కో – ‘‘మా భాయి, మహారాజ, విస్సత్థో పఞ్హం పుచ్ఛ, కఙ్ఖం తే పటివినోదేస్సామీ’’తి ఆహ.

రాజా –

‘‘పుచ్ఛామి తం మహారాజ, సబ్బభూతానమిస్సర;
దానం వా బ్రహ్మచరియం వా, కతమం సు మహప్ఫల’’న్తి. –

పఞ్హం పుచ్ఛి. సక్కో – ‘‘దానం నామ కిం, సీలమేవ గుణవిసిట్ఠతాయ మహన్తం. అహఞ్హి పుబ్బే, మహారాజ, దసవస్ససహస్సాని దసన్నం జటిలసహస్సానం దానం దత్వా పేత్తివిసయతో న ముత్తో, సీలవన్తా పన మయ్హం దానం భుఞ్జిత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తా’’తి వత్వా ఇమా గాథా అవోచ –

“హీనేన బ్రహ్మచరియేన, ఖత్తియే ఉపపజ్జతి;
మజ్ఝిమేన చ దేవత్తం, ఉత్తమేన విసుజ్ఝతి.

న హేతే సులభా కాయా, యాచయోగేన కేనచి;
యే కాయే ఉపపజ్జన్తి, అనాగారా తపస్సినో”తి. (జా॰ ౨.౨౨.౪౨౯-౪౩౦);

ఏవం రఞ్ఞో కథం వినోదేత్వా దేవలోకగమనాయ పటిఞ్ఞాగహణత్థం **లాభా తే మహారాజా**తిఆదిమాహ. తత్థ **అవికమ్పమానో**తి అభాయమానో. **అధివాసేసీ**తి అహం మహాజనం కుసలం సమాదపేమి, పుఞ్ఞవన్తానం పన వసనట్ఠానం దిస్వా ఆగతేన మనుస్సపథే సుఖం కథేతుం హోతీతి అధివాసేసి.

౩౧౩. ఏవం భద్దన్తవాతి ఏవం హోతు భద్దకం తవ వచనన్తి వత్వా. **యోజేత్వా**తి ఏకస్మింయేవ యుగే సహస్సఅస్సాజానీయే యోజేత్వా. తేసం పన పాటియేక్కం యోజనకిచ్చం నత్థి, మనం ఆగమ్మ యుత్తాయేవ హోన్తి. సో పన దిబ్బరథో దియడ్ఢయోజనసతికో హోతి, నద్ధితో పట్ఠాయ రథసీసం పఞ్ఞాసయోజనాని, అక్ఖబన్ధో పణ్ణాసయోజనాని, అక్ఖబన్ధతో పట్ఠాయ పచ్ఛాభాగో పణ్ణాసయోజనాని, సబ్బో సత్తవణ్ణరతనమయో. దేవలోకో నామ ఉద్ధం, మనుస్సలోకో అధో, తస్మా హేట్ఠాముఖం రథం పేసేసీతి న సల్లక్ఖేతబ్బం. యథా పన పకతిమగ్గం పేసేతి, ఏవమేవ మనుస్సానం సాయమాసభత్తే నిట్ఠితే చన్దేన సద్ధిం యుగనద్ధం కత్వా పేసేసి, యమకచన్దా ఉట్ఠితా వియ అహేసుం. మహాజనో దిస్వా “యమకచన్దా ఉగ్గతా”తి ఆహ. ఆగచ్ఛన్తే ఆగచ్ఛన్తే న యమకచన్దా, ఏకం విమానం, న విమానం, ఏకో రథోతి. రథోపి ఆగచ్ఛన్తో ఆగచ్ఛన్తో పకతిరథప్పమాణోవ, అస్సాపి పకతిఅస్సప్పమాణావ అహేసుం. ఏవం రథం ఆహరిత్వా రఞ్ఞో పాసాదం పదక్ఖిణం కత్వా పాచీనసీహపఞ్జరట్ఠానే రథం నివత్తేత్వా ఆగతమగ్గాభిముఖం కత్వా సీహపఞ్జరే ఠత్వావ ఆరోహనసజ్జం ఠపేసి.

అభిరుహ మహారాజాతి రాజా – “దిబ్బయానం మే లద్ధ”న్తి న తావదేవ అభిరుహి, నాగరానం పన ఓవాదం అదాసి “పస్సథ తాతా, యం మే సక్కేన దేవరఞ్ఞా దిబ్బరథో పేసితో, సో చ ఖో న జాతిగోత్తం వా కులప్పదేసం వా పటిచ్చ పేసితో, మయ్హం పన సీలాచారగుణే పసీదిత్వా పేసితో. సచే తుమ్హేపి సీలం రక్ఖిస్సథ, తుమ్హాకమ్పి పేసేస్సతి, ఏవం రక్ఖితుం యుత్తం నామేతం సీలం. నాహం దేవలోకం గన్త్వా చిరాయిస్సామి, అప్పమత్తా హోథా”తి మహాజనం ఓవదిత్వా పఞ్చసు సీలేసు పతిట్ఠాపేత్వా రథం అభిరుహి. తతో మాతలి సఙ్గాహకో “అహమ్పి మహారాజస్స మమానుచ్ఛవికం కరిస్సామీ”తి ఆకాసమ్హి ద్వే మగ్గే దస్సేత్వా **అపిచ మహారాజా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **కతమేనా**తి, మహారాజ, ఇమేసు మగ్గేసు ఏకో నిరయం గచ్ఛతి, ఏకో దేవలోకం, తేసు తం కతమేన నేమి. **యేనా**తి యేన మగ్గేన గన్త్వా యత్థ పాపకమ్మన్తా పాపకానం కమ్మానం విపాకం పటిసంవేదియన్తి, తం ఠానం సక్కా హోతి పస్సితున్తి అత్థో. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. జాతకేపి –

“కేన తం నేమి మగ్గేన, రాజసేట్ఠ దిసమ్పతి;
యేన వా పాపకమ్మన్తా, పుఞ్ఞకమ్మా చ యే నరా”తి. (జా॰ ౨.౨౨.౪౨౧) –

గాథాయ అయమేవత్థో. తేనేవాహ –

“నిరయే తావ పస్సామి, ఆవాసే పాపకమ్మినం;

ఠానాని లుద్దకమ్మానం, దుస్సీలానఞ్చ యా గతీ”తి. (జా॰ ౨.౨౨.౪౨౧);

ఉభయేనేవ మం మాతలి నేహీతి మాతలి ద్వీహి మగ్గేహి మం నేహి, అహం నిరయం పస్సితుకామో దేవలోకమ్పీతి. పఠమం కతమేన నేమీతి. పఠమం నిరయమగ్గేన నేహీతి. తతో మాతలి అత్తనో ఆనుభావేన రాజానం పఞ్చదస మహానిరయే దస్సేసి. విత్థారకథా పనేత్థ –

“దస్సేసి మాతలి రఞ్ఞో, దుగ్గం వేతరణిం నదిం;

కుథితం ఖారసంయుత్తం, తత్తం అగ్గిసిఖూపమ”న్తి. (జా॰ ౨.౨౨.౪౨౨) –

జాతకే వుత్తనయేన వేదితబ్బా. నిరయం దస్సేత్వా రథం నివత్తేత్వా దేవలోకాభిముఖం గన్త్వా బీరణీదేవధీతాయ సోణదిన్నదేవపుత్తస్స గణదేవపుత్తానఞ్చ విమానాని దస్సేన్తో దేవలోకం నేసి. తత్రాపి విత్థారకథా –

“యది తే సుతా బీరణీ జీవలోకే,

ఆమాయదాసీ అహు బ్రాహ్మణస్స;

సా పత్తకాలే అతిథిం విదిత్వా,

మాతావ పుత్తం సకిమాభినన్దీ;

సంయమా సంవిభాగా చ,

సా విమానస్మి మోదతీ”తి. (జా॰ ౨.౨౨.౫౦౬) –

జాతకే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

ఏవం గచ్ఛతో పన తస్స రథనేమి వట్టియా చిత్తకూటద్వారకోట్ఠకస్స ఉమ్మారే పహతమత్తేవ దేవనగరే కోలాహలం అహోసి. సక్కం దేవరాజానం ఏకకంయేవ ఓహాయ దేవసఙ్ఘో మహాసత్తం పచ్చుగ్గమనమకాసి, తం దేవతానం ఆదరం దిస్వా సక్కో చిత్తం సన్ధారేతుం అసక్కోన్తో – “అభిరమ, మహారాజ, దేవేసు దేవానుభావేనా”తి ఆహ. ఏవం కిరస్స అహోసి – “అయం రాజా అజ్జ ఆగన్త్వా ఏకదివసేనేవ దేవగణం అత్తనో అభిముఖమకాసి. సచే ఏకం ద్వే దివసే వసిస్సతి, న మం దేవా ఓలోకేస్సన్తీ”తి. సో ఉసూయమానో, “మహారాజ, తుయ్హం ఇమస్మిం దేవలోకే వసితుం పుఞ్ఞం నత్థి, అఞ్ఞేసం పుఞ్ఞేన వసాహీ”తి ఇమినా అధిప్పాయేన ఏవమాహ. బోధిసత్తో – “నాసక్ఖి జరసక్కో మనం సన్ధారేతుం, పరం నిస్సాయ లద్ధం ఖో పన యాచిత్వా లద్ధభణ్డకం వియ హోతీ”తి పటిక్ఖిపన్తో **అలం మారిసా**తిఆదిమాహ. జాతకేపి వుత్తం –

“యథా యాచితకం యానం, యథా యాచితకం ధనం;

ఏవంసమ్పదమేవేతం, యం పరతో దానపచ్చయా;

న చాహమేతమిచ్ఛామి, యం పరతో దానపచ్చయా”తి. (జా॰ ౨.౨౨.౫౮౫-౫౮౬) –

సబ్బం వత్తబ్బం. బోధిసత్తో పన మనుస్సత్తభావేన కతివారే దేవలోకం గతోతి. చత్తారో – మన్ధాతురాజకాలే సాధినరాజకాలే గుత్తిలవీణావాదకకాలే నిమిమహారాజకాలేతి. సో మన్ధాతుకాలే దేవలోకే అసఙ్ఖ్యేయ్యం కాలం వసి, తస్మిఞ్హి వసమానేయేవ

ఛత్తింస సక్కా చవింసు. సాధినరాజకాలే సత్తాహం వసి, మనుస్సగణనాయ సత్త వస్ససతాని హోన్తి. గుత్తిలవీణావాదకకాలే చ నిమిరాజకాలే చ ముహుత్తమత్తం వసి, మనుస్సగణనాయ సత్త దివసాని హోన్తి.

౩౧౪. **తత్థేవ మిథిలం పటినేసీతి** పటినేత్వా పకతిసిరిగబ్భేయేవ పతిట్ఠాపేసి.

౩౧౫. **కళారజనకోతి** తస్స నామం. కళారదన్తతాయ పన కళారజనకోతి వుత్తో. **న సో అగారస్మా అనగారియం పబ్బజీతి** ఏత్తకమత్తమేవ న అకాసి, సేసం సబ్బం పాకతికమేవ అహోసి.

౩౧౬. **సముచ్ఛేదో హోతీతి** ఏత్థ కల్యాణవత్తం కో సముచ్ఛిన్దతి, కేన సముచ్ఛిన్నం, కో పవత్తేతి, కేన పవత్తితం నామ హోతీతి అయం విభాగో వేదితబ్బో. తత్థ సీలవా భిక్ఖు "న సక్కా మయా అరహత్తం లద్ధు"న్తి వీరియం అకరోన్తో సముచ్ఛిన్దతి. దుస్సీలేన సముచ్ఛిన్నం నామ హోతి. సత్త సేఖా పవత్తేన్తి. ఖీణాసవేన పవత్తితం నామ హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మఘదేవసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. మధురసుత్తవణ్ణనా

౩౧౭. **ఏవం మే సుతన్తి** మధురసుత్తం. తత్థ **మహాకచ్చానోతి** గిహికాలే ఉజ్జేనికరఞ్ఞో పురోహితపుత్తో అభిరూపో దస్సనీయో పాసాదికో సువణ్ణవణ్ణో చ. **మధురాయన్తి** ఏవంనామకే నగరే. **గున్దావనేతి** కణ్హకగున్దావనే . **అవన్తిపుత్తోతి** అవన్తిరట్ఠే రఞ్ఞో ధీతాయ పుత్తో. **వుద్ధో చేవ అరహా చాతి** దహరం అరహన్తమ్పి న తథా సమ్భావేన్తి యథా మహల్లకం, థేరో పన వుద్ధో చేవ అహోసి అరహా చ. **బ్రాహ్మణా, భో కచ్చానాతి** సో కిర రాజా బ్రాహ్మణలద్ధికో, తస్మా ఏవమాహ. **బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణోతిఆదీసు** జాతిగోత్తాదీనం పఞ్ఞాపనట్ఠానే బ్రాహ్మణావ సేట్ఠాతి దస్సేతి. **హీనో అఞ్ఞో వణ్ణోతి** ఇతరే తయో వణ్ణా హీనా లామకాతి వదతి. **సుక్కోతి** పణ్డరో. **కణ్హోతి** కాళకో. **సుజ్ఝన్తీతి** జాతిగోత్తాదిపఞ్ఞాపనట్ఠానేసు సుజ్ఝన్తి. **బ్రహ్మునో పుత్తాతి** మహాబ్రహ్మునో పుత్తా. **ఓరసా ముఖతో జాతాతి** ఉరే వసిత్వా ముఖతో నిక్ఖన్తా, ఉరే కత్వా సంవద్ధితాతి వా ఓరసా. **బ్రహ్మజాతి** బ్రహ్మతో నిబ్బత్తా. **బ్రహ్మనిమ్మితాతి** బ్రహ్మునా నిమ్మితా. **బ్రహ్మదాయాదాతి** బ్రహ్మునో దాయాదా. **ఘోసోయేవ ఖో ఏసోతి** వోహారమత్తమేవేతం.

౩౧౮. **ఇజ్ఝేయ్యాతి** సమిజ్ఝేయ్య, యత్తకాని ధనాదీని పత్థేయ్య, తత్తకేహిస్స మనోరథో పూరేయ్యాతి అత్థో. **ఖత్తియోపిస్సాస్సాతి** ఖత్తియోపి అస్స ఇస్సరియసమ్పత్తస్స పుబ్బుట్ఠాయీ అస్స. **నేసం ఏత్థ కిఞ్చీతి** న ఏతేసం ఏత్థ కిఞ్చి.

౩౨౨. **ఆసనేన వా నిమన్తేయ్యామాతి** నిసిన్నాసనం పప్ఫోటేత్వా ఇధ నిసీదాతి వదేయ్యామ. **అభినిమన్తేయ్యామపి నన్తి** అభిహరిత్వా తం నిమన్తేయ్యామ. తత్థ దువిధో అభిహారో వాచాయ చేవ కాయేన చ. "తుమ్హాకం ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే మమం చీవరాదీహి వదేయ్యాథ యేనత్థో"తి వదన్తో హి వాచాయ అభిహరిత్వా నిమన్తేతి నామ. చీవరాదివేకల్లం సల్లక్ఖేత్వా "ఇదం గణ్హథా"తి తాని దేన్తో పన కాయేన అభిహరిత్వా నిమన్తేతి నామ. తదుభయమ్పి సన్ధాయ "అభినిమన్తేయ్యామపి న"న్తి ఆహ. **రక్ఖావరణగుత్తిన్తి** రక్ఖాసఙ్ఖాతఞ్చేవ ఆవరణసఙ్ఖాతఞ్చ గుత్తిం. యా పనేసా ఆవుధహత్థే పురిసే ఠపేన్తేన రక్ఖా, సా

ధమ్మికా నామ సంవిహితా న హోతి. యథా పన అవేలాయ కట్ఠహారికాపణ్ణహారికాదయో విహారం న పవిసన్తి, మిగలుద్దకాదయో విహారసీమాయ మిగే వా మచ్ఛే వా న గణ్హన్తి, ఏవం సంవిదహన్తేన ధమ్మికా నామ సంవిహితా హోతి. తం సన్ధాయాహ "ధమ్మిక"న్తి.

ఏవం సన్తేతి ఏవం చతున్నమ్పి వణ్ణానం పబ్బజితానం పబ్బజితసక్కారేన సమే సమానే. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

మధురసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. బోధిరాజకుమారసుత్తవణ్ణనా

౩౨౪. ఏవం మే సుతన్తి బోధిరాజకుమారసుత్తం. తత్థ **కోకనదో**తి కోకనదం వుచ్చతి పదుమం. సో చ మఙ్గలపాసాదో ఓలోకనకపదుమం దస్సేత్వా కతో, తస్మా కోకనదోతి సఙ్ఖం లభి.

౩౨౫. యావ పచ్ఛిమసోపానకళేవరాతి ఏత్థ **పచ్ఛిమసోపానకళేవర**న్తి పఠమం సోపానఫలకం వుత్తం. **అద్దసా ఖో**తి ఓలోకనత్థంయేవ ద్వారకోట్ఠకే ఠితో అద్దస. **భగవా తుణ్హీ అహోసీ**తి "కిస్స ను ఖో అత్థాయ రాజకుమారేన అయం మహాసక్కారో కతో"తి ఆవజ్జన్తో పుత్తపత్థనాయ కతభావం అఞ్ఞాసి. సో హి రాజకుమారో అపుత్తకో, సుతఞ్చానేన అహోసి – "బుద్ధానం కిర అధికారం కత్వా మనసా ఇచ్ఛితం లభన్తీ"తి. సో – "సచాహం పుత్తం లభిస్సామి, సమ్మాసమ్బుద్ధో మమ చేలపటికం అక్కమిస్సతి. నో చే లభిస్సామి, న అక్కమిస్సతీ"తి పత్థనం కత్వా సన్థరాపేసి. అథ భగవా "నిబ్బత్తిస్సతి ను ఖో ఏతస్స పుత్తో"తి ఆవజ్జేత్వా "న నిబ్బత్తిస్సతీ"తి అద్దస.

పుబ్బే కిర సో ఏకస్మిం దీపే వసమానో సమచ్ఛన్దేన సకుణపోతకే ఖాది. సచస్స మాతుగామో అఞ్ఞోవ భవేయ్య, పుత్తం లభేయ్య. ఉభోహి పన సమానచ్ఛన్దేహి హుత్వా పాపకమ్మం కతం, తేనస్స పుత్తో న నిబ్బత్తిస్సతీతి అఞ్ఞాసి. దుస్సే పన అక్కన్తే – "బుద్ధానం అధికారం కత్వా పత్థితపత్థితం లభన్తీతి లోకే అనుస్సవో, మయా చ మహాఅభినీహారో కతో, న చ పుత్తం లభామి, తుచ్ఛం ఇదం వచన"న్తి మిచ్ఛాగహణం గణ్హేయ్య. తిత్థియాపి – "నత్థి సమణానం అకత్తబ్బం నామ, చేలపటికం మద్దన్తా ఆహిణ్డన్తీ"తి ఉజ్ఝాయేయ్యుం . ఏతరహి చ అక్కమన్తేసు బహూ భిక్ఖూ పరచిత్తవిదునో, తే భబ్బం జానిత్వా అక్కమిస్సన్తి, అభబ్బం జానిత్వా న అక్కమిస్సన్తి. అనాగతే పన ఉపనిస్సయో మన్దో భవిస్సతి, అనాగతం న జానిస్సన్తి. తేసు అక్కమన్తేసు సచే పత్థితం ఇజ్ఝిస్సతి, ఇచ్చేతం కుసలం . నో చే ఇజ్ఝిస్సతి, – "పుబ్బే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అభినీహారం కత్వా ఇచ్ఛితిచ్ఛితం లభన్తి, తం ఇదాని న లభన్తి . తేయేవ మఞ్ఞే భిక్ఖూ పటిపత్తిపూరకా అహేసుం, ఇమే పటిపత్తిం పూరేతుం న సక్కోన్తీ"తి మనుస్సా విప్పటిసారినో భవిస్సన్తీతి ఇమేహి కారణేహి భగవా అక్కమితుం అనిచ్ఛన్తో తుణ్హీ అహోసి. సిక్ఖాపదం పఞ్ఞపేసి "న, భిక్ఖవే, చేలపటికా అక్కమితబ్బా"తి (చూళవ. ౨౬౮). మఙ్గలత్థాయ పఞ్ఞత్తం అనక్కమన్తేసు పన అక్కమనత్థాయ అనుపఞ్ఞత్తిం ఠపేసి – "గిహీ, భిక్ఖవే, మఙ్గలికా, అనుజానామి, భిక్ఖవే, గిహీనం మఙ్గలత్థాయా"తి (చూళవ. ౨౬౮).

౩౨౮. పచ్ఛిమం జనతం తథాగతో అనుకమ్పతీతి ఇదం థేరో వుత్తేసు కారణేసు తతియం కారణం సన్ధాయాహ. **న ఖో సుఖేన సుఖన్తి** కస్మా ఆహ? కామసుఖల్లికానుయోగసఙ్ఖీ హుత్వా సమ్మాసమ్బుద్ధో న అక్కమి, తస్మా అహమ్పి సత్థారా సమానచ్ఛన్దో భవిస్సామీతి మఞ్ఞమానో ఏవమాహ.

౩౨౯. సో ఖో అహన్తిఆది "యావ రత్తియా పచ్ఛిమే యామే"తి తావ మహాసచ్చకే (మ॰ ని॰ ౧.౩౬౪ ఆదయో) వుత్తనయేన వేదితబ్బం. తతో పరం యావ పఞ్చవగ్గియానం ఆసవక్ఖయా పాసరాసిసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౨౭౨ ఆదయో) వుత్తనయేన వేదితబ్బం.

౩౪౩. అఙ్కుసగయ్హే సిప్పేతి అఙ్కుసగహణసిప్పే. **కుసలో అహన్తి** ఛేకో అహం. కస్స పనాయం సన్తికే సిప్పం ఉగ్గణ్హీతి? పితు సన్తికే, పితాపిస్స పితు సన్తికేవ ఉగ్గణ్హి. కోసమ్బియం కిర పరన్తపరాజా నామ రజ్జం కారేసి. రాజమహేసీ గరుభారా ఆకాసతలే రఞ్ఞా సద్ధిం బాలాతపం తప్పమానా రత్తకమ్బలం పారుపిత్వా నిసిన్నా హోతి, ఏకో హత్థిలిఙ్గసకుణో "మంసపేసీ"తి మఞ్ఞమానో గహేత్వా ఆకాసం పక్ఖన్ది. సా "ఛడ్డేయ్య మ"న్తి భయేన నిస్సద్దా అహోసి, సో తం పబ్బతపాదే రుక్ఖవిటపే ఠపేసి. సా పాణిస్సరం కరోన్తీ మహాసద్దమకాసి. సకుణో పలాయి, తస్సా తత్థేవ గబ్భవుట్ఠానం అహోసి. తియామరత్తిం దేవే వస్సన్తే కమ్బలం పారుపిత్వా నిసీది. తతో చ అవిదూరే తాపసో వసతి. సో తస్సా సద్దేన అరుణే ఉగ్గతే రుక్ఖమూలం ఆగతో జాతిం పుచ్ఛిత్వా నిస్సేణిం బన్ధిత్వా ఓతారేత్వా అత్తనో వసనట్ఠానం నేత్వా యాగుం పాయేసి. దారకస్స మేఘఉతుఞ్చ పబ్బతఉతుఞ్చ గహేత్వా జాతత్తా ఉదేనోతి నామం అకాసి. తాపసో ఫలాఫలాని ఆహరిత్వా ద్వేపి జనే పోసేసి.

సా ఏకదివసం తాపసస్స ఆగమనవేలాయ పచ్చుగ్గమనం కత్వా ఇత్థికుత్తం దస్సేత్వా తాపసం సీలభేదం ఆపాదేసి. తేసం ఏకతో వసన్తానం కాలే గచ్ఛన్తే పరన్తపరాజా కాలం అకాసి. తాపసో రత్తిభాగే నక్ఖత్తం ఓలోకేత్వా రఞ్ఞో మతభావం ఞత్వా – "తుయ్హం రాజా మతో, పుత్తో తే కిం ఇధ వసితుం ఇచ్ఛతి, ఉదాహు పేత్తికే రజ్జే ఛత్తం ఉస్సాపేతు"న్తి పుచ్ఛి. సా పుత్తస్స ఆదితో పట్ఠాయ సబ్బం పవత్తిం ఆచిక్ఖిత్వా ఛత్తం ఉస్సాపేతుకామతఞ్చస్స ఞత్వా తాపసస్స ఆరోచేసి. తాపసో చ హత్థిగన్థసిప్పం జానాతి, కుతోనేన లద్ధం? సక్కస్స సన్తికా. పుబ్బే కిరస్స సక్కో ఉపట్ఠానం ఆగన్త్వా "కేన కిలమథా"తి పుచ్ఛి. సో "హత్థిపరిస్సయో అత్థీ"తి ఆరోచేసి. తస్స సక్కో హత్థిగన్థఞ్చేవ వీణఞ్చ దత్వా "పలాపేతుకామతాయ సతి ఇమం తన్తిం వాదేత్వా ఇమం సిలోకం వదేయ్యాథ, పక్కోసితుకామతాయ సతి ఇమం సిలోకం వదేయ్యాథా"తి ఆహ. తాపసో తం సిప్పం కుమారస్స అదాసి. సో ఏకం వటరుక్ఖం అభిరుహిత్వా హత్థీసు ఆగతేసు తన్తిం వాదేత్వా సిలోకం వదతి, హత్థీ భీతా పలాయింసు.

సో సిప్పస్స ఆనుభావం ఞత్వా పునదివసే పక్కోసనసిప్పం పయోజేసి. జేట్ఠకహత్థీ ఆగన్త్వా ఖన్ధం ఉపనామేసి. సో తస్స ఖన్ధగతో యుద్ధసమత్థే తరుణహత్థీ ఉచ్చినిత్వా కమ్బలఞ్చ ముద్దికఞ్చ గహేత్వా మాతాపితరో వన్దిత్వా నిక్ఖన్తో అనుపుబ్బేన తం తం గామం పవిసిత్వా – "అహం రఞ్ఞో పుత్తో, సమ్పత్తిం అత్థికా ఆగచ్ఛన్తూ"తి జనసఙ్గహం కత్వా నగరం పరివారేత్వా – "అహం రఞ్ఞో పుత్తో, మయ్హం ఛత్తం దేథా"తి అసద్దహన్తానం కమ్బలఞ్చ ముద్దికఞ్చ దస్సేత్వా ఛత్తం ఉస్సాపేసి. సో హత్థివిత్తకో హుత్వా "అసుకట్ఠానే సున్దరో హత్థీ అత్థీ"తి వుత్తే గన్త్వా గణ్హాతి. చణ్డపజ్జోతో "తస్స సన్తికే సిప్పం గణ్హిస్సామీ"తి కట్ఠహత్థిం పయోజేత్వా తస్స అన్తో యోధే నిసీదాపేత్వా తం హత్థిం గహణత్థాయ ఆగతం గణ్హిత్వా తస్స సన్తికే

సిప్పం గహణత్థాయ ధీతరం ఉయ్యోజేసి. సో తాయ సద్ధిం సంవాసం కప్పేత్వా తం గహేత్వా అత్తనో నగరంయేవ అగమాసి. తస్సా కుచ్ఛియం ఉప్పన్నో అయం బోధిరాజకుమారో అత్తనో పితు సన్తికే సిప్పం ఉగ్గణ్హి.

౩౪౪. **పధానియఙ్గానీ**తి పధానం వుచ్చతి పదహనభావో, పధానమస్స అత్థీతి పధానియో. పధానియస్స భిక్ఖునో అఙ్గానీతి పధానియఙ్గాని. **సద్ధో**తి సద్ధాయ సమన్నాగతో. సా పనేసా ఆగమనసద్ధా అధిగమసద్ధా ఓకప్పనసద్ధా పసాదసద్ధాతి చతుబ్బిధా. తత్థ సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తానం సద్ధా అభినీహారతో పట్ఠాయ ఆగతత్తా **ఆగమనసద్ధా** నామ. అరియసావకానం పటివేధేన అధిగతత్తా **అధిగమసద్ధా** నామ. బుద్ధో ధమ్మో సఙ్ఘోతి వుత్తే అచలభావేన ఓకప్పనం **ఓకప్పనసద్ధా** నామ. పసాదుప్పత్తి **పసాదసద్ధా** నామ, ఇధ పన ఓకప్పనసద్ధా అధిప్పేతా. **బోధి**న్తి చతుమగ్గఞాణం. తం సుప్పటివిద్ధం తథాగతేనాతి సద్దహతి, దేసనాసీసమేవ చేతం, ఇమినా పన అఙ్గేన తీసుపి రతనేసు సద్ధా అధిప్పేతా. యస్స హి బుద్ధాదీసు పసాదో బలవా, తస్స పధానం వీరియం ఇజ్ఝతి.

అప్పాబాధోతి అరోగో. **అప్పాతఙ్కో**తి నిద్దుక్ఖో. **సమవేపాకినియా**తి సమవిపాచనియా. **గహణియా**తి కమ్మజతేజోధాతుయా. **నాతిసీతాయ నాచ్చుణ్హాయా**తి అతిసీతగహణికో హి సీతభీరూ హోతి, అచ్చుణ్హగహణికో ఉణ్హభీరూ, తేసం పధానం న ఇజ్ఝతి. మజ్ఝిమగహణికస్స ఇజ్ఝతి. తేనాహ “మజ్ఝిమాయ పధానక్ఖమాయా”తి. **యథాభూతం అత్తానం ఆవికత్తా**తి యథాభూతం అత్తనో అగుణం పకాసేతా. **ఉదయత్థగామినియా**తి ఉదయఞ్చ అత్థఞ్చ గన్తుం పరిచ్ఛిన్దితుం సమత్థాయ, ఏతేన పఞ్ఞాసలక్ఖణపరిగ్గాహికం ఉదయబ్బయఞాణం వుత్తం. **అరియాయా**తి పరిసుద్ధాయ. **నిబ్బేధికాయా**తి అనిబ్బిద్ధపుబ్బే లోభక్ఖన్ధాదయో నిబ్బిజ్ఝితుం సమత్థాయ. **సమ్మాదుక్ఖక్ఖయగామినియా**తి తదఙ్గవసేన కిలేసానం పహీనత్తా యం దుక్ఖం ఖీయతి, తస్స దుక్ఖస్స ఖయగామినియా. ఇతి సబ్బేహిపి ఇమేహి పదేహి విపస్సనాపఞ్ఞావ కథితా. దుప్పఞ్ఞస్స హి పధానం న ఇజ్ఝతి. ఇమాని చ పఞ్చ పధానియఙ్గాని లోకియానేవ వేదితబ్బాని.

౩౪౫. **సాయమనుసిట్ఠో పాతో విసేసం అధిగమిస్సతీ**తి అత్థఙ్గతే సూరియే అనుసిట్ఠో అరుణుగ్గమనే విసేసం అధిగమిస్సతి. **పాతమనుసిట్ఠో సాయ**న్తి అరుణుగ్గమనే అనుసిట్ఠో సూరియత్థఙ్గమనవేలాయం. అయఞ్చ పన దేసనా నేయ్యపుగ్గలవసేన వుత్తా. దన్ధపఞ్ఞో హి నేయ్యపుగ్గలో సత్తహి దివసేహి అరహత్తం పాపుణాతి, తిక్ఖపఞ్ఞో ఏకదివసేన, సేసదివసే మజ్ఝిమపఞ్ఞావసేన వేదితబ్బం. **అహో బుద్ధో అహో ధమ్మో అహో ధమ్మస్స స్వాక్ఖాతతా**తి యస్మా బుద్ధధమ్మానం ఉళారతాయ ధమ్మస్స చ స్వాక్ఖాతతాయ పాతో కమ్మట్ఠానం కథాపేత్వా సాయం అరహత్తం పాపుణాతి, తస్మా పసంసన్తో ఏవమాహ. **యత్ర హి నామా**తి విమ్హయత్థే నిపాతో.

౩౪౬. **కుచ్ఛిమతీ**తి ఆపన్నసత్తా. **యో మే అయం, భన్తే, కుచ్ఛిగతో**తి కిం పనేవం సరణం గహితం హోతీతి. న హోతి. అచిత్తకసరణగమనం నామ నత్థి, ఆరక్ఖో పనస్స పచ్చుపట్ఠితోవ హోతి. అథ నం యదా మహల్లకకాలే మాతాపితరో, – “తాత, కుచ్ఛిగతమేవ తం సరణం గణ్హాపయిమ్హా”తి సారేన్తి, సో చ సల్లక్ఖేత్వా “అహం సరణం గతో ఉపాసకో”తి సతిం ఉప్పాదేతి, తదా సరణం గహితం నామ హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

బోధిరాజకుమారసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. అఙ్గులిమాలసుత్తవణ్ణనా

౩౪౭. ఏవం మే సుతన్తి అఙ్గులిమాలసుత్తం. తత్థ **అఙ్గులీనం మాలం ధారేతీ**తి కస్మా ధారేతి? ఆచరియవచనేన. తత్రాయం అనుపుబ్బికథా –

అయం కిర కోసలరఞ్ఞో పురోహితస్స మన్తాణియా నామ బ్రాహ్మణియా కుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం అగ్గహేసి. బ్రాహ్మణియా రత్తిభాగే గబ్భవుట్ఠానం అహోసి. తస్స మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమనకాలే సకలనగరే ఆవుధాని పజ్జలింసు, రఞ్ఞో మఙ్గలసకున్తోపి సిరిసయనే ఠపితా అసిలట్ఠిపి పజ్జలి. బ్రాహ్మణో నిక్ఖమిత్వా నక్ఖత్తం ఓలోకేన్తో చోరనక్ఖత్తేన జాతోతి రఞ్ఞో సన్తికం గన్త్వా సుఖసేయ్యభావం పుచ్ఛి.

రాజా "కుతో, మే ఆచరియ, సుఖసేయ్యా? మయ్హం మఙ్గలావుధం పజ్జలి, రజ్జస్స వా జీవితస్స వా అన్తరాయో భవిస్సతి మఞ్ఞే"తి. మా భాయి, మహారాజ, మయ్హం ఘరే కుమారో జాతో, తస్సానుభావేన న కేవలం తుయ్హం నివేసనే, సకలనగరేపి ఆవుధాని పజ్జలితానీతి. కిం భవిస్సతి ఆచరియాతి? చోరో భవిస్సతి మహారాజాతి. కిం ఏకచోరకో, ఉదాహు రజ్జదూసకో చోరోతి? ఏకచోరకో దేవాతి. ఏవం వత్వా చ పన రఞ్ఞో మనం గణ్హితుకామో ఆహ – "మారేథ నం దేవా"తి. ఏకచోరకో సమానో కిం కరిస్సతి? కరీససహస్సఖేత్తే ఏకసాలిసీసం వియ హోతి, పటిజగ్గథ నన్తి. తస్స నామగ్గహణం గణ్హన్తా సయనే ఠపితమఙ్గలఅసిలట్ఠి, ఛదనే ఠపితా సరా, కప్పాసపిచుమ్హి ఠపితం తాలవణ్టకరణసత్థకన్తి ఏతే పజ్జలన్తా కిఞ్చి న హింసింసు, తస్మా **అహింసకో**తి నామం అకంసు. తం సిప్పుగ్గహణకాలే తక్కసీలం పేసయింసు.

సో ధమ్మన్తేవాసికో హుత్వా సిప్పం పట్ఠపేసి. వత్తసమ్పన్నో కింకారపటిస్సావీ మనాపచారీ పియవాదీ అహోసి. సేసఅన్తేవాసికా బాహిరకా అహేసుం. తే – "అహింసకమాణవకస్స ఆగతకాలతో పట్ఠాయ మయం న పఞ్ఞాయామ, కథం నం భిన్దేయ్యామా"తి? నిసీదిత్వా మన్తయన్తా – "సబ్బేహి అతిరేకపఞ్ఞత్తా దుప్పఞ్ఞోతి. న సక్కా వత్తుం, వత్తసమ్పన్నత్తా దుబ్బత్తోతి. న సక్కా వత్తుం, జాతిసమ్పన్నత్తా దుజ్జాతోతి న సక్కా వత్తుం, కిన్తి కరిస్సామా"తి? తతో ఏకం ఖరమన్తం మన్తయింసు "ఆచరియస్స అన్తరం కత్వా నం భిన్దిస్సామా"తి తయో రాసీ హుత్వా పఠమం ఏకచ్చే ఆచరియం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా అట్ఠంసు. కిం తాతాతి? ఇమస్మిం గేహే ఏకా కథా సుయ్యతీతి. కిం తాతాతి? అహింసకమాణవో తుమ్హాకం అన్తరే దుబ్భతీతి మఞ్ఞామాతి. ఆచరియో సన్తజ్జేత్వా – "గచ్ఛథ వసలా, మా మే పుత్తం మయ్హం అన్తరే పరిభిన్దథా"తి నిట్ఠుభి. తతో ఇతరే, అథ ఇతరేహి తయోపి కోట్ఠాసా ఆగన్త్వా తథేవ వత్వా – "అమ్హాకం అసద్దహన్తా ఉపపరిక్ఖిత్వా జానాథా"తి ఆహంసు.

ఆచరియో సినేహేన వదన్తే దిస్వా "అత్థి మఞ్ఞే సన్థవో"తి పరిభిజ్జిత్వా చిన్తేసి "ఘాతేమి న"న్తి. తతో చిన్తేసి – "సచే ఘాతేస్సామి 'దిసాపామోక్ఖో ఆచరియో అత్తనో సన్తికం సిప్పుగ్గహణత్థం ఆగతే మాణవకే దోసం ఉప్పాదేత్వా జీవితా వోరోపేతీ'తి. పున కోచి సిప్పుగ్గహణత్థం న ఆగమిస్సతి, ఏవం మే లాభో పరిహాయిస్సతి, అథ నం సిప్పస్స పరియోసానుపచారోతి వత్వా జఙ్ఘసహస్సం ఘాతేహీతి వక్ఖామి. అవస్సం ఏత్థ ఏకో ఉట్ఠాయ తం ఘాతేస్సతీ"తి.

అథ నం ఆహ – "ఏహి తాత జఙ్ఘసహస్సం ఘాతేహి, ఏవం తే సిప్పస్స ఉపచారో కతో భవిస్సతీ"తి. మయం అహింసకకులే జాతా, న సక్కా ఆచరియాతి. అలద్ధుపచారం సిప్పం ఫలం న దేతి తాతాతి. సో పఞ్చావుధం గహేత్వా ఆచరియం వన్దిత్వా అటవిం పవిట్ఠో. అటవిం పవిసనట్ఠానేపి అటవిమజ్ఝేపి అటవితో నిక్ఖమనట్ఠానేపి ఠత్వా మనుస్సే

ఘాతేతి. వత్థం వా వేఠనం వా న గణ్హాతి. ఏకో ద్వేతి గణితమత్తమేవ కరోన్తో గచ్ఛతి, గణనమ్హి న ఉగ్గణ్హాతి. పకతియాపి పఞ్ఞవా ఏస, పాణాతిపాతినో పన చిత్తం న పతిట్ఠాతి, తస్మా అనుక్కమేన గణనమ్హి న సల్లక్ఖేసి, ఏకేకం అఙ్గులిం ఛిన్దిత్వా ఠపేతి. ఠపితట్ఠానే అఙ్గులియో వినస్సన్తి, తతో విజ్ఝిత్వా అఙ్గులీనం మాలం కత్వా ధారేసి, తేనేవ చస్స అఙ్గులిమాలోతి సఙ్ఖా ఉదపాది. సో సబ్బం అరఞ్ఞం నిస్సఞ్చారమకాసి, దారుఆదీనం అత్థాయ అరఞ్ఞం గన్తుం సమత్థో నామ నత్థి.

రత్తిభాగే అన్తోగామమ్హి ఆగన్త్వా పాదేన పహరిత్వా ద్వారం ఉగ్ఘాతేతి. తతో సయితేయేవ మారేత్వా ఏకో ఏకోతి గహేత్వా గచ్ఛతి. గామో ఓసరిత్వా నిగమే అట్ఠాసి, నిగమో నగరే. మనుస్సా తియోజనతో పట్ఠాయ ఘరాని పహాయ దారకే హత్థేసు గహేత్వా ఆగమ్మ సావత్థిం పరివారేత్వా ఖన్ధావారం బన్ధిత్వా రాజఙ్గణే సన్నిపతిత్వా – “చోరో, తే దేవ, విజితే అఙ్గులిమాలో నామా”తిఆదీని వదన్తా కన్దన్తి. భగ్గవో “మయ్హం పుత్తో భవిస్సతీ”తి ఞత్వా బ్రాహ్మణిం ఆహ – భోతి అఙ్గులిమాలో నామ చోరో ఉప్పన్నో, సో న అఞ్ఞో, తవ పుత్తో అహింసకకుమారో. ఇదాని రాజా తం గణ్హితుం నిక్ఖమిస్సతి, కిం కత్తబ్బన్తి? గచ్ఛ సామి, పుత్తం మే గహేత్వా ఏహీతి. నాహం భద్దే ఉస్సహామి, చతూసు హి జనేసు విస్సాసో నామ నత్థి, చోరో మే పురాణసహాయోతి అవిస్సాసనీయో, సాఖా మే పురాణసన్థతాతి అవిస్సాసనీయా, రాజా మం పూజేతీతి అవిస్సాసనీయో, ఇత్థీ మే వసం గతాతి అవిస్సాసనీయాతి. మాతు హదయం పన ముదుకం హోతి. తస్మా అహం పన గన్త్వా మయ్హం పుత్తం ఆనేస్సామీతి నిక్ఖన్తా.

తందివసఞ్చ భగవా పచ్చూససమయే లోకం వోలోకేన్తో అఙ్గులిమాలం దిస్వా – “మయి గతే ఏతస్స సోత్థి భవిస్సతి. అగామకే అరఞ్ఞే ఠితో చతుప్పదికం గాథం సుత్వా మమ సన్తికే పబ్బజిత్వా ఛ అభిఞ్ఞా సచ్ఛికరిస్సతి. సచే న గమిస్సామి, మాతరి అపరజ్ఝిత్వా అనుద్ధరణీయో భవిస్సతి, కరిస్సామిస్స సఙ్గహ”న్తి పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పిణ్డాయ పవిసిత్వా కతభత్తకిచ్చో తం సఙ్గణ్హితుకామో విహారా నిక్ఖమి. ఏతమత్థం దస్సేతుం “అథ ఖో భగవా”తిఆది వుత్తం.

౩౪౮. సఙ్కరిత్వా సఙ్కరిత్వాతి సఙ్కేతం కత్వా వగ్గవగ్గా హుత్వా. **హత్థత్థం గచ్ఛన్తీ**తి హత్థే అత్థం వినాసం గచ్ఛన్తి. కిం పన తే భగవన్తం సఞ్జానిత్వా ఏవం వదన్తి అసఞ్జానిత్వాతి? అసఞ్జానిత్వా. అఞ్ఞాతకవేసేన హి భగవా ఏకకోవ అగమాసి. చోరోపి తస్మిం సమయే దీఘరత్తం దుబ్భోజనేన చ దుక్ఖసేయ్యాయ చ ఉక్కణ్ఠితో హోతి. కిత్తకా పనానేన మనుస్సా మారితాతి? ఏకేనూనసహస్సం. సో పన ఇదాని ఏకం లభిత్వా సహస్సం పూరేస్సతీతి సఞ్ఞీ హుత్వా యమేవ పఠమం పస్సామి, తం ఘాతేత్వా గణనం పూరేత్వా సిప్పస్స ఉపచారం కత్వా కేసమస్సుం ఓహారేత్వా న్హాయిత్వా వత్థాని పరివత్తేత్వా మాతాపితరో పస్సిస్సామీతి అటవిమజ్ఝతో అటవిముఖం ఆగన్త్వా ఏకమన్తం ఠితోవ భగవన్తం అద్దస. ఏతమత్థం దస్సేతుం “అద్దసా ఖో”తిఆది వుత్తం.

ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖాసీతి మహాపథవిం ఉమ్మియో ఉట్ఠపేన్తో వియ సంహరిత్వా అపరభాగే అక్కమతి, ఓరభాగే వలియో నిక్ఖమన్తి, అఙ్గులిమాలో సరక్ఖేపమత్తం ముఞ్చిత్వా గచ్ఛతి. భగవా పురతో మహన్తం అఙ్గణం దస్సేత్వా సయం మజ్ఝే హోతి, చోరో అన్తే. సో “ఇదాని నం పాపుణిత్వా గణ్హిస్సామీ”తి సబ్బథామేన ధావతి. భగవా అఙ్గణస్స పారిమన్తే హోతి, చోరో మజ్ఝే. సో “ఏత్థ నం పాపుణిత్వా గణ్హిస్సామీ”తి వేగేన ధావతి. భగవా తస్స పురతో మాతికం వా థలం వా దస్సేతి, ఏతేనుపాయేన తీణి యోజనాని గహేత్వా అగమాసి. చోరో కిలమి, ముఖే ఖేళో సుస్సి, కచ్ఛేహి సేదా ముచ్చింసు. అథస్స “అచ్ఛరియం వత భో”తి ఏతదహోసి. **మిగమ్పీ**తి మిగం కస్మా గణ్హాతి? ఛాతసమయే ఆహారత్థం. సో కిర ఏకం గుమ్బం ఘట్టేత్వా మిగే ఉట్ఠాపేతి. తతో చిత్తరుచియం మిగం అనుబన్ధన్తో గణ్హిత్వా పచిత్వా ఖాదతి. **పుచ్ఛేయ్య**న్తి యేన కారణేనాయం గచ్ఛన్తోవ ఠితో నామ , అహఞ్చ ఠితోవ అట్ఠితో నామ, యంనూనాహం ఇమం సమణం తం కారణం పుచ్ఛేయ్యన్తి అత్థో.

౩౪౯. నిధాయాతి యో విహింసనత్థం భూతేసు దణ్డో పవత్తయితబ్బో సియా, తం నిధాయ అపనేత్వా మేత్తాయ ఖన్తియా పటిసఙ్ఖాయ అవిహింసాయ సారణీయధమ్మేసు చ ఠితో అహన్తి అత్థో. **తువమట్ఠితోసీ**తి పాణేసు అసఞ్ఞతత్తా ఏత్తకాని పాణసహస్సాని ఘాతేన్తస్స తవ మేత్తా వా ఖన్తి వా పటిసఙ్ఖా వా అవిహింసా వా సారణీయధమ్మో వా నత్థి, తస్మా తువం అట్ఠితోసి, ఇదాని ఇరియాపథేన ఠితోపి నిరయే ధావిస్ససి, తిరచ్ఛానయోనియం పేత్తివిసయే అసురకాయే వా ధావిస్ససీతి వుత్తం హోతి.

తతో చోరో – "మహా అయం సీహనాదో, మహన్తం గజ్జితం, న ఇదం అఞ్ఞస్స భవిస్సతి, మహామాయాయ పుత్తస్స సిద్ధత్థస్స సమణరఞ్ఞో ఏతం గజ్జితం, దిట్ఠో వతమ్హి మఞ్ఞే తిఖిణచక్ఖునా సమ్మాసమ్బుద్ధేన, సఙ్గహకరణత్థం మే భగవా ఆగతో"తి చిన్తేత్వా **చిరస్సం వత మే**తిఆదిమాహ. తత్థ **మహితో**తి దేవమనుస్సాదీహి చతుపచ్చయపూజాయ పూజితో. **పచ్చుపాదీ**తి చిరస్సం కాలస్స అచ్చయేన మయ్హం సఙ్గహత్థాయ ఇమం మహావనం పటిపజ్జి. **పహాయ పాప**న్తి పజహిత్వా పాపం.

ఇత్వేవాతి ఏవం వత్వాయేవ. **ఆవుధ**న్తి పఞ్చావుధం. **సోబ్భే**తి సమన్తతో ఛిన్నే. **పపాతే**తి ఏకతో ఛిన్నే. **నరకే**తి ఫలితట్ఠానే. ఇధ పన తీహిపి ఇమేహి పదేహి అరఞ్ఞమేవ వుత్తం. **అకిరీ**తి ఖిపి ఛడ్డేసి.

తమేహి భిక్ఖూతి తదా అవోచాతి భగవతో ఇమం పబ్బాజేన్తో కుహిం సత్థకం లభిస్సామి, కుహిం పత్తచీవరన్తి పరియేసనకిచ్చం నత్థి, కమ్మం పన ఓలోకేసి. అథస్స పుబ్బే సీలవన్తానం అట్ఠపరిక్ఖారభణ్డకస్స దిన్నభావం ఞత్వా దక్ఖిణహత్థం పసారేత్వా – "ఏహి భిక్ఖు స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, చర బ్రహ్మచరియం సమ్మా దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయా"తి ఆహ. సో సహ వచనేనేవ ఇద్ధిమయపత్తచీవరం పటిలభి. తావదేవస్స గిహిలిఙ్గం అన్తరధాయి, సమణలిఙ్గం పాతురహోసి.

"తిచీవరఞ్చ పత్తో చ, వాసి సూచి చ బన్ధనం;
పరిస్సావనేన అట్ఠేతే, యుత్తయోగస్స భిక్ఖునో"తి. –

ఏవం వుత్తా అట్ఠ పరిక్ఖారా సరీరపటిబద్ధావ హుత్వా నిబ్బత్తింసు. **ఏసేవ తస్స అహు భిక్ఖుభావో**తి ఏస ఏహిభిక్ఖుభావో తస్స ఉపసమ్పన్నభిక్ఖుభావో అహోసి, న హి ఏహిభిక్ఖూనం విసుం ఉపసమ్పదా నామ అత్థి.

౩౫౦. పచ్ఛాసమణేనాతి భణ్డగ్గాహకేన పచ్ఛాసమణేన, తేనేవ అత్తనో పత్తచీవరం గాహాపేత్వా తం పచ్ఛాసమణం కత్వా గతోతి అత్థో. మాతాపిస్స అట్ఠఉసభమత్తేన ఠానేన అన్తరితా, – "తాత, అహింసక కత్థ ఠితోసి, కత్థ నిసిన్నోసి, కుహిం గతోసి? మయా సద్ధిం న కథేసి తాతా"తి వదన్తీ ఆహిణ్డిత్వా అపస్సమానా ఏత్తోవ గతా.

పఞ్చమత్తేహి అస్ససతేహీతి సచే చోరస్స పరాజయో భవిస్సతి, అనుబన్ధిత్వా నం గణ్హిస్సామి. సచే మయ్హం పరాజయో భవిస్సతి, వేగేన పలాయిస్సామీతి సల్లహుకేన బలేన నిక్ఖమి . **యేన ఆరామో**తి కస్మా ఆరామం అగమాసి? సో కిర చోరస్స భాయతి, చిత్తేన గన్తుకామో న గచ్ఛతి, గరహాభయేన నిక్ఖమి. తేనస్స ఏతదహోసి – "సమ్మాసమ్బుద్ధం వన్దిత్వా నిసీదిస్సామి, సో పుచ్ఛిస్సతి 'కస్మా బలం గహేత్వా నిక్ఖన్తోసీ'తి. అథాహం ఆరోచేస్సామి, భగవా హి మం న కేవలం సమ్పరాయికేనేవ అత్థేన సఙ్గణ్హాతి, దిట్ఠధమ్మికేనపి సఙ్గణ్హాతియేవ. సో సచే మయ్హం జయో భవిస్సతి, అధివాసేస్సతి. సచే

పరాజయో భవిస్సతి ‘కిం తే, మహారాజ, ఏకం చోరం ఆరబ్భ గమనేనా’తి వక్ఖతి. తతో మం జనో ఏవం సఞ్జానిస్సతి – ‘రాజా చోరం గహేతుం నిక్ఖన్తో, సమ్మాసమ్బుద్ధేన పన నివత్తితో’తి” గరహమోక్ఖం సమ్పస్సమానో అగమాసి.

కుతో పనస్సాతి కస్మా ఆహ? అపి నామ భగవా తస్స ఉపనిస్సయం ఓలోకేత్వా తం ఆనేత్వా పబ్బాజేయ్యాతి భగవతో పరిగణ్హనత్థం ఆహ. **రఞ్ఞో**తి న కేవలం రఞ్ఞోయేవ భయం అహోసి, అవసేసోపి మహాజనో భీతో ఫలకావుధాని ఛడ్డేత్వా సమ్ముఖసమ్ముఖట్ఠానేవ పలాయిత్వా నగరం పవిసిత్వా ద్వారం పిధాయ అట్టాలకే ఆరుయ్హ ఓలోకేన్తో అట్ఠాసి. ఏవఞ్చ అవోచ – “అఙ్గులిమాలో ‘రాజా మయ్హం సన్తికం ఆగచ్ఛతీ’తి ఞత్వా పఠమతరం ఆగన్త్వా జేతవనే నిసిన్నో, రాజా తేన గహితో, మయం పన పలాయిత్వా ముత్తా”తి. **నత్థి తే ఇతో భయ**న్తి అయఞ్హి ఇదాని కున్థకిపిల్లికం జీవితా న వోరోపేతి, నత్థి తే ఇమస్స సన్తికా భయన్తి అత్థో.

కథం గోత్తోతి? కస్మా పుచ్ఛతి? పబ్బజితం దారుణకమ్మేన ఉప్పన్ననామం గహేత్వా వోహరితుం న యుత్తం, మాతాపితూనం గోత్తవసేన నం సముదాచరిస్సామీతి మఞ్ఞమానో పుచ్ఛి. **పరిక్ఖారాన**న్తి ఏతేసం అత్థాయ అహం ఉస్సుక్కం కరిస్సామీతి అత్థో. కథేన్తోయేవ చ ఉదరే బద్ధసాటకం ముఞ్చిత్వా థేరస్స పాదమూలే ఠపేసి.

౩౩౧. **ఆరఞ్ఞికో**తిఆదీని చత్తారి ధుతఙ్గాని పాళియం ఆగతాని. థేరేన పన తేరసపి సమాదిన్నానేవ అహేసుం, తస్మా అలన్తి ఆహ. **యఞ్హి మయం, భన్తే**తి కిం సన్ధాయ వదతి? “హత్థిమ్పి ధావన్తం అనుబన్ధిత్వా గణ్హామీ”తి ఆగతట్ఠానే రఞ్ఞా పేసితహత్థాదయో సో ఏవం అగ్గహేసి. రాజాపి – “హత్థీహియేవ నం పరిక్ఖిపిత్వా గణ్హథ, అస్సేహివ, రథేహివా”తి ఏవం అనేకవారం బహూ హత్థాదయో పేసేసి. ఏవం గతేసు పన తేసు – “అహం అరే అఙ్గులిమాలో”తి తస్మిం ఉట్ఠాయ సద్దం కరోన్తే ఏకోపి ఆవుధం పరివత్తేతుం నాసక్ఖి, సబ్బేవ కోట్టేత్వా మారేసి. హత్థీ అరఞ్ఞహత్థీ, అస్సా అరఞ్ఞఅస్సా, రథాపి తత్థేవ భిజ్జన్తీతి ఇదం సన్ధాయ రాజా ఏవం వదతి.

పిణ్డాయ పావిసీతి న ఇదం పఠమం పావిసి. ఇత్థిదస్సనదివసం సన్ధాయ పనేతం వుత్తం. దేవసికమ్పి పనేస పవిసతేవ, మనుస్సా చ నం దిస్వా ఉత్తసన్తిపి పలాయన్తిపి ద్వారమ్పి థకేన్తి, ఏకచ్చే అఙ్గులిమాలోతి సుత్వావ పలాయిత్వా అరఞ్ఞం వా పవిసన్తి, ఘరం వా పవిసిత్వా ద్వారం థకేన్తి. పలాయితుం అసక్కోన్తా పిట్ఠిం దత్వా తిట్ఠన్తి . థేరో ఉళుఙ్కయాగుమ్పి కటచ్ఛుభిక్ఖమ్పి న లభతి, పిణ్డపాతేన కిలమతి. బహి అలభన్తో నగరం సబ్బసాధారణన్తి నగరం పవిసతి. యేన ద్వారేన పవిసతి, తత్థ అఙ్గులిమాలో ఆగతోతి కూటసహస్సానం భిజ్జనకారణం హోతి. **ఏతదహోసీ**తి కారుఞ్ఞప్పత్తియా అహోసి. ఏకేన ఊనమనుస్ససహస్సం ఘాతేన్తస్స ఏకదివసమ్పి కారుఞ్ఞం నాహోసి, గబ్భమూళ్హాయ ఇత్థియా దస్సనమత్తేనేవ కథం ఉప్పన్నన్తి? పబ్బజ్జాబలేన, పబ్బజ్జాబలఞ్హి ఏతం.

తేన హీతి యస్మా తే కారుఞ్ఞం ఉప్పన్నం, తస్మాతి అత్థో. **అరియాయ జాతియా**తి, అఙ్గులిమాల, ఏతం త్వం మా గణ్హి, నేసా తవ జాతి. గిహికాలో ఏస, గిహీ నామ పాణమ్పి హనన్తి, అదిన్నాదానాదీనిపి కరోన్తి. ఇదాని పన తే అరియా నామ జాతి. తస్మా త్వం “యతో అహం, భగిని, జాతో”తి సచే ఏవం వత్తుం కుక్కుచ్చాయసి, తేన హి “అరియాయ జాతియా”తి ఏవం విసేసేత్వా వదాహీతి ఉయ్యోజేసి.

తం ఇత్థిం ఏతదవోచాతి ఇత్థీనం గబ్భవుట్ఠానట్ఠానం నామ న సక్కా పురిసేన ఉపసఙ్కమితుం. థేరో కిం కరోసీతి? అఙ్గులిమాలత్థేరో సచ్చకిరియం కత్వా సోత్థికరణత్థాయ ఆగతోతి ఆరోచాపేసి. తతో తే సాణియా పరిక్ఖిపిత్వా థేరస్స

బహిసాణియం పీఠకం పఞ్ఞాపేసుం. థేరో తత్థ నిసీదిత్వా – “యతో అహం భగిని సబ్బఞ్ఞుబుద్ధస్స అరియాయ జాతియా జాతో”తి సచ్చకిరియం అకాసి, సహ సచ్చవచనేనేవ ధమకరణతో ముత్తఉదకం వియ దారకో నిక్ఖమి. మాతాపుత్తానం సోత్థి అహోసి. ఇదఞ్చ పన పరిత్తం న కిఞ్చి పరిస్సయం న మద్దతి, **మహాపరిత్తం** నామేతన్తి వుత్తం. థేరేన నిసీదిత్వా సచ్చకిరియకతట్ఠానే పీఠకం అకంసు. గబ్భమూళ్హం తిరచ్ఛానగతిత్థిమ్పి ఆనేత్వా తత్థ నిసజ్జాపేన్తి, తావదేవ సుఖేన గబ్భవుట్ఠానం హోతి. యా దుబ్బలా హోతి న సక్కా ఆనేతుం, తస్సా పీఠకధోవనఉదకం నేత్వా సీసే సిఞ్చన్తి, తఙ్ఖణంయేవ గబ్భవుట్ఠానం హోతి, అఞ్ఞమ్పి రోగం వూపసమేతి. యావ కప్పా తిట్ఠనకపాటిహారియం కిరేతం.

కిం పన భగవా థేరం వేజ్జకమ్మం కారాపేసీతి? న కారాపేసి. థేరఞ్హి దిస్వా మనుస్సా భీతా పలాయన్తి. థేరో భిక్ఖాహారేన కిలమతి, సమణధమ్మం కాతుం న సక్కోతి. తస్స అనుగ్గహేన సచ్చకిరియం కారేసి. ఏవం కిరస్స అహోసి – “ఇదాని కిర అఙ్గులిమాలత్థేరో మేత్తచిత్తం పటిలభిత్వా సచ్చకిరియాయ మనుస్సానం సోత్థిభావం కరోతీతి మనుస్సా థేరం ఉపసఙ్కమితబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తి, తతో భిక్ఖాహారేన అకిలమన్తో సమణధమ్మం కాతుం సక్ఖిస్సతీ”తి అనుగ్గహేన సచ్చకిరియం కారేసి. న హి సచ్చకిరియా వేజ్జకమ్మం హోతి. థేరస్సాపి చ “సమణధమ్మం కరిస్సామీ”తి మూలకమ్మట్ఠానం గహేత్వా రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానే నిసిన్నస్స చిత్తం కమ్మట్ఠానాభిముఖం న గచ్ఛతి, అటవియం ఠత్వా మనుస్సానం ఘాతితట్ఠానమేవ పాకటం హోతి. “దుగ్గతోమ్హి, ఖుద్దకపుత్తోమ్హి, జీవితం మే దేహి సామీతి మరణభీతానం వచనాకారో చ హత్థపాదవికారో చ ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, సో విప్పటిసారీ హుత్వా తతోవ ఉట్ఠాయ గచ్ఛతి, అథస్స భగవా తం జాతిం అబ్బోహారికం కత్వావాయం విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం గణ్హిస్సతీతి అరియాయ జాతియా సచ్చకిరియం కారేసి. **ఏకో వూపకట్ఠో**తిఆది వత్థసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౮౦) విత్థారితం.

౩౫౨. అఞ్ఞేనపి లేడ్డు ఖిత్తోతి కాకసునఖసూకరాదీనం పటిక్కమాపనత్థాయ సమన్తా సరక్ఖేపమత్తే ఠానే యేన కేనచి దిసాభాగేన ఖిత్తో ఆగన్త్వా థేరస్సేవ కాయే పతతి. కిత్తకే ఠానే ఏవం హోతి? గణ్ఠికం పటిముఞ్చిత్వా పిణ్డాయ చరిత్వా పటినివత్తేత్వా యావ గణ్ఠికపటిముక్కట్ఠానం ఆగచ్ఛతి, తావ హోతి. **భిన్నేన సీసేనా**తి మహాచమ్మం ఛిన్దిత్వా యావ అట్ఠిమరియాదా భిన్నేన.

బ్రాహ్మణాతి ఖీణాసవభావం సన్ధాయ ఆహ. **యస్స ఖో త్వం, బ్రాహ్మణ, కమ్మస్స విపాకేనా**తి ఇదం సభాగదిట్ఠధమ్మవేదనీయకమ్మం సన్ధాయ వుత్తం. కమ్మఞ్హి కరియమానమేవ తయో కోట్ఠాసే పూరేతి. సత్తసు చిత్తేసు కుసలా వా అకుసలా వా పఠమజవనచేతనా **దిట్ఠధమ్మవేదనీయకమ్మం** నామ హోతి. తం ఇమస్మింయేవ అత్తభావే విపాకం దేతి. తథా అసక్కోన్తం అహోసికమ్మం, నాహోసి కమ్మవిపాకో, న భవిస్సతి కమ్మవిపాకో, నత్థి కమ్మవిపాకోతి ఇమస్స తికస్స వసేన **అహోసికమ్మం** నామ హోతి. అత్థసాధికా సత్తమజవనచేతనా **ఉపపజ్జవేదనీయకమ్మం** నామ. తం అనన్తరే అత్తభావే విపాకం దేతి. తథా అసక్కోన్తం వుత్తనయేనేవ తం అహోసికమ్మం నామ హోతి. ఉభిన్నమన్తరే పఞ్చజవనచేతనా **అపరాపరియవేదనీయకమ్మం** నామ హోతి. తం అనాగతే యదా ఓకాసం లభతి, తదా విపాకం దేతి. సతి సంసారప్పవత్తియా అహోసికమ్మం నామ న హోతి. థేరస్స పన ఉపపజ్జవేదనీయఞ్చ అపరాపరియవేదనీయఞ్చాతి ఇమాని ద్వే కమ్మాని కమ్మక్ఖయకరేన అరహత్తమగ్గేన సముగ్ఘాటితాని, దిట్ఠధమ్మవేదనీయం అత్థి . తం అరహత్తప్పత్తస్సాపి విపాకం దేతియేవ. తం సన్ధాయ భగవా “యస్స ఖో త్వ”న్తిఆదిమాహ. తస్మా **యస్స ఖో**తి ఏత్థ యాదిసస్స ఖో త్వం, బ్రాహ్మణ, కమ్మస్స విపాకేనాతి ఏవం అత్థో వేదితబ్బో.

అబ్భా ముత్తోతి దేసనాసీసమత్తమేతం, అబ్భా మహికా ధూమో రజో రాహూతి ఇమేహి పన ఉపక్కిలేసేహి ముత్తో చన్దిమా ఇధ అధిప్పేతో. యథా హి ఏవం నిరుపక్కిలేసో చన్దిమా లోకం పభాసేతి, ఏవం పమాదకిలేసవిముత్తో అప్పమత్తో భిక్ఖు ఇమం అత్తనో ఖన్ధాయతనధాతులోకం పభాసేతి, విహతకిలేసన్ధకారం కరోతి.

కుసలేన పిధీయతీతి మగ్గకుసలేన పిధీయతి అప్పటిసన్ధికం కరీయతి. **యుఞ్జతి బుద్ధసాసనే**తి బుద్ధసాసనే కాయేన వాచాయ మనసా చ యుత్తప్పయుత్తో విహరతి. ఇమా తిస్సో థేరస్స ఉదానగాథా నామ.

దిసా హి మేతి ఇదం కిర థేరో అత్తనో పరిత్తాణాకారం కరోన్తో ఆహ. తత్థ **దిసా హి మే**తి మమ సపత్తా. యే మం ఏవం ఉపవదన్తి – “యథా మయం అఙ్గులిమాలేన మారితానం ఞాతకానం వసేన దుక్ఖం వేదియామ, ఏవం అఙ్గులిమాలోపి వేదియతూ”తి, తే మయ్హం దిసా చతుసచ్చధమ్మకథం సుణన్తూతి అత్థో. **యుఞ్జన్తూ**తి కాయవాచామనేహి యుత్తప్పయుత్తా విహరన్తు. **యే ధమ్మమేవాదపయన్తి సన్తో**తి యే సన్తో సప్పురిసా ధమ్మంయేవ ఆదపేన్తి సమాదపేన్తి గణ్హాపేన్తి, తే మనుజా మయ్హం సపత్తా భజన్తు సేవన్తు పయిరుపాసన్తూతి అత్థో.

అవిరోధప్పసంసీనన్తి అవిరోధో వుచ్చతి మేత్తా, మేత్తాపసంసకానన్తి అత్థో. **సుణన్తు ధమ్మం కాలేనా**తి ఖణే ఖణే ఖన్తిమేత్తాపటిసఙ్ఖాసారణీయధమ్మం సుణన్తు. **తఞ్చ అనువిధీయన్తూ**తి తఞ్చ ధమ్మం అనుకరోన్తు పూరేన్తు.

న హి జాతు సో మమం హింసేతి యో మయ్హం దిసో, సో మం ఏకంసేనేవ న హింసేయ్య. **అఞ్ఞం వా పన కిఞ్చి న**న్తి న కేవలం మం, అఞ్ఞమ్పి పన కఞ్చి పుగ్గలం మా హింసన్తు మా విహేఠేన్తు. **పప్పుయ్య పరమం సన్తి**న్తి పరమం సన్తిభూతం నిబ్బానం పాపుణిత్వా. **రక్ఖేయ్య తసథావరే**తి **తసా** వుచ్చన్తి సతణ్హా, **థావరా** నిత్తణ్హా. ఇదం వుత్తం హోతి – యో నిబ్బానం పాపుణాతి, సో సబ్బం తసథావరం రక్ఖితుం సమత్థో హోతి. తస్మా మయ్హమ్పి దిసా నిబ్బానం పాపుణన్తు, ఏవం మం ఏకంసేనేవ న హింసిస్సన్తీతి. ఇమా తిస్సో గాథా అత్తనో పరిత్తం కాతుం ఆహ.

ఇదాని అత్తనోవ పటిపత్తిం దీపేన్తో **ఉదకఞ్హి నయన్తి నేత్తికా**తి ఆహ. తత్థ **నేత్తికా**తి యే మాతికం సోధేత్వా బన్ధితబ్బట్ఠానే బన్ధిత్వా ఉదకం నయన్తి. **ఉసుకారా**తి ఉసుకారకా. **నమయన్తీ**తి తేలకఞ్జికేన మక్ఖేత్వా కుక్కుళే తాపేత్వా ఉన్నతున్నతట్ఠానే నమేన్తా ఉజుం కరోన్తి. **తేజన**న్తి కణ్డం. తఞ్హి ఇస్సాసో తేజం కరోతి, పరఞ్చ తజ్జేతి, తస్మా తేజనన్తి వుచ్చతి. **అత్తానం దమయన్తీ**తి యథా నేత్తికా ఉజుమగ్గేన ఉదకం నయన్తి, ఉసుకారా తేజనం, తచ్ఛకా చ దారుం ఉజుం కరోన్తి, ఏవమేవం పణ్డితా అత్తానం దమేన్తి ఉజుకం కరోన్తి నిబ్బిసేవనం కరోన్తి.

తాదినాతి ఇట్ఠానిట్ఠాదీసు నిబ్బికారేన – “పఞ్చహాకారేహి భగవా తాదీ, ఇట్ఠానిట్ఠే తాదీ, వన్తావీతి తాదీ, చత్తావీతి తాదీ, తిణ్ణావీతి తాదీ, తన్నిద్దేసాతి తాదీ”తి (మహాని. ౩౮; ౧౯౨) ఏవం తాదిలక్ఖణప్పత్తేన సత్థారా. **భవనేత్తీ**తి భవరజ్జు, తణ్హాయేతం నామం. తాయ హి గోణా వియ గీవాయ రజ్జుయా, సత్తా హదయే బద్ధా తం తం భవం నీయన్తి, తస్మా భవనేత్తీతి వుచ్చతి. **ఫుట్ఠో కమ్మవిపాకేనా**తి మగ్గచేతనాయ ఫుట్ఠో. యస్మా హి మగ్గచేతనాయ కమ్మం పచ్చతి విపచ్చతి డయ్హతి, పరిక్ఖయం గచ్ఛతి, తస్మా సా కమ్మవిపాకోతి వుత్తా. తాయ హి ఫుట్ఠత్తా ఏస **అణణో** నిక్కిలేసో జాతో, న దుక్ఖవేదనాయ అణణో. **భుఞ్జామీ**తి చేత్థ థేయ్యపరిభోగో ఇణపరిభోగో దాయజ్జపరిభోగో సామిపరిభోగోతి చత్తారో పరిభోగా వేదితబ్బా. తత్థ దుస్సీలస్స పరిభోగో థేయ్యపరిభోగో నామ. సో హి చత్తారో పచ్చయే థేనేత్వా భుఞ్జతి. వుత్తమ్పి చేతం “థేయ్యాయ వో,

భిక్ఖవే, రట్ఠపిణ్డో భుత్తో"తి (పారా॰ ౧౯౫). సీలవతో పన అపచ్చవేక్ఖణపరిభోగో ఇణపరిభోగో నామ. సత్తన్నం సేక్ఖానం పరిభోగో దాయజ్జపరిభోగో నామ. ఖీణాసవస్స పరిభోగో సామిపరిభోగో నామ. ఇధ కిలేసఇణానం అభావం సన్ధాయ "అణణో"తి వుత్తం. "అనిణో"తిపి పాఠో. సామిపరిభోగం సన్ధాయ "భుఞ్జామి భోజన"న్తి వుత్తం.

కామరతిసన్థవన్తి దువిధేసుపి కామేసు తణ్హారతిసన్థవం మా అనుయుఞ్జథ మా కరిత్థ. **నయిదం దుమ్మన్తితం మమా**తి యం మయా సమ్మాసమ్బుద్ధం దిస్వా పబ్బజిస్సామీతి మన్తితం, తం మమ మన్తితం న దుమ్మన్తితం. **సంవిభత్తేసు ధమ్మేసూ**తి అహం సత్థాతి ఏవం లోకే ఉప్పన్నేహి యే ధమ్మా సంవిభత్తా, తేసు ధమ్మేసు యం సేట్ఠం నిబ్బానం, తదేవ అహం ఉపగమం ఉపగతో సమ్పత్తో, తస్మా మయ్హం ఇదం ఆగమనం స్వాగతం నామ గతన్తి. **తిస్సో విజ్జా**తి పుబ్బేనివాసదిబ్బచక్ఖుఆసవక్ఖయపఞ్ఞా. **కతం బుద్ధస్స సాసన**న్తి యం బుద్ధస్స సాసనే కత్తబ్బకిచ్చం అత్థి, తం సబ్బం మయా కతం. తీహి విజ్జాహి నవహి చ లోకుత్తరధమ్మేహి దేసనం మత్థకం పాపేసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అఙ్గులిమాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. పియజాతికసుత్తవణ్ణనా

౩౫౩. ఏవం మే సుతన్తి పియజాతికసుత్తం. తత్థ **నేవ కమ్మన్తా పటిభన్తీ**తి న సబ్బేన సబ్బం పటిభన్తి, పకతినియామేన పన న పటిభన్తి. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ **న పటిభాతీ**తి న రుచ్చతి. **ఆళాహన**న్తి సుసానం. **అఞ్ఞథత్త**న్తి వివణ్ణతాయ అఞ్ఞథాభావో. **ఇన్ద్రియాని** నామ మనోవిఞ్ఞేయ్యా ధమ్మా, పతిట్ఠితోకాసం పన సన్ధాయ ఇదం వుత్తం. **పియజాతికా**తి పియతో జాయన్తి. **పియప్పభావికా**తి పియతో పభవన్తి.

౩౫౫. సచే తం, మహారాజాతి తస్స అత్థం అసల్లక్ఖయమానాపి సత్థరి సద్ధాయ ఏవం వదతి. **చర పిరే**తి అపేహి అమ్హాకం పరే, అనజ్ఝత్తికభూతేతి అత్థో. అథ వా **చర పిరే**తి పరతో గచ్ఛ, మా ఇధ తిట్ఠాతిపి అత్థో.

౩౫౬. ద్విధా ఛేత్వాతి అసినా ద్వే కోట్ఠాసే కరోన్తో ఛిన్దిత్వా. **అత్తానం ఉప్ఫాలేసీ**తి తేనేవ అసినా అత్తనో ఉదరం ఫాలేసి. యది హి తస్స సా అప్పియా భవేయ్య, ఇదాని అఞ్ఞం మాతుగామం గణ్హిస్సామీతి అత్తానం న ఘాతేయ్య. యస్మా పనస్స సా పియా అహోసి, తస్మా పరలోకేపి తాయ సద్ధిం సమఙ్గిభావం పత్థయమానో ఏవమకాసి.

౩౫౭. పియా తే వజిరీతి ఏవం కిరస్సా అహోసి – "సచాహం, 'భూతపుబ్బం, మహారాజ, ఇమిస్సాయేవ సావత్థియం అఞ్ఞతరిస్సా ఇత్థియా'తిఆదికథం కథేయ్యం, 'కో తే ఏవం అకాసి, అపేహి నత్థి ఏత'న్తి మం పటిసేధేయ్య, వత్తమానేనేవ నం సఞ్ఞాపేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా ఏవమాహ. **విపరిణామఞ్ఞథాభావా**తి ఏత్థ మరణవసేన విపరిణామో, కేనచి సద్ధిం పలాయిత్వా గమనవసేన అఞ్ఞథాభావో వేదితబ్బో.

వాసభాయాతి వాసభా నామ రఞ్ఞో ఏకా దేవీ, తం సన్ధాయాహ.

పియా తే అహన్తి కస్మా సబ్బపచ్ఛా ఆహ? ఏవం కిరస్సా అహోసి – “అయం రాజా మయ్హం కుపితో, సచాహం సబ్బపఠమం ‘పియా తే అహ’న్తి పుచ్ఛేయ్యం, ‘న మే త్వం పియా, చర పిరే’తి వదేయ్య, ఏవం సన్తే కథా పతిట్ఠానం న లభిస్సతీ”తి కథాయ పతిట్ఠానత్థం సబ్బపచ్ఛా పుచ్ఛి. **కాసికోసలేసు** ఛడ్డితభావేన విపరిణామో, పటిరాజూనం హత్థగమనవసేన అఞ్ఞథాభావో వేదితబ్బో.

ఆచమేహీతి ఆచమనోదకం దేహి. ఆచమిత్వా హత్థపాదే ధోవిత్వా ముఖం విక్ఖాలేత్వా సత్థారం నమస్సితుకామో ఏవమాహ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

పియజాతికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. బాహితికసుత్తవణ్ణనా

౩౫౮. ఏవం మే సుతన్తి బాహితికసుత్తం. తత్థ **ఏకపుణ్డరీకం నాగన్తి** ఏవంనామకం హత్థిం. తస్స కిర ఫాసుకానం ఉపరి తాలఫలమత్తం పణ్డరట్ఠానం అత్థి , తేనస్స ఏకపుణ్డరీకోతి నామం అకంసు. **సిరివడ్ఢం మహామత్తన్తి** పచ్ఛేకహత్థిం అభిరుహిత్వా కథాఫాసుకత్థం సద్ధిం గచ్ఛన్తం ఏవంనామకం మహామత్తం. **ఆయస్మా నోతి** ఏత్థ **నోతి** పుచ్ఛాయ నిపాతో. మహామత్తో థేరస్స సఙ్ఘాటిపత్తధారణాకారం సల్లక్ఖేత్వా “ఏవం, మహారాజా”తి ఆహ.

౩౫౯. ఓపారమ్భోతి ఉపారమ్భం దోసం ఆరోపనారహో. కిం పుచ్ఛామీతి రాజా పుచ్ఛతి. సున్దరివత్థుస్మిం ఉప్పన్నమిదం సుత్తం, తం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి. **యఞ్హి మయం, భన్తేతి**, భన్తే, యం మయం విఞ్ఞూహీతి ఇదం పదం గహేత్వా పఞ్హేన పరిపూరేతుం నాసక్ఖిమ్హా, తం కారణం ఆయస్మతా ఏవం వదన్తేన పరిపూరితం.

౩౬౦. అకుసలోతి అకోసల్లసమ్భూతో. **సావజ్జోతి** సదోసో. **సబ్యాబజ్ఝోతి** సదుక్ఖో. **దుక్ఖవిపాకోతి** ఇధ నిస్సన్దవిపాకో కథితో. **తస్సాతి** తస్స ఏవం అత్తబ్యాబాధాదీనం అత్థాయ పవత్తకాయసమాచారస్స.

సబ్బాకుసలధమ్మపహీనో ఖో, మహారాజ, తథాగతో కుసలధమ్మసమన్నాగతోతి ఏత్థ సబ్బేసంయేవ అకుసలానం ధమ్మానం పహానం వణ్ణేతీతి. ఆమ వణ్ణేతీతి వుత్తే యథా పుచ్ఛా, తథా అత్థో వుత్తో భవేయ్య. ఏవం బ్యాకరణం పన న భారియం. అప్పహీనఅకుసలోపి హి పహానం వణ్ణేయ్య, భగవా పన పహీనాకుసలతాయ యథాకారీ తథావాదీతి దస్సేతుం ఏవం బ్యాకాసి. సుక్కపక్ఖేపి ఏసేవ నయో.

౩౬౨. బాహితికాతి బాహితిరట్ఠే ఉట్ఠితవత్థస్సేతం నామం. **సోళససమా ఆయామేనాతి** ఆయామేన సమసోళసహత్థా. **అట్ఠసమా విత్థారేనాతి** విత్థారేన సమఅట్ఠహత్థా.

౩౬౩. భగవతో పాదాసీతి భగవతో నియ్యాతేసి. దత్వా చ పన గన్ధకుటియం వితానం కత్వా బన్ధి. తతో పట్ఠాయ గన్ధకుటి భియ్యోసోమత్తాయ సోభి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. నేయ్యపుగ్గలస్స పన వసేన అయం దేసనా నిట్ఠితాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

బాహితికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ధమ్మచేతియసుత్తవణ్ణనా

౩౬౪. **ఏవం మే సుత**న్తి ధమ్మచేతియసుత్తం. తత్థ **మేదాళుప**న్తి నామేతం తస్స, తస్స హి నిగమస్స మేదవణ్ణా పాసాణా కిరేత్థ ఉస్సన్నా అహేసుం, తస్మా మేదాళుపన్తి సఙ్ఖం గతం. సేనాసనం పనేత్థ అనియతం, తస్మా న తం వుత్తం. **నగరక**న్తి ఏవంనామకం సక్యానం నిగమం. **కేనచిదేవ కరణీయేనా**తి న అఞ్ఞేన కరణీయేన, అయం పన బన్ధులసేనాపతిం సద్ధిం ద్వత్తింసాయ పుత్తేహి ఏకదివసేనేవ గణ్హథాతి ఆణాపేసి, తందివసఞ్చస్స భరియాయ మల్లికాయ పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం భగవా నిమన్తితో, బుద్ధప్పముఖే భిక్ఖుసఙ్ఘే ఘరం ఆగన్త్వా నిసిన్నమత్తే “సేనాపతి కాలఙ్కతో”తి సాసనం ఆహరిత్వా మల్లికాయ అదంసు. సా పణ్ణం గహేత్వా ముఖసాసనం పుచ్ఛి. “రఞ్ఞా అయ్యే సేనాపతి సద్ధిం ద్వత్తింసాయ పుత్తేహి ఏకప్పహారేనేవ గహాపితో”తి ఆరోచేసుం. మహాజనగతం మా కరిత్థాతి ఓవట్టికాయ పణ్ణం కత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం పరివిసి. తస్మిం సమయే ఏకా సప్పిచాటి నీహరితా, సా ఉమ్మారే ఆహచ్చ భిన్నా, తం అపనేత్వా అఞ్ఞం ఆహరాపేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం పరివిసి.

సత్థా కతభత్తకిచ్చో కథాసముట్ఠాపనత్థం – “సప్పిచాటియా భిన్నపచ్చయా న చిన్తేతబ్బ”న్తి ఆహ. తస్మిం సమయే మల్లికా పణ్ణం నీహరిత్వా భగవతో పురతో ఠపేత్వా – “భగవా ఇమం ద్వత్తింసాయ పుత్తేహి సద్ధిం సేనాపతినో మతసాసనం, అహం ఏతమ్పి న చిన్తయామి, సప్పిచాటిపచ్చయా కిం చిన్తేయ్యామీ”తి ఆహ. భగవా – “మల్లికే, మా చిన్తయి, అనమతగ్గే సంసారే నామ వత్తమానానం హోతి ఏత”న్తి అనిచ్చతాదిపటిసంయుత్తం ధమ్మకథం కత్వా అగమాసి. మల్లికా ద్వత్తింససుణిసాయో పక్కోసాపేత్వా ఓవాదం అదాసి. రాజా మల్లికం పక్కోసాపేత్వా “సేనాపతినో అమ్హాకం అన్తరే భిన్నదోసో అత్థి నత్థీ”తి పుచ్ఛి. నత్థి సామీతి. సో తస్సా వచనేన తస్స నిద్దోసభావం ఞత్వా విప్పటిసారీ బలవదోమనస్సం ఉప్పాదేసి. సో – “ఏవరూపం నామ అదోసకారకం మం సమ్భావయిత్వా ఆగతం సహాయకం వినాసేసి”న్తి తతో పట్ఠాయ పాసాదే వా నాటకేసు వా రజ్జసుఖేసు వా చిత్తస్సాదం అలభమానో తత్థ తత్థ విచరితుం ఆరద్ధో. ఏతదేవ కిచ్చం అహోసి. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం “కేనచిదేవ కరణీయేనా”తి.

దీఘం కారాయనన్తి దీఘకారాయనో నామ బన్ధులసేనాపతిస్స భాగినేయ్యో “ఏతస్స మే మాతులో అదోసకారకో నిక్కారణేన ఘాతితో”తి రఞ్ఞా సేనాపతిట్ఠానే ఠపితో. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **మహచ్చా రాజానుభావేనా**తి మహతా రాజానుభావేన , ధరణితలం భిన్దన్తో వియ సాగరం పరివత్తేన్తో వియ విచిత్తవేససోభేన మహతా బలకాయేనాతి అత్థో. **పాసాదికానీ**తి దస్సనేనేవ సహా రఞ్జనకాని. **పసాదనీయానీ**తి తస్సేవ వేవచనం. అథ వా **పాసాదికానీ**తి పసాదజనకాని. **అప్పసద్దానీ**తి నిస్సద్దాని. **అప్పనిగ్ఘోసానీ**తి అవిభావితత్థేన నిగ్ఘోసేన రహితాని. **విజనవాతానీ**తి విగతజనవాతాని. **మనుస్సరాహస్సేయ్యకానీ**తి మనుస్సానం రహస్సకమ్మానుచ్ఛవికాని, రహస్సమన్తం మన్తేన్తానం అనురూపానీతి అత్థో. **పటిసల్లానసారుప్పానీ**తి నిలీయనభావస్స ఏకీభావస్స అనుచ్ఛవికాని. **యత్థ సుదం మయ**న్తి న తేన తత్థ భగవా పయిరుపాసితపుబ్బో, తాదిసేసు పన పయిరుపాసితపుబ్బో, తస్మా యాదిసేసు సుదం మయన్తి అయమేత్థ అత్థో.

అత్థి, మహారాజాతి పణ్డితో సేనాపతి “రాజా భగవన్తం మమాయతీ”తి జానాతి, సో సచే మం రాజా “కహం భగవా”తి వదేయ్య, అదన్ధాయన్తేన ఆచిక్ఖితుం యుత్తన్తి చరపురిసే పయోజేత్వా భగవతో నివాసనట్ఠానం ఞత్వావ విహరతి. తస్మా ఏవమాహ. **ఆరామం పావిసీ**తి బహినిగమే ఖన్ధావారం బన్ధాపేత్వా కారాయనేన సద్ధిం పావిసి.

౩౬౬. విహారోతి గన్ధకుటిం సన్ధాయాహంసు. **ఆళిన్దన్తి** పముఖం. **ఉక్కాసిత్వాతి** ఉక్కాసితసద్దం కత్వా. **అగ్గళన్తి** కవాటం. **ఆకోటేహీతి** అగ్గనఖేన ఈసకం కుఞ్చికచ్ఛిద్దసమీపే కోటేహీతి వుత్తం హోతి. ద్వారం కిర అతిఉపరి అమనుస్సా, అతిహేట్ఠా దీఘజాతికా కోటేన్తి. తథా అకోటేత్వా మజ్ఝే ఛిద్దసమీపే కోటేతబ్బం, ఇదం ద్వారకోట్టకవత్తన్తి దీపేన్తా వదన్తి. **తత్థేవాతి** భిక్ఖూహి వుత్తట్ఠానేయేవ. **ఖగ్గఞ్చ ఉణ్హీసఞ్చాతి** దేసనామత్తమేతం,

వాలబీజనిముణ్హీసం, ఖగ్గం ఛత్తఞ్చుపాహనం;
ఓరుయ్హ రాజా యానమ్హా, ఠపయిత్వా పటిచ్ఛదన్తి. –

ఆగతాని పన పఞ్చపి రాజకకుధభణ్డాని అదాసి. కస్మా పన అదాసీతి. అతిగరునో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సన్తికం ఉద్ధతవేసేన గన్తుం న యుత్తన్తి చ, ఏకకోవ ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనో రుచివసేన సమ్మోదిస్సామి చాతి. పఞ్చసు హి రాజకకుధభణ్డేసు నివత్తితేసు త్వం నివత్తాతి వత్తబ్బం న హోతి, సబ్బే సయమేవ నివత్తన్తి. ఇతి ఇమేహి ద్వీహి కారణేహి అదాసి. **రహాయతీతి** రహస్సం కరోతి నిగూహతి. అయం కిరస్స అధిప్పాయో "పుబ్బేపి అయం రాజా సమణేన గోతమేన సద్ధిం చతుక్కణ్ణమన్తం మన్తేత్వా మయ్హం మాతులం సద్ధిం ద్వత్తింసాయ పుత్తేహి గణ్హాపేసి, ఇదానిపి చతుక్కణ్ణమన్తం మన్తేతుకామో, కచ్చి ను ఖో మం గణ్హాపేస్సతీ"తి. ఏవం కోపవసేనస్స ఏతదహోసి.

వివరి భగవా ద్వారన్తి న భగవా ఉట్ఠాయ ద్వారం వివరి, వివరతూతి పన హత్థం పసారేసి. తతో – "భగవా తుమ్హేహి అనేకేసు కప్పకోటీసు దానం దదమానేహి న సహత్థా ద్వారవివరణకమ్మం కత"న్తి సయమేవ ద్వారం వివటం. తం పన యస్మా భగవతో మనేన వివటం, తస్మా "వివరి భగవా ద్వార"న్తి వత్తుం వట్టతి. **విహారం పవిసిత్వాతి** గన్ధకుటిం పవిసిత్వా. తస్మిం పన పవిట్ఠమత్తేయేవ కారాయనో పఞ్చ రాజకకుధభణ్డాని గహేత్వా ఖన్ధావారం గన్త్వా విటటూభం ఆమన్తేసి "ఛత్తం సమ్మ ఉస్సాపేహీ"తి. మయ్హం పితా కిం గతోతి? పితరం మా పుచ్ఛ, సచే త్వం న ఉస్సాపేసి, తం గణ్హిత్వా అహం ఉస్సాపేమీతి. "ఉస్సాపేమి సమ్మా"తి సమ్పటిచ్ఛి. కారాయనో రఞ్ఞో ఏకం అస్సఞ్చ అసిఞ్చ ఏకమేవ చ పరిచారికం ఇత్థిం ఠపేత్వా – "సచే రాజా జీవితేన అత్థికో, మా ఆగచ్ఛతూ"తి విటటూభస్స ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా తం గహేత్వా సావత్థిమేవ గతో.

౩౬౭. ధమ్మన్వయోతి పచ్చక్ఖఞాణసఙ్ఖాతస్స ధమ్మస్స అనునయో అనుమానం, అనుబుద్ధీతి అత్థో. ఇదాని యేనస్స ధమ్మన్వయేన "సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా"తిఆది హోతి, తం దస్సేతుం **ఇధ పనాహం, భన్తేతిఆదిమాహ.** తత్థ **ఆపాణకోటికన్తి** పాణోతి జీవితం, తం మరియాదం అన్తో కరిత్వా, మరణసమయేపి చరన్తియేవ, తం న వీతిక్కమన్తీతి వుత్తం హోతి. "అపాణకోటిక"న్తిపి పాఠో, ఆజీవితపరియన్తన్తి అత్థో. యథా ఏకచ్చే జీవితహేతు అతిక్కమన్తా పాణకోటికం కత్వా చరన్తి, న ఏవన్తి అత్థో. **అయమ్పి ఖో మే, భన్తేతి** బుద్ధసుబుద్ధతాయ ధమ్మస్వాక్ఖాతతాయ సఙ్ఘసుప్పటిపన్నతాయ చ ఏతం ఏవం హోతి, ఏవఞ్హి మే, భన్తే, అయం భగవతి ధమ్మన్వయో హోతీతి దీపేతి. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ.

౩౬౮. న వియ మఞ్ఞే చక్ఖుం బన్ధన్తేతి చక్ఖుం అబన్ధన్తే వియ. అపాసాదికఞ్హి దిస్వా పున ఓలోకనకిచ్చం న హోతి, తస్మా సో చక్ఖుం న బన్ధతి నామ. పాసాదికం దిస్వా పునప్పునం ఓలోకనకిచ్చం హోతి, తస్మా సో చక్ఖుం బన్ధతి నామ. ఇమే చ అపాసాదికా, తస్మా ఏవమాహ. **బన్ధుకరోగో నోతి** కులరోగో. అమ్హాకం కులే జాతా ఏవరూపా హోన్తీతి వదన్తి. **ఉళారన్తి** మహేసక్ఖం. **పుబ్బేనాపరన్తి** పుబ్బతో అపరం విసేసం. తత్థ కసిణపరికమ్మం కత్వా సమాపత్తిం నిబ్బత్తేన్తో ఉళారం పుబ్బే

విసేసం సఞ్జానాతి నామ, సమాపత్తిం పదట్ఠానం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం గణ్హన్తో ఉళారం పుబ్బతో అపరం విసేసం సఞ్జానాతి నామ.

౩౭౦. **ఘాతేతాయం వా ఘాతేతు**న్తి ఘాతేతబ్బయుత్తకం ఘాతేతుం. **జాపేతాయం వా జాపేతు**న్తి ధనేన వా జాపేతబ్బయుత్తకం జాపేతుం జానితుం అధనం కాతుం. **పబ్బాజేతాయం వా పబ్బాజేతు**న్తి రట్ఠతో వా పబ్బాజేతబ్బయుత్తకం పబ్బాజేతుం.

౩౭౩. **ఇసిదత్తపురాణాతి** ఇసిదత్తో చ పురాణో చ. తేసు ఏకో బ్రహ్మచారీ, ఏకో సదారసన్తుట్ఠో. **మమభత్తాతి** మమ సన్తకం భత్తం ఏతేసన్తి మమభత్తా. **మమయానాతి** మమ సన్తకం యానం ఏతేసన్తి మమయానా. **జీవికాయ దాతాతి** జీవితవుత్తిం దాతా. **వీమంసమానోతి** ఉపపరిక్ఖమానో. తదా కిర రాజా నిద్దం అనోక్కన్తోవ ఓక్కన్తో వియ హుత్వా నిపజ్జి. అథ తే థపతయో "కతరస్మిం దిసాభాగే భగవా"తి పుచ్ఛిత్వా "అసుకస్మిం నామా"తి సుత్వా మన్తయింసు – "యేన సమ్మాసమ్బుద్ధో, తేన సీసే కతే రాజా పాదతో హోతి. యేన రాజా, తేన సీసే కతే సత్థా పాదతో హోతి, కిం కరిస్సామా"తి? తతో నేసం ఏతదహోసి – "రాజా కుప్పమానో యం అమ్హాకం దేతి, తం అచ్ఛిన్దేయ్య. న ఖో పన మయం సక్కోమ జానమానా సత్థారం పాదతో కాతు"న్తి రాజానం పాదతో కత్వా నిపజ్జింసు. తం సన్ధాయ అయం రాజా ఏవమాహ.

౩౭౪. **పక్కామీతి** గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా కారాయనస్స ఠితట్ఠానం గతో, తం తత్థ అదిస్వా ఖన్ధావారట్ఠానం గతో, తత్థాపి అఞ్ఞం అదిస్వా తం ఇత్థిం పుచ్ఛి. సా సబ్బం పవత్తిం ఆచిక్ఖి. రాజా – "న ఇదాని మయా ఏకకేన తత్థ గన్తబ్బం, రాజగహం గన్త్వా భాగినేయ్యేన సద్ధిం ఆగన్త్వా మయ్హం రజ్జం గణ్హిస్సామీ"తి రాజగహం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే కణాజకభత్తఞ్చేవ భుఞ్జి, బహలఉదకఞ్చ పివి. తస్స సుఖుమాలపకతికస్స ఆహారో న సమ్మా పరిణామి. సో రాజగహం పాపుణన్తోపి వికాలే ద్వారేసు పిహితేసు పాపుణి. "అజ్జ సాలాయం సయిత్వా స్వే మయ్హం భాగినేయ్యం పస్సిస్సామీ"తి బహినగరే సాలాయ నిపజ్జి. తస్స రత్తిభాగే ఉట్ఠానాని పవత్తింసు, కతిపయవారే బహి నిక్ఖమి. తతో పట్ఠాయ పదసా గన్తుం అసక్కోన్తో తస్సా ఇత్థియా అఙ్కే నిపజ్జిత్వా బలవపచ్చూసే కాలమకాసి. సా తస్స మతభావం ఞత్వా – "ద్వీసు రజ్జేసు రజ్జం కారేత్వా ఇదాని పరస్స బహినగరే అనాథసాలాయ అనాథకాలకిరియం కత్వా నిపన్నో మయ్హం సామి కోసలరాజా"తిఆదీని వదమానా ఉచ్చాసద్దేన పరిదేవితుం ఆరభి. మనుస్సా సుత్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా ఆగన్త్వా దిస్వా సఞ్జానిత్వా ఆగతకారణం ఞత్వా మహాపరిహారేన సరీరకిచ్చం కరిత్వా "విటటూభం గణ్హిస్సామీ"తి భేరిం చరాపేత్వా బలకాయం సన్నిపాతేసి. అమచ్చా పాదేసు పతిత్వా – "సచే, దేవ, తుమ్హాకం మాతులో అరోగో అస్స, తుమ్హాకం గన్తుం యుత్తం భవేయ్య, ఇదాని పన విటటూభోపి తుమ్హే నిస్సాయ ఛత్తం ఉస్సాపేతుం అరహతియేవా"తి సఞ్ఞాపేత్వా నివారేసుం.

ధమ్మచేతియానీతి ధమ్మస్స చిత్తీకారవచనాని. తీసు హి రతనేసు యత్థ కత్థచి చిత్తీకారే కతే సబ్బత్థ కతోయేవ హోతి, తస్మా భగవతి చిత్తీకారే కతే ధమ్మోపి కతోవ హోతీతి భగవా "ధమ్మచేతియానీ"తి ఆహ. **ఆదిబ్రహ్మచరియకానీతి** మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతాని, పుబ్బభాగపటిపత్తిభూతానీతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ధమ్మచేతియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. కణ్ణకత్థలసుత్తవణ్ణనా

౩౭౫. ఏవం మే సుతన్తి కణ్ణకత్థలసుత్తం. తత్థ **ఉరుఞ్ఞాయ**న్తి **ఉరుఞ్ఞా**తి తస్స రట్ఠస్సపి నగరస్సపి ఏతదేవ నామం, భగవా ఉరుఞ్ఞానగరం ఉపనిస్సాయ విహరతి. **కణ్ణకత్థలే మిగదాయే**తి తస్స నగరస్స అవిదూరే కణ్ణకత్థలం నామ ఏకో రమణీయో భూమిభాగో అత్థి, సో మిగానం అభయత్థాయ దిన్నత్తా మిగదాయోతి వుచ్చతి, తస్మిం కణ్ణకత్థలే మిగదాయే. **కేనచిదేవ కరణీయేనా**తి న అఞ్ఞేన, అనన్తరసుత్తే వుత్తకరణీయేనేవ. **సోమా చ భగినీ సకులా చ భగినీ**తి ఇమా ద్వే భగినియో రఞ్ఞో పజాపతియో. **భత్తాభిహారే**తి భత్తం అభిహరణట్ఠానే. రఞ్ఞో భుఞ్జనట్ఠానఞ్హి సబ్బాపి ఓరోధా కటచ్ఛుఆదీని గహేత్వా రాజానం ఉపట్ఠాతుం గచ్ఛన్తి, తాపి తథేవ అగమంసు.

౩౭౬. కిం పన, మహారాజాతి కస్మా ఏవమాహ? రఞ్ఞో గరహాపరిమోచనత్థం. ఏవఞ్హి పరిసా చిన్తేయ్య – “అయం రాజా ఆగచ్ఛమానోవ మాతుగామానం సాసనం ఆరోచేతి, మయం అత్తనో ధమ్మతాయ భగవన్తం దట్ఠుం ఆగతోతి మఞ్ఞామ, అయం పన మాతుగామానం సాసనం గహేత్వా ఆగతో, మాతుగామదాసో మఞ్ఞే, ఏస పుబ్బేపి ఇమినావ కారణేన ఆగచ్ఛతీ”తి. పుచ్ఛితో పన సో అత్తనో ఆగమనకారణం కథేస్సతి, ఏవమస్స అయం గరహా న ఉప్పజ్జిస్సతీతి గరహామోచనత్థం ఏవమాహ.

౩౭౮. అబ్భుదాహాసీతి కథేసి. **సకిదేవ సబ్బం ఉస్సతి సబ్బం దక్ఖితీ**తి యో ఏకావజ్జనేన ఏకచిత్తేన అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం సబ్బం ఉస్సతి వా దక్ఖితి వా, సో నత్థీతి అత్థో. ఏకేన హి చిత్తేన అతీతం సబ్బం జానిస్సామీతి ఆవజ్జిత్వాపి అతీతం సబ్బం జానితుం న సక్కా, ఏకదేసమేవ జానాతి. అనాగతపచ్చుప్పన్నం పన తేన చిత్తేన సబ్బేనేవ సబ్బం న జానాతీతి. ఏస నయో ఇతరేసు. ఏవం ఏకచిత్తవసేనాయం పఞ్హో కథితో. **హేతురూప**న్తి హేతుసభావం కారణజాతికం. **సహేతురూప**న్తి సకారణజాతికం. **సమ్పరాయికాహం, భన్తే**తి సమ్పరాయగుణం అహం, భన్తే, పుచ్ఛామి.

౩౭౯. పఞ్చిమానీతి ఇమస్మిం సుత్తే పఞ్చ పధానియఙ్గాని లోకుత్తరమిస్సకాని కథితాని. కథినజ్గణవాసీచూళసముద్దత్థేరో పన “తుమ్హాకం, భన్తే, కిం రుచ్చతీ”తి వుత్తే “మయ్హం లోకుత్తరానేవాతి రుచ్చతీ”తి ఆహ. **పధానవేమత్తత**న్తి పధాననానత్తం. అఞ్ఞాదిసమేవ హి పుథుజ్జనస్స పధానం, అఞ్ఞాదిసం సోతాపన్నస్స, అఞ్ఞాదిసం సకదాగామినో, అఞ్ఞాదిసం అనాగామినో, అఞ్ఞాదిసం అరహతో, అఞ్ఞాదిసం అసీతిమహాసావకానం, అఞ్ఞాదిసం ద్విన్నం అగ్గసావకానం, అఞ్ఞాదిసం పచ్చేకబుద్ధానం, అఞ్ఞాదిసం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం. పుథుజ్జనస్స పధానం సోతాపన్నస్స పధానం న పాపుణాతి…పే॰… పచ్చేకబుద్ధస్స పధానం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధస్స పధానం న పాపుణాతి. ఇమమత్థం సన్ధాయ “పధానవేమత్తతం వదామీ”తి ఆహ. **దన్తకారణం గచ్ఛేయ్యు**న్తి యం అకూటకరణం, అనవచ్ఛిన్దనం , ధురస్స అచ్ఛిన్దనన్తి దన్తేసు కారణం దిస్సతి, తం కారణం ఉపగచ్ఛేయ్యున్తి అత్థో. **దన్తభూమి**న్తి దన్తేహి గన్తబ్బభూమిం. **అస్సద్ధో**తిఆదీసు పుథుజ్జనసోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామినో చత్తారోపి అస్సద్ధా నామ. పుథుజ్జనో హి సోతాపన్నస్స సద్ధం అప్పత్తోతి అస్సద్ధో, సోతాపన్నో సకదాగామిస్స, సకదాగామీ అనాగామిస్స, అనాగామీ అరహతో సద్ధం అప్పత్తోతి అస్సద్ధో, ఆబాధో అరహతోపి ఉప్పజ్జతీతి పఞ్చాపి **బహ్వాబాధా నామ** హోన్తి. అరియసావకస్స పన సఠో మాయావీతి నామం నత్థి. తేనేవ థేరో – “పఞ్చ పధానియఙ్గాని లోకుత్తరాని కథితానీతి మయ్హం రుచ్చతీ”తి ఆహ. అస్సఖళుఙ్కసుత్తన్తే పన – “తయో చ, భిక్ఖవే, అస్సఖళుఙ్కే తయో చ పురిసఖళుఙ్కే దేసేస్సామీ”తి (అం॰ ని॰ ౩.౧౪౧) ఏత్థ అరియసావకస్సాపి సమ్బోధినామం ఆగతం ,

తస్స వసేన లోకుత్తరమిస్సకా కథితాతి వుత్తం. పుథుజ్జనో పన సోతాపత్తిమగ్గవీరియం అసమ్పత్తో…పే… అనాగామీ అరహత్తమగ్గవీరియం అసమ్పత్తోతి కుసీతోపి అస్సద్ధో వియ చత్తారోవ హోన్తి, తథా దుప్పఞ్ఞో.

ఏవం పనేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం వేదితబ్బం – అదన్తహత్థిఆదయో వియ హి మగ్గపధానరహితో పుగ్గలో. దన్తహత్థిఆదయో వియ మగ్గపధానవా. యథా అదన్తా హత్థిఆదయో కూటాకారం అకత్వా అవిచ్ఛిన్దిత్వా ధురం అపాతేత్వా దన్తగమనం వా గన్తుం దన్తభూమిం వా పత్తుం న సక్కోన్తి, ఏవమేవం మగ్గపధానరహితో మగ్గపధానవతా పత్తబ్బం పాపుణితుం నిబ్బత్తేతబ్బం గుణం నిబ్బత్తేతుం న సక్కోతి. యథా పన దన్తహత్థిఆదయో కూటాకారం అకత్వా అవిచ్ఛిన్దిత్వా ధురం అపాతేత్వా దన్తగమనం వా గన్తుం దన్తభూమిం వా పత్తుం సక్కోన్తి , ఏవమేవం మగ్గపధానవా మగ్గపధానవతా పత్తబ్బం పాపుణితుం నిబ్బత్తేతబ్బం గుణం నిబ్బత్తేతుం సక్కోతి. ఇదం వుత్తం హోతి – “సోతాపత్తిమగ్గపధానవా సోతాపత్తిమగ్గపధానవతా పత్తోకాసం పాపుణితుం నిబ్బత్తేతబ్బం గుణం నిబ్బత్తేతుం సక్కోతి…పే… అరహత్తమగ్గపధానవా అరహత్తమగ్గపధానవతా పత్తోకాసం పాపుణితుం నిబ్బత్తేతబ్బం గుణం నిబ్బత్తేతుం సక్కోతీ”తి.

౩౮౦. సమ్మప్పధానాతి మగ్గపధానేన సమ్మప్పధానా. **న కిఞ్చి నానాకరణం వదామి యదిదం విముత్తియా విముత్తిన్తి** యం ఏకస్స ఫలవిముత్తియా ఇతరస్స ఫలవిముత్తిం ఆరబ్భ నానాకరణం వత్తబ్బం సియా, తం న కిఞ్చి వదామీతి అత్థో. **అచ్చియా వా అచ్చిన్తి** అచ్చియా వా అచ్చిమ్హి. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో, భుమ్మత్థే హి ఏతం ఉపయోగవచనం. **కిం పన త్వం, మహారాజాతి**, మహారాజ, కిం త్వం? “సన్తి దేవా చాతుమహారాజికా, సన్తి దేవా తావతింసా…పే… సన్తి దేవా పరనిమ్మితవసవత్తినో, సన్తి దేవా తతుత్తరి”న్తి ఏవం దేవానం అత్థిభావం న జానాసి, యేన ఏవం వదేసీతి. తతో అత్థిభావం జానామి, మనుస్సలోకం పన ఆగచ్ఛన్తి నాగచ్ఛన్తీతి ఇదం పుచ్ఛన్తో **యది వా తే, భన్తేతిఆదిమాహ. సబ్యాబజ్ఝాతి** సదుక్ఖా, సముచ్ఛేదప్పహానేన అప్పహీనచేతసికదుక్ఖా. **ఆగన్తారోతి** ఉపపత్తివసేన ఆగన్తారో. **అబ్యాబజ్ఝాతి** సముచ్ఛిన్నదుక్ఖా. **అనాగన్తారోతి** ఉపపత్తివసేన అనాగన్తారో.

౩౮౧. పహోతీతి సక్కోతి. రాజా హి పుఞ్ఞవన్తమ్పి లాభసక్కారసమ్పన్నం యథా న కోచి ఉపసఙ్కమతి, ఏవం కరోన్తో తమ్హా ఠానా చావేతుం సక్కోతి. తం అపుఞ్ఞవన్తమ్పి సకలగామం పిణ్డాయ చరిత్వా యాపనమత్తం అలభన్తం యథా లాభసక్కారసమ్పన్నో హోతి, ఏవం కరోన్తో తమ్హా ఠానా చావేతుం సక్కోతి. బ్రహ్మచరియవన్తమ్పి ఇత్థీహి సద్ధిం సమ్పయోజేత్వా సీలవినాసం పాపేన్తో బలక్కారేన వా ఉప్పబ్బాజేన్తో తమ్హా ఠానా చావేతుం సక్కోతి. అబ్రహ్మచరియవన్తమ్పి సమ్పన్నకామగుణం అమచ్చం బన్ధనాగారం పవేసేత్వా ఇత్థీనం ముఖమ్పి పస్సితుం అదేన్తో తమ్హా ఠానా చావేతి నామ. రట్ఠతో పన యం ఇచ్ఛతి, తం పబ్బాజేతి నామ.

దస్సనాయపి నప్పహోన్తీతి కామావచరే తావ అబ్యాబజ్ఝే దేవే సబ్యాబజ్ఝా దేవా చక్ఖువిఞ్ఞాణదస్సనాయపి నప్పహోన్తి. కస్మా? అరహతో తత్థ ఠానాభావతో. రూపావచరే పన ఏకవిమానస్మింయేవ తిట్ఠన్తి చ నిసీదన్తి చాతి చక్ఖువిఞ్ఞాణదస్సనాయ పహోన్తి, ఏతేహి దిట్ఠం పన సల్లక్ఖితం పటివిద్ధం లక్ఖణం దట్ఠుం సల్లక్ఖితుం పటివిజ్ఝితుం న సక్కోన్తీతి ఞాణచక్ఖునా దస్సనాయ నప్పహోన్తి, ఉపరిదేవే చ చక్ఖువిఞ్ఞాణదస్సనేనాపీతి.

౩౮౨. కో నామో అయం, భన్తేతి రాజా థేరం జానన్తోపి అజానన్తో వియ పుచ్ఛతి. కస్మా? పసంసితుకామతాయ. **ఆనన్దరూపోతి** ఆనన్దసభావో. బ్రహ్మపుచ్ఛాపి వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **అథ ఖో అఞ్ఞతరో పురిసోతి** సా కిర కథా

విటటూభేసేవ కథితా, తే “తయా కథితా, తయా కథితా”తి కుపితా అఞ్ఞమఞ్ఞం ఇమస్మిం యేవ ఠానే అత్తనో అత్తనో బలకాయం ఉట్ఠాపేత్వా కలహమ్పి కరేయ్యున్తి నివారణత్థం నో రాజపురిసో ఏతదవోచ. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. అయం పన దేసనా నేయ్యపుగ్గలస్స వసేన నిట్ఠితాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

కణ్ణకత్థలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుత్థవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. బ్రాహ్మణవగ్గో

౧. బ్రహ్మాయుసుత్తవణ్ణనా

౩౮౩. ఏవం మే సుతన్తి బ్రహ్మాయుసుత్తం. తత్థ **మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధి**న్తి **మహతా**తి గుణమహత్తేనపి మహతా, సఙ్ఖ్యామహత్తేనపి. సో హి భిక్ఖుసఙ్ఘో గుణేహిపి మహా అహోసి అప్పిచ్ఛతాదిగుణసమన్నాగతత్తా, సఙ్ఖ్యాయపి మహా పఞ్చసతసఙ్ఖ్యత్తా. భిక్ఖూనం సఙ్ఘేన **భిక్ఖుసఙ్ఘేన,** దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞసఙ్ఘాతసఙ్ఘాతేన సమణగణేనాతి అత్థో. **సద్ధి**న్తి ఏకతో. **పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహీ**తి పఞ్చ మత్తా ఏతేసన్తి పఞ్చమత్తాని. మత్తాతి పమాణం వుచ్చతి, తస్మా యథా భోజనే మత్తఞ్ఞూ''తి వుత్తే భోజనే మత్తం జానాతి పమాణం జానాతీతి అత్థో హోతి, ఏవమిధాపి తేసం భిక్ఖుసతానం పఞ్చమత్తా పఞ్చపమాణన్తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. భిక్ఖూనం సతాని భిక్ఖుసతాని. తేహి **పఞ్చమత్తేహి భిక్ఖుసతేహి.**

వీసవస్ససతికోతి వీసాధికవస్ససతికో. **తిణ్ణం వేదాన**న్తి ఇరువేదయజువేదసామవేదానం. ఓట్ఠపహతకరణవసేన పారం గతోతి **పారగూ**. సహ నిఘణ్డునా చ కేటుభేన చ **సనిఘణ్డుకేటుభానం, నిఘణ్డూ**తి నామనిఘణ్డురుక్ఖాదీనం వేవచనప్పకాసకం సత్థం. **కేటుభ**న్తి కిరియాకప్పవికప్పో కవీనం ఉపకారాయ సత్థం. సహ అక్ఖరప్పభేదేన **సక్ఖరప్పభేదానం. అక్ఖరప్పభేదో**తి సిక్ఖా చ నిరుత్తి చ. **ఇతిహాసపఞ్చమాన**న్తి ఆథబ్బణవేదం చతుత్థం కత్వా "ఇతిహ ఆస ఇతిహ ఆసా"తి ఈదిసవచనప్పటిసంయుత్తో పురాణకథాసఙ్ఖాతో ఇతిహాసో పఞ్చమో ఏతేసన్తి ఇతిహాసపఞ్చమా, తేసం **ఇతిహాసపఞ్చమానం**. పదఞ్చ తదవసేసఞ్చ బ్యాకరణం అధీయతి పవేదేతి చాతి **పదకో వేయ్యాకరణో. లోకాయతం** వుచ్చతి వితణ్డవాదసత్థం. **మహాపురిసలక్ఖణ**న్తి మహాపురిసానం బుద్ధాదీనం లక్ఖణదీపకం ద్వాదససహస్సగన్థప్పమాణం సత్థం, యత్థ సోళససహస్సగాథాపరిమాణాయ **బుద్ధమన్తా** నామ అహేసుం, యేసం వసేన "ఇమినా లక్ఖణేన సమన్నాగతా బుద్ధా నామ హోన్తి, ఇమినా పచ్చేకబుద్ధా నామ హోన్తి, ఇమినా ద్వే అగ్గసావకా, అసీతిమహాసావకా, బుద్ధమాతా, బుద్ధపితా, అగ్గుపట్ఠాకో, అగ్గుపట్ఠాయికా, రాజా చక్కవత్తీ"తి అయం విసేసో ఞాయతి. **అనవయో**తి ఇమేసు లోకాయతమహాపురిసలక్ఖణేసు అనూనో పరిపూరకారీ, అవయో న హోతీతి వుత్తం హోతి. అవయో నామ యో తాని అత్థతో చ గన్థతో చ సన్ధారేతుం న సక్కోతి. **అస్సోసి ఖో**తిఆదీసు యం వత్తబ్బం సియా, తం సాలేయ్యకసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౪౩౮ ఆదయో) వుత్తమేవ.

౩౮౪. అయం తాతాతి అయం మహల్లకతాయ గన్తుం అసక్కోన్తో మాణవం ఆమన్తేత్వా ఏవమాహ. అపిచ ఏస బ్రాహ్మణో చిన్తేసి "ఇమస్మిం లోకే 'అహం బుద్ధో అహం బుద్ధో'తి ఉగ్గతస్స నామం గహేత్వా బహూ జనా విచరన్తి, తస్మా న మే అనుస్సవమత్తేనేవ ఉపసఙ్కమితుం యుత్తం. ఏకచ్చఞ్హి ఉపసఙ్కమన్తస్స అపక్కమనమ్పి గరు హోతి, అనత్థోపి ఉప్పజ్జతి. యంనూనాహం మమ అన్తేవాసికం పేసేత్వా 'బుద్ధో వా నో వా'తి జానిత్వా ఉపసఙ్కమేయ్య"న్తి తస్మా మాణవం ఆమన్తేత్వా "అయం తాతా"తిఆదిమాహ. **తం భవన్త**న్తి తస్స భవతో. **తథా సన్తంయేవా**తి తథా సతోయేవ. ఇదఞ్హి ఇత్థమ్భూతాఖ్యానత్థే ఉపయోగవచనం. **యథా కథం పనాహం, భో**తి ఏత్థ కథం పనాహం, భో, తం భవన్తం గోతమం జానిస్సామి, యథా సక్కా సో ఞాతుం, తథా మే ఆచిక్ఖాతి అత్థో. **యథా**తి వా నిపాతమత్తమేవేతం. **కథ**న్తి అయం ఆకారపుచ్ఛా, కేనాకారేనాహం భవన్తం గోతమం జానిస్సామీతి అత్థో.

ఏవం వుత్తే కిర నం ఉపజ్ఝాయో – "కిం త్వం, తాత, పథవియం ఠితో పథవిం న పస్సామీతి వియ చన్దిమసూరియానం ఓభాసే ఠితో చన్దిమసూరియే న పస్సామీతి వియ వదసీ"తిఆదీని వత్వా జాననాకారం దస్సేన్తో **ఆగతాని ఖో తాతా**తిఆదిమాహ. తత్థ **మన్తేసూ**తి వేదేసు. తథాగతో కిర ఉప్పజ్జిస్సతీతి పటికచ్చేవ సుద్ధావాసా దేవా వేదేసు లక్ఖణాని పక్ఖిపిత్వా "బుద్ధమన్తా నామ ఏతే"తి బ్రాహ్మణవేసేన వేదే వాచేన్తి "తదనుసారేన మహేసక్ఖా సత్తా తథాగతం జానిస్సన్తీ"తి. తేన పుబ్బే వేదేసు మహాపురిసలక్ఖణాని ఆగచ్ఛన్తి. పరినిబ్బుతే పన తథాగతే అనుక్కమేన అన్తరధాయన్తి, తేన ఏతరహి నత్థి. **మహాపురిసస్సా**తి పణిధిసమాదానఞాణకరుణాదిగుణమహతో పురిసస్స. **ద్వేయేవ గతియో**తి ద్వే ఏవ నిట్ఠా . కామఞ్చాయం గతిసద్దో – "పఞ్చ ఖో ఇమా , సారిపుత్త, గతియో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౩) భవభేదే వత్తతి, "గతి మిగానం పవన"న్తిఆదీసు (పరి॰ ౩౩౯) నివాసట్ఠానే, "ఏవం అధిమత్తగతిమన్తో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౬౧) పఞ్ఞాయ, "గతిగత"న్తిఆదీసు విసటభావే, ఇధ పన నిట్ఠాయం వత్తతీతి వేదితబ్బో. తత్థ కిఞ్చాపి యేహి సమన్నాగతో రాజా హోతి, న తేహేవ బుద్ధో హోతి, జాతిసామఞ్ఞతో పన తానియేవ తానీతి వుచ్చన్తి. తేన వుత్తం – "యేహి సమన్నాగతస్సా"తి. **సచే అగారం అజ్ఝావసతీ**తి యది అగారే వసతి, రాజా హోతి చక్కవత్తీ. చతూహి అచ్ఛరియధమ్మేహి సఙ్గహవత్థూహి చ లోకం రఞ్జనతో **రాజా**. చక్కరతనం వత్తేతి, చతూహి సమ్పత్తిచక్కేహి వత్తేతి, తేహి చ పరం వత్తేతి, పరహితాయ చ ఇరియాపథచక్కానం వత్తో ఏతస్మిం అత్థీతి **చక్కవత్తీ**. ఏత్థ చ రాజాతి సామఞ్ఞం, చక్కవత్తీతి విసేసనం. ధమ్మేన చరతీతి **ధమ్మికో**, ఞాయేన సమేన వత్తతీతి అత్థో. ధమ్మేన రజ్జం లభిత్వా రాజా జాతోతి **ధమ్మరాజా**. పరహితధమ్మకరణేన వా **ధమ్మికో**, అత్తహితధమ్మకరణేన **ధమ్మరాజా**. చతురన్తాయ ఇస్సరోతి **చాతురన్తో**, చతుసముద్దన్తాయ చతుబ్బిధదీపభూసితాయ చ పథవియా ఇస్సరోతి అత్థో. అజ్ఝత్తం కోపాదిపచ్చత్థికే బహిద్ధా చ సబ్బరాజానో విజేసీతి **విజితావీ**. **జనపదత్థావరియప్పత్తో**తి జనపదే థావరభావం ధువభావం పత్తో, న సక్కా కేనచి చాలేతుం, జనపదో వా తమ్హి థావరియప్పత్తో అనుస్సుక్కో సకమ్మనిరతో అచలో అసమ్పవేధీతి జనపదత్థావరియప్పత్తో. **సేయ్యథిద**న్తి నిపాతో, తస్స తాని కతమానీతి అత్థో. **చక్కరతన**న్తిఆదీసు చక్కఞ్చ తం రతిజననట్ఠేన రతనఞ్చాతి **చక్కరతనం**. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ.

ఇమేసు పన రతనేసు అయం చక్కవత్తిరాజా చక్కరతనేన అజితం జినాతి, హత్థిఅస్సరతనేహి విజితే యథాసుఖం అనువిచరతి, పరిణాయకరతనేన విజితమనురక్ఖతి, సేసేహి ఉపభోగసుఖమనుభవతి. పఠమేన చస్స ఉస్సాహసత్తియోగో, హత్థిఅస్సగహపతిరతనేహి పభుసత్తియోగో, పచ్ఛిమేన మన్తసత్తియోగో సుపరిపుణ్ణో హోతి, ఇత్థిమణిరతనేహి తివిధసత్తియోగఫలం. సో ఇత్థిమణిరతనేహి భోగసుఖమనుభవతి, సేసేహి ఇస్సరియసుఖం. విసేసతో చస్స పురిమాని తీణి అదోసకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేన సమ్పజ్జన్తి, మజ్ఝిమాని అలోభకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేన, పచ్ఛిమమేకం అమోహకుసలమూలజనితకమ్మానుభావేనాతి వేదితబ్బం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తే రతనసుత్తస్స (సం॰ ని॰ ౫.౨౨౨-౨౨౩) ఉపదేసతో గహేతబ్బో. అపిచ బాలపణ్డితసుత్తేపి (మ॰ ని॰ ౩.౨౫౬) ఇమేసం రతనానం ఉప్పత్తిక్కమేన సద్ధిం వణ్ణనా ఆగమిస్సతి.

పరోసహస్సన్తి అతిరేకసహస్సం. **సూరా**తి అభీరుకజాతికా. **వీరఙ్గరూపా**తి దేవపుత్తసదిసకాయా, ఏవం తావ ఏకే వణ్ణయన్తి, అయం పనేత్థ సభావో – **వీరా**తి ఉత్తమసూరా వుచ్చన్తి. వీరానం అఙ్గం వీరఙ్గం, వీరకారణం వీరియన్తి వుత్తం హోతి. వీరఙ్గం రూపం ఏతేసన్తి **వీరఙ్గరూపా**, వీరియమయసరీరా వియాతి వుత్తం హోతి. **పరసేనప్పమద్దనా**తి సచే పటిముఖం తిట్ఠేయ్య పరసేనా, తం మద్దితుం సమత్థాతి అధిప్పాయో. **ధమ్మేనా**తి "పాణో న హన్తబ్బో"తిఆదినా పఞ్చసీలధమ్మేన.

అరహం హోతి సమ్మాసమ్బుద్ధో లోకే వివట్టచ్ఛదోతి ఏత్థ రాగదోసమోహమానదిట్ఠిఅవిజ్జాదుచ్చరితఛదనేహి సత్తేహి పటిచ్ఛన్నే కిలేసన్ధకారలోకే తం ఛదనం వివట్టేత్వా సమన్తతో సఞ్జాతాలోకో హుత్వా ఠితోతి **వివట్టచ్ఛదో**. తత్థ పఠమేన పదేన పూజారహతా, దుతియేన తస్సా హేతు యస్మా సమ్మాసమ్బుద్ధోతి, తతియేన బుద్ధత్తహేతుభూతా వివట్టచ్ఛదతా వుత్తాతి వేదితబ్బా. అథ వా వివట్టో చ విచ్ఛదో చాతి **వివట్టచ్ఛదో,** వట్టరహితో ఛదనరహితో చాతి వుత్తం హోతి. తేన అరహం వట్టాభావేన, సమ్మాసమ్బుద్ధో ఛదనాభావేనాతి ఏవం పురిమపదద్వయస్సేవ హేతుద్వయం వుత్తం హోతి.
దుతియవేసారజ్జేన చేత్థ పురిమసిద్ధి, పఠమేన దుతియసిద్ధి, తతియచతుత్థేహి తతియసిద్ధి హోతి. పురిమఞ్చ ధమ్మచక్ఖుం, దుతియం బుద్ధచక్ఖుం, తతియం సమన్తచక్ఖుం సాధేతీతిపి వేదితబ్బం. **త్వం మన్తానం పటిగ్గహేతాతి** ఇమినాస్స సూరభావం జనేతి.

౩౮౫. సోపి తాయ ఆచరియకథాయ లక్ఖణేసు విగతసమ్మోహో ఏకోభాసజాతో వియ బుద్ధమన్తే సమ్పస్సమానో **ఏవం, భో**తి ఆహ. తస్సత్థో – యథా, భో, మం త్వం వదసి, ఏవం కరిస్సామీతి. **సమన్నేసీ**తి గవేసి, ఏకం ద్వేతి వా గణయన్తో సమానయి. **అద్దసా ఖో**తి కథం అద్దస? బుద్ధానఞ్హి నిసిన్నానం వా నిపన్నానం వా కోచి లక్ఖణం పరియేసితుం న సక్కోతి, ఠితానం పన చఙ్కమన్తానం వా సక్కోతి. తస్మా లక్ఖణపరియేసనత్థం ఆగతం దిస్వా బుద్ధా ఉట్ఠాయాసనా తిట్ఠన్తి వా చఙ్కమం వా అధిట్ఠహన్తి. ఇతి లక్ఖణదస్సనానురూపే ఇరియాపథే వత్తమానస్స అద్దస. **యేభుయ్యేనాతి** పాయేన, బహుకాని అద్దస, అప్పాని న అద్దసాతి అత్థో. తతో యాని న అద్దస, తేసం దీపనత్థం వుత్తం **ఠపేత్వా ద్వేతి. కఙ్ఖతీతి** "అహో వత పస్సేయ్య"న్తి పత్థనం ఉప్పాదేతి. **విచికిచ్ఛతీ**తి తతో తతో తాని విచినన్తో కిచ్ఛతి న సక్కోతి దట్ఠుం. **నాధిముచ్చతీతి** తాయ విచికిచ్ఛాయ సన్నిట్ఠానం న గచ్ఛతి. **న సమ్పసీదతీతి** తతో "పరిపుణ్ణలక్ఖణో అయ"న్తి భగవతి పసాదం నాపజ్జతి. కఙ్ఖాయ వా దుబ్బలా విమతి వుత్తా, విచికిచ్ఛాయ మజ్ఝిమా, అనధిముచ్చనతాయ బలవతీ, అసమ్పసాదేన తేహి తీహి ధమ్మేహి చిత్తస్స కాలుస్సియభావో. **కోసోహితేతి** వత్థికోసేన పటిచ్ఛన్నే. **వత్థగుయ్హేతి** అఙ్గజాతే. భగవతో హి వారణస్సేవ కోసోహితవత్థగుయ్హం సువణ్ణవణ్ణం పదుమగబ్భసమానం, తం సో వత్థపటిచ్ఛన్నత్తా, అన్తోముఖగతాయ చ జివ్హాయ పహూతభావం అసల్లక్ఖేన్తో తేసు ద్వీసు లక్ఖణేసు కఙ్ఖీ అహోసి విచికిచ్ఛీ.

అథ ఖో భగవాతి అథ భగవా చిన్తేసి – "సచాహం ఇమస్స ఏతాని ద్వే లక్ఖణాని న దస్సేస్సామి, నిక్కఙ్ఖో న భవిస్సతి. ఏతస్స కఙ్ఖాయ సతి ఆచరియోపిస్స నిక్కఙ్ఖో న భవిస్సతి, అథ మం దస్సనాయ న ఆగమిస్సతి, అనాగతో ధమ్మం న సోస్సతి, ధమ్మం అసుణన్తో తీణి సామఞ్ఞఫలాని న సచ్ఛికరిస్సతి. ఏతస్మిం పన నిక్కఙ్ఖే ఆచరియోపిస్స నిక్కఙ్ఖో మం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా తీణి సామఞ్ఞఫలాని సచ్ఛికరిస్సతి. ఏతదత్థంయేవ చ మయా పారమియో పూరితా. దస్సేస్సామిస్స తాని లక్ఖణానీ"తి.

తథారూపం ఇద్ధాభిసఙ్ఖారమకాసి. కథంరూపం? కిమేత్థ అఞ్ఞేన వత్తబ్బం? వుత్తమేతం నాగసేనత్థేరేనేవ మిలిన్దరఞ్ఞా పుట్ఠేన –

ఆహ చ దుక్కరం, భన్తే నాగసేన, భగవతా కతన్తి. కిం మహారాజాతి? మహాజనేన హిరికరణోకాసం బ్రహ్మాయుబ్రాహ్మణస్స చ అన్తేవాసిఉత్తరస్స చ బావరియస్స అన్తేవాసీనం సోళసబ్రాహ్మణానఞ్చ సేలస్స చ బ్రాహ్మణస్స అన్తేవాసీనం తిసతమాణవానఞ్చ దస్సేసి, భన్తేతి. న, మహారాజ, భగవా గుయ్హం దస్సేతి, ఛాయం భగవా దస్సేతి, ఇద్ధియా అభిసఙ్ఖరిత్వా నివాసననివత్థం కాయబన్ధనబద్ధం చీవరపారుతం ఛాయారూపకమత్తం దస్సేసి మహారాజాతి. ఛాయం దిట్ఠే

సతి దిట్ఠోయేవ. నను, భన్తేతి? తిట్ఠతేతం, మహారాజ, హదయరూపం దిస్వా బుజ్ఝనకసత్తో భవేయ్య, హదయమంసం నీహరిత్వా దస్సేయ్య సమ్మాసమ్బుద్ధోతి. కల్లోసి, భన్తే నాగసేనాతి.

నిన్నామేత్వాతి నీహరిత్వా. **అనుమసీ**తి కథినసూచిం వియ కత్వా అనుమజ్జి. తథా కరణేన చేత్థ ముదుభావో, కణ్ణసోతానుమసనేన దీఘభావో, నాసికసోతానుమసనేన తనుభావో, నలాటచ్ఛాదనేన పుథులభావో పకాసితోతి వేదితబ్బో. **ఉభోపి కణ్ణసోతానీ**తిఆదీసు చేత్థ బుద్ధానం కణ్ణసోతేసు మలం వా జల్లికా వా నత్థి, ధోవిత్వా ఠపితరజతపనాళికా వియ హోన్తి, తథా నాసికసోతేసు, తానిపి హి సుపరికమ్మకతకఞ్చనపనాళికా వియ చ మణిపనాళికా వియ చ హోన్తి. తస్మా జివ్హం నీహరిత్వా కథినసూచిం వియ కత్వా ముఖపరియన్తే ఉపసంహరన్తో దక్ఖిణకణ్ణసోతం పవేసేత్వా తతో నీహరిత్వా వామకణ్ణసోతం పవేసేసి, తతో నీహరిత్వా దక్ఖిణనాసికసోతం పవేసేత్వా తతో నీహరిత్వా వామనాసికసోతం పవేసేసి, తతో నీహరిత్వా పుథులభావం దస్సేన్తో రత్తవలాహకేన అడ్ఢచన్దం వియ చ సువణ్ణపత్తం వియ చ రత్తకమ్బలపటలేన విజ్జుజోతసదిసాయ జివ్హాయ కేవలకప్పం నలాటమణ్డలం పటిచ్ఛాదేసి.

యంనూనాహన్తి కస్మా చిన్తేసి? అహఞ్హి మహాపురిసలక్ఖణాని సమన్నేసిత్వా గతో "దిట్ఠాని తే, తాత, మహాపురిసలక్ఖణానీ"తి ఆచరియేన పుచ్ఛితో "ఆమ, ఆచరియా"తి వత్తుం సక్ఖిస్సామి. సచే పన మం "కిరియాకరణమస్స కీదిస"న్తి పుచ్ఛిస్సతి , తం వత్తుం న సక్ఖిస్సామి, న జానామీతి వుత్తే పన ఆచరియో కుజ్ఝిస్సతి "నను త్వం మయా సబ్బమ్పేతం జాననత్థాయ పేసితో, కస్మా అజానిత్వా ఆగతోసీ"తి, తస్మా యన్నూనాహన్తి చిన్తేత్వా అనుబన్ధి. భగవా న్హానట్ఠానం ముఖధోవనట్ఠానం సరీరపటిజగ్గనట్ఠానం రాజరాజమహామత్తాదీనం ఓరోధేహి సద్ధిం పరివారేత్వా నిసిన్నట్ఠానన్తి ఇమాని చత్తారి ఠానాని ఠపేత్వా సేసట్ఠానేసు అన్తమసో ఏకగన్ధకుటియమ్పి ఓకాసమకాసి.

గచ్ఛన్తే గచ్ఛన్తే కాలే – "అయం కిర బ్రహ్మాయుబ్రాహ్మణస్స మాణవో ఉత్తరో నామ 'బుద్ధో వా నో వా'తి తథాగతస్స బుద్ధభావం వీమంసన్తో చరతి, బుద్ధవీమంసకో నామాయ"న్తి పాకటో జాతో. యస్మిం యస్మిం ఠానే బుద్ధా వసన్తి, పఞ్చ కిచ్చాని కతానేవ హోన్తి, తాని హేట్ఠా దస్సితానేవ . తత్థ పచ్ఛాభత్తం అలఙ్కతధమ్మాసనే నిసీదిత్వా దన్తఖచితం చిత్తబీజనిం గహేత్వా మహాజనస్స ధమ్మం దేసేన్తే భగవతి ఉత్తరోపి అవిదూరే నిసీదతి. ధమ్మస్సవనపరియోసానే సద్ధా మనుస్సా స్వాతనాయ భగవన్తం నిమన్తేత్వా మాణవమ్పి ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవం వదన్తి – "తాత, అమ్హేహి భగవా నిమన్తితో, త్వమ్పి భగవతా సద్ధిం ఆగన్త్వా అమ్హాకం గేహే భత్తం గణ్హేయ్యాసీ"తి. పునదివసే తథాగతో భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో గామం పవిసతి, ఉత్తరోపి పదవారే పదవారే పరిగ్గణ్హన్తో పదానుపదికో అనుబన్ధతి. కులగేహం పవిట్ఠకాలే దక్ఖిణోదకగ్గహణం ఆదిం కత్వా సబ్బం ఓలోకేన్తో నిసీదతి. భత్తకిచ్చావసానే తథాగతస్స పత్తం భూమియం ఠపేత్వా నిసిన్నకాలే మాణవకస్స పాతరాసభత్తం సజ్జేన్తి. సో ఏకమన్తే నిసిన్నో భుఞ్జిత్వా పున ఆగన్త్వా సత్థు సన్తికే ఠత్వా భత్తానుమోదనం సుత్వా భగవతా సద్ధింయేవ విహారం గచ్ఛతి.

తత్థ భగవా భిక్ఖూనం భత్తకిచ్చపరియోసానం ఆగమేన్తో గన్ధమణ్డలమాళే నిసీదతి. భిక్ఖూహి భత్తకిచ్చం కత్వా పత్తచీవరం పటిసామేత్వా ఆగమ్మ వన్దిత్వా కాలే ఆరోచితే భగవా గన్ధకుటిం పవిసతి, మాణవోపి భగవతా సద్ధింయేవ గచ్ఛతి. భగవా పరివారేత్వా ఆగతం భిక్ఖుసఙ్ఘం గన్ధకుటిప్పముఖే ఠితో ఓవదిత్వా ఉయ్యోజేత్వా గన్ధకుటిం పవిసతి, మాణవోపి పవిసతి. భగవా ఖుద్దకమఞ్చే అప్పమత్తకం కాలం నిసీదతి, మాణవోపి అవిదూరే ఓలోకేన్తో నిసీదతి. భగవా ముహుత్తం నిసీదిత్వా సీహసేయ్యం కప్పేతి, మాణవో ఓలోకేన్తోవ నిసీదతి. సో ఏకదివసే భగవతో సయనాసనం ఓలోకేన్తో దస్సేతి, – "భోతో గోతమస్స విహారవేలా భవిస్సతీ"తి మాణవో గన్ధకుటిద్వారం

పిదహన్తో నిక్ఖమిత్వా ఏకమన్తం నిసీదతి. మనుస్సా పురేభత్తం దానం దత్వా భుత్తపాతరాసా సమాదిన్నఉపోసథఙ్గా సుద్ధుత్తరాసఙ్గా మాలాగన్ధాదిహత్థా ధమ్మం సుణిస్సామాతి విహారం ఆగచ్ఛన్తి, చక్కవత్తినో ఖన్ధావారట్ఠానం వియ హోతి.

భగవా ముహుత్తం సీహసేయ్యం కప్పేత్వా వుట్ఠాయ పుబ్బభాగేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా సమాపత్తిం సమాపజ్జతి. సమాపత్తితో వుట్ఠాయ మహాజనస్స ఆగతభావం ఞత్వా గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ మహాజనపరివుతో గన్ధమణ్డలమాళం గన్త్వా పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనగతో పరిసాయ ధమ్మం దేసేతి. మాణవోపి అవిదూరే నిసీదిత్వా – “కిం ను ఖో సమణో గోతమో గేహస్సితవసేన పరిసం ఉస్సాదేన్తో వా అపసాదేన్తో వా ధమ్మం దేసేతి, ఉదాహు నో”తి అక్ఖరక్ఖరం పదం పదం పరిగ్గణ్హాతి. భగవా తథావిధం కథం అకథేత్వావ కాలం ఞత్వా దేసనం నిట్ఠాపేసి. మాణవో ఇమినా నియామేన పరిగ్గణ్హన్తో సత్త మాసే ఏకతో విచరిత్వా భగవతో కాయద్వారాదీసు అణుమత్తమ్పి అవక్ఖలితం న అద్దస. అనచ్ఛరియఞ్చేతం, యం బుద్ధభూతస్స మనుస్సభూతో మాణవో న పస్సేయ్య, యస్స బోధిసత్తభూతస్స ఛబ్బస్సాని పధానభూమియం అమనుస్సభూతో మారో దేవపుత్తో గేహస్సితవితక్కమత్తమ్పి అదిస్వా బుద్ధభూతం ఏకసంవచ్ఛరం అనుబన్ధిత్వా కిఞ్చి అపస్సన్తో –

> “సత్త వస్సాని భగవన్తం, అనుబన్ధిం పదాపదం;
> ఓతారం నాధిగచ్ఛిస్సం, సమ్బుద్ధస్స సతీమతో”తి. (సు. ని. ౪౪౮) –

ఆదిగాథాయో వత్వా పక్కామి. తతో మాణవో చిన్తేసి – “అహం భవన్తం గోతమం సత్త మాసే అనుబన్ధమానో కిఞ్చి వజ్జం న పస్సామి. సచే పనాహం అఞ్ఞేపి సత్త మాసే సత్త వా వస్సాని వస్ససతం వా వస్ససహస్సం వా అనుబన్ధేయ్యం, నేవస్స వజ్జం పస్సేయ్యం. ఆచరియో ఖో పనస్స మే మహల్లకో, యోగక్ఖేమం నామ న సక్కా జానితుం. సమణస్స గోతమస్స సభావగుణేనేవ బుద్ధభావం వత్వా మయ్హం ఆచరియస్స ఆరోచేస్సామీ”తి భగవన్తం ఆపుచ్ఛిత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం వన్దిత్వా నిక్ఖమి.

ఆచరియస్స సన్తికఞ్చ పన గన్త్వా – “కచ్చి, తాత ఉత్తర, తం భవన్తం గోతమం తథాసన్తంయేవ సద్దో అబ్భుగ్గతో”తి పుచ్ఛితో, “ఆచరియ, కిం వదేసి? చక్కవాళం అతిసమ్బాధం, భవగ్గం అతినీచం, తస్స హి, భో తో గోతమస్స ఆకాసం వియ అపరియన్తో గుణగణో. తథాసన్తంయేవ, భో, తం భవన్తం గోతమ”న్తిఆదీని వత్వా యథాదిట్ఠాని ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణాని పటిపాటియా ఆచిక్ఖిత్వా కిరియసమాచారం ఆచిక్ఖి. తేన వుత్తం – “అథ ఖో ఉత్తరో మాణవో...పే.... ఏదిసో చ ఏదిసో చ భవం గోతమో తతో చ భియ్యో”తి.

౩౮౬. తత్థ **సుప్పతిట్ఠితపాదో**తి యథా హి అఞ్ఞేసం భూమియం పాదం ఠపేన్తానం అగ్గతలం వా పణ్హి వా పస్సం వా పఠమం ఫుసతి, వేమజ్ఝం వా పన ఛిద్దం హోతి, ఉక్ఖిపన్తానమ్పి అగ్గతలాదీసు ఏకకోట్ఠాసోవ పఠమం ఉట్ఠహతి, న ఏవం తస్స. తస్స పన సువణ్ణపాదుకతలం వియ ఏకప్పహారేనేవ సకలం పాదతలం భూమిం ఫుసతి, భూమితో ఉట్ఠహతి. తస్మా “సుప్పతిట్ఠితపాదో ఖో పన సో భవం గోతమో”తి వదతి.

తత్రిదం భగవతో సుప్పతిట్ఠితపాదతాయ – సచేపి హి భగవా అనేకసతపోరిసం నరకం అక్కమిస్సామీతి పాదం నీహరతి, తావదేవ నిన్నట్ఠానం వాతపూరితం వియ కమ్మారభస్తం ఉన్నమిత్వా పథవీసమం హోతి, ఉన్నతట్ఠానమ్పి అన్తో పవిసతి. దూరే అక్కమిస్సామీతి అభినీహరన్తస్స సినేరుప్పమాణోపి పబ్బతో సేదితవేత్తఙ్కురో వియ నమిత్వా పాదసమీపం ఆగచ్ఛతి. తథా హిస్స యమకపాటిహారియం కత్వా యుగన్ధరపబ్బతం అక్కమిస్సామీతి పాదే అభినీహరతో పబ్బతో

నమిత్వా పాదసమీపం ఆగతో, సో తం అక్కమిత్వా దుతియపాదేన తావతింసభవనం అక్కమి. న హి చక్కలక్ఖణేన పతిట్ఠాతబ్బట్ఠానం విసమం భవితుం సక్కోతి. ఖాణు వా కణ్డకో వా సక్ఖరకథలా వా ఉచ్చారపస్సావో వా ఖేళసిఙ్ఘాణికాదీని వా పురిమతరావ అపగచ్ఛన్తి, తత్థ తత్థేవ చ పథవిం పవిసన్తి. తథాగతస్స హి సీలతేజేన పఞ్ఞాతేజేన ధమ్మతేజేన దసన్నం పారమీనం ఆనుభావేన అయం మహాపథవీ సమా ముదు పుప్ఫాభికిణ్ణా హోతి. తత్ర తథాగతో సమం పాదం నిక్ఖిపతి, సమం ఉద్ధరతి, సబ్బావన్తేహి పాదతలేహి భూమిం ఫుసతి.

చక్కానీతి ద్వీసు పాదేసు ద్వే చక్కాని. తేసం అరా చ నేమి చ నాభి చ పాళియం వుత్తావ. **సబ్బాకారపరిపూరానీ**తి ఇమినా పన అయం విసేసో వేదితబ్బో – తేసం కిర చక్కానం పాదతలస్స మజ్ఝే నాభి దిస్సతి, నాభిపరిచ్ఛిన్నా వట్టలేఖా దిస్సతి, నాభిముఖపరిక్ఖేపపట్టో దిస్సతి, పనాళిముఖం దిస్సతి, అరా దిస్సన్తి, అరేసు వట్టలేఖా దిస్సన్తి, నేమీ దిస్సన్తి, నేమిమణికా దిస్సన్తి. ఇదం తావ పాళిఆగతమేవ.

సమ్బహులవారో పన అనాగతో, సో ఏవం దట్ఠబ్బో – సత్తి సిరి వచ్ఛో నన్ది సోవత్తికో వటంసకో వడ్ఢమానకం మచ్ఛయుగలం భద్దపీఠం అఙ్కుసం తోమరో పాసాదో తోరణం సేతచ్ఛత్తం ఖగ్గో తాలవణ్టం మోరహత్థకో వాళబీజనీ ఉణ్హీసం పత్తో మణి కుసుమదామం నీలుప్పలం రత్తుప్పలం సేతుప్పలం పదుమం పుణ్డరీకం పుణ్ణఘటో పుణ్ణపాతి సముద్దో చక్కవాళో హిమవా సినేరు చన్దిమసూరియా నక్ఖత్తాని చత్తారో మహాదీపా ద్వేపరిత్తదీపసహస్సాని, అన్తమసో చక్కవత్తిరఞ్ఞో పరిసం ఉపాదాయ సబ్బో చక్కలక్ఖణస్సేవ పరివారో.

ఆయతపణ్హీతి దీఘపణ్హి, పరిపుణ్ణపణ్హీతి అత్థో. యథా హి అఞ్ఞేసం అగ్గపాదో దీఘో హోతి, పణ్హిమత్థకే జఙ్ఘా పతిట్ఠాతి, పణ్హి తచ్ఛేత్వా ఠపితా వియ హోతి, న ఏవం తథాగతస్స . తథాగతస్స పన చతూసు కోట్ఠాసేసు ద్వే కోట్ఠాసా అగ్గపాదో హోతి, తతియే కోట్ఠాసే జఙ్ఘా పతిట్ఠాతి, చతుత్థే కోట్ఠాసే ఆరగ్గేన వట్టేత్వా ఠపితా వియ రత్తకమ్బలే గేణ్డుకసదిసా పణ్హి హోతి.

దీఘఙ్గులీతి యథా అఞ్ఞేసం కాచి అఙ్గులి దీఘా హోతి, కాచి రస్సా, న ఏవం తథాగతస్స. తథాగతస్స పన మక్కటస్సేవ దీఘహత్థపాదఙ్గులియో మూలే థూలా అనుపుబ్బేన గన్త్వా అగ్గే తనుకా నియ్యాసతేలేన మద్దిత్వా వట్టితహరితాలవట్టిసదిసా హోన్తి. తేన వుత్తం "దీఘఙ్గులీ"తి.

ముదుతలునహత్థపాదోతి సప్పిమణ్డే ఓసాదేత్వా ఠపితం సతవారవిహతకప్పాసపటలం వియ ముదూ, జాతమత్తకుమారస్స వియ చ నిచ్చకాలం తలునా చ హత్థపాదా అస్సాతి ముదుతలునహత్థపాదో.

జాలహత్థపాదోతి న చమ్మేన పటిబద్ధఅఙ్గులన్తరో. ఏదిసో హి ఫణహత్థకో పురిసదోసేన ఉపహతో పబ్బజ్జమ్పి న లభతి. తథాగతస్స పన చతస్సో హత్థఙ్గులియో పఞ్చపి పాదఙ్గులియో ఏకప్పమాణా హోన్తి, తాసం ఏకప్పమాణత్తాయ యవలక్ఖణం అఞ్ఞమఞ్ఞం పటివిజ్ఝిత్వా తిట్ఠతి. అథస్స హత్థపాదా కుసలేన వడ్ఢకినా యోజితజాలవాతపానసదిసా హోన్తి. తేన వుత్తం "జాలహత్థపాదో"తి.

ఉద్ధం పతిట్ఠితగోప్ఫకత్తా ఉస్సఙ్ఖా పాదా అస్సాతి **ఉస్సఙ్ఖపాదో**. అఞ్ఞేసఞ్హి పిట్ఠిపాదే గోప్ఫకా హోన్తి. తేన తేసం పాదా ఆణిబద్ధా వియ థద్ధా హోన్తి, న యథాసుఖం పరివత్తన్తి, గచ్ఛన్తానం పాదతలాని న దిస్సన్తి . తథాగతస్స పన అభిరుహిత్వా ఉపరి గోప్ఫకా పతిట్ఠహన్తి. తేనస్స నాభితో పట్ఠాయ ఉపరిమకాయో నావాయ ఠపితసువణ్ణపటిమా వియ నిచ్చలో హోతి,

అధోకాయోవ ఇఞ్జతి. సుఖేన పాదా పరివత్తన్తి. పురతోపి పచ్ఛతోపి ఉభయపస్సేసుపి ఠత్వా పస్సన్తానం పాదతలాని పఞ్ఞాయన్తి, న హత్థీనం వియ పచ్ఛతోయేవ.

ఏణిజఙ్ఘోతి ఏణిమిగసదిసజఙ్ఘో మంసుస్సదేన పరిపుణ్ణజఙ్ఘో, న ఏకతో బద్ధపిణ్డికమంసో , సమన్తతో సమసణ్ఠితేన మంసేన పరిక్ఖిత్తాహి సువట్టితాహి సాలిగబ్భసదిసాహి జఙ్ఘాహి సమన్నాగతోతి అత్థో.

అనోనమన్తోతి అనమన్తో. ఏతేనస్స అఖుజ్జఅవామనభావో దీపితో. అవసేసజనా హి ఖుజ్జా వా హోన్తి వామనా వా, ఖుజ్జానం ఉపరిమకాయో అపరిపుణ్ణో హోతి, వామనానం హేట్ఠిమకాయో. తే అపరిపుణ్ణకాయత్తా న సక్కోన్తి అనోనమన్తా జణ్ణుకాని పరిమజ్జితుం. తథాగతో పన పరిపుణ్ణఉభయకాయత్తా సక్కోతి.

ఉసభవారణాదీనం వియ సువణ్ణపదుమకణ్ణికసదిసే కోసే ఓహితం పటిచ్ఛన్నం వత్థగుయ్హం అస్సాతి **కోసోహితవత్థగుయ్హో. వత్థగుయ్హ**న్తి వత్థేన గూహితబ్బం అఙ్గజాతం వుచ్చతి.

సువణ్ణవణ్ణోతి జాతిహిఙ్గులకేన మజ్జిత్వా దీపిదాఠాయ ఘంసిత్వా గేరుకపరికమ్మం కత్వా ఠపితఘనసువణ్ణరూపకసదిసోతి అత్థో. ఏతేనస్స ఘనసినిద్ధసణ్హసరీరతం దస్సేత్వా ఛవివణ్ణదస్సనత్థం **కఞ్చనసన్నిభత్తచో**తి వుత్తం, పురిమస్స వా వేవచనమేవ ఏతం.

రజోజల్లన్తి రజో వా మలం వా. **న ఉపలిమ్పతీ**తి న లగ్గతి, పదుమపలాసతో ఉదకబిన్దు వియ వివట్టతి. హత్థధోవనపాదధోవనాదీని పన ఉతుగ్గహణత్థాయ చేవ దాయకానం పుఞ్ఞఫలత్థాయ చ బుద్ధా కరోన్తి, వత్తసీసేనాపి చ కరోన్తియేవ. సేనాసనం పవిసన్తేన హి భిక్ఖునా పాదే ధోవిత్వా పవిసితబ్బన్తి వుత్తమేతం.

ఉద్ధగ్గలోమోతి ఆవట్టపరియోసానే ఉద్ధగ్గాని హుత్వా ముఖసోభం ఉల్లోకయమానాని వియ ఠితాని లోమాని అస్సాతి ఉద్ధగ్గలోమో.

బ్రహ్ముజుగత్తోతి బ్రహ్మా వియ ఉజుగత్తో, ఉజుమేవ ఉగ్గతదీఘసరీరో. యేభుయ్యేన హి సత్తా ఖన్ధే కటియం జాణూసూతి తీసు ఠానేసు నమన్తి. తే కటియం నమన్తా పచ్ఛతో నమన్తి, ఇతరేసు ద్వీసు ఠానేసు పురతో. దీఘసరీరా పనేకే పస్సవఙ్కా హోన్తి, ఏకే ముఖం ఉన్నామేత్వా నక్ఖత్తాని గణయన్తా వియ చరన్తి, ఏకే అప్పమంసలోహితా సూలసదిసా హోన్తి, పవేధమానా గచ్ఛన్తి. తథాగతో పన ఉజుమేవ ఉగ్గన్త్వా దీఘప్పమాణో దేవనగరే ఉస్సితసువణ్ణతోరణం వియ హోతి.

సత్తుస్సదోతి ద్వే హత్థపిట్ఠియో ద్వే పాదపిట్ఠియో ద్వే అంసకూటాని ఖన్ధోతి ఇమేసు సత్తసు ఠానేసు పరిపుణ్ణమంసుస్సదో అస్సాతి సత్తుస్సదో. అఞ్ఞేసం పన హత్థపాదపిట్ఠీసు న్హారుజాలా పఞ్ఞాయన్తి, అంసకూటఖన్ధేసు అట్ఠికోటియో, తే మనుస్సపేతా వియ ఖాయన్తి, న తథాగతో. తథాగతో పన సత్తసు ఠానేసు పరిపుణ్ణమంసుస్సదత్తా నిగూళ్హన్హారుజాలేహి హత్థపిట్ఠాదీహి వట్టేత్వా ఠపితసువణ్ణవణ్ణాలిఙ్గసదిసేన ఖన్ధేన సిలారూపకం వియ చిత్తకమ్మరూపకం వియ చ ఖాయతి.

సీహస్స పుబ్బద్ధం వియ కాయో అస్సాతి **సీహపుబ్బద్ధకాయో**. సీహస్స హి పురత్థిమకాయోవ పరిపుణ్ణో హోతి, పచ్ఛిమకాయో అపరిపుణ్ణో. తథాగతస్స పన సీహస్స పుబ్బద్ధకాయోవ సబ్బో కాయో పరిపుణ్ణో. సోపి సీహస్సేవ న తత్థ

తత్థ వినతున్నతాదివసేన దుస్సణ్ఠితవిసణ్ఠితో, దీఘయుత్తానే పన దీఘో, రస్సకిసథూలఅనువట్టితయుత్తట్ఠానేసు తథావిధోవ హోతి. వుత్తఞ్హేతం –

"మనాపియే చ ఖో, భిక్ఖవే, కమ్మవిపాకే పచ్చుపట్ఠితే యేహి అఙ్గేహి దీఘేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని దీఘాని సణ్ఠహన్తి. యేహి అఙ్గేహి రస్సేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని రస్సాని సణ్ఠహన్తి. యేహి అఙ్గేహి థూలేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని థూలాని సణ్ఠహన్తి. యేహి అఙ్గేహి కిసేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని కిసాని సణ్ఠహన్తి. యేహి అఙ్గేహి వట్టేహి సోభతి, తాని అఙ్గాని వట్టాని సణ్ఠహన్తీ"తి.

ఇతి నానాచిత్తేన పుఞ్ఞచిత్తేన చిత్తితో దసహి పారమీహి సజ్జితో తథాగతస్స అత్తభావో, తస్స లోకే సబ్బసిప్పినో వా ఇద్ధిమన్తో వా పటిరూపకమ్పి కాతుం న సక్కోన్తి.

చితన్తరంసోతి అన్తరంసం వుచ్చతి ద్విన్నం కోట్టానమన్తరం, తం చితం పరిపుణ్ణమస్సాతి చితన్తరంసో. అఞ్ఞేసఞ్హి తం ఠానం నిన్నం హోతి, ద్వే పిట్ఠికోట్టా పాటియేక్కం పఞ్ఞాయన్తి. తథాగతస్స పన కటితో పట్ఠాయ మంసపటలం యావ ఖన్ధా ఉగ్గమ్మ సముస్సితసువణ్ణఫలకం వియ పిట్ఠిం ఛాదేత్వా పతిట్ఠితం.

నిగ్రోధపరిమణ్డలోతి నిగ్రోధో వియ పరిమణ్డలో. యథా పణ్ణాసహత్థతాయ వా సతహత్థతాయ వా సమక్ఖన్ధసాఖో నిగ్రోధో దీఘతోపి విత్థారతోపి ఏకప్పమాణోవ హోతి, ఏవం కాయతోపి బ్యామతోపి ఏకప్పమాణో. యథా అఞ్ఞేసం కాయో వా దీఘో హోతి బ్యామో వా, న ఏవం విసమప్పమాణోతి అత్థో. తేనేవ "యావతక్వస్స కాయో"తిఆది వుత్తం. తత్థ యావతకో అస్సాతి **యావతక్వస్స**.

సమవట్టక్ఖన్ధోతి సమవట్టితక్ఖన్ధో. యథా ఏకే కోఞ్చా వియ బకా వియ వరాహా వియ చ దీఘగలా వఙ్కగలా పుథులగలా చ హోన్తి, కథనకాలే సిరాజాలం పఞ్ఞాయతి, మన్దో సరో నిక్ఖమతి, న ఏవం తస్స. తథాగతస్స పన సువట్టితసువణ్ణాలిఙ్గసదిసో ఖన్ధో హోతి, కథనకాలే సిరాజాలం న పఞ్ఞాయతి, మేఘస్స వియ గజ్జితో సరో మహా హోతి.

రసగ్గసగ్గీతి ఏత్థ రసం గసన్తీతి రసగ్గసా , రసహరణీనమేతం అధివచనం, తా అగ్గా అస్సాతి రసగ్గసగ్గీ. తథాగతస్స హి సత్త రసహరణిసహస్సాని ఉద్ధగ్గాని హుత్వా గీవాయమేవ పటిముక్కాని. తిలఫలమత్తోపి ఆహారో జివ్హగ్గే ఠపితో సబ్బం కాయం అనుఫరతి, తేనేవ మహాపధానం పదహన్తస్స ఏకతణ్డులాదీహిపి కాళాయయూసపసతేనాపి కాయస్స యాపనం అహోసి. అఞ్ఞేసం పన తథా అభావా న సకలకాయం ఓజా ఫరతి, తేన తే బహ్వాబాధా హోన్తి. ఇదం లక్ఖణం అప్పాబాధతాసఙ్ఖాతస్స నిస్సన్దఫలస్స వసేన పాకటం హోతి.

సీహస్సేవ హను అస్సాతి **సీహహను**. తత్థ సీహస్స హేట్ఠిమహనుమేవ పరిపుణ్ణం హోతి, న ఉపరిమం. తథాగతస్స పన సీహస్స హేట్ఠిమం వియ ద్వేపి పరిపుణ్ణాని ద్వాదసియం పక్ఖస్స చన్దసదిసాని హోన్తి.

చత్తాలీసదన్తోతిఆదీసు ఉపరిమహనుకే పతిట్ఠితా వీసతి, హేట్ఠిమే వీసతీతి చత్తాలీస దన్తా అస్సాతి చత్తాలీసదన్తో. అఞ్ఞేసఞ్హి పరిపుణ్ణదన్తానమ్పి ద్వత్తింస దన్తా హోన్తి, తథాగతస్స చత్తాలీసం.

అఞ్ఞేసఞ్చ కేచి దన్తా ఉచ్చా కేచి నీచాతి విసమా హోన్తి, తథాగతస్స పన అయపట్టఛిన్నసఙ్ఖపటలం వియ సమా.

అఞ్ఞేసం కుమ్భీలానం వియ దన్తా విరళా హోన్తి, మచ్ఛమంసాదీని ఖాదన్తానం దన్తన్తరం పూరతి. తథాగతస్స పన కనకలతాయ సముస్సాపితవజిరపన్తి వియ అవిరళా తులికాయ దస్సితపరిచ్ఛేదా వియ దన్తా హోన్తి.

సుసుక్కదాఠోతి అఞ్ఞేసఞ్చ పూతిదన్తా ఉట్ఠహన్తి, తేన కాచి దాఠా కాళాపి వివణ్ణాపి హోన్తి. తథాగతో సుసుక్కదాఠో ఓసధితారకమ్పి అతిక్కమ్మ విరోచమానాయ పభాయ సమన్నాగతదాఠో, తేన వుత్తం "సుసుక్కదాఠో"తి.

పహూతజివ్హోతి అఞ్ఞేసం జివ్హా థూలాపి హోతి కిసాపి రస్సాపి థద్ధాపి విసమాపి, తథాగతస్స పన ముదు దీఘా పుథులా వణ్ణసమ్పన్నా హోతి. సో తం లక్ఖణం పరియేసితుం ఆగతానం కఙ్ఖావినోదనత్థం ముదుకత్తా తం జివ్హం కథినసూచిం వియ వట్టేత్వా ఉభో నాసికసోతాని పరామసతి, దీఘత్తా ఉభో కణ్ణసోతాని పరామసతి, పుథులత్తా కేసన్తపరియోసానం కేవలమ్పి నలాటం పటిచ్ఛాదేతి. ఏవం తస్సా ముదుదీఘపుథులభావం పకాసేన్తో కఙ్ఖం వినోదేతి. ఏవం తిలక్ఖణసమ్పన్నం జివ్హం సన్ధాయ "పహూతజివ్హో"తి వుత్తం.

బ్రహ్మస్సరోతి అఞ్ఞే ఛిన్నస్సరాపి భిన్నస్సరాపి కాకస్సరాపి హోన్తి, తథాగతో పన మహాబ్రహ్మునో సరసదిసేన సరేన సమన్నాగతో. మహాబ్రహ్మునో హి పిత్తసేమ్హేహి అపలిబుద్ధత్తా సరో విసుద్ధో హోతి. తథాగతేనాపి కతకమ్మం వత్థుం సోధేతి, వత్థుస్స సుద్ధత్తా నాభితో పట్ఠాయ సముట్ఠహన్తో సరో విసుద్ధో అట్ఠఙ్గసమన్నాగతోవ సముట్ఠాతి. కరవికో వియ భణతీతి **కరవికభాణీ,** మత్తకరవికరుతమఞ్జుఘోసోతి అత్థో.

తత్రిదం కరవికరుతస్స మఞ్జుతాయ – కరవికసకుణే కిర మధురరసం అమ్బపక్కం ముఖతుణ్డకేన పహరిత్వా పగ్ఘరితం రసం పాయిత్వా పక్ఖేన తాలం దత్వా వికూజమానే చతుప్పదాదీని మత్తాని వియ లళితుం ఆరభన్తి. గోచరప్పసుతాపి చతుప్పదా ముఖగతానిపి తిణాని ఛడ్డేత్వా తం సద్దం సుణన్తి, వాళమిగా ఖుద్దకమిగే అనుబన్ధమానా ఉక్ఖిత్తపాదం అనుక్ఖిపిత్వావ తిట్ఠన్తి, అనుబద్ధమిగాపి మరణభయం హిత్వాపి తిట్ఠన్తి, ఆకాసే పక్ఖన్దపక్ఖినోపి పక్ఖే పసారేత్వా తిట్ఠన్తి, ఉదకే మచ్ఛాపి కణ్ణపటలం అప్ఫోటేన్తా తం సద్దం సుణమానావ తిట్ఠన్తి. ఏవం మఞ్జురుతా కరవికా.

అసన్ధిమిత్తాపి ధమ్మాసోకస్స దేవీ – "అత్థి ను ఖో, భన్తే, బుద్ధసద్దేన సదిసో కస్సచి సద్దో"తి సఙ్ఘం పుచ్ఛి. అత్థి కరవికసకుణస్సాతి. కుహిం, భన్తే, సకుణాతి? హిమవన్తేతి. సా రాజానం ఆహ, – "దేవ, కరవికసకుణం దట్ఠుకామా"తి. రాజా "ఇమస్మిం పఞ్జరే నిసీదిత్వా కరవికో ఆగచ్ఛతూ"తి సువణ్ణపఞ్జరం విస్సజ్జేసి. పఞ్జరో గన్త్వా ఏకస్స కరవికస్స పురతో అట్ఠాసి. సో "రాజాణాయ ఆగతో పఞ్జరో, న సక్కా అగన్తు"న్తి తత్థ నిసీది. పఞ్జరో ఆగన్త్వా రఞ్ఞో పురతోవ అట్ఠాసి. కరవికం సద్దం కారాపేతుం న సక్కోన్తి. అథ రాజా "కథం భణే ఇమే సద్దం కరోన్తీ"తి ఆహ? ఞాతకే దిస్వా దేవాతి. అథ నం రాజా ఆదాసేహి పరిక్ఖిపాపేసి. సో అత్తనోవ ఛాయం దిస్వా "ఞాతకా మే ఆగతా"తి మఞ్ఞమానో పక్ఖేన తాళం దత్వా మఞ్జుస్సరేన మణివంసం ధమమానో వియ విరవి. సకలనగరే మనుస్సా మత్తా వియ లళింసు. అసన్ధిమిత్తా చిన్తేసి – "ఇమస్స తావ తిరచ్ఛానస్స ఏవం మధురో సద్దో, కీదిసో ను ఖో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసిరిప్పత్తస్స భగవతో అహోసీ"తి పీతిం ఉప్పాదేత్వా తం పీతిం అవిజహిత్వా సత్తహి జఙ్ఘసతేహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. ఏవం మధురో కరవికసద్దో. తతో సతభాగేన సహస్సభాగేన చ మధురతరో తథాగతస్స సద్దో, లోకే పన కరవికతో అఞ్ఞస్స మధురరస్స అభావతో "కరవికభాణీ"తి వుత్తం.

అభినీలనేత్తోతి న సకలనీలనేత్తోవ, నీలయుత్తట్ఠానే పనస్స ఉమాపుప్ఫసదిసేన అతివిసుద్ధేన నీలవణ్ణేన సమన్నాగతాని అక్ఖీని హోన్తి. పీతయుత్తట్ఠానే కణికారపుప్ఫసదిసేన పీతవణ్ణేన, లోహితయుత్తట్ఠానే బన్ధుజీవకపుప్ఫసదిసేన

లోహితవణ్ణేన, సేతయుత్తట్ఠానే ఓసధితారకసదిసేన సేతవణ్ణేన, కాళయుత్తట్ఠానే అద్దారిట్ఠకసదిసేన కాళవణ్ణేన సమన్నాగతాని సువణ్ణవిమానే ఉగ్ఘాటితమణిసీహపఞ్జరసదిసాని ఖాయన్తి.

గోపఖుమోతి ఏత్థ **పఖుమ**న్తి సకలం చక్ఖుభణ్డం అధిప్పేతం. తం కాళవచ్ఛకస్స బహలధాతుకం హోతి, రత్తవచ్ఛకస్స విప్పసన్నం, తంముహుత్తజాతరత్తవచ్ఛసదిసచక్ఖుభణ్డోతి అత్థో. అఞ్ఞేసఞ్హి అక్ఖిభణ్డా అపరిపుణ్ణా హోన్తి, హత్థిమూసికకాకాదీనం అక్ఖిసదిసేహి వినిగ్గతేహి గమ్భీరేహిపి అక్ఖీహి సమన్నాగతా హోన్తి. తథాగతస్స పన ధోవిత్వా మజ్జిత్వా ఠపితమణిగుళికా వియ ముదుసినిద్ధనీలసుఖుమపఖుమాచితాని అక్ఖీని.

ఉణ్ణాతి ఉణ్ణలోమం. **భముకన్తరేతి** ద్విన్నం భముకానం వేమజ్ఝే నాసికమత్థకేయేవ జాతా. ఉగ్గన్త్వా పన నలాటమజ్ఝజాతా. **ఓదాతాతి** పరిసుద్ధా ఓసధితారకవణ్ణా. **ముదూతి** సప్పిమణ్డే ఓసాదేత్వా ఠపితసతవారవిహతకప్పాసపటలసదిసా. **తూలసన్నిభాతి** సిమ్బలితూలలతాతూలసమానా, అయమస్సా ఓదాతతాయ ఉపమా. సా పనేసా కోటియం గహేత్వా ఆకడ్ఢియమానా ఉపడ్ఢబాహుప్పమాణా హోతి, విస్సట్ఠా దక్ఖిణావట్టవసేన ఆవట్టిత్వా ఉద్ధగ్గా హుత్వా సన్తిట్ఠతి, సువణ్ణఫలకమజ్ఝే ఠపితరజతపుప్ఫుళకా వియ సువణ్ణఘటతో నిక్ఖమమానా ఖీరధారా వియ అరుణప్పభారఞ్జితే గగనతలే ఓసధితారకా వియ చ అతిమనోహరాయ సిరియా విరోచతి.

ఉణ్హీససీసోతి ఇదం పరిపుణ్ణనలాటతఞ్చేవ పరిపుణ్ణసీసతఞ్చాతి ద్వే అత్థవసే పటిచ్చ వుత్తం. తథాగతస్స హి దక్ఖిణకణ్ణచూళికతో పట్ఠాయ మంసపటలం ఉట్ఠహిత్వా సకలం నలాటం ఛాదయమానం పూరయమానం గన్త్వా వామకణ్ణచూళికాయ పతిట్ఠితం, రఞ్ఞో బద్ధఉణ్హీసపట్టో వియ విరోచతి. పచ్ఛిమభవికబోధిసత్తానం కిర ఇమం లక్ఖణం విదిత్వా రాజూనం ఉణ్హీసపట్టం అకంసు, అయం తావ ఏకో అత్థో. అఞ్ఞే పన జనా అపరిపుణ్ణసీసా హోన్తి, కేచి కప్పసీసా, కేచి ఫలసీసా, కేచి అట్ఠిసీసా, కేచి తుమ్బసీసా, కేచి పబ్భారసీసా. తథాగతస్స పన ఆరగ్గేన వట్టేత్వా ఠపితం వియ సుపరిపుణ్ణం ఉదకపుప్ఫుళసదిసం సీసం హోతి. తత్థ పురిమనయేన ఉణ్హీసవేఠితసీసో వియాతి ఉణ్హీససీసో. దుతియనయేన ఉణ్హీసం వియ సబ్బత్థ పరిమణ్డలసీసోతి ఉణ్హీససీసో.

ఇమాని పన మహాపురిసలక్ఖణాని కమ్మం కమ్మసరిక్ఖకం లక్ఖణం లక్ఖణానిసంసన్తి ఇమే చత్తారో కోట్ఠాసే ఏకేకస్మిం లక్ఖణే దస్సేత్వా కథితాని సుకథితాని హోన్తి. తస్మా భగవతా లక్ఖణసుత్తే (దీ॰ ని॰ ౩.౨౦౦-౨౦౨) వుత్తాని ఇమాని కమ్మాదీని దస్సేత్వా కథేతబ్బాని . సుత్తవసేన వినిచ్ఛితుం అసక్కోన్తేన **సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ** తస్సేవ సుత్తస్స వణ్ణనాయ వుత్తనయేన గహేతబ్బాని.

ఇమేహి ఖో, భో, సో భవం గోతమోతి, భో ఆచరియ, ఇమేహి ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణేహి సో భవం గోతమో సమన్నాగతో దేవనగరే సముస్సితరతనవిచిత్తం సువణ్ణతోరణం వియ యోజనసతుబ్బేధో సబ్బపాలిఫుల్లో పారిచ్ఛత్తకో వియ సేలన్తరమ్హి సుపుప్ఫితసాలరుక్ఖో వియ తారాగణపటిమణ్డితగగనతలమివ చ అత్తనో సిరివిభవేన లోకం ఆలోకం కురుమానో వియ చరతీతి ఇమత్థమ్పి దీపేత్వా కిరియాచారం ఆచిక్ఖితుం **గచ్ఛన్తో ఖో పనాతి**ఆదిమాహ.

౩౮౭. దక్ఖిణేనాతి బుద్ధానఞ్హి ఠత్వా వా నిసీదిత్వా వా నిపజ్జిత్వా వా గమనం అభినీహరన్తానం దక్ఖిణపాదోవ పురతో హోతి. సతతపాటిహారియం కిరేతం. **నాతిదూరే పాదం ఉద్ధరతీతి** తం దక్ఖిణపాదం న అతిదూరే ఠపేస్సామీతి ఉద్ధరతి.

అతిదూరఞ్హి అభిహరియమానే దక్ఖిణపాదేన వామపాదో ఆకడ్ఢియమానో గచ్ఛేయ్య, దక్ఖిణపాదోపి దూరం గన్తుం న సక్కుణేయ్య, ఆసన్నేయేవ పతిట్ఠహేయ్య, ఏవం సతి పదవిచ్ఛేదో నామ హోతి. దక్ఖిణపాదే పన పమాణేనేవ ఉద్ధతే వామపాదోపి పమాణేనేవ ఉద్ధరియతి, పమాణేన ఉద్ధతో పతిట్ఠహన్తోపి పమాణేయేవ పతిట్ఠాతి. ఏవమనేన తథాగతస్స దక్ఖిణపాదకిచ్చం వామపాదేన నియమితం, వామపాదకిచ్చం దక్ఖిణపాదేన నియమితన్తి వేదితబ్బం.

నాతిసీఘన్తి దివా విహారభత్తత్థాయ గచ్ఛన్తో భిక్ఖు వియ న అతిసీఘం గచ్ఛతి. **నాతిసణిక**న్తి యథా పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తో ఓకాసం న లభతి, ఏవం న అతిసణికం గచ్ఛతి. **అద్ధువేన అద్ధువ**న్తి జణ్ణుకేన జణ్ణుకం, **న సత్థిం ఉన్నామేతీ**తి గమ్భీరే ఉదకే గచ్ఛన్తో వియ న ఊరుం ఉన్నామేతి. **న ఓనామేతీ**తి రుక్ఖసాఖాఛేదనదణ్డక్కసపాదో వియ న పచ్ఛతో ఓసక్కాపేతి. **న సన్నామేతీ**తి ఓబద్ధానాబద్ధట్ఠానేహి పాదం కోట్టేన్తో వియ న థద్ధం కరోతి. **న వినామేతీ**తి యన్తరూపకం కీళాపేన్తో వియ న ఇతో చితో చ చాలేతి. **అధరకాయోవా**తి హేట్ఠిమకాయోవ ఇఞ్జతి, ఉపరిమకాయో నావాయ ఠపితసువణ్ణపటిమా వియ నిచ్చలో హోతి. దూరే ఠత్వా ఓలోకేన్తో హి బుద్ధానం ఠితభావం వా గమనభావం వా న జానాతి . **కాయబలేనా**తి బాహా ఖిపన్తో సరీరతో సేదేహి ముచ్చన్తేహి న కాయబలేన గచ్ఛతి. **సబ్బకాయేనేవా**తి గీవం అపరివత్తేత్వా రాహులోవాదే వుత్తనాగాపలోకితవసేనేవ అపలోకేతి.

న ఉద్ధన్తిఆదీసు నక్ఖత్తాని గణేన్తో వియ న ఉద్ధం ఉల్లోకేతి, నట్ఠం కాకణికం వా మాసకం వా పరియేసన్తో వియ న అధో ఓలోకేతి, న హత్థిఅస్సాదయో పస్సన్తో వియ ఇతో చితో చ విపేక్ఖమానో గచ్ఛతి. **యుగమత్త**న్తి నవవిదత్థిమత్తే చక్ఖూని ఠపేత్వా గచ్ఛన్తో యుగమత్తం పేక్ఖతి నామ, భగవాపి యుగే యుత్తో సుదన్తఆజానీయో వియ ఏత్తకం పస్సన్తో గచ్ఛతి. **తతో చస్స ఉత్తరీ**తి యుగమత్తతో పరం న పస్సతీతి న వత్తబ్బో. న హి కుట్టం వా కవాటం వా గచ్ఛో వా లతా వా ఆవరితుం సక్కోతి, అథ ఖ్వస్స అనావరణఞాణస్స అనేకాని చక్కవాళసహస్సాని ఏకఙ్గణానేవ హోన్తి. **అన్తరఘర**న్తి హేట్ఠా మహాసకులుదాయిసుత్తే ఇన్దఖీలతో పట్ఠాయ అన్తరఘరం, ఇధ ఘరఉమ్మారతో పట్ఠాయ వేదితబ్బం. **న కాయ**న్తిఆది పకతిఇరియపథేనేవ పవిసతీతి దస్సనత్థం వుత్తం. దలిద్దమనుస్సానం నీచఘరకం పవిసన్తేపి హి తథాగతే ఛదనం వా ఉగ్గచ్ఛతి, పథవీ వా ఓగచ్ఛతి, భగవా పన పకతిగమనేనేవ గచ్ఛతి. **నాతిదూరే**తి అతిదూరే పరివత్తన్తేన హి ఏకం ద్వే పదవారే పిట్ఠిభాగేన గన్త్వా నిసీదితబ్బం హోతి. **నాచ్చాసన్నే**తి అచ్చాసన్నే పరివత్తన్తేన ఏకం ద్వే పదవారే పురతో గన్త్వా నిసీదితబ్బం హోతి. తస్మా యస్మిం పదవారే ఠితేన పురతో వా పచ్ఛతో వా అగన్త్వా నిసీదితబ్బం హోతి, తత్థ పరివత్తతి.

పాణినాతి కటివాతాబాధికో వియ న ఆసనం హత్థేహి గహేత్వా నిసీదతి. **పక్ఖిపతీ**తి యో కిఞ్చి కమ్మం కత్వా కీళన్తో ఠితకోవ పతతి, యోపి ఓరిమం అఙ్గం నిస్సాయ నిసిన్నో ఘంసన్తో యావ పారిమఙ్గా గచ్ఛతి, పారిమఙ్గం వా నిస్సాయ నిసిన్నో తథేవ యావ ఓరిమఙ్గా ఆగచ్ఛతి, సబ్బో సో ఆసనే కాయం పక్ఖిపతి నామ. భగవా పన ఏవం అకత్వా ఆసనస్స మజ్ఝే ఓలమ్బకం ధారేన్తో వియ తూలపిచుం ఠపేన్తో వియ సణికం నిసీదతి. **హత్థకుక్కుచ్చ**న్తి పత్తముఖవట్టియం ఉదకబిన్దుఠపనం మక్ఖికబీజనియా పణ్ణచ్ఛేదనఫాలనాది హత్థేన అసంయతకరణం. **పాదకుక్కుచ్చ**న్తి పాదేన భూమిఘంసనాది అసంయతకరణం.

న ఛమ్భతీతి న భాయతి. **న కమ్పతీ**తి న ఓసీదతి. **న వేధతీ**తి న చలతి. **న పరితస్సతీ**తి భయపరితస్సనాయపి తణ్హాపరితస్సనాయపి న పరితస్సతి. ఏకచ్చో హి ధమ్మకథాదీనం అత్థాయ ఆగన్త్వా మనుస్సేసు వన్దిత్వా ఠితేసు “సక్ఖిస్సామి ను ఖో తేసం చిత్తం గణ్హన్తో ధమ్మం వా కథేతుం, పఞ్హం వా పుచ్ఛితో విస్సజ్జేతుం, భత్తానుమోదనం వా కాతు”న్తి

భయపరితస్సనాయ పరితస్సతి. ఏకచ్చో "మనాపా ను ఖో మే యాగు ఆగచ్ఛిస్సతి, మనాపం అన్తరఖజ్జక"న్తి వా తణ్హాపరితస్సనాయ పరితస్సతి. తదుభయమ్పి తస్స నత్థీతి న పరితస్సతి. **వివేకావట్టో**తి వివేకే నిబ్బానే ఆవట్టమానసో హుత్వా. వివేకవత్తోతిపి పాఠో, వివేకవత్తయుత్తో హుత్వాతి అత్థో. వివేకవత్తం నామ కతభత్తకిచ్చస్స భిక్ఖునో దివావిహారే సమథవిపస్సనావసేన మూలకమ్మట్ఠానం గహేత్వా పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసీదనం. ఏవం నిసిన్నస్స హి ఇరియాపథో ఉపసన్తో హోతి.

న పత్తం ఉన్నామేతీతిఆదీసు ఏకచ్చో పత్తముఖవట్టియా ఉదకదానం ఆహరన్తో వియ పత్తం ఉన్నామేతి, ఏకో పాదపిట్ఠియం ఠపేన్తో వియ ఓనామేతి, ఏకో బద్ధం కత్వా గణ్హాతి, ఏకో ఇతో చితో చ ఫన్దాపేతి, ఏవం అకత్వా ఉభోహి హత్థేహి గహేత్వా ఈసకం నామేత్వా ఉదకం పటిగ్గణ్హాతీతి అత్థో. **న సమ్పరివత్తక**న్తి పరివత్తేత్వా పఠమమేవ పత్తపిట్ఠిం న ధోవతి. **నాతిదూరే**తి యథా నిసిన్నాసనతో దూరే పతతి, న ఏవం ఛడ్డేతి. **నాచ్చాసన్నే**తి పాదమూలేయేవ న ఛడ్డేతి. **విచ్ఛడ్డయమానో**తి వికిరన్తో, యథా పటిగ్గాహకో తేమతి, న ఏవం ఛడ్డేతి.

నాతిథోకన్తి యథా ఏకచ్చో పాపిచ్ఛో అప్పిచ్ఛతం దస్సేన్తో ముట్ఠిమత్తమేవ గణ్హాతి, న ఏవం. **అతిబహు**న్తి యాపనమత్తతో అతిరేకం. **బ్యఞ్జనమత్తాయా**తి బ్యఞ్జనస్స మత్తా నామ ఓదనతో చతుత్థో భాగో. ఏకచ్చో హి భత్తే మనాపే భత్తం బహుం గణ్హాతి, బ్యఞ్జనే మనాపే బ్యఞ్జనం బహుం. సత్థా పన తథా న గణ్హాతి. **న చ బ్యఞ్జనేనా**తి అమనాపఞ్హి బ్యఞ్జనం ఠపేత్వా భత్తమేవ భుఞ్జన్తో, భత్తం వా ఠపేత్వా బ్యఞ్జనమేవ ఖాదన్తో బ్యఞ్జనేన ఆలోపం అతినామేతి నామ. సత్థా ఏకన్తరికం బ్యఞ్జనం గణ్హాతి, భత్తమ్పి బ్యఞ్జనమ్పి ఏకతోవ నిట్ఠన్తి. **ద్వత్తిక్ఖత్తు**న్తి తథాగతస్స హి పుథుజివ్హాయ దన్తానం ఉపనీతభోజనం ద్వత్తిక్ఖత్తుం దన్తేహి ఫుట్ఠమత్తమేవ సణ్హకరణీయపిట్ఠవిలేపనం వియ హోతి, తస్మా ఏవమాహ. **న ముఖే అవసిట్ఠా**తి పోక్ఖరపత్తే పతితఉదకబిన్దు వియ వినివత్తిత్వా పరగలమేవ యాతి, తస్మా అవసిట్ఠా న హోతి. **రసపటిసంవేదీ**తి మధురతిత్తకదుకాదిరసం జానాతి. బుద్ధానఞ్హి అన్తమసో పానీయేపి దిబ్బోజా పక్ఖిత్తావ హోతి, తేన నేసం సబ్బత్థేవ రసో పాకటో హోతి, రసగేధో పన నత్థి.

అట్ఠఙ్గసమన్నాగతన్తి "నేవ దవాయా"తి వుత్తేహి అట్ఠహి అఙ్గేహి సమన్నాగతం. **విసుద్ధిమగ్గే** పనస్స వినిచ్ఛయో ఆగతోతి సబ్బాసవసుత్తే వుత్తమేతం. **హత్థేసు ధోతేసూ**తి సత్థా కిం కరోతి? పఠమం పత్తస్స గహణట్ఠానం ధోవతి. తత్థ పత్తం గహేత్వా సుఖుమజాలహత్థం పేసేత్వా ద్వే వారే సఞ్చారేతి. ఏత్తావతా పోక్ఖరపత్తే పతితఉదకం వియ వినివత్తిత్వా గచ్ఛతి. **న చ అనత్థికో**తి యథా ఏకచ్చో పత్తం ఆధారకే ఠపేత్వా పత్తే ఉదకం న పుఞ్ఛతి, రజే పతన్తే అజ్ఝుపేక్ఖతి, న ఏవం కరోతి. **న చ అతివేలానురక్ఖీ**తి యథా ఏకచ్చో పమాణాతిక్కన్తం ఆరక్ఖం ఠపేతి, భుఞ్జిత్వా వా పత్తే ఉదకం పుఞ్ఛిత్వా చీవరభోగన్తరం పవేసేత్వా పత్తం ఉదరేన అక్కమిత్వా గణ్హాతి, న ఏవం కరోతి.

న చ అనుమోదనస్సాతి యో హి భుత్తమత్తోవ దారకేసు భత్తత్థాయ రోదన్తేసు ఛాతజ్ఝత్తేసు మనుస్సేసు భుఞ్జిత్వా అనాగతేస్వేవ అనుమోదనం ఆరభతి, తతో సబ్బకమ్మాని ఛడ్డేత్వా ఏకచ్చే ఆగచ్ఛన్తి, ఏకచ్చే అనాగతావ హోన్తి, అయం కాలం అతినామేతి. యోపి మనుస్సేసు ఆగన్త్వా అనుమోదనత్థాయ వన్దిత్వా నిసిన్నేసు అనుమోదనం అకత్వావ "కథం తిస్స, కథం ఫుస్స, కథం సుమన, కథం తిస్సే, కథం ఫుస్సే, కథం సుమనే, కచ్చిత్థ అరోగా, సస్సం సమ్పన్న"న్తిఆదిం పాటియేక్కం కథం సముట్ఠాపేతి, అయం అనుమోదనస్స కాలం అతినామేతి, మనుస్సానం పన ఓకాసం ఞత్వా ఆయాచితకాలే కరోన్తో నాతినామేతి నామ, సత్థా తథా కరోతి.

న తం భత్తన్తి కిం భత్తం నామేతం ఉత్తణ్డులం అతికిలిన్నన్తిఆదీని వత్వా న గరహతి. **న అఞ్ఞం భత్త**న్తి స్వాతనాయ వా పునదివసాయ వా భత్తం ఉప్పాదేస్సామీతి హి అనుమోదనం కరోన్తో అఞ్ఞం భత్తం పటికఙ్ఖతి. యో వా – “యావ మాతుగామానం భత్తం పచ్చతి, తావ అనుమోదనం కరిస్సామి, అథ మే అనుమోదనావసానే అత్తనో పక్కభత్తతోపి థోకం దస్సన్తీ”తి అనుమోదనం వడ్ఢేతి, అయమ్పి పటికఙ్ఖతి నామ. సత్థా న ఏవం కరోతి. **న చ ముచ్చితుకామోతి** ఏకచ్చో హి పటిసంముఞ్చిత్వా గచ్ఛతి, వేగేన అనుబన్ధితబ్బో హోతి. సత్థా పన న ఏవం గచ్ఛతి, పరిసాయ మజ్ఝే ఠితోవ గచ్ఛతి. **అచ్చుక్కట్ఠ**న్తి యో హి యావ హనుకట్ఠితో ఉక్ఖిపిత్వా పారుపతి, తస్స అచ్చుక్కట్ఠం నామ హోతి. యో యావ గోప్ఫకా ఓతారేత్వావ పారుపతి, తస్స అచ్చుక్కట్ఠం హోతి. యోపి ఉభతో ఉక్ఖిపిత్వా ఉదరం వివరిత్వా యాతి, తస్సపి అచ్చుక్కట్ఠం హోతి. యో ఏకంసం కత్వా థనం వివరిత్వా యాతి, తస్సపి అచ్చుక్కట్ఠం. సత్థా తం సబ్బం న కరోతి.

అల్లీనన్తి యథా అఞ్ఞేసం సేదేన తిన్తం అల్లీయతి, న ఏవం సత్థు. **అపకట్ఠ**న్తి ఖలిసాటకో వియ కాయతో ముచ్చిత్వాపి న తిట్ఠతి. **వాతోతి** వేరమ్భవాతోపి ఉట్ఠహిత్వా చాలేతుం న సక్కోతి. **పాదమణ్డనానుయోగ**న్తి ఇట్ఠకాయ ఘంసనాదీహి పాదసోభానుయోగం. **పక్ఖాలేత్వా**తి పాదేసేవ పాదం ధోవిత్వా. **సో నేవ అత్తబ్యాబాధాయా**తిఆదీని న పుబ్బేనివాసచేతోపరియఞాణానం అత్థితాయ వదతి, ఇరియాపథసన్తతం పన దిస్వా అనుమానేన వదతి. **ధమ్మ**న్తి పరియత్తిధమ్మం. **న ఉస్సాదేతీ**తి కిం మహారట్ఠిక, కిం మహాకుటుమ్బికాతిఆదీని వత్వా గేహస్సితవసేన న ఉస్సాదేతి. **న అపసాదేతీ**తి “కిం, ఉపాసక, కథం తే విహారమగ్గో ఞాతో? కిం భయేన నాగచ్ఛసి? న హి భిక్ఖూ కిఞ్చి అచ్ఛిన్దిత్వా గణ్హన్తి, మా భాయీ”తి వా “కిం తుయ్హం ఏవం మచ్ఛరియజీవితం నామా”తి వా ఆదీని వత్వా గేహస్సితపేమేన న అపసాదేతి.

విస్సట్ఠోతి సినిద్ధో అపలిబుద్ధో. **విఞ్ఞేయ్యో**తి విఞ్ఞాపనీయో పాకటో, విస్సట్ఠత్తాయేవ చేస విఞ్ఞేయ్యో హోతి. **మఞ్జూ**తి మధురో. **సవనీయో**తి సోతసుఖో, మధురత్తాయేవ చేస సవనీయో హోతి. **బిన్దూ**తి సమ్పిణ్డితో. **అవిసారీ**తి అవిసటో, బిన్దుత్తాయేవ చేస అవిసారీ హోతి. **గమ్భీరో**తి గమ్భీరసముట్ఠితో. **నిన్నాదీ**తి నిన్నాదవా, గమ్భీరత్తాయేవ చేస నిన్నాదీ హోతి. **యథాపరిస**న్తి చక్కవాళపరియన్తమ్పి ఏకాబద్ధపరిసం విఞ్ఞాపేతి. **బహిద్ధా**తి అఙ్గులిమత్తమ్పి పరిసతో బహిద్ధా న గచ్ఛతి. తస్మా? సో ఏవరూపో మధురస్సరో అకారణా మా నస్సీతి. ఇతి భగవతో ఘోసో పరిసాయ మత్థకేనేవ చరతి.

అవలోకయమానాతి సిరస్మిం అఞ్జలిం ఠపేత్వా భగవన్తం ఓలోకేన్తావ పచ్చోసక్కిత్వా దస్సనవిజహనట్ఠానే వన్దిత్వా గచ్ఛన్తి. **అవిజహితత్తా**తి యో హి కథం సుత్వా వుట్ఠితో అఞ్ఞం దిట్ఠసుతాదికం కథం కథేన్తో గచ్ఛతి, ఏస సభావేన విజహతి నామ. యో పన సుతధమ్మకథాయ వణ్ణం కథేన్తోవ గచ్ఛతి, అయం న విజహతి నామ, ఏవం అవిజహన్తభావేన పక్కమన్తి. **గచ్ఛన్త**న్తి రజ్జుయన్తవసేన రతనసత్తుబ్బేధం సువణ్ణగ్ఘికం వియ గచ్ఛన్తం. **అద్దసామ ఠిత**న్తి సముస్సితకఞ్చనపబ్బతం వియ ఠితం **అద్దసామ. తతో చ భియ్యో**తి విత్థారేత్వా గుణే కథేతుం అసక్కోన్తో అవసేసే గుణే సంఖిపిత్వా కలాపం వియ సుత్తకబద్ధం వియ చ కత్వా విస్సజ్జేన్తో ఏవమాహ. అయమేత్థ అధిప్పాయో – మయా కథితగుణేహి అకథితావ బహుతరా. మహాపథవిమహాసముద్దాదయో వియ హి తస్స భోతో అనన్తా అప్పమేయ్యా గుణా ఆకాసమివ విత్థారితాతి.

३८०. అప్పటిసంవిదితోతి అవిఞ్ఞాతఆగమనో. పబ్బజితే ఉపసఙ్కమన్తేన హి చీవరపరికమ్మాదిసమయే వా ఏకం నివాసేత్వా సరీరభఞ్జనసమయే వా ఉపసఙ్కమిత్వా తతోవ పటినివత్తితబ్బం హోతి, పటిసన్థారమత్తమ్పి న జాయతి. పురేతరం పన ఓకాసే కారితే దివాట్ఠానం సమ్మజ్జిత్వా చీవరం పారుపిత్వా భిక్ఖు వివిత్తే ఠానే నిసీదతి, తం ఆగన్త్వా పస్సన్తా దస్సనేనపి పసీదన్తి, పటిసన్థారో జాయతి, పఞ్హాబ్యాకరణం వా ధమ్మకథా వా లబ్భతి. తస్మా పణ్డితా ఓకాసం కారేన్తి. సో చ

నేసం అఞ్ఞతరో, తేనస్స ఏతదహోసి. **జిణ్ణో వుడ్ఢో**తి అత్తనో ఉగ్గతభావం అకథేత్వా కస్మా ఏవమాహ? బుద్ధా నామ అనుద్దయసమ్పన్నా హోన్తి, మహల్లకభావం ఞత్వా సీఘం ఓకాసం కరిస్సతీతి ఏవమాహ.

౩౯౧. **ఓరమియ ఓకాసమకాసీ**తి వేగేన ఉట్ఠాయ ద్విధా భిజ్జిత్వా ఓకాసమకాసి.

యే మేతి యే మయా. **నారీసమానసవ్హయా**తి నారీసమాననామం ఇత్థిలిఙ్గం, తేన అవ్హాతబ్బాతి నారీసమానసవ్హయా, ఇత్థిలిఙ్గేన వత్తబ్బాతి వోహారకుసలతాయ ఏవం వదతి. **పహూతజివ్హో**తి పుథులజివ్హో. **నిన్నామయేత**న్తి నీహర ఏతం.

౩౯౩. **కేవలీ**తి సకలగుణసమ్పన్నో.

౩౯౪. **పచ్చభాసీ**తి ఏకప్పహారేన పుచ్ఛితే అట్ఠ పఞ్హే బ్యాకరోన్తో పతిఅభాసి. **యో వేదీ**తి యో విదతి జానాతి, యస్స పుబ్బేనివాసో పాకటో. **సగ్గాపాయఞ్చ పస్సతీ**తి దిబ్బచక్ఖుఞాణం కథితం. **జాతిక్ఖయం పత్తో**తి అరహత్తం పత్తో. **అభిఞ్ఞా వోసితో**తి తం అరహత్తం అభిజానిత్వా వోసితో వోసానప్పత్తో. **మునీ**తి అరహత్తఞాణమోనేయ్యేన సమన్నాగతో.

విసుద్ధన్తి పణ్డరం. **ముత్తం రాగేహీ**తి కిలేసరాగేహి ముత్తం. **పహీనజాతిమరణో**తి జాతిక్ఖయప్పత్తత్తా పహీనజాతికో, జాతిపహానేనేవ పహీనమరణో. **బ్రహ్మచరియస్స కేవలీ**తి యం బ్రహ్మచరియస్స కేవలీ సకలభావో, తేన సమన్నాగతో, సకలచతుమగ్గబ్రహ్మచరియవాసోతి అత్థో. **పారగూ సబ్బధమ్మాన**న్తి సబ్బేసం లోకియలోకుత్తరధమ్మానం అభిఞ్ఞాయ పారం గతో, సబ్బధమ్మే అభిజానిత్వా ఠితోతి అత్థో. **పారగూ**తి వా ఏత్తావతా పరిఞ్ఞాపారగూ పఞ్చన్నం ఖన్ధానం, పహానపారగూ సబ్బకిలేసానం , భావనాపారగూ చతున్నం మగ్గానం, సచ్ఛికిరియాపారగూ నిరోధస్స, సమాపత్తిపారగూ సబ్బసమాపత్తీనన్తి అయమత్థో వుత్తో. పున **సబ్బధమ్మాన**న్తి ఇమినా అభిఞ్ఞాపారగూ వుత్తోతి. **బుద్ధో తాదీ పవుచ్చతీ**తి తాదినో ఛహి ఆకారేహి పారం గతో సబ్బాకారేన చతున్నం సచ్చానం బుద్ధత్తా బుద్ధోతి పవుచ్చతీతి.

కిం పన ఏత్తావతా సబ్బే పఞ్హా విస్సజ్జితా హోన్తీతి? ఆమ విస్సజ్జితా, చిత్తం విసుద్ధం జానాతి, ముత్తం రాగేహీతి ఇమినా తావ బాహితపాపత్తా బ్రాహ్మణోతి పఠమపఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి. పారగూతి ఇమినా వేదేహి గతత్తా వేదగూతి దుతియపఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి. పుబ్బేనివాసన్తిఆదీహి ఇమాసం తిస్సన్నం విజ్జానం అత్థితాయ తేవిజ్జోతి తతియపఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి. ముత్తం రాగేహి సబ్బసోతి ఇమినావ నిస్సటత్తా పాపధమ్మానం సోత్తియోతి చతుత్థపఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి. జాతిక్ఖయం పత్తోతి ఇమినా పన అరహత్తస్సేవ వుత్తత్తా పఞ్చమపఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి. వోసితోతి చ బ్రహ్మచరియస్స కేవలీతి చ ఇమేహి ఛట్ఠపఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి. అభిఞ్ఞా వోసితో మునీతి ఇమినా సత్తమపఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి. పారగూ సబ్బధమ్మానం, బుద్ధో తాదీ పవుచ్చతీతి ఇమినా అట్ఠమపఞ్హో విస్సజ్జితో హోతి.

౩౯౫. **దానకథ**న్తిఆదీని హేట్ఠా సుత్తే విత్థారితానేవ. **పచ్చపాదీ**తి పటిపజ్జి. **ధమ్మస్సానుధమ్మ**న్తి ఇమస్మిం సుత్తే ధమ్మో నామ అరహత్తమగ్గో, అనుధమ్మో నామ హేట్ఠిమా తయో మగ్గా తీణి చ సామఞ్ఞఫలాని, తాని పటిపాటియా పటిలభీతి అత్థో. **న చ మం ధమ్మాధికరణం విహేసేసీ**తి మఞ్చ ధమ్మకారణా న కిలమేసి, న పునప్పునం కథాపేసీతి వుత్తం హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవ. **తత్థ పరినిబ్బాయీ**తి పన పదేన దేసనాయ అరహత్తేనేవ కూటం గహితన్తి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

బ్రహ్మాయుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సేలసుత్తవణ్ణనా

౩౯౬. **ఏవం మే సుత**న్తి సేలసుత్తం. తత్థ **అఙ్గుత్తరాపేసూ**తిఆది పోతలియసుత్తే విత్థారితమేవ. **అడ్ఢతేళసేహీ**తి అడ్ఢేన తేళసేహి, ద్వాదసహి సతేహి పఞ్ఞాసాయ చ భిక్ఖూహి సద్ధిన్తి వుత్తం హోతి. తే పన సావకసన్నిపాతే సన్నిపతితా భిక్ఖూయేవ సబ్బే ఏహిభిక్ఖుపబ్బజ్జాయ పబ్బజితా ఖీణాసవా. **కేణియో**తి తస్స నామం, **జటిలో**తి తాపసో. సో కిర బ్రాహ్మణమహాసాలో, ధనరక్ఖణత్థాయ పన తాపసపబ్బజ్జం సమాదాయ రఞ్ఞో పణ్ణాకారం దత్వా భూమిభాగం గహేత్వా తత్థ అస్సమం కారేత్వా వసతి పఞ్చహి సకటసతేహి వణిజ్జం పయోజేత్వా కులసహస్సస్స నిస్సయో హుత్వా, అస్సమేపి చస్స ఏకో తాలరుక్ఖో దివసే దివసే ఏకం సోవణ్ణమయం తాలఫలం ముఞ్చతీతి వదన్తి. సో దివా కాసాయాని ధారేతి, జటా చ బన్ధతి, రత్తిం కామసమ్పత్తిం అనుభవతి. **ధమ్మియా కథాయా**తి పానకానిసంసపటిసంయుత్తాయ ధమ్మియా కథాయ. అయఞ్హి కేణియో తుచ్ఛహత్థో భగవతో దస్సనాయ గన్తుం లజ్జాయమానో – “వికాలభోజనా విరతానమ్పి పానకం కప్పతీ”తి చిన్తేత్వా సుసఙ్ఖతబదరపానం పఞ్చహి కాజసతేహి గాహాపేత్వా అగమాసి. ఏవం గతభావో చస్స – “అథ ఖో కేణియస్స జటిలస్స ఏతదహోసి కిం ను ఖో అహం సమణస్స గోతమస్స హరాపేయ్య”న్తి భేసజ్జక్ఖన్ధకే (మహావ. ౩౦౦) పాళిఆరుళ్హోయేవ.

దుతియమ్పి ఖో భగవాతి కస్మా పునప్పునం పటిక్ఖిపి? తిత్థియానం పటిక్ఖేపపసన్నతాయ, అకారణమేతం, నత్థి బుద్ధానం పచ్చయహేతు ఏవరూపం కోహఞ్ఞం. అయం పన అడ్ఢతేళసాని భిక్ఖుసతాని దిస్వా ఏత్తకానంయేవ భిక్ఖం పటియాదేస్సతి, స్వేవ సేలో తీహి పురిససతేహి సద్ధిం పబ్బజిస్సతి. అయుత్తం ఖో పన నవకే అఞ్ఞతో పేసేత్వా ఇమేహేవ సద్ధిం గన్తుం, ఇమే వా అఞ్ఞతో పేసేత్వా నవకేహి సద్ధిం గన్తుం. అథాపి సబ్బే గహేత్వా గమిస్సామి, భిక్ఖాహారో నప్పహోస్సతి. తతో భిక్ఖూసు పిణ్డాయ చరన్తేసు మనుస్సా ఉజ్ఝాయిస్సన్తి – “చిరస్సాపి కేణియో సమణం గోతమం నిమన్తేత్వా యాపనమత్తం దాతుం నాసక్ఖీ”తి, సయమ్పి విప్పటిసారీ భవిస్సతి. పటిక్ఖేపే పన కతే “సమణో గోతమో పునప్పునం ‘త్వఞ్చ బ్రాహ్మణేసు అభిప్పసన్నో’తి బ్రాహ్మణానం నామం గణ్హాతీ”తి చిన్తేత్వా బ్రాహ్మణేపి నిమన్తేతుకామో భవిస్సతి, తతో బ్రాహ్మణే పాటియేక్కం నిమన్తేస్సతి , తే తేన నిమన్తితా భిక్ఖూ హుత్వా భుఞ్జిస్సన్తి. ఏవమస్స సద్ధా అనురక్ఖితా భవిస్సతీతి పునప్పునం పటిక్ఖిపి. **కిఞ్చాపి ఖో, భో**తి ఇమినా ఇదం దీపేతి, – “భో గోతమ, కిం జాతం యది అహం బ్రాహ్మణేసు అభిప్పసన్నో, అధివాసేతు భవం గోతమో, అహం బ్రాహ్మణానమ్పి దాతుం సక్కోమి తుమ్హాకమ్పీ”తి.

కాయవేయ్యావటికన్తి కాయవేయ్యావచ్చం. **మణ్డలమాళ**న్తి దుస్సమణ్డపం.

౩౯౭. **ఆవాహో**తి కఞ్ఞాగహణం. **వివాహో**తి కఞ్ఞాదానం. **సో మే నిమన్తితో**తి సో మయా నిమన్తితో. అథ బ్రాహ్మణో పరిపక్కోపనిస్సయత్తా బుద్ధసద్దం సుత్వావ అమతేనేవాభిసిత్తో పసాదం ఆవికరోన్తో **బుద్ధోతి , భో కేణియ, వదేసీ**తి ఆహ. కేణియో యథాభూతం ఆచిక్ఖన్తో **బుద్ధోతి, భో సేల, వదామీ**తి ఆహ. తతో నం పునపి దళ్హీకరణత్థం పుచ్ఛి, ఇతరోపి తథేవ ఆరోచేసి.

౩౯౮. అథస్స కప్పసతసహస్సేహిపి బుద్ధసద్దస్సేవ దుల్లభభావం సమ్పస్సతో. **ఏతదహోసీ**తి. ఏతం “ఘోసోపి ఖో”తిఆది అహోసి. **నీలవనరాజీ**తి నీలవణ్ణరుక్ఖపన్తి. **పదే పద**న్తి పదప్పమాణే పదం. అచ్చాసన్నే హి అతిదూరే వా పాదే

నిక్ఖిపమానే సద్దో ఉట్ఠాతి, తం పటిసేధేన్తో ఏవమాహ. **సీహోవ ఏకచరో**తి గణవాసీ సీహో సీహపోతకాదీహి సద్ధిం పమాదం ఆపజ్జతి, ఏకచరో అప్పమత్తో హోతి. ఇతి అప్పమాదవిహారం దస్సేన్తో ఏకచరసీహేన ఓపమ్మం కరోతి. **మా మే భోన్తో**తి ఆచారం సిక్ఖాపేన్తో ఆహ. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – సచే తుమ్హే కథావారం అలభిత్వా మమ కథాయ అన్తరే కథం పవేసేస్సథ, "అన్తేవాసికే సిక్ఖాపేతుం నాసక్ఖీ"తి మయ్హం గరహా ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్మా ఓకాసం పస్సిత్వా మన్తేయ్యాథాతి. **నో చ ఖో నం జానామీ**తి విపస్సీపి బోధిసత్తో చతురాసీతిసహస్సత్థేరపబ్బజితపరివారో సత్త మాసాని బోధిసత్తచారికం చరి, బుద్ధుప్పాదకాలో వియ అహోసి. అమ్హాకమ్పి బోధిసత్తో ఛబ్బస్సాని బోధిసత్తచారికం చరి. ఏవం పరిపుణ్ణసరీరలక్ఖణేహి సమన్నాగతాపి బుద్ధా న హోన్తి. తస్మా బ్రాహ్మణో "నో చ ఖో నం జానామీ"తి ఆహ.

౩౯౯. **పరిపుణ్ణకాయో**తి లక్ఖణేహి పరిపుణ్ణతాయ అహీనఙ్గతాయ చ పరిపుణ్ణసరీరో. **సురుచీ**తి సున్దరసరీరప్పభో. **సుజాతో**తి ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా సణ్ఠానసమ్పత్తియా చ సునిబ్బత్తో. **చారుదస్సనో**తి సుచిరమ్పి పస్సన్తానం అతిత్తిజనకో మనోహరదస్సనో. **సువణ్ణవణ్ణో**తి సువణ్ణసదిసవణ్ణో. **సుసుక్కదాఠో**తి సుట్ఠు సుక్కదాఠో. **మహాపురిసలక్ఖణా**తి పఠమం వుత్తబ్యఞ్జనానేవ వచనన్తరేన నిగమేన్తో ఆహ.

ఇదాని తేసు లక్ఖణేసు అత్తనో చిత్తరుచితాని గహేత్వా థోమేన్తో **పసన్ననేత్తో**తిఆదిమాహ. భగవా హి పఞ్చవణ్ణపసాదసమ్పత్తియా **పసన్ననేత్తో**, పుణ్ణచన్దసదిసముఖతాయ **సుముఖో**, ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా **బ్రహా**, బ్రహ్ముజుగత్తతాయ **ఉజు**, జుతిమన్తతాయ **పతాపవా**. యమ్పి చేత్థ పుబ్బే వుత్తం, తం "మజ్ఝే సమణసఙ్ఘస్సా"తి ఇమినా పరియాయేన థోమయతా పున వుత్తం. ఏదిసో హి ఏవం విరోచతి. ఉత్తరగాథాయపి ఏసేవ నయో. **ఉత్తమవణ్ణినో**తి ఉత్తమవణ్ణసమ్పన్నస్స. **రథేసభో**తి ఉత్తమసారథి. **జమ్బుసణ్డస్సా**తి జమ్బుదీపస్స. పాకటేన ఇస్సరియం ఇస్సరో హోతి.

ఖత్తియాతి జాతిఖత్తియా. **భోగీ**తి భోగియా. **రాజానో**తి యే కేచి రజ్జం కారేన్తా. **రాజాభిరాజా**తి రాజూనం పూజనీయో, అధిరాజా హుత్వా, చక్కవత్తీతి అధిప్పాయో. **మనుజిన్దో**తి మనుస్సాధిపతి పరమిస్సరో హుత్వా.

ఏవం వుత్తే భగవా – "యే తే భవన్తి అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, తే సకవణ్ణే భఞ్ఞమానే అత్తానం పాతుకరోన్తీ"తి ఇమం సేలస్స మనోరథం పూరేన్తో **రాజాహమస్మీ**తిఆదిమాహ. తత్రాయమధిప్పాయో – యం మం త్వం సేల "రాజా అరహసి భవితు"న్తి యాచసి, ఏత్థ అప్పోస్సుక్కో హోతి **రాజాహమస్మి**. సతి చ రాజత్తే యథా అఞ్ఞో రాజా యోజనసతం వా అనుసాసతి యోజనసహస్సం వా, చక్కవత్తీ హుత్వాపి చతుదీపపరియన్తమత్తం వా, నాహమేవం పరిచ్ఛిన్నవిసయో, అహఞ్హి **ధమ్మరాజా అనుత్తరో** భవగ్గతో అవీచిపరియన్తం కత్వా తిరియం అప్పమాణలోకధాతుయో అనుసాసామి. యావతా హి అపదద్విపదాదిభేదా సత్తా, అహం తేసం అగ్గో. న హి మే కోచి సీలేన వా…పే… విముత్తిఞాణదస్సనేన వా పటిభాగో అత్థి, స్వాహం ఏవం ధమ్మరాజా అనుత్తరో అనుత్తరేనేవ చతుసతిపట్ఠానాదిభేదేన **ధమ్మేన చక్కం వత్తేమి**. ఇదం పజహథ, ఇదం ఉపసమ్పజ్జ విహరథాతి ఆణాచక్కం, ఇదం ఖో పన, భిక్ఖవే, దుక్ఖం అరియసచ్చన్తిఆదినా పరియత్తిధమ్మేన ధమ్మచక్కమేవ వా. **చక్కం అప్పటివత్తియ**న్తి యం చక్కం అప్పటివత్తియం హోతి సమణేన వా…పే… కేనచి వా లోకస్మిన్తి.

ఏవం అత్తానం ఆవికరోన్తం భగవన్తం దిస్వా పీతిసోమనస్సజాతో సేలో పున దళ్హీకరణత్థం **సమ్బుద్ధో పటిజానాసీ**తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ **కో ను సేనాపతీ**తి రఞ్ఞో భోతో ధమ్మేన పవత్తితస్స చక్కస్స అనుపవత్తకో సేనాపతి కో నూతి పుచ్ఛి.

తేన చ సమయేన భగవతో దక్ఖిణపస్సే ఆయస్మా సారిపుత్తో నిసిన్నో హోతి సువణ్ణపుఞ్జో వియ సిరియా సోభమానో, తం దస్సేన్తో భగవా **మయా పవత్తిత**న్తి గాథమాహ. తత్థ **అనుజాతో తథాగత**న్తి తథాగతం హేతుం అనుజాతో, తథాగతేన హేతునా జాతోతి అత్థో. అపిచ అవజాతో అనుజాతో అతిజాతోతి తయో పుత్తా. తేసు అవజాతో దుస్సీలో, సో తథాగతస్స పుత్తో నామ న హోతి. అతిజాతో నామ పితరా ఉత్తరితరో, తాదిసోపి తథాగతస్స పుత్తో నత్థి. తథాగతస్స పన ఏకో అనుజాతోవ పుత్తో హోతి, తం దస్సేన్తో ఏవమాహ.

ఏవం "కో ను సేనాపతీ"తి పఞ్హం బ్యాకరిత్వా యం సేలో ఆహ "సమ్బుద్ధో పటిజానాసీ"తి, తత్ర నం నిక్కఙ్ఖం కాతుకామో "నాహం పటిఞ్ఞామత్తేనేవ పటిజానామి, అపిచాహం ఇమినా కారణేన బుద్ధో"తి ఞాపేతుం **అభిఞ్ఞేయ్య**న్తి గాథమాహ. తత్ర **అభిఞ్ఞేయ్య**న్తి విజ్జా చ విముత్తి చ. **భావేతబ్బం** మగ్గసచ్చం. **పహాతబ్బం** సముదయసచ్చం. హేతువచనేన పన ఫలసిద్ధితో తేసం ఫలాని నిరోధసచ్చదుక్ఖసచ్చానిపి వుత్తానేవ హోన్తి. ఏవం సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికతం పరిఞ్ఞాతబ్బం పరిఞ్ఞాతన్తి ఇదమ్పేత్థ సఙ్గహితన్తి చతుసచ్చభావనాఫలఞ్చ విముత్తిఞ్చ దస్సేన్తో "బుజ్ఝితబ్బం బుజ్ఝిత్వా బుద్ధో జాతోస్మీ"తి యుత్తహేతునా బుద్ధభావం సాధేతి.

ఏవం నిప్పరియాయేన అత్తానం ఆవికత్వా అత్తని కఙ్ఖావితరణత్థం బ్రాహ్మణం అతిచారియమానో **వినయస్సూ**తి గాథత్తయమాహ. తత్థ **సల్లకత్తో**తి రాగాదిసల్లకన్తనో. **అనుత్తరో**తి యథా బాహిరవేజ్జేన వూపసమితరోగో ఇమస్మిం అత్తభావే కుప్పతి, న ఏవం. మయా వూపసమితస్స పన రోగస్స భవన్తరేపి ఉప్పత్తి నత్థి, తస్మా అహం అనుత్తరోతి అత్థో. **బ్రహ్మభూతో**తి సేట్ఠభూతో. **అతితులో**తి తులం అతీతో, నిరుపమోతి అత్థో. **మారసేనప్పమద్దనో**తి కామా తే పఠమా సేనాతి ఏవం ఆగతాయ మారసేనాయ పమద్దనో. **సబ్బామిత్తే**తి ఖన్ధకిలేసాభిసఙ్ఖారమచ్చుదేవపుత్తమారసఙ్ఖాతే సబ్బపచ్చత్థికే. **వసీకత్వా**తి అత్తనో వసే వత్తేత్వా. **అకుతోభయో**తి కుతోచి అభయో.

ఏవం వుత్తే సేలో బ్రాహ్మణో తావదేవ భగవతి సఞ్జాతపసాదో పబ్బజ్జాపేక్ఖో హుత్వా **ఇమం భోన్తో**తి గాథత్తయమాహ. తత్థ **కణ్హాభిజాతికో**తి చణ్డాలాదినీచకులే జాతో. తతో తేపి మాణవకా పబ్బజ్జాపేక్ఖా హుత్వా **ఏవఞ్చే రుచ్చతి, భోతో**తి గాథమాహంసు. అథ సేలో తేసు మాణవకేసు తుట్ఠచిత్తో తే చ దస్సేన్తో పబ్బజ్జం యాచన్తో "**బ్రాహ్మణా**"తి గాథమాహ.

తతో భగవా యస్మా సేలో అతీతే పదుముత్తరస్స భగవతో సాసనే తేసంయేవ తిణ్ణం పురిససతానం గణసేట్ఠో హుత్వా తేహి సద్ధిం పరివేణం కారేత్వా దానాదీని పుఞ్ఞాని కత్వా తేన కమ్మేన దేవమనుస్ససమ్పత్తిం అనుభవమానో పచ్ఛిమే భవే తేసంయేవ ఆచరియో హుత్వా నిబ్బత్తో, తఞ్చ తేసం కమ్మం విముత్తిపరిపాకాయ పరిపక్కం ఏహిభిక్ఖుభావస్స చ ఉపనిస్సయభూతం, తస్మా తే సబ్బేవ ఏహిభిక్ఖుపబ్బజ్జం పబ్బాజేన్తో **స్వాక్ఖాత**న్తి గాథమాహ. తత్థ **సన్దిట్ఠిక**న్తి సయమేవ దట్ఠబ్బం పచ్చక్ఖం. **అకాలిక**న్తి మగ్గానన్తరఫలుప్పత్తియా న కాలన్తరం పత్తబ్బఫలం. **యత్థ అమోఘా**తి యస్మిం మగ్గబ్రహ్మచరియే అప్పమత్తస్స సిక్ఖత్తయపూరణేన సిక్ఖతో పబ్బజ్జా అమోఘా హోతి, సఫలాతి అత్థో. ఏవఞ్చ వత్వా "ఏథ భిక్ఖవో"తి భగవా అవోచ. తే సబ్బే పత్తచీవరధరా హుత్వా ఆకాసేనాగన్త్వా వస్ససతికత్థేరా వియ సువినీతా భగవన్తం అభివాదయింసు. ఏవమిమం తేసం ఏహిభిక్ఖుభావం సన్ధాయ "అలత్థ ఖో సేలో"తిఆది వుత్తం.

౪౦౦. ఇమాహీతి ఇమాహి కేణియస్స చిత్తానుకూలాహి గాథాహి. తత్థ అగ్గిపరిచరియం వినా బ్రాహ్మణానం యఞ్ఞాభావతో "అగ్గిహుత్తముఖా యఞ్ఞా"తి వుత్తం. అగ్గిహుత్తసేట్ఠా అగ్గిజుహనప్పధానాతి అత్థో. వేదే సజ్ఝాయన్తేహి పఠమం

సజ్ఝాయితబ్బతో, సావిత్తీ, “ఛన్దసో ముఖ”న్తి వుత్తో. మనుస్సానం సేట్ఠతో రాజా “ముఖ”న్తి వుత్తో. నదీనం ఆధారతో పటిసరణతో చ సాగరో “ముఖ”న్తి వుత్తో. చన్దయోగవసేన “అజ్జ కత్తికా అజ్జ రోహిణీ”తి సఞ్ఞాణతో ఆలోకకరణతో సోమ్మభావతో చ “నక్ఖత్తానం ముఖం చన్దో”తి వుత్తం. తపన్తానం అగ్గత్తా ఆదిచ్చో “తపతం ముఖ”న్తి వుత్తో. దక్ఖిణేయ్యానం పన అగ్గత్తా విసేసేన తస్మిం సమయే బుద్ధప్పముఖం సఙ్ఘం సన్ధాయ “పుఞ్ఞం ఆకఙ్ఖమానానం, సఙ్ఘో వేవ యజతం ముఖ”న్తి వుత్తం. తేన సఙ్ఘో పుఞ్ఞస్స ఆయముఖన్తి దస్సేతి.

యం తం **సరణ**న్తి అఞ్ఞం బ్యాకరణగాథమాహ. తస్సత్థో – పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా భగవా యస్మా మయం ఇతో అట్ఠమే దివసే తం సరణం ఆగతమ్హా, తస్మా అత్తనా తవ సాసనే అనుత్తరేన దమథేన దన్తామ్హా, అహో తే సరణస్స ఆనుభావోతి.

తతో పరం భగవన్తం ద్వీహి గాథాహి థోమేత్వా తతియాయ వన్దనం యాచన్తో **భిక్ఖవో తిసతా ఇమే**తిఆదిమాహాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సేలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. అస్సలాయనసుత్తవణ్ణనా

౪౦౧. ఏవం మే సుతన్తి అస్సలాయనసుత్తం. తత్థ నానావేరజ్జకానన్తి అఙ్గమగధాదీహి నానప్పకారేహి వేరజ్జేహి ఆగతానం, తేసు వా రట్ఠేసు జాతసంవడ్ఢానన్తిపి అత్థో. **కేనచిదేవా**తి యఞ్ఞుపాసనాదినా అనియమితకిచ్చేన. **చాతువణ్ణి**న్తి చతువణ్ణసాధారణం. మయం పన న్హానసుద్ధియా భావనాసుద్ధియాపి బ్రాహ్మణావ సుజ్ఝన్తీతి వదామ, అయుత్తమ్పి సమణో గోతమో కరోతీతి మఞ్ఞమానా ఏవం చిన్తయింసు. **వుత్తసిరో**తి వాపితసిరో.

ధమ్మవాదీతి సభావవాదీ. **దుప్పటిమన్తియా**తి అమ్హాదిసేహి అధమ్మవాదీహి దుక్ఖేన పటిమన్తితబ్బా హోన్తి. ధమ్మవాదినో నామ పరాజయో న సక్కా కాతున్తి దస్సేతి. **పరిబ్బాజక**న్తి పబ్బజ్జావిధానం, తయో వేదే ఉగ్గహేత్వా సబ్బపచ్ఛా పబ్బజన్తా యేహి మన్తేహి పబ్బజన్తి, పబ్బజితా చ యే మన్తే పరిహరన్తి, యం వా ఆచారం ఆచరన్తి, తం సబ్బం భోతా చరితం సిక్ఖితం. తస్మా తుయ్హం పరాజయో నత్థి, జయోవ భవిస్సతీతి మఞ్ఞన్తా ఏవమాహంసు.

౪౦౨. దిస్సన్తి ఖో పనాతిఆది తేసం లద్ధిభిన్దనత్థం వుత్తం. తత్థ **బ్రాహ్మణియో**తి బ్రాహ్మణానం పుత్తపటిలాభత్థాయ ఆవాహవివాహవసేన కులా ఆనీతా బ్రాహ్మణియో దిస్సన్తి . తా ఖో పనేతా అపరేన సమయేన **ఉతునియోపి** హోన్తి, సఞ్జాతపుప్ఫాతి అత్థో. **గబ్భినియో**తి సఞ్జాతగబ్భా. **విజాయమానా**తి పుత్తధీతరో జనయమానా. **పాయమానా**తి దారకే థఞ్ఞం పాయన్తియో. **యోనిజావ సమానా**తి బ్రాహ్మణీనం పస్సావమగ్గేన జాతా సమానా. **ఏవమాహంసూ**తి ఏవం వదన్తి. కథం? **బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో…పే… బ్రహ్మదాయాదా**తి. యది పన నేసం సచ్చవచనం సియా, బ్రాహ్మణీనం కుచ్ఛి మహాబ్రహ్మునో ఉరో భవేయ్య, బ్రాహ్మణీనం పస్సావమగ్గో మహాబ్రహ్మునో ముఖం భవేయ్య, ఏత్తావతా “మయం మహాబ్రహ్మునో ఉరే వసిత్వా ముఖతో నిక్ఖన్తా”తి వత్తుం మా లభన్తూతి అయం ముఖతో జాతచ్ఛేదకవాదో వుత్తో.

౪౦౩. అయ్యో హుత్వా దాసో హోతి, దాసో హుత్వా అయ్యో హోతీతి బ్రాహ్మణో సభరియో వణిజ్జం పయోజేన్తో యోనకరట్ఠం వా కమ్బోజరట్ఠం వా గన్త్వా కాలం కరోతి, తస్స గేహే వయప్పత్తే పుత్తే అసతి బ్రాహ్మణీ దాసేన వా కమ్మకరేన వా సద్ధిం సంవాసం కప్పేతి. ఏకస్మిం దారకే జాతే సో పురిసో దాసోవ హోతి, తస్స జాతదారకో పన దాయజ్జసామికో హోతి. మాతితో సుద్ధో పితితో అసుద్ధో సో వణిజ్జం పయోజేన్తో మజ్ఝిమపదేసం గన్త్వా బ్రాహ్మణదారికం గహేత్వా తస్సా కుచ్ఛిస్మిం పుత్తం పటిలభతి, సోపి మాతితోవ సుద్ధో హోతి పితితో అసుద్ధో. ఏవం బ్రాహ్మణసమయస్మిఞ్ఞేవ జాతిసమ్భేదో హోతీతి దస్సనత్థమేతం వుత్తం. **కిం బలం, కో అస్సాసో**తి యత్థ తుమ్హే దాసా హోన్తా సబ్బేవ దాసా హోథ, అయ్యా హోన్తా సబ్బేవ అయ్యా హోథ, ఏత్థ వో కో థామో, కో అవస్సయో, యం బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణోతి వదథాతి దీపేతి.

౪౦౪. ఖత్తియోవ ను ఖోతిఆదయో సుత్తచ్ఛేదకవాదా నామ హోన్తి.

౪౦౫. ఇదాని చాతువణ్ణిసుద్ధిం దస్సేన్తో **ఇధ రాజా**తిఆదిమాహ. **సాపానదోణియా**తి సునఖానం పివనదోణియా. **అగ్గికరణీయ**న్తి సీతవినోదనఅన్ధకారవిధమనభత్తపచనాది అగ్గికిచ్చం. **ఏత్థ అస్సలాయనా**తి ఏత్థ సబ్బస్మిం అగ్గికిచ్చం కరోన్తే.

౪౦౬. ఇదాని యదేతం బ్రాహ్మణా చాతువణ్ణిసుద్ధీతి వదన్తి, ఏత్థ చాతువణ్ణాతి నియమో నత్థి. పఞ్చమో హి పాదసికవణ్ణోపి అత్థీతి సంఖిత్తేన తేసం వాదే దోసదస్సనత్థం **ఇధ ఖత్తియకుమారో**తిఆదిమాహ. తత్ర **అముత్ర చ పనేసాన**న్తి అముస్మిఞ్చ పన పురిమనయే ఏతేసం మాణవకానం కిఞ్చి నానాకరణం న పస్సామీతి వదతి. నానాకరణం పన తేసమ్పి అత్థియేవ. ఖత్తియకుమారస్స హి బ్రాహ్మణకఞ్ఞాయ ఉప్పన్నో ఖత్తియపాదసికో నామ, ఇతరో బ్రాహ్మణపాదసికో నామ, ఏతే హీనజాతిమాణవకా.

ఏవం పఞ్చమస్స వణ్ణస్స అత్థితాయ చాతువణ్ణిసుద్ధీతి ఏతేసం వాదే దోసం దస్సేత్వా ఇదాని పున చాతువణ్ణిసుద్ధియం ఓవదన్తో **తం కిం మఞ్ఞసీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **సద్ధే**తి మతకభత్తే. **థాలిపాకే**తి పణ్ణాకారభత్తే. **యఞ్ఞే**తి యఞ్ఞభత్తే. **పాహునే**తి ఆగన్తుకానం కతభత్తే. **కిం హీ**తి కిం మహప్ఫలం భవిస్సతి, నో భవిస్సతీతి దీపేతి.

౪౧౦. భూతపుబ్బన్తి అస్సలాయన పుబ్బే మయి జాతియా హీనతరే తుమ్హే సేట్ఠతరా సమానాపి మయా జాతివాదే పఞ్హం పుట్ఠా సమ్పాదేతుం న సక్ఖిత్థ, ఇదాని తుమ్హే హీనతరా హుత్వా మయా సేట్ఠతరేన బుద్ధానం సకే జాతివాదపఞ్హం పుట్ఠా కిం సమ్పాదేస్సథ? న ఏత్థ చిన్తా కాతబ్బాతి మాణవం ఉపత్థమ్భేన్తో ఇమం దేసనం ఆరభి. తత్థ **అసితో**తి కాళకో. **దేవలో**తి తస్స నామం, అయమేవ భగవా తేన సమయేన. **పటలియో**తి గణఙ్గణుపాహనా. **పత్థణ్డిలే**తి పణ్ణసాలపరివేణే. **కో ను ఖో**తి కహం ను ఖో. **గామణ్డలరూపో వియా**తి గామదారకరూపో వియ. **సో ఖ్వాహం, భో, హోమీ**తి సో అహం, భో, అసితదేవలో హోమీతి వదతి. తదా కిర మహాసత్తో కోణ్డదమకో హుత్వా విచరతి. **అభివాదేతుం ఉపక్కమింసూ**తి వన్దితుం ఉపక్కమం అకంసు. తతో పట్ఠాయ చ వస్ససతికతాపసోపి తదహుజాతం బ్రాహ్మణకుమారం అవన్దన్తో కోణ్డితో హోతి.

౪౧౧. జనికా మాతాతి యాయ తుమ్హే జనితా, సా వో జనికా మాతా. **జనికామాతూ**తి జనికాయ మాతు. **యో జనకో**తి యో జనకో పితా. "యో జనికో పితాతేవ" వా పాఠో.

అసితేనాతి పఞ్హాభిఞ్ఞేన అసితేన దేవలేన ఇసినా ఇమం గన్ధబ్బపఞ్హం పుట్ఠా న సమ్పాయిస్సన్తి. **యేసన్తి** యేసం సత్తన్నం ఇసీనం. **న పుణ్ణో దబ్బిగాహో**తి తేసం సత్తన్నం ఇసీనం దబ్బిం గహేత్వా పణ్ణం పచిత్వా దాయకో పుణ్ణో నామ ఏకో

అహోసి, సో దబ్బిగహణసిప్పం జానాతి. త్వం సాచరియకో తేసం పుణ్ణోపి న హోతి, తేన ఞాతం దబ్బిగహణసిప్పమత్తమ్పి న జానాసీతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అయం పన అస్సలాయనో సద్ధో అహోసి పసన్నో, అత్తనో అన్తోనివేసనేయేవ చేతియం కారేసి. యావజ్జదివసా అస్సలాయనవంసే జాతా నివేసనం కారేత్వా అన్తోనివేసనే చేతియం కరోన్తేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

అస్సలాయనసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. ఘోటముఖసుత్తవణ్ణనా

౪౧౨. ఏవం మే సుతన్తి ఘోటముఖసుత్తం. తత్థ **ఖేమియమ్బవనే**తి ఏవంనామకే అమ్బవనే. **ధమ్మికో పరిబ్బజో**తి ధమ్మికా పబ్బజ్జా. **అదస్సనా**తి తుమ్హాదిసానం వా పణ్డితానం అదస్సనేన. **యో వా పనేత్థ ధమ్మో**తి యో వా పన ఏత్థ ధమ్మో సభావో, తస్సేవ వా అదస్సనేన. ఇమినా “అమ్హాకం కథా అప్పమాణం, ధమ్మోవ పమాణ”న్తి దస్సేతి. తతో థేరో “నవఉపోసథాగారే వియ బహునా కమ్మేన ఇధ భవితబ్బ”న్తి చిన్తేత్వా చఙ్కమా ఓరుయ్హ పణ్ణసాలం పవిసిత్వా నిసీది. తం దస్సేతుం **ఏవం వుత్తే**తిఆది వుత్తం.

౪౧౩. చత్తారోమే బ్రాహ్మణాతి థేరస్స కిర ఏతదహోసి – “అయం బ్రాహ్మణో ‘ధమ్మికం పబ్బజ్జం ఉపగతో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా నత్థీ’తి వదతి. ఇమస్స చత్తారో పుగ్గలే ద్వే చ పరిసా దస్సేత్వా ‘చతుత్థం పుగ్గలం కతరాయ పరిసాయ బహులం పస్ససీ’తి పుచ్ఛిస్సామి, జానమానో ‘అనాగారియపరిసాయ’న్తి వక్ఖతి. ఏవమేతం సకముఖేనేవ ‘ధమ్మికో పరిబ్బజో అత్థీ’తి వదాపేస్సామీ”తి ఇమం దేసనం ఆరభి.

౪౧౪. తత్థ **సారత్తరత్తా**తి సుట్ఠు రత్తరత్తా. **సానుగ్గహా వాచా భాసితా** సకారణా వాచా భాసితా. వుత్తఞ్హేతం మయా “అమ్హాకం కథా అప్పమాణం, ధమ్మోవ పమాణ”న్తి.

౪౨౧. కిం పన తేతి గిహి నామ కప్పియమ్పి అకప్పియమ్పి వదేయ్యాతి వివేచనత్థం పుచ్ఛి. **కారాపేసీ**తి మాపేసి. కారాపేత్వా చ పన కాలం కత్వా సగ్గే నిబ్బత్తో. ఏతస్స కిర జాననసిప్పే మాతరమ్పి పితరమ్పి ఘాతేత్వా అత్తావ ఘాతేతబ్బోతి ఆగచ్ఛతి. ఏతం సిప్పం జానన్తో లభేత్వా ఏతం అఞ్ఞో సగ్గే నిబ్బత్తో నామ నత్థి, ఏస పన థేరం ఉపనిస్సాయ పుఞ్ఞం కత్వా తత్థ నిబ్బత్తిత్వా చ పన “కేనాహం కమ్మేన ఇధ నిబ్బత్తో”తి ఆవజ్జేత్వా యథాభూతం ఞత్వా ఏకదివసం జిణ్ణాయ భోజనసాలాయ పటిసఙ్ఖరణత్థం సఙ్ఘే సన్నిపతితే మనుస్సవేసేన ఆగన్త్వా పుచ్ఛి – “కిమత్థం, భన్తే, సఙ్ఘో సన్నిపతితో”తి? భోజనసాలాయ పటిసఙ్ఖరణత్థన్తి. కేనేసా కారితాతి? ఘోటముఖేనాతి. ఇదాని సో కుహిన్తి? కాలఙ్కతోతి. అత్థి పనస్స కోచి ఞాతకోతి? అత్థి ఏకా భగినీతి. పక్కోసాపేథ నన్తి. భిక్ఖూ పక్కోసాపేసుం. సో తం ఉపసఙ్కమిత్వా – “అహం, తవ భాతా, ఘోటముఖో నామ ఇమం సాలం కారేత్వా సగ్గే నిబ్బత్తో, అసుకే చ అసుకే చ ఠానే మయా ఠపితం ధనం అత్థి, తం గహేత్వా ఇమఞ్చ భోజనసాలం కారేహి, దారకే చ పోసేహీ”తి వత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం వన్దిత్వా వేహాసం ఉప్పతిత్వా దేవలోకమేవ అగమాసి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఘోటముఖసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. చఙ్కీసుత్తవణ్ణనా

౪౨౨. ఏవం మే సుతన్తి చఙ్కీసుత్తం. తత్థ **దేవవనే సాలవనే**తి తస్మిం కిర దేవతానం బలికమ్మం కరీయతి, తేన తం దేవవనన్తిపి సాలవనన్తిపి వుచ్చతి. **ఓపాసాదం అజ్ఝావసతీ**తి ఓపాసాదనామకే బ్రాహ్మణగామే వసతి, అభిభవిత్వా వా ఆవసతి, తస్స సామీ హుత్వా యాయ మరియాదాయ తత్థ వసితబ్బం, తాయ మరియాదాయ వసతి. ఉపసగ్గవసేన పనేత్థ భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనం వేదితబ్బం, తథస్స అనుప్పయోగత్తావ సేసపదేసు. తత్థ లక్ఖణం సద్దసత్థతో పరియేసితబ్బం. **సత్తుస్సద**న్తి సత్తేహి ఉస్సదం ఉస్సన్నం, బహుజనం ఆకిణ్ణమనుస్సం పోసావనియహత్థిఅస్సమోరమిగాదిఅనేకసత్తసమాకిణ్ణఞ్చాతి అత్థో. యస్మా పన సో గామో బహి ఆవిజ్ఝిత్వా జాతేన హత్థిఅస్సాదీనం ఘాసతిణేన చేవ గేహచ్ఛదనతిణేన చ సమ్పన్నో, తథా దారుకట్ఠేహి చేవ గేహసమ్భారకట్ఠేహి చ, యస్మా చస్స అబ్భన్తరే వట్టచతురస్సాదిసణ్ఠానా బహూ పోక్ఖరణియో, జలజకుసుమవిచిత్తాని చ బహి అనేకాని తళాకాని వా ఉదకస్స నిచ్చభరితానేవ హోన్తి, తస్మా **సతిణకట్ఠోదక**న్తి వుత్తం.

సహ ధఞ్ఞేన **సధఞ్ఞం,** పుబ్బణ్ణాపరణ్ణాదిభేదం బహుధఞ్ఞసన్నిచయన్తి అత్థో. ఏత్తావతా యస్మిం గామే బ్రాహ్మణో సేతచ్ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రాజలీలాయ వసతి. తస్స సమిద్ధిసమ్పత్తి దీపితా హోతి. రాజతో లద్ధం భోగ్గం **రాజభోగ్గం.** కేన దిన్నన్తి చే, **రఞ్ఞా పసేనదినా కోసలేన దిన్నం. రాజదాయ**న్తి రఞ్ఞో దాయభూతం, దాయజ్జన్తి అత్థో. **బ్రహ్మదేయ్య**న్తి సేట్ఠదేయ్యం, ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రాజసఙ్ఖేపేన భుఞ్జితబ్బన్తి అత్థో. అథ వా **రాజభోగ్గ**న్తి సబ్బం ఛేజ్జభేజ్జం అనుసాసన్తేన తిత్థపబ్బతాదీసు సుక్కం గణ్హన్తేన సేతచ్ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా రఞ్ఞా హుత్వా భుఞ్జితబ్బం. తత్థ **రఞ్ఞా పసేనదినా కోసలేన దిన్నం రాజదాయ**న్తి. ఏత్థ రఞ్ఞా దిన్నత్తా రాజదాయం, దాయకరాజదీపనత్థం పనస్స ‘‘రఞ్ఞా పసేనదినా కోసలేన దిన్న’’న్తి ఇదం వుత్తం. **బ్రహ్మదేయ్య**న్తి సేట్ఠదేయ్యం, యథా దిన్నం న పున గహేతబ్బం హోతి నిస్సట్ఠపరిచ్చత్తం, ఏవం దిన్నన్తి అత్థో.

౪౨౩. బహూ బహూ హుత్వా సంహతాతి సఙ్ఘా. ఏకేకిస్సా దిసాయ సఙ్ఘో తేసం అత్థీతి **సఙ్ఘీ.** పుబ్బే గామస్స అన్తో అగణా బహి నిక్ఖమిత్వా గణా సమ్పన్నాతి **గణీభూతా. ఉత్తరేనముఖా**తి ఉత్తరదిసాభిముఖా. **ఖత్తం ఆమన్తేసీ**తి ఖత్తా వుచ్చతి పుచ్ఛితపఞ్హబ్యాకరణసమత్థో మహామత్తో, తం ఆమన్తేసి. **ఆగమేన్తూ**తి ముహుత్తం పటిమానేన్తు, అచ్ఛన్తూతి వుత్తం హోతి.

౪౨౪. నానావేరజ్జకానన్తి నానావిధేసు రజ్జేసు అఞ్ఞేసు కాసికోసలాదీసు జాతా వా నివసన్తి వా, తతో వా ఆగతాతి నానావేరజ్జకా, తేసం నానావేరజ్జకానం. **కేనచిదేవా**తి అనియమితేన యఞ్ఞుపాసనాదినా కేనచి కిచ్చేన. తే తస్స గమనం సుత్వా చిన్తేసుం – ‘‘అయం, చఙ్కీ, ఉగ్గతబ్రాహ్మణో, యేభుయ్యేన చ అఞ్ఞే బ్రాహ్మణా సమణం గోతమం సరణం గతా, అయమేవ న గతో. స్వాయం సచే తత్థ గమిస్సతి, అద్ధా సమణస్స గోతమస్స ఆవట్టనియా మాయాయ ఆవట్టితో సరణం గమిస్సతి. తతో ఏతస్సాపి గేహద్వారే బ్రాహ్మణానం అసన్నిపాతో భవిస్సతి. హన్దస్స గమనన్తరాయం కరోమా’’తి సమ్మన్తయిత్వా తత్థ అగమంసు. తం సన్ధాయ ‘‘అథ ఖో తే బ్రాహ్మణా’’తిఆది వుత్తం.

తత్థ **ఉభతో**తి ద్వీహి పక్ఖేహి. **మాతితో చ పితితో** చాతి, భోతో మాతా బ్రాహ్మణీ, మాతుమాతా బ్రాహ్మణీ, తస్సాపి మాతా బ్రాహ్మణీ. పితా బ్రాహ్మణో, పితుపితా బ్రాహ్మణో, తస్సపి పితా బ్రాహ్మణోతి. ఏవం భవం ఉభతో సుజాతో, మాతితో చ పితితో చ. **సంసుద్ధగహణికో**తి సంసుద్ధా తే మాతు గహణీ, సంసుద్ధా తే మాతు కుచ్ఛీతి అత్థో. **యావ సత్తమా పితామహయుగా**తి ఏత్థ పితు పితా పితామహో, పితామహస్స యుగం పితామహయుగం. **యుగ**న్తి ఆయుప్పమాణం వుచ్చతి. అభిలాపమత్తమేవ చేతం, అత్థతో పన పితామహోవ పితామహయుగం. తతో ఉద్ధం సబ్బేపి పుబ్బపురిసా పితామహగ్గహణేనేవ గహితా. ఏవం యావ సత్తమో పురిసో, తావ సంసుద్ధగహణికో. అథ వా అక్ఖిత్తో అనుపకుట్ఠో జాతివాదేనాతి దస్సేతి. **అక్ఖిత్తో**తి అపనేథ ఏతం, కిం ఇమినాతి ఏవం అక్ఖిత్తో అనవక్ఖిత్తో. **అనుపక్కుట్ఠో**తి న ఉపకుట్ఠో, న అక్కోసం వా నిన్దం వా పత్తపుబ్బో. కేన కారణేనాతి. జాతివాదేన, ఇతిపి హీనజాతికో ఏసోతి ఏవరూపేన వచనేనాతి అత్థో. **ఇమినాపఙ్గేనా**తి ఇమినాపి కారణేన.

అడ్ఢోతి ఇస్సరో. **మహద్ధనో**తి మహతా ధనేన సమన్నాగతో. భోతో హి గేహే పథవియం పంసువాలికా వియ బహు ధనం, సమణో పన గోతమో అధనో భిక్ఖాయ ఉదరం పూరేత్వా యాపేతీతి దస్సేన్తి . **మహాభోగో**తి పఞ్చకామగుణవసేన మహాఉపభోగో. ఏవం యం యం గుణం వదన్తి, తస్స తస్స పటిపక్ఖవసేన భగవతో అగుణంయేవ దస్సేమాతి మఞ్ఞమానా వదన్తి.

అభిరూపోతి అఞ్ఞేహి మనుస్సేహి అధికరూపో. **దస్సనీయో**తి దివసమ్పి పస్సన్తానం అతిత్తికరణతో దస్సనయోగ్గో, దస్సనేనేవ చిత్తపసాదజననతో **పాసాదికో**. పోక్ఖరతా వుచ్చతి సున్దరభావో, వణ్ణస్స పోక్ఖరతా వణ్ణపోక్ఖరతా, తాయ **వణ్ణపోక్ఖరతాయ,** వణ్ణసమ్పత్తియాతి అత్థో. పోరాణా పన **పోక్ఖర**న్తి సరీరం వదన్తి, వణ్ణం వణ్ణమేవ. తేసం మతేన వణ్ణో చ పోక్ఖరఞ్చ వణ్ణపోక్ఖరాని, తేసం భావో వణ్ణపోక్ఖరతా. ఇతి **పరమాయ వణ్ణపోక్ఖరతాయా**తి ఉత్తమపరిసుద్ధేన వణ్ణేన చేవ సరీరసణ్ఠానసమ్పత్తియా చాతి అత్థో. **బ్రహ్మవణ్ణీ**తి సేట్ఠవణ్ణీ, పరిసుద్ధవణ్ణేసుపి సేట్ఠేన సువణ్ణవణ్ణేనేవ సమన్నాగతోతి అత్థో. **బ్రహ్మవచ్ఛసీ**తి మహాబ్రహ్మునో సరీరసదిసేన సరీరేన సమన్నాగతో. **అఖుద్దావకాసో దస్సనాయా**తి భోతో సరీరే దస్సనస్స ఓకాసో న ఖుద్దకో మహా. సబ్బానేవ తే అఙ్గపచ్చఙ్గాని దస్సనీయానేవ, తాని చాపి మహన్తానేవాతి దీపేతి.

సీలమస్స అత్థీతి **సీలవా.** వుద్ధం వడ్ఢితం సీలమస్సాతి **వుద్ధసీలీ. వుద్ధసీలేనా**తి వుద్ధేన వడ్ఢితేన సీలేన. **సమన్నాగతో**తి యుత్తో, ఇదం వుద్ధసీలీపదస్సేవ వేవచనం. సబ్బమేతం పఞ్చసీలమత్తమేవ సన్ధాయ వదన్తి.

కల్యాణవాచోతిఆదీసు కల్యాణా సున్దరా పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనా వాచా అస్సాతి కల్యాణవాచో. కల్యాణం మధురం వాక్కరణం అస్సాతి **కల్యాణవాక్కరణో**. వాక్కరణన్తి ఉదాహరణఘోసో. గుణపరిపుణ్ణభావేన పురే భవాతి **పోరీ**. పురే వా భవత్తా పోరీ. నాగరికిత్థియా సుఖుమాలత్తనేన సదిసాతిపి పోరీ. తాయ **పోరియా. విస్సట్ఠాయా**తి అపలిబుద్ధాయ, సన్దిట్ఠవిలమ్బితాదిదోసరహితాయ. **అనేలగలాయా**తి ఏలగలేన విరహితాయ. ఏకచ్చస్స హి కథేన్తస్స ఏలం గలతి, లాలా వా పగ్ఘరతి, ఖేళఫుసితాని వా నిక్ఖమన్తి, తస్స వాచా ఏలగలా నామ హోతి. తబ్బిపరీతాయాతి అత్థో. **అత్థస్స విఞ్ఞాపనియా**తిఆదిమజ్ఝపరియోసానం పాకటం కత్వా భాసితత్థస్స విఞ్ఞాపనసమత్థాయ. సేసమేత్థ బ్రాహ్మణవణ్ణే ఉత్తానమేవ.

౪౨౫. ఏవం వుత్తేతి ఏవం తేహి బ్రాహ్మణేహి వుత్తే, చఙ్కీ, "ఇమే బ్రాహ్మణా అత్తనో వణ్ణే వుచ్చమానే అతుస్సనకసత్తో నామ నత్థి, వణ్ణమస్స భణిత్వా నివారేస్సామాతి జాతిఆదీహి మమ వణ్ణం వదన్తి, న ఖో పన మే యుత్తం అత్తనో వణ్ణే రజ్జితుం. హన్దాహం ఏతేసం వాదం భిన్దిత్వా సమణస్స గోతమస్స మహన్తభావం ఞాపేత్వా ఏతేసం తత్థ గమనం కరోమీ"తి చిన్తేత్వా **తేన హి, భో, మమాపి సుణాథా**తిఆదిమాహ. తత్థ యేపి "ఉభతో సుజాతో"తిఆదయో అత్తనో గుణేహి సదిసా గుణా, తేపి "కో చాహం, కే చ సమణస్స గోతమస్స జాతిసమ్పత్తిఆదయో గుణా"తి అత్తనో గుణేహి ఉత్తరితరేయేవ మఞ్ఞమానో, ఇతరే పన ఏకన్తేనేవ భగవతో మహన్తభావదీపనత్థం పకాసేతి. **మయమేవ అరహామా**తి ఏవం నియమేన్తో చేత్థ ఇదం దీపేతి – యది గుణమహన్తతాయ ఉపసఙ్కమితబ్బో నామ హోతి, యథా సినేరుం ఉపనిధాయ సాసపో, మహాసముద్దం ఉపనిధాయ గోపదకం, సత్తసు మహాసరేసు ఉదకం ఉపనిధాయ ఉస్సావబిన్దు పరిత్తో లామకో, ఏవమేవం సమణస్స గోతమస్స జాతిసమ్పత్తిఆదయో గుణే ఉపనిధాయ అమ్హాకం గుణా పరిత్తా లామకా, తస్మా మయమేవ అరహామ తం భవన్తం గోతమం దస్సనాయ ఉపసఙ్కమితున్తి.

భూమిగతఞ్చ వేహాసట్ఠఞ్చాతి ఏత్థ రాజఙ్గణే చేవ ఉయ్యానే చ సుధామట్ఠా పోక్ఖరణియో సత్తరతనపూరిం కత్వా భూమియం ఠపితం ధనం భూమిగతం నామ, పాసాదనియూహాదయో పన పూరేత్వా ఠపితం వేహాసట్ఠం నామ. ఏవం తావ కులపరియాయేన ఆగతం. తథాగతస్స పన జాతదివసేయేవ సఙ్ఖో ఏలో ఉప్పలో పుణ్డరీకోతి చత్తారో నిధయో ఉపగతా. తేసు సఙ్ఖో గావుతికో, ఏలో అడ్ఢయోజనికో, ఉప్పలో తిగావుతికో పుణ్డరీకో యోజనికోతి. తేసుపి గహితగహితట్ఠానం పూరతియేవ. ఇతి భగవా పహూతం హిరఞ్ఞసువణ్ణం ఓహాయ పబ్బజితోతి వేదితబ్బో. **దహరో వా**తిఆదీని హేట్ఠా విత్థారితానేవ.

అఖుద్దావకాసోతి ఏత్థ భగవతి అపరిమాణోయేవ దస్సనావకాసోతి వేదితబ్బో. తత్రిదం వత్థుం – రాజగహే కిర అఞ్ఞతరో బ్రాహ్మణో "సమణస్స కిర గోతమస్స పమాణం గహేతుం న సక్కా"తి సుత్వా భగవతో పిణ్డాయ పవిసనకాలే సట్ఠిహత్థం వేళుం గహేత్వా నగరద్వారస్స బహి ఠత్వా సమ్పత్తే భగవతి వేళుం గహేత్వా సమీపే అట్ఠాసి, వేళు భగవతో జాణుమత్తం పాపుణి. పునదివసే ద్వే వేళూ ఘటేత్వా సమీపే అట్ఠాసి , భగవా ద్విన్నం వేళూనం ఉపరి ద్వివేణుమత్తమేవ పఞ్ఞాయమానో, "బ్రాహ్మణ, కిం కరోసీ"తి ఆహ? తుమ్హాకం పమాణం గణ్హామీతి. "బ్రాహ్మణ, సచేపి త్వం సకలచక్కవాళగబ్భం పూరేత్వా ఠితవేళుం ఘటేత్వా ఆగమిస్ససి, నేవ మే పమాణం గహేతుం సక్ఖిస్ససి. న హి మయా చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని కప్పసతసహస్సఞ్చ తథా పారమియో పూరితా, యథా మే పరో పమాణం గణ్హేయ్య, అతులో బ్రాహ్మణ, తథాగతో అప్పమేయ్యో"తి వత్వా ధమ్మపదే గాథమాహ. గాథాపరియోసానే చతురాసీతిపాణసహస్సాని అమతం పివింసు.

అపరమ్పి వత్థు – రాహు కిర అసురిన్దో చత్తారి యోజనసహస్సాని అట్ఠ చ యోజనసతాని ఉచ్చో, బాహన్తరమస్స ద్వాదసయోజనసతాని, హత్థతలపాదతలానం పుథులతా తీణి యోజనసతాని, అఙ్గులిపబ్బాని పణ్ణాసయోజనాని , భముకన్తరం పణ్ణాసయోజనం, నలాటం తియోజనసతం, సీసం నవయోజనసతం. సో – "అహం ఉచ్చోస్మి, సత్థారం ఓనమిత్వా ఓలోకేతుం న సక్ఖిస్సామీ"తి న గచ్ఛతి. సో ఏకదివసం భగవతో వణ్ణం సుత్వా "యథా కథఞ్చి ఓలోకేస్సామీ"తి ఆగతో. భగవా తస్స అజ్ఝాసయం విదిత్వా "చతూసు ఇరియాపథేసు కతరేన దస్సేమీ"తి చిన్తేత్వా "ఠితకో నామ నీచోపి ఉచ్చో వియ పఞ్ఞాయతి, నిపన్నోవస్స అత్తానం దస్సేస్సామీ"తి, "ఆనన్ద, గన్ధకుటిపరివేణే మఞ్చకం పఞ్ఞాపేహీ"తి వత్వా

తత్థ సీహసేయ్యం కప్పేసి. రాహు ఆగన్త్వా నిపన్నం భగవన్తం గీవం ఉన్నామేత్వా నభమజ్ఝే పుణ్ణచన్దం వియ ఉల్లోకేతి. కిమిదం అసురిన్దాతి చ వుత్తే, భగవా ఓనమిత్వా ఓలోకేతుం న సక్ఖిస్సామీతి న గచ్ఛిన్తి. న మయా అసురిన్ద అధోముఖేన పారమియో పూరితా, ఉద్ధగ్గం మే కత్వా దానం దిన్నన్తి. తందివసం రాహు సరణం అగమాసి. ఏవం భగవా అఖుద్దావకాసో దస్సనాయ.

చతుపారిసుద్ధిసీలేన **సీలవా**. తం పన సీలం అరియం ఉత్తమం పరిసుద్ధం, తేనాహ **అరియసీలీ**తి. తదేవ అనవజ్జట్ఠేన కుసలం, తేనాహ **కుసలసీలీ**తి. **కుసలేన సీలేనా**తి ఇదమస్స వేవచనం. **బహూనం ఆచరియపాచరియో**తి భగవతో ఏకేకాయ ధమ్మదేసనాయ చతురాసీతిపాణసహస్సాని అపరిమాణాపి దేవమనుస్సా మగ్గఫలామతం పివన్తి. తస్మా బహూనం ఆచరియో, సావకవినేయ్యానం పాచరియోతి.

ఖీణకామరాగోతి ఏత్థ కామం భగవతో సబ్బేపి కిలేసా ఖీణా, బ్రాహ్మణో పన తే న జానాతి, అత్తనో జాననట్ఠానేయేవ గుణం కథేతి. **విగతచాపల్లో**తి "పత్తమణ్డనా చీవరమణ్డనా సేనాసనమణ్డనా ఇమస్స వా పూతికాయస్స...పే.... కేలనా పటికేలనా"తి ఏవం వుత్తచాపల్యవిరహితో.

అపాపపురేక్ఖారోతి అపాపే నవలోకుత్తరధమ్మే పురతో కత్వా విచరతి. **బ్రహ్మఞ్ఞాయ పజాయా**తి సారిపుత్తమోగ్గల్లానమహాకస్సపాదిభేదాయ బ్రాహ్మణపజాయ. (అవిరుద్ధో హి సో) ఏతిస్సాయ పజాయ పురేక్ఖారో. అయఞ్హి పజా సమణం గోతమం పురతో కత్వా చరతీతి అత్థో. అపిచ **అపాపపురేక్ఖారో**తి న పాపపురేక్ఖారో, న పాపం పురతో కత్వా చరతి, పాపం న ఇచ్ఛతీతి అత్థో. కస్స? **బ్రహ్మఞ్ఞాయ పజాయ** అత్తనా సద్ధిం పటివిరుద్ధాయపి బ్రాహ్మణపజాయ అవిరుద్ధో హితసుఖత్థికోయేవాతి వుత్తం హోతి.

తిరోరట్ఠాతి పరరట్ఠతో. **తిరోజనపదా**తి పరజనపదతో. **సంపుచ్ఛితుం ఆగచ్ఛన్తీ**తి ఖత్తియపణ్డితాదయో చేవ బ్రాహ్మణగన్ధబ్బాదయో చ పఞ్హే అభిసఙ్ఖరిత్వా పుచ్ఛిస్సామాతి ఆగచ్ఛన్తి. తత్థ కేచి పుచ్ఛాయ వా దోసం విస్సజ్జనసమ్పటిచ్ఛనే వా అసమత్థతం సల్లక్ఖేత్వా అపుచ్ఛిత్వావ తుణ్హీ నిసీదన్తి, కేచి పుచ్ఛన్తి, కేసఞ్చి భగవా పుచ్ఛాయ ఉస్సాహం జనేత్వా విస్సజ్జేతి. ఏవం సబ్బేసమ్పి తేసం విమతియో తీరం పత్వా మహాసముద్దస్స ఊమియో వియ భగవన్తం పత్వావ భిజ్జన్తి. సేసమేత్థ తథాగతస్స వణ్ణే ఉత్తానమేవ.

అతిథీ నో తే హోన్తీతి తే అమ్హాకం ఆగన్తుకా నవకా పాహునకా హోన్తీతి అత్థో. **పరియాపుణామీ**తి జానామి. **అపరిమాణవణ్ణో**తి తథారూపేనేవ సబ్బఞ్ఞునాపి అప్పమేయ్యవణ్ణో, పగేవ మాదిసేనాతి దస్సేతి. వుత్తమ్పి చేతం –

"బుద్ధోపి బుద్ధస్స భణేయ్య వణ్ణం,
కప్పమ్పి చే అఞ్ఞమభాసమానో;
ఖీయేథ కప్పో చిరదీఘమన్తరే,
వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్సా"తి.

ఇమం పన గుణకథం సుత్వా తే బ్రాహ్మణా చిన్తయింసు "యథా, చఙ్కీ, సమణస్స గోతమస్స వణ్ణం భాసతి, అనోమగుణో నో భవం గోతమో, ఏవం తస్స గుణే జానమానేన ఖో పన ఇమినా అతిచిరం అధివాసితం, హన్ద నం

అనువత్తామా”తి అనువత్తమానా “తేన హి, భో”తిఆదిమాహంసు.

౪౨౬. ఓపాతేతీతి పవేసేతి. **సంపురేక్ఖరోన్తీతి** పుత్తమత్తనత్తమత్తమ్పి సమానం పురతో కత్వా విచరన్తి.

౪౨౭. మన్తపదన్తి మన్తాయేవ మన్తపదం, వేదోతి అత్థో. **ఇతిహితిహ పరమ్పరాయాతి** ఏవం కిర ఏవం కిరాతి పరమ్పరభావేన ఆగతన్తి దీపేతి. **పిటకసమ్పదాయాతి** పావచనసఙ్ఖాతసమ్పత్తియా. సావిత్తిఆదీహి ఛన్దబన్ధేహి చ వగ్గబన్ధేహి చ సమ్పాదేత్వా ఆగతన్తి దస్సేతి. **తత్థ చాతి** తస్మిం మన్తపదే. **పవత్తారోతి** పవత్తయితారో. **యేసన్తి** యేసం సన్తకం. **మన్తపదన్తి** వేదసఙ్ఖాతం మన్తమేవ. **గీతన్తి** అట్ఠకాదీహి దసహి పోరాణకబ్రాహ్మణేహి పదసమ్పత్తివసేన సజ్ఝాయితం. **పవుత్తన్తి** అఞ్ఞేసం వుత్తం, వాచితన్తి అత్థో. **సమిహితన్తి** సముపబ్యూళ్హం రాసికతం, పిణ్డం కత్వా ఠపితన్తి అత్థో. **తదనుగాయన్తీతి** ఏతరహి బ్రాహ్మణా తం తేహి పుబ్బే గీతం అనుగాయన్తి అనుసజ్ఝాయన్తి వాదేన్తి. **తదనుభాసన్తీతి** తం అనుభాసన్తి, ఇదం పురిమస్సేవ వేవచనం. **భాసితమనుభాసన్తీతి** తేహి భాసితం సజ్ఝాయితం అనుసజ్ఝాయన్తి. **వాచితమనువాచేన్తీతి** తేహి అఞ్ఞేసం వాచితం అనువాచేన్తి. **సేయ్యథిదన్తి** తే కతమేతి అత్థో. **అట్ఠకోతిఆదీని** తేసం నామాని, తే కిర దిబ్బేన చక్ఖునా ఓలోకేత్వా పరూపఘాతం అకత్వా కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధస్స భగవతో పావచనేన సహ సంసన్దేత్వా మన్తే గన్థేసుం, అపరాపరే పన బ్రాహ్మణా పాణాతిపాతాదీని పక్ఖిపిత్వా తయో వేదే భిన్దిత్వా బుద్ధవచనేన సద్ధిం విరుద్ధే అకంసు.

౪౨౮. అన్ధవేణీతి అన్ధపవేణీ. ఏకేన హి చక్ఖుమతా గహితయట్ఠియా కోటిం ఏకో అన్ధో గణ్హాతి, తం అన్ధం అఞ్ఞో, తం అఞ్ఞోతి ఏవం పణ్ణాస సట్ఠి అన్ధా పటిపాటియా ఘటితా అన్ధవేణీతి వుచ్చతి. **పరమ్పరాసంసత్తాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞం లగ్గా, యట్ఠిగ్గాహకేనపి చక్ఖుమతా విరహితాతి అత్థో. ఏకో కిర ధుత్తో అన్ధగణం దిస్వా “అసుకస్మిం నామ గామే ఖజ్జభోజ్జం సులభ”న్తి ఉస్సాహేత్వా తేహి “తత్థ నో సామి నేహి, ఇదం నామ తే దేమా”తి వుత్తే లఞ్జం గహేత్వా అన్తరామగ్గే మగ్గా ఓక్కమ్మ మహన్తం గచ్ఛం అనుపరిగన్త్వా పురిమస్స హత్థేన పచ్ఛిమస్స కచ్ఛం గణ్హాపేత్వా “కిఞ్చి కమ్మం అత్థి, గచ్ఛథ తావ తుమ్హే”తి వత్వా పలాయి. తే దివసమ్పి గన్త్వా మగ్గం అవిన్దమానా “కహం, భో, చక్ఖుమా కహం మగ్గో”తి పరిదేవిత్వా మగ్గం అవిన్దమానా తత్థేవ మరింసు. తే సన్ధాయ వుత్తం “పరమ్పరాసంసత్తా”తి. **పురిమోపీతి** పురిమేసు దససు బ్రాహ్మణేసు ఏకోపి. **మజ్ఝిమోపీతి** మజ్ఝే ఆచరియపాచరియేసు ఏకోపి. **పచ్ఛిమోపీతి** ఇదాని బ్రాహ్మణేసు ఏకోపి.

పఞ్చ ఖోతి పాళిఆగతేసు ద్వీసు అఞ్ఞేపి ఏవరూపే తయో పక్ఖిపిత్వా వదతి. **ద్వేధావిపాకాతి** భూతవిపాకా వా అభూతవిపాకా వా. **నాలమేత్థాతి**, భారద్వాజ, సచ్చం అనురక్ఖిస్సామీతి పటిపన్నేన విఞ్ఞునా “యం మయా గహితం, ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ”న్తి ఏత్థ ఏకంసేనేవ నిట్ఠం గన్తుం నాలం న యుత్తన్తి ఉపరి పుచ్ఛాయ మగ్గం వివరిత్వా ఠపేసి.

౪౩౦. ఇధ, భారద్వాజ, భిక్ఖూతి జీవకసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౫౧ ఆదయో) వియ మహావచ్ఛసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౧౯౩ ఆదయో) వియ చ అత్తానఞ్ఞేవ సన్ధాయ వదతి. **లోభనీయేసు ధమ్మేసూతి** లోభధమ్మేసు. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో.

౪౩౨. సద్ధం నివేసేతీతి ఓకప్పనియసద్ధం నివేసేతి. **ఉపసఙ్కమతీతి** ఉపగచ్ఛతి. **పయిరుపాసతీతి** సన్తికే నిసీదతి. **సోతన్తి** పసాదసోతం ఓదహతి. **ధమ్మన్తి** దేసనాధమ్మం సుణాతి. **ధారేతీతి** పగుణం కత్వా ధారేతి. **ఉపపరిక్ఖతీతి** అత్థతో చ కారణతో చ వీమంసతి. **నిజ్ఝానం ఖమన్తీతి** ఓలోకనం ఖమన్తి, ఇధ సీలం కథితం, ఇధ సమాధీతి ఏవం ఉపట్ఠహన్తీతి అత్థో. **ఛన్దోతి** కత్తుకమ్యతా ఛన్దో. **ఉస్సహతీతి** వాయమతి. **తులేతీతి** అనిచ్చాదివసేన తీరేతి. **పదహతీతి** మగ్గపధానం పదహతి.

కాయేన చేవ పరమసచ్చన్తి సహజాతనామకాయేన చ నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి, పఞ్ఞాయ చ కిలేసే నిబ్బిజ్ఝిత్వా తదేవ విభూతం పాకటం కరోన్తో పస్సతి.

౪౩౩. సచ్చానుబోధోతి మగ్గానుబోధో. **సచ్చానుప్పత్తీతి** ఫలసచ్ఛికిరియా. **తేసంయేవాతి** హేట్ఠా వుత్తానం ద్వాదసన్నం, ఏవం దీఘం మగ్గవాదం అనులోమేతి, తస్మా నాయమత్థో. అయం పనేత్థ అత్థో – **తేసంయేవాతి** తేసం మగ్గసమ్పయుత్తధమ్మానం. **పధానన్తి** మగ్గపధానం. తఞ్హి ఫలసచ్ఛికిరియసఙ్ఖాతాయ సచ్చానుప్పత్తియా బహుకారం, మగ్గే అసతి ఫలాభావతోతి. ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

చఙ్కీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఏసుకారీసుత్తవణ్ణనా

౪౩౭. ఏవం మే సుతన్తి ఏసుకారీసుత్తం. తత్థ **బిలం ఓలగ్గేయ్యున్తి** కోట్ఠాసం లగ్గాపేయ్యుం, ఇమినా సత్థధమ్మం నామ దస్సేతి. సత్థవాహో కిర మహాకన్తారపటిపన్నో అన్తరామగ్గే గోణే మతే మంసం గహేత్వా సబ్బేసం సత్థికానం "ఇదం ఖాదిత్వా ఏత్తకం మూలం దాతబ్బ"న్తి కోట్ఠాసం ఓలగ్గేతి, గోణమంసం నామ ఖాదన్తాపి అత్థి అఖాదన్తాపి, మూలం దాతుం సక్కోన్తాపి అసక్కోన్తాపి. సత్థవాహో యేన మూలేన గోణో గహితో, తస్స నిక్ఖమనత్థం సబ్బేసం బలక్కారేన కోట్ఠాసం దత్వా మూలం గణ్హాతి, అయం సత్థధమ్మో. ఏవమేవం బ్రాహ్మణాపి లోకస్స పటిఞ్ఞం అగ్గహేత్వా అత్తనోవ ధమ్మతాయ చతస్సో పారిచరియా పఞ్ఞపేన్తీతి దస్సేతుం **ఏవమేవ ఖోతిఆదిమాహ. పాపియో అస్సాతి** పాపం అస్స. **సేయ్యో అస్సాతి** హితం అస్స. అథ వా **పాపియోతి** పాపకో లామకో అత్తభావో అస్స. **సేయ్యోతి** సేట్ఠో ఉత్తమో. **సేయ్యంసోతి** సేయ్యో. **ఉచ్చాకులీనతాతి** ఉచ్చాకులీనత్తేన సేయ్యో. **పాపియంసోతి** పాపియో. ఉచ్చాకులీనతా చ ద్వీసు కులేసు వడ్ఢేతి ఖత్తియకులే బ్రాహ్మణకులే చ, ఉళారవణ్ణతా తీసు. వేస్సోపి హి ఉళారవణ్ణో హోతి. ఉళారభోగతా చతూసుపి. సుద్దోపి హి అన్తమసో చణ్డాలోపి ఉళారభోగో హోతియేవ.

౪౪౦. భిక్ఖాచరియన్తి కోటిధనేనపి హి బ్రాహ్మణేన భిక్ఖా చరితబ్బావ, పోరాణకబ్రాహ్మణా అసీతికోటిధనాపి ఏకవేలం భిక్ఖం చరన్తి. కస్మా? దుగ్గతకాలే చరన్తానం ఇదాని భిక్ఖం చరితుం ఆరద్ధాతి గరహా న భవిస్సతీతి. **అతిమఞ్ఞమానోతి** యో భిక్ఖాచరియవంసం హరిత్వా సత్తజీవకసికమ్మవణిజ్జాదీహి జీవికం కప్పేతి, అయం అతిమఞ్ఞతి నామ. **గోపో వాతి** యథా గోపకో అత్తనా రక్ఖితబ్బం భణ్డం థేనేన్తో అకిచ్చకారీ హోతి, ఏవన్తి అత్థో. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో. **అసితబ్యాభఙ్గిన్తి** తిణలాయనఅసితఞ్చేవ కాజఞ్చ. **అనుస్సరతోతి** యత్థ జాతో, తస్మిం పోరాణే మాతాపేత్తికే కులవంసే అనుస్సరియమానేతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ఏసుకారీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. ధనఞ్జానిసుత్తవణ్ణనా

౪౪౫. **ఏవం మే సుతన్తి** ధనఞ్జానిసుత్తం. తత్థ **దక్ఖిణాగిరిస్మిన్తి గిరీతి** పబ్బతో, రాజగహం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితపబ్బతస్స దక్ఖిణదిసాభాగే జనపదస్సేతం నామం. **తణ్డులపాలిద్వారాయాతి** రాజగహస్స కిర ద్వత్తింసమహాద్వారాని చతుసట్ఠిఖుద్దకద్వారాని, తేసు ఏకం తణ్డులపాలిద్వారం నామ, తం సన్ధాయేవమాహ. **రాజానం నిస్సాయాతి** "గచ్ఛ మనుస్సే అపీళేత్వా సస్సభాగం గణ్హాహీ"తి రఞ్ఞా పేసితో గన్త్వా సబ్బమేవ సస్సం గణ్హాతి, "మా నో, భన్తే, నాసేహీ"తి చ వుత్తే – "రాజకులే వుత్తం మన్దం, అహం రఞ్ఞా ఆగమనకాలేయేవ ఏవం ఆణత్తో, మా కన్దిత్థా"తి ఏవం రాజానం నిస్సాయ బ్రాహ్మణగహపతికే విలుమ్పతి. ధఞ్ఞం యేభుయ్యేన అత్తనో ఘరం పవేసేత్వా అప్పకం రాజకులే పవేసేతి. కిం బ్రాహ్మణగహపతికానం న పీళం అకాసీతి చ వుత్తో – "ఆమ, మహారాజ, ఇమస్మిం వారే ఖేత్తాని మన్దసస్సాని అహేసుం, తస్మా అపీళేన్తస్స మే గణ్హతో న బహుం జాత"న్తి ఏవం బ్రాహ్మణగహపతికే నిస్సాయ రాజానం విలుమ్పతి.

౪౪౬. **పయో పీయతన్తి** తరుణఖీరం పివతు. **తావ భత్తస్సాతి** యావ ఖీరం పివిత్వా నిసీదిస్సథ, తావదేవ భత్తస్స కాలో భవిస్సతి. ఇధేవ హి నో పాతరాసభత్తం ఆహరిస్సన్తీతి దస్సేతి. **మాతాపితరోతిఆదీసు** మహల్లకా మాతాపితరో ముదుకాని అత్థరణపావురణాని సుఖుమాని వత్థాని మధురభోజనం సుగన్ధగన్ధమాలాదీని చ పరియేసిత్వా పోసేతబ్బా. పుత్తధీతానం నామకరణమఙ్గలాదీని సబ్బకిచ్చాని కరోన్తేన పుత్తదారో పోసేతబ్బో. ఏవఞ్హి అకరియమానే గరహా ఉప్పజ్జతీతి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

౪౪౭. **అధమ్మచారీతి** పఞ్చ దుస్సీల్యకమ్మాని వా దస దుస్సీల్యకమ్మాని వా ఇధ అధమ్మో నామ. **ఉపకడ్ఢేయ్యున్తి** పఞ్చవిధబన్ధనాదికమ్మకరణత్థం తం తం నిరయం కడ్ఢేయ్యుం.

౪౪౯. **ధమ్మచారీతి** ధమ్మికసివవిజ్జాదికమ్మకారీ. **పటిక్కమన్తీతి** ఓసరన్తి పరిహాయన్తి. **అభిక్కమన్తీతి** అభిసరన్తి వడ్ఢన్తి. **సేయ్యోతి** వరతరం. **హీనేతి** నిహీనే లామకే. **కాలఙ్కతో చ సారిపుత్తాతి** ఇదం భగవా "తత్రస్స గన్త్వా దేసేహీ"తి అధిప్పాయేన థేరమాహ. థేరోపి తంఖణంయేవ గన్త్వా మహాబ్రహ్మునో ధమ్మం దేసేసి, తతో పట్ఠాయ చాతుప్పదికం గాథం కథేన్తోపి చతుసచ్చవిముత్తం నామ న కథేసీతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

ధనఞ్జానిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. వాసేట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౪౫౪. **ఏవం మే సుతన్తి** వాసేట్ఠసుత్తం. తత్థ **ఇచ్ఛానఙ్గలవనసణ్డేతి** ఇచ్ఛానఙ్గలగామస్స అవిదూరే వనసణ్డే. **చఙ్కీతి** ఆదయో పఞ్చపి జనా రఞ్ఞో పసేనదిస్స కోసలస్స పురోహితా ఏవ. **అఞ్ఞే చ అభిఞ్ఞాతాతి** అఞ్ఞే చ బహూ అభిఞ్ఞాతా బ్రాహ్మణా. తే కిర ఛట్ఠే ఛట్ఠే మాసే ద్వీసు ఠానేసు సన్నిపతన్తి. యదా జాతిం సోధేతుకామా హోన్తి, తదా పోక్ఖరసాతిస్స సన్తికే జాతిసోధనత్థం ఉక్కట్ఠాయ సన్నిపతన్తి. యదా మన్తే సోధేతుకామా హోన్తి, తదా ఇచ్ఛానఙ్గలే సన్నిపతన్తి. ఇమస్మిం కాలే మన్తసోధనత్థం సన్నిపతింసు. **అయమన్తరా కథాతి** యం అత్తనో సహాయకభావానురూపం కథం కథేన్తా అనువిచరింసు, తస్సా కథాయ అన్తరా అయమఞ్ఞా కథా ఉదపాది. **సీలవాతి** గుణవా. **వత్తసమ్పన్నోతి** ఆచారసమ్పన్నో.

౪౫౫. **అనుఞ్ఞాతపటిఞ్ఞాతాతి** సిక్ఖితా తుమ్హేతి ఏవం ఆచరియేహి అనుఞ్ఞాతా, ఆమ ఆచరియ సిక్ఖితమ్హాతి ఏవం సయఞ్చ పటిఞ్ఞాతా. **అస్మాతి** భవామ. **అహం పోక్ఖరసాతిస్స, తారుక్ఖస్సాయం మాణవో**తి అహం పోక్ఖరసాతిస్స జేట్ఠన్తేవాసీ అగ్గసిస్సో, అయం తారుక్ఖస్సాతి దీపేతి.

తేవిజ్జానన్తి తివేదానం బ్రాహ్మణానం. **యదక్ఖాతన్తి** యం అత్థతో చ బ్యఞ్జనతో చ ఏకం పదమ్పి అక్ఖాతం. **తత్ర కేవలినోస్మసే**తి తం సకలం జాననతో తత్థ నిట్ఠాగతమ్హాతి అత్థో. ఇదాని తం కేవలిభావం ఆవికరోన్తో **పదకస్మా**తిఆదిమాహ. తత్థ **జప్పే ఆచరియసాదిసా**తి కథనట్ఠానే మయం ఆచరియసదిసాయేవ.

కమ్మునాతి దసకుసలకమ్మపథకమ్మునా. అయఞ్హి పుబ్బే సత్తవిధం కాయవచీకమ్మం సన్ధాయ “యతో ఖో, భో, సీలవా హోతీ”తి ఆహ, తివిధం మనోకమ్మం సన్ధాయ “వత్తసమ్పన్నో”తి. తేన సమన్నాగతో హి ఆచారసమ్పన్నో హోతి. **చక్ఖుమా**తి పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమన్తభావేన భగవన్తం ఆలపతి.

ఖయాతీతన్తి ఊనభావం అతీతం, పరిపుణ్ణన్తి అత్థో. **పేచ్చా**తి ఉపగన్త్వా. **నమస్సన్తీ**తి నమో కరోన్తి.

చక్ఖుం లోకే సముప్పన్నన్తి అవిజ్జన్ధకారే లోకే తం అన్ధకారం విధమిత్వా లోకస్స దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థదస్సనేన చక్ఖు హుత్వా సముప్పన్నం.

౪౫౬. ఏవం వాసేట్ఠేన థోమేత్వా యాచితో భగవా ద్వేపి జనే సఙ్గణ్హన్తో **తేసం వో అహం బ్యక్ఖిస్సన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **బ్యక్ఖిస్సన్తి** బ్యాకరిస్సామి. **అనుపుబ్బన్తి** తిట్ఠతు తావ బ్రాహ్మణచిన్తా, తిణరుక్ఖకీటపటఙ్గతో పట్ఠాయ అనుపటిపాటియా ఆచిక్ఖిస్సామీతి అత్థో. **జాతివిభఙ్గన్తి** జాతివిత్థారం. **అఞ్ఞమఞ్ఞా హి జాతియో**తి తేసం తేసఞ్హి పాణానం జాతియో అఞ్ఞమఞ్ఞా నానప్పకారాతి అత్థో.

తిణరుక్ఖేతి అనుపాదిన్నకజాతిం కత్వా పచ్ఛా ఉపాదిన్నకజాతిం కథేస్సామి, ఏవం తస్స జాతిభేదో పాకటో భవిస్సతీతి ఇమం దేసనం ఆరభి. మహాసీవత్థేరో పన “కిం, భన్తే, అనుపాదిన్నకం బీజనానతాయ నానం, ఉపాదిన్నం కమ్మనానతాయాతి? ఏవం వత్తుం న వట్టతీ”తి పుచ్ఛితో ఆమ న వట్టతి. కమ్మఞ్హి యోనియం ఖిపతి. యోనిసిద్ధా ఇమే సత్తా నానావణ్ణా హోన్తీతి. **తిణరుక్ఖే**తి ఏత్థ అన్తోఫేగ్గూ బహిసారా అన్తమసో తాలనాళికేరాదయోపి తిణానేవ, అన్తోసారా పన బహిఫేగ్గూ సబ్బే రుక్ఖా నామ. **న చాపి పటిజానరే**తి మయం తిణా మయం రుక్ఖాతి వా, అహం తిణం, అహం రుక్ఖోతి వా ఏవం న జానన్తి. **లిఙ్గం జాతిమయన్తి** అజానన్తానమ్పి చ తేసం జాతిమయమేవ సణ్ఠానం అత్తనో మూలభూతతిణాదిసదిసమేవ హోతి. కిం కారణా? **అఞ్ఞమఞ్ఞా హి జాతియో**. యస్మా అఞ్ఞా తిణజాతి, అఞ్ఞా రుక్ఖజాతి. తిణేసుపి అఞ్ఞా తాలజాతి, అఞ్ఞా నాళికేరజాతి, ఏవం విత్థారేతబ్బం. ఇమినా ఇదం దస్సేతి – యం జాతివసేన నానా హోతి, తం అత్తనో పటిఞ్ఞం పరేసం వా ఉపదేసం వినాపి అఞ్ఞజాతితో విసేసేన గయ్హతి. యది చ జాతియా బ్రాహ్మణో భవేయ్య, సోపి అత్తనో పటిఞ్ఞం పరేసం వా ఉపదేసం వినా ఖత్తియతో వేస్సతో సుద్దతో వా విసేసేన గయ్హేయ్య, న చ గయ్హతి. తస్మా న జాతియా బ్రాహ్మణోతి. పరతో పన “యథా ఏతాసు జాతీసూ”తి గాథాయ ఏతమత్థం వచీభేదేనేవ ఆవికరిస్సతి.

ఏవం అనుపాదిన్నకేసు జాతిం దస్సేత్వా ఉపాదిన్నకేసు దస్సేన్తో **తతో కీటే**తిఆదిమాహ. **యావ కున్థకిపిల్లికే**తి కున్థకిపిల్లికం పరియన్తం కత్వాతి అత్థో. ఏత్థ చ యే ఉప్పతిత్వా గచ్ఛన్తి, తే పటఙ్గా నామ. **అఞ్ఞమఞ్ఞా హి జాతియో**తి

తేసమ్పి నీలరత్తాదివణ్ణవసేన జాతియో నానప్పకారావ హోన్తి.

ఖుద్దకేతి కాళకాదయో. **మహల్లకేతి** ససబిళారాదయో.

పాదూదరేతి ఉదరపాదే, ఉదరంయేవ నేసం పాదాతి వుత్తం హోతి. **దీఘపిట్ఠికేతి** సప్పానఞ్హి సీసతో యావ నఙ్గుట్ఠా పిట్ఠియేవ హోతి, తేన తే "దీఘపిట్ఠికా"తి వుచ్చన్తి.

ఉదకేతి ఓదకే, ఉదకమ్హి జాతే.

పక్ఖీతి సకుణే. తే హి పత్తేహి యన్తీతి **పత్తయానా,** వేహాసం గచ్ఛన్తీతి **విహఙ్గమా**.

ఏవం థలజలాకాసగోచరానం పాణానం జాతిభేదం దస్సేత్వా ఇదాని యేనాధిప్పాయేన తం దస్సేతి, తం ఆవికరోన్తో యథా ఏతాసూతి గాథమాహ. తస్సత్థో సఙ్ఖేపేన వుత్తోవ. విత్థారతో పనేత్థ యం వత్తబ్బం, తం సయమేవ దస్సేన్తో **న కేసేహీతి**ఆదిమాహ. తత్రాయం యోజనా – యం వుత్తం "నత్థి మనుస్సేసు లిఙ్గజాతిమయం పుథూ"తి, తం ఏవం నత్థీతి వేదితబ్బం. సేయ్యథిదం? **న కేసేహీతి**. న హి – "బ్రాహ్మణానం ఏదిసా కేసా హోన్తి, ఖత్తియానం ఏదిసా"తి నియమో అత్థి యథా హత్థిఅస్సమిగాదీనన్తి ఇమినా నయేన సబ్బం యోజేతబ్బం.

లిఙ్గం జాతిమయం నేవ, యథా అఞ్ఞాసు జాతిసూతి ఇదం పన వుత్తస్సేవత్థస్స నిగమనన్తి వేదితబ్బం. తస్సాయం యోజనా – ఏవం యస్మా ఇమేహి కేసాదీహి నత్థి మనుస్సేసు లిఙ్గం జాతిమయం పుథు, తస్మా వేదితబ్బమేతం "బ్రాహ్మణాదిభేదేసు మనుస్సేసు లిఙ్గం జాతిమయం నేవ, యథా అఞ్ఞాసు జాతిసూ"తి.

৮৬২. ఇదాని ఏవం జాతిభేదే అసతిపి "బ్రాహ్మణో ఖత్తియో"తి ఇదం నానత్తం యథా జాతం , తం దస్సేతుం **పచ్చత్తన్తి** గాథమాహ. తత్థ **వోకారన్తి** నానత్తం. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – యథా హి తిరచ్ఛానానం యోనిసిద్ధమేవ కేసాదిసణ్ఠానేన నానత్తం, తథా బ్రాహ్మణాదీనం అత్తనో అత్తనో సరీరే తం నత్థి. ఏవం సన్తేపి యదేతం "బ్రాహ్మణో ఖత్తియో"తి వోకారం, తం వోకారఞ్చ మనుస్సేసు సమఞ్ఞాయ పవుచ్చతి, వోహారమత్తేనేవ పవుచ్చతీతి.

ఏత్తావతా భగవా భారద్వాజస్స వాదం నిగ్గణ్హిత్వా ఇదాని యది జాతియా బ్రాహ్మణో భవేయ్య, ఆజీవసీలాచారవిపన్నోపి బ్రాహ్మణో భవేయ్య. యస్మా పన పోరాణా బ్రాహ్మణా తస్స బ్రాహ్మణభావం న ఇచ్ఛన్తి, లోకే చ అఞ్ఞేపి పణ్డితమనుస్సా, తస్మా వాసేట్ఠస్స వాదం పగ్గణ్హన్తో **యో హి కోచి మనుస్సేసూతి** అట్ఠ గాథా ఆహ. తత్థ **గోరక్ఖన్తి** ఖేత్తరక్ఖం, కసికమ్మన్తి వుత్తం హోతి. **గోతి** హి పథవియా నామం, తస్మా ఏవమాహ. **పుథుసిప్పేనాతి** తన్తవాయకమ్మాదినానాసిప్పేన. **వోహారన్తి** వణిజ్జం. **పరపేస్సేనాతి** పరేసం వేయ్యావచ్చకమ్మేన. **ఇస్సత్థన్తి** ఆవుధజీవికం, ఉసుఞ్చ సత్తిం చాతి వుత్తం హోతి. **పోరోహిచ్చేనాతి** పురోహితకమ్మేన.

ఏవం బ్రాహ్మణసమయేన చ లోకవోహారేన చ ఆజీవసీలాచారవిపన్నస్స అబ్రాహ్మణభావం సాధేత్వా ఏవం సన్తే న జాతియా బ్రాహ్మణో, గుణేహి పన బ్రాహ్మణో హోతి. తస్మా యత్థ కత్థచి కులే జాతో యో గుణవా, సో బ్రాహ్మణో, అయమేత్థ ఞాయోతి ఏవమేతం ఞాయం అత్థతో ఆపాదేత్వా ఇదాని నం వచీభేదేన పకాసేన్తో **న చాహం బ్రాహ్మణన్తి**ఆదిమాహ. తస్సత్థో – అహఞ్హి య్వాయం చతున్నం యోనీనం యత్థ కత్థచి జాతో, తత్రాపి విసేసేన యో బ్రాహ్మణస్స సంవణ్ణితాయ మాతరి

సమ్భూతో, తం **యోనిజం మత్తిసమ్భవం,** యా చాయం ఉభతో సుజాతోతిఆదినా నయేన బ్రాహ్మణేహి బ్రాహ్మణస్స పరిసుద్ధఉప్పత్తిమగ్గసఙ్ఖాతా యోని వుత్తా, సంసుద్ధగహణికోతి ఇమినా చ మాతిసమ్పత్తి, తతోపి జాతసమ్భూతత్తా యోనిజో మత్తిసమ్భవోతి వుచ్చతి, తం **యోనిజం మత్తిసమ్భవం** ఇమినా చ యోనిజమత్తిసమ్భవమత్తేన న బ్రాహ్మణం బ్రూమి. కస్మా? యస్మా, భో భోతి, వచనమత్తేన అఞ్ఞేహి సకిఞ్చనేహి విసిట్ఠత్తా **భోవాది నామ సో హోతి, సచే హోతి సకిఞ్చనో** సపలిబోధో. యో పనాయం యత్థ కత్థచి జాతోపి రాగాదికిఞ్చనాభావేన అకిఞ్చనో, సబ్బగహణపటినిస్సగ్గేన అనాదానో, **అకిఞ్చనం అనాదానం, తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణం.** కస్మా? యస్మా బాహితపాపోతి.

౬౨౧. కిఞ్చభియ్యో సబ్బసంయోజనం ఛేత్వాతిఆది సత్తవీసతి గాథా. తత్థ **సబ్బసంయోజన**న్తి దసవిధసంయోజనం. **న పరితస్సతీ**తి తణ్హాపరితస్సనాయ న పరితస్సతి. **సఙ్గాతిగ**న్తి రాగసఙ్గాదయో అతిక్కన్తం. **విసంయుత్త**న్తి చతూహి యోనీహి సబ్బకిలేసేహి వా విసంయుత్తం.

నద్ధిన్తి ఉపనాహం. **వరత్త**న్తి తణ్హం. **సన్దాన**న్తి యుత్తపాసం, దిట్ఠిపరియుట్ఠానస్సేతం అధివచనం. **సహనుక్కమ**న్తి అనుక్కమో వుచ్చతి పాసే పవేసనగణ్ఠి, దిట్ఠానుసయస్సేతం నామం. **ఉక్ఖిత్తపలిఘు**న్తి ఏత్థ పలిఘోతి అవిజ్జా. **బుద్ధ**న్తి చతుసచ్చబుద్ధం. **తితిక్ఖతీ**తి ఖమతి.

ఖన్తిబలన్తి అధివాసనఖన్తిబలం. సా పన సకిం ఉప్పన్నా బలానీకం నామ న హోతి, పునప్పునం ఉప్పన్నా పన హోతి. తస్సా అత్థితాయ **బలానీకం.**

వతవన్తన్తి ధుతఙ్గవన్తం. **సీలవన్త**న్తి గుణవన్తం. **అనుస్సద**న్తి రాగాదిఉస్సదవిరహితం. "అనుస్సుత"న్తిపి పాఠో, అనవస్సుతన్తి అత్థో. **దన్త**న్తి నిబ్బిసేవనం.

న లిమ్పతీతి న అల్లీయతి. **కామేసూ**తి కిలేసకామవత్థుకామేసు.

దుక్ఖస్స పజానాతి, ఇధేవ ఖయన్తి ఏత్థ అరహత్తఫలం దుక్ఖక్ఖయోతి అధిప్పేతం. **పజానాతీ**తి అధిగమవసేన జానాతి. **పన్నభార**న్తి ఓహితభారం, ఖన్ధకిలేసఅభిసఙ్ఖారకామగుణభారే ఓతారేత్వా ఠితం. విసంయుత్తపదం వుత్తత్థమేవ.

గమ్భీరపఞ్ఞన్తి గమ్భీరేసు ఆరమ్మణేసు పవత్తపఞ్ఞం. **మేధావి**న్తి పకతిపఞ్ఞాయ పఞ్ఞవన్తం.

అనాగారేహి చూభయన్తి అనాగారేహి చ విసంసట్ఠం ఉభయఞ్చ, ద్వీహిపి చేతేహి విసంసట్ఠమేవాతి అత్థో. **అనోకసారి**న్తి ఓకం వుచ్చతి పఞ్చకామగుణాలయో, తం అనల్లీయమానన్తి అత్థో. **అప్పిచ్ఛ**న్తి అనిచ్ఛం.

తసేసూతి సతణ్హేసు. **థావరేసూ**తి నిత్తణ్హేసు.

అత్తదణ్డేసూతి గహితదణ్డేసు. **నిబ్బుత**న్తి కిలేసనిబ్బానేన నిబ్బుతం. **సాదానేసూ**తి సఉపాదానేసు.

ఓహితోతి పతితో.

౪౨౫. **అకక్కసన్తి** నిద్దోసం. సదోసో హి రుక్ఖోపి సకక్కసోతి వుచ్చతి. **విఞ్ఞాపనిన్తి** అత్థవిఞ్ఞాపనికం. **సచ్చన్తి** అవిసంవాదికం. **ఉదీరయేతి** భణతి. **యాయ నాభిసజ్జేతి** యాయ గిరాయ పరస్స సజ్జనం వా లగ్గనం వా న కరోతి, తాదిసం అఫరుసం గిరం భాసతీతి అత్థో.

దీఘన్తి సుత్తారుళ్హభణ్డం. **రస్సన్తి** విప్పకిణ్ణభణ్డం. **అణున్తి** ఖుద్దకం. **థూలన్తి** మహన్తం. **సుభాసుభన్తి** సున్దరాసున్దరం. దీఘభణ్డఞ్హి అప్పగ్ఘమ్పి హోతి మహగ్ఘమ్పి. రస్సాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి ఏత్తావతా న సబ్బం పరియాదిణ్ణం, "సుభాసుభ"న్తి ఇమినా పన పరియాదిణ్ణం హోతి.

నిరాసయన్తి నిత్తణ్హం.

ఆలయాతి తణ్హాలయా. **అఞ్ఞాయాతి** జానిత్వా. **అమతోగధన్తి** అమతబ్భన్తరం. **అనుప్పత్తన్తి** అనుపవిట్ఠం.

ఉభో సఙ్గన్తి ఉభయమ్పేతం సఙ్గం. పుఞ్ఞఞ్హి సగ్గే లగ్గాపేతి, అపుఞ్ఞం అపాయే, తస్మా ఉభయమ్పేతం సఙ్గన్తి ఆహ. **ఉపచ్చగాతి** అతీతో.

అనావిలన్తి ఆవిలకరణకిలేసవిరహితం. **నన్దీభవపరిక్ఖీణన్తి** పరిక్ఖీణనన్దిం పరిక్ఖీణభవం.

"యో ఇమ"న్తి గాథాయ అవిజ్జాయేవ విసంవాదకట్ఠేన **పలిపథో,** మహావిదుగ్గతాయ **దుగ్గం,** సంసరణట్ఠేన **సంసారో,** మోహనట్ఠేన **మోహోతి** వుత్తో. **తిణ్ణోతి** చతురోఘతిణ్ణో. **పారఙ్గతోతి** నిబ్బానం గతో. **ఝాయీతి** ఆరమ్మణలక్ఖణూపనిజ్ఝానవసేన ఝాయీ. **అనేజోతి** నిత్తణ్హో. **అనుపాదాయ నిబ్బుతోతి** కిఞ్చి గహణం అగ్గహేత్వా సబ్బకిలేసనిబ్బానేన నిబ్బుతో.

కామేతి దువిధేపి కామే. **అనాగారోతి** అనాగారో హుత్వా. **పరిబ్బజేతి** పరిబ్బజతి. **కామభవపరిక్ఖీణన్తి** ఖీణకామం ఖీణభవం.

మానుసకం యోగన్తి మానుసకం పఞ్చకామగుణయోగం. **దిబ్బం యోగన్తి** దిబ్బం పఞ్చకామగుణయోగం. **సబ్బయోగవిసంయుత్తన్తి** సబ్బకిలేసయోగవిసంయుత్తం.

రతిన్తి పఞ్చకామగుణరతిం. **అరతిన్తి** కుసలభావనాయ ఉక్కణ్ఠితం. **వీరన్తి** వీరియవన్తం.

సుగతన్తి సున్దరం ఠానం గతం, సున్దరాయ వా పటిపత్తియా గతం.

గతిన్తి నిబ్బత్తిం. **పురేతి** అతీతే. **పచ్ఛాతి** అనాగతే. **మజ్ఝేతి** పచ్చుప్పన్నే. **కిఞ్చనన్తి** కిఞ్చనకారకో కిలేసో.

మహేసిన్తి మహన్తే గుణే పరియేసనట్ఠేన మహేసిం. **విజితావినన్తి** విజితవిజయం.

౪౬౦. ఏవం భగవా గుణతో ఖీణాసవంయేవ బ్రాహ్మణం దస్సేత్వా యే జాతితో బ్రాహ్మణోతి అభినివేసం కరోన్తి, తే ఇదం అజానన్తా, సావ నేసం దిట్ఠి దుద్దిట్ఠీతి దస్సేన్తో **సమఞ్ఞా హేసాతి** గాథాద్వయమాహ. తస్సత్థో – యదిదం బ్రాహ్మణో ఖత్తియో

భారద్వాజో వాసేట్ఠోతి నామగోత్తం పకప్పితం కతం అభిసఙ్ఖతం, సమఞ్ఞా హేసా లోకస్మిం, వోహారమత్తన్తి అత్థో. కస్మా? యస్మా **సముచ్చా సముదాగతం** సమఞ్ఞాయ ఆగతం. ఏతఞ్హి తత్థ తత్థ జాతకాలేయేవస్స ఞాతిసాలోహితేహి పకప్పితం కతం. నో చే నం ఏవం పకప్పేయ్యుం, న కోచి కిఞ్చి దిస్వా అయం బ్రాహ్మణోతి వా భారద్వాజోతి వా జానేయ్య. ఏవం పకప్పితం పేతం **దీఘరత్తానుసయితం, దిట్ఠిగతమజానతం,** తం పకప్పితం నామగోత్తం "నామగోత్తమత్తమేతం, వోహారత్థం పకప్పిత"న్తి, అజానన్తానం సత్తానం హదయే దీఘరత్తం దిట్ఠిగతమనుసయితం. తస్స అనుసయితత్తా తం నామగోత్తం **అజానన్తా నో పబ్రున్తి,** "జాతియా హోతి బ్రాహ్మణో"తి అజానన్తావ ఏవం వదన్తీతి వుత్తం హోతి.

ఏవం "యే 'జాతితో బ్రాహ్మణో'తి అభినివేసం కరోన్తి, తే ఇదం వోహారమత్తం అజానన్తా, సావ నేసం దిట్ఠి దుద్దిట్ఠీ"తి దస్సేత్వా ఇదాని నిప్పరియాయమేవ జాతివాదం పటిక్ఖిపన్తో కమ్మవాదఞ్చ పతిట్ఠపేన్తో **న జచ్చాతి**ఆదిమాహ. తత్థ "కమ్మునా"తి ఉపడ్ఢగాథాయ విత్థారణత్థం **కస్సకో కమ్మునాతి**ఆది వుత్తం. తత్థ **కమ్మునాతి** పచ్చుప్పన్నేన కసికమ్మాదినిబ్బత్తకచేతనాకమ్మునా.

పటిచ్చసముప్పాదదస్సాతి ఇమినా పచ్చయేన ఏవం హోతీతి ఏవం పటిచ్చసముప్పాదదస్సావినో. **కమ్మవిపాకకోవిదాతి** సమ్మానావమానారహకులే కమ్మవసేన ఉప్పత్తి హోతి, అఞ్ఞాపి హీనపణీతతా హీనపణీతే కమ్మే విపచ్చమానే హోతీతి. ఏవం కమ్మవిపాకకుసలా.

కమ్మునా వత్తతీతి గాథాయ పన లోకోతి వా పజాతి వా సత్తోతి వా ఏకోయేవత్థో, వచనమత్తభేదో. పురిమపదేన చేత్థ "అత్థి బ్రహ్మా మహాబ్రహ్మా సేట్ఠో సజితా"తి దిట్ఠియా పటిసేధో వేదితబ్బో. కమ్మునా హి తాసు తాసు గతీసు వత్తతి లోకో, తస్స కో సజితాతి. దుతియపదేన "ఏవం కమ్మునా నిబ్బత్తోపి చ పవత్తేపి అతీతపచ్చుప్పన్నభేదేన కమ్మునా వత్తతి, సుఖదుక్ఖాని పచ్చనుభోన్తో హీనపణీతాదిభేదఞ్చ ఆపజ్జన్తో పవత్తతీ"తి దస్సేతి. తతియేన తమేవత్థం నిగమేతి "ఏవం సబ్బథాపి కమ్మనిబన్ధనా సత్తా కమ్మేనేవ బద్ధా హుత్వా పవత్తన్తి, న అఞ్ఞథా"తి. చతుత్థేన తమేత్థం ఉపమాయ విభావేతి. యథా హి రథస్స యాయతో ఆణి నిబన్ధనం హోతి, న తాయ అనిబద్ధో యాతి, ఏవం లోకస్స నిబ్బత్తతో చ పవత్తతో చ కమ్మం నిబన్ధనం, న తేన అనిబద్ధో నిబ్బత్తతి న పవత్తతి.

ఇదాని యస్మా ఏవం కమ్మనిబన్ధనో లోకో, తస్మా సేట్ఠేన కమ్మునా సేట్ఠభావం దస్సేన్తో **తపేనాతి** గాథాద్వయమాహ. తత్థ **తపేనాతి** ధుతఙ్గతపేన. **బ్రహ్మచరియేనాతి** మేథునవిరతియా. **సంయమేనాతి** సీలేన . **దమేనాతి** ఇన్ద్రియదమేన. **ఏతేనాతి** ఏతేన సేట్ఠేన పరిసుద్ధేన బ్రహ్మభూతేన కమ్మునా బ్రాహ్మణో హోతి. కస్మా? యస్మా **ఏతం బ్రాహ్మణముత్తమం,** యస్మా ఏతం కమ్మం ఉత్తమో బ్రాహ్మణగుణోతి వుత్తం హోతి. "బ్రహ్మాన"న్తిపి పాఠో. అయం పనేత్థ వచనత్థో – బ్రహ్మం ఆనేతీతి బ్రహ్మానం, బ్రాహ్మణభావం ఆవహతీతి వుత్తం హోతి.

దుతియగాథాయ **సన్తోతి** సన్తకిలేసో. **బ్రహ్మా సక్కోతి** బ్రహ్మా చ సక్కో చ, యో ఏవరూపో, సో న కేవలం బ్రాహ్మణో, అథ ఖో బ్రహ్మా చ సక్కో చ సో విజానతం పణ్డితానం, ఏవం వాసేట్ఠ, జానాహీతి వుత్తం హోతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

వాసేట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. సుభసుత్తవణ్ణనా

౪౬౨. ఏవం మే సుతన్తి సుభసుత్తం. తత్థ **తోదేయ్యపుత్తో**తి తుదిగామవాసినో తోదేయ్యబ్రాహ్మణస్స పుత్తో. **ఆరాధకో హోతీ**తి సమ్పాదకో హోతి పరిపూరకో. **ఞాయం ధమ్మ**న్తి కారణధమ్మం. **కుసల**న్తి అనవజ్జం.

౪౬౩. మిచ్ఛాపటిపత్తిన్తి అనియ్యానికం అకుసలపటిపదం. **సమ్మాపటిపత్తి**న్తి నియ్యానికం కుసలపటిపదం.

మహట్ఠన్తిఆదీసు మహన్తేహి వేయ్యావచ్చకరేహి వా ఉపకరణేహి వా బహూహి అత్థో ఏత్థాతి **మహట్ఠం**. మహన్తాని నామగ్గహణమఙ్గలాదీని కిచ్చాని ఏత్థాతి **మహాకిచ్చం**. ఇదం అజ్జ కత్తబ్బం, ఇదం స్వేతి ఏవం మహన్తాని అధికారసఙ్ఖాతాని అధికరణాని ఏత్థాతి **మహాధికరణం**. బహూనం కమ్మే యుత్తప్పయుత్తతావసేన పీళాసఙ్ఖాతో మహాసమారమ్భో ఏత్థాతి **మహాసమారమ్భం. ఘరావాసకమ్మట్ఠాన**న్తి ఘరావాసకమ్మం. ఏవం సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో. కసికమ్మే చేత్థ నఙ్గలకోటిం ఆదిం కత్వా ఉపకరణానం పరియేసనవసేన మహట్ఠతా, వణిజ్జాయ యథారితంయేవ భణ్డం గహేత్వా పరివత్తనవసేన అప్పట్ఠతా వేదితబ్బా. **విపజ్జమాన**న్తి అవుట్ఠిఅతివుట్ఠిఆదీహి కసికమ్మం, మణిసువణ్ణాదీసు అచ్ఛేకతాదీహి చ వణిజ్జకమ్మం అప్పఫలం హోతి, మూలచ్ఛేదమ్పి పాపుణాతి. విపరియాయేన సమ్పజ్జమానం మహప్ఫలం చూళన్తేవాసికస్స వియ.

౪౬౪. ఏవమేవ ఖోతి యథా కసికమ్మట్ఠానం విపజ్జమానం అప్పఫలం హోతి, ఏవం ఘరావాసకమ్మట్ఠానమ్పి. అకతకల్యాణో హి కాలం కత్వా నిరయే నిబ్బత్తతి. మహాదత్తసేనాపతి నామ కిరేకో బ్రాహ్మణభత్తో అహోసి, తస్స మరణసమయే నిరయో ఉపట్ఠాసి. సో బ్రాహ్మణేహి "కిం పస్ససీ"తి వుత్తో? లోహితఘరన్తి ఆహ. బ్రహ్మలోకో భో ఏసోతి. బ్రహ్మలోకో నామ భో కహన్తి? ఉపరీతి. మయ్హం హేట్ఠా ఉపట్ఠాతీతి. కిఞ్చాపి హేట్ఠా ఉపట్ఠాతి , తథాపి ఉపరీతి కాలం కత్వా నిరయే నిబ్బత్తో. "ఇమినా అమ్హాకం యఞ్ఞే దోసో దిన్నో"తి సహస్సం గహేత్వా నీహరితుం అదంసు. సమ్పజ్జమానం పన మహప్ఫలం హోతి. కతకల్యాణో హి కాలం కత్వా సగ్గే నిబ్బత్తతి. సకలాయ గుత్తిలవిమానకథాయ దీపేతబ్బం. యథా పన తం వణిజ్జకమ్మట్ఠానం విపజ్జమానం అప్పఫలం హోతి, ఏవం సీలేసు అపరిపూరకారినో అనేసనాయ యుత్తస్స పబ్బజ్జాకమ్మట్ఠానమ్పి. ఏవరూపా హి నేవ ఝానాదిసుఖం న సగ్గమోక్ఖం లభతి. సమ్పజ్జమానం పన మహప్ఫలం హోతి. సీలాని హి పూరేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేన్తో అరహత్తమ్పి పాపుణాతి.

బ్రాహ్మణా, భో గోతమోతి ఇధ కిం పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి? బ్రాహ్మణా వదన్తి – "పబ్బజితో ఇమే పఞ్చ ధమ్మే పూరేతుం సమత్థో నామ నత్థి, గహట్ఠోవ పూరేతీ"తి. సమణో పన గోతమో – "గిహిస్స వా అహం మాణవ పబ్బజితస్స వా"తి పునప్పునం వదతి, నేవ పబ్బజితం ముఞ్చతి, మయ్హమేవ పుచ్ఛం మఞ్ఞే న సల్లక్ఖేతీతి చాగసీసేన పఞ్చ ధమ్మే పుచ్ఛామీతి పుచ్ఛతి. **సచే తే అగరూ**తి సచే తుయ్హం యథా బ్రాహ్మణా పఞ్ఞపేన్తి, తథా ఇధ భాసితుం భారియం న హోతి, యది న కోచి అఫాసుకభావో హోతి, భాసస్సూతి అత్థో. **న ఖో మే, భో**తి కిం సన్ధాయాహ? పణ్డితపటిరూపకానఞ్హి సన్తికే కథేతుం దుక్ఖం హోతి, తే పదే పదే అక్ఖరే అక్ఖరే దోసమేవ వదన్తి. ఏకన్తపణ్డితా పన కథం సుత్వా సుకథితం పసంసన్తి, దుక్కథితే పాళిపదఅత్థబ్యఞ్జనేసు యం యం విరుజ్ఝతి, తం తం ఉజుం కత్వా దేన్తి. భగవతా చ సదిసో ఏకన్తపణ్డితో నామ నత్థి, తేనాహ "న ఖో మే, భో గోతమ, గరు, యత్థస్సు భవన్తో వా నిసిన్నో భవన్తరూపో వా"తి. **సచ్చ**న్తి వచీసచ్చం. **తప**న్తి తపచరియం. **బ్రహ్మచరియ**న్తి మేథునవిరతిం. **అజ్ఝేన**న్తి మన్తగహణం. **చాగ**న్తి ఆమిసపరిచ్చాగం.

౪౬౬. పాపితో భవిస్సతీతి. అజాననభావం పాపితో భవిస్సతి. **ఏతదవోచాతి** భగవతా అన్ధవేణూపమాయ నిగ్గహితో తం పచ్చాహరితుం అసక్కోన్తో యథా నామ దుబ్బలసునఖో మిగం ఉట్ఠపేత్వా సామికస్స అభిముఖం కత్వా సయం అపసక్కతి, ఏవమేవం ఆచరియం అపదిసన్తో ఏవం “బ్రాహ్మణో”తిఆదివచనం అవోచ. తత్థ **పోక్ఖరసాతీతి** ఇదం తస్స నామం, “పోక్ఖరసాయీ”తిపి వుచ్చతి. తస్స కిర కాయో సేతపోక్ఖరసదిసో దేవనగరే ఉస్సాపితరజతతోరణం వియ సోభతి, సీసం పనస్స కాళవణ్ణఇన్దనీలమయం వియ, మస్సుపి చన్దమణ్డలే కాళమేఘరాజి వియ ఖాయతి, అక్ఖీని నీలుప్పలసదిసాని, నాసా రజతపనాళికా వియ సువట్టితా సుపరిసుద్ధా, హత్థపాదతలాని చేవ ముఖఞ్చ కతలాఖారసపరికమ్మం వియ సోభతి. అతివియ సోభగ్గప్పత్తో బ్రాహ్మణస్స అత్తభావో. అరాజకే ఠానే రాజానం కాతుం యుత్తమిమం బ్రాహ్మణం, ఏవమేస సస్సిరికో, ఇతి నం పోక్ఖరసదిసత్తా “పోక్ఖరసాతీ”తి సఞ్జానన్తి, పోక్ఖరే పన సో నిబ్బత్తో, న మాతుకుచ్ఛియన్తి ఇతి నం పోక్ఖరే సయితత్తా “పోక్ఖరసాయీ”తిపి సఞ్జానన్తి. **ఓపమఞ్ఞోతి** ఉపమఞ్ఞగోత్తో. **సుభగవనికోతి** ఉక్కట్ఠాయ సుభగవనస్స ఇస్సరో. **హస్సకంయేవాతి** హసితబ్బకఞ్ఞేవ. **నామకంయేవాతి** లామకంయేవ. తదేవ తం అత్థాభావేన **రిత్తకం**. రిత్తకత్తా చ **తుచ్ఛకం**. ఇదాని నం భగవా సాచరియకం నిగ్గణ్హితుం **కిం పన మాణవాతిఆదిమాహ**.

౪౬౭. తత్థ **కతమా నేసం సేయ్యోతి** కతమా వాచా తేసం సేయ్యో, పాసంసతరోతి అత్థో. **సమ్ముచ్చాతి** సమ్ముతియా లోకవోహారేన. **మన్తాతి** తులయిత్వా పరిగ్గణ్హిత్వా. **పటిసఙ్ఖాయాతి** జానిత్వా. **అత్థసంహితన్తి** కారణనిస్సితం. **ఏవం సన్తేతి** లోకవోహారం అముఞ్చిత్వా తులయిత్వా జానిత్వా కారణనిస్సితం కత్వా కథితాయ సేయ్యభావే సతి. **ఆవుతోతి** ఆవరితో. **నివుతోతి** నివారితో. **ఓఫుటోతి** ఓనద్ధో. **పరియోనద్ధోతి** పలివేఠితో.

౪౬౮. గధితోతిఆదీని వుత్తత్థానేవ. **సచే తం, భో గోతమ, ఠానన్తి** సచే ఏతం కారణమత్థి. **స్వాస్సాతి** ధూమఛారికాదీనం అభావేన సో అస్స అగ్గి అచ్చిమా చ వణ్ణిమా చ పభస్సరో చాతి. **తథూపమాహం మాణవాతి** తప్పటిభాగం అహం. ఇదం వుత్తం హోతి – యథేవ హి తిణకట్ఠుపాదానం పటిచ్చ జలమానో అగ్గి ధూమఛారికఙ్గారానం అత్థితాయ సదోసో హోతి , ఏవమేవం పఞ్చ కామగుణే పటిచ్చ ఉప్పన్నా పీతి జాతిజరాబ్యాధిమరణసోకాదీనం అత్థితాయ సదోసా. యథా పన పరిచ్చత్తతిణకట్ఠుపాదానో ధూమాదీనం అభావేన పరిసుద్ధో, ఏవమేవం లోకుత్తరజ్ఝానద్వయసమ్పయుత్తా పీతి జాతిఆదీనం అభావేన పరిసుద్ధాతి అత్థో.

౪౬౯. ఇదాని యే తే బ్రాహ్మణేహి చాగసీసేన పఞ్చ ధమ్మా పఞ్ఞత్తా, తేపి యస్మా పఞ్చేవ హుత్వా న నిచ్చలా తిట్ఠన్తి, అనుకమ్పాజాతికేన సద్ధిం ఛ ఆపజ్జన్తి. తస్మా తం దోసం దస్సేతుం **యే తే మాణవాతిఆదిమాహ**. తత్థ **అనుకమ్పాజాతికన్తి** అనుకమ్పాసభావం.

కత్థ బహులం సమనుపస్ససీతి ఇదం భగవా యస్మా – “ఏస ఇమే పఞ్చ ధమ్మే పబ్బజితో పరిపూరేతుం సమత్థో నామ నత్థి, గహట్ఠో పరిపూరేతీ”తి ఆహ, తస్మా – “పబ్బజితోవ ఇమే పూరేతి, గహట్ఠో పూరేతుం సమత్థో నామ నత్థీ”తి తేనేవ ముఖేన భణాపేతుం పుచ్ఛతి.

న సతతం సమితం సచ్చవాదీతిఆదీసు గహట్ఠో అఞ్ఞస్మిం అసతి వళఞ్జనకముసావాదమ్పి కరోతియేవ, పబ్బజితా అసినా సీసే ఛిజ్జన్తేపి ద్వే కథా న కథేన్తి. గహట్ఠో చ అన్తోతేమాసమత్తమ్పి సిక్ఖాపదం రక్ఖితుం న సక్కోతి, పబ్బజితో నిచ్చమేవ తపస్సీ సీలవా తపనిస్సితకో హోతి. గహట్ఠో మాసస్స అట్ఠదివసమత్తమ్పి ఉపోసథకమ్మం కాతుం న సక్కోతి,

పబ్బజితా యావజీవం బ్రహ్మచారినో హోన్తి. గహట్ఠో రతనసుత్తమఙ్గలసుత్తమత్తమ్పి పోత్థకే లిఖిత్వా ఠపేతి, పబ్బజితా నిచ్చం సజ్ఝాయన్తి. గహట్ఠో సలాకభత్తమ్పి అఖణ్డం కత్వా దాతుం న సక్కోతి, పబ్బజితా అఙ్గుట్ఠమత్తం అసతి కాకసునఖాదీనమ్పి పిణ్డం దేన్తి, భణ్డగ్గాహకదహరస్సపి పత్తే పక్ఖిపన్తేవాతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. **చిత్తస్సాహమేతే**న్తి అహం ఏతే పఞ్చ ధమ్మే మేత్తచిత్తస్స పరివారే వదామీతి అత్థో.

४२०. **జాతవద్ధో**తి జాతో చ వడ్ఢితో చ. యో హి కేవలం తత్థ జాతోవ హోతి, అఞ్ఞత్థ వడ్ఢితో, తస్స సమన్తా గామమగ్గా న సబ్బసో పచ్చక్ఖా హోన్తి, తస్మా జాతవద్ధోతి ఆహ. జాతవద్ధోపి హి యో చిరం నిక్ఖన్తో, తస్స న సబ్బసో పచ్చక్ఖా హోన్తి, తస్మా **తావదేవ అవసట**న్తి ఆహ, తంఖణమేవ నిక్ఖన్తన్తి అత్థో. **దన్ధాయితత్త**న్తి “అయం ను ఖో మగ్గో అయం న ను ఖో”తి కఙ్ఖావసేన చిరాయితత్తం. **విత్థాయితత్త**న్తి యథా సుఖుమం అత్థజాతం సహసా పుచ్ఛితస్స కస్సచి సరీరం థద్ధభావం గణ్హాతి, ఏవం థద్ధభావగహణం. **నత్వేవా**తి ఇమినా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స అప్పటిహతభావం దస్సేతి. తస్స హి పురిసస్స మారావట్టనాదీనం వసేన సియా ఞాణస్స పటిఘాతో, తేన సో దన్ధాయేయ్య వా విత్థాయేయ్య వా, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం పన అప్పటిహతం, న సక్కా తస్స కేనచి అన్తరాయో కాతున్తి దీపేతి.

సేయ్యథాపి మాణవ బలవా సఙ్ఖధమోతి ఏత్థ **బలవా**తి బలసమ్పన్నో. **సఙ్ఖధమో**తి సఙ్ఖధమకో. **అప్పకసిరేనా**తి అకిచ్ఛేన అదుక్ఖేన. దుబ్బలో హి సఙ్ఖధమకో సఙ్ఖం ధమన్తోపి న సక్కోతి చతస్సో దిసా సరేన విఞ్ఞాపేతుం, నాస్స సఙ్ఖసద్దో సబ్బసో ఫరతి. బలవతో పన విప్ఫారికో హోతి, తస్మా బలవాతి ఆహ. **మేత్తాయ చేతోవిముత్తియా**తి ఏత్థ **మేత్తాయా**తి వుత్తే ఉపచారోపి అప్పనాపి వట్టతి, **చేతోవిముత్తియా**తి వుత్తే పన అప్పనావ వట్టతి. **యం పమాణకతం కమ్మ**న్తి పమాణకతం కమ్మం నామ కామావచరం వుచ్చతి, అప్పమాణకతం కమ్మం నామ రూపారూపావచరం. తేసుపి ఇధ బ్రహ్మవిహారకమ్మమేవ అధిప్పేతం. తఞ్హి పమాణం అతిక్కమిత్వా ఓధిసకఅనోధిసక దిసాఫరణవసేన వడ్ఢేత్వా కతత్తా అప్పమాణకతన్తి వుచ్చతి. **న తం తత్రావసిస్సతి, న తం తత్రావతిట్ఠతీ**తి తం కామావచరకమ్మం తస్మిం రూపారూపావచరకమ్మే న ఓహీయతి న తిట్ఠతి. కిం వుత్తం హోతి? కామావచరకమ్మం తస్స రూపారూపావచరకమ్మస్స అన్తరా లగ్గితుం వా ఠాతుం వా రూపారూపావచరకమ్మం ఫరిత్వా పరియాదియిత్వా అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా పతిట్ఠాతుం వా న సక్కోతి, అథ ఖో రూపారూపావచరకమ్మమేవ కామావచరం మహోఘో వియ పరిత్తఉదకం ఫరిత్వా పరియాదియిత్వా అత్తనో ఓకాసం గహేత్వా తిట్ఠతి, తస్స విపాకం పటిబాహిత్వా సయమేవ బ్రహ్మసహబ్యతం ఉపనేతీతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సుభసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సఙ్గారవసుత్తవణ్ణనా

४२३. **ఏవం మే సుత**న్తి సఙ్గారవసుత్తం. తత్థ **చఞ్చలికప్పే**తి ఏవంనామకే గామే. **అభిప్పసన్నా**తి అవేచ్చప్పసాదవసేన పసన్నా. సా కిర సోతాపన్నా అరియసావికా భారద్వాజగోత్తస్స బ్రాహ్మణస్స భరియా. సో బ్రాహ్మణో పుబ్బే కాలేన కాలం బ్రాహ్మణే నిమన్తేత్వా తేసం సక్కారం కరోతి. ఇమం పన బ్రాహ్మణిం ఘరం ఆనేత్వా అభిరూపాయ మహాకులాయ బ్రాహ్మణియా చిత్తం కోపేతుం అసక్కోన్తో బ్రాహ్మణానం సక్కారం కాతుం నాసక్ఖి. అథ నం బ్రాహ్మణా దిట్ఠదిట్ఠట్ఠానే –

“నయిదాని త్వం బ్రాహ్మణలద్ధికో, ఏకాహమ్పి బ్రాహ్మణానం సక్కారం న కరోసీ”తి నిప్పీళేన్తి. సో ఘరం ఆగన్త్వా బ్రాహ్మణియా తమత్థం ఆరోచేత్వా – “సచే, భోతి ఏకదివసం ముఖం రక్ఖితుం సక్కుణేయ్యాసి, బ్రాహ్మణానం ఏకదివసం భిక్ఖం దదేయ్య”న్తి ఆహ. తుయ్హం దేయ్యధమ్మం రుచ్చనకట్ఠానే దేహి, కిం మయ్హం ఏత్థాతి. సో బ్రాహ్మణే నిమన్తేత్వా అప్పోదకం పాయాసం పచాపేత్వా ఘరఞ్చ సుజ్ఝాపేత్వా ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వా బ్రాహ్మణే నిసీదాపేసి. బ్రాహ్మణీ మహాసాటకం నివాసేత్వా కటచ్ఛుం గహేత్వా పరివిసన్తీ దుస్సకణ్ణకే పక్ఖలిత్వా “బ్రాహ్మణే పరివిసామీ”తి సఞ్ఞమ్పి అకత్వా ఆసేవనవసేన సహసా సత్థారమేవ అనుస్సరిత్వా ఉదానం ఉదానేసి.

బ్రాహ్మణా ఉదానం సుత్వా “ఉభతోపక్ఖికో ఏస సమణస్స గోతమస్స సహాయో, నాస్స దేయ్యధమ్మం గణ్హిస్సామా”తి కుపితా భోజనాని ఛడ్డేత్వా నిక్ఖమింసు. బ్రాహ్మణో – “నను పఠమంయేవ తం అవచం ‘అజ్జేకదివసం ముఖం రక్ఖేయ్యాసీ’తి, ఏత్తకం తే ఖీరఞ్చ తణ్డులాదీని చ నాసితానీ”తి అతివియ కోపవసం ఉపగతో – “ఏవమేవ పనాయం వసలీ యస్మిం వా తస్మిం వా తస్స ముణ్డకస్స సమణస్స వణ్ణం భాసతి, ఇదాని త్యాహం వసలి తస్స సత్థునో వాదం ఆరోపేస్సామీ”తి ఆహ. అథ నం బ్రాహ్మణీ “గచ్ఛ త్వం, బ్రాహ్మణ, గన్త్వా విజానిస్ససీ”తి వత్వా “న ఖ్వాహం తం, బ్రాహ్మణ, పస్సామి సదేవకే లోకే… పే॰… వాదం ఆరోపేయ్యా”తిఆదిమాహ. సో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా –

“కింసు ఛేత్వా సుఖం సేతి, కింసు ఛేత్వా న సోచతి;
కిస్సస్సు ఏకధమ్మస్స, వధం రోచేసి గోతమా”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౭) –

పఞ్హం పుచ్ఛి. సత్థా ఆహ –

“కోధం ఛేత్వా సుఖం సేతి, కోధం ఛేత్వా న సోచతి;
కోధస్స విసమూలస్స, మధురగ్గస్స బ్రాహ్మణ;
వధం అరియా పసంసన్తి, తఞ్హి ఛేత్వా న సోచతీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౭) –

పఞ్హం కథేసి. సో పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్తో. తస్సేవ కనిట్ఠభాతా అక్కోసకభారద్వాజో నామ “భాతా మే పబ్బజితో”తి సుత్వా భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా అక్కోసిత్వా భగవతా వినీతో పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్తో. అపరో తస్స కనిట్ఠో సున్దరికభారద్వాజో నామ. సోపి భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జనం సుత్వా పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్తో. అపరో తస్స కనిట్ఠో పిఙ్గలభారద్వాజో నామ. సో పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా పఞ్హాబ్యాకరణపరియోసానే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పత్తో. **సఙ్గారవో మాణవో**తి అయం తేసం సబ్బకనిట్ఠో తస్మిం దివసే బ్రాహ్మణేహి సద్ధిం ఏకభత్తగ్గే నిసిన్నో. **అవభూతావా**తి అవడ్ఢిభూతా అవమఙ్గలభూతాయేవ. **పరభూతావా**తి వినాసం పత్తాయేవ. **విజ్జమానాన**న్తి విజ్జమానేసు. **సీలపఞ్ఞాణ**న్తి సీలఞ్చ ఞాణఞ్చ న జానాసి.

౪౭౪. **దిట్ఠధమ్మాభిఞ్ఞావోసానపారమిప్పత్తా**తి దిట్ఠధమ్మే అభిఞ్ఞాతే ఇమస్మిఞ్ఞేవ అత్తభావే అభిజానిత్వా వోసితవోసానా హుత్వా పారమీసఙ్ఖాతం సబ్బధమ్మానం పారభూతం నిబ్బానం పత్తా మయన్తి వత్వా ఆదిబ్రహ్మచరియం పటిజానన్తీతి అత్థో. **ఆదిబ్రహ్మచరియ**న్తి బ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతా ఉప్పాదకా జనకాతి ఏవం పటిజానన్తీతి వుత్తం హోతి. **తక్కీ**తి తక్కగాహీ. **వీమంసీ**తి వీమంసకో, పఞ్ఞాచారం చరాపేత్వా ఏవంవాదీ. **తేసాహమస్మీ**తి తేసం సమ్మాసమ్బుద్ధానం అహమస్మి అఞ్ఞతరో.

౪౮౫. **అట్ఠితవతన్తి** అట్ఠితతపం, అస్స పధానపదేన సద్ధిం సమ్బన్ధో, తథా సప్పురిసపదస్స. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – భోతో గోతమస్స అట్ఠితపధానవతం అహోసి, సప్పురిసపధానవతం అహోసీతి. **అత్థి దేవాతి పుట్ఠో సమానోతి** ఇదం మాణవో “సమ్మాసమ్బుద్ధో అజానన్తోవ పకాసేసీ”తి సఞ్ఞాయ ఆహ. **ఏవం సన్తేతి** తుమ్హాకం అజాననభావే సన్తే. **తుచ్ఛం ముసా హోతీతి** తుమ్హాకం కథా అఫలా నిప్ఫలా హోతి. ఏవం మాణవో భగవన్తం ముసావాదేన నిగ్గణ్హాతి నామ. **విఞ్ఞునా పురిసేనాతి** పణ్డితేన మనుస్సేన. త్వం పన అవిఞ్ఞుతాయ మయా బ్యాకతమ్పి న జానాసీతి దీపేతి. **ఉచ్చేన సమ్మతన్తి** ఉచ్చేన సద్దేన సమ్మతం పాకటం లోకస్మిం. **అధిదేవాతి** సుసుదారకాపి హి దేవా నామ హోన్తి, దేవియో నామ హోన్తి దేవా పన అధిదేవా నామ, లోకే దేవో దేవీతి లద్ధనామేహి మనుస్సేహి అధికాతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

పపఞ్చసూదనియా మజ్ఝిమనికాయట్ఠకథాయ

సఙ్గారవసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

మజ్ఝిమపణ్ణాస-అట్ఠకథా నిట్ఠితా.